MENTEM ALIT ET EXCOLIT
K.K. HOFBIBLIOTHEK
ÖSTERR. NATIONALBIBLIOTHEK
*48.M.14

Digitized by Google

Digitized by Google

* 11 Lu [illegible]

Digitized by Google

DECII JUNII JUVENALIS ET AULI PERSII SATYRÆ,

Cum Interpretatione, ac Notis

P. JOSEPHI JUVENCII

è Societate JESU.

VENETIIS, MDCCXXXV.

Apud Nicolaum Pezzana.

Superiorum Permiſſu, ac Privilegio.

KAISERLICHE KOENIGLICHE HOFBIBLIOTHEK
WIEN

PRÆFATIO.

QUI commentarios, & notas in Juvenalem hactenus ediderunt, alii, quia breviores, ideò ſunt obſcuri; alii, quia prolixiores, obtundunt potiùs, quàm juvant, alii denique, dum fœdos quoſdam locos illuſtrare contendunt, quos obſcurare, ac premere debuerant, teſram peſtem legentium auribus, & animis inhalant, gravi cum periculo, ac detrimento ſtudioſæ juventutis. Hæc tria fugere diligenter ſtuduimus; obſcœnitatem omnem in primis, ita deterſimus, ut impunè legi libellus totus poſſit. Virulentos id genus libros abiicere prorſus debet, cuicumque vilis anima ſua non eſt: eaſdemque uſurpare voces, quibus Crates ille Thebanus olim uſus fertur, cùm opes in mare proiiceret: *Perdo vos, ne perdar a vobis*. Quam in rem appoſitè Origenes, & poſt illum S. Ambroſius peſtifera locupletum ingeniorum monumenta *Divitias peccatorum* vocitarunt. Suaves erant Sirenum cantus, ſed mortiferi. Somnum leniſſimè conciliabant, cui tacita mors obrepebat: *Mortem dabat ipſa voluptas*. Occurrit huic malo prudens Ulyſſes. *Qui cogitavit feliciſſimam ſurditatem, ut quas vincere intelligendo non poterat, meliùs non advertendo ſuperaret*. (Caſſiod. lib. II. ep. 40.) Nullum aliud præſentius remedium poteſt excogitari contra inſidioſas librorum exitialium voces, quos, ut rectè monet Auguſtinus, *Neſcire, quàm Scire, meliùs eſt*. Aureis, gemmeiſque poculis incautos hoſpites invitabat Circe: latebat in poculis venenum, quo in immundas ſues, & ferarum monſtra horrida verterentur.

A 2 VI-

VITA JUVENALIS.

JUvenalis Poeta Italus fuit, natus Aquini, in urbe Italiæ. Sunt, qui liberti filium fuiſſe putent. Cùm imperante Domitiano ſcripſiſſet ſatyram, quæ nunc eſt ordine ſeptima, vel ejus aliquot verſus, quibus apertè carpebat Paridem Pan*tomimum Domitiano gratioſum, ejus opera miſſus eſt in exilium, & in Lybiam cum coborte militari, quæ illuc mittebatur, diſceſſit* Roma: *quò poſt annos admodùm decem, cæſo* Paride, *interfecto etiam Domitiano, ejuſque actis reſciſſis, revocatus ab exilio redit. In eo videtur duas ultimas ſatyras ſcripſiſſe; alias Romæ, ſub Domitiano paucas, plures ſub Traiano, quaſdam ſub Adriano; ad cujus annum quartum perveniſſe dicitur, qui incidit in mundi* 4172. *ab V.* C. 872. *Chriſti* 119.

D. JU-

D. JUNII JUVENALIS SATYRÆ,

Omni obſcœnitate expurgatæ.

SATYRA I.

Exponit, quare ad Satyras ſcribendas aggrediatur.

SEmper ego auditor tantùm ? numquamne reponam,
Vexatus toties rauci Theſeide Codri ?
Impunè ergo mihi recitaverit ille togatas,
Hic elegos? impunè diem conſumpſerit ingens
Telephus, aut ſummi plena jam margine libri

Satyra. Poema eſt carpendis hominum vitiis inſtitutum; ſic dictum à Satyris, qui erant veterum Dii protervi, ac dicaces.

Semper ego, &c. Semperne audiam malos poetas ſua mihi carmina recitantes? *Nunquamne reponam*. Nunquamne, & ego vicem iis referam?

Rauci. Recitando rauci, vel clamoſi.

Theſeide Codri. Recitatione poematis de Theſei geſtis, à Codro, ignobili quodam hujus temporis poeta, ſcripti. Theſeis, ut Æneis,

Togatas. Comœdias Latinas, quæ togatæ dicebantur à toga, Romanorum veſte, ut comœdiæ Græcæ palliatæ dicebantur à Græcorum palliis.

Elegos. Verſus elegiacos.

Ingens Telephus. Longa Tragœdia, cujus argumentum erat Telephus Rex Myſiæ, qui cùm Græcos ad bellum Trojanum properantes arceret à Myſia, vulneratus eſt ab Achille. O-

Scriptus, & in tergo, necdum finitus Oreſtes?
Nota magis nulli domus eſt ſua, quàm mihi lucus
Martis, & Æoliis vicinum rupibus antrum
Vulcani. Quid agant venti, quas torqueat umbras
Æacus, unde alius furtivæ devehat aurum
Pelliculæ, quantas jaculetur Monychus ornos,
Frontonis platani, convulſaq; marmora clamant

ſaculo conſulto, intellexit ſe ſanari non poſſe, niſi eadem haſta, qua vulneratus fuerat. Itaque adiit Achillem, & rubigine ex ejus haſta decuſſa, vulneri ſuo medicinam fecit.

In tergo. In adverſa charta, in exteriore parte.

Oreſtes. Tragædia, cujus nomen, & argumentum erat Oreſtes, Agamemnonis filius, qui Clytemneſtram matrem interfecit.

Nota magis nulli, &c. Senſus eſt; fabulæ, & hiſtoriæ, quibus aures quotidie meas obtundunt poetæ, mihi æquè notæ ſunt, ac ſua cuique domus.

Lucus Martis. Hiſtoria Romuli, & Remi, quos peperit Rhea in luco Martis. Erat & alius Martis lucus Athenis &c.

Æoliis rupibus. Septem inſulis Liparæis, in mari Siculo, in quarum una regnaſſe dicitur Æolus.

Antrum Vulcani. Ætna

Quid agant venti, &c. Quomodo venti tempeſtates, & ſerenitatem afferant. Enumerat varia poematum argumenta.

Quas torqueat umbras: Quas animas apud Inferos examinet, vel, quibus ſuppliciis afficiat.

Æacus. Jovis filius ex Ægino, vel, ut aliis placet, ex Europa; unus è tribus apud Inferos judicibus.

Unde alius, &c. Quo ex loco alius quiſpiam furtim ſublatam pellem aſportet. Jaſon cum Argonautis è Colchide aureum vellus in Græciam tranſtulit. Æeta, Rex Colchidis, cujus filia erat Medea, aureum vellus, unde fatum regni pendebat, cuſtodiebat, adhibito dracone pervigili: hunc Medea ſopivit incantamentis, & facultatem dedit Jaſoni, quem amabat, aurei velleris rapiendi.

Quantas jaculetur, &c. Quomodo gigas Monychus arbores totas inſtar ſagittarum torqueat. Fuit ille Centaurus; atque indicatur hìc pugna Centaurorum contra Lapithas. Centauri fuerunt Theſſaliæ populi, qui primi equis uſi ſunt: quibus cùm inſiderent, apparebant eminus videntibus partim homines, partim equi. Lapithæ fuerunt ejuſdem Theſſaliæ populi, qui in nuptiis Pirithoi contra Centauros depugnarunt.

Frontonis, &c. Julii Frõtonis domus perſonat vocibus poetarum, ſua carmina recitantium. Erat is nobilis

Semper, & aſſiduo ruptæ lectore columnæ:
Expectes eadem à ſummo, minimoque Poeta.
Et nos ergo manum ferulæ ſubduximus, & nos
Conſilium dedimus Syllæ, privatus ut altum
Dormiret: ſtulta eſt clementia, cùm tot ubique
Vatibus occurras, periture parcere chartæ.
Cur tamen hoc potiùs libeat decurrere campo.
Per quem magnus equos Auruncæ flexit alumnus,
Si vacat, & placidi rationem admittitis, edam.

bilis Romanus, cujus in ædibus Poetæ recitabant, & quas illis ob eam rem ultrò commodabat.

Platani. Porticus, quas obumbrant platani.

Convulſaque marmora. Frequentia auditorum, vel clamore recitatoris ruptæ propemodũ columnæ marmoreæ reſonant; vel aſſidua recitatione quaſi jam edoctæ clamant, quid agant venti, quas torqueat umbras Æacus, &c.

Expectes eadem, &c. Summi, & infimi, clari, & obſcuri Poetæ idem faciunt; legunt nempè, & recitant ſua poemata, de iiſdem argumentis, quæ dixi, ſcripta.

Et nos ergo, &c. Cur ego non perinde, atque illi, verſus faciam, qui olim didici literas, & ludum litterarium frequentavi? unde jam diſceſſi, & manum ferulæ ſubtraxi. Vel, relinquenda ſunt Grammaticæ ſtudia, & pueriles declamationes; nihil mihi cum ferulis, & ſcholis negotii eſſe volo: ſcribendum aliquid dignum ætate mea, dignum eruditione.

Conſilium dedimus, &c. In declamationibus ſcilicet, quæ nobis Rethoricam diſcentibus componendę tradebantur.

Syllæ. Fuit Sylla nobilis Romanus, qui ſe felicem dici voluit, Jugurtham regem Numidię vicit, Marium oppreſſit, Dictaturam invaſit, quam anno poſt quarto depoſuit, privatuſque obiit.

Privatus ut altum, &c. Ut, depoſita dictatura, vitam privatam in otio duceret.

Perituræ. Cui ego ſi pepercero, alia tamen manu peribit, malè conſumpta à tot malis Poetis: vel, quæ, ſi nemo ſcribat, jacebit inutilis, ac peribit.

Cur tamen. Cur utar hoc genere carminis: cur ſcribere ſatyram malim, quàm alia carmina, v.g. Epopæjam, tragædiam.

Auruncæ alumnus. Lucilius, ex Aurunca Rutulorum civitate natus, Latinæ ſatyræ primus auctor.

Per quem flexit equos. Quod genus ſcribendi ſecutus eſt: ſumpta metaphora à curulibus certaminibus, ubi à carceribus ad metam decurrebant.

Et placidi, &c. Si faciles mihi aures præbetis, dicam.

Patricios omnes opibus cùm provocet unus,
Quo tondente gravis juveni mihi barba ſonabat:
Cùm pars Niliacæ plebis, cùm verna Canopi
Criſpinus, Tyrias humero revocante lacernas,
Ventilet æſtivum digitis ſudantibus aurum,
Nec ſufferre queat majoris pondera gemmæ;
Difficile eſt ſatyram non ſcribere. Nam quis iniquæ
Tam patiens Urbis, tam ferreus, ut teneat ſe?
Cauſidici nova cùm veniat lectica Mathonis

Patricios omnes, &c. Cùm nobiliſſimos quoſq; Romanos divitiis adæquet, ac veluti cum iis certet opibus. Propriè illi apud Romanos Patricii dicebantur, qui erant orti è primis centum patribus, ſeu Senatoribus, è quibus Senatus Roman. à Romulo compoſitus eſt: qui ſubinde auctus, ad 700. patres excrevit.

Quo tondente, &c. Quo tondente barba mihi ſub forcipe ſonanti cadebat: hoc eſt, qui meus olim fuit tonſor. Intelligit Cinnamum, de quo *Martialis lib.* 7. vel, ut aliis placet, Licinium Auguſti libertum.

Pars Niliacæ plebis. Unus è plebe Ægyptia.

Verna Canopi. Servus è Canopo, quæ eſt civitas in Ægypto, duodecim milliaribus Alexandrià diſtans, fano Serapidis inclyta.

Criſpinus. Homo nequiſſimus, è ſervo factus magiſter Equitum à Nerone.

Tyrias lacernas Lacernæ propriè erant veſtes, quæ tunicæ, vel togæ ſuperponebantur, contra inclementiam aeris; quæ etiam alio nomine pænulæ, & abollæ dicebantur. Talia ſunt noſtra ferè pallia.

Humero revocante. Rejecta in humerum, ac tergum lacerna, ut ne incommoda ſit ambulanti, vel, humero retinente diffluentem lacernam, ope fibulæ: vel, ſæpe mutante, & novam oſtendente.

Ventilet. Manibus ſurſum jactatis, & vibratis oſtētet.

Æſtivum aurum. Annulum tenuis bracteæ, & levem, qualem nobiles Romani per æſtatem gerebant.

Majoris gemmæ. Annuli ponderoſioris.

Nam quis, &c. Quis tam patienter ferat Urbis vitia, ut ſe teneat, hoc eſt, abſtineat à ſcribenda ſatyra?

Tam ferreus. Tam ab omnibus affectibus alienus, tam rigidus, & iraſci, moverique neſcius.

Novà cùm veniat, &c. Cùm occurrat tibi Matho geſtatus in recenti, & ornata lectica. Ea tantùm nobiles, & divites utebantur.

Plena ipſo. Quia nempe tam craſſus, & obeſus erat, ut lecti eam ſolus impleret.

Et poſt hunc. Cùm veniat poſt Mathonem, geſtatus

item

Plena ipſo, & poſt hunc magni delator amici,
Et citò rapturus de nobilitate comeſa
Quod ſupereſt, quem Maſſa timet, quem munere palpat
Carus, & a trepido Thimele ſummiſſa Latino.
Quid referam, quanta ſiccum jecur ardeat ira,
Cùm populum gregibus comitum premat hic ſpoliator
Pupilli proſtantis? & hic damnatus inani
Judicio (quid enim ſalvis infamia nummis?)

item lectica, &c.

Magni delator amici. Marcus Regulus, aut alius quiſpiam delator, ſeu accuſator occultus, qui amicum ſuum opibus, & gratia Imperatoris florentem oppreſſerat. Talis ille P. Egnatius, de quo agit in Sat. 3 qui Soranum accuſavit.

Et citò rapturus &c. Poſt ſpoliatos, aut interfectos pleroſque nobiles, brevi reliquos pariter ſublaturus, vel ſaltem rapturus, ſi quæ adhuc bona iis ſuperſunt.

Maſſa, carus, &c. Divites delatores ex Imperatoris aula, inferioris tamen, quàm Regulus, notæ.

Munere palpat. Quem conciliare conatur miſſis muneribus.

Et à trepido, &c. Uxor Latini, à marito ad Regulum delatorem miſſa, ut eum ipſi propitium redderet. Erat Latinus iſte mimus, & hiſtrio celebris, idemque delator, ſed Regulo impar.

Cùm populum, &c. Tanta turba illum comitatur, ut liberam populo, & patentem viam non relinquat, ſed ipſe totam occupet.

Hic ſpoliator &c. Unus aliquis, qui pupillum ſpoliavit.

Proſtantis. Ad turpiſſima quæque ob extremam egeſtatem redacti. Proſtare dicebantur venales ſervi, cùm emendi publicè proponebantur.

Et hic &c. Marius Priſcus, qui ab Afris, quos Proconſul ſpoliarat, accuſatus eſt.

Inani. Ex quo nihil damni tulit Marius, nihil utilitatis Africa. Acta eſt hæc Marii cauſa in ſenatu, præſente ipſo Trajano, anno imperii tertio, & tertio ejuſdem conſulatu, perorante pro Afris Plinio, ut eſt ipſe de ſe teſtis, epiſtola 21. lib. 2. anno ab urbe condita 853. Chriſti 102.

Quid enim, &c. Quid enim nocet infamia, ſi ſalvi ſint nummi?

Ab octava. Incipit epulari ab octava hora, ſcilicet una hora, antequam vulgò cibus ſumeretur. Accumbebant enim menſę Romani circa nonam tantùm horam, ideſt, tertiam ante ſolis occaſum, ut nos nu-

Exul ab octava Marius bibit, & fruitur Diis
Iratis; at tu victrix provincia ploras.
Hæc ego non credam Venuſina digna lucerna?
Hæc ego non agitem? ſed quid magis Heracleas,
Aut Diomedeas, aut mugitum Labyrinthi,
Et mare percuſſum puero, fabrumque volantem?
Cùm fas eſſe putet curam ſperare cohortis,

meramus; illi enim ab ortu ſolis uſque ad occaſum numerabant ſemper duodecim horas, quæ inæquales erant pro dierum inæqualitate, hyeme breviores, longiores æſtate.

Et fruitur Diis &c. Licèt habeat Deos ob rapinas, & latrocinia ſua iratos, fructum tamen ex eorum ira capit: retinens nempe magnam partem pecuniæ, & ſibi in exilio lautiùs, quàm anteà, indulgens.

At tu victrix &c. Quæ obtinuiſti, ut Marius damnaretur, ploras tamen, non reſtituta ſcilicet pecunia, quæ ablata tibi ab eo fuerat.

Venuſina &c. Nonne meritò exiſtimem hæc digna eſſe, quæ exagitentur carmine ſatyrico, in quo excelluit Horatius oriundus Venuſia, Italiæ oppido? Lucernam pro verſibus dicit, quia poetæ ſolebant ad lucernam elucubrare ſua carmina.

Agitem. Inſecter, carpam.

Sed quid &c. An præſtat ſcribere fabulas de Herculis ærumnis, & laboribus.

Diomedeas. Fabulas de Diomede, qui duplex fuit: alter Thraciæ Rex, homo ferus, qui equos ſuos humanis alebat carnibus; hic ſuis ipſius equis devorandus objectus eſt ab Hercule: alter Ætoliæ Rex, Tydei filius, qui bello Trojano interfuit, Rheſi equos, & Palladium cepit, Martem, & Venerem vulneravit, confecto bello in Italiam venit: ubi per dolum interemptus fertur, ejuſque ſocii, dum eum lugent, in aves, Diomedeas dictas, mutati.

Mugitum Labyrinthi. Fabulas de Theſeo, & Minotauro, in labyrintho mugiente.

Puero. Ab Icaro cadente. An ſatius eſt canere Icarum in mare cum ſtrepitu decidentem?

Fabrumque volantem. Dædalum. Is labyrinthum fabricatus eſt, in eo incluſus à Minoe Rege Cretenſium, illi certis de cauſis infenſo; ut effugeret, alas ſibi, ac filio ſuo Icaro confecit; iiſque fretus evolavit in Italiam: ſed Icarus propiùs ſolem volans, liquefacta cera, quæ plumas alarum compingebat, in mare decidit.

Cohortis. Cohors eſt pars decima legionis: legio ferè ſex millia militum continebat.

Qui

Qui bona donavit præſepibus, & caret omni
Majorum cenſu, dum pervolat axe citato
Flaminiam: puer Automedon nam lora tenebat.
Nonne libet medio ceras implere capaces
Quadrivio: cùm jam ſexta cervice feratur
Hinc, atque inde patens, ac nuda pænè cathedra,
Et multùm referens de Mæcenate ſupino,
Signator falsò, qui ſe lautum, atque beatum
Exiguis tabulis, & gemma fecerat uda?
Occurrit matrona potens, quæ molle Calenum

Qui &c. Cornelius Fuſcus, qui patrimonium equis alendis dilapidarat, Neronis tempore, cui aurigæ loco fuerat; à Domitiano cohortibus prætorianis præfectus.

Cenſu. Bonis.

Pervolat &c. Curru incitato decurrit.

Flaminiam. Viam à C. Flaminio ſtratam, per quam è Liguria, ubi nunc Genua, in Urbem ibatur.

Puer Automedon, &c. Nam Fuſcus olim, adhuc juvenis, auriga Neronis fuerat, atque ideò Neroni gratioſus. Vocatur autem Automedon, ſumpto nomine ab auriga Achillis Automedonte, famoſo apud Homerum.

Medio ceras, &c. Plena volumina ſatyrico carmine implere libet, idque palàm, per compita, & in omnium oculis. Libros appellat ceras, quia tabellis cera obductis utebantur pro papyro Romani, in quibus graphio ſcribebant.

Quadrivio. Eſt locus publicus, in quem viæ quatuor concurrunt, & multi convenire ſolent.

Sexta cervice. A ſex famulis, ſeu bajulis; ideſt, in lectica, quam ſex viri portabant.

Nuda. Aperta.

Multum referens &c. Simillimus Mæcenati.

Supino. Molli, & delicato, qui reſupinato corpore jacebat in lectica.

Signator falsò. Domitius Regulus, teſtamentorum corruptor. *Plin. Epiſt.* 20. *lib.* 2. vel, Sophonius Tigellinus, qui trium patronorum veneno ſublatorum hæreditates tabulis falsò ſignatis invaſit, vel alius aliquis ejuſmodi.

Lautum. Divitem.

Exiguis tabulis. Compendioſa, & brevi opera, falſas nempe teſtamentorum tabulas fabricando: vel, exiguis, ideſt, paucis verbis in teſtamentorum tabulis ſcriptis, quibus verbis falſarius ſe hæredem ex aſſe inſcripſerit.

Gemma. Annulo ſignatorio, qui gemmam habet incluſam.

Uda. Saliva tacto annulo, ut fit, ne cera candens illi adhæreſcat.

Calenum. Vinum Cam-

 par-

Porrectura viro miſcet ſitiente rubetam,
Inſtituitque rudes melior Locuſta propinquas,
Per famam, & populum nigros efferre maritos.
Aude aliquid brevibus Gyaris, & carcere dignum,
Si vis eſſe aliquis. Probitas laudatur, & alget.
Criminibus debent hortos, prætoria, menſas,
Argentum vetus, & ſtantem extra pocula caprum.
Quem patitur dormire nurus corruptor avaræ?
Quem ſponſæ turpes, & prætextatus adulter?

panum, a Calibus civitate Campaniæ.

Rubetam. Venenum ex rana rubeta confectum. Rubeta eſt ranæ genus quoddam venenoſum, in vepribus naſcens, ac rubis, unde nomen traxit.

Inſtituit &c. Et ſuas vicinas adhuc rudes, & imperitas illius præclaræ artis, ac veneficiorum veluti magiſtra docet efferre, ideſt ad rogum ferre, interficere.

Melior Locuſta, Peritior venefica, quàm illa Locuſta nuper veneficii damnata, cujus arte uſa Agrippina boletum venenatum Claudio paraverat, & cujus poſteà opera Nero Britannicum ſuſtulit.

Per famam. Populo ſciente, & vidente; neglectis populi rumoribus.

Nigros. Veneno lividos, & adhuc in cadaveribus lurida ejus veſtigia præferentes.

Aude aliquid, &c. Hoc eſt, fac aliquod immane ſcelus; committendum eſt aliquid dignum exilio, ſi quis nunc vult eſſe dives, & honoratus. Gyara, vel Gyarus eſt una ex inſulis Cycladibus, in mari Ægeo, exigua, maximè ſterilis, in quam exules mittebantur. Gyaris porrò dixit in plurali numero ad majorem emphaſim, cùm ſit una tantùm hæc inſula.

Aliquis. In aliquo pretio, ſi vis opes, & famam conficere.

Alget. Friget, ærumnoſa, & pauper eſt.

Prætoria. Ædificia Prætoribus digna, ſeu villas lautiorum civium magnificè extructas.

Menſas. Citreas, marmoreas, eburneas menſas.

Argentum vetus. Pocula ex argento veteri, vel ab antiquo artifice ſculpta.

Stantem. Signum capri in cælatura prominens, & quaſi extans. Solebant Romani animalium figuras cælare in poculis, capri maximè, quia caper vulgò Baccho immolabatur.

Quem patitur, &c. Quis ceſſare à ſcribendo poteſt, cùm videat patrem, qui filii ſui uxorem inducit ad flagitium? cùm ſponſas amore turpi flagrantes cernat, & pueros adulteros?

Prætextatus. Indutus prætex-

Si natura negat, facit indignatiò verſum,
Qualemcumq; poteſt: qualeſego, vel Cluvienus,
Ex quo Deucalion, nimbis tollentibus æquor,
Navigio montem aſcendit, ſorteſque popoſcit,
Paulatimque anima caluerunt mollia ſaxa,
Quidquid agunt homines, votum, timor, ira, voluptas,
Gaudia, diſcurſus, noſtri eſt farrago libelli.
Et quando uberior vitiorum copia? quando
Major avaritiæ patuit ſinus? alea quando
Hos animos? neq: enim loculis comitantibus itur
Ad caſum tabulæ, poſità ſed luditur arcà.

texta. Erat veſtis ornata limbo purpureo, quam pueri geſtabant uſque ad annum 17. quo togam virilem ſumebant.

Cluvienus. Ineptus poeta.

Ex quo &c. Omnes affectus, omnia vitia, à diluvio ad uſque noſtra tempora, materia ſunt hujus mei libri ſatyrici.

Nimbis. Imbribus mare augentibus.

Montem Parnaſſum, quò aquis ſubvectus eſt.

Sortes. Themidos oraculum conſuluit. Vide Ovid. Metam lib. 1. ſub finem. Oracula porrò ſortes appellantur, quia ſolebant à vatibus, aut ſacrificulis educi forte quædam tabellæ, in quibus Deorum reſponſa, & effata ſcripta erant.

Paulatimque &c. Saxa emollita vivere cœperunt. Scilicet oraculo juſſi ſunt Deucalion, & Pyrrha poſt tergum lapides mittere; & qui miſſi ſunt à Deucalione, in viros mutati ſunt, qui verò à Pyrrha, in fœminas: ita reparatus eſt orbis.

Votum. Cupiditates.

Diſcurſus. Concurſationes; variæ occupationes.

Farrago. Materia permixta, & confuſa. Propriè vox ea ſignificat varia pabula inter ſe mixta.

Quando major &c. Quando latiùs potuit avaritia? Metaphora hæc à velis eſt ſumpta, quę cùm à ventis diſtenduntur, ingentem ſinum dicuntur explicare; vel ab homine ſinum, & brachia, ut aliquid accipiat, ampleɑaturque, aperiente.

Hos animos Subaudi, habuit: hoc eſt, quando tantus aleæ frequentandæ ardor fuit?

Loculis. Cum ſacculis, & modica pecunia.

Ad caſum tabulæ. Ad fortunam aleæ in tabulam, vel alveum luſorium conjectæ tentandam, & ſubeundam.

Arcà. Arca tota, & plena nummorum affertur ad ludum.

Præ-

Prælia quanta illic diſpenſatore videbis
Armigero! ſimplexne furor ſeſtertia centum
Perdere, & horrenti tunicam non reddere ſervo?
Quis totidem erexit villas? quis fercula ſeptem
Secretò cœnavit avus? nunc ſportula primo
Limine parva ſedet, turbæ rapienda togatæ.
Ille tamen faciem priùs inſpicit, & trepidat, ne
Suppoſitus venias, ac falſo nomine poſcas.
Agnitus accipies: jubet à præcone vocari
Ipſos Trojugenas, nam vexant limen & ipſi

Prælia. Rixas, jurgia.

Armigero. Servo, qui domino ludenti nummos, aleas, & cætera belli hujus arma ſubminiſtrat; unde appellatur armiger, metaphora à bellātibus ſumpta.

Simplexne furor. Nonne incredibilis furor eſt?

Seſtertia. Seſtertium erat nummus major, valens mille nummos minores, ſeſtertios dictos ſeſtertius autem erat moneta Romana, valens monetæ Gallicæ circiter aſſes duos: quare ſeſtertia centum redeunt ferè ad decem millia librarum Gallicarum, & ad duo millia, & octingentos viginti nummos ſcutatos monetæ Romanæ.

Perdere. In ludo, & alea.

Horrenti. Præ frigore horrenti, & pænè nudo.

Reddere. Donare, vel reſtituere.

Quis totidem, &c. Quis è noſtris avis, & majoribus tot villas extruxit, quot nunc extruimus?

Secretò. In ſua domo privatim ſolus. Tunc enim gulæ plus indulgebant, quàm cùm cœnarent palam, & in oculis omnium.

Cœnavit. Appoſuit in cœna.

Nunc ſportula, &c. Non jam clientes ad cœnam lautam, & liberalem, qua olim ad eamdem cum domino menſam veſcebantur, admittuntur; ſed iis in domus introitu apponitur ſportula, hoc eſt, calathus, ſeu caniſtrum è ſparto, aut vimine confectum, in quo viliores ſunt cibi, vel pro cibis pecuniæ ſumma exigua, nempe centum quadrantes, hoc eſt, ferè bajochi, ut loquuntur, 28. Romani; aſſes verò Francici 20.

Rapienda. Avidè accipienda.

Togatæ. Clientibus, qui togam ſumebant, ut patronos viſerent.

Ille. Qui ſportulam diſtribuit.

Suppoſitus. Loco clientis alicujus.

Trojugenas. Nobiles ſordidè ſportulam petentes, quæ pauperibus parabatur. Vocat autem illos Trojugenas, nempè ortos ab antiquis illis Trojanis, atque ideò nobiliſſimos.

Vexant limen. Frequentes adſunt ad limen cum egentioribus.

Nobiſcum: da Prætori, da deinde Tribuno:
Sed libertinus prior eſt: prior, inquit, ego adſum;
Cur timeam, dubitemve locum defendere, quamvis
Natus ad Euphratē? molles quod in aure feneſtræ
Arguerint, licèt ipſe negem: ſed quinque tabernæ
Quadringēta parant. Quid confert purpura majus
Optandum, ſi Laurenti cuſtodit in agro

Da Prętori. Inquit Prætor, da mihi. Da mihi Tribuno, inquit Tribunus. Vel ſunt iſtæ voces ejus, qui ſportulæ diſtribuendæ præeſt: is Pręconi dicit, da primum Prætori iſti, tum Tribuno, &c. Reſpondet Præco: ſed prior eſt in limine hic libertinus: ipſe libertinus clamat, ego prior veni, &c.

Prætori. Erat Prætoris judicia exercere, jus dicere in Urbe, &c. in Provincia exercitum etiam ducere, &c.

Tribuno. Tribunus plebis populi negotia, & rationes contra potentiorum opes procurabat. Erant etiā Tribuni militares, &c.

Libertinus. Olim ſervus, nunc libertate donatus, vel potiùs liberti filius.

Inquit. Libertinus præferens ſe Prætori, & Tribuno, quòd iis ſit ditior.

Defendere. Priorem locum ſervare.

Euphratem. Fluvium Meſopotamiæ, qui oritur ex montibus Armeniæ. Ex iis regionibus vulgò ſervi erant oriundi.

Feneſtra. Fiſſuræ, vel foramina in extrema aurium parte, unde Orientis populi inaures appendebant, & annulos.

Arguerint. Oſtenderint.

Quinque tabernæ. Quas in foro habeo, & loco.

Quadringenta parant. 400. ſeſtertia annui redditùs afferunt mihi. Redit autem hæc ſumma ferè ad quadraginta millia librarum Gallicarum; quam ſummam ii debebant habere ex lege, qui inter Equites Romanos numerabantur. Sunt nummi ſcutati Romani undecim millia ducenti ſeptuaginta duo, cum bajochis 72.

Purpura. Equeſtris nobilitas purpurà, & annulo deſignata quid afferre mihi majus, & optabilius poteſt, quàm quod afferunt mihi meæ tabernæ? ſiquidem videmus homines nobiliſſimos eſſe miſeros, & oves etiam paſcere. Vetus Scholiaſtes legit: *Quid confert purpura major optandum?* & majorem purpuram exponit laticlavium, ideſt, tunicam latis clavis ornatam, purpura prætextam, qua Senatores, & quidam magiſtratus utebantur.

Laurenti agro. Erat hic ager propè Laurentum, ur-

bem

Conductas Corvinus oves? ego poſſideo plus
Pallante, & Licinis; expectent ergo Tribuni:
Vincant divitiæ; ſacro nec cedat honori,
Nuper in hanc urbem pedibus, qui venerat albis:
Quandoquidem inter nos ſanctiſſima divitiarum
Majeſtas; etſi, funeſta Pecunia, templo
Nondum habitas, nullas nummorum ereximus aras,
Ut colitur Pax, atque Fides, Victoria, Virtus,
Quæque ſalutato crepitat Concordia nido.
Sed, cùm ſummus honor finito computet anno,
Sportula quid referat; quantum rationibus addat:

bem antiqui Latii, ubi læta paſcua.

Corvinus. Nobiliſſima ortus familia, pauper tamen. Marcus-Valerius tribunus militum bello Gallico, annos natus tres, & viginti, Gallum quemdam Romanos ad ſingulare certamen provocantem vicit, ac interfecit, ope Corvi, qui Valerii galeæ inſidens unguibus, & roſtro Gallum territabat. Inde Corvini cognomen eſt adeptus.

Pallante. Claudii Imperatoris liberto ditiſſimo.

Licinis. Licino Auguſti liberto, ac tonſore, qui ditiſſimus. Utitur numero plurali pro ſingulari ad emphaſim.

Sacro honori. Prætorio, aut Tribunitio, qui magiſtratus tanquam ſacri, & inviolabiles habebantur.

Pedibus qui, &c. Servi è transmarinis oris adducti venales exponebantur, cretatis, gypſatiſque pedibus, addito ſigillo domini, ſi ad privatum aliquem pertinerent: Reip. ſi publica mancipia. Poteſt etiam dici, pedibus albis, pulvere obſitis, vel nudis præ egeſtate.

Majeſtas. Dignitas, & quaſi divinitas.

Etſi, funeſta, &c. Etſi non dum Pecuniam pro Dea colimus templis, & aris, ut Pacem, Fidem, &c.

Quæque ſalutato, &c. Concordiam, cujus templum reſonat ſtrepitu Ciconiarum, dum nidos ſuos in faſtigio templi poſitos, crepitantes reviſunt, & quaſi ſalutant è paſcuis redeuntes.

Cùm ſummus, &c. Si, inquit Poeta, ſummi magiſtratus; Prætores, Tribuni, &c. computant, quantum annui redditus afferat ſportula; quid facient pauperes, quibus ſportula ſola victum, & neceſſaria ſuppeditat?

Rationibus. Annuis redditibus.

Quid facient comites, quibus hinc toga, calceus hinc eſt,
Et panis, fumuſque domi? Denſiſſima centum
Quadrantes lectica petit, ſequiturque maritum
Languida, vel prægnans, & circumducitur uxor,
Hic petit abſenti, nota jam callidus arte,
Oſtendens vacuam, & clauſam pro conjuge ſellam;
Galla mea eſt, inquit, citiùs dimitte, moraris?
Profer, Galla, caput; noli vexare, quieſcit.
Ipſe dies pulchro diſtinguitur ordine rerum:
Sportula, deinde forum, juriſque peritus Apollo,
Atque triumphales; inter quas auſus haberè

Comites. Clientes, & aſſeclæ divitum.

Hinc toga, &c. E ſportula, emenda eſt toga, calceus, &c.

Fumus. Ligna emenda ſunt, ad ignem excitandum.

Denſiſſima, &c. Plurimi Senatores, lecticis vecti, petunt ſportulam, & circumducunt etiam ægrotas, & gravidas uxores, quarum nomine ſportulam petant: interdum, & abſentes illas ſimulant eſſe in clauſis lecticis.

Quadrantes. Erat quadrans pars quarta Romani aſſis.

Hic. Unus aliquis.

Abſenti. Uxori: petit ſportulam pro uxore, dandam uxori, quaſi adeſſet; quæ tamen abeſt.

Nota arte. Dolo multis nunc uſitato.

Oſtendens. Diſtributori ſportulæ.

Mea eſt. Uxor mea.

Citiùs dimitte. Da illi ſportulam citò, & eam dimitte.

Profer, &c. Profer caput, Galla, inquit maritus, quo fucum, & fidem meliùs faciat: tum quaſi dormientem animadvertens, diſtributorem rogat, nè vexet ægram. Vel iſtæ ſunt voces ejus, qui ſportulam diſtribuit: O Galla, ſi quidem es in hac lectica, profer caput.

Pulchro ordine. Egregiis videlicet occupationibus conſumitur.

Sportula deinde, &c. Clientes primò petunt domum alicujus divitis, ut ab eo ſportulam accipiant: deinde in forum Auguſti eum deducunt honoris cauſa, ubi jus dicitur propè ſtatuam Apollinis, quem facetè Poeta juris peritum vocat, quaſi qui aſſiduè lites audiendo factus ſit juris-peritus.

Triumphales. Tum adeuntur triumphales ſtatuæ, quas in eodem foro poni juſſerat Auguſtus iis omnibus, qui triumphaverant.

Ne-

Neſcio quis titulos Ægyptius, atque Arabarches
Veſtibulis abeunt veteres, laſſique clientes,
Votaque deponunt, quamquam longiſſima cœnæ
Spes homini, cauſes miſeris, atq; ignis emendus.
Optima ſylvarùm interea, pelagique vorabit
Rex horum, vacuiſque toris tantùm ipſe jacebit.
Nam de tot pulchris, & latis orbibus, & tam
Antiquis, unà comedunt patrimonia menſa.
Nullus jam paraſitus erit: ſed quis feret iſtas
Luxuriæ ſordes? quanta eſt gula; quæ ſibi totos

Neſcio, quis. Criſpinus, vel Tiberius Alexander, qui regebat Ægyptum, ipſe ejuſdem nationis, & conditionis libertinæ.

Titulos. Ideſt, imaginem cum titulis, & inſcriptionibus honorificis.

Arabarches. Vox eſt Grę-ca ſignificans Arabum principem, quaſi ſervorum ex Arabia præcipuum. Arabia autem eſt proxima Ægypto provincia, unde ſervi multi Romam adducebantur. Significat etiam Arabarches publicanum, qui præerat exigendo vectigali de pecoribus, quæ ex Arabia in Ægyptum deportabantur. Legunt aliqui *Alabarches*: eſt autem Alaba vox Græca ſignificans vectigal, quod è paſcuis colligitur.

Veſtibulis abeunt. Relinquunt domum divitis.

Laſſique. Defatigati domino per varia Urbis loca deducendo.

Clientes. Qui in alicujus potentioris fide, & patrocinio erant.

Votaque deponunt, &c. Et ſpem cœnandi apud divitem deponunt, etſi diù expectatam.

Quamquam, &c. Licèt nihil diutiùs ſperet homo quilibet, nihil differri, aut eripi moleſtius ferat, quàm cœnam, & ſperatas epulas. Alii ſcribunt, *Spes hominis*; quas voces à ſuperiori verſu diſtinguunt, & accipiunt quaſi dictas per exclamationem, & indignationem; quaſi diceret Poeta. En quò ſpes humanæ recidant: deponunt vota cœnæ, licèt longiſſima: ò ſpem hominum miſeram!

Optima ſylvarum, &c. Optimas feras, & delicatiſſimos piſces.

Rex horum. Dives patronus.

Vacuiſque toris, &c. Solus menſæ accumbet: cæteris lectulis (erant vulgò tres) præter illum, in quo jacet, vacuis.

Orbibus. Patinis, & lancibus.

Unà comedunt, &c. Unis epulis abſumunt tota patrimonia; vel una menſa, i. in qua ipſi uni, & ſoli ſunt, clientibus excluſis.

Paraſitus. Qui alienas menſas quærit.

Luxuria. Gulæ, luxus ſordidæ magnificentiæ.

Ponit.

Ponit apros, animal propter convivia natum?
Pœna tamen præſens, cùm tu deponis amictus
Turgidus, & crudum pavonem in balnea portas;
Hinc ſubitæ mortes, atque inteſtata ſenectus.
It nova, nec triſtis per cunctas fabula cœnas:
Ducitur iratis plaudendum funus amicis.

Nil erit ulterius, quod noſtris moribus addat
Poſteritas; eadem cupient, facientque minores.
Omne in præcipiti vitium ſtetit: utere velis,
Totos pande ſinus. Dicas hìc forſitan: Unde
Ingenium par materiæ? unde illa priorum
Scribendi, quodcumque animo flagrante liberet,
Simplicitas, cujus non audeo dicere nomen?

Ponit. Menſæ apponit. privatæ.

Propter convivia, &c. Propter epulas publicas, & majores factũ, non propter privatas, & domeſticas.

Pœna tamen, &c. Nec tamen impunè helluaris: das enim præſentes pęnas, cùm nimirum cibum concoquere non potes.

Et crudum, &c. Balnea ingreſſurus, pavonis carnem nondum digeſtam habes in ſtomacho turgido, & pleno.

Hinc. Ex nimia ſcilicet ſaturitate, & cruditate.

Inteſtata, &c. Senes multi moriuntur ante conditum teſtamentum.

It nova; &c. Divulgatur rumor de tua morte per omnia convivia, dolente nemine.

Iratis plaudendum, &c. Quo gaudent vel ii, qui amici tui fuerant, læti, quòd homo tam avarus, & ſordidus obierit; ſed irati ſunt, quòd inteſtatus nihil ipſis reliqueris.

Nil erit ulterius. Nil ſceleris, aut vitii reſtat.

Minores. Poſteri.

In pręcipiti, &c. In abrupto faſtigio, unde caſus gravior, & ubi locus ad præcipitandum aptior; altiùs ſurgere vitia, & creſcere nequeunt.

Utere velis. Poeta ſe ad ſcribendum incitat: immitte rudentes, pande vela; ac ſi quando aliàs, toto ingenio vehere. *Plin. Epiſt.4. l.8.*

Pandè ſinus. Pergit Poeta in eadem metaphora: permitte vento aperta, & ſinuoſa vela, inquit; hoc eſt, audacter ſcribe, quicquid in mentem venerit.

Dicas hìc, &c. Obiiciet monitor aliquis difficultatem ſcribendi ſatyras. Unde tibi ſuppetet ingenium, inquiet? &c.

Priorum. Græcorum comicorum, & Lucilii.

Flagrante. Ira, & odio adversùs vitia, & vitioſos incitato.

Simplicitas. Libertatem

vo-

Quid refert, dictis ignoſcat Mutius, an non?
Pone Tigellinum, tæda lucebis in illa,
Qua ſtantes ardent, qui fixo gutture fumant,
Et latum media ſulcum deducit arena.
Qui dedit ergo tribus patruis aconita, vehatur
Penſilibus plumis, atque illinc deſpiciat nos?
Cùm veniet contra, digito compeſce labellum:

voluit dicere; ſed quia Romæ tunc, aut ignota erat, aut inviſa, dicit ſe nomen ejus appellare non audere.

Quid refert, &c. Reſpondet Juvenalis: Scribam enimverò ſatyras, & parum curabo, an mihi ſuccenſeat Mutius aliquis, ſeu quilibet homo flagitioſus, quem inſectatus fuero: quid refert, an mihi ignoſcat, necne?

Pone Tigellinum, &c. Licebit quidem tibi, reſpondet monitor, aliquem hominem nullius auctoritatis inſectari, qualis fuit Mutius, quem Lucilius ſatyris ſuis exagitavit: ſed, ſi tu notaris Tigellinum, vel alium quemlibet Imperatori gratum, percundum tibi erit morte ſæviſſima, vivus combureris.

Tæda lucebis, &c. Palo ardenti alligatus ardebis ipſe quoque, indutus pice, & bitumine, inſtar facis alicujus.

Qua ardent, &c. Palo affixi cremantur, palo trans ipſorum guttur adacto, vel ipſorum mento, & gutturi ſuppoſito, ne poſſint vultum demittere: ita ſævitum eſt in Chriſtianos à Nerone, ut narrant Suet. c. 16. & Tacitus 15. Annal.

Et latum media, &c. Fruſtra laborare videntur interpretes in corrigẽdo hoc loco, qui clarus eſt, ſi ſubaudias, *quę tæda*, hoc nempe ſenſu, & quæ tæda, dum tollitur, ac trahitur, poſtquam homo crematus eſt, fumo, & lurida luce viam ſignat, ac veluti ſulcum ducit in media arena. Lipſius legit. *Et latus mediam ſulcus diducit arenam*, ex veteri, ut ait, codice; cujus verſiculi ſenſus hic erit: iſtas tædas longo ordine diſpoſitas in amphitheatro quaſi ſulcum efficere, quo arena diſcriminatur, vel foſſas ipſas, in quibus pali defiguntur, longo eſſe ſulco, & ordine apertas. Arena vocatur ipſum amphitheatri ſolum, quia erat arena conſperſum.

Qui dedit ergo, &c. Ergone patiar, reſpondet Juvenalis, ut Tigellinus, qui aconita, hoc eſt, venenum ex aconito herba factum, dedit tribus patruis, vehatur in lectica, ſuffultus pulvinis pluma fartis?

Cùm veniet contra, &c. Immò verò, inquit monitor, cùm ille tibi occurret, tace; & digitum ori impone.

Accu-

Accuſator erit, qui verbum dixerit, hic eſt.
Securus licet Æneam, Rutulumque ferocem
Committas: nulli gravis eſt percuſſus Achilles,
Aut multùm quæſitus Hylas, urnamque ſecutus.
Enſe velut ſtricto, quoties Lucilius ardens
Infremuit: rubet auditor, cui frigida mens eſt
Criminibus; tacita ſudant præcordia culpa;
Inde iræ, & lacrymæ. Tecum priùs ergo voluta
Hæc animo, ante tubas: galeatum ſerò duelli
Pœnitet. Experiar, quid concedatur in illos,
Quorum Flaminia tegitur cinis, atque Latinà.

Accuſator erit. Aderunt enim ſtatim, qui accuſent, ſi quis verbulum dixerit, & voculam hanc de Tigellino pronunciaverit; hic eſt, nempe adeſt Tigellinus.

Securus, &c. Tutius epico carmine hiſtorias ſcribes, & prælia, ut Virgilius certamina Æneæ, & Turni Rutulorum ducis deſcripſit.

Committas. Alterum cum altero componas, vel pugnantes deſcribas.

Nulli gravis eſt, &c. Neminem offendit hiſtoria de Achille percuſſo à Paride.

Aut multùm quæſitus &c. Hylas puer, comes Herculis in Argonautica expeditione, qui aquatum profectus, dum ſe inclinaret, unà cum urna decidit in flumen, & diu ab Hercule quæſitus eſt.

Enſe velut ſtricto, &c. Quoties ſatyram, ut enſem, diſtrinxit furentis in morem.

Rubet auditor. Pudore, & ira, qua vindictam cogitat.

Cui frigida, &c. Metu, & conſcientia ſcelerum vexata.

Sudant, &c. Æſtuat animo.

Voluta. Tecum cogita.

Ante tubas, Priuſquam claſſicum canas; & ſatyricum diſtringas ſtylum.

Galeatum, &c. Pugnæ commiſſæ ſera pœnitentia eſt, qui galeam, & arma jam induit, fruſtrà, & ſerò de bello omittendo cogitat.

Experiar, &c. Quoniam itaque, inquit Poeta, periculoſum eſt, ſi quis vivos carmine proſcindat; experiar, quid liceat in mortuos.

Quorum Flaminia, &c. Qui ſepulti ſunt in viis Flaminia, & Latina, quibus in viis vulgò nobilium urnæ, & cineres condebantur, & tegebantur ſuperextructis monumentis.

SATYRA II.

In probitatis, ac pietatis ſimulatores.

Ultra Sauromatas fugere hinc libet, & glacialẽ
Oceanũ, quoties aliquid de moribus audent,
Qui Curios ſimulant, & Bacchanalia vivunt.
Indocti primùm; quamquam plena omnia gypſo
Chryſippi invenias: nam perfectiſſimus horum,
Si quis Ariſtotelem ſimilem, vel Pittacon emit,
Et jubet archetypos pluteum ſervare Cleanthas.

Ultra, &c. Ad barbaras, & remotiſſimas gentes fugere eſt impetus, cùm video fictos philoſophos, verbis quidem præ ſe ferentes continentiam, vitâ verò, & moribus flagitioſiſſimos.

Sauromatas. Europæ versùs Boream incolas, & Aſiæ, circa Tanaim fluvium, Scythis vicinos, iidem ſunt, ac Sarmatæ.

Glacialem. Septentrionalem.

Audent. Supple, diſſerere, aut præcipere.

Curios ſimulant. Simulant continentiam M. Curii, viri frugalis, & optimi inter priſcos Romanos.

Bacchanalia vivunt. Ita vivunt, quaſi celebrarent perpetua Bacchanalia. Erant autem Bacchanalia Bacchi feſta, in quibus Romani crapulæ, & libidini indulgebant.

Indocti primùm, &c. Primum illi hypocritæ indocti ſunt, etſi doctiſſimorum hominum imaginibus eorum domus plenæ omnes ſint.

Gypſo Chryſippi. Statuis Chryſippi è gypſo factis. Fuit ille Stoicus Philoſophus.

Perfectiſſimus. Cenſetur præſtantiſſimus.

Si quis Ariſtotelem, &c. Si quis emit imaginem, aut ſtatuam Ariſtotelis, vel Pittaci, unius è ſeptem Græciæ ſapientibus; archetypo ſimilem, hoc eſt, ipſi Ariſtoteli, vel Pittaco. Eſt autem, *Pittacon*, accuſativus Græcus.

Et jubet, &c. Et vult eſſe, ac ſervari in ſuo Muſeo imagines Cleanthis archetypas, & primigenias. Fuit Cleanthes philoſophus Stoicus, Zenonis ſucceſſor. Vel, vult ſervari ſuum pluteum, ſuam bibliothecam ab imaginibus ejuſmodi, quaſi ejus cuſtodibus, ac æditui. Eſt autem archetypum figura prima quædam, cæterarum, quæ ad ejus ſimilitudinem exprimuntur, exemplar, & origo, unde adjectivum nomen factum, archetypus, ſignificatque id, quod aliorum exemplar eſt, vel quod primò fuit ab artifice fabricatum. Ἀρχὴ, *initium*, Τύπος, *forma*, *typus*.

Fron-

Frontis nulla fides: quis enim non vicus abundat
Triſtibus obſcœnis? caſtigas turpia, turpis?
Rarus ſermo illis, & magna libido tacendi,
Atque ſupercilio brevior coma. Veriùs ergo,
Et magis ingenuè Peribonius: hunc ego fatis
Imputo, qui vultu morbum, inceſſuque fatetur.
Loripedem rectus derideat, Æthiopem albus:
Quis tulerit Gracchos de ſeditione querentes?
Quis cœlum terris non miſceat, & mare celo,
Si fur diſpliceat Verri? homicida Miloni?
Clodius accuſet mœchos? Catilina Cethegum?
In tabulam Syllæ ſi dicant diſcipuli tres?

Frontis, &c. Mendax eſt hominum vultus.

Vicus. In urbe Romana,

Triſtibus obſcœnis. Hominibus libidinoſis, ſeveritatem, & triſtitiam fronte præferentibus.

Libido. Cupiditas, & pertinacia.

Veriùs ergo, &c. Tolerabilius, ſimpliciuſque facit Peribonius, dum palàm turpitudinem profitetur, quàm illi hypocritæ, qui ſimulant virtutem, & vitia diſſimulant.

Hunc ego fatis, &c. Hujus vitia non malitiæ, ſed fatis imputo, qui non diſſimulat vitia, ſed ipſo vultu fœdo, & pallido, & inceſſu languido, ac diſtorto fatetur ſe hominem nequam eſſe, ac libidinoſum. Vel, ut aliis placet, qui audaci, & erecto vultu, inceſſu protervo, ac procaci profitetur ſe flagitioſum eſſe, quaſi fatali neceſſitate eò redactus ſit.

Loripedem rectus, &c. Ferendum ſanè, ſi hominem claudum rideat alius, qui cruribus bonis, & rectis utatur; ſi Æthiopem, qui nigro eſt colore, derideat aliquis albus; non ſi Æthiopem Æthiops, claudum claudus rideat. Malum bonus arguat, non malus malum. Loripes, qui pedes quaſi loro vinctos, & intortos habet.

Gracchos. Tiberium, & Cajum Tribunos plebis, qui dum reducere leges Agrarias ſeditioſè conarentur, ipſi oppreſſi ſunt, cæſique, ille anno V. C. 620. hic 633.

Quis celum, &c. Quis non omnia perturbari, & permiſceri queratur?

Verri. Qui furtis, & rapinis Siciliam ſpoliavit; notiſſimus ex Ciceronis in eum actionibus.

Miloni. Qui interfecit P. Clodium.

Clodius. Famoſus ob adulteria.

Catilina Cethegum. Si Catilina, qui conjuravit in Rempublicam, accuſet Cethegum, ejuſdem conjurationis ſocium.

Tabulam Sylla. Proſcriptionis tabulam, quam Sylla

Nonne igitur jure, ac meritò vitia ultima fictos
Contemnunt Scauros, & caſtigata remordent?
Non tulit ex illis torvum Laronia quemdam,
Clamantem toties: Ubi nunc lex Julia? dormis?
Ad quem ſubridens: Felicia tempora! quæ te
Moribus opponunt! habeat jam Roma pudorem:
Tertius è cœlo cecidit Cato: ſed tamen, unde
Hæc emis, hirſuto ſpirant opobalſama collo

la inſtituit. Erat autem hæc tabula ſcriptum quoddam publicè propoſitum, in quo notata erant nomina illorum, quos ad necem quæri jubebat Sylla, propoſito percuſſori præmio; atque illi proſcripti dicebantur.

Si dicant. Si condemnent proſcriptionem.

Diſcipuli tres. Auguſtus, Lepidus, & Antonius, qui idem fecere, quod Sylla, cumque in ea re magiſtrum ſecuti ſunt, & auctorem

Vitia ultima. Homines vitiis ultimis, hoc eſt, graviſſimis, & fœdiſſimis dediti

Fictos Scauros. Nonne meritò homines flagitioſi contemnunt illos fictos, & adumbratos Scauros, hoc eſt, qui ſe viros graves, & ſeveros eſſe fingunt, quales Scauri fuere? nonne jure, ac meritò ipſi objurgati remordent, ideſt, viciſſim objurgant, ac reprehendunt ſuos cenſores.

Illis. Hypocritis.

Torvum. Gravem, ſeverũ, vultu, & verbis ſanctum.

Laronia. Mulier dives, eademq; procax, & flagitioſa.

Ubi nunc, &c. Ubi, inquiebat ille hypocrita, Laroniam adulteram alloquens, ubi es, ò lex Julia?

Lex Julia. Lex in adulterôs lata à Cæſare Auguſto, ut Ulpianus diſertè ſcribit: Julia tamen dicitur, quia Auguſtus dictus quoque eſt Julius, quia fuerat à Julio Ceſare avũculo adoptatus.

Dormis? An dormis; quin excitaris ad eos puniendos, imprimiſque ad peſſimam illam, & impudicam Laroniam plectendam?

Subridens. Ait Laronia ſubridens.

Felicia tempora! Ironicè.

Moribus opponunt. Tamquã mores corruptos emendaturum, & virtutis adversùs vitia propugnatorem.

Habeat jam, &c. Roma jam pudica ſit, & virtutem colat.

Tertius, &c. Tu è cœlo nobis delapſus veniſti ſimilis duobus priſcis illis, & ſanctis Catonibus, Cenſorio, & Uticenſi, & tertius Cato futurus es. Cato Cenſorius, ita vocatus ob Cenſuram ſanctiſſima ſeveritate geſtam, habuit Pronepotem M. Catonem, Uticenſem dictum ab Utica urbe Africæ, ubi victo Pompejo, cujus partes contra Ceſarem ſecutus erat, ſibi necem conſcivit.

Unde hæc emis, &c. Unde emis hæc unguenta, quæ oles, qua reprehenſione

illum

Quæ tibi? ne pudeat dominũ monſtrare tabernæ.
Quòd ſi vexantur leges, ac jura: citari
Ante omnes debet Scantinia: reſpice primùm,
Et ſcrutare viros: faciunt hi plura: ſed illos
Defendit numerus, junctæque umbone phalãges.
Numquid nos agimus cauſas, civilia jura
Novimus? aut ullo ſtrepitu fora veſtra movemus?
Luctantur paucæ, comedunt colliphia paucæ.
Vos lanam trahitis, calathiſque peracta referti
Vellera: vos tenui prægnantem ſtamine fuſum
Penelope melius, levius torquetis Arachne.

illum obliquè, & ingenioſè redarguit, qui aliorum mollitiem mollis ipſe, & unguentis delibutus redarguat.

Opobalſama. Unguentum confectum ex balſami ſucco. Vocat collum ejus *hirſutum*, quia illi philoſophi barbam ingentem alebant: ὀπὸς *ſuccus*: Βάλσαμον, *balſamum*.

Tabernæ. Ubi illos odores, & unguenta emiſti.

Vexantur. Excitantur, & in reos appellantur.

Scantinia. Lex, quæ in viros impudicos lata erat. Ejus auctor Scantinius, tribunus plebis.

Scrutare viros. Expende ſcelera virorum.

Sed illos &c. Verùm illi ſe tutos contra leges credunt, quòd plures ſint: numero ſcilicet pugnant, & ſe invicem tutãtur, ut milites in bello, facta quaſi teſtudine, junctis inter ſe clypeis. Eſt autẽ umbo pars media clypei, quæ eminet, interdumque in acumen deſinit.

Luctantur. Luctari pugilum eſt, quorum alter alterum dejicere, ſupplantare, cæſtibus cædere nititur. Virgil. lib. v. ỹ. 425. Interdum fœminæ luctabantur, ſed rariùs. *Colliphia.* Κόλλιξ eſt panis cinere incoctus ab ἶφι, robur. Inde colliphium panis ſecundarius corroborandis pugilibus idoneus. Quidam hanc vocem componunt, ex χῶλον *membrum*, & ἶφι, *robur*, & ſcribunt coliphium.

Vos lanam trahitis. Vos viri è colo ducitis lanam.

Calathiſque peracta &c. Lanam in filum nendo tortam in vaſculis vimineis reponitis, & reportatis ad eos, à quibus eã carminandã, ſeu nendam accepiſtis.

Prægnantem. Gravidum, intumeſcẽtem filo. Stamen eſt filum, quod è colu ducitur: dicuntur etiam ſtamina illa fila, quæ recta, & ſtabilia ſunt in opere textorio, & quibus alia, quæ dicuntur ſubſtamina, ſeu ſubtegmina intertexuntur.

Penelope. Ulyſſis uxor fuit, quæ lanificio, & telam texendo abſentiam mariti, ac deſiderium ſolabatur, ſimulque procos fruſtrabatur, quibus promiſerat ſe illo-

De nobis poſt hæc triſtis ſententia fertur:
Dat veniam corvis, vexat cenſura columbas.
Fugerunt trepidi vera, ac manifeſta canentem
Stoicidæ: quid enim falſi Laronia? ſed quid
Non facient alii, cùm tu multitia ſumas,
Cretice, & hanc veſtem populo mirante, perores
In Proculas, & Pollineas? Eſt mœcha Fabulla?
Damnetur, ſi vis, etiam Carphinia: talem
Non ſumet damnata togam. Sed Julius ardet:

illorum alicui nupturam, cùm telam abſolviſſet: quod enim per diem texuerat, noćte retexebat, ac diſſolvebat.

Arachne. Puella fuit Lydia, quæ cùm Palladem in certamen artis textoriæ provocaſſet, ab ea fuit victa, & in araneam mutata. Vide Ovidium initio libri VI. Metamorphoſeon, ut à nobis editus Romæ, & notis illuſtratus eſt. Reperies ad ejus calcem Syntagma de Diis & heroibus poeticis, unde plurimum lucis huic Juvenali affulgebit.

De nobis. Miſeris muliercuLis.

Dat veniam corvis, &c. Per corvos intelligit viros flagitioſos, per columbas, mulieres innoxias: & ſententia eſt; cenſura, ſeu caſtigatio morum parcit virorum nequitiæ, vexat mulierum ſimplicitatem.

Fugerunt &c. Fugerunt, inquit Poeta, ficti illi, atque ſcelerum conſcii philoſophi Laroniam.

Stoicidæ. Stoicorum diſcipuli, & imitatores. Erant Stoici philoſophi Græci, graves, ac ſeveri: ſummum bonum in virtute ſola collocabant. Ab ingenti porticu, in qua diſputabant Athenis, nomen invenere, Στοά, *porticus*: Στωϊκοί, *Stoici*.

Quid enim falſi &c. Subaudi, dicebat.

Sed quid &c. Confirmat Laroniæ ſententiam, probatque exemplo Cretici viros eſſe flagitioſos: quid enim, inquit, non facient alii, cùm &c.

Multitia. Veſtes ſericas, vel bombycinas, molli textas filo, & admodùm tenues, ita ut vix pudori conſulerent.

Cretice. Hoc nomine appellat aliquem cauſidicum mollem, & impurum. Q. Metellus prædones mare Creticum pervagantes domuit. Inde illi Cretici cognomen. Nobiliſſima erat Metellorum familia, & ſæpe in foro, ac ſenatu ſpectata.

Proculas &c. Meretrices, & Mœchas.

Talem non ſumet &c. Ne ipſæ quidem fœminæ, ob adulterium damnatæ, ſumerent veſtes tam indecoras.

Togam. Fœminis quippe adulterii convictis, non niſi viri-

Æſtuo: nudus agas: minùs eſt inſania turpis
En habitum, quo te leges, ac jura ferentem
Vulneribus crudis populus modò victor, & illud
Montanum poſitis audiret vulgus aratris.
Quid non proclames, in corpore judicis iſta
Si videas? quæro, an deceant multitia teſtem
Acer, & indomitus, libertatiſque magiſter,
Cretice, pelluces? Dedit hanc contagio labem,
Et dabit in plures: ſicut grex totus in agris
Unius ſcabie cadit, & porrigine porci:
Uvaque conſpecta livorem ducit ab uva.
Fœdius hoc aliquid quandoque audebis amictu.
Nemo repentè fuit turpiſſimus: accipient te

virili toga indutis, in publicum prodire licebat.

Julius ardet. Sed, inquies Sol in menſe Julio ardet.

Nudus agas. Nudus itaque eas, vel cauſas agas, ac perores: præſtet enim te inſanum; quàm mollem haberi, & effœminatum.

En habitum &c. Ironicè, egregius ſanè orator, dignus, quem hac indutum veſte audirent illi priſci Romani, militiæ, & agriculturæ intenti.

Vulneribus crudis. E recenti prælio redeuntes. Quidam cenſent his verbis indicari victoriam Trajani de Dacis non incruentam, relatam ab eo, imperii anno ſecundo, ut Dio narrat.

Montanum. Ruſtici illi Romani, rudes, & ab omni luxu, ac deliciis alieni.

Poſitis. Relictis.

Quid non proclames, &c. O Cretice, quid dicas, ſi videas judicem iſtis multitiis indutum, ſi teſtem? certè utrumque reprehendas, & meritò: quantò igitur minùs te cauſidicum, & Stoicum decent? quantò magis tu reprehendendus?

Acer, &c. Tu, qui ſeveritatis famam affectas, & priſcos referre mores geſtis.

Pelluces. Membra per veſtem tenuem apparent.

Dedit hanc &c. Tu improborum commercio corruptus mox & aliis affricabis hanc labem, non ſecus, atque grex totus in agris &c.

Cadit. Perit.

Porrigine. Porrigo eſt morbus, quo inter animalium pilos quædam quaſi ſquammulæ naſcuntur.

Uvaque &c. Uva ex altera uva, quam contigit, accipit nigrum colorem, hoc eſt, vel matureſcit, vel corrumpitur.

Fœdius hoc &c. Non hærebit in ſola veſte indecora tua mollities; aliquid audebis deinde turpius; illos imitaberis poſt paulò, qui ſumunt &c.

Accipient te. In ſuum conſortium, & ſodalitatem.

Paulatim, qui longa domi redimicula ſumunt
Frontibus & toto poſuere monilia collo:
Atque Bonam teneræ placant abdomine porcæ,
Et magno cratere Deam. Sed more ſiniſtro
Exagitata procul non intrat femina limen:
Solis ara Deæ maribus patet: Ite, profanæ;
Clamatur, nullo gemit hìc tibicina cornu,
Talia ſecreta coluerunt Orgia tæda
Cecropiam ſoliti Baptæ laſſare Cotytto.

Qui ſumunt &c. Effœminatos homines notat, qui mulierum veſtes, ſacrificia, & mores imitabantur.

Redimicula. Capitis ornamenta, mulierum propria, vittas, & tænias.

Atque Bonam. Qui Bonæ Deæ ſacrificabant in Albano, regia propè Albam villa, ubi Domitianus collegium ſacerdotum inſtituerat: offerebant illi abdomen, ſeu ventrem, & mamillas porcæ, & magnos crateras vino plenos. Erat Dea eadem, atque Terra, vel Proſerpina; colebatur Romæ à mulieribus, excluſis viris: at nunc, inquit Juvenalis, more ſiniſtro, & inverſo, præpoſtero more, arcentur fœminæ, & exagitantur, ne limen, ſive templum Bonæ Deæ ſubeāt: utque olim in iſtis ſacrificiis clamabatur viris, Procul eſte profani, ſic fœminis jam dicitur, Ite profanæ: ut olim adhibebantur tibicinæ, nunc arcentur, & tibicines earum locum occupant. Ad tibiæ ſtrepitum ſolebant hæc ſacra fieri, & homines ad ea tibiæ cantu convocari.

Gemit. Inflat tibiam laborioſè.

Talia &c. Ordo eſt, Baptæ, Sacerdotes quidam Athenienſium, à Græco verbo ſic dicti, quòd ſæpius aqua ſe abluerent (βάπτω lavo, tingo) ſimilia iſtis Orgia, ſive ſacrificia celebrabant, arcanis cæremoniis, & occultis noctu, plerumque ſcilicet; quibus in ſacrificiis ſolebant inſanis clamoribus, & ſaltationibus fatigare Deam Cotytto, quæ apud Athenienſes colebatur, ut libidinis Dea. Eſt autem Cotytto, græcus accuſativus: Cotytto, Cotyttus; ut Dido, Didus. Arguit igitur Romanos, quòd impura Græcorum ſacra imitarentur.

Orgia. Hic pro temulentorum, & furentium ſacris ponitur ea vox, vulgò ſignificat Bacchi ſacra.

Cecropiam. Athenienſem, à Cecrope, primo Rege Athenarum.

Laſſare. Ineptis, & prolixis cæremoniis defatigare. Saltando maximè colebatur iſta Cotytto; itaque delaſſare ſuos ſacerdotes cōſueverat crebra ſaltatione.

Ille,

Ille ſupercilium, madida fuligine tinctum,
Obliqua producit acu, pingitque trementes
Attollens oculos: vitreo bibit ille Priapo,
Reticulumque comis auratum ingētibus implet,
Cærulea indutus ſcutulata, aut galbana raſa:
Et per Junonem domini jurante miniſtro.
Ille tenet ſpeculum, mollis geſtamen Othonis,
Actoris Aurunci ſpolium, quo ſe ille videbat
Armatum, cùm jam tolli vexilla juberet:
Res memoranda novis annalibus, atque recenti
Hiſtoria, ſpeculum civilis ſarcina belli.
Nimirum ſummi ducis eſt occidere Galbam,

Ille. Alius quidam illorum effœminatorum digerit, & extendit obliquos pilos ſuperciliorum acu crinali, aut volſellis, & illos tingit fuligine, ſeu nigro pigmento, quod è lucernarum fumo concreto conficitur. Antiquis placebant nigra ſupercilia.

Trementes. Oculi vulgò tremunt, ſi quid illis propiùs admoveatur.

Priapo. Poculo facto inſtar Priapi, qui erat è Deorum obſcænorum grege, Bacchi, ac Veneris filius, hortorum cuſtos.

Reticulum &c. Comam ingentem nutrit, ut mulier, eamque colligit reticulo. Eſt autem reticulum tegmen muliebris capitis, ſacculus quidam inſtar retis, faſcia &c.

Cærulea &c. Subaudi veſtimenta, ideſt. Indutus veſtibus cærulei coloris, aut galbani, ideſt ſubalbi, & pallidi, qualis eſt color galbani, quo ferè colore mulieres delectabantur. Galbanum eſt reſinæ genus, advectum è Syria.

Scutulata. Scutulata veſtis dicitur, quæ quibuſdam orbibus, ſeu circulis, quaſi ſcutulis eſt diſtincta.

Raſa. Villis carentia.

Et per &c. Ad hæc, ſervus jurat, non per Herculem, aut Jovem, ut viri, ſed per Junonem, ut fœminæ: exemplo domini eam invocare ſoliti.

Geſtamen. Quod geſtarat olim Otho Romanorū Imperator octavus, qui Galbæ ſucceſſit, & à Vitellio victus eſt, homo impuriſſimus.

Actoris &c. Quod ſpeculum Otho ſic gerebat, ut Turnus in 12. Æneid. haſtam ab Actore Auruncorum duce fortiſſimo raptam quaſſabat.

Tolli vexilla. Revelli ab humo ſigna; cùm exercitus nimirū in hoſtē agebatur.

Sarcina. Ironicè nimirum ſpeculum, quod inter ſarcinas Othonis civile bellum gerentis fuit, res egregia, & memoranda &c.

Summi ducis eſt. Pergit Othonē irridere, qui nullum aliud

Et curare cutem ſummi conſtantia civis,
Bebriaci in campo ſpolium affectare Palatj,
Et preſſum in faciem digitis extendere panem
Quod nec in Aſſyrio pharetrata Semiramis orbe,
Mæſta nec Actiacâ fecit Cleopatra carinâ.
Hìc nullus verbis pudor, aut reverentia menſæ,
Hìc turpis Cybeles, & fracta voce loquendi
Libertas, & crine ſenex fanaticus albo
Sacrorum antiſtes, rarum ac memorabile magni
Gutturis exemplum, conducenduſque magiſter.
O proceres, cēſore opus eſt, an haruſpice nobis?
Scilicet horreres, majoraque monſtra putares,
Si mulier vitulum, vel ſi bos ederet agnum?

aliud præclarius ediderit facinus, quam Galbam ſenem, & imbellem occidere, quàm curare cutem, ideſt, fucare: vel, abdomini conſtanter, & gulæ ſervire: quā ſpolia, & ornamenta Palatii Imperatorum, v. g. aulæa, ſupellectilem, affectare, & concupiſcere in campo Bebriaci, qui viculus eſt inter Cremonam, Veronamque, ubi Otho cum Vitellio de imperio certans pugnavit, ſeque victus interfecit; quā panem lacte imbutum extendere in faciem digitis preſſis, ut cutem ſibi candidiorem faceret, ac poliret.

Semiramis. Aſſyriorum Regina, Nini uxor. Fecit Otho, quod nec ipſæ fecerunt fœminæ, in ipſa Aſſyria, regione voluptatibus dedita.

Cleopatra. Ægypti Regina, quæ ſe M. Antonio Triumviro dedidit, cum quo contra Auguſtum pugnans navali certamine, prope Actium, Epiri promontorium, victa eſt.

Hìc. Inter illos Romanos effœminatos.

Reverentia. Menſæ apud veteres erant ſacræ, quia per illas, ut ait Syneſius, amicitiæ conciliator Deus, & hoſpitalitatis honoratur.

Cybeles. Ordo eſt. Apud illos eſt libertas turpis Cybeles, ideſt, illi ſimilis, quæ viget inter ſacerdotes turpiſſimos Cybeles: quæ Dea in Phrygia præcipuè colebatur, eadem cum Veſta, Ope, Terra &c. Eſt libertas loquendi fracta voce, id eſt, laſciva.

Et crine &c. Sacrorum antiſtes illis eſt ſenex furioſus, rarum exemplum gulæ inſatiabilis, dignus, qui à tam obſcœnis helluonibus conducatur, ut illorum ſacris præſit.

Fanaticus. Ita dicuntur furioſi, quia Ethnicorum ſacerdotes in fanis, ſeu templis ſuis furorem vulgo ſimulabant, ut afflati à Numine crederentur.

Cenſore. Cenſores, Romani Magiſtratus, præerant moribus emendandis. Haruſpi-

Segmenta, & longos habitus, & flammea ſumis,
Arcano, qui ſacra ferens nutantia loro
Sudavit Clypeis ancilibus! O pater Urbis,
Unde nefas tantum latiis paſtoribus? unde
Hæc tetigit, Gradive, tuos urtica nepotes?
Nec galeam quaſſas? nec terram cuſpide pulſas?
Nec quereris Patri? liceat modo vivere, fient.
Fient iſta palam, cupient & in acta referri.
Vicit & hoc monſtrũ tunicati fuſcina Gracchi.

ruſpices victimarum exta inſpiciebant, ac ſi quid oriretur monſtri, expiabant certis ceremoniis. Sententia igitur eſt: Non indigemus cenſore, qui hæc flagitia emendet: graviora ſũt, & monſtra potiùs appellãda, digna, quæ ab haruſpicibus expientur. An majus enim crederes monſtrum, ſi mulier vitulum pareret, quàm cùm cernis Sacerdotem Martis veſte ſegmentata indutum, & flammeo?

Segmenta. Teniæ quædam erant inciſæ variis locis, & pertuſæ, varii coloris, &c.

Flammea. Flammeum, veli genus erat, lutei, vel crocei coloris, quo puellarum recens nuptarum caput velabatur.

Ancilibus. Ancilia ſacri quidam clypeoli vocabantur, deferri à ſacerdotibus Martis per urbem ſoliti, & loro inter ſe devincti. Unus ex illis de cœlo cecidiſſe putabatur, & quaſi Palladium Romæ cenſebatur. Is ne ſurripi poſſet, undecim alios ei ſimiles Numa fieri juſſit.

Pater Urbis. Mars, Romuli genitor, à quo Roma condita.

Gradive. Martis nomen armati.

Urtica. Libido, morum infamia.

Patri. Jovi.

Liceat, &c. Si vita longior nobis ſuppetet, videbimus hæc ſcelera, non clam, ut modò, ſed palàm fieri, & publicis actis, tabulis, ac monumentis conſignari.

Vicit, &c. Indignius eſt, ac turpius, quàm hęc omnia ſuperiora, id quod nunc videmus, nempe homines nobiles, quales fuere Gracchi, gladiatores eſſe in arena, & cum fuſcina pugnare.

Tunicati. Ut eſſent ad pugnam expeditiores gladiatores, utebantur tunica, quæ brevior veſtis erat, ſine manicis, &c.

Fuſcina. Gladiatorum pugnantium alter gerebat fuſcinam, ſeu tridentem ferreum, & rete, dicebaturque retiarius: alter inſtructus erat gladio, clypeo, & galea, in cujus apice piſcis erat: dicebatur mirmillo, ſive ſecutor, aut etiam Gallus: ejus caput reticulo involvere conabatur retiarius, eumque ſic interimere. Vide Sat. VIII.

Luſtravitque fuga mediam gladiator arenam,
Et Capitolinis generoſior, & Marcellis,
Et Catulis, Paulique minoribus, & Fabiis, &
Omnibus ad podium ſpectātibus: his licèt ipſum
Admoveas, cujus tunc munere retia miſit.
Eſſe aliquos manes, & ſubterranea regna,
Et contum, & Stygio ranas in gurgite nigras,
Atque unà tranſire vadum tot millia cymbâ,

Luſtravit. Gracchus victus à mirmillone, fugiendo circumcurſavit totam arenam, ſive locum certaminis arena conſperſum.

Capitolinis. T. Manliis qui ob defenſum Capitoliū contra Gallos Urbē invadentes, anno ejus conditæ 364. Capitolinus eſt dictus.

Generoſior. Genere præſtantior: licèt nobilior ſit Gracchus Manliis, Marcellis, &c.

Marcellis. Multi prẹſtantes eo nomine fuerunt duces: clariſſimus præ cæteris ille, qui Syracuſas expugnavit, contra Annibalem fortiter pugnavit, & ab eo tandem circumventus periit, V. C. anno 545.

Catulis. Q. Lutatius Catulus primo bello Punico finem impoſuit, demerſis hoſtium navibus ferè ducentis, anno 512.

Pauli minoribus. Nepotibus L. Æmilii Pauli, qui Varronis collega in prælio Cannenſi obiit, an. V. C. 537. Ejus filius Æmilius Paulus Regem Macedonum Perſeum vicit, anno 587.

Fabiis. Trecenti, & ſex viri ex una gente, ſeu domo, ab Vejentibus, contra quos bellum depopoſcerant, omnes ad unum per inſidias cæſi ad Cremeram; anno V. C. 277.

Ad podium. Erat podium locus in amphitheatro honoratior, in quo primus ordo ſubſelliorum, Senatoribus, & nobiliſſimis quibuſque deſtinatus, ponebatur.

His licèt &c. His, quos dixi, nobiliſſimis potes annumerare ipſum Prætorem, cujus in munere, ſeu ludis, retiarium egit Gracchus: nam & hoc Prætore, qui munera gladiatoria tunc exhibebat, nobilior fuit.

Eſſe aliquos &c. Hinc verò hæc oriuntur ſcelera, quòd Inferos fabulas eſſe aniles credant jam vulgò omnes, ne pueris quidem exceptis.

Contum. Perticam ferrea cuſpide, & unco præfixam, qua Charon ratem deducit.

Stygio gurgite. Styx eſt Inferorum fluvius, ſive palus.

Nec pueri credunt. Ita nunc ſunt omnes impii, ut ne ipſi quidem pueri credant eſſe Inferos, & manes.

Niſi qui &c. Niſi fortè infantes, qui nondum in balneis lavantur.

Ære. Certo pretio, nempè quadrante, hoc eſt, quarta

Nec pueri credunt, niſi qui nondum ęre lavantur:
Sed tu vera puta. Curius quid ſentit, & ambo
Scipiadę? quid Fabricius, maneſque Camilli?
Quid Cremerę legio, & Cānis cōſumpta juventus?
Tot bellorum animæ, quoties hinc talis ad illos
Umbra venit, cuperent luſtrari, ſiqua darentur
Sulphura cum tędis, & ſi foret humida laurus.
Illuc, heu, miſeri traducimur. Arma quidem ultra
Littora Juvernæ promovimus, & modò captas
Orcadas, ac minima contentos nocte Britannos:

ta aſſis parte: quod pretium vulgò dabant, qui balneo utebantur.

Scipiadę. Scipiones Africani, minor, & major, viri eximia virtute.

Fabricius. Dux Romanus inſigni frugalitate, & continentia, qui adversùs Pyrrhum Epirotarum Regem, & Samnites bella geſſit, non minùs illorum muneribus, quàm armis invictus.

Maneſque Camilli Anima Camilli, ducis item Romani, qui cùm alia multa pręclarè geſſit, cum Gallos Senones Capitolium, urbe capta, & incenſa, obſidentes repulit, ac delevit; eoſdemque ad fluvium Anienem poſtea profligavit: vir patriæ amantiſſimus, & ob eximias virtutes inter Romanos clariſſimus.

Cremerę legio. Trecenti ſex Fabii à Vejentibus ad Cremeram, Etruriæ fluvium, intercepti, & cœſi, anno V.C. 277.

Et Cannis, &c. Romani deleti ab Annibale ad Cannas, viculum Apuliæ, anno V.C. 538.

Tot bellorum Animę. Animæ virorum in bello cęſorum; tot heroes, quibus duci, moveri, & animari bella videbantur.

Quoties, &c. Quoties ad egregios illos Manes aliqua ex hoc impiorum grege umbra deſcendit.

Talis. Turpis, & ſcelerata, quales nunc ſunt.

Cuperent luſtrari. Purgari, & expiari cuperent, veluti ipſo aſpectu contaminatæ.

Sulphura. Quia nempe odore ſulphuris purgantur domus infectæ peſtilentia.

Humida laurus. Ramus è lauro aqua tinctus: quia ejuſmodi rami ad luſtrationes à Romanis adhibebantur.

Illuc, heu, &c. Omnis illuc, hoc eſt, ad Inferos deſcendimus, reddituri apud judices vitæ rationem, & viſuri, quæ in vivis non credimus vera.

Juvernę. Hyberniæ, Irlandiæ, eſt inſula vicina Angliæ, & unum è tribus regnis majoris, ut vocant, Britanniæ.

Orcadas. Inſulas XXX. ad ſeptentrionalem partem Britanniæ, ſeu An-

Sed, quæ nunc populi fiunt victoris in urbe,
Non faciunt illi, quos vicimus.

gliæ, à Claudio Imperatore adjectas Romano Imperio.

Et minima &c. Apud quos per æſtatem nox eſt breviſſima, nempe in ſolſtitio æſtivo.

Non faciunt. Populis, quos vicimus, ſumus nequiores.

SATYRA III.

Ex occaſione amici, Roma Cumas demigrantis, vitia Urbis, ac tumultum deſcribit.

QUamvis digreſſu veteris confuſus amici,
Laudo tamen, vacuis, quòd ſedem figere Cumis
Deſtinet, atque unum civem donare Sybillæ.
Janua Bajarum eſt, & gratum littus amœni
Seceſſus. Ego vel Prochytam præpono Suburræ.
Nam quid tam miſerum, tam ſolum vidimus, ut non

Confuſus. Perturbatus, & triſtis ſum.

Amici. Umbricii, aruſpicis peritiſſimi.

Vacuis. Non ita populoſis.

Sedem figere. Domicilium conſtituere.

Cumis. Campaniæ civitate antiquiſſima, & celeberrima propter Sybillam, quæ ibi reddebat oracula, & poſtea ſacellum habuit, in quo colebatur.

Unum civem donare. Se addere civem, civis Cumarum eſſe.

Sybilla. Civitati Sybillę, ideſt, Cumis. Sybillæ porrò fuerunt virgines quædam fatidicæ, quæ futura prædicebant: decem vulgò fuiſſe perhibentur, interque illas celeberrima fuit iſta Cumana, ſive Cumæa.

Janua &c. Roma proficiſcentibus Bajas, iter eſt per Cumas, quæ urbs eſt tanquam introitus, & janua Bajarum.

Bajarum. Urbis in Campania amœniſſimæ.

Gratum littus &c. Cumarum littus eſt amœniſſimum, & ad receſſum, otiumque aptiſſimum.

Prochytam. Inſulam deſertam in ſinu Puteolano.

Suburræ. Vico Romæ frequentiſſimo.

Nam quid tam &c. Quem enim locum extra Romam tam ſolitarium, tamque miſerum vidimus, ut non pejus,

Deterius credas horrere incendia, lapſus
Tectorum aſſiduos, ac mille pericula ſævæ
Urbis, & Auguſto recitantes menſe poetas?
Sed, dum tota domus rhedà componitur unà,
Subſtitit ad veteres arcus, madidamq; Capenam,
Hìc, ubi nocturnæ Numa conſtituebat amicæ.
Nunc ſacri fontis nemus, & delubra locantur
Judæis, quorum cophinus, fœnumque ſupellex.
Omnis enim populo mercedem pendere juſſa eſt
Arbor, & ejectis mendicat ſylva Camenis.

Jus eſſe meritò credas Romæ vivere, & continua pericula expaveſcere? quę eſt ullibi tanta miſeria, & ſolitudo, ut non ſit præferenda Urbis incommodis?

Horrere. Timere.

Et Auguſto &c. Qui importuna recitatione audientes enecant. Dicit hoc emphaticè, quaſi hoc omnium miſerrimum ſit. Auget miſeriam hanc, & importunitatem menſis Auguſti calor.

Tota domus &c. Supellex, & ſarcinæ Umbricii in unam omnes rhedam imponuntur.

Subſtitit. Umbricius expectans rhedam reſtitit ad arcus &c.

Arcus veteres &c. In memoriam victoriæ Romuli, vel Horatiorum erectos: vel arcus aquæ ductuum, qui illic erant.

Madidamque &c. Portam Capenam, per quam Capuam ibatur. Madidam appellat, propter fontes, & aquæductus, qui prope illam portam erant.

Hìc, ubi Numa &c. Quem locum Numa, ſecundus Romanorum Rex, conſtituebat ad nocturna colloquia, quæ ſe habere ſimulabat cum Dea Egeria, cujus monitis fingebat ſe Rempublicam adminiſtrare. Lucum hunc Numa Muſis conſecraverat: Egeria enim, ut ait Ovidius, erat *Dea grata Camœnis*. Faſt. 4.

Nunc ſacri &c. Lucus Aricinus, fons, & delubra Muſis à Numa ſacrata, nunc dantur pretio habitanda Judæis.

Judæis. Urbe à Domitiano pulſis, & ab aliis identidem imperatoribus.

Quorum cophinus, &c. Quibus vas vimineum, & fœnum, eſt univerſa ſupellex: cophinus, in quo panem, & cibos reponebant; fœnum ad alenda jumenta.

Omnis enim &c. Quia ſcilicet jubebantur Judæi pulſi Roma, & in hac ſylva, in his Muſarum delubris habitantes, aliquid nummorum pro locationis pretio ſolvere.

Mendicat ſylva. Judæis mendicantibus ſylva plena eſt.

Ejectis Camœnis. Quia earum delubra incoluntur à prophanis Judæis.

In vallem Egeriæ deſcendimus, & ſpeluncas
Diſſimiles veris. Quantò præſtantius eſſet
Numen aquæ, viridi ſi margine clauderet undas
Herba, nec ingenuum violarent marmora tophũ!
Hic tunc Umbricius: Quando artibus, inquit, honeſtis
Nullus in Urbe locus, nulla emolumenta laborũ;
Res hodie minor eſt, herè quã fuit, atq; eadẽ cras
Deteret exiguis aliquid: proponimus illuc
Ire, fatigatas ubi Dædalus exuit alas.
Dum nova canities, dum prima, & recta ſenectus,
Dum ſupereſt Lacheſi, quod torqueat, & pedibus me
Porto meis, nullo dextram ſubeunte bacillo,
Cedamus patriâ: vivant Arturius iſtic,
Et Catulus: maneãt, qui nigra in candida vertũt,

In vallem, &c. Ego, & Umbricius, quem Roma diſcedentem tantiſper proſequebar, in Aricinum lucum deſcendimus.

Diſſimiles veris. Naturalibus, & ſimplicibus; nempè adſcititiis ornamentis violatas.

Præſtantius. præſentius, & venerabilius.

Numen aquę. Deus, qui huic fonti præſidet: nullus enim fons Numine vacare credebatur.

Ingenuum. Naturalem.

Violarent. Inquinarent, nativam elegantiam corrumperent.

Marmora. Arte poſita.

Tophum. Eſt pumicis genus, ſeu lapis exeſus, & ſcaber, qualis in ſpeluncis viſitur, & criptis.

Hic tunc, &c. Tunc ita incepit Umbricius.

Res hodie, &c. Pecunia, res familiaris, quo ille mihi decreſcit, & fit minor.

Herè. Pro heri.

Deteret, &c. Ideſt, imminuetur aliquid de exiguis meis fortunis.

Illuc ire, &c. Cumas, quò Dædalus è Creta fugit. Vide Sat. 1.

Dum nova, &c. Dum incipiunt capilli caneſcere.

Recta ſenectus. Nondum incurva.

Dum ſupereſt Lacheſi, &c. Dum Lacheſi, Parcarum uni, ſupereſt filum vitæ meæ, quod torqueat; hoc eſt, dum adhuc mors abeſt longiuſculè.

Subeunte. Suſtentante.

Cedamus patriâ. Excedamus patria, Urbem deſeramus.

Arturius, & Catulus. Adulatores, olim cornicines, nunc Romæ publicani, & divites.

Qui nigra, &c. Qui falſa

in

Queis facile eſt ędem conducere, flumina, portus,
Siccandam eluviem, portandum ad buſta cadaver,
Et præbere caput domina venale ſub haſta:
Quondam hi cornicines, & municipalis arenæ
Perpetui comites, notæque per oppida buccæ,
Munera nunc edunt, & verſo pollice vulgi
Quemlibet occidunt populariter; unde reverſi
Conducunt foricas, & cur non omnia, cùm ſint,

in vera, vitia in virtutes vertunt.

Ædem conducere. Reficiendã ſuſcipere certo pretio.

Flumina. Vecturæ lucrum, è rebus, quæ flumine deportantur, colligere.

Portus. Portuum vectigalia, & ſtationis pretium.

Eluviem. Cloacas, vel lacunas expurgandas.

Et prębere caput, &c. Servi alicujus caput venale exponere; hoc eſt, mancipia vendere, auctione conſtituta; vel, ſeipſos, & ſuum caput venale exponere, lucri cauſa.

Domina ſub haſta. Ad haſtam, in aliquo loco publicè defixam, ſiebat auctio, cujus haſta ſignum erat: quare dicitur domina auctionis, quia illi veluti pręeſt, & ipſi ſubiiciuntur vendenda.

Quondam hi &c. Arturius, & Catulus, qui olim cornua, & tubas inflabant.

Et municipalis, &c. Qui in muneribus gladiatoriis, per municipia edi ſolitis, dũ gladiatores pugnarent, vel dum expectarentur, canebant mercede conducti, buccas, & buccinas ſuas locare ſolebant, unde perpetuos arenæ comites vocat, & notas buccas.

Munera nunc, &c. Ipſi ad opes provecti nunc edunt munera gladiatoria, quod ſine ingentibus ſumptibus fieri non poteſt.

Et verſo pollice, &c. Cùm in ſpectaculis gladiatoriis populus jubebat gladiatorem interfici, invertebat humum versùs, & extendebat, contractis aliis digitis, pollicem; uti contra preſſus pollex, id eſt, intra volam abditus, & contractus, nota erat populi intercedentis pro victo, ne jugularetur. Itaque hìc ſenſus eſt; jubent interfici quemlibet gladiatorem, ad minimum populi nutum: vel, quemlibet è vulgo jubent interfici, tollunt è medio, non ſecus, atq; gladiatores verſo pollice interimi jubentur.

Populariter: Cum populi applauſu; vel vulgò, paſſim, facilè.

Inde. Poſt editos ludos gladiatorios.

Conducunt foricas. Purgandas.

Cur non omnia? Cur non turpia omnia facerent, conducerent, locarent, &c.

Ad

Quales ex humili magnâ ad faſtigia rerum
Extollit, quoties voluit Fortuna jocari?
Quid Romæ faciam? mentiri neſcio: librum
Si malus eſt, nequeo laudare, & poſcere; motus
Aſtrorum ignoro: funus promittere patris
Nec volo, nec poſſum: ranarum viſcera nunquam
Inſpexi: norunt alii: me nemo miniſtro
Fur erit: atque ideò nulli comes exeo, tanquam
Mancus, & extinctæ corpus non utile dextræ.
Quis nunc diligitur, niſi conſcius, & cui fervens
Æſtuat occultis animus, ſemperque tacendis?
Nil tibi ſe debere putat, nil conferet unquam,
Participem, qui te ſecreti fecit honeſti.
Carus erit Verri, qui Verrem tempore, quo vult,
Accuſare poteſt. Tanti tibi non ſit opaci.

Ad faſtigia rerum. Ad ſummam potentiam.

Poſcere. Petere librum cupide, quaſi legere velle.

Motus &c. Ut futura canam, tanquam peritus aſtrologus.

Funus promittere &c. Liberis dolentibus patrem diutiùs vivere, & hæreditati inhiantibus.

Ranarum &c. Rubetarũ ranarum exta ad veneficia non inſpicio. Vide Sat. 1.

Me miniſtro. Me adjuvãte.

Nulli comes &c. Solus, incomitatus, ab Urbe diſcedo, quaſi qui ab omnibus repudier, tamquam mancus &c.

Mancus. Ad nullam rem idoneus, & utilis.

Et extinctæ, &c. Tanquam corpus, quod, ſi dextera manu caret, mancum & inutile eſt.

Niſi conſcius. Secretorum alterius ſcelerum. Diligitur porrò, & colitur, ne id aperiat, cujus eſt conſcius, ne amicum, aut dominum prodat.

Fervens æſtuat &c. Anxius eſt, vixque ſibi temperat, quin proferat in lucem occulta, & meritò ſemper tacenda, quæ ſolus novit, flagitia.

Nil conferet, Beneficii.

Carus erit Verri &c. Spoliatori, & ſcelera o, qualis erat Verres, carus erit, qui eum quolibet tempore accuſare poteſt, ejus nempè ſcelerum conſcius; Qui noverit Verrem eſſe furem, illum Verres, licèt invi us, ſummo habebit in pretio, timens, ne ab eo prodatur, & accuſetur.

Tanti tibi non ſit &c. Senſus eſt: tu verò, quamvis omne aurum, quod Tagus in mare ſecum defert, ſperare poſſes ab improbo divite, qui te arcanorum ſcelerum participem fecerit, noli id tanti æſtimare, ut idcircò velis carere ſomno, & in perpetuo metu, ac

Omnis arena Tagi, quodque in mare volvitur aurum,
Ut ſomno careas, ponendaque præmia ſumas
Triſtis, & à magno ſemper timearis amico.
Quæ nunc divitibus gens acceptiſſima noſtris,
Et quos præcipuè fugiam, properabo fateri;
Nec pudor obſtabit. Non poſſum ferre, Quirites,
Græcam Urbẽ, quãvis quota portio fæcis Achææ.
Jampridem Syrus in Tiberim defluxit Orontes,
Et linguam, & mores, & cum tibicine chordas
Obliquas, nec non gentilia tympana vexit.
Ite, quibus grata eſt pictâ lupa barbara mitrâ.
Ruſticus ille tuus ſumit trechedipna, Quirine,

ac periculo verſari.

Opaci. Propter aureas arenas, quæ ipſius aquas turbidas efficiunt.

Tagi. Auriferi in Hiſpania fluvii.

Ponendaque præmia &c. Cogaris aliquando deponere, v. g. interfectus ab amico potente, qui te conſcium timeat.

Acceptiſſima &c. Gratiſſima ſit Romanis divitibus.

Nec pudor obſtabit. Nec me pudebit aperire patriæ meæ dedecora.

Quirites. Sic appellati ſunt Romani, quaſi bellatores, & haſtati. Quiris enim, priſca vox Sabina, ſignificat haſtam. Hinc etiam Romulus vocatus eſt Quirinus.

Græcam Urbem. Romam Græcorum pollutam vitiis.

Quamvis quota &c. Et tamen Græci minima pars ſunt Barbarorum, qui peregrinos mores in Urbem invexere. Nempe & huc confluxere Syri, Mauri, &c.

Fæcis Achææ. Turpiſſimæ gentis Græcæ, quam Achæam vocat ab Achaja Græciæ parte.

Syrus in Tiberim &c. Syri, qui ad Orontem fluvium habitant, venerunt Romam ad Tiberim ſitam.

Chordas obliquas. Inſtrumenta muſica, chordis obliquis conſtantia.

Gentilia. Gentis ſuæ propria.

Ite. Abite in malam rem.

Lupa. Scortum.

Mitra. Ornamentum eſt capitis, & tegmen in Aſia uſitatum.

Ruſticus ille tuus &c. Sẽſus eſt: ò Romule, tui cives à te paſtore orti, & labori, boniſque artibus olim aſſueti, jam otio tantùm, ac deliciis vacant, jã ad ſportulã, & cœnam tantùm currere, & artem gladiatoriã exercere norunt; dum iſti, qui undique in urbem hanc confluxere, illorum luxu, & mollitie ad parandas opes abutentes, inſinuant ſe in divitum domos, in amœniſſimis Urbis locis poſitas.

Et ceromatico fert niceteria collo.
Hæc alta Sicyone, aſt hic Amydone relicta,
Hic Andro, ille Samo, hic Trallibus, aut
Alabandis,
Eſquilias, dictumque petunt à vimine collem,
Viſcera magnarum domuum, dominique futuri.
Ingenium velox, audacia perdita, ſermo
Promptus, & Iſæo torrentior: ede, quid illum
Eſſe putes? quemvis hominem ſecū attulit ad nos:

tas, Eſquiliis, ſcilicet, & Viminali monte.

Trechedipna. Vox eſt Græca, quæ ſignificat veſtimenta paraſitica. Senſus eſt: ſumit veſtes lautiores, quibus indutus curſitet ad captandas divitum cœnas. *Τρέχω curro δεῖπνον cœna*. Voſſius, de vitiis ſermonis libro 1. cap. 29. cenſet eſſe quædam colli ornamenta, geſtari ab Hieronicis ſolita. Hunc tu conſule.

Ceromatico collo. Peruncto ceromate. Ceroma autem eſt unguentum, quo athletę ungebantur, confectum ex oleo, & terræ quodã genere, quo robuſtiora fieri corpora credebantur.

Niceteria. Victoriæ præmia, in gladiatorum certaminibus relata.

Hic. Gręcus quiſpiam.

Sicyone. Sicyon fuit urbs vetuſtiſſima Peloponneſi, non procul Corintho, dicta olim Ægialos à ſuo Rege.

Amydone. Pœoniæ civitas eſt, in Macedonia.

Andro. Prima Cycladum. Sunt illę minores inſulæ permultæ, in orbem congeſtæ (*κύκλος*, *orbis*, *circulus*) in mari Ægæo.

Samo. Samos eſt Inſula, & Urbs Ægæi maris.

Trallibus. Urbe Lydiæ, in Aſia minori.

Alabandis. Urbe minoris Aſiæ, in Caria.

Eſquilias, &c. Eſquilinũ, & Viminalem colles Romanos. Septem colles ambitu ſuo Roma complectitur, Aventinum, Capitoliũ, ſeu Tarpejum, Cœlium, Eſquilinum, Palatinum, Quirinalem, & Viminalem, à Vimine, ſeu ſalicibus ibi conſitis, ita dictum.

Viſcera, &c. Inſinuant ſe in maximas familias, quarum ſuis artibus evadant intimi moderatores, & quaſi domini: vel, deliciæ dominorum, & iis tam neceſſarii, quàm ſunt viſcera corpori.

Velox. Vividum, & acre.

Perdita. Summa, & projecta.

Iſæo torrentior. Concitatior, uberiorque Iſæo, famoſo oratore Athenienſi, qui Demoſthenis præceptor fuit; vel illo Romano, quem Plinius eloquentiſſimum vocat, lib. 2. ep. 3. quique Trajani tẽpore floruit.

Ede. Loquere, cedo.

Quemvis hominem &c. Senſus eſt: nulla eſt ars, quam

Grammaticus, rhetor, geometres, pictor, aliptes,
Augur, ſchœnobates, medicus, magus: omnia novit
Græculus eſuriens; in cęlum, juſſeris, ibit.
Ad ſummam, non Maurus erat, nec Sarmata, nec Thrax,
Qui ſumpſit pennas, mediis, ſed natus Athenis.
Horum ego non fugiam conchylia? me prior ille
Signabit, fultuſque toro meliore recumbet,
Advectus Romam, quo pruna, & coctona vento?
Uſque adeò nihil eſt, quòd noſtra infantia cęlum
Hauſit Aventini, baccâ nutrita Sabinâ?

quam non ſcire ſe profiteatur; ita ut in ſe uno attulerit nobis omnem hominem: hoc eſt, profitetur omnia, quæcumque homo ſcire poteſt, & facere.

Aliptes. Qui athletas ungit.

Augur. Qui ex avium cantu, volatu, paſtu, futura prædicit.

Schœnobates. Funambulus. Σχοῖνος, *juncus, funis*: βαίνω, *ingredior*.

Magus. Divinus, ariolus.

Ad cęlum, &c. Si juſſeris, promittet ſe volaturũ, quaſi novus aliquis Dędalus ſit.

Maurus, &c. Mauri Africæ populi ad fretum Gaditanum. Sarmatæ extremam Europæ, & Aſiæ partem obtinent versùs Septentrionem, Scythis vicini. Thraces in Europa ſunt, ſupra Macedoniam.

Ad ſummam. Denique, ad extremum.

Qui ſumpſit, &c. Dędalus

Horum ego, &c. Ego non Roma profugiam? ubi Gręculi iſti tanquam nobiles incedunt, veſtibus induti purpureis, conchyliorum liquore tinctis? Conchylium eſt piſcis quilibet concha tectus: propriè tamen illum ſignificat, cujus è ſucco fit purpura; hinc veſtis purpurea ſæpè appellatur Conchylium.

Signabit. Ad teſtamenta, vel alias tabulas conſignandas advocabitur.

Fultuſque, &c Et in conviviis honoratiori loco accumbet, lecto digniori.

Adductus, &c E Syria ſium prunis, & ficubus ipſe venalis adductus in eadem navi, eodemque vento. Coctona ſunt ficus quædam peculiares Syriæ.

Uſque adeò, &c. Nihilne tandem nobis proderit, quod Romæ nati, & nutriti fuimus, quod aerem Romanum pueri hauſimus?

Aventini. Supple, montis. Aventinus unus eſt ex ſeptem urbis Romæ montibus.

Baccâ Sabinâ. Oliva, id eſt, fructibus, & cibis Italicis, & opponitur prunis, & coctonis Syriæ. Sabini, Populus Italiæ.

Quid,

Quid, quòd adulandi gens prudẽtiſſima laudat
Sermonem indocti, faciem deformis amici;
Et longum invalidi collum cervicibus æquat
Herculis, Antæum procul à tellure tenentis.
Nec tamen Antiochus, nec erit mirabilis illi
Aut Stratocles, aut cum molli Demetrius Hęmo.
Natio comœda eſt: rides? majore cachinno
Concutitur; flet, ſi lacrymas aſpexit amici,
Nec dolet: igniculum brumæ ſi tempore poſcas,
Accipit endromidem, ſi dixeris, æſtuo, ſudat.
Non ſumus ergo pares: melior, qui ſemper, & omni
Nocte, dieque poteſt alienum ſumere vultum.
Scire volunt ſecreta domûs, atque inde timeri.
Et, quoniam cœpit Græcorum mentio, tranſi

Quid, quòd, &c. Neque hoc ſatis: iidem ſunt adulatores.

Adulandi gens, &c. Græculorum natio adulationis ſcientiſſima.

Et longum, &c. Et amici imbecilli prolixum collum comparat, & exęquat collo toroſo, & obeſo Herculis, dum Antæi lacertis apprehenſum ſublimem teneret.

Antæum. Antæus gigas fuit, Terræ filius; qui cum Hercule decertans, quoties terræ affigebatur, toties majores ab ea, filium adjuvante, vires recipiebat; quod animadvertens Hercules eum à terra ſublevatum præfocavit.

Nec tamen, &c. Antiochus, Stratocles, & alii hiſtriones peritiſſimi non ſunt cum Grecis illis comparandi.

Natio, &c. Græci omnes nati ſunt ad quamlibet perſonam induendam: ut ſit in comœdia.

Cachinno concutitur. In riſum effunditur.

Nec dolet. Nec tamen ullo dolore vero tangitur.

Accipit endromidem. Veſtem craſſam, & villoſam accipit, quaſi frigore enecaretur.

Non ſumus, &c. Longè Græcis illis deteriores ſumus, quia non perinde novimus adulari.

Melior, &c. Ille Græculus melior eſt nobis, & peritior, qui &c.

Alienum vultum. Ejus vultum, cui adulatur, vel, ſui ipſius animo diſſimilē.

Scire volunt, &c. Subodorantur, & ſcrutantur ſecreta domûs.

Tranſi gymnaſia, &c. Senſus eſt; miſſis levibus iſtis Græcorum quaſi exercitationibus, & flagitiis, ardi majora: adulatio enim, oſtentatio, & alia id genus, leviora quædam ſunt, & tyronum propria; quod dicturus ſum, eſt perfecti in

Gymnaſia, atque audi facinus majoris abollæ.
Stoicus occidit Baream, delator amicum.
Diſcipulumque ſenex, ripa nutritus in illa,
Ad quam Gorgonei delapſa eſt penna caballi.
Non eſt Romano cuiquam locus, hìc ubi regnat
Protogenes aliquis, vel Diphilus, aut Erymãthus;
Qui gentis vitio, numquam partitur amicum,
Solus habet: nam, cùm facilem ſtillavit in aurem
Exiguum de naturæ, patriæque veneno,
Limine ſummoveor; perierunt tempora longi

in arte ſcelerum veluti philoſophi, qui eam profiteri poſſit, & alios docere. Lubinus ita locum hunc *exponit*: miſſam faciamus turbam, & vulgus Græcorum: tranſeamus, & migremus ad gymnaſia philoſophorum; videamus, quo pacto ſe gerant ipſi *Stoici*, qui cæteris videntur eſſe ſanctiores.

Gymnaſia. Erant loca, in quibus tyrones ad varias artes exercebantur, præſertim ad luctationem, ad quam corpora nudabant. γυμνὸς, *nudus*.

Abollæ. Abolla eſt toga philoſophica in hoc loco pro ipſo philoſopho ſumitur.

Stoicus, &c. P. Egnatius, qui Stoicam Græcorum ſectam erat amplexus, falſo teſtimonio circumvenit Baream Soranum amicum ſuum, & diſcipulum ſub Nerone. Tacit 16. Annal.

Ripa nutritus, &c. Hoc eſt, homo Græcus, natus propè illum fontem, quem aperuit Pegaſus, ungulà ſaxum feriens, qui fons eſt ad Heliconem, montem Bœotiæ in Græcia, diciturque fons Caballinus, ſive Hyppocrene.

Gorgonei caballi. Pegaſi, equi alati, qui procreatus eſt è ſanguine capitis Meduſæ unius è Gorgonibus, à Perſeo ſecti.

Delapſa eſt penna. Id eſt, quò devolavit Pegaſus: dicitur enim ſtatim, atque natus eſt, ad Heliconem montem devolaſſe. Aliam hujus loci interpretationem attulimus in prolixiore Juvenalis commentario.

Non eſt locus, &c. Hoc eſt, non eſt aditus in eas domos, ubi &c.

Protogenes, Diphilus, &c. Adulatores Græci.

Numquam, &c. Nullum vult habere ſocium in amicitia divitis.

In aurem. Patroni.

De naturæ, &c. De veneno, & vitiis, quæ à natura & patria Græci omnes hauriunt. Cùm per adulationem, & calumniam, quæ vitia Græcis innata ſunt, me accuſavit apud meum patronum, & me reum fecit, quamvis innocentem.

Limine ſummoveor, &c. Excludor domo, nulla ratione habita diuturnorum

meo-

Servitii: nuſquam minor eſt jactura clientis.
Quod porrò officiũ (ne nobis blandiar,) aut quod
Pauperis hìc meritum? ſi curet nocte togatus
Currere, cùm Prætor lictorem impellat, & ire
Præcipitem jubet, dudum vigilantibus orbis,
Ne prior Albinam, aut Modiam, collega ſalutet?
Divitis hic ſervi claudit latus ingenuorum
Filius: alter enim, quantum in Legione tribuni
Accipiunt, donat Calvinæ, vel Catienæ.

meorum obſequiorum.

Nuſquam. &c. Nullibi minùs laboratur, quàm Romæ, de vetere cliente amittendo.

Quod porrò, &c. Sententia eſt: non miror, ſi tam levis eſt clientis pauperis jactura: quid enim divitibus beneficii, & officii conferre tandem pauper poteſt? an quod currat nocte togatus, ut eum ſalutet? verùm idem faciunt viri nobiles, v.g. Prætores, qui lictores impellunt, &c.

Ne nobis blandiar. Ne noſtra obſequia commendare plus juſto videar, quaſi de divitibus patronis optimè meremur Ut. verũ dicã.

Currere. Ut ſalutet, & comitetur patronum.

Cùm Prætor, &c. Siquidem prætor ſuos lictores (nam ſex eum præcedebant, ut duodecim Conſulem) urget, & ſummo manè feſtinare jubet, ut primi omnium ſalutent ſuo nomine divites anus, quæ liberis carent, & quarum iſte Prætor inhiat hæreditati, & quas tamen non audet per ſe adire, ne nimis oblitus dignitatis ſuę videatur.

Dudum vigilantibus. Siquidem dudum à ſomno excitatę ſunt, orbę, id eſt, fœminæ liberis carentes, ſenes orbati filiis, vel quia ſenes breviori ſomno utuntur.

Albinam, &c. Matronas divites, & orbas.

Collega. Aliquis eumdẽ, ac ille, magiſtratum gerens: alius quiſpiam Prętor.

Divitis, &c. E duobus adoleſcentibus honeſto loco natis unum videbis comitari honoris cauſa vile, at dives mancipium: alterum opes dilapidare, ac tantùm largiri meretricibus Calvinæ, & Catienæ, quantum tribuni militares pro ſtipendio accipiunt.

Claudit latus. Claudere, ſeu tegere latus ille dicitur, qui deducit aliquem honoris cauſa per urbem, eiq; locum vię ſuperiorem, & honoratiorem tribuit. Lege Satyrã V. libri II. Horatii, & noſtras ibi notas.

Ingenuorum. Libertus eſt ſervus donatus libertate: Libertinus, liberti filius: ingenuus, qui libero natus eſt, ac liberaliter educatus.

Legione. Legio continèbat millia militum vulgò ſex. Erant in unaquaque legione tribuni ſex: ductores nem-

Da teſtem Romæ tam ſanctũ, quàm fuit hoſpes
Numinis Idæi: procedat, vel Numa, vel qui
Servavit trepidam flagranti ex æde Minervam;
Protinus ad cenſum; de moribus ultima fiet
Quæſtio: quot paſcit ſervos, quot poſſidet agri
Jugera, quàm multa, magnâque paropſide cœnat,
Quantum quiſque ſua nummorũ ſervat in arca,
Tantum habet, & fidei. Jures licèt, & Samothracũ,
Et noſtrórum aras; contemnere fulmina pauper
Creditur, atque Deos, Diis ignoſcentibus ipſis.
Quid, quòd materiam præbet, cauſaſq; jocorum
Omnibus hic idem? ſi fœda, & ſciſſa lacerna,
Si toga ſordidula eſt, & rupta, calceus alter
Pelle patet, vel ſi, conſuto vulnere, craſſum,

nempe copiarum præcipui.

Da teſtem, &c. Dicat Romæ teſtimonium apud judices homo vel ſanctiſſimus.

Hoſpes Numinis Idæi. Scipio Naſica, qui vir optimus à Senatu judicatus, ſimulacrum matris Deûm ex urbe Peſſinunte in Phrygia, ubi mons Ida eſt, in quo Cybele præcipuè colebatur, Romam adductum hoſpitio excepit, domique ſuæ habuit, donec ei templum conditum foret.

Numa. Rex Romanorum ſecundus, ſtudio religionis, & pacis inclytus.

Vel qui, &c. Lucius Metellus Pontifex, qui ex incendio templi Veſtæ eripuit Minervæ ſimulacrum, ſeu Palladium, ipſe flammis excœcatus eſt.

Protinus ad cenſum. Subauditur, reſpicient omnes: in teſte non ſpectabitur probitas, & fides; ſed opes: continuò quæritur, quantum habeat cenſum, quàm ſit dives.

Paropſide. Patina, id eſt, quanto apparatu, & ſumptu.

Tantùm habet, &c Tantũ habet auctoritatis, & ponderis; tantum illi creditur.

Samothracum. Samothraciæ indigetum, ſive magnorum Deorum, Jovis, Minervæ, Mercurii, &c. quos ex Samothracia inſula Ægei maris in Phrygiã Dardanus adduxit, ex Phrygia autem Æneas in Italiam.

Noſtrorum, Martis, & Romuli, & aliorum Deorum, qui Romæ, in Italia, nati, aut præcipuè culti.

Diis ignoſcentibus. Quaſi qui ſit indignus Deorũ ira.

Patet. Hiat laceratus.

Vel ſi, &c. Senſus eſt: vel ſi variis in locis ita malè conſutus, & reſartus eſt calceus, ut appareat craſſum, & informe linum, & extent quaſi quædam cicatrices malè obducti vulneris.

Vulnere. Rima, fiſſura calcei.

Ci-

Atque recens linum oſtendit non una cicatrix.
Nil habet infelix paupertas durius in ſe,
Quā quòd ridiculos homines facit. Exeat,inquit,
Si pudor eſt, & de pulvino ſurgat Equeſtri:
Hìc plaudat nitidi præconis filius inter.
Pinnirapi cultos juvenes, juveneſque laniſtæ:
Sic libitum vano, qui nos diſtinxit, Othoni.
Quis gener hic placuit cenſu minor, atque puellæ
Sarcinulis impar? quis pauper ſcribitur hæres?

Cicatrix. Suturæ veſtigium.

Exeat,inquit. Inquit deſignator, qui præeſt diſponendis ſpectatoribus in theatro.

Si pudor eſt. Si quo pudore tangitur, niſi eſt penitus impudens.

De pulvino,&c Sedili,ſeu loco Equitibus deſignato.

Surgat. Supple,pauper.

Hìc,&c. In primis ordinibus theatri, qui erant Equitibus aſſignati.

Plaudat. Ludos ſpectet, plauſum edat.

Nitidi. Lauti,ac divitis *Pinnirapi*. Hoc eſt, gladiatoris. Inter gladiatores duo maximè genera erant, Mirmillonum,&Retiariorū. Mirmillo gerebat clypeum,enſem,& galeam, in cujus apice erat pinna,hoc eſt, pars eminens,& acutior, quæ interdum in morem piſcis facta erat,ſæpè, & ornata pinnis,ſeu pennis volucrum, maximè pavonum. Retiarius rete,& tridentem geſtabat,ac ſuo reti involvere,& rapere conabatur pinnā galeæ Mirmillonis, eumque ſic dejectum in terram tridenti interficere; unde,& Pinnirapus vocabatur.

Cultos. Ornatos, & elegantes.

Juvenes. Filios gladiatoris, &c.

Laniſtæ. Laniſta eſt gladiatorum magiſter, qui docet artem armorum tractandorum.

Othoni. Roſcio Othoni, qui Tribunus plebis tulit legem Roſciam, quæ certum civibus in theatro locum aſſignabat. Vanum vocat, hoc eſt, ventoſum, vel ambitioſum.

Diſtinxit. Separavit; nèpè aſſignando Equitibus, ordines quatuordecim primos theatri, & ſtatuendo, ut illi tantùm hoc privilegio equitum gauderent,haberenturque germani, & veri equites, quorum cenſus eſſet 400. ſeſtertiorum, ideſt. librarum Gallicarū 40000.unde fiebat,ut multi viri boni,& nobiles, quibus tantus cenſus non erat, cum dedecore juberentur locum cedere viliſſimis hominibus, ſed divitibus.

Quis gener. Quis filiam collocat in matrimonio ei genero,qui opibus par non ſit puellæ?

Sarcinulis,&c. Hoc eſt do-

Quando in conſilio eſt Ædilibus? Agmine facto
Debuerant olim tenues migraſſe Quirites.
Haud facilè emergunt, quorum virtutibus obſtat
Res anguſta domi; ſeu Romæ durior illis
Conatus: magno hoſpitium miſerabile, magno
Servorum ventres, & frugi cœnula magno.
Fictilibus cœnare pudet, quod turpe negavit
Tranſlatus ſubitò ad Marſos, menſamq; Sabellã,
Contentuſque illic Veneto, duroque cucullo;

doti puellæ impar, ſeu opibus illi inferior. Atque hîc queritur Poeta contemni ubique paupertatem, & hominum fortunam, non virtutem, queri.

Scribitur hæres. In teſtamento hæres relinquitur.

Quando, &c. Quando advocatur pauper in conſilium etiam ab infimis magiſtratibus?

Ædilibus. Habebant illi curam ædium privatarum, & publicarum, ludorum, &c. Si quid autem gravioris incideret negotii, adhibebant ſibi homines ſpectatos ad capiendum conſilium.

Debuerant &c. Rectè feciſſent cives Romani, qui in Aventinum montem odio Patritiorum, & divitum, a quibus vexabantur, ſeceſſerant, ſi penitus migraſſent Roma, nunquam huc redituri. Ea ſeceſſio plebis in Aventinum contigit anno ab V. C. 261. Vide Florum lib. 1. c. 23.

Tenues Quirites. Plebs Romana.

Emergunt. Opes, & famam conſequuntur.

Res anguſta. Paupertas.

Sed Roma &c. Sed longè difficilior eſt Romæ pauperibus facultas emergendi.

Magno. Supple, conſtat.

Servorum ventres. Alimenta ſervis danda.

Frugi. Tenuis, & modica.

Fictilibus. In vaſis ex argilla factis.

Quod &c. Tamen non puduit Curium fictilibus uti poculis.

Tranſlatus &c. Curius Dentatus, qui ab aratro de repente tranſlatus eſt ad bellum contra Marſos, Sabinos, & Samnites gerendum; ubi frugaliter, & parcè victitans aurum ſibi ab iis oblatum repudiavit.

Marſos &c. Erant Italiæ populi.

Menſam Sabellam. Inter Sabinos, ipſorum more, parce, & duriter vivens.

Veneto. Cœrulei coloris. ſic dicti, quòd eo Veneti piſcatores uterentur in iis pannis, quibus capita obvolvebant.

Duroque &c. Rudi veſtimento contentus. Cucullus eſt indumentum capitis è craſſo filo.

Pa-

Pars magna Italiæ eſt, ſi verum admittimus, in qua
Nemo togam ſumit, niſi mortuus. Ipſa dierum
Feſtorum herboſo colitur ſi quando theatro
Majeſtas, tandemque redit ad pulpita notum
Exodium; cùm perſonæ pallentis hiatum
In gremio matris formidat ruſticus infans;
Æquales habitus illic; ſimilemque videbis
Orcheſtram, & populum clari velamen honoris,
Sufficiunt tunicæ ſummis Ædilibus albæ.

Pars, &c. Luxum Urbis inſectatur, facta comparatione cum aliis Italię urbibus, in quibus viget adhuc antiqua ſimplicitas.

Si verum, &c. Si veritatē dicere, & audire volumus.

Nemo togam, &c. Cives enim ruſticantes, ſeu in municipiis agentes, togam raro induebant tunicati uſque. *Plin. Epiſt.* 9. *l.* 1.

Niſi mortuus. Itali togatos mortuos efferebant ad funus, ut Græci palliatos, pro more cujuſque nationis, ut mortui quàm honeſtiſſimè veſtiti efferrentur.

Ipſa dierum, &c. Ordo eſt: ſi quando ipſa majeſtas dierum feſtorum colitur theatro herboſo: id eſt, ſi quando ad feſtos dies celebrandos, & hilariùs traducendos, extruitur theatrum e ceſpite, &c. videbis æqualem habitum &c.

Herboſo E viridi ceſpite, vel, herbis, & frondibus ornato.

Redit ad pulpita Iterùm canitur, & recitatur. Eſt autem pulpitum propriè locus editior, & ſeparatus in theatro, in quo conſidebant hiſtriones, mimi, &c. Aliquando ſignificat cathedram, ſuggeſtum.

Notum. Sæpè recitatum.

Exodium. Mimici joci, ſeu facetum aliquod carmen, quod actoribus Tragœdiarum è ſcena egreſſis, ad recreandum ſpectatorem ſubiiciebatur. Sæpè etiam in fine fabularum, mimi riſum movebant ſalibus, & facetiis, quæ exodia dicta quoque ſunt, ab exodo, ſeu egreſſu actorum, quibus è ſcena digreſſis erat locus iſtis mimis.

Pallentis. Fæce, & colore ſquallido illitæ.

Hiatum. Larvam, fœdo rictu hiantem.

Æquales, &c. Eaſdem ibi videbis veſtes nobilium, & vulgi, nempe tunicas,

Similemque orcheſtram. Orcheſtra propriè eſt chori, & ſaltatorum locus: ab ὀρχέομαι, *ſalto*: vulgò tamen ſignificat partē theatri ſecretam, ubi Senatores ſedebant, & ſenſus eſt, nullum ibi diſcrimen eſſe inter nobilium, & plebis veſtes.

Clari velamen, &c. Summi Magiſtratus pro inſigni ſuæ dignitatis ſumunt tantùm albas tunicas. Ordo eſt:

Hìc ultra vires habitùs nitor: hìc aliquid plus,
Quàm ſatis eſt, interdum alienà ſumitur arcà.
Commune id vitium eſt: hìc vivimus ambitioſa
Paupertate omnes. Quid te moror? Omnia Romæ
Cũ pretio. Quid das, ut Coſſum aliquãdo ſalutes,
Ut te reſpiciat clauſò Vejento labello?
Ille metit barbam, crinem hic deponit amati:
Plena domus libis venalibus. Accipe, & illud
Fermentum tibi habe; præſtare tributa clientes

eſt: albæ tunicæ ſufficiunt, ſatis ſumptuoſæ, & ſplendidæ videntur ſummis Ædilibus, ſuntque velamen, ſeu veſtis clari honoris, ſummi Magiſtratus, nempè Ædilium, qui jus dicebant vulgò in municipiis, & publicã rem adminiſtrabant.

Hic. Romæ.

Habitùs nitor. Veſtium ſplendor, & luxus eſt major, quàm cujuſque fortunæ ferre poſſint: ultra facultates, & vires fit ſumptus.

Quàm ſatis eſt. Ad veſtes, & alios ſumptus faciendos.

Alienà, &c. Ex pecunia, vel mutuo ſumpta, vel ablata furto.

Vivimus &c. Pauperes cùm ſimus, divites haberi volumus, & ſplendidè vivere.

Omnia, &c. Omnia Romæ venalia ſunt.

Quid das. Nempè janitoribus, famulis &c.

Ut Coſſum, &c. Ut admittaris ad ſalutandum nobilem aliquem, qualis eſt Coſſus. Cornelius Coſſus, rege Vejentium cæſo, opima Spolia Jovi Feretrio, altera Romulo tulit. Corneliorum gens erat clariſſima.

Clauſo labello. Cùm te non voce, ſed nutu ſolo ſalutat. Fuit iſte Vejento Senator Neronis tempore, & ab eo propter flagitia pulſus Italia. Ponitur hìc pro quolibet nobili ſuperbo, ut etiam Coſſus.

Ille metit, &c. Si quis dives reſecari jubet primæ barbæ lanuginem, aut crines ſervi dilecti; clientes ipſius tot mittunt munera, ut iis domus plena ſit.

Libis venalibus. Scilicet, quo die ejuſmodi prima barba reſecabatur (quam quidem Numini alicui conſecrare mos erat) ſolebant clientes divitis liba, hoc eſt, placentas ex melle farre, & oleo, illi afferre. Hæc dona vendebant ſubinde ſervi, & peculium ſic augebant. Eo die, quo primùm radebant barbam, juventutem exuere videbantur, & in virilem ætatem tranſire: hinc dies ille Romanis feſtus, ac lætus.

Accipe, &c. En alterum malum, unde tibi ſit indignandum magis. Non tantùm patronis, ſed & eorum ſervis tributa prẹſtare cogimur. Sic vocat liba, & munera, quæ divitum ſervis dabantur. Porrò fer-

Cogimur, & cultis augere peculia ſervis.
Quis timet, aut timuit gelidà Preneſte ruinam?
Aut poſitis nemoroſa inter juga Volſiniis, aut
Simplicibus Gabiis, aut proni Tiburis arce?
Nos urbem colimus tenui tibicine fultam
Magna parte ſui: nam ſic labentibus obſtat
Villicus, & veteris rimæ contexit hiatum,
Securos pendente jubet dormire ruina.
Vivendum eſt illic, ubi nulla incendia, nulli
Nocte metus. Jā poſcit aquam, jā frivola transfert

mentum ſæpe uſurpatur pro ira, & indignatione, ita enim cor videtur intumeſcere, ut fermento farina.

Peculia. Peculium erat pecunia, quam propria induſtria ſibi ſervi comparabāt, atq; ſic poſſidebāt, ut in eam jus domino nullū eſſet.

Præneſte. Urbe Latii, quam gelidam vocat ab aquis, & ſitu in monte frigido, nunc dicitur *Paleſtrina.*

Ruinam. Ædium.

Nemoroſa juga. Montes ſylvis conſitos.

Volſiniis. Etruriæ oppidum eſt.

Simplicibus Gabiis. Gabios ſimplices vocat, vel quia hæc civitas inornata erat, vel quia ejus cives deludi ſe dolo Sextii Tarquinii, & capi paſſi eſſent. Vide Florum l. 1. c. 7.

Proni, &c. In præcipiti, & declivi loco poſito.

Nos, &c. Nos pauperes in Urbe Roma domos incolimus malè fultas.

Tibicine. Fulcro ligneo, vel trabe domum, ne ruat, ſuſtentante. Sic appellantur ejuſmodi adminicula, quia vulgò ad fulciendas domos ſtatuæ adhibebantur inſtar tibicinum factæ.

Sic. Exiguis adminiculis fulciendo vitioſam domū.

Labentibus obſtat. Impedit, ne labantur.

Villicus. Operarius ruſticus, & imperitus, non urbanus, & peritior. Villici etiam in urbe dicebantur ſervi, qui cœnacula pauperibus elocabant.

Contexit hiatum. Legunt aliqui, *cùm texit* (quòd ego malim) & ſenſus eſt; poſtquam hiatum, & rimas vitioſi parietis texit leviter, & obduxit, v. g. luto, & calce, quod labem hanc occultat quidem, at non emendat; ita nos ſecuros eſſe jubet, quaſi timēdū nihil eſſet; cùm ſimus ſēper in periculo, ne domus ruinā trahat.

Pendente. impendente; imminente ſemper periculo ruinæ; domo in ruinam pendente & labante.

Illic. Extra Romam.

Jam poſcit aquam. Senſus eſt; ſed Romæ perpetuus timor: en, jam audio vicinum meum, cujus domus incenditur, qui aquam poſcit, &c.

Frivola. Vilia vaſa; ex incendio erepta.

Uca-

Ucalegon: tabulata tibi jam tertia fumant;
Tu neſcis. nam, ſi gradibus trepidatur ab imis,
Ultimus ardebit, quem tegula ſola tuetur
A pluvia, molles ubi reddunt ova columbæ.
Lectus erat Codro Proculâ minor, urceoli ſex,
Ornamentum abaci, nec non, & parvulus infra
Cantharus, & recubãs ſub eodẽ marmore Chiron.
Jamque vetus Græcos ſervabat ciſta libellos,
Et divina Opici rodebant carmina mures.
Nil habuit Codrus; quis enim negat? & tamẽ illud
Perdidit infelix totum nil. Ultimus autem
Ærumnę cumulus, quòd nudũ, & fruſta rogantem
Nemo cibo, nemo hoſpitio, tectoque juvabit.
Si magna Arturi cecidit domus; horrida mater:

Ucalegon. Vicinus: alludit ad illud Virg. 2. Æne. *Jam proximus ardet Ucalegon*.

Tabulata tertia. Contignatio tertia ardet.

Tu neſcis, &c. Senſus eſt: tu pauper, qui conduxiſti ſupremam partem domus, hoc neſcis, nempe excitatum eſſe incendium: illud tamen brevi ad te perveniet: nam ſi pars ima domus deflagrat, tu etiam deflagrabis brevi, qui tegulis proximus es.

Trepidatur. Ingruente incendio.

Quem tegula, &c. Qui in ſummo habitat cœnaculo, & tegulis proximo.

Molles ubi, &c. Nempe in ſuperiori domorum parte vulgò columbæ nidificant.

Codro. Pauperi cuidam, fortè poetæ illi rauco, de quo Sat. 1.

Proculâ. Muliere breviſſima.

Urceoli. Vaſcula.

Cantharus. Patera, calix.

Et recubans, &c. Fictilis effigies Centauri Chironis, Achillis magiſtri, jacens ſub eodem marmore, quo cantharus, id eſt, infra eundem vilem abacum, quem ironicè marmor appellat, quia ſolebant divites marmoreis abacis uti. Vel, ſignificatur pes abaci, effectus in Chironis ſimilitudinem.

Vetus ciſta, Capſula jam vetus, & detrita.

Opici. Opici, ſive Oſci, fuere populi Campaniæ rudes, & imperiti, qui vix Latinè ſcirent. Hìc igitur appellat per jocum mures Opicos, hoc eſt ignaros, & imperitos, alioqui enim divinis Codri carminibus pepercissent.

Perdidit. Igne, vel alio caſu.

Arturi. Divitis cujuſpiã.

Horrida mater. Matronæ Romanæ, ut in publica calamitate, ſunt horridæ; id eſt lugubri in veſte, ac luctu perditæ incedunt.

Pullati proceres; differt vadimonia Prætor;
Tunc gemimus caſus urbis, tunc odimus ignem;
Ardet adhuc, & jam accurrit, qui marmora donet,
Conferat impenſas; hic nuda, & candida ſigna,
Hic aliquid præclarum Euphranoris, & Polycleti,
Phæcaſianorum vetera ornamenta Deorum;
Hic libros dabit, & forulos, mediamque Minervã,
Hic modium argenti. Meliora, & plura reponit
Perſicus orborum lautiſſimus, & meritò jam
Suſpectus, tanquam ipſe ſuas incenderit ædes.
Si potes avelli Circenſibus, optima Soræ,

Pullati proceres. Atris veſtibus induti Senatores lugent.

Differt, &c. Prætores non dicunt jus; & quaſi inſignis aliqua Reipublicæ calamitas contigiſſet, differunt, & reiiciunt eos, qui ſiſtere ſe ad certam diem judicibus debebant. Vadimonium enim eſt ſponſio ſiſtendi ſe in judicio.

Odimus. Deteſtamur.

Ardet adhuc, &c. Dum ardet domus illius divitis, en jam præſtò ſunt, qui conferant ad novas ædes, alius marmora, alius ſigna, &c.

Signa. Statuas è marmore.

Aliquid preclarum. Aliquod egregium opus.

Euphranoris. Pictoris celeberrimi.

Polycleti. Statuarii inſignis.

Phęcaſianorum, &c. Statuas, quæ fuerant ornamenta templorum conſecratorum Diis Græcis, ita dictis, vel à phæcaſiis, quæ ſunt ruſtica calceamẽta, quibus induti pingebantur; vel à Phæcaſiis Athenienſium, & Alexandrinorum ſacerdotibus, qui illo genere calceorum utebantur. Legunt alii, *hic Aſianorum*, nempe Deorum Aſię. Sunt, qui ſcribendum putent *Phecaſiatorum*, quæ vox in Seneca reperitur.

Forulos. Capſulas, armaria librorum.

Mediamque Minervam. Statuam Minervæ dimidiatam, pectore tenus extantẽ.

Argenti. Argento plenũ.

Meliora, &c. Hic dives Arturus ex eo incendio plura, quàm amiſerat, lucratur, ac recondit: adeò ut meritò dubitetur, annon ipſe ſuis ædibus dedita opera faces injecerit.

Perſicus. Eſt cognomen illius Arturi, fortè à patria, quòd eſſet Perſa.

Orborum. Ditiſſimus inter illos, qui liberis carent.

Avelli. Æquo animo carere.

Circenſibus. Ludis, qui in Circo maximo exhibebantur, & quibus maximè delectabantur Romani. Circus erat ſpatium oblongum, & clauſum porticibus, in quo edebantur ſpectacula præſertim curulia, in quibus

currus

Aut Fabrateriæ domus, aut Fruſinone paratur,
Quanti nunc tenebras unum conducis in annum.
Hortulus hic, puteuſq; brevis, nec reſte movendus,
In tenues plantas facili diffunditur hauſtu.
Vive bidentis amans, & culti villicus horti,
Unde epulum poſſis centum dare Pythagoræis.
Eſt aliquid quocumque loco, quocumque receſſu,
Unius ſeſe dominum feciſſe lacertæ.
Plurimus hic æger moritur vigilando: ſed illum
Languorem peperit cibus imperfectus, & hærens
Ardenti ſtomacho; nam quæ meritoria ſomnum
Admittunt? magnis opibus dormitur in Urbe.

currus à carceribus ad metas impellebantur.

Sora, Fabrateria, &c. Oppidis exiguis Campaniæ, in via Latina.

Paratur quanti, &c. Eodem pretio poteris emere lautam, & elegantem domum in his urbibus, quo Romæ ſordidam, & tenebroſam in unum annum conducis.

Hic. In oppidis modò memoratis.

Brevis, &c. Non pro fundus, unde ſine fune hauriri aqua facilè poſſit, & in hortum irrigandum fundi.

Tenues. Alii legunt, *Teneras plantas.*

Bidentis amans. Hoc eſt amans agriculturæ: bidens enim furcæ, vel raſtri genus eſt.

Unde epulum, &c. Oleribus enim veſcebantur diſcipuli Pythagoræ, ab animantibus ideò ſoliti abſtinere, quòd in eorum corpora humanas animas putabant immigrare.

Se feciſſe dominum. Acquiſiviſſe, & poſſidere, ut rem ſuam.

Lacertæ. Ideſt, agri, aut hortuli etiam viliſſimi, in quo lacertæ, & ſtelliones commorantur. Lacerta eſt ſerpens exiguus, ita dictus, quòd gerat pedes humanis lacertis haud abſimiles.

Hic. Romæ.

Moritur vigilando. Quia dormire commodè non poſſunt ægri propter nimium jumentorum, & plauſtrorum ſtrepitum.

Imperfectus. Non concoctus, & digeſtus.

Meritoria. Diverſoria, quæ mercede locari ſolent. Hoſpitia mercenaria, quò cuique introire licet mercedem, & pretium danti.

Somnum, &c. Id eſt, quibus in meritoriis Romæ dormire licet?

Magnis opibus, &c. Magno conſtat pretio domus à ſtrepitu remota, in qua dormire poſſis. Oportet eſſe divitem, ut dormiri commodè poſſit.

Inde caput morbi; rhedarum tranſitus arcto
Vicorum inflexu, ſtantis convicia mandræ,
Eripiunt ſomnum Druſo, vitulisque marinis.
Si vocat officium, turba cedente, vehetur
Dives, & ingenti curret ſuper ora Liburno,
Atque obiter leget, aut ſcribet, vel dormiet intus:
Namque facit ſomnum clauſa lectica feneſtra:
Antè tamen veniet: nobis properantibus obſtat
Unda prior: magno populus premit agmine lumbos,
Qui ſequitur: ferit hic cubito, ferit aſſere duro
Alter; at hic tignum capiti incutit, ille metretam:
Pinguia crura luto: plantâ mox undique magnâ
Calcor, & in digito clavus mihi militis hæret.
Nonne vides, quanto celebretur ſportula fumo?

Caput. Cauſa, initium. *Stantis convicia*, &c. Mulienum convicia, qui ubi coguntur in vico ſtare, rhedas tranſitum prohibentes conviciis urgent. *Mandræ*. Mandra hìc eſt agmen mulorum. *Druſo*. Homini maximè ſomnolento. *Vitulisque marinis*. Illis hominibus, qui ſomno fruuntur altiſſimo, ſimileſq; sūt phocis, ſeu vitulis marinis, qui altiſſimè dormiunt. *Si vocat officium*. Si domo prodire cogeris ob aliquod negotium. *Turba cedente*, &c. Occurret tibi dives, qui populum ſibi decedere de via cogat. *Curret ſuper ora*. Dum ſcilicet ejus lectica ſupra populi in via incedentis capita attollitur. *Liburno*. Alia lectica inſtar navis Liburnæ, vel lectica à proceris è Liburnia ſervis lecticariis vecta. Eſt Liburnia, regio inter Iſtriā, & Dalmatiam, contra Italiam, ad ſinum Adriaticum. *Facit ſomnum*. Conciliat. *Antè tamen*, &c. Licèt ſcribat, legat, dormiat: tamen citiùs, quò vult, perveniet, quàm nos, quibus in via non ceditur, ut illi. *Unda prior*. Populi, & turbę præeuntis quaſi fluxus, & refluxus. *Aſſere*. Tabula, palo. *Tignum*, &c. Caput mihi ferit tigno. *Metretam*. Menſuram quamdam, vas magnum capiens libras 108. *Pinguia*, &c. Cęnoſa ſunt. *Plantâ*. Pedibus, prementium. *Clavus*. Clavi, quibus caliga militis eſt ornata, & præfixa. *Hęret*. Mihi in digito figitur, dum à prætereunte equite premor. *Quanto celebretur*, &c. Quanto tumultu, & concurſatione ſportula petatur, ſeu cibi ad januam divitum diſtribui ſoliti; & quantus fu-

Centum convivæ: ſequitur ſua quemque culina;
Corbulo vix ferret tot vaſa ingentia, tot res
Impoſitas capiti, quot recto vertice portat
Servulus infelix, & curſu ventitat ignem;
Scinduntur tunicæ ſartæ: modò longa coruſcat
Sarraco veniente abies, atque altera pinum
Plauſtra vehunt, nutant altè, populoq; minantur.
Nam ſi procubuit, qui ſaxa Liguſtica portat
Axis, & everſum fudit ſuper agmina montem,
Quid ſupereſt de corporibus? quis mēbra, quis oſſa
Invenit? obtritum vulgi perit omne cadaver,
More animæ. Domus interea ſecura patellas
Jam lavat, & buccà foculū excitat, & ſonat unctis

fumus excitetur, nempè à foculis, quos afferebāt ſportulæ petitores, ut eos datis obſoniis ſubiicerent, eaque calida domū reportarent.

Conviva. Qui ſportulam accipiunt.

Sequitur. Defertur à ſervis dominum ſequentibus.

Culina, Focus, & ſupellex culinæ varia, qua obſonia data excipiant.

Corpulo. Vir robuſtus, & validus, idemque dux fortiſſimus ſub Nerone. Ponitur pro quolibet bajulo.

Recto vertice. Erecto capite, ne obſonia effundantur.

Et curſu, &c. Tam velociter currit, ut currendo ventum excitet, quo ignis foculorum accenditur.

Scinduntur, &c. Servuli ſportulam, & focum portantis veſtes paulò ante domi conſutæ, & ſartę ſcinduntur in turba prementium: vel; mea tunica jam vetus, & detrita ſcinditur in iſta turba, & feſtinatione ſervulorum.

Longa coruſcat, &c. Tremit, vacillat longa trabs ex abiete, plauſtro impoſita.

Sarraco. Plauſtro.

Nam ſi &c. Si plauſtrum, quo vehitur magna lapidū ſtrues, axe fracto, everſū eſt.

Liguſtica. Exciſū in Liguria, Italiæ parte, quæ Galliæ adjacet ad mare, ubi nunc Genua.

Montem. Magnam molem ſaxorum, inſtar alicujus montis.

De corporibus. Oppreſſis tali mole, & monte corruente.

Obtritum, &c. Ita obteruntur corpora miſeræ plebis, ut nihil eorum extare videatur.

More animę. Fere ut anima, quæ ſeparata à corpore non apparet; ita nihil apparet obtriti corporis.

Domus interea &c. Dum obtritus in vico periit ſervus, qui ſportulam portabat, alii famuli ejuſdem domus expectantes ejus adventum, & nihil de ipſius morte cogitantes, lances lavant, apparant balneum.

Et buccà, &c. Oris ſpiri-

Strigilibus, pleno & componit lintea gutto.
Hæc inter pueros variè properantur; at ille
Jam ſedet in ripa, tetrumque novitius horret
Porthmea, nec ſperat cœnoſi gurgitis alnum,
Infelix, nec habet quem porrigat ore trientem.
Reſpice nunc alia, ac diverſa pericula noctis:
Quod ſpatium tectis ſublimibus, unde cerebrum
Teſta ferit, quoties rimoſa, & curta feneſtris

tu ignem excitat.

Et ſonat, &c. Cum ſonitu apparat ſtrigiles.

Unctis. Oleo, ne cutem lædant.

Strigilibus. Erant ſtrigiles inſtrumenta, ex auro, ære, & argento, quibus in balneis utebantur ad abſtergendum ſudorem. Legunt aliqui *Striglibus* &c, quia prima ſyllaba corripitur in *Strigilibus*. Alii retinent *Strigilibus*, & volunt eſſe Proceleuſmaticum, id eſt, pedem quatuor ſyllabis brevibus conſtantem.

Pleno & gutto, &c. Et poſtquam oleo vaſculum impleverunt. Guttus enim eſt vaſculum, ita dictum, quia guttatim ex eo liquor effundebatur. Solebant autem Romani oleo perfundi in balneis.

Componit lintea. Parat lintea, quibus oleum abſtergitur.

Pueros. Famulos, domi expectantes ſervulum cum ſportula redeuntem.

Variè properantur. Cum feſtinatione apparantur, aliud ab alio.

At ille. Servulus ſaxi mole obtritus, vel ipſe Dominus.

Ripa. Acherontis, ſeu Stygis.

Novitius. Attonitus inuſitato ſpectaculo,

Horret Porthmea. Charontem portitorem inferorum timet, vel, cum timore reſpicit. *Porthmeus* Græca vox eſt, ſignificans portitorem, hoc eſt, eum, qui homines in ulteriorem fluvii ripam, aut freti tranſmittit, cujus accuſativus. *Porthmea*.

Nec ſperat, &c. Nec ſperat ſe tranſmiſſurum Stygem, ſe intrare poſſe in cymbam Charontis, quia inhumatus eſt: nam, quorum corpora inſepulta erant, illorum animę dicebantur centum annos errare in Stygis littore, priuſquam tranſveherentur.

Cœnoſi gurgitis. Stygis.

Alnum. Cymbam Charontis: ſubaudi, poſſe tranſmittere.

Ore trientem. Solebant mortuorum ori inſerere trientem, naulum ſcilicet, ſeu pretium vecturæ, quod Charonti ferrent. Eſt autem triens parva moneta, tertia pars aſſis.

Quod ſpatium, &c. Quantum ſpatium ſit à tectis ſublimioribus ad terram, ex quibus dejectæ teſtæ feriant prætereuntes.

Curta. Fracta, mutila.

Quan-

Vaſa cadunt; quanto percuſſum pondere ſignent,
Et lædant ſilicem. Poſſis ignavus haberi,
Et ſubiti caſus improvidus, ad cœnam ſi
Inteſtatus eas: adeò tot fata, quot illa
Nocte patent vigiles, te præter eunte, feneſtræ.
Ergo optes, votumque feras miſerabile tecum,
Ut ſint contentæ patulas defundere pelves.
Ebrius, ac petulans, qui nullum fortè cecidit,
Dat pœnas, noctem patitur lugentis amicum
Peleidæ, cubat in faciem, mox deinde ſupinus:
Ergo non aliter poterit dormire: quibuſdam
Somnum rixa facit; ſed, quamvis improbus annis,
Atq; mero fervens, cavet hunc, quem coccina læna
Vitari jubet, & comitum longiſſimus ordo,

Quanto, &c. Quanta vi ponderoſæ teſtę percutiant pavimentum ſtratum ſilice; ſiquidem illud interdum frangunt, aut ſaltem ei veſtigia imprimunt.

Poſſis ignavus, &c. Meritò arguaris tanquam rerum tuarum negligens, & parum providus, cautuſque contra caſus inexpectatos.

Inteſtatus. Non condito priùs teſtamento.

Adeò tot, &c. Tam verum eſt, tot imminere mortis pericula.

Vigiles. Inquilinis adhuc vigilantibus.

Ergo optes, &c. Adeò ut, quod ſanè valdè miſerum eſt, optare meritò poſſis, & Deos rogare, ut è feneſtris in caput tuum ſordes tantùm effundantur, modò non ipſa deiiciantur vaſa.

Pelves, &c. Lotium, ſordes pelvibus contentas.

Ebrius, &c. Aliud incommodum: noctu concurſant ebrii, qui obvios quoſque percutiant.

Dat pœnas. Diſcruciatur, quia nihil ſceleris admiſerit, quia neminem verberarit.

Noctem patitur, &c. Tam eſt inquietus per noctem, quàm fuit filius Pelei Achilles, cùm lugeret Patrocli necem, nec quietem ullam vellet admittere. Patroclus amicus Achillis ſummus, ab Hectore cæſus eſt: quę res coegit Achillem bellum, quod Agamemnoni iratus omiſerat, repetere.

Non aliter. Niſi aliquem pulſaverit, verberaverit, occiderit.

Improbus annis. Ob juvenilem ætatem protervior.

Cavet hunc, &c. Non laceſſit eum, quem veſtis, comitatus, faces, quæ illi præferuntur, admonent eſſe divitem, aut nobilem aliquem, adeòque non temerè laceſſendum.

Coccina læna. Veſtis rubri, ac ſplendidi coloris, qualem divites ferunt. Is color fit è quodam grano,

Multum præterea flammarum, & ahenea lampas
Me, quem Luna ſolet deducere, vel breve lumen
Candelæ, cujus diſpenſo, & tempero filum,
Contemnit. Miſeræ cognoſce proœmia rixæ,
Si rixa eſt, ubi tu pulſas, ego vapulo tantùm.
Stat contra; ſtantique jubet, parere neceſſe eſt:
Nam quid agas, cùm te furioſus cogat, & idem
Fortior? Unde venis, exclamat? cujus aceto,
Cujus conche tumes? quis tecum ſectile porrum
Sutor, & elixi vervecis labra comedit?
Nil mihi reſpondes? aut dic, aut accipe calcem:
Ede, ubi conſiſtas? in qua te quæro proſeucha?
Dicere ſi tentes aliquid, tacituſve recedas,

quem infectores coecum vocant.

Ahenea lampas. Quales ferebántur ante Tribunos.

Quem Luna, &c. Qui non alia face utor ad iter noſtru faciendum, quàm Lunæ lumine, aut exigua candela.

Cujus diſpenſo, &c. Cujus funiculum ita compono, ac partior, ut ne citiùs abſumatur, aut extinguatur.

Cognoſce, &c. Audi, quodnam ſit initium, & quaſi præludium rixæ meæ cum iſto ebrio adoleſcente.

Si rixa eſt, &c. Si tamen rixa dicenda eſt, quando unus verberat, alter verberatur.

Stat contra. Ex adverſo.

Cujus aceto &c. Hoc eſt, ubi cenaſti? ubi vino viliſſimo, (quod acetum vocat per contemptum) vel, oleribus aceto malè conditis te ingurgitaſti?

Conche. Conchis eſt fabe genus, ſive edulium ex fabis. Sunt, qui conchem eſſe dicant fabam elixam cum ſuo cortice, cùm faba frix dicatur ea, quæ ſine cortice coquitur.

Quis, &c. Quinam ſordidi convivæ tecum unà cœnabant?

Sectile porrum. Porrum aliud capitatum dicebatur, aliud ſectile. Quidam ſimpliciter exponunt, porri folia, & partes ſectas, ut faciliùs coquantur.

Elixi, &c. Caput vervecinum coctum aqua.

Aut accipe, &c. Aut ego te proculcabo, calcibus tundam.

Ede, ubi conſiſtas. Dic ubi habites? in qua proſeucha convenire te poſſim, ſi velim.

Proſeucha. Eſt vox Greca, quę propriè precationem ſignificat, ſeu locum precationi deſtinatum: ſumitur hìc pro tuguriolo, in quo habitarent mendici, vel, pro alio quovis loco, ubi ſtipem efflagitare ſolerent, & conſiſtere, verbi gratia, in templis, aut eorum veſtibulis.

Tan-

Tantumdē eſt, feriunt pariter; vadimonia deinde
Irati faciunt: libertas pauperis hæc eſt:
Pulſatus rogat, & pugnis conciſus adorat,
Ut liceat paucis cum dentibus inde reverti.
Nec tamen hoc tantū metuas, nam qui ſpoliet te
Nō deerit, clauſis domibus, poſtquam omnis ubiq;
Fixa catenatæ ſiluit compago tabernæ.
Interdum, & ferro ſubitus graſſator agit rem;
Armato quoties tutæ cuſtode tenentur
Et Pontina palus, & Gallinaria pinus:
Sic inde huc omnes tanquam ad vivaria currunt.
Qua fornace graves, qua non incude catenæ?
Maximus in vinclis ferri modus: ut timeas, ne

Tantumdem eſt. Perinde eſt.

Vadimonia &c. Se injuria læſos ſimulantes, te appellant, ut adſis in judicio ad certam diem.

Libertas, &c. Eò denique recidit illa civium Romanorum adeò celebrata libertas, ut pauperes impune vapulent.

Pulſatus. Verberatus.

Adorat. Supplex obſecrat.

Paucis cum, &c. Non excuſſis dentibus omnibus, ſed aliquot relictis.

Poſtquam, &c. Senſus eſt: poſtquam clauſæ ſunt tabernæ, nec jam ullus auditur ſtrepitus.

Fixa compago, &c. Id eſt, aſſeres, quibus clauduntur tabernæ, inter ſe compacti, & fixis catenis firmati, ac muniti contra nocturnos latrones.

Ferro graſſator, &c. Latro, ſicarius, te aggreditur cum armis.

Armato quoties, &c. Quoties, diſpoſitis cuſtodiis, è Pontina palude, & ſylva Gallinaria, locis latrocinio aptiſſimis, arcentur graſſatores.

Pontina Palus. Ingens in Latio palus juxta Forum Apii, non longe à Tarracina.

Gallinaria pinus. Sylva Campaniæ, inter Cumas, & Linternum.

Inde, &c. Ex his locis excluſi graſſatores huc, id eſt, Romam properant, ſic tanquam ad vivaria, hoc eſt, ad locum, ubi prædam facilem reperturi ſint: nam vivaria dicuntur ea loca, ubi feræ, aves, piſces, &c. aluntur ad ſaginam, & aſſervantur.

Qua fornace, &c. Supple, conficiuntur; atque ſenſus eſt, tanta eſt latronum multitudo, ut nulla ſit fornax, in qua non fabricentur catenæ ad eos vinciendos.

Maximus, &c. Maxima copia ferri abſumitur in vinclis fabricandis.

Ut timeas, ne &c. Adeò, ut locus ſit timendi, ne deficiat ferrum, unde fiant in-

C 6 ſtru-

Vomer deficiat, ne marræ, & ſarcula deſint.
Felices proavorum atavos, felicia dicas
Sæcula, quæ quondam ſub Regibus, atq; Tribunis,
Viderunt uno contentam carcere Romam
His alias poteram, & plures ſubnectere cauſas:
Sed jumenta vocant, & ſol inclinat; eundum eſt.
Nam mihi commotâ jam dudum mulio virga
Innuit: ergo vale noſtri memor, & quoties te
Roma tuo refici properantem reddet Aquino:
Me quoque ad Eluinam Cererem, veſtramque Dianam,
Convelle à Cumis: ſatyrarum ego, ni pudet illas,
Adjutor gelidos veniam caligatus in agros.

ſtrumenta ruſtica, ligones, ſarcula, &c.

Uno carcere. Solo carcere Tulliano, quam extruxit Tullus Hoſtilius, rex Romanorum tertius.

Cauſas. Cur velim Româ Cumas demigrare.

Sed jumenta, &c. Muli, qui ferunt meas ſarcinas, qui rhedam trahunt, in qua eſt domeſtica mea ſupellex, & qui jam longè præceſſerunt, monent me, ut ſequar, inquit Umbricius.

Tuo Aquino. Id eſt, patriæ tuæ, ò Juvenalis Aquinum erat oppidum Volſcorum, in via Latina, unde oriundus Juvenalis.

Refici properantem. Urbis tædio properè cupientem levari.

Eluinam Cererem. Templum Cereris, in agro Aquinate, ſic dictum, à fonte quodam, juxta quem erat templum: qui fons Eluinus ab eluendo vocabatur.

Veſtramque, &c. Quam vos illic colitis.

Convelle. Accerſe vel invitum.

Satyrarum ego, &c. Adero, ut te adjuvem in conſcribendis ſatyris.

Ni pudet, &c. Mei auxilii, utpote poetæ non ſatis boni.

Veniam caligatus. Id eſt, veniam armatus, & ocreatus; caliga enim genus erat calceamenti militaris; atque ſenſus eſt: veniam velut audax miles, paratus ad ſtrenuè decertandum, hoc eſt, exagitanda acriter Urbis vitia.

SA-

SATYRA IV.

Criſpinus, cœna Domitiani, adulatores.

ECce iterũ Criſpinus, & eſt mihi ſępe vocandus
Ad partes, monſtrum nulla virtute redemptũ
A vitiis, æger, ſolaque libidine fortis.
Quid refert igitur, quantis jumenta fatiget
Porticibus, quanta nemorum vectetur in umbra,
Jugera quot vicina foro, quas emerit ædes?
Nemo malus felix: minimè corruptor, & idem
Inceſtus, cum quo nuper vittata jacebat,
Sanguine adhuc vivo terram ſubitura ſacerdos.

Ecce iterum, &c. Ecce iterum prodit in ſcenam Criſpinus; iterum loquar de Criſpino, de quo nempe jam egi. ſat. 1.

Vocandus ad partes. Appellandus, ut ſuas veluti partes in meis ſatyris, & quaſi perſonam agat: hoc eſt, ſępè mihi de illo dicendũ. Sumpta eſt metaphora ab actoribus comędiarum, qui in iis ſuas dicũtur agere partes, & ſuã perſonam.

Nulla virtute, &c. Vitiorum omnium infamis ſervus; in quo nempe nulla eſt virtus, quæ ipſum veluti liberet, & redimat a ſervitute vitiorum.

Æger, &c. Natura mollis, & ignavus, ſtrenuus tantùm, & audax, cùm eſt libidini indulgendum.

Quid refert, &c. Senſus eſt: quid confert ad ejus felicitatem, quòd dives ſit? nemo enim malus verè felix eſt?

Quantis jumenta, &c. Quid refert, quòd per longas, magnificaſque porticus in curru geſtetur, & mulos, à quibus geſtatur, fatiget? Solebant enim divites Romani extruere in hortis porticus opacas ad vitandum æſtum, aut imbrem; in quibus, aut vehebantur jumentis, aut lectica geſtabantur: Hinc ejuſmodi porticus geſtationes dicebantur.

Jugera quot, &c. Quid refert, quòd ædes, hortoſque in multa jugera patentes, prope forum, ubi veneunt cariùs, emerit?

Minimè, &c. Minimè felix dicendus eſt alienæ pudicitiæ corruptor, qualis eſt Criſpinus, qui virginem Veſtalem temeravit.

Inceſtus. Inceſtum vocatur flagitium, quòd committitur cum muliere, cum qua nefas eſt contrahere matrimoniũ ob ſanguinis, aut religionis rationem.

Vittata. Vittę ſunt tæniæ, & redimicula, quibus capita ſacerdotum ornari, & præcingi ſolebant.

Sãguine, &c. Veſtales virgines,

Sed tunc de factis levioribus, & tamen alter,
Si feciſſet idem, caderet ſub judice morum.
Nam, quod turpe bonis, Titio, Sejoque, decebat
Criſpinum. Quid agas, cùm dira, & fœdior omni
Crimine perſona eſt? Mullum ſex millibus emit,
Æquantem ſanè paribus ſeſtertia libris,
Ut perhibent, qui de magnis majora loquuntur.
Conſilium laudo artificis, ſi munere tanto
Præcipuam in tabulis ceram ſenis abſtulit orbi.

gines, Veſtæ conſecratæ, ignem alebant ſacrum diu, noctuque. Nec fas illis nubere, ac ſi deprehenderentur in flagitio, defodiebantur humo vivæ.

Sed tunc, &c. Illud inceſtum Criſpini tunc erat unum de illius peccatis levioribus.

Caderet ſub, &c. Damnaretur à Cenſore; cujus nempè munus erat mores civium emendare, & punire.

Nam quod, &c. Quod aliis, quod bonis civibus, quales erant Titius, & Sejus, turpe fuiſſet, & pœna dignum, hoc ſibi honori ducebat Criſpinus, vel hoc in ipſo pulchrũ cēſebatur, propter ipſius nempe apud Imperatorem gratiam.

Quid agas, &c. Quibus verbis eum inſecteris, qui ſit ipſe omni vitio turpior?

Sex millibus, &c. Supple, nummorum, ſeu ſeſtertiorum minorum, quorum mille valebãt unum majus ſeſtertium. Redit hæc ſumma ad libras Gallicas circiter ſexcentas, quæ conficiunt nummos ſcutatos monetæ Romanæ admodùm centum triginta.

Æquantē ſanè, &c. Sententia eſt: Non mirum, ſi tanto pretio emerit hunc mullũ, ſiquidem pendebat totidem libras, nempe ſex, quot ſeſtertiis emptus eſt. Porrò hæc moles, pondus ſex librarum, eſt aliquid inuſitatum in mullo, & mirum: cùm maximi mulli, ut ait Plinius, vix duas, treſve ad ſummum libras excedant.

Qui de magnis, &c. Adulatores, qui res magnas verbis augent, & majores faciunt.

Conſilium laudo, &c. Laudarem conſilium, & calliditatem ſubdoli hominis, ſi tanti mullum emiſſet, ut eum daret alicui locupleti ſeni liberis carenti, & ſic ejus captaret hæreditatē.

Si munere tanto. Mulli tanto pretio empti.

Præcipuam, &c. Si primum extorſit locum in teſtamenti tabulis, ſeu effecit hoc munere, ut præcipuus hæres in teſtamento ſcriberetur ab aliquo ſene orbato liberis.

Ceram. Quia teſtamenta ſcribebant Romani in tabulis cera obductis: in prima autem tabula, & præcipua primi hæredes ſcribebantur.

An-

Eſt ratio ulterior, magnæ ſi miſit amicæ,
Quæ vehitur clauſo latis ſpecularibus antro.
Nil tale expectes; emit ſibi. Multa videmus,
Quæ miſer, & frugi non fecit Apicius. Hoc tu
Succinctus patria quondam, Criſpine, papyro?
Hoc pretium ſquamæ? potuit fortaſſe minoris
Piſcator, quàm piſcis emi: provincia tanti
Vendit agros: ſed majores Apulia vendit.
Quales tunc epulas ipſum glutiſſe putemus
Induperatorem? cùm tot ſeſtertia, partem
Exiguam, & modicę ſumptam de margine cœnæ,

Antro. Lectica obſcura, inſtar antri. Specularia fiebant è vitro, lino, lapide pellucido, & lucem admittebant excluſo vento.

Nil tale expectes. Noli putare aliquid ejuſmodi Criſpino in mentē veniſſe.

Multa videmus, &c. Multa videmus nunc à Criſpino fieri, quę nunquā fecit celebris ille ob gulam, & luxum Apicius, vir ſanè moderatus, & frugi, ſi cum Criſpino cōparetur. Vixit Ille Apicius ſub Tiberio, diciturque à Seneca millies ſeſtertium impēdiſſe in dapes, & gulam, ideſt, librarum Gallicarum decem, ut loquuntur, milliones, qui Romanorum ſcutatorum nummorum efficiunt vicies centena millia cum ducentis quinquaginta millibus.

Hoc tu, &c. Supple, feciſti? tu, inquam, vile mancipiū olim ex Ægypto deportatum, eò uſq; guloſus fuiſti?

Succinctus. Veſtitus.

Patria. Ægyptiaca.

Papyro. Papyrus eſt paluſtris arbuſcula, quæ in Ægypto naſcitur, ex qua fiunt navigia, funes, veſtes, &c.

Hoc pretium, &c. Non te pudet tanto pretio unū piſcem emere? Squamam poeticè dicit pro piſce.

Provincia tanti, &c. Senſus eſt: in provinciis, hoc eſt in regionibus adjunctis Romano Imperio extra Italiam, eodē pretio, quo iſte piſcis emptus eſt, agri integri, & fundi venduntur: imò & agri majores, ac ditiora prædia, non majori venduntur pretio in ipſa Apulia, quæ Italiæ regio eſt feraciſſima, in qua majores agri magno conſtant.

Quales tunc, &c. Ideſt: ſi Criſpinus, mancipium Imperatoris, tā exquiſitis uſus eſt cibis, quantò lautiores ipſe Imperator adhibebat?

Induperatorem. Domitianum. Antiqua vox, pro Imperatorem.

Tot ſeſtertia. Piſcem tot ſeſtertiis emptum.

Partem exiguam, &c. Qui tamen piſcis non erat, niſi pars exigua cœnæ, vel modicæ ipſius Imperatoris, ac veluti ſumpta in margine, ſeu extremitate ipſius mēſæ; hoc eſt, è ferculis remotioribus, & vilioribus;

cùm

Purpureus magni ructaret ſcurra palatj:
Jam Princeps Equitum, magna qui voce ſolebat
Vendere municipes fracta de merce ſiluros?
Incipe Calliope, licet hìc conſidere; non eſt
Cantandum, res vera agitur: narrate puellæ
Pierides, proſit mihi vos dixiſſe puellas.
Cùm jam ſemianimum laceraret Flavius orbem
Ultimus, & calvo ſerviret Roma Neroni,
Incidit Adriaci ſpatium admirabile rhombi,

cùm in media menſa, & prope Imperatorem eſſent fercula multò pretioſiora, & exquiſitiora.

Ructaret. Ad ructationem uſque, & nauſeam ederet.

Purpureus ſcurra Criſpinus. Scurra is dicitur, qui illiberalibus jocis riſum aliis movet. Purpureus hic appellatur, hoc eſt, Imperatorius, ut qui in aula, ſeu palatio Domitiani ſcurræ munere fungeretur.

Jam Princeps, &c. Nunc Magiſter Equitum, olim piſciculorum in Ægypto ſua venditor.

Municipes ſiluros. Hoc eſt populares ſuos, ex eadem terra ortos, & quaſi municipio, quo Criſpinus. Reperiuntur enim ferè tantùm in Ægypto ſiluri, viles piſciculi.

Fracta de. &c. Mercem frangendo, & eam minutatim quaſi conciſam, ac diſtributam vendendo, non corbes, & orcas totas vendendo: hoc autem faciunt viliſſimi tantùm propolæ. Legũt aliqui, *farta de merce*, id eſt, è vaſculis, in quibus ejuſmodi piſciculi conferti, & ſtipati ſunt: alii *Pharia*, id eſt, Ægyptiaca.

Incipe Calliope. Facetè in argumento ridiculo Muſas invocat, quaſi rem arduam aggreſſurus ſit.

Licet hic, &c. Poteſtis profectò hìc ſedere, & immorari: opus hìc eſt longiori mora.

Cantandum. Fingendum, poetarum more.

Pierides. Muſæ, ſic dictæ à Pierio, monte Theſſaliæ ipſis ſacro.

Puellas. Virgines.

Semianimum. Ejus crudelitate confectum, & enectum.

Flavius ultimus. Domitianus, è familia Flaviorum ultimus.

Calvo Neroni. Sic Domitianum vocat, qui Neroni crudelitate, & cæteris vitiis ſimillimus, hac una re ab illo diſcrepabat, quòd eſſet calvus. Calvitiem Domitiano maximè obiiciebant inimici, quòd eam ferret ægerrimè.

Incidit. In piſcatoris retia incidit; captus eſt.

Adriaci. In mari Adriatico nutriti, & capti.

Spatium, &c. Magnitudo ingentis rhombi, hoc eſt, rhombus magnitudinis admirabilis.

An-

Ante domũ Veneris, quã Dorica ſuſtinet Ancon,
Impleviteq; ſinus; neque enim minor hæſerat illis,
Quos operit glacies Mæotica, ruptaque tandem
Solibus, effundit torpentis ad oſtia ponti
Deſidia tardos, & longo frigore pingues.
Deſtinat hoc monſtrum cymbæ, linique magiſter
Pontifici ſummo: quis enim proponere tantùm,
Aut emere auderet, cùm plena, & littora multo
Delatore forent? diſperſi protinus algæ
Inquiſitores agerent cum remige nudo,

Ante domum &c. Templum Veneris, quod eſt in urbe Italiæ Ancona, ſita in littore maris Adriatici.

Dorica. Id eſt, Græca, quia condita fuit à Syracuſanis, qui à Græcis oriundi ſunt; cùm Dionyſii tyrannidem fugientes, in Italiam venerunt,

Sinus. Retia; quæ, dum hinc, & inde adducuntur, ſinum concavum efficiunt.

Neque enim &c. Senſus eſt: hic rhombus non erat minor rhombis, aut aliis piſcibus, qui in Mæotica palude nutriuntur; qua congelata per hyemem fiunt pingues; dehinc reſoluta per æſtatem glacie, in Pontum Euxinum tranſeunt, ac effunduntur.

Hæſerat. Id eſt, in reti piſcatorio captus erat.

Mæotica. Eſt palus Mæotis extrema pars maris mediterranei in finibus Europæ, ſupra Pontum Euxinum, cui conjungitur anguſto freto, quod Boſphorus Cimmerius dicitur.

Solibus. Solis calore æſtivo.

Torpentis. Segniter fluentis, ac ſtagnantis.

Oſtia Ponti. Boſphorum Cimmerium, per quem, ut per oſtium, exit palus Mæotis, & exonerat ſe in Pontum Euxinum. Eſt autem Pontus Euxinus is, qui nunc mare nigrum, ſeu majus appellatur.

Deſidia &c. Longa mora factos ſegnes.

Monſtrum. Piſcem portentoſæ magnitudinis.

Linifer magiſter. Hoc eſt, piſcator: per linum enim intelligit rete, quod ex lino fit.

Pontifici. Domitiano, qui nomen, munuſque ſummi Pontificis, ut alii ante ipſum Cæſares, uſurpabat.

Proponere. Venalem exponere.

Et littora. Ipſa quoq; littora, nõ tantũ agri, & urbes.

Algæ. Hoc eſt, littoris maritimi. Alga eſt herba marina, quæ in littus ejicitur ab æſtu maris.

Inquiſitores. Exploratores, delatores: vel, ſatellites Imperatoris, qui in maris littore excubabant, huc, illuc diſperſi.

Agerent &c. Ideſt, litem intenderent pauperi piſcatori.

Fu-

Non dubitaturi fugitivum ducere piſcem,
Depaſtumque diu vivaria Cæſaris, inde
Elapſum, veterem ad dominum debere reverti.
Si quid Palphurio, ſi credimus Armillato,
Quidquid conſpicuū,pulchrumq;ex æquore toto
Res fiſci eſt, ubicumque natat: donabitur ergo,
Ne pereat, jam lethifero cedente pruinis
Autumno, jam quartanam ſperantibus ægris.
Stridebat deformis hyems, prædamq;recentem
Servabat, tamen hic properat, velut urgeat
Auſter.

Fugitivum. Elapſum ex Imperatoris vivariis.

Depaſtumque &c. Dicerent hunc piſcem diu nutritum fuiſſe in vivariis Imperatoris. Sunt autem vivaria, ſtagna, piſcinæ, alia id genus loca, piſcibus alendis idonea.

Elapſum &c. Reddendum eſſe veteri ejus domino, hoc eſt, Imperatori, cujus è piſcina fugiſſet.

Palphurio, Armillato. Delatoribus, & ſatellitibus Domitiani.

Res fiſci eſt. Hoc eſt, ad Imperatorem pertinet: fiſcus enim eſt hìc ærarium Principis; fiſco aliquid dicitur addici, cùm Principi adjudicatur. Fiſcus propriè, ſicut fiſcella, eſt calathus è vimine, aut ſparto, in quo pecunia ponitur.

Donabitur ergo,&c. Dabitur igitur à piſcatore piſcis ille, ne ipſi per vim auferatur; vel, ſi mavis, quod per conſequentiā videtur indicari, dabitur citò piſcis, quaſi metueret piſcator, ne corrumperetur æſtu piſcis, ſi diutiùs ſervaretur; etſi jam inciperet hyems, quo tempore facilè piſcis conſervari diu poſſet.

Lethifero. Morbis infeſto.

Cedente &c. Locum hyemi, & pruinis dante, hoc eſt, exeunte autumno.

Sperantibus. Timentibus, Ita Virgil. 4. Æn. dixit, *Sperare dolorem*. Solent enim febres ſub finem autumni in quartanas converti; vel, revera ſperantibus fore, ut morbi ſui, qui per autumnum erant periculoſiſſimi, converterentur appetente hyeme in febres quartanas, quæ periculoſæ non ſunt.

Prædamque &c. Impediebat, ne putreſceret piſcis recens captus.

Hìc. Piſcator.

Auſter. Ventus calidus à Meridie flans, quo flante ſolent obſonia corrumpi.

Utque locus &c. Ubi piſcator, & qui cum illo erāt ſatellites Imperatoris, prope lacus Albanos acceſſerunt, ubi tunc Domitianus erat. Legunt aliqui.

Ut-

Utque lacus ſuperant, ubi, quamquam diruta, ſervat
Ignem Trojanum, & Veſtam colit Alba minorē;
Obſtitit intranti miratrix turba parumper.
Ut ceſſit, facili patuerunt cardine valvæ:
Excluſi ſpectant admiſſa obſonia Patres.
Itur ad Atriden. Tunc Picens, Accipe, dixit,
Privatis majora focis; genialis agatur
Iſte dies: propera ſtomachum laxare ſaginis,
Et tua ſervatum conſume in ſæcula rhombum:

Utque lacus ſuperant &c. Poſtquam ſuperaverunt, ſeu, prætergreſſi ſunt lacus, ubi &c.

Diruta. A Tullo Hoſtilio, qui Albanos vicit, & Albam diruit.

Ignem Trojanum. Ignem perpetuum, & inextinctum, quem Albani, è Trojanis orti, tāquam æterni pignus Imperii ſervabant; unde illum acceptum Tullus Hoſtilius Romam tranſtulit; prodigiis verò attonitus Albam referri juſſit: quamquam & Romæ illius partem aſſervavit, in templo Veſtæ, quod tum extruxit.

Veſtam. Hæc Dea igni præerat. In ejus templo ignis ille perpetuus fovebatur à virginibus, quæ Veſtales dicebantur.

Alba. Urbs ab Aſcanio Æneæ filio condita, Roma diſtans ferè 15000. paſſibus.

Minorem. In minori templo, ac minori religione, & pompa cultam, quàm Romæ, ubi ejus ſacra inſigni religione, & pompa fiebant.

Turba. Civium, vel aulicorum.

Ut ceſſit. Ubi mirantium turba sūmota eſt, ac piſcatori facilem aditum dedit.

Facili &c. Palatii Imperatoris fores ſtatim illi apertæ ſunt.

Excluſi &c. Senatores non admiſſi intrò, ſtant foris, & vident introduci piſcem, dum ipſi excluduntur. Legunt aliqui, *expectant*, dum nempe cibis intrò admiſſis veſcātur.

Itur ad Atriden. Interea piſcator ad Imperatorem introducitur. Atridem vocat, quia Romanorum Imperator erat, ut olim Agamemnon, Atrei filius, Græcorum; cui Atreo Domitianus erat crudelitate par.

Picens. Piſcator ex agro Piceno, qui mari Adriatico adjacet.

Privatis majora &c. Fercula exquiſitioria, & majoris pretii, quàm ut privati alicujus menſæ apponātur.

Genialis. Id eſt, lætus; Genius enim erat Deus lætitiæ dator.

Laxare ſaginis. Aperire, exonerare, ut has delicias capiat, hunc ſaginatum, & pinguem piſcem.

Quid apertius? Quid eſt clarius, quàm verba illa piſcato-

Ipſe capi voluit. Quid apertius? & tamen illi
Surgebant criſtæ. Nihil eſt, quod credere de ſe
Non poſſit, cùm laudatur Diis æqua poteſtas.
Sed deerat piſcis patinæ menſura: vocantur
Ergo in conſilium proceres, quos oderat ille;
In quorum facie miſeræ, magnæque ſedebat
Pallor amicitiæ. Primus, (clamante Liburno,
Currite, jam ſedit,) rapta properabat abolla
Pegaſus, attonitæ poſitus modò Villicus urbi.
Anne aliud tunc Præfecti? quorum optimus, atque
Interpres legum ſanctiſſimus: omnia quamquam

ſcatoris meram eſſe adulationem?

Et tamen illi &c. Et tamen hinc Domitianus ſuperbia efferebatur, quaſi verè iſta, & ex animo dicerentur. Metaphora ſumpta eſt à gallis gallinaceis, qui in lætitia ſolent criſtas attollere, quas demittunt in metu.

Nihil eſt &c. Hoc eſt, Reges, Principes, qui tanquam Dii coluntur ab hominibus, valdè proni ſunt ad omnes laudes admittendas, quamvis falſiſſimas.

Sed deerat &c. Sed deerat vas, ſeu patina ſatis ampla, ut in ea piſcis integer coqui poſſet, vel apponi.

In quorum &c. Quorum facies prę ſe ferebat metū, in quo erant ob amicitiam Domitiani, plenam ſimulationis, & perfidiæ, quam ſæpe in amicos exercebat, homo, ut ait Suet. callidæ, & inopinatæ ſævitiæ.

Primus &c. Primus omnium Pegaſus aſſumpta velociter toga Senatoria, accurrebat ad vocem præconis clamantis, Currite &c.

Liburno. Pracone aliquo, ſic dicto, fortaſſe è Liburnia oriundo.

Currite, jam &c. O proceres, clamat præco, ſedit jam ipſe Imperator, & vos expectat; advolate, accurrite.

Pegaſus. Juriſconſultus celeberrimus, Præfectus urbis à Domitiano creatus.

Attonitæ. Ob Domitiani immanitatem.

Villicus. Gubernator, ſeu Præfectus; quem hìc ſatyricè Villicum appellat, quaſi non tam Urbis Gubernator, quàm Villicus Imperatoris fuiſſet.

Anne aliud &c. Et verò; an avaro Principe erant aliud tunc Præfecti, quàm meri Villici? nempe, qui nihil per ſe adminiſtrarent, ſed redigendæ tantùm ex Urbe, ut ex villa, pecuniæ, & colligendæ curam haberent.

Quorum optimus &c. Supple, erat Pegaſus.

Quamquā &c. Etſi in his miſeris temporibus nō putabat agendum eſſe cum ea omni ſeveritate, quam juſtitia poſtulat, ſed indulgendum ſceleratis, quos nem-

Temporibus diris tractanda putabat inermi
Juſtitia. Venit & Criſpi jucunda ſenectus,
Cujus erant mores, qualis facundia, mite
Ingenium: maria, ac terras, populoſque regenti
Quis comes utilior, ſi clade, & peſte ſub illa
Sævitiam damnare, & honeſtum afferre liceret
Conſilium? ſed quid violentius aure Tyranni?
Cum quo de pluviis, aut æſtibus, aut nimboſo
Verè locuturi fatum pendebat amici?
Ille igitur nunquam direxit brachia contra
Torrentem; nec civis erat, qui libera poſſet
Verba animi proferre, & vitam impendere vero.
Sic multas hyemes, atque octogeſima vidit
Solſtitia, his armis, illa quoque tutus in aula.
Proximus ejuſdem properabat Acilius ævi,

nempe fovebat Imperator, & cum iis molliùs agendū.

Criſpi ſenectus. Criſpus, mitis, & jucundus ſenex.

Maria, ac terras, &c. Senſus eſt: nemo utilior Imperatori comes, hoc eſt, adjutor, & adminiſter fuiſſet in regendo orbe, ſi liberè loqui licuiſſet.

Clade &c. Sub Domitiano, qui clades, & peſtis Imperii fuit.

Sed quid &c. Sed quid terribilius eſt, quàm loqui coram Tyranno? quid immanius Tyranno, coram quo verum dicere non licet.

Cum quo &c. Qui adeò moroſus erat, ſuſpicaxque, ut amicus loqui cum eo non poſſet vel de rebus leviſſimis ſine mortis periculo, ſi ejus ipſi ſermo nō placeret.

Ille igitur &c. Itaque Criſpus non ſe temere opponebat ſævitiæ Domitiani, quæ omnia torrentis inſtar evertebat.

Nec erat &c. Nemo erat, vel Criſpus non is erat, qui vellet vitam exponere periculo, ut verum diceret.

Octogeſima &c. Id eſt, vixit octoginta annos. Solſtitia ſunt duo anni tempora, alterum menſe Decembri, alterum menſe Junio; in quibus Sol ita lentè verſus Meridiem, aut Septentrionem procedit, ut ſtare videatur. Hìc utrumlibet eorum pro toto anno ponitur.

His armis. His artibus, hac prudentia, & diſſimulatione, tempori cedendo.

Illa aula. Tam ſævi Principis, in qua nemo ſecurus erat.

Proximus &c. Sequebatur poſt Criſpum proximè Acilius ejuſdem cum illo ætatis, nempe octogenarius. Erat ille Acilius Glabrio, qui conſulatum geſſit, imperante Domitiano, cui ob egregias virtutes inviſus fuit, & ab eo mori juſſus.

Ja-

Cum juvene indigno, quem mors tam ſæva maneret,
Et domini gladiis tam feſtinata: ſed olim
Prodigio par eſt in nobilitate ſenectus:
Unde fit, ut malim fraterculus eſſe Gigantum.
Profuit ergo nihil miſero, quòd cominus urſos
Figebat Numidas; Albana nudus arena
Venator. Quis enim jam non intelligat artes
Patricias? quis priſcum illud miretur acumen,

Juvene. Filio ſuo, vel alio aliquo: Nam non conſtat, quis fuerit iſte juvenis.

Indigno &c. Qui erat indignus tam crudeli nece, & tam immatura.

Domini. Domitiani.

Olim &c. Tunc, regnante Domitiano; vel, jampridem prodigio ſimile eſt videre nobilem, qui ſenex ſit.

Fraterculus &c. Id eſt, ignobilis: Gigas enim ſonat idem Græcè, ac Terræ filius: Terræ autem filii appellabantur homines obſcuro, & humili loco nati; quare Poeta eos fratres minores Gigantum vocat, quòd eodem nomine appellarētur.

Profuit &c. Nihil igitur profuit infelici juveni ad mortem vitandam, quòd Domitiani benevolentiam, & gratiam captare niteretur, feras conficiendo, & alia præſtando, quibus Imperatorem delectari ſciebat; vel, quòd ad vilia gladiatorum munera, qui ferè cum iſtis belluis depugnabant, licèt nobilis, deſcenderet, ut ab Imperatore contemneretur, non timeretur.

Numidas. Allatos è Numidia, Africæ parte: ſive illi reverà eſsēt urſi, ſive leones, quos per catachreſim Romani appellarent urſos.

Albana &c. In circo, & amphitheatro Albano, ubi Domitianus, in feſtis Minervæ celebrandis, feras à gladiatoribus, aliiſque interficiendas exhibebat. Arena vocatur locus ejuſmodi certaminum, quia erat arena conſperſus.

Nudus. Inermis, vel ſine veſtibus, ut ſtultitiam ſimularet, mortemque ſic effugeret.

Quis jam &c. Quis enim jam non novit ejuſmodi artificia nobilium, quibus conantur Imperatoris captare gratiam, aut ſaltem ſævitiam vitare? ſed nunc ea omnia inutilia ſunt. Patritii quinam eſſent, dictum Sat. 1.

Quis priſcum &c. Quis jam miretur, ò Brute, artem illam, ac dolum, quo Tarquinium olim decepiſti? Scilicet M. Junius Brutus, cùm videret nobiles paſſim occidi, ſimulando ſtultitiā effugit crudelitatem avunculi ſui Tarquinii ſuperbi. Sed nunc, inquit Poeta, inutiles eſſent ejuſmodi doli.

Priſcum illud. Priſcis illis,

Brute, tuum? facile eſt barbato imponere Regi,
Nec melior vultu, quamvis ignobilis, ibat
Rubrius, offenſæ veteris reus, atque tacendæ.
Montani quoque venter adeſt abdomine tardus,
Et matutino ſudans Criſpinus amomo,
Quantum vix redolent duo funera. Sævior illo
Pompejus tenui jugulos aperire ſuſurro;
Et qui vulturibus ſervabat viſcera Dacis,
Fuſcus, marmorea meditatus prælia villa;
Et cum mortifero prudens Vejento Catullo.
Grande, & conſpicuum noſtro quoque tempore monſtrum,

lis, & rudioribus temporibus idoneum, non his noſtris.

Barbato Regi. Id eſt, priſco & adhuc rudi, ac ſimplici. Barbatum vocat, quia illis primis temporibus nondum Romani barbam tondebant.

Nec melior. Non lætiore vultu, non minùs pallido.

Tacendæ. Reus infamis delicti.

Montani &c. Hoc eſt, Montanus Curtius, qui difficile incedebat propter abdomen, ſeu ventrem nimium, & obeſum. Quare Poeta ſatyricè dicit ipſius veniſſe ventrem.

Matutino. Quò manè ungitur, non expectans cœnæ tempus, quo unguentis ungi vulgò Romani ſolebant.

Sudans amomo. Id eſt, unguento delibutus: eſt enim amomum genus quoddam fruticis provenientis in Syria, ex quo fit unguentum pretioſiſſimum.

Quantum vix &c. Quantum vix impenditur in funeribus duorum hominum: ſolebant enim adhiberi aromata ad condienda corpora.

Sævior illo &c. Adeſt cum illis & Pompejus Rufus, Criſpino ipſo crudelior ad jugulandos cives. Dicitur hìc ſævior aperire per Helleniſmum, pro, ſævior ad aperiendum.

Suſurro. Delatione occulta.

Vulturibus. Cadavera vorantibus.

Dacis. Dacia pars eſt Europæ, quæ nunc Tranſylvania, Moldavia, &c. dicitur.

Fuſcus. Cornelius Fuſcus, qui à Domitiano miſſus eſt contra Dacos, à quibus, magna accepta clade, occiſus eſt.

Marmorea &c. Inexercitatus homo, & rudis belli, è deliciis villę ſuæ, ac otioſa armorum meditatione, ad bellum profectus.

Mortifero Catullo. Meſſalino: quem mortiferum vocat, quia multis exitio fuit ob ſuas delationes.

Grande &c. Ille Catullus Meſ-

Cæcus adulator, diruſque à ponte ſatelles,
Dignus Aricinos qui mendicaret ad axes,
Blandaque devexæ jactaret baſia rhedæ.
Nemo magis rhombum ſtupuit: nam plurima dixit,
In lævum converſus; at illi dextra jacebat
Bellua; ſic pugnas Cilicis laudabat, & ictus,
Et pegma, & pueros inde ad velaria raptos.
Non cedit Vejento: ſed ut fanaticus œſtro

Meſſalinus inſtar portenti fuit, adeò corpore, & animo erat deformis, quippe cæcus, adulator, crudelis, &c.

Diruſque &c. Dirus ſatelles Imperatoris, & ejus ſævitiæ miniſter, adſcitus ad aulam, & aſſumptus à ponte: hoc eſt, ex humili loco ad ſummas opes evectus: mendici enim cæci, & ejuſmodi homines in pontibus verſari ſolent, ubi ſtipem petant.

Dignus &c. Dignus, qui ſtipem mendicaret à curribus, ſeu, hominibus, qui curru per clivum Aricinum vehebantur. Aricia eſt vicus ſitus in via Appia, in clivo poſitus, ubi lucus Dianæ fuit; eratque locus magna hominum frequentia celebratus, adeòque, ubi multi erant mendici.

Devexæ. Per clivum currenti, & inclinatæ.

Baſia. Oſcula, ut mendici factitant, qui ejuſmodi geſtibus, & oſculis ſuppliciter conantur homines ad commiſeratione͂ movere.

Magis. Quàm hic Catullus.

Plurima &c. Pluribus verbis laudavit piſcem, oculos, & ora convertens in ſiniſtram partem, cùm tamen piſcis à dextra eſſet, quem, utpotè cæcus, non videbat.

Cilicis. Gladiatoris cujuſdam egregii è Cilicia, Aſiæ minoris regione.

Et pegma &c. Machina erat lignea compacta eo artificio, ut ſurgeret ſua ſponte, & in varia tabulata ſublimis attolleretur. Huic machinæ imponebantur pueri, & ſaltatores, qui inde uſque ad vela, quibus theatrum supernè tegebatur ad arcendum ſolem, emicabant, ac rapiebantur.

Non cedit &c. Non concedit his Catulli adulationibus.

Fanaticus. Numine afflatus, ut Cybeles, aut Bellonæ ſacerdotes, qui in fanis, (unde & fanatici dicebantur) tamquam furioſi ſe agitabant, ac divinabant.

Oeſtro &c. Oeſtrus propriè inſectum eſt è muſcarum genere, armenta vexans acriter, & in furorem agens. Sumitur hìc pro ſtimulo à Numine incuſſo, ſeu, furore divinitus immiſſo.

Bel-

Percuſſus, Bellona, tuo divinat, & Ingens
Omen habes, inquit, magni, clarique triumphi:
Regem aliquem capies; aut de temone Britanno
Excidet Arviragus: peregrina eſt bellua, cernis
Erectas in terga ſudes? Hoc defuit unum
Fabricio, patriam ut rhombi memoraret, & annos.

Quidnam igitur cenſes? conciditur? abſit ab illo
Dedecus hoc, Montanus ait: teſta alta paretur,
Quæ tenui muro ſpatioſum colligat orbem;
Debetur magnus patinæ, ſubituſque Prometheus.
Argillam, atque rotam citiùs properate: ſed ex hoc
Tempore jam, Cæſar, figuli tua caſtra ſequantur.
Vicit digna viro ſententia: noverat ille

Bellona, Belli Dea, Martis ſoror.

Divinat, &c. Prædicit futura, & Imperatorem alloquens, Habes, inquit, omen, &c.

Omen habes, &c. Hic piſcis captus, certiſſimum tibi ſignum eſt victoriæ inſignis à te brevi reportandæ.

De temone, &c. Ideſt, de curru, atque ſenſus eſt; Arviragus; Rex Britannorum, brevi Regnum Britanniæ amittet. Imperium enim ſæpe cum curru comparatur, & habenas Imperii moderari Reges dicuntur.

Cernis, &c. Vides, ut pinnas in tergo, ſudibus, & ſpinulis ſimiles erigat. Sudes propriè ſunt perticæ, aut baculi acuti, vel ferro præfixi.

Quidnam, &c. An cenſes, inquit Imperator, unū aliquem è vocatis Senatoribus alloquens, concidendum in fruſta piſcem?

Teſta alta, &c. Vas grande ex argilla in qua piſcis integer coquatur.

Quæ tenui, &c. Quæ teſta magnum orbem, ſeu circuitum, habeat, & margine tenui, vel uti muro quodam ambiatur.

Debetur, &c. Opus eſt, ad patinam illam fingendam, perito aliquo figulo, ac novo veluti Prometheo, Prometheus, Japeti filius, homines è luto finxiſſe dicitur, quos igne ex radiis Solis, Minervæ ope, ſubrepto poſtea animavit.

Properate. Cum feſtinatione apparate.

Sed ex hoc, &c. Deinceps ſac habeas in caſtris, in aula tua, paratos ſemper figulos, ut ſi quis ejuſmodi caſus accidat, in prōptu ſint.

Vicit, &c. Probata eſt ejus ſententia.

Imperii, &c. Imperatorum ſuperiorum.

Luxuriam Imperii veterem, noctesque Neronis
Jam medias, aliamque famem, cùm pulmo Falerno
Arderet. Nulli major fuit uſus edendi,
Tempeſtate mea: Circæis nata forent, an
Lucrinum ad ſaxum, Rutupinove edita fundo
Oſtrea, callebat primo deprehendere morſu;
Et ſemel aſpecti littus dicebat echini.
Surgitur, & miſſo proceres exire jubentur
Concilio, quos Albanam dux magnus in arcem
Traxerat attonitos, & feſtinare coactos;
Tanquam de Cattis aliquid, torviſque Sicambris

Noctesque Neronis. Epulas Neronis, de media die in mediam noctem protractas.

Aliamque famem. Irritamenta gulæ notat, ſtomachum reficientia, & novam veluti famem procurantia.

Cùm pulmo, &c. Ideſt, cùm nimio vino ferveret. Falernum vinum eſt ardens, ac fervidum, natum in Falerno monte Campaniæ in Italia.

Nulli major, &c. Senſus, eſt, nemo ætate mea majorem habuit peritiam in ciborum delectu; ut qui, ubi primùm oſtrea deguſtaverat, dignoſceret ſtatim, ac deprehenderet, ubi nata eſſent, an Circæis, an ad ſaxum Lucrinum, an in fundo Rutupino, &c.

Circæis. Rupibus, ſive promontorio in Campania. Circei, ſive Circeii, & Circæi, olim Volſcorum Civitas fuit, in Latio, in monte Circæo, qui è Pontinis paludibus procurrit in mare.

Lucrinum: Lucrinus olim lacus erat inter Puteolos, & Bajas, in intimo ſinu Puteolano, nunc eſt palus lutoſa.

Rutupinove, &c. Ideſt, profundo mari Britannico, ubi, & bona oſtrea, Rutupiæ, civitas, & portus Cantiorum in magna Britannia.

Et ſemel, &c. Dicebat, quo littore eſſet natus, & captus echinus, ubi ſemel eum aſpexerat. Eſt autem echinus, piſcis è cancrorum genere, aculeis aſper.

Dux. Domitianus Imperator.

Arcem. Palatium Imperatoris.

Attonitos. Anxios, & qui ſibi timerent propter ejus crudelitatem.

Tanquam de Cattis, &c. Tamquam ipſos conſulturus de bello Cattis, & Sicambris inferendo. Erant hi

Dicturus, tanquam diverſis partibus orbis
Anxia præcipiti veniſſet epiſtola penna.
Atque utinam his potiùs nugis tota illa dediſſet
Tempora ſævitiæ, claras quibus abſtulit Urbi,
Illuſtreſque animas impune, & vindice nullo:
Sed periit, poſtquam cerdonibus eſſe timendus
Cœperat: hoc nocuit Lamiarum cæde madenti.

hi populi Germaniæ ad Rheni ripam, ubi nunc ferè Gueldria, adversùs quos bellum geſſit Domitianus. Dicuntur torvi, hoc eſt, feroces, & terribiles.

Anxia. Triſte aliquid nuntians.

Præcipiti penna. Magna feſtinatione allata.

Nugis. Conſultationibus de rhombo, & aliis, id genus rebus.

Tempora ſævitiæ. Tempus Imperii, per quod in Romanos tam dire ſævit.

Claras, &c. Quo eripuit nobis, necavitque tot viros nobiles.

Vindice nullo. Nemine tantam crudelitatem ulciſcente.

Sed periit, &c. Sed tunc interfectus eſt domeſtica ſuorum conjuratione ſtrangulatus, cùm in ignobiles, & vilem plebeculam ſævire cœpit: cerdones enim ſunt ſordidi quilibet opifices, & in primis ſutores veterum calceorum.

Hoc nocuit, &c. Hæc in cerdones crudelitas ipſi exitio fuit, qui tot nobilium ſanguinem impune fuderat.

Lamiarum, &c. Hoc eſt, virorum nobilium. Lamiarum familia erat Romæ clariſſima, & Domitianus, cum aliis multis nobilibus, Ælium Lamiam interfecerat.

SATYRA V.

Paraſiti.

SIc te propoſiti nondum pudet, atque eadem eſt mens,
Ut bona ſumma putes, aliena vivere quadra?

Sic, &c. Nondumne mutas mentem? non te paraſiticæ vitæ pudet? alloquitur paraſitum, ad quem hanc ſatyram ſcribit. Scribunt aliqui *Si te*. Hoc ſenſu, ſi dicis te delectari adhuc paraſitorum vita, &c. tibi non credam.

Aliena quadra. Ideſt, aliena menſa: quadra enim ſignificat patinam, ſic. di-

Sic potes illa pati, quæ nec Sarmentus iniquas
Cæſaris ad menſas, nec vilis Galba tuliſſet?
Quamvis jurato, metuam tibi credere teſti.
Ventre nihil novi frugalius: hoc tamen ipſum
Defeciſſe puta, quod inani ſufficit alvo:
Nulla crepido vacat? nuſquam pons, & tegetis pars
Dimidiâ brevior? tantine injuria cœnæ?
Tam jejuna fames? cùm poſſis honeſtiùs illic

ctam, quia quadrata erat. Erat eadem plana, aut leviter in medio depreſſa, & concava, cujuſmodi fere ſunt apud nos orbiculi plumbei, quibus impoſitos cibos diſſecamus. Aliquando fiebat è tritico ipſo, & erat panis quadratus, cui imponebantur obſonia.

Sarmentus. Eques Romanus ſcurra, & paraſitus Auguſti; de quo Hor. ſat. 5. l. 1. paraſiti dicuntur, qui alienas menſas captant.

Iniquas. Duras, moleſtas, ubi multa perferre probra, & ſannas devorare cogebatur.

Galba. Alter ſcurra Auguſti, homo ignobilis, & abjectus.

Quamvis, &c. Licèt jures te nec pudore, nec tædio hujus vitæ affici, tibi credere tamen nolim.

Ventre, &c. Ideſt, parvo contenta eſt natura, & venter; paucis egemus ad ſatiandam famem.

Hoc tamen, &c. Finge tamen illud exiguum, quod ad placandum ventrem famelicum neceſſarium eſt, tibi deeſſe.

Nulla, &c. Senſus eſt: nullane urbis pars, nullus pons vacuus eſt, ubi liberè potiùs mendices, quàm menſas alienas captes turpiter? Sedere ſolent in pontibus mendici ob hominum tranſeuntium frequentiam.

Crepido. Eſt propriè littoris, vel ripæ locus editior, & margo, projectura ædificii in muro, ubi mendici ſedent.

Tegetis pars. Teges propriè eſt genus ſtoreæ, ſeu ſtraguli, factum è ſcirpo: ſumitur hic pro veſte obſoleta, & vili.

Dimidiâ brevior. Decurtata, dimidio brevior, quàm par eſt ad corpus tegendũ.

Tantine, &c. An æſtimas tanti cœnam unam tot emptam injuriis? in qua tam indignum in modum acciperis? Injuria cœnæ, pro cœna contumelioſa, & injurioſa ponitur.

Tam jejuna, &c. An tam vehementer eſuris? adeòne jejunus es, & famelicus, ut iſtas injurias pati poſſis ad pellendam famem?

Cùm poſſis? Lubinus legit, *quin poſcis?* hoc ſenſu; quin tu poſcis ſtipem potiùs? Longè eſt honeſtius poſtulare, & mendicando tremere,

Et tremere, & ſordes farris mordere canini,
Primò fige loco, quòd tu diſcumbere juſſu
Mercedem ſolidam veterum capis officiorum
Fructus amicitię magnę cibus, imputat hunc Rex,
Et quamvis rarum, tamen imputat. Ergo duos poſt
Si libuit menſes neglectum adhibere clientem;
Tertia ne vacuo ceſſaret culcitra lecto,
Unà ſimus, ait: votorum ſumma: quid ultra
Quæris? habet Trebius, propter quod rumpere ſomnum

mere, ac ſordidum panem comedere, quàm turpiter adulando uti divitum menſis: Alii ſcribunt *cùm poſſit*, nempe tua fames, licèt jejuna, & canina.

Illic. In pontis crepidine.

Tremere Frigore ſcilicet.

Sordes, &c. Sordidum panem ex furfure, vel ex hordeo factum, Caninum vocat, quia ejuſmodi panis vulgò datur canibus.

Primò, &c. Primùm id tibi perſuade; primum illud ſit, ex quo intelligas, quàm ſit miſera paraſitorum conditio.

Diſcumbere juſsus. Cùm vocaris ad cœnam divitis.

Mercedem, &c. Hoc eſt, cœna una tibi datur inſtar mercedis veterum officiorum omnium: teque ſatis videtur patronus dives remuneratus eſſe, ſi te ſemel menſa dignatus ſit.

Fructus, &c. Eò denique reciditomnis utilitas, quam ex amicitia divitis capis, ut cibum aliquando cum illo ſumas.

Imputat. Tanquam beneficium magnum, à ſe tibi datum, jactat & obiicit.

Rex. Dives patronus, qui clientibus, & paraſitis ſuperbum, & regium in morem imperat.

Adhibere. Te convivio excipere, toties neglectum.

Tertia. Ut ſit, qui tertiam culcitram, hoc eſt, poſtremum locum impleat in lecto, quo diſcumbitur ad cœnam. Romani enim non ſedebant ad menſam, ut hìc fit, ſed in lectulis accumbebant; illi autem lecti circa menſam vulgò tres erant, in ſingulis tres convivæ.

Culcitra. Pulvinus, aut aliud ejuſmodi, quod jacenti in lectulo ſubſternitur.

Ceſsaret. Vacua eſſet: ut eſſet, qui repleret tertium lectulum, vel locum tertium in uno è tribus lectulis vacuum, eo quod aliquis ex invitatis deeſſet.

Simus. Cœnemus, veſcamur.

Summa. Hoc illud eſt, quod optabas ſcilicet; jam beatus es, jam votorum compos.

Habet. Mutat orationem à ſecunda perſona in tertiam, ut ironia plus habeat ſalis, licèt eumdem

Debeat, & ligulas dimittere, ſolicitus, ne
Tota ſalutatrix jam turba peregerit orbem,
Syderibus dubiis, aut illo tempore, quo ſe
Frigida circumagunt pigri ſarraca Bootæ.
Qualis cęna tamen? vinum quod ſuccida nolit
Lana pati: de conviva Corybanta videbis:
Jurgia proludunt: ſed mox & pocula torques
Saucius, & rubra deterges vulnera mappa;

Trebium ſemper alloquatur. Sententia igitur eſt: habes amplam mercedem officiorum; en cauſa juſtiſſima, cur toties ſummo manè abrumpas ſomnum, ut patronum ſalutare poſſis, &c.

Ligulas. Veſtium, vel calceorum corrigias, & funiculos omittere, non ligare.

Tota ſalutatrix, &c. Ne reliqui clientes, ſuo quique ordine, & loco admiſſi, alii poſt alios, velut in orbem ſalutent patronum, antequam venerit.

Syderibus dubiis. Prima luce, cùm ſtellæ ob Solis adventum vix apparent, oculoſque jam fugiunt; ut meritò dubites, an eas videas, an videre te putes.

Illo tempore, &c. Nocte intempeſta, cùm ſydera ſuos curſus peragunt, cum Bootes ſuum currum in gyrum volvit.

Frigida. Eſt enim ſignum ſeptentrionale.

Pigri. Quia polo vicinior eſt, atque adeò minorem circulum conficit.

Sarraca. Plauſtra: videntur enim in cœlo circa polum ſtellæ ſeptem incompoſitæ, ut tres priores, boum, aut equorum, à quibus currus trahatur, quatuor ſequentes rotarum ſpeciem referant.

Boota. Signum eſt proximũ iſtis ſeptem ſtellis, quod eas quaſi ſequitur, & plauſtrum veluti agitat; undè Gręco vocabulo Bootes, hoc eſt bubulcus, appellatur.

Vinum. Subaudi: vobis apponitur.

Quod ſuccida, &c. Lana recens tonſa, & ab ove ſuccida, ſucci adhuc, & humoris plena, præparatur, & imbuitur vino, quò meliùs tingatur purpurà, aut ut expurgetur. Hæc tamen lana (inquit) reſpuit vinum, quod tibi datur, adeò tetrum eſt.

De conviva, &c. Tu, qui veneras, ut eſſes conviva, fies Corybantibus ſimilis, hoc eſt, inſanus, & furens Corybantum inſtar, ob rixas, quæ tibi cum miniſtris, & ſervis intercedent.

Corybanta. Corybantes erant Sacerdotes Deæ Cybeles, qui inter ſacrificandum caput rotabant, & tympanis pulſatis, inconditoq; clamore perſtrepebant.

Proludunt. Convicia prę ludia ſunt hujus pugnæ, & initia: incipit à verbis, mox venit ad verbera.

Torques. Jacis in miniſtros,

Inter vos quoties, libertorumque cohortem,
Pugna Saguntina fervet commiſſa lagena.
Ipſe capillato diffuſum conſule potat,
Calcatamque tenet bellis ſocialibus uvam,
Cardiaco nunquam cyathum miſſurus amico.
Cras bibet Albanis aliquid de montibus, aut de
Setinis, cujus patriam, titulumque ſenectus
Delevit, multa veteris fuligine teſtæ;
Quale coronati Thraſea, Helvidiuſque bibebant,

ſtros, & libertos divitis, à quibus vulneratus es, verberibus affectus.

Rubra. Cruenta.

Vos. Clientes, paraſitos.

Cohortem. Turbam: cohors propriè eſt decima pars legionis in exercitu.

Saguntina. Fictili, è Sagunto, urbe in Hiſpania, ubi laudatæ teſtæ fiebant.

Fervet. Magno cum tumultum committitur.

Ipſe, &c. Patronus dives optimu vinum potat.

Capillato. Antiquo: priſci enim Romani erant intonſi. Fortè Lucium Opimium innuit, quo Conſule diffuſa ſunt vina, quæ in ducenteſimum annum ſervata deinde ſunt.

Diffuſum. In teſtas, & amphores fuſum.

Bellis ſocialibus. Sexto Julio Cæſare, & M Philippo Coſſ. anno ab V.C. 663. bellum geſtum eſt cum Latinis, & aliis Italiæ populis, Romanorum ſociis, præcipuè Marſis, qui jus civitatis à Livio Druſo promiſſum armis extorquere conati ſunt. Vide Florum lib. 3. c. 18. hoc autem anno vinum optimum perceptum eſt.

Cardiaco. Laboranti, cordis dolore, vel, ſtomachi vitio: ad quem morbum ſanandum, vino imprimis generoſo opus eſſe medici docent.

Cyathum. Poculum, calicem vini plenum.

Albanis. Vinum Albanum, quod eximium habebatur, natum in collibus propè Albam.

Setinis. Montibus juxta Setiam, oppidum Campaniæ, in Italia.

Cujus patriam, &c. Quod in teſta conditum eſt adeò vetuſta, & fuliginoſa, ut non poſſit commodè legi inſcriptio teſtæ affixa, declarans vini patriam, ſeu, quo in loco natum eſſet. Solebant enim amphoras claudere diligenter, & obturare gypſo, ac pice, tum imponebant inſcriptionem, ſeu titulum, in quo ſcribebant, ubi genitum vinum eſſet, quo Conſule diffuſum.

Fuligine. Mucore, ſitu, & fumo.

Teſta. Vaſis fictilis, quo vinum ſervabatur.

Quale coronati, &c. Quale eximium vinum bibebant Thraſea Pœtus, & ejus gener Helvidius Priſcus, nobiles Romani, Neronis

Brutorum, & Caſſi natalibus. Ipſe capaces
Heliadum cruſtas, & inæquales beryllos,
Virro tenet phialas: tibi non committitur aurum;
Vel, ſi quando datur, cuſtos affixus ibidem,
Qui numeret gemmas, ungueſque obſervet acutos.
Da veniam: præclara illic laudatur jaſpis;
Nam Virro, ut multi, gemmas ad pocula transfert
A digitis; quas in vaginæ fronte ſolebat
Ponere zelotypo juvenis prælatus Hiarbæ,

tempore, cùm celebrarent diem natalem Junii Bruti primi Conſulis, qui Tarquinium Roma exegerat, necnon Marci Bruti, & Caſſii, qui Cæſarem interfecerant. Hunc autem diem celebrabant, & genio indulgebant, caputque ſertis coronabant, quia illos, ut patriæ liberatores, colebant: idque faciebant odio Neronis, qui tum tyrannidem ſæviſſimam exercebat.

Ipſe capaces, &c. Ipſe Virro patronus dives, ad cujus menſam accumbis, tenet manu ingentes phialas, ſeu ſcyphos, quæ phialæ ſunt cruſtæ Heliadum, ſunt berylli; ſive confectæ ſunt ex electro, beryllis, ac gemmis ornatæ ſunt.

Heliadum cruſtas. Electrum in cruſtas concretum, & dureſcens, poculum ex electro factum. Heliades fuere Solis filiæ, & Phaetontis ſorores in alnos, ſive populos, cum extinctum fratrem inconſolabiliter flerent, converſæ: earum verò lacrymæ in electrum, ſive ſuccinum mutatæ ſunt.

Inæquales. Inæqualibus angulis inciſos, ut gemmæ ſolent incidi, ad lucem commodiùs reflectendam.

Beryllos. Beryllus eſt gemma viridis.

Cuſtos, &c. Servus, qui manus tuas obſervet, tibi apponitur, & quaſi tuo lateri eſt affixus.

Ungues. Tuos ungues aduncos, ne quid abradas, & fureris.

Da veniam. Noli iniquè ferre, ſi tam diligenter obſervaris; namque in poculo, quod tibi datur, eſt jaſpis egregia, quam metuunt, ne tu furto rapias.

A digitis, &c. Senſus eſt, annulis detractas gemmas poculis ornandis inſerit; contra exemplum Æneæ, & antiquorum omnium, qui ab his deliciis alieni, non pocula, ſed gladios talibus lapillis ornabant.

Fronte. Manubrio enſis, vel in ſuperiori parte vaginæ.

Juvenis prælatus, &c. Æneas, quem Dido prætulit Hiarbæ Regi Lybiæ, cujus nuptias repudiavit, ut Æneæ nuberet. Dicit autem Virgilius de Ænea, *illi ſtellatus*

Tu Beneventani ſutoris nomen habentem
Siccabis calicem naſorum quatuor, ac jam
Quaſſatum, & rupto poſcentem ſulphura vitro.
Si ſtomachus domini fervet vinoque, ciboque,
Frigidior Geticis petitur decocta pruinis.
Non eadem vobis poni modò vina querebar;
Vos aliam potatis aquam. Tibi pocula curſor
Getulus dabit, aut nigri manus oſſea Mauri,
Et cui per mediam nolis occurrere noctem,
Clivoſæ veheris, dum per monumenta Latinæ:

latus jaſpide fulva enſis erat.

Tu, &c. Senſus eſt: dum dives in aureis pôculis bibit, tu in vili aliquo, & deformi calice bibes.

Beneventan. &c. Vitreum calicem, Vatinianum appellatum, quatuor angulos extra oras calicis prominentes, velut totidem naſos, & roſtra habentem. Hos calices invenerat Vatinius quidam, ſutor Beneventanus, à quo dicti ſunt Vatiniani.

Et rupto, &c. Erit ille cyathus vitreus jam fractus, ideoque permutandus cum ſulphuratis: Romani enim ſolebant vitra fracta permutare cum ſulphuratis, ſeu ramentis ligneis ſulphure illitis. Vel ſenſus eſt, illum cyathum, utpote fractum, indigere ſulphure, ut quodammodo reſarciatur.

Si ſtomachus, &c. Si vino fervet dives patronus, dabitur ipſi aqua frigidiſſima.

Decocta. Aqua cocta, mox fuſa in lagenas, & dimiſſa in nives, ut refrigeretur: quò enim magis coquitur, eò frigidior fit poſtea, & nihil vitii à nive accipit.

Geticis pruinis. Ideſt, frigidiſſimis. Getæ enim populi ſunt ad ſeptentrionem, Scythis vicini; apud quos frigus perpetuum.

Vobis. Clientibus, paraſitis,

Aliam. Non decoctam, non refrigeratam, qualis domino apponitur.

Curſor, &c. Non delicatus aliquis ſervulus, ſed deformis aliquis Maurus, & ex iis, qui munere curſoris duntaxat funguntur, hoc eſt, currendi quocumque dominus miſerit.

Getulus. Ex Getulia, Africæ parte; unde ſervi vulgò nigri, & ſordidi Romam deportabantur.

Oſſea. Macilenta, quæ ſolis oſſibus videtur conſtare.

Et cui &c. Tam deformis, ut pro ſpectro, & monſtro illum acciperes, ſi per noctem illi occurreres in via Latina.

Monumenta. Erant in via Latina ſepulchra nobilium Romanorum: in eadem via erant clivi multi, ſeu, colliculi.

Flos Aſiæ ante ipſum, pretio majore paratus.
Quàm fuit, & Tulli cenſus pugnacis, & Anci:
Et, ne te teneam, Romanorum omnia Regum
Frivola. Quod cùm ita ſit, tu Getulum Ganymedem
Reſpice, cùm ſities: neſcit tot millibus emptus
Pauperibus miſcere puer; ſed forma, ſed ætas
Digna ſupercilio. Quando ad te pervenit ille?
Quando vocatus adeſt calidæ, gelidæque miniſter?
Quippe indignatur veteri parere clienti,
Quodque aliquid poſcas, & quòd, ſe ſtante, recumbas;
Maxima quæque domus ſervis eſt plena ſuperbis.
Ecce alius, quanto porrexit murmure panem

Flos Aſiæ, &c. Virroni aſtabit, ut ipſi miniſtret, formoſus ex Aſia puer, emptus pretio majori, quàm fuerint opes, redditus, & ſupellex omnis Anci Martii, & Tulli Hoſtilii, Regum Romanorum. Tullus dicitur pugnax, quia fuit maximè bellicoſus.

Et, ne te, &c. Ut uno verbo dicam.

Frivola. Propriè ſunt vaſa fictilia, & vilia, qualibus Romani olim reges utebantur, cùm Roma tenuis adhuc eſſet.

Tu Getulum, &c. Si vis bibere, pete, non a formoſo illo puero, ſed a Getulo illo Ganymede, id eſt, deformi, & nigro colore, de quo ſupra. Illum Ganymedē ironicè appellat, fuit enim Ganimedes filius Trois, Regis Trojanorum, quià Jove in aquilā converſo raptus fuiſſe dicitur, ut Superis ad mēſam pocula miniſtraret.

Miſcere. Præbere poculum, vinum, & aquam temperare.

Puer. Delicatus ille, formoſus ſervulus.

Supercilio. Faſtu, & ſuperbia: ſenſuſque eſt, non mirum, ſi pauperibus abnuit miniſtrare, quippe qui ſit adeò elegans, ac ætate florens, ut meritò inde ſuperbus eſſe poſſit.

Quando, &c. Quandonam ad te venit formoſus ille, ac delicatus pincerna.

Calidæ, gelidæque. Aquā calidam per hyemem maximè potabant, gelidā æſtate.

Quippe, &c. Ille formoſus pincerna fert ægrè, & indignum putat tibi miniſtrare, qui homo vilis, & pauper es, vetuſque cliens: veteres autem clientes negligebant, ut jam partos, & devinctos; novis blandiebantur, ut eos allicerent.

Recumbas. Menſæ accumbas, in lectulo nempe, ut ſolebant Romani.

Ecce alius. Servus, miniſter.

Quanto, &c. Quaſi indignans,

Vix fractum, ſolidæ jam mucida fruſta farinæ,
Quæ genuinum agitent, non admittentia morſum:
Sed tener, & niveus, molliqueſiligine factus,
Servatur domino: dextram cohibere memento;
Salva ſit artoptæ reverentia. Finge tamen te
Improbulum; ſupereſt illic, qui ponere cogat;
Vis tu conſuetis audax conviva caniſtris
Impleri, paniſque tui noviſſe colorem?
Scilicet hoc fuerat, propter quod, ſæpe relicta

gnans, & exprobrans tibi.

Vix fractum. Qui ita vetuſtate induruit, ut vix ſecari potuerit, ſed frangi potiùs debuerit: vel non ſectum decorè cultro, ſed manu negligenter fractum, & ruptum.

Solida. Non bene toſtæ, gravioris, & incoctæ.

Farinæ, &c. Ideſt, panis maſſam, jam mucrone corruptam.

Quæ, &c. Quæ fruſta vexabunt, & exercebunt tuos dentes ob duritiem, & morſum vix admittent.

Genuinum. Dentes ulti mi, & majores, qui molares vulgò dicuntur, iidem genuini appellantur à genis, quòd propè genas ſint.

Siligine. Siligo eſt farina, ſine ullo furfure.

Salva ſit, &c. Senſus eſt: reverere, ut par eſt, panis diſpenſatorem, & velut inſpectorem, cujus eſt videre, quem cui det panem: hoc eſt, noli attingere panem illum candidum, quem non tibi, ſed domino deſtinat.

Artoptes vox eſt Græca, cujus prima pars panem ſignificat, altera obſervatorem, ſeu inſpectorem vel piſtorem etiam, ἄρτος, panis: ὄπτομαι, inſpicio: ὀπτάω, coquo. Erat enim artopta vas quoddam, campanæ formam referens, teſtum vulgò dictum, in quo panem delicatiorem igne lento coquebant. Noli ergo panem hunc tenerum attingere, qui non in furno, ut cæteri panes, ſed in artopta eſt coctus. Sacer ille tibi ſit, ac venerabilis.

Finge tamen, &c. Tamen finge te paulò audaculum, ut velis hunc niveum, & Domino deſtinatum panem tangere: ſtatim præſtò eſt aliquis, qui cogat panem illum deponere, & dicat; Vis tu &c.

Conſuetis, &c. Hoc eſt, pane, quo uti dominus conſuevit, & qui in caniſtris ſervatur. Caniſtrum eſt vas vimineum.

Noviſſe colorem. Videre, ater, an albus ſit.

Scilicet, &c. Clientis indignantis, & conquerentis verba ſunt.

Hoc fuerat, &c. Hęccine mihi tot laborum merces rependitur? nempe hæc fuerat cauſa, cur de nocte ſurgerem &c.

Conjuge, per montem adverſum, gelidaſque cucurri
Eſquilias, fremeret ſæva cùm grandine vernus
Jupiter, & multo ſtillaret pænula nimbo.
Aſpice, quàm longo diſtendat pectore lancem,
Quæ fertur domino ſquilla, & quibus undique ſepta
Aſparagis, qua deſpiciat convivia cauda
Cùm venit excelſi manibus ſublata miniſtri.
Sed tibi dimidio conſtrictus cammarus ovo
Ponitur, exigua feralis cœna patella.
Ipſe Venafrano piſcem perfundit, at hic, qui
Pallidus offertur miſero tibi caulis, olebit
Laternam: illud enim veſtris datur alveolis, quod

Adverſum. Arduum, quem ægrè conſcenderem.

Cucurri. Patronum manè ſalutaturus.

Eſquilias. Collem Romæ ventis expoſitum.

Jupiter. Aer nimboſus, ut ſæpè eſt verno tempore.

Pænula. Veſtis craſſior, & villoſior, qualis tempore pluvio ſumi ſolet.

Nimbo. Nimbus propriè eſt pluvia repentina, & vehemens.

Aſpice, &c. Senſus eſt: vide, ut impleat, & quaſi extendat lancem, hoc eſt, quàm grandis ſit, quæ domino affertur ſquilla, & quàm undique circumdata, & condita delicatis herbis, dum tibi vix affertur cammarus, &c.

Squilla. Piſcis exquiſitus.

Aſparagis. Olera ſunt, quæ ad cibos interdum condiendos adhibentur.

Qua deſpiciat, &c. Ut cæteris dapibus altior, & pretioſior, eas quaſi cõtemnat, & infra ſe poſitas deſpiciat.

Conſtrictus. Conditus parcè, & malignè.

Cammarus. Marini cancri genus, vilis piſciculus.

Feralis cœna. Hoc eſt; ſimilis illi, quæ mortuis apponebatur. Solebant enim Romani, quòd animas mortuorum cibis uti putarent, vel, ut ſacrificia quædam in mortuorum honorem facerent, eorum ſepulchris imponere dapes, eaſque, ut facilè intelligitur, non exquiſitas, aut egregie conditas

Venafrano. Oleo optimo, ex agro Venafrano, in Italia.

Olebit. Præ ſe fert odorem olei viliſſimi, quale adhibetur lucernis.

Illud enim &c. Oleum graveolens ex Africa delatum inſtillatur in veſtras patinas. Alveoli ſunt patinæ viles, & ligneæ, inſtar alvei excavatæ, quales in illis conviviis dabantur aliquando paraſitis, cùm domini uterentur vaſis, lancibuſque pretioſis.

Can-

Canna Micipſarum prora ſubvexit acuta;
Propter quod Romæ cum Bocchare nemo lavatur;
Quod tutos etiam facit à ſerpentibus atris.
Mullus erit domino, quē miſit Corſica, vel quem
Taurominitanæ rupes, quando omne peractū eſt,
Et jam defecit noſtrum mare, dum gula ſævit,
Retibus aſſiduis penitùs ſcrutante macello
Proxima, nec patitur Tyrrhenū creſcere piſcem.
Inſtruit ergo focum provincia: ſumitur illinc,
Quod captator emat Lenas, Aurelia vendat.
Virroni muræna datur, quæ maxima venit
Gurgite de Siculo: nam dum ſe continet Auſter,

Canna. Doliolum è cannis factum, vel etiam navicula.

Micipſarum. Ideſt, Afrorum, quos hoc in loco ſic appellat à Micipſa, qui Rex fuit Africæ, Maſiniſſæ filius.

Prora, &c. Hoc eſt, in navi: prora eſt pars navis anterior.

Propter quod, &c Ideſt, quod oleum adeò tetri odoris eſt, ut idcircò nemo Romæ lavari velit cum Mauris, & Numidis, qui vulgò ſolent illud oleum redolere. Per Boccharem enim intelligit Maurum, vel Afrum quemlibet, à Bocchare, Maurorum Rege veteri, ut tradit Livius lib. 29.

Quod, &c. Hoc eſt, cujus olei tetrum odorem non ferunt ſerpentes ipſi, atque adeò fugiunt, & tutum relinquunt hominem, qui hoc oleum oleat.

Corſica. Inſula in mari Tyrrheno, propè Sardyniam.

Taurominitana, &c. Rupes juxta Taurominium, oppidum Siciliæ. *Taormina.*

Quando, &c. Quidem mare Italiæ vicinum, dum tantoperè gulæ inſervitur, jam piſcibus exhauſtum eſt, quos parvulos, antequam creſcant, in macellum deferunt.

Retibus, &c. Hoc eſt, piſcatoribus, mare noſtrum aſſiduè perluſtrantibus, & ſcrutantibus, ut poſſint piſces in macellum afferre.

Proxima. Maria Italiæ proxima.

Inſtruit, &c. Senſus eſt: ſunt igitur advehendi ex remotis provinciis piſces, qui Romæ in foco noſtro, & culina coquantur, & menſæ apponantur.

Captator, &c. Qui hereditates viduarum, & orborum captat, illis dando ejuſmodi piſces care emptos.

Aurelia. Mulier, quæ piſces vendit, vel, mulier locuples, & orba liberis, quæ datos ab hæredipetis piſces vendit, tantam eorum copiam habet.

Nam dum, &c. Senſus eſt: nam ſi paululùm quieſcant

Dum ſedet, & ſiccat madidus in carcere pennas,
Contemnunt mediā temerária lina Charybdim.
Vos anguilla manet, longæ cognata colubræ,
Aut glacie aſperſus maculis Tiberinus, & ipſe
Vernula riparum, pinguis torrente cloaca,
Et ſolitus mediæ cryptam penetrare Suburræ.
Ipſi pauca velim, facilem ſi præbeat aurem:
Nemo petit, modicis, quæ mittebantur amicis
A Seneca, quæ Piſo bonus, quæ Cotta ſolebat
Largiri: namque & titulis, & faſcibus olim

venti, non verentur piſcatores in mari Siculo piſcati, licet periculoſiſſimo.

Se continet. In ſuo carcere; hoc eſt, mare non agitat.

Garcere. Æolio antro, in quo dicūtur includi venti ab Æolo, ipſorum Rege.

Lina. Hoc eſt, piſcatores cum linis, & retibus ſuis.

Charybdim. Vorticem periculoſiſſimum in freto interjecto inter Siciliam, & Italiam.

Vos anguilla, &c. Dum Virroni datur muræna, vobis paraſitis ſervatur, ſeu, vos expectat anguilla, &c.

Cognata. Ejuſdem formæ, & generis fere cum colubris.

Tiberinus. Lupum indicat, marinum piſcem, qui in Tiberi capiebatur, eratque vilioris pretii, ſi maculoſam haberet pellem. Dicitur glacie aſperſus maculis, ideſt, propter hyemen, & glaciem maculoſus, quia maculæ, quibus ejus pellis aſpergitur, per hyemem maximè apparent.

Vernula, &c. Alumnus riparū, natus in ripis Tiberinis, in iiſque nutritus.

Pinguis, &c. Qui paſtus ſit, & ſaginatus ſordibus, quæ per cloacas in Tiberim devolvuntur cum impetu inſtar torrentis. Erant autem cloacæ meatus quidam ſubterranei, per quos ſordes ex Urbe tota in Tiberim deferebantur.

Cryptam. Cavernas, & fornices ſubterraneos, per quos ſordes è Suburra, Urbis vico, defluunt in Tiberim.

Ipſi, &c. Virroni, patrono diviti, & avaro dicere velim pauca.

Nemo, &c. Nemo petit à te egregia illa munera, quę pauperibus amicis mittebat Seneca, &c.

Seneca, &c. L. Annæus Seneca, Néronis pręceptor, optimus vir fuit, & in amicos munificentiſſimus. C. Piſo Calpurnius, & Aurelius Cotta, viri pariter liberales erga amicos; hic ſub Nerone, ille ſub Claudio vixit.

Namque, &c. Nam munificentiā, & liberalitatem exercere, apud majores noſtros majori in gloria ponebatur, quàm tituli, quæ ſunt inſignia nobilitatis,

abun-

Major habebatur donandi gloria: ſolùm
Poſcimus, ut cœnes civiliter: hoc face, & eſto,
Eſto, ut nunc multi, dives tibì, pauper amicis.
Anſeris ante ipſum magni jecur, anſeribus par
Altilis, & flavi dignus ferro Meleagri
Fumat aper: poſt hunc raduntur tubera, ſi ver
Tunc erit, & facient optata tonitrua cœnas
Majores. Tibi habe frumentum, Aledius inquit,
O Libye, disjunge boves, dum tubera mittas.

abundare, aut magiſtratus, & dignitates adipiſci. Faſces erant inſignia magiſtratuum: duodecim ante Conſulem à totidem lictoribus ferebantur, ſex ante Prætorem. Vide Sat. 8.

Poſcimus, &c. Petimus, ut honeſtè accipias tuos clientes, & patiaris illos iiſdem tecum uti cibis, (ut decet ejuſdem civitatis cives) non aliis, & ſeparatis.

Hoc face, &c. Fac iſtud, & permittam tibì, ut in cęteris rebus, v. g. in muneribus mittendis, ita te cum amicis geras, quaſi ſi pauper eſſes, tibi tuas ſoli divitias ſèrves. Face dicebāt priſci Romani pro fac.

Anſeris, &c. Exta anſeris apud Romanos in deliciis erant. Ante Virronem igitur, inquit Poeta, apponitur jecur anſeris, aut aliud ejuſmodi exquiſitum ferculum.

Altilis. Avis aliqua domeſtica, quæ ad ſaginam alitur, v. g. gallina.

Dignus ferro, &c. Dignus, qui ab aliquo Meleagro interfectus fuiſſet; hoc eſt, non minor illo, quem occidit Meleager. Is erat Oenei filius: aper autem, quem interfecit, a Diana, ægrè ferente, quòd ab Oeneo contempta in ſacrificiis fuiſſet, immiſſus fuerat, & omnem late regionem vaſtabat. *Ovid. lib. 8. Metam.*

Poſt hunc, &c. Ideſt, poſtquam appoſitus fuit ille aper.

Raduntur. Purgantur, abraſo levi cortice.

Tubera. Quidam fungi, qui verno tempore ſunt teneriores.

Optata. Lurconibus optata: tonitruis enim tubera maximè juvantur, ut naſcantur, & creſcant. *Plin. lib. 19.*

Facient cœnas majores. Ideſt, augebunt ferculorum numerum, & dignitatem, ſunt enim tubera, dapes exquiſitæ, & in pretio.

Aledius. Guloſus quidam, & helluo.

O Libye, &c. O Africa, ſerva tibi tuum frumentum; imò ne junge boves aratro, ne colas terram ad fruges, modò mittas tubera: ſunt enim laudatiſſima Africæ tubera.

Structorem. Eum, qui curam habet menſæ ſtruendæ, & carnium peritè ſecandarum.

Ne-

Structorem intereà, ne qua indignatio deſit,
Saltantem ſpectes, & chironomonta volanti
Cultello, donec peragat dictata magiſtri
Omnia: nec minimo ſanè diſcrimine refert,
Quo geſtu lepores, & quo gallina ſecetur.
Duceris planta, velut ictus ab Hercule Cacus,
Et ponere foris, ſi quid tentaveris unquam
Hiſcere, tamquam habeas tria nomina. Quando propinat
Virro tibi, ſumitque tuis contacta labellis
Pocula? quis veſtrûm temerarius uſque adeò, quis
Perditus, ut dicat regi; Bibe? Plurima ſunt, quæ
Non audent homines pertuſa dicere læna.

Ne qua, &c. Ne qua indignationis cauſa tibi deſit.

Saltantem. Expedite ſe moventem in omnem partem, ut ſcitè, ac decorè apponat fercula, ſcindat cibos.

Chironomonta. Vox Græca eſt: ſignificat eum propriè, qui manu aliquid dividit; vel, qui leges quaſdam manibus dat, ut aptè moveantur: qui certo geſtu utitur, nempe ad ſecandas carnes

Volanti. Celeriter, ac ſcitè ducto in omnem partem.

Donec, &c. Donec omnia exequatur præcepta, quæ à magiſtro hujus artis didicit. Erant enim Romæ, qui docerent artem ciborum peritè ſecandorum.

Nec minimo, &c. Ironicè: non parum intereſt ſcilicet, quo geſtu lepores, & gallinæ ſecentur.

Duceris planta, &c. Senſus eſt: aliud tibi imminet periculum: nempe, ſi fortè aliquid audeas inter cœnandum loqui, illicò arriperis per pedes, & protraheris foras, ut olim Cacus ab Hercule.

Cacus. Vulcani filius fuit, qui cùm Herculis per Italiam tranſeuntis boves furto ſubduxiſſet, ab eo interfectus fuit, & pedibus ex antro protractus. *Virg. lib. 8. Æneid.*

Hiſcere. Loqui, vel conqueri, & expoſtulare, quòd ita malè tracteris.

Tanquam, &c. Hoc eſt, tanquam ſis nobilis, & liber. Tria nomina ſunt, prænomen, nomen, cognomen, qualia ſunt, Marcus Tullius Cicero; quæ nemo niſi ingenuus ferebat: ſervi enim uno tantùm utebantur, ut Dromo, Davus.

Propinat. Propinare eſt poculum delibare, & præbibere, ac deinde alteri bibendum tradere.

Regi. Patrono diviti.

Homines pertuſa læna. Pauperes, quibus detrita & perforata veſtis: læna craſſioris eſt veſtis genus.

Quadringenta. 400 ſeſtertia, quæ ſumma cenſum Eque-

Quadraginta tibi, ſi quis Deus, aut ſimilis Diis,
Et melior fatis, donaret, homuncio, quantus
Ex nihilo fieres! quantus Virronis amicus!
Da Trebio, pone ad Trebium; vis, frater, ab illis
Ilibus? O nummi, vobis hunc præſtat honorem;
Vos eſtis fratres. Dominus tamen, & domini rex
Si vis tu fieri, nullus tibi parvulus aula
Luſerit Æneas: nec filia dulcior illo:
Jucundum, & carum ſterilis facit uxor amicum.
Sed tua nunc Mycale pariat licèt, & pueros tres
In gremium patris fundat ſimul; ipſe loquaci
Gaudebit nido: viridem thoraca jubebit
Afferri, minimaſque nuces, aſſemque rogatum,
Ad menſam quoque paraſitus venerit infans.
Vilibus ancipites fungi ponentur amicis,

queſtrem conficiebat. Vide Sat. 1.

Similis Diis. Beneficus: dare enim, divinum eſt.

Melior fatis. Ideſt, tibi magis propitius, quàm fata ipſa, quàm Dii, qui te pauperem eſſe voluerunt.

Homuncio. Tu priùs homuncio, & deſpectus cliens, quanto mox fores in pretio apud ipſum Virronem?

Da Trebio &c. Virro imperabit ſtructori menſæ, his verbis: Da trebio, &c.

Vis, frater, &c. Frater mi, dicet Virro, vis aliquid dari tibi de ilibus, ideſt, inteſtinis, verb. gr. anſeris, &c.

Dominus tamen &c. At ſi vis non tantùm eſſe amicus Virronis, ſed quaſi dominus ejuſque rex, qui tibi nunc dominatur, & imperat, debes filiis carere: tunc enim illis eris cariſſimus; quia inhiabit hæreditati tuæ, ideoque te blandiſſime accipiet.

Nullus &c. Sis orbus, nullus tibi filius ſit. Alludit ad hæc Didonis verba: *Si quis mihi parvulus aula luderet Æneas.* lib. 4. Æneid.

Illo: Tibi carior, quàm filius; vel, tibi carior ipſo Virrone.

Sed tua nunc &c. At nunc ſi te uxor tua tribus filiis auxerit; nihil aliud iis dabit, niſi nuces, aſſem, & alia id genus munuſcula; te, illoſque contemnet.

Mycale. Uxor tua.

Ipſe loquaci &c. Garrulis, & loquacibus pueris delectari videbitur. Metaphora ducta eſt ab aviculis in nido garrulis.

Viridem thoraca. Quem det uni è tuis filiis.

Rogatum. A puero rogatum ad poma, nuces, & nugas emendas.

Vilibus Vobis paraſitis, clientibus.

Ancipites. Periculoſi, & lethales, quibus non bene creditur; vel, non probè ſelecti, & purgati.

Bo-

Boletus domino, ſed qualem Claudius edit,
Ante illum uxoris, poſt quem nil ampliùs edit.
Virro ſibi, & reliquis Virronibus illa jubebit
Poma dari, quorum ſolo paſcaris odore:
Qualia perpetuus Phæacum autumnus habebat:
Credere quæ poſſis ſurrepta ſororibus Afris.
Tu ſcabie frueris mali, quod in aggere rodit,
Qui tegitur parma,& galea, metuenſque flagelli,
Diſcit ab hirſuto jaculum torquere Capella.
Forſitan impenſæ Virronem parcere credas:

Boletus &c. Ideſt,fungus delicatus Virroni apponetur: boleti enim ſunt fungi vulgò innocui, & exquiſiti.

Sed quali Claudius &c. Dabuntur Virroni boleti exquiſiti, quales comedere ſolebat Claudius, quintus Romanorum Imperator, qui boletis maximè delectabatur, antequam illum ſumeret, quem ipſi uxor Agrippina veneno infectum dedit: quo ſumpto nihil amplius manducavit, quia ſtatim veneno eſt interfectus, quod in illo boleto ultimo hauſerat.

Virronibus. Sui ſimilibus divitibus, ſuis affinibus, & propinquis.

Qualia &c. Ideſt, qualia naſcebantur in perpetuò virentibus, & fructiferis Phæacum hortis. Habitabant Phæaces in Inſula Corcyra, nunc Corfù, prope Epirum in Jonio mari. Illorum Rex fuit Alcinous, quem Homerus ait habuiſſe hortos perpetuis, & pulcherrimis fructibus virentes; ita ut pirus piro ſuccederet, & malus malo.

Perpetuus &c. Perpetuum dicit autumnum Phæacum, quia arbores apud ipſos omni tempore ferebant fructus, cùm in his noſtris regionibus autumno tantùm ferre ſoleant.

Sororibus &c. Tribus Atlantis filiabus, quæ Heſperides vulgò appellantur. Illis hortus erat, in quo poma aurea naſcebantur, hortum draco pervigil cuſtodiebat; quo interfecto, Hercules aurea mala ſubripuit, & in Græciam intulit.

Scabie &c. Scabioſo, & modici ſaporis pomo.

Aggere. Caſtris. Agger propriè eſt humus aggeſta, quæ caſtris prætenditur: vallum.

Qui &c. Tyro aliquis, qui bellum docetur, & vilibus cibis, pomis ſcabioſis, &c. veſcitur.

Parma. Parma eſt ſcutum brevius, quo utebantur milites recens in militiam aſcripti, præſertim pedites.

Capella. Nomen eſt Centurionis, à quo exercebantur tyrones, & vapulabant flagellis, ac loris, niſi jaculo ſcopum attingerent. Hirſutus appellatur Centurio, hoc eſt, piloſus, intonſus, ſeverus.

Hoc

Hoc agit, ut doleas: nam quæ comœdia, mimus
Quis melior plorante gula? Ergo omnia fiunt,
Si neſcis, ut per lacrymas effundere bilem
Cogaris, preſſoque diu ſtridere molari,
Tu tibi liber homo, & regis conviva videris:
Captum te nidore ſuæ putat ille culinæ:
Nec malè conjectat; quis enim tam nudus, ut illum
Bis ferat, Hetruſcum puero ſi contigit aurum,
Vel nodus tantùm, & ſignum de paupere loro?
Spes bene cœnandi vos decipit. Ecce dabit jam
Semeſum leporem, atq; aliquid de clunibus apri.
Ad nos jam veniet minor altilis: inde parato,
Intactoque omnes, & ſtricto pane tacetis.
Ille ſapit, qui te ſic utitur: omnia ferre

Hoc agit &c. Senſus eſt: falleris, ſi putas id facere Virronem, ut impenſæ parcat: hoc ejus conſilium, ea mens eſt, ut tibi ſtomachum moveat.

Nam quæ &c. Nam quæ comœdia eſt ridicula magis, & apta ad movendum riſum, quam paraſitus famelicus, & iratus.

Mimus. Genus erat comœdiæ ſolutioris, quæ tota ferè conſtabat geſtibus, plerumque ridiculis.

Effundere bilem. Evomere bilem, & quaſi explere lacrymando, dentibuſq; compreſſis frēdere, ut irati ſolēt.

Molari. Molares ſunt dentes ultimi, & aliis craſſiores, ſic dicti, quia molunt cibum, atque frangunt.

Nidore. Nidor eſt fumus odoratus, quem cibi cocti expirant.

Quis enim &c. Quis enim tam pauper, ac miſer eſt, modò ſit ingenuus, qui bis ferre poſſit ſe ita illudi ab ejuſmodi Virrone?

Hetruſcum &c. Si contigit, ſi accidit, ut puer olim geſtaverit aurum Hetruſcum; hoc eſt, ſi natus eſt liber, & ingenuus. Eſt enim Hetruſcum aurum, bulla aurea pueris ingenuis collo appendi ſolita; qui mos ab Hetruſcis fluxit; hæc autem bulla vel rotunda erat, vel, in morē cordis acuminata.

Vel nodus &c. Libertinorum pueri coriaceam bullam, vel, nodum è loro gerebant in ſignum libertatis, ut auream bullam nobiles.

Ecce dabit &c. Fingit loquentes paraſitos: En dabit nobis, &c.

Minor altilis. Nam majores Virro comedit.

Inde &c. Senſus eſt: ob eam rem, quòd ſperetis ſcilicet vos aliquid ex iis habituros, panem non manducatis, ſed illum ſtringentes, ideſt, carpentes, & leviter delibantes, tacetis, & expectatis taciti illas dapes, ſed fruſtra.

Ille ſapit &c. Sanè Virro homo

Si potes, & debes: pullandum vertice raſo
Præbebis quandoque caput, nec dura timebis
Flagra pati, his epulis, & tali dignus amico.

homo vafer, & ingenioſus eſt, qui te ſic tractat.
Omnia &c. Si potes illa omnia tam indigna ferre, æquum eſt, ut illa patiaris, dignus es, qui illa feras.
Pulſãdum &c. Brevi fies illius mancipium: omnibus contumeliis, & plagis te excipiet: tonderi tibi, ac radi jubebit caput, illudque feriet; flagris quoque malè mulctabit.
Quandoque. Aliquando.

SATYRA VI.

Ut amicum ab uxore ducenda deterreat, varia commemorat mulierum vitia.

Credo pudicitiam, Saturno rege, moratam
In terris, viſamque diu, cùm frigida parvas
Præberet ſpelunca domos; ignemque, Laremque,
Et pecus, & dominos communi clauderet umbra:
Sylveſtrem montana torum cùm ſterneret uxor
Frondibus, & culmo, vicinarumque ferarum
Pellibus: haud ſimilis tibi, Cynthia, nec tibi, cujus
Turbavit nitidos extinctus paſſer ocellos:
Sed potanda ferens infantibus ubera magnis,
Et ſæpè horridior glandem ructante marito.

Saturno &c Sæculo illo aureo, ac ſimplici, quo Saturnus à Jove cœlo pulſus regnavit in Italia.
Cùm frigida &c. Hoc eſt, quando homines in ſpeluncis habitabant, unà cum gregibus, & armentis ſuis.
Laremque. Aras, & Deos domeſticos: Larem enim vocabant Deum unicuique domui peculiarem, ejuſque quaſi cuſtodem, & patronū.
Communi &c. Eadē ſubterranea, & obſcura ſpelunca.
Sylveſtrem &c. Cùm mulier agreſtis, & ruſtica lectum ſterneret, ac veſtiret pellibus feiarū, culmo &c.
Cynthia. Mulier, quam Propertius ſuis verſibus celebravit.
Cujus &c. Lesbia, à Catullo poeta celebrata, quæ mortuum paſſerculum graviter flevit.
Potanda. Sugenda.
Horridior. Neglectior, & incomptior.
Glandem &c. Marito, qui ſa-

Quippe aliter tunc orbe novo, cæloque recenti,
Vivebant homines, qui rupto robore nati,
Compoſitive luto, nullos habuere parentes.
Multa pudicitiæ veteris veſtigia forſan,
Aut aliqua extiterint, & ſub Jove, ſed Jove nondum
Barbato; nondum Græcis jurare paratis
Per caput alterius, cùm furem nemo timeret
Caulibus, aut pomis, & aperto viveret horto.
Paulatim deinde ad ſuperos Aſtræa receſſit,
Hac comite, atque duæ pariter fugere ſorores.
Antiquum, & vetus eſt, alienum, Poſthume, lectum
Concutere, atque ſacri genium contemnere fulcri.
Omne aliud crimen mox ferrea protulit ætas:

ſaturatus glande ructabat: glans enim hominum tunc cibus erat.

Recenti. Recens extructo, & ab elementis nuper diſtincto.

Qui rupto, &c. Finxerunt poetæ aliquos primorum mortalium natos eſſe ex truncis arborum; vel, quia tunc erant homines feri, & agreſtes, vel, quia in arborum truncis noctem exigebant.

Compoſitive, &c. A Prometheo ex argilla efficti.

Sub Jove. Etiam ætate argenteâ, quæ cœpit, regnante Jove.

Nondum. Nondum adulto, & adultero: tunc enim ejus exempla multùm valuerunt ad pudicitiam, aliaſque virtutes profligandas, & omnia in deterius abierunt.

Nondum Græcis, &c. Antequam homines (maximè Græci, ob perfidiam noti) jurare, & pejerare cœpiſſent.

Alterius. Solemne erat jurare per ſuum, per filiorum, aut amicorum caput.

Aperto. Incuſtodito, ſepimentis haud munito.

Aſtræa. Jovis, & Themidis filia, juſtitiæ præſes.

Hac comite. Pudicitia comite, fugit Aſtræa.

Duæ, &c. Simul fugerunt ad Superos ſorores illæ duæ, nempè Pudicitia, & Juſtitia, ſive, Aſtræa. Aliqui duas illas ſorores volunt eſſe fidem, & pudicitiam, quæ Aſtræa comite fugerint.

Vetus, &c. Non eſt novum crimen, alienum torum temerare.

Genium. Deum præſidem fulcri, ideſt, lecti maritalis. Fulcra ſunt ligna, quibus fulcitur, & ſuſtinetur lectus, quos pedes vulgò dicunt. De genio dictum Sat. 4.

Omne aliud, &c. Poſt adulteria, cætera vitia in mundum ſtatim irrupere.

Viderunt primos argentea ſæcula mœchos,
Conventum tamen, & pactum, & ſponſalia noſtrâ
Tempeſtate paras? jamque à tonſore magiſtro
Pecteris, & digito pignus fortaſſe dediſti?
Certè ſanus eras. Uxorem, Poſthume, ducis?
Dic qua Tyſiphone, quibus exagitare colubris?
Ferre potes dominam ſalvis tot teſtibus ullam?
Cùm pateant aliæ, caliganteſque feneſtræ?
Cùm tibi vicinum ſe præbeat Æmilius pons?
Sed placet Ulſidio lex Julia, tollere dulcem

Conventum, &c. Senſus eſt: vis uxorem ducere? jam paras conventum? id eſt, vis congregare amicos, ut interſint ſponſalibus, &c.

Pactum. Nuptiarum contractum: pactionem, & conditiones.

A tonſore, &c. Peritum adhibet tonſorem, à quo pectaris, ut nitidior placeas uxori futuræ.

Pignus. Hoc eſt, annulum, quem ſponſus dabat puellæ, antequam illam duceret, ut fidei, & amoris pignus.

Sanus eras. Hoc eſt: olim ſapuiſti, ſed jam planè deſipis: vel, cum interrogatione, an ſapiebas, quando de uxore ducenda cogitaſti? vel, an ſanus es? ita ut imperfectũ pro præſenti poſitũ ſit. *Vide Horatium noſtrũ* ode 31. l. 1

Dic qua, &c. Age; quibus furiis, qua veſania agitaris? Tyſiphone enim una eſt ex tribus Furiis Inferorum, ad tormenta ſceleratarũ mentium, & inſaniam illis incutiendam deſtinatis. Finxerunt poetæ ſerpentes illis eſſe pro crinibus.

Ferre potes, &c. Ideſt: potes cogitare de uxore ducenda? Satyricè uxorem dominam appellat, quaſi quæ marito imperet.

Salvis, &c. Dum reſtant tot funes, quibus te poſſis ſuſpèndere; quaſi hoc minùs miſerum ſit, quàm uxorem ducere.

Caliganteſque, &c. Quæ, propter altitudinem, caliginem oculis obducant.

Feneſtræ. Unde ſcilicet te præcipitare poſſis.

Cùm tibi, &c. Cùm propè ſit pons Æmilius, unde te in aquam deiicias. Erat illè pons in via Flaminia, non longè ab Urbe, ſic dictus, quia ab Æmilio Scauro conditus fuerat. Dicitur etiam Pons Milvius, nunc *Ponte Molle*.

Sed placet. Sed alicui, v. g. Urſidio, placet lex ab Auguſto lata de cælibus: vult uxorem ducere. Auguſtus, ut Urbem bellis civilibus exhauſtam ſuppleret, matrimonia frequẽtari juſſit pena conſtituta, ſi quis cælebs ętatem duceret.

Tollere. Suſcipere, educare.

Cogitat hæredem, cariturus turture magno,
Mullorumque jubis, & captatore macello.
Quid fieri non poſſe putes, ſi jungitur ulla
Urſidio? ſi mœchorum notiſſimus olim
Stulta maritali jam porrigit ora capiſtro?
Quid quòd, & antiquis uxor de moribus illi
Quæritur? ò medici, mediam pertundite venam
Delicias hominis! Tarpejum limen adora
Pronus, & auratam Junoni cæde juvencam,
Si tibi contigerit capitis matrona pudici.
Paucæ adeò Cereris vittas contingere dignæ,
Quarum non timeat pater oſcula. Necte coronam
Poſtibus, & denſos per limina tende corymbos

Cariturus. Licèt cariturus ſit muneribus, quæ illi anteà dabantur ab iis, qui cùm eum viderent cœlibem, & ſine liberis, captabant hæreditatem ipſius: illi turtures, mullos, & alia è macello obſonia mittebant.

Jubis. Iſti piſces pilos ab ore prominentes habent, inſtar barbæ, & jubarum.

Captatore. In quo hæreditatum captatores multa emunt.

Jungitur. Nubit.

Capiſtro. Capiſtrum eſt lignum, aut lorum, quod equorum rhedam, aut aratrum trahentium collo inſeritur: hìc matrimonii jugum ſignificat, & vinculum.

Antiquis. Probis, ſeveris.

O medici, &c. Certè ille inſanit; & illi, ut amentibus, & phreneticis fieri ſolet, media in fronte, aut brachio, vena eſt aperienda.

Pertundite. Aperite, perforate.

Delicias, &c. Næ hominem lepidum, ac delicatum, qui uxorem probam, & antiquis illis ſimilem à ſe repertum iri, ſibi uni ſervatam, credat.

Tarpejum, &c. Gratias age ſanè Jovi Capitolino, cujus templum eſt in arce Tarpeja.

Auratam. Pictis auro cornibus ornatam.

Cereris, &c. Ideſt, quæ poſſent eſſe Cereris Sacerdotes: illæ enim vittis, ſeu tæniolis redimitum habebant caput. Porrò myſteria Cereris apud Græcos erant ſanctiſſima, & celeberrima; nec fœminis licebat iis initiari, niſi quę probarentur eſſe caſtiſſimæ.

Quarum. Quia ſuſpicatur eſſe parùm pudicas.

Coronam. Qui ducebant uxores, foribus appendebant corollas è lauro, hedera, floribus, Corymbi ſunt hederarum baccæ,

Ut

Ut teſtudineo tibi, Lentule, conopeo
Nobilis Euryalum mirmillonem exprimat infans.
Nupta Senatori comitata eſt Hippia Ludium
Ad Pharon, & Nilum, famoſaque mœnia Lagi,
Prodigia, & mores Urbis damnante Canopo.
Immemor illa domus, & conjugis, atque ſororis,
Nil patriæ indulſit; plorenteſque improba natos,
Utque magis ſtupeas, ludos, Paridĕque reliquit.
Sed quamquam in magnis opibus, plumaque paterna,
Et ſegmentatis dormiſſet parvula cunis,
Contempſit pelagus; famam contempſerat olim,

Ut, &c. Uxor tua adultera pariet tibi filium ignobilem, & ſimilem patri ſuo Euryalo mirmilloni cuidam, adultero. Mirmillo, gladiatorum genus. Lege Sat. 2.

Conopeo. Conopeum eſt velum, quo lectus involvitur. Pro cubili toto ponitur.

Teſtudineo. Ornato ſectis teſtudinum putaminibus.

Lentule. Pro quolibet Romano prænobili accipitur id nominis hoc in loco.

Nupta, &c. Quàm paucæ mulieres pudicæ reperiantur, oſtendit exemplo Hippiæ, quæ cùm eſſet nupta Senatori, nempè Fabricio Vejentoni, virum tamen deſeruit, ut Sergium neſcio quem athletam, & gladiatorem ſequeretur uſque in Ægyptum. Gladiatores vocabantur Ludii, à ludo gladiatorio, imò etiam *Ludi*: unde legitur à quibuſdam *Ludum*, ideſt, gladiatorem, laniſtam. Si legas Ludium, tunc poſtrema hujus vocis ſyllaba elidetur propter poſitam in ſequenti verſu vocalem, *ad Pharon*. Aut legenda erit eadem dictio, tamquam eſſet diſyllaba. *Ludium*. Vide quæ diximus lib. 15. Metaph. n. 14.

Pharon. Eſt inſula Ægypti contra Alexandriam, in ea turris excelſa, in qua erat fax, quæ navigantibus portum oſtenderet. Lagus fuit Ægypti Rex, primus poſt Alexandri M. obitum, cognomento Ptolemæus, à quo cæteri deinde Reges Ægypti appellati ſunt Ptolemæi.

Prodigia Immania ſcelera.

Canopo. Urbe Ægypti primaria.

Urbis. Romæ. Ægyptus ipſa Romanas libidines damnavit.

Ludos. Circenſes, & alios, quibus maximè Romani delectabantur. Paris erat Hiſtrio famoſus, de quo in Sat. 7.

Segmentatis. Segmenta ſunt faſciolæ, ſeu tæniolæ, auro, & ſerico intextæ, quæ aſſuuntur extremis veſtium

Cujus apud molles minima eſt jactura cathedras.
Tyrrhenos igitur fluctus, lateque ſonantem
Pertulit Jonium conſtanti pectore, quamvis
Mutandum toties eſſet mare. Juſta pericli
Si ratio eſt, & honeſta, timent, pavidoque gelantur
Pectore, nec tremulis poſſunt inſiſtere plantis:
Fortem animum præſtant rebus, quas turpiter
audent.
Si jubeat conjux, durum eſt conſcendere navim;
Tunc ſentina gravis, tunc ſummus vertitur aer.
Quæ mœchũ ſequitur, ſtomacho valet. Illa maritũ
Convomit: hæc inter nautas & prandet, & errat
Per puppim, & duros gaudet tractare rudentes.
Qua tamen exarſit forma? qua capta juventa eſt
Hippia? quid vidit, propter quod Ludia dici
Suſtinuit? Nam Sergiolus jam radere guttur
Cœperat, & ſecto requiem ſperare lacerto.

ſtium oris, ornatus cauſa, *des paſſemenis*.

Cathedras. Fœminas, quæ in mollibus ſedent cathedris, ideſt, lecticis, & ſellis geſtatoriis, molli pluma, & tomento fartis vectantur.

Jonium. Hoc mare eſt inter Siciliam, & Cretam

Juſta, &c. Si ſit aliqua honeſta cauſa periculoſæ navigationis ſuſcipiendæ, tunc timent: ſi flagitium obeundum, audent.

Fortem, &c. Forti animo ſunt in rebus turpiſſimis.

Sentina. Navis fundus, quò ſordes confluunt, unde gravis odor.

Tunc ſummus, &c. Tunc illa corripitur vertigine, & aerem ſuſque, deque verti, ac volvi queritur.

Quæ, &c. At illa, quæ navim conſcendit, ut adulterum ſequatur, ſtomacho adversùs nauſeam firmo, & valenti eſt, altera, quæ navim conſcendit, ut ſequatur maritum, vomere non ceſſat, eumque fœdo vomitu conſpergit.

Hæc inter, &c. Altera, quæ eſt adulteri comes, vagatur per puppim alacris, & nauſeæ expers, &c.

Qua tamen, &c. Quid amavit in Sergio Hippia? an juventutem, an formam? minimè.

Ludia. Uxor Ludii, ſeu gladiatoris.

Sergiolus. Vox diminuta, pro, *Sergius*, ut blandientes, & irridentes ſolent. Nomen eſt iſtius gladiatoris ab Hippia tantopere amati.

Radere, &c. Jam erat ætate provectior, cùm nimirum in ipſo gutture barba fruticat.

Et ſecto, &c. Cœperat

 ſpe-

Prætereà multa in facie deformia, ſicut
Attritus galea, mediiſque in naribus ingens
Gibbus, & acre malum ſemper ſtillantis ocelli:
Sed gladiator erat; facit hoc illos Hyacinthos:
Hoc pueris, patriæque, hoc prætulit illa ſorori,
Atque viro: ferrum eſt, quod amant. Hic
 Sergius idem.
Accepta rude cæpiſſet Vejento videri.
Quid privata domus: quid fecerit Hippia, curas?
Reſpice rivales Divorum: Claudius, audi,
Quæ tulerit. Dormire virum cùm ſenſerat uxor,
Auſa palatino tegetem præferre cubili,
Sumere nocturnos meretrix Auguſta cucullos,
Linquebat, comite ancilla non ampliùs una.
Optima ſed quare Ceſennia, teſte marito?

ſperare otium, & vacationem à gladiatorio munere, quia brachium ipſi ab adverſario gladiatore, cum quo pugnabat, ſectum, & fractum fuerat. Gladiatores, membro aliquo capti, aut truncati, facilè rudem, & miſſionem impetrabant.

Sicut, &c. Adeò ut haberet frontem galea attritam, deformis eſſet in naſo tumor, ex aliquo vulnere olim accepto, eſſet etiam lippus.

Facit hoc. Ars hæc, & nomen gladiatorium, facit illos gladiatores, licèt deformes, tamen formoſos, inſtar Hyacinthi, qui olim ab Apolline adamatus, & per imprudentiam interfectus, mutatus ab eodem fuit in florem cognominem. Vide Ovid. lib. Metamorph. 13.

Rude. Bacillo, ſeu virga, ſive ut quidam volunt, gladio ligneo, quo donabantur gladiatores emeriti. Sententia eſt: ſi artem gladiatoriam non exerceret ampliùs Sergius, tam fuiſſet inviſus Hippiæ, quàm ſuus ipſe maritus Vejento, quem deſeruit, ut Sergium ſequeretur.

Quid, &c. Miraris hoc flagitium à privata, & obſcura muliere admiſſum? Cæſares ipſos aſpice, illos Deorum velut æmulos: audi quid Claudio Imperatori contigerit.

Dormire, &c. Ordo eſt: Uxor Claudii linquebat virum, cùm dormire illum ſenſerat, ac lupanar petebat.

Uxor. Meſſalina.

Palatino. Imperatorio.

Tegetem. Vile ſtragulum, lodicem, infamem lectum.

Cucullos. Cucullus, plebejum capitis tegmen: ſæpe nauticum, à vertice in humeros defluens.

Sed quare, &c. Cur tamen, cùm Ceſennia non ma-

Bis quingenta dedit, tanti vocat ille pudicam.
Nec Veneris pharetris macer eſt, aut lampade
fervet;
Inde faces ardent, veniunt à dote ſagittæ.
Libertas emitur: coram licèt innuat, atque
Reſcribat, vidua eſt locuples, quæ nupſit avaro.
Cur deſiderio Bibulæ Sertorius ardet?
Si verum excutias; facies, non uxor, amatur.
Tres rugæ ſubeant, & ſe cutis arida laxet;
Fiant obſcuri dentes, oculique minores;
Collige ſarcinulas, dicet libertus, & exi;
Jam gravis es nobis, & ſæpe emungeris, exi
Ocyùs, & propera; veniet ſicco altera naſo.
Intereà viget, & regnat, poſcitque maritum
Paſtores, & ovem Canuſinam, ulmoſque Falernas;

magis pudica ſit, quam Hipia, & aliæ mulieres, proba tamen, & caſta dicitur ab ipſo ſuo marito? Nempe, quia dedit illa in dotem, mille ſeſtertia, id eſt, centum millia librarum Turonicarum, ſeu nummorum Francicorum, & nummos Italicos ſcutatos quingentos ſupra viginti duo millia. Hoc pretio captus ejus maritus, hac mercede illam pudicam vocat, amatque; non vero amore, quem Veneris, aut Hymenæi fax accenderit, ſed quem pecunia, doſque inflammaverit.

Sagittæ. Cupidinis Deos ingens amoris cauſa.

Libertas. Illa ingenti dote emit Ceſcania libertatem agendi, quidquid libuerit; ac licèt innuat adultero, & coram marito illi blandiatur, reſcribat ipſi, tamen mulier locuples, ſi avaro alicui nupſerit, æquè eſt libera, ac ſui juris, ac ſi verè eſſes vidua, maritumque non haberet.

Laxet. Quia deficiente ſucco, & ſanguine, cutis marcida in rugas contrahitur, decreſcunt oculi, &c.

Libertus. Aderit continuò aliquis ſervus, aut libertus à Sertorio miſſus, & dicet Bibulæ, Albi, recula ſtuas, & frivola collige. Eſt formula ſumpta à re militari, ad ſignificandum divortium, cujus uſitata hæc apud Romanos erat formula, *Res tibi tuas habe.*

Emungeris. Muccoſi enim ſunt ſenes, & illis è naſo ſtiria frequens fluit.

Intereà. Interim dum eſt formoſa Bibula, marito imperitat, petit ab eo paſtores, greges, vites, ſervos, &c.

Canuſinam. Ad Canuſium, Apuliæ oppidum erant paſcua lætiſſima, & boves egregiæ.

Ulmos, &c. Vites in agro

E 2 Fa-

Quantulum in hoc? pueros omnes, ergaſtula tota,
Quodque domi non eſt, quod habet vicinus, ematur,
Menſe quidem brumæ, cùm jam mercator Jaſon
Clauſus, & armatis obſtat caſa candida nautis,
Grandia tolluntur cryſtallina, maxima rurſus
Myrrhina, deinde adamas notiſſimus, & Berenices
In digito factus pretioſior: hunc dedit olim
Barbarus; inceſtæ dedit hunc Agrippa ſorori,

Falerno: ſolent ulmis applicari vites, ut iis nitantur.

Quantulum, &c. Hoc parum eſt.

Ergaſtula. Propriè ſunt loca, in quibus mancipia opus faciebant, ubi claudebantur, & vinciebantur, ne fugerent.

Menſe: Ipſo Decembri menſe, cùm clauſæ ſunt porticus ſeptorum, ubi Jaſon pictus eſt; & cùm ipſæ ſeptorum domunculæ plenæ ſunt candidatis, honores petentibus; quo tempore mercatorum tabernæ in Argonautarũ porticu clauſæ ſunt; tamen inde auferuntur, jubente importuna muliere, & viro emuntur vaſa cryſtallina, myrrhina, adamantes.

Jaſon. In Septis (qui locus erat in campo Martio, tabulatis inſtar ſeptorum clauſus) fiebant comitia, maximè Decembri menſe, ad eligendos ſequentis anni Conſules. In iiſdem ſolebant, alio anni tempore, mercatores vendere pretioſas merces, & exoticas omnis generis, habebantque ibi ſuas tabernas, & caſas; quæ, dum haberentur comitia, vix patebant. Porrò in Septis variæ erant viæ, & porticus, in primis una celeberrima, in qua Jaſon cum Argonautis pictus erat; quem ideò vocat mercatorem, quòd videretur mercatoribus hic præeſſe; & clauſum eum eſſe dicit, cùm hæc porticus clauſa eſſet.

Candida. Caſæ mercatorum nivibus opertæ.

Obſtat nautis. Argonautas, ſeu mercatores, in Argonautarum porticu habitantes, impedit candidatorum turba, ſolemnitas comitiorum, quominus merces ſuas publice vendent, aperiant tabernas.

Myrrhina. Vel, murrhina, erant pocula magni pretii, è lapide quodam coloris, & odoris eximii, ex Oriente advecto, & Murrha dicto.

Berenices. Ejus frater fuit Agrippa, Herodis nepos, qui cum ea parùm pudicè vivere dicebatur. Ambo venerunt Romam, itaque iſta gemma Romæ haberi, & vendi potuit. Erat autem ille adamas præſtanti for-

Obſervant ubi feſta mero pede ſabbata Reges,
Et vetus indulget ſenibus clementia porcis.
Nullane de tantis gregibus tibi digna videtur?
Sit formoſa, decens, dives, fœcunda, vetuſtos
Porticibus diſponat avos, intactior omni,
Crinibus effuſis, bellum dirimente Sabina;
Rara avis in terris, nigroque ſimillima cygno:
Quis feret uxorem, cui conſtant omnia? malo,
Malo Venuſinam, quàm te, Cornelia, mater

forma, & pondere, quem à muliere curioſa emptum dicit Juvenalis. Fuit & altera Berenice, Ptolemæi in Ægypto ſoror, de qua locum hunc ita interpretatur vetus ſcholiaſtes, ut illi à Ptolemæo barbaro, ſeu Ægyptio, datus annulus, poſteà venerit in Agrippæ manus, à quo datus ſit ſorori ſuæ.

Ubi, &c. Datus eſt ille adamas ſorori ab Agrippa in Judæa, ubi Reges obſervant, & colunt ſabbata, ideſt, feſta Judæorum, mero, ideſt, nudo pede. Solebant enim Judæi in feſtorum ſuorum pervigiliis jejunare, nudare pedes, &c.

Et vetus, &c. Et ubi porci vivunt uſque ad ſummam ſenectu:em, Judæis eorum vitæ parcentibus: nefas enim iis erat porco veſci.

Nullane, &c. An, inquiet aliquis, ex tanta mulierum multitudine, penitùs nulla tibi videtur digna, quæ in uxorem ducatur?

Vetuſtos, &c. Hoc eſt, ſit maximè nobilis. Solebant enim nobiles Romani in atriis ſuis ordine diſponere imagines majorum cereas, ad antiquitatis, & nobilitatis oſtentationem.

Intactior omni, &c. Continentior, quàm fuerint Sabinæ illæ mulieres, quæ captæ ſunt à Romanis, imperante Romulo: illæ enim pudiciſſimæ habebantur. Dicuntur hìc bellum dirimentes; quia, cùm ipſarum occaſione bellum exortum eſſet Romanos inter, & Sabinos, ipſæ inter utramque aciem, effuſis crinibus, intervenientes, pacis, & fœderis conciliandi cauſa extiterunt.

Rara avis, &c. Quæ quidem res (nempe ut Sabinarum pudicitiam imitetur, aut ſuperet) tam eſt rara, quàm phænix, aut cygnus niger. Sed concedamus hanc talem eſſe, quis tamen mulierem egregiis omnibus ornatam dotibus, atque adeò ſuperbam, & inſolentem, ferre poterit?

Conſtant omnia. Inſint omnes egregiæ dotes.

Malo Venuſinam, &c. Malim pauperem, & ignobilem uxorem, oriundam ex oppido Apuliæ Venuſio, quàm nobilem aliquam Romanam, qualis fuit Cornelia, Scipionis Africani majoris filia, & Gracchorum

Gracchorum, ſi cum magnis virtutibus afers
Grande ſupercilium, & numeras in dote triumphos.
Tolle tuum, precor, Hannibalem, victumque Syphacem
In caſtris, & cum tota Carthagine migra.
Parce, precor, Pæan; & tu depone ſagittas;
Nil pueri faciunt, ipſam configite matrem,
Amphion clamat: ſed Pæan contrahit arcum.
Extulit ergo gregem natorum, ipſamque parentem,

mater Caii & Tiberij, de quibus ſat 2. Illa enim, teſte Plutarcho, eximiæ virtutis erat, ſed ob nobilitatem paulò ſuperbior.

Grande ſupercilium, &c. Hoc eſt, ſuperbiam, & faſtum, quæ in ſupercilio apparent, & quaſi ſedem habent.

Et numeras, &c. Si propter majorum tuorum triumphos, non ſecus, ac ſi magna dos eſſet, mihi imperiosè inſultas.

Tolle tuum, &c. Deſine, amabò, jactare mihi prætereà, & oſtentare victos à patre tuo Scipione Hannibalem, & Syphacem; auſer te hinc cum iſta tua, quæ tibi tantos affert ſpiritus, Carthagine. Fuit Syphax Numidiæ Rex, qui, cùm ſe Hannibali conjunxiſſet, victus eſt, & captus à Scipione. Contigit hoc in ſecundo bello Punico, anno ab U. C. 551.

Parce, &c. Oſtendit Poeta, exemplo Niobes, mulierum inſolentiam, quæ ſe Diis ipſis quandoque præferant, eoſque meritò ſentiant ultores. Amphion, clamat, Parce, ò Pæan, &c.

Pæan. Apollo, Jovis ex Latona filius: ſic dictus à voce Græca, quæ ferire ſignificat, quòd ſagittis ferire dicatur, dum calore nimio, vel peſtilentia, mortalibus incommodat.

Et tu. Supple, Diana: erat illa ſoror Apollinis.

Nil pueri, &c. Parcite filiis meis, qui nihil in vos peccaverunt; ac ſi placet ulciſci, ipſam potiùs matrem configite, quæ ſola nocens eſt.

Matrem. Nioben. Fuit illa Tantali filia, uxor Amphionis, Regis Thebani: quæ cùm ſe quatuordecim filiorum matrem videret, auſa eſt ſe Latonæ anteponere. Quam audaciam ulturi, Apollo ſeptem ejus filios, Diana ſeptem filias ſagittis confixerunt. Ovid. VI. Metam.

Contrahit. Ideſt, tendit, dum enim adducitur nervus, cui ſagitta imponitur, duæ extremæ partes arcus contrahuntur, & coeunt.

Extulit. Sic Amphion perdidit, ad rogum extulit

Dum ſibi nobilior Latonæ gente videtur,
Atque eadem ſcrofâ Niobe fœcundior albâ.
Quæ tanti gravitas, quæ forma, ut ſe tibi ſẽper
Imputet? Hujus enim rari, ſummique voluptas
Nulla boni, quoties animo corrupta ſuperbo
Plus aloes, quàm mellis habet. Quis deditus autem
Uſque adeò eſt, ut non illam, quam laudibus effert,
Horreat, inque die ſeptenis oderit horis?
Quædam parva quidem, ſed non toleranda mariti:
Nam quid rancidius, quam quòd ſe non putat ulla
Formoſam, niſi quæ de Thuſca, Græcula facta eſt?
De Sulmonenſi, mera Cecropis? Omnia Græcè:

lit ſuos omnes liberos; & ipſam eorum matrem Nioben.

Scrofâ, &c. Alludit ad ſcropham illam, ſeu, ſuem albam, quam invenit Æneas; quæ, teſte Virgilio, uno partu triginta porcellos ediderat.

Quæ tanti, &c. Quæ tanti pretii eſſe poteſt in muliere virtus, & pulchritudo, ut propterea pati velis perpetuas ejus contumelias, quibus ſuas virtutes, aut formam venditat, & obiicit?

Hujus enim, &c. Senſus eſt: quamvis magnum aliquid ſit, & rarum, uxorem habere formoſam ſimul, & pudicam; tamen hoc nihil te juvabit, ſi ſuperba illa erit.

Plus aloes, &c. Hoc eſt; plus ex ea tibi erit amaritudinis, quàm ſuavitatis. Eſt enim aloe, herba amariſſimi ſucci.

Deditus, &c. Supple, uxori: quis ita uxorem amat?

Laudibus effert. Laudat propter virtutes.

Horreat, &c. Propter ſuperbiam odio habeat, dimidia parte diei, & ampliùs; adeò moleſta eſt. Romani enim duodecim tantùm horas tribuebant diei, & totidem nocti.

Quædam, &c. Sunt in mulierum vitiis alias nonnulla momenti quidem levioris, ſed maritis non leviter moleſta.

Nam quid, &c. Senſus eſt, quid enim eſt putidius, quàm quòd nulla mulier ſibi placet, niſi de Romana, ſeu Italica, veluti Græca fiat; hoc eſt: perinde omnia Græcè loquatur, ac ſi Græca eſſet?

Tuſca. Ideſt, Itala, Latina. Etruria, ſeu Thuſcia, eſt pars Italiæ, ubi nunc Florentia.

Sulmonenſi. Hoc eſt, Italica. Eſt enim Sulmo civitas Italiæ, Ovidii patria.

Cecropis. Athenienſis, à Cecrope, qui in Attica regnavit.

Omnia Græcè. Supple, loquitur.

Cùm ſit turpe magis noſtris neſcire Latine
Hoc ſermone pavent: hoc iram, gaudia, curas,
Hoc cuncta effundunt animi ſecreta: quid ultrà?
Si tibi legitimis pactam, junctamque tabellis
Non es amaturus, ducendi nulla videtur
Cauſa, nec eſt quare cœnam, & muſtacea perdas.
Si tibi ſimplicitas uxoria, deditus uni
Eſt animus, ſubmitte caput, cervice parata
Ferre jugum: nullam invenies, quæ parcat amanti:
Ardeat ipſa licèt, tormentis gaudet amantis,
Et ſpoliis. Igitur longè minus utilis illi
Uxor, quiſquis erit bonus, optanduſque maritus.
Nil unquam invita donabis conjuge: vendes
Hac obſtante nihil; nihil, hæc ſi nolit, emetur.

Cùm ſit, &c. Hoc eſt, etſi mulieri Latinæ turpiùs ſit, ſi neſciat loqui Latinè eleganter, quod illis muliercułis interdum evenit, quàm laudabilius, ſi Græcè ſciat.

Hoc ſermone, &c. Ideſt, Græcè omnes animi affectus exprimunt, timorem, iram, &c.

Quid ultra? Supple, ad di poteſt. Quid vis ampliùs?

Si tibi, &c. Utitur Poeta disjunctione, ut amicum deterreat ab uxore ducenda. Aut enim, inquit, uxorem amaturus es, aut non? ſi non es amaturus, cur ducis, & fruſtrà ſumptus facis? ſi amaturus es, miſer eris, & veluti ſervus.

Legitimis, &c. Hoc eſt, legitimo matrimonio: per tabellas enim intelligit ea ſcripta, & inſtrumenta, quæ matrimonii contractum continent.

Cœnam. Nuptialem, quæ non ſine magno plerumque ſumptu fit.

Muſtacea. Erant placentæ quædam è muſto, ſeu recenti vino, confectæ, quæ apud Romanos, in cœnis nuptialibus, convivis dari ſub finem ſolebant.

Si tibi, &c. Si ita ſimplex es, & uxorius, ut in omnibus velis morem uxori gerere.

Deditus uni, &c. Si animus tuus eſt uni tuæ uxori deditus; ſi eam unicè amas.

Submitte, &c. Hoc eſt, paratus eſto ad ſerviendum. Ducta eſt metaphora à bobus, qui jugum cervicibus excipiunt.

Parcat amanti. Moleſta non ſit viro, à quo amatur.

Ardeat ipſa, &c. Ipſa licèt te redamet, gaudet tamen torquere te moleſtiis, & bonis ſpoliare.

Igitur longè, &c. Senſus eſt: quanto uxor faciliorem, & amantiorem habebit

Hæc dabit affectus: ille excludetur amicus
Jam ſenior, cujus barbam tua janua vidit.
Teſtandi cùm ſit lenonibus, atque laniſtis
Libertas, & juris idem contingat arenæ;
Non unus tibi rivalis dictabitur hæres.
Pone crucem ſervo. Meruit quo crimine ſervus
Supplicium? quis teſtis adeſt? quis detulit? audi;
Nulla unquam de morte hominis cunctatio longa eſt.
O demens! ita ſervus homo eſt? nil fecerit, eſto,
Hoc volo, ſic jubeo, ſit pro ratione voluntas.
Imperat ergo viro. ſed mox hæc regna relinquit.
Permutatque domos, & flammea conterit; inde

bit maritum, tantò ipſi damnoſior erit, & magis importuna. Ordo verborum eſt: quiſquis erit, &c. illi minùs utilis uxor.

Hæc dabit, &c. Ideſt, maritus nullos habebit affectus, niſi quos uxor volet.

Cujus barbam, &c. Cujus primam domus tua barbam vidit: hic eſt, qui te ab adoleſcentia ſua coluit, amavitque.

Teſtandi, &c. Quamvis homines vel turpiſſimi, & fœdarum miniſtri libidinum, necnon laniſtæ, facultatem habeant condendi teſtamenti, idemque jus tribuatur gladiatoribus in arena depugnantibus, hoc tamen jure, hac libertate non gaudebis: tua te uxor coget hæredes illos in teſtamento tuo ſcribere, quos ipſa dictabit, in iiſque multi ejus adulteri, & rivales tui, recenſebuntur.

Laniſtis. Vide Sat 3. De arena dictum etiam ibidem.

Pone, &c. Volo, inquit uxor tua, ut hunc ſervum agas in crucem.

Meruit, &c. Reſpondet maritus.

Detulit. Accuſavit.

Audi, &c. Attende, inquit maritus: quando de morte hominis agitur, nunquam res nimis diligenter examinari poteſt; nulla mora poteſt eſſe longior.

O demens! &c. O te fatuum, reſpondet uxor! Itane ſervum putas hominem cenſeri debere?

Nil fecerit, &c. Eſto, nihil ſceleris admiſerit; volo tamen cruci affigi; hoc tibi rationis inſtar ſit.

Hæc regna, &c. Aliud mulieris imperioſæ vitium. Deſerit maritum, ut alteri nubat: relinquit ipſius domum, ubi veluti domina regnabat.

Flammea, &c. Priora flammea lacerat, & nova ſumit: vel, flammea ſua ſæpius nubendo terit. Flammea erant vela rubei coloris, quibus novæ nu-

Avolat, & ſpreti repetit veſtigia lecti,
Ornatas paulò ante fores, pendentia linquit
Vela domùs, & adhuc virides in limine ramos.
Sic creſcit numerus: ſic fiunt octo mariti,
Quinque per autumnos: titulo res digna ſepulchri.
Deſperanda tibi ſalva concordia ſocru:
Illa docet ſpoliis nudi gaudere mariti.
Scilicet expectas, ut tradat mater honeſtos,
Aut alios mores, quàm quos habet? utile porrò
Filiolam turpi vetulæ producere turpem.
Nulla ferè cauſa eſt; in qua non fœmina litem
Moverit; accuſat Manilia, ſi rea non eſt.
Componunt ipſæ per ſe, formantque libellos,

peræ caput cooperiebatur.

Inde avolat, &c. Ideſt, novum maritum ſtatim deſerit, & à ſecundo illo ad tertium tranſit, à tertio ad quartum, &c. & quandoque revertitur etiam ad priorem illum maritum, cujus conſortium ſpreverat.

Ornatas paulò, &c. Senſus eſt: ſtatim poſt initas nuptias, novum maritum deſerit. Solebant enim in celebrandis nuptiis limina domus ornari frondibus, & pendentibus velis.

Adhuc virides. Qui nondum aruerunt; adeò citò ab eo marito evolavit.

Creſcit numerus. Maritorum.

Sic fiunt, &c. Sic intra quinque annorum ſpatium pervenitur ad numerum octo maritorum à lege conceſſum: nam ultra octavum maritum non licebat nubere.

Titulo, &c. Ironicè. Res digna ſcilicet, quæ ejus ſepulchro inſcribatur: ſolebant enim mulierum ſepulchris inſcribi maritorum nomina.

Deſperanda, &c. Si mater uxoris tuæ vivit adhuc, fruſtrà ſperas te uxorem habiturum concordem, & probam.

Illa, &c. Illa filiam docebit, quo pacto maritum queat nummis emungere, ac ſpoliare.

Mater. Tuæ uxoris.

Producere. Erudire, informare, aſſuefacere. E filiæ furtis, ac flagitiis fructum capit.

Nulla ferè, &c. Senſus eſt, etiam in foro mulieres cauſas agere, vel, nullam eſſe in foro cauſam, & litem, quæ à fœmina orta, & mota non fuerit.

Manilia. Mulier litigioſa.

Si rea, &c. Si ipſa non accuſatur.

Libellos. Supplices libellos, vel, alia ſcripta, ut ſolet in litibus, quando non

viva

Principium, atque locos Celſo dictare paratæ.
Endromidas Tyrias, & fœmineum ceroma
Quis neſcit? aut quis non vidit vulnera pali,
Quem cavat aſſiduis ſudibus, ſcutoque laceſſit?
Atque omnes implet numeros: digniſſima prorſus
Florali matrona tuba. Niſi ſi quid in illo
Pectore plus agitat, veræque paratur arenæ.
Quem præſtare poteſt mulier galeata pudorem?
Quale decus rerum, ſi conjugis auctio fiat

viva voce, ſed ſcripto res agitur.

Principium, &c. Exordium, & argumenta ad cauſam tuendam.

Locos. Oratorios.

Celſo, &c Quaſi dicas, quę poſſint ipſi Celſo, oratori, & juriſconſulto peritiſſimo, dare documenta.

Endromidas, &c. Senſus eſt: quis neſcit mulieres jam paſſim exercere ſe ad artes gladiatorias? ungi ceromate, ut gladiatores? & endromidas ſumere, non craſſas quidem, & viles, ut vulgus gladiatorum, ſed Tyrias, hoc eſt, purpureas, & molles? Endromis veſtis erat craſſa, & villoſa, quam poſt certamina athletæ induere ſolebant, ne perfrigeſcerent.

Ceroma. Erat unguentum ex oleo, & terra, quo ungi ſolebant in ludis gladiatoriis. Vide Sat. 3.

Quis non vidit, &c. Quis non vidit mulieres ad palum ſe, tyronum inſtar, exercere? appetere illum crebris ictibus, & totidem veluti vulneribus excavare? Tirones enim, & gladiatores contra palum in terra defixum, clava, vel fuſte oblongo, aut ligneo gladio, ac viminea crate, velut vero gladio, & ſcuto armati, ſe exercebant.

Sudibus. Fuſte, vel gladio ligneo.

Omnes numeros. Omnia præcepta artis gladiatorię.

Digniſſima. Planè idonea, quæ in ludis Floralibus decertet cum fœminis ſui ſimilibus.

Niſi, &c. Niſi forte cogitat in ipſo amphitheatro cum viris etiam depugnare.

Florali tuba. Florales ludi, ſeu Floralia, celebrabantur in honorem Deæ Floræ, inſigni cum licentia. Indicebantur tubarum ſono: in iiſdem mulieres, inſtar gladiatorum, inter ſe dimicabant.

In illo pectore. Audaci videlicet, ac pluſquam fęmineo.

Quem, &c. An habere poteſt pudorem aliquem mulier, quæ inſtar viri galeam ſumit, & tractat arma?

Quale decus, &c. Quàm decorum, & glorioſum eſt viro, ſi forte publica in au-

Balteus, & manicæ, criſtæ, cruriſque ſiniſtri
Dimidium tegmen. Vel, ſi diverſa movebit
Prælia; tu felix ocreas vendente puella.

Hæ ſunt, quæ tenui ſudant in cyclade, quarum
Delicias & panniculus bombycinus urit.
Aſpice, quo fremitu monſtratos perferat ictus?
Et quanto galeæ curvetur pondere? quanta
Poplitibus ſedeat, quàm denſo faſcia libro?
Dicite vos, Neptes Lepidi, cœcive Metelli,
Gurgitis, aut Fabii, quæ Ludia ſumpſerit unquam

ctione, balteus, manicæ, & alia ejuſmodi uxoris arma vendantur?

Manicæ. Manuum tegmina.

Criſtæ. Pinnæ, quę in vertice galeæ vulgò extant.

Cruriſque, &c. Dimidium tegmen vocat, quia à pede uſque ad genu crus tantùm tegebatur; reliqua verò pars nuda erat, ſcuto eam tegente. Benè autem cruris ſiniſtri tegmen dicit, quia in pugna crus ſiniſtrum ſemper protendebant milites, ideòque illud unum vulgò clypeo tegebant.

Vel ſi, &c. Quòd ſi uxor illa tua levioribus aliquibus præliis, & exercitationibus delectetur, in quibus non ferrea ejuſmodi tegmina, & galeam adhibere ſit opus, ſed ocreas tantùm è corio, &c. nonne tu felix eris, cùm ejuſmodi ocreas vendet? ironia. Nonnulli gladiatores ocreas tantùm induebant.

Hæ ſunt, &c. Illæ tamen, inquit Poeta, quas vides tam fortiter arma tractare, illæ eædem ſunt, quæ ſudant in tenuiſſima geſtanda veſte. Cyclas enim veſtis eſt muliebris tenuiſſima, & leviſſima.

Quarum, &c. Quarum delicatum corpus gravant veſtes bombycinæ, id eſt, ſericæ.

Quo fremitu, &c. Qua vociferatione ferat, & dirigat in adverſarium ictus, quos à magiſtro didicit.

Et quanto, &c. Ut incurvetur ſub ponderoſa galea.

Quàm denſo, &c. Quàm multa faſcia corticem denſum adſtringat, applicetque poplitibus. Ne inter pugnandum fatiſcerent genua, & inflecterentur poplites, eos muniebant mollibus corticibus multiplici faſcia obvolutis. Liber, libri, corticem tenuiorem ſignificat.

Sedeat. Firmè compacta, & obvoluta ſit faſcia.

Gurgitis. Fabii, ſic denominati, eò quòd, dum juvenis eſſet, patrimonium devoraverat: qui vir poſtea fuit eximiæ virtutis, & moribus ſeveriſſimis, ut & Æmilius Lepidus, Princeps Senatus, & Metellus ille cæcus, de quo Sat. 3.

Ludia, &c. Uxor mimi aliqu-

Hos habitus? quando ad palum gemat uxor Aſyli?
Semper habet lites, alternaque jurgia lectus,
In quo nupta jacet: minimùm dormitur in illo,
Tunc gravis illa viro, tunc orba tigride pejor,
Cùm ſimulat gemitus occulti conſcia facti:
Aut odit pueros, aut ficta pellice plorat,
Uberibus ſemper lacrymis, ſemperque paratis
In ſtatione ſua, ipſis expectantibus illam,
Quo jubeat manere modo. Tu credis amorem,
Tu tibi tunc curruca places, fletumque labellis
Exſorbes: quæ ſcripta, & quas lecture tabellas,
Si tibi Zelotypæ retegantur ſcrinia mœchæ!
Unde hæc monſtra tamen, vel quo de fonte requiris?
Præſtabat caſtas humilis fortuna Latinas
Quondam: nec vitiis contingi parva ſinebat
Teſta labor, ſomnique breves, & vellere Thuſco
Vexatæ, duræque manus, ac proximus Urbi

licujus, vel gladiatoris.
Hos habitus. Gladiatorios ſcilicet, vel, athleticos.
Quando, &c. Quando viſæ ſint uxores gladiatorum ad palum gemere, hoc eſt, cum magna vociferatione ſe exercere. Aſylus, nomen eſt gladiatoris.
Semper, &c. Uxor tot jurgiis, ac litibus maritum vexat, ut eum dormire non patiatur.
Orba. Catulis ſpoliata.
Occulti. Cùm adulterii à ſe admiſſi conſcia, fingit pellicem amari à marito, idque ſe dolere ſimulat, & pueros ex eo ſuſceptos odio habet.
Credis amorem. Credis lacrymas uxoris ab amore proficiſci, & in ſinu gaudes, curruçæ ſimillimus.
Curruca, Eſt avicula, quæ ovis ſibi à cuculo ſuppoſitis incubat, & ea excludit, quaſi eſſent ſua.
Exſorbes. Lacrymas, tibi ex oculis præ gaudio manentes in labra, tacitus ſorbes. At heu! quas litteras, quos libellos amatoris legeres, ſi tibi paterent arculæ, & capſæ, in quibus eos recondit uxor adultera, quæ fingit ſe zelotypam!
Unde hæc, &c. Sed quæ tandem eſt cauſa, quæ origo tam prodigioſæ nequitiæ? Otium, & opulentia.
Præſtabat, &c. Veteres Latinas olim caſtas faciebat, & immunes à vitiis, paupertas, labor, vigiliæ, &c.
Vellere Tuſco. Ideſt, tractando, carminando, trahendo lanam Thuſcam. Erant enim optimæ lanæ in Etruria.
Duræ. In duratæ, calloſæ

Hannibal, & ſtantes Collina in turre mariti.
Nunc patimur longæ pacis mala: ſævior armis
Luxuria incubuit, victumque ulciſcitur orbem.
Nullum crimen abeſt, facinuſque libidinis, ex quo
Paupertas Romana perit: hinc fluxit ad iſtos
Et Sybaris colles, hinc & Rhodos, & Miletos,
Atque coronatum, & petulans, nitidumque
    Tarentum.
Prima peregrinos obſcœna pecunia mores
Intulit, & turpi fregerunt ſæcula luxu.
Divitiæ molles: quid enim Venus ebria curat?
Grandia, quæ mediis jam noctibus oſtrea mordet;

Et proximus, &c. Bella pro foribus, hoſtis in Italia.

Et ſtantes, &c. In excubiis ad portam Collinam, unam è Romę portis; cùm Hannibal tertio ab Urbe lapide caſtra poſuiſſet.

Nunc patimur, &c. Pax diuturna multorum malorum nobis, & ſcelerum cauſa fuit. Luxuries, bellis & quolibet hoſte crudelior, nos invaſit, & orbem à nobis victum vindicat, noſque viciſſim perdit, ac ſuperat.

Nullum, &c. Senſus eſt: ex quo Roma imperio, & opibus aucta eſt, vitiis omnibus abundare cœpit.

Hinc fluxit, &c. Ex amiſſa paupertate, ex victoriis noſtris, & rerum affluentia, natæ ſunt voluptates; venerunt in Urbem deliciæ Sybaritarum, &c. facti ſunt Romani ſimiles Sybaritis, Rhodiis, Tarentinis. Romam, colles vocat, quia Romæ ſeptem ſunt monticuli.

Sybaris. Eſt fluvii nomen, juxta urbem ejuſdem nominis, in ea Italiæ parte, quæ magna Græcia dicta eſt, deliciis, & luxu olim infamis.

Rhodos & Miletos. Ideſt: luxuria Græca, & Aſiatica in Urbem delata eſt; Miletus enim civitas eſt Græca, in finibus Joniæ, & Cariæ, in Aſia minori; Rhodus autem eſt inſula, è regione Ciliciæ, quæ eſt pars Aſiæ minoris ad Auſtrum.

Atque coronatum, &c. Pervenit ad nos mollities, & ebrietas Tarentinorum; qui roſis coronati, delibuti unguentis, & madidi, potabant. Tarentum eſt civitas Calabriæ, in extrema Italiæ parte. *Taranto.*

Peregrinos. Græcorum, & exterorum.

Fregerunt, &c. Corruperunt priſci temporis frugalitatem, & pudicitiam.

Quid enim, &c. Quid ſceleris non facilè ſuſcipit impudicitia, ubi ad illam acceſſit ebrietas, cibi delicati, &c.?

Grandia, &c. Cùm homo im-

Cùm perfuſa mero ſpumant unguenta Falerno:
Cùm bibitur concha; cùm jam vertigine tectum
Ambulat, & geminis exurgit menſa lucernis?
Audio, quid veteres olim moneatis amici:
Pone ſeras, cohibe. Sed quis cuſtodit ipſos
Cuſtodes? Cauta eſt, & ab illis incipit uxor.
Nil non permittit mulier ſibi, turpe putat nil,
Cùm virides gemmas collo circumdedit, & cùm
Auribus extenſis magnos commiſit elenchos:
Intolerabilius nihil eſt, quàm fœmina dives.
Multis res anguſta domi eſt, ſed nulla pudorem
Paupertatis habet, nec ſe metitur ad illum,
Quem dedit hæc, poſuitque modum: tamen utile, quid ſit
Proſpiciunt aliquando viri; friguſque, famemque

impurus, vel, ſi mavis, mulier aliqua impudica, epulas in mediam uſque noctem producit, & exquiſitas dapes, ut oſtrea, comedit, &c.

Perfuſa mero, &c. Vino unguenta, & odores miſcebantur, ad majorem luxum; & ſic odorata fiebant vina. Porrò unguentum in imo poculo ponebatur, cui ſuperinfundebatur vinum, ut ambo faciliùs miſcerentur.

Conchâ. Poculo capaci, facto è piſcis teſta, ſeu concha, aut inſtar conchæ excavato.

Vertigine, &c. Quia ſcilicet ebriis videtur domus circumagi, nutare: iiſdem pro una, lucernæ apparent duæ.

Audio, &c. Audire mihi videor monentes amicos, ut omnia domi meæ curem obſeranda, & à ſervis cuſtodienda, ne quid uxor mea rapiat, liguriat, bibat.

Ab illis incipit. Primùm id ſatagit, ut eos deliniat, ſibique conciliet.

Virides, &c. Monile è ſmaragdis.

Cùm auribus, &c. Cùm auribus demiſſis, ac veluti extenſis ob gemmæ pondus, grandes appendit uniones. Sunt enim elenchi, margaritæ majores, & oblongæ, inſtar ovi.

Multis res, &c. Quamvis multis fœminis exiguæ ſint opes domi, nulla tamen pudore paupertatis inhibetur, quominus prodiga ſit, modumque ſuarum fortunarum excedat in ſumptu faciendo; nulla eſt moderata, & frugalis, ut pauperem decet.

Quem dedit hæc Paupertas: ideſt, non ſpectat, non ſequitur modum, quem ipſi ſua paupertas præſcribit.

Tamen, &c. Viri tamen, quantumlibet prodigi, quærunt aliquando, quæ ſibi utilia ſunt: & ſaltem de cultu.

Formica tandem quidam expavere magiſtra:
Prodiga non ſentit pereuntem fœmina cenſum;
Ac velut exhauſta recidivus pullulet arca
Nummus, & è pleno ſemper tollatur acervo,
Non unquam reputant, quanti ſibi gaudia
conſtent.
Jamque eadem ſummis pariter, minimiſq; libido;
Nec melior, pedibus ſilicem, quæ conterit atrum,
Quàm quæ longorum vehitur cervice Syrorum.
Ut ſpectet ludos, conducit Ogulnia veſtem,
Conducit comites, ſellam, cervical, amicas,
Nutricem, & flavam, cui det mandata, puellam.
Hæc tamen, argenti ſupereſt, quodcumq; paterni,
Levibus Athletis, ac vaſa noviſſima donat..

tu, ac victu ſoliciti, ſibi proſpiciunt.

Formica, &c. Formicæ exemplo didicerunt timere vitæ incommoda, & res neceſſarias parare.

Prodiga, &c. At fœmina, ſi prodiga eſt, nullam quærendi, aut retinendi cenſus curam habet.

Cenſum. Opes, rem familiarem.

Recidivus. Recidivum dicitur, quod poſtquam ceciderit, reſurgit, ac reſtituitur: cùm perierit, renaſcitur. Legunt aliqui, *redivivus*.

Libido. Dandi, profunderdi.

Summis. Plebeis, & nobilibus.

Silicem quæ &c. Quæ per vicos ſilice ſtratos pedes incedit.

Syrorum. Lecticariorum Servi conplures ventitabant è Syria, parte Aſiæ propè Paleſtinam.

Conducit. Adeò pauper eſt, ut veſtes pretioſas, comites, ideſt, pediſſequas, deductores, &c. hæc omnia, inquam, utenda, & mox reddenda, pretio comparet.

Sellam. Geſtatoriam, in qua vehatur.

Cervical. Pulvinum, quem capiti, & dorſo ſubſternat.

Nutricem. Honorariam intellige fœminam, quæ nobilibus puellis cuſtos addi ſolet.

Puellam. Ancillam, cui, tanquam domina, imperet.

Argenti paterni. Patrimonii.

Levibus. Tonſis, comptis, imberbibus.

Vaſa, &c. Omnem ſupellectilem, uſque ad vaſa ultima, donat juvenibus athletis, quos iſto pretio ad pugnandum invitat.

Si gaudet, &c. Mulier, ſi canendo delectatur, emit citharam pretioſam, in qua gemmæ pretioſæ radiant, &c. numerat, ideſt, numero, & ordine percutit chor-

das

Si gaudet cantu, radiant teſtudine tota
Sardoniches; criſpo numerantur pectine chordæ,
Quo tener Hedymeles operam dedit; hunc tenet, hoc ſe
Solatur, gratoque indulget baſia plectro.
Quædam de numero Lamiarum, ac nominis alti,
Cum farre, ac vino Janum, Veſtamque rogabat.
An Capitolinam deberet Pollio laurum
Sperare, & fidibus promittere. Quid faceret plus,
Ægrotante viro? medicis quid triſtibus erga
Filiolum? ſtetit ante aram, nec turpe putavit
Pro cithara velare caput, dictataque verba
Protulit, ut mos eſt, & apertâ palluit agnâ.

das ejuſdem teſtudinis, cum plectro, quo Hedymeles citharœdus operam dedit, ideſt, uſus olim eſt, citharam percuſſit.

Teſtudine. Cithara vocata primùm eſt teſtudo, quia olim è putamine teſtudinis confecta fuit, nervis ſuper inductis, & extenſis.

Sardonyches. Sardonyx eſt gemma, duarum alarum, unde nomen habet, colorem referens, nempè ſardi ſubrubrum, & onychis ſubalbum.

Criſpo. Tremente, palpitante, ſubſiliente.

Pectine. Pecten citharæ idem eſt, ac plectrum, ſive inſtrumentum, quo percutiuntur chordæ. Fiebat olim è ligno, ſeu ebore denticulato, nunc ferè fit ex equinis ſetis, oblongo bacillo, & paulùm incurvo, impoſitis.

Quædam de &c. Nempe ſemina nobiliſſima: familia enim Lamiarum erat inter Romanas antiquiſſima.

Cum farre &c. Cùm ſacrificaret Jano, & Veſtæ; in ſacrificio Deos illos conſulebat, ac ſciſcitabatur, an Pollio citharœdus ſperare deberet victoriam, & coronam è quercu in muſico certamine, quod Domitianus inſtituerat in honorem Jovis Capitolini. Arguit ridiculum ſtudium, quo mulieres favebant citharœdis.

Farre. Far, purioris cujuſdam frumenti genus.

Janum. In omnibus ſacris primus invocabatur, In Italia regnaſſe fertur, & Saturnum à Jove pulſum excepiſſe. De Veſta dictum Sat. 4.

Fidibus &c. An ſuæ citharæ polliceri laurum poſſet Pollio.

Stetit. Sacrificaturi ſtabant ante aras, velato capite, & certa verba pronunciabant, dictante, & præeunte haruſpice.

Pro cithara. Pro citharœdo: pro felici ſucceſſu ejus cantus, & citharæ.

Aperta. Victimarum cæſarum exta, & viſcera extracta conſulens, timuit, ne

Dic mihi nunc, quæſo, dic, antiquiſſime Divum,
Reſpondes his, Jane pater? magna otia Cœli!
Non eſt, ut video, non eſt, quod agatur apud vos.
Hæc de comœdis te conſulit; illa tragœdum
Commendare volet: varicoſus fiet haruſpex.
Sed cantet potiùs, quàm totam pervolet Urbem
Audax, & cætus poſſit quàm ferre virorum,
Cumque paludatis ducibus, præſente marito,
Ipſa loqui. Novit, toto quid fiat in orbe,
Hæc eadem, quid Thraces agant, quid Seres,
& Indi:
Inſtantem regi Armenio, Parthoque Cometen
Prima videt: famam, rumoreſque illa recentes
Excipit ad portas; quoſdam facit iſſe Niphatem

ne quid infauſtum præſagirent.

Antiquiſſime. Quia Deus eſt temporis.

Magna, &c. O Jane, an habes ſatis otii, ut mulierculis te conſulentibus, & orantibus de citharœdo reſpondeas? oportet otioſos valdè in cœlo Deos eſſe, neque vobis eſſe, quod agatis.

Comœdis. Comœdia eſt poema, in quo perſonis in ſcenam inductis exhibetur actio plebeja, & ſumpta è communi hominum vita. Tragœdia imitatur actionem heroicam, & illuſtrem. Vide Horat. in Arte Poet.

Varicoſus. Is eſt, qui venas crurum nimio ſanguine tumentes habet; quo laborare morbo ſolent ii, qui nimis diu pedibus inſiſtunt. Hoc timere ſe haruſpici, id eſt, ſacerdoti & victimarum inſpectori, Poeta dicit, quia frequentibus muliercularum ſacrificiis adeſſe ſtans cogitur.

Sed &c. Invehitur jam in mulieres curioſas, & rerum novarum avidas. Præſtat illas, inquit, cantare, & cantu delectari, quàm circumcurſare totam Urbem: quàm verſari in virorum cœtibus, &c.

Paludatis. Indutis paludamento; quæ veſtis erat Imperatorum, cùm ad bellum graderentur.

Seres. Populi ſunt Aſiæ, ad Orientem, vicini Sinis, & Tartaris. Thraces, ſupra Macedoniam, & Mare Ægeum ſedent.

Inſtantem. Minitantem.

Armenio. Armenia pars eſt Aſiæ, inter montes Taurum, & Caucaſum. Parthi Perſarum, ac Medorum vetus imperium obtinebant.

Cometen. Sunt Cometæ partes denſiores aeris, quæ figuram ſtellæ, gladii, comæ, referunt, ac ſolis radios reflectunt: terricula plebis imperitæ.

Facit &c. Fingit, narrat,

flu-

In populos, magnoque illic cuncta arva teneri
Diluvio, nutare urbes, ſubſidere terras,
Quocumque in trivio, cuicumque eſt obvia, narrat.
Nec tamen id vitium magis intolerabile, quàm quòd
Vicinos humiles rapere, & concidere loris,
Exorata ſolet. Nam, ſi latratibus alti
Rumpuntur ſomni, Fuſtes huc ocyus, inquit,
Afferte; atque illis dominum jubet ante feriri,
Deinde canem. Gravis occurſu, teterrima vultu,
Balnea nocte ſubit, conchas, & caſtra moveri
Nocte jubet, magno gaudet ſudare tumultu,
Cùm laſſata gravi ceciderunt brachia maſſa,
Convivæ miſeri intereà ſomnoque, fameque
Urgentur: tandem illa venit rubicundula, totum
Oenophorum ſitiens, plena quod tenditur urna

fluvium Niphatem (eſt ille in Armenia, regione Aſiæ) ſupra ripas effuſum irruiſſe in agros, & populos totos merſiſſe.

Subſidere. Deprimi, excavari.

Nec tamen. Crudeles fœminas jam inſectatur.

Humiles. Pauperes, infimos.

Exorata. Cùm ſe paſſa eſt exorari, & id à ſe impetrari, ne eos planè occidat.

Latratibus. Canis vicini.

Dominum. Canis.

Balnea &c. Cùm adire balnea de die poſſet, id noctu facit, importuno tempore.

Conchas. Vaſa majora, in morem concharum facta, quibus in balneo utebantur.

Caſtra. Supellectilem ad lavandum neceſſariam; & inſtrumenta, non minori tumultu, & trepidatione, quam à militibus moventur caſtra deportari jubet.

Sudare. Sudorem projicere. Excitare hunc ſolebat plumbea maſſa in manus ſumpta, & in aerem ſæpe jactata. Hanc igitur maſſam mulier cùm ſæpè agitarit, & defeſſa eſt, tunc ſudat, addit clamores; & ingenti ſtrepitu hoc facit ambitioſè.

Convivæ. Clientes, & alii, qui expectant, dum ea redierit è balneis.

Rubicundula. Sudans nimirum, & fatigata è balneo, & maſſæ plūbeæ jactatione.

Oenophorum. Vas vinarium ingens.

Sitiens. Parata exhaurire, ita ſitiens, ut videatur hauſtura.

Tenditur. Quod vas vina-

Admotum pedibus; de quo ſextarius alter
Ducitur ante cibum, rabidam facturus orexim,
Dum redit, & terram luto ferit inteſtino:
Marmoribus rivi properant, aut læta Falerno
Pelvis olet: nam ſic tamquam alta in dolia longus
Deciderit ſerpens, bibit, & vomit. Ergo maritus
Nauſeat, atque oculis bilem ſubſtringit opertis.
Illa tamen gravior, quæ, cùm diſcumbere cæpit,
Laudat Virgilium, perituræ ignoſcit Eliſæ:
Committit vates, & comparat: inde Maronem,
Atque alia parte in trutina ſuſpendit Homerum.
Cedunt grammatici, vincuntur rhetores, omnis
Turba tacet, nec cauſidicus, nec præco loquatur;

narium plenum eſt, ac diſtenditur, quia urnam totam capit; & ipſi ante pedes adducitur.

De quo &c. Ex hoc œnophoro ducitur, ideſt, hauritur, & bibitur à muliere, antequam cibum ſumat, unus ſextarius, itemque alter. Vini menſura eſt, quantum ferè uno grandiori hauſtu bibi poteſt. Sexta pars congii, uncias capiens 20.

Rabidam &c. Sententia eſt. Geminus ille ſextarius faciet, ac provocabit mulieri rabidam, ideſt, magnam orexim, ideſt, famem, ſeu appetitum cibi; dum redit, ideſt, dum ab ea vomitur, & ex ejus ſtomacho redibit, terramque luto inteſtino, ideſt, abluto ſtomacho, & lavato feriet; cùm expuetur in terram. Solebant ſtomachum exonerare, & lavare crebro vini hauſtu, & vomitu.

Rivi. Vinum regeſtum à muliere fluit rivis in pavimentum ſtratum marmore.

Pelvis. Aliquando vomit in pelvim, ſeu lancem amplam, quæ vinum ideò redolet.

Serpens. Dicuntur ſerpentes vinum amare, cùmque illo ſe ingurgitarint, revomere, iterùmque haurire.

Bilem, &c. Iracundiam coercet clauſis oculis: vel, temperat ſibi à vomitu, quem uxoris fæditas provocat, oculos evertendo.

Illa tamen &c. Inſectatur mulieres eruditas.

Diſcumbere. Ad menſam accumbere.

Ignoſcit &c. Excuſat Didonem, quòd ſibi mortem attulerit. Eliſa etiam vocabatur Dido.

Committit. Inter ſe componit: alterũ opponit alteri.

Suſpendit. Librat, inſpicitque, uter utri præponderet; anteponi debeat.

Cedunt. Coguntur ſilere, adeò loquax, & verboſa eſt mulier.

Nec præco. Ipſi præcones, quam-

Altera nec mulier. Verborum tanta cadit vis:
Tot pariter pelves, tot tintinnabula credas
Pulſari. Jam nemo tubas, atque æra fatiget:
Una laboranti poterit ſuccurrere lunæ,
Imponit finem ſapiens & rebus honeſtis.
Nam, quæ docta nimis cupit, & facunda videri,
Crure tenus medio tunicas ſuccingere debet,
Cædere Sylvano porcum, quadrante lavari.
Non habeat matrona, tibi quæ juncta recumbit,
Dicendi genus, aut curtum ſermone rotato
Torqueat enthymema, nec hiſtorias ſciat omnes,
Sed quædam ex libris, & non intelligat. Odi

quamvis vulgò clamoſi; immò aliæ mulieres, præ illa non audiuntur.

Jam nemo &c. Putabat vulgus ſuperſtitioſum lunam ideò deficere, ac lumine ſuo ſpoliari, quia magorum incantationibus vexabatur, ac, ne magica audiret carmina, pelves pulſabat, inflabat tubas. Jam, inquit Vates, id opus non erit. Satis magnum hæc una mulier ſtrepitum edet.

Imponit &c. Eadem, Sapientium, ac Philoſophorum more, de virtute diſputat: præſcribit finem, quem ſpectare debent honeſtæ actiones.

Nam, quæ. Quod ſi doctrinæ reconditioris famã, & eloquentiæ ambit, omnino debet tunicam, oratorũ more, paulùm infra genua demiſſam gerere; porcum Deo Sylvano, poetarum inſtar, immolare; Demum tenui pretio, & quadrante (quarta pars aſſis erat) in publicis balneis, ut egentes philoſophi factitant, lavari.

Crure tenus. Oratorum, ait Quintilianus libro XI. tunicæ prioribus oris infra genua paulùm; poſterioribus, ad medios poplites uſque perveniant. Nam infra, mulierum eſt; ſupra, centurionum.

Sylvano. Erat Sylvarum Deus; amant autem viri litterati ſylvas, otia, & ſeceſſum. Itaque ſacrificabant Sylvano; mulieres Junoni vulgò, aut Cereri.

Non habeat &c. Matrona tibi juncta matrimonio non habeat peculiarem, & exquiſitum loquendi, ac ſcribendi ſtylum: non conciſum, & enthymematis quaſi rotatum, præcipitem, abruptum.

Enthymema. Eſt genus oratoriæ ratiocinationis, ſive Syllogiſmus aliqua è tribus propoſitione carens, vulgò majori, quæ facile ſubauditur: ut Caſtitas eſt virtus, ergo amabilis. Hinc vocatur curtum, breve, diminutum.

Torqueat. Concitato ſermone jaculetur in adverſarium enthymemata.

Pala-

Continuò flexi crimen, facinuſque capilli.
Quid Pſecas admiſit? quænam eſt hic culpa puellæ,
Sic tibi diſplicuit naſus tuus? Altera lævum
Extendit, pectitque comas, & volvit in orbem,
Eſt in conſilio matrona: admotaque lanis
Emerita, quæ ceſſat acu. Sententia prima
Hujus erit: poſt hanc ætate, atque arte minores
Cenſebunt: tamquam famæ diſcrimen agatur,
Aut animæ. Tanti eſt quærendi cura decoris!
Tot premit ordinibus, tot adhuc compagibus altum
Ædificat caput. Andromachen à fronte videbis:
Poſt, minor eſt. Aliam credas. Cedo, ſi breve parvi
Sortita eſt lateris ſpatium, breviorque videtur
Virgine Pygmæa, nullis adjuta cothurnis?
Nulla viri cura intereà: nec mentio fiet

flagellum è corio taurino. *Altera.* Ancilla. Hæc ſiniſtram herilis comæ partem in cincinnos flectit.

Matrona. Mulier ſenior, & nobilior conſulitur.

Admotaque &c. Et alia quædam ancilla, quæ diu ſuendis acu veſtibus adhibita, nunc vacationem hujus laboris adepta, lanas carpit, trahitque.

Emerita. Emeriti dicebantur milites, qui diuturna, & legitima meruerant ſtipendia; item gladiatores ſuo tempore defuncti, qui rude donabantur.

Cenſebunt. Sententiam de capitis ornatu ferent.

Ordinibus. Capillorum quaſi ſubſtructionibus.

Compagibus. Varias comarum inter ſe nexarum veluti contignationes, & tabulata, alia aliis altiora, imponit capiti, tamquam ſi turrim extrueret.

A fronte. Si à fronte illam aſpicias, tam procera videbitur, quàm Andromache. Uxor Hectoris fuit, ab Homero celebrata.

Poſt. Si à tergo illã aſpicias.

Cedo. Quid agas? Videtur excuſanda, ſiquidem ſtaturę eſt breviſſimæ, & Pygmæa minor, cùm nullos induit cothurnos. Vel: Age, quid faciet, ſi exiguum corporis modum à natura ſortita eſt; ſi puella Pygmæa cùm ſit brevior, nullis adjuvari cothurnis poteſt, ut creſcat? Ringetur, ſeque iratis natam ſuperis dolebit.

Pygmæa. Pygmæi Thraciam, vel Indiam incoluiſſe narrantur, homunciones, quorum ſtatura major cubitali non erat.

Cothurnis. Cothurnus, calceus altior, quo utebantur actores tragœdiarum.

Dam-

Damnorum. |Vivit tanquam vicina marito:
Hoc ſolo, propter quod amicos conjugis odit,
Et ſervos: Gravis eſt rationibus. Ecce furentis
Bellonæ, matriſque Deùm chorus intrat, & ingens
Antiſtes, cui rauca cohors, cui tympana cedunt
Plebeja, & Phrygia veſtitur bucca tiara.
Grande ſonat, metuique jubet Septembris, & Auſtri
Adventum, niſi ſe centum luſtraverit ovis,
Et xerampelinas veteres donaverit ipſi:

Damnorum. Quæ marito affert, impenſis inutilibus, & inepto luxu.

Vicina. Non ut conjux, adeò illum negligit, oditque.

Bellonæ, &c. Increpat jam mulieres ſuperſtitioſas, quæ conſulunt Bellonæ, Cybeleſque ſacerdotes; atque iis nimiùm credunt. Bellona Dea eſt, quæ bello præſidet; dicitur fuiſſe Martis ſoror.

Matriſque Deùm. Cybeles: cujus ſacerdotes orgia ſua, & ſacra celebrabant, rotantes caput, tympana, & ferramenta percutientes, brachia cultris diſſecantes, &c. tunc veluti numine afflati divinabant.

Chorus intrat. Turba ſacerdotum Bellonæ, & Cybeles, domum alicujus mulieris ingreditur; ubi ſuas ſuperſtitiones, & inſanas divinationes exponat, indeque aliquid lucri faciat.

Ingens Antiſtes. Sacerdotum illorum princeps, & ſpectatiſſimus, cui cedunt reliqui, tiaram gerens, grande ſonat, &c.

Rauca. Ob aſſiduos cantus.

Cui tympana, &c. Ideſt, cui reliqui inferioris dignitatis, ac veluti plebeii ſacerdotes, qui pulſant tympana, velut plebs Principi, & Regi, cedunt.

Et Phrygia &c. Cujus os, vel genæ tectæ ſunt tiaræ redimiculis. Erat enim tiara, pilei genus quoddam, ſeu potiùs infula, cujus lobi, ſeu retinacula, & ligulæ, ſub mento connectebantur. Phrygiam vocat, quia Phryges tiara vulgò utebantur; quare & tiaram gerebant Cybeles ſacerdotes, ut qui in Phrygia primùm fuerant inſtituti.

Grande ſonat. Ore terrifico futura prædicit, & funeſta quædam minatur.

Metuique, &c. Denunciat mulieri autumnum, ac ventum auſtralem, qui vulgò per autumnum flat, ipſi morbos allaturum, ac perniciem, niſi &c.

Niſi ſe &c. Niſi ad placandos ſuperos, morboſque avertendos ſacrificium fecerit, ſeque expiaverit, &c.

Ovis. Ova enim in luſtrationibus adhibebantur.

Xerampelinas. Veſtes coloris

Ut quidquid ſubiti, & magni diſcriminis inſtat,
In tunicas eat, & totum ſemel expiet annum.
Hybernum, fracta glacie, deſcendet in amnem;
Ter matutino Tiberi mergetur, & ipſis
Vorticibus timidum caput abluet: inde ſuperbi
Totum Regis agrum gelida, ac tremebunda, cruentis
Erepet genibus: ſi candida juſſerit Io,
Ibit ad Ægypti finem, calidaque petitas
A Meroe portabit aquas, ut ſpargat in æde
Iſidis, antiquo, quæ proxima ſurgit ovili;

loris ſiccæ roſæ, vel, cujuſmodi eſt in autumnalibus vitis frondibus quales veſtes vulgò matronæ Romanæ ferebant. ξηρός. *aridus*: ἄμπελος, *vitis*, hinc ξηραμπελινὸς, *xerampelinus*: aridis pampinis ſimilis.

Ipſi. Sacerdoti.

Ut quidquid, &c. Ut omne periculum, quod imminet mulieri, derivetur in veſtes. Solebant enim veſtes, & imagines interdum ex lana factas ſuſpendere, in quas putabant iratos Manes bilem velut effundere, atque ipſis hominibus parcere.

Et totum, &c. Et mala totius anni avertat illa donatio veſtium facta ſacerdoti, & quaſi conſecratio.

Hybernum, &c. Jubente ſacerdote illo, mulier timida, & ſuperſtitioſa ter ſe lavabat in Tiberi per hyemē.

Vorticibus. Fluctibus.

Superbi, &c. Id eſt, campum Martium, qui priùs ager Tarquinii ſuperbi fuerat; Marti poſteà a Bruto conſecratus.

Cruentis, &c. Percurret rependo nudis genibus, & ob varia offendicula cruentatis.

Si candida, &c. Si à ſacerdote dicatur Jo, hoc jubere. Fuit illa Inachi filia; quę à Jove in candidam vaccam mutata, mox priſtinæ formę reſtituta, Iſis dicta eſt, & ab Ægyptiis culta fuit, necnon à Romanis poſteà: vide Ovid. lib. I. Meta.

A Meroe, &c. Senſus eſt: afferet aquam Niliacam, quam ſpargat in templo Iſidis (quod eſt propè campum Martium) etiam petenda illa foret ab extrema Africa. Eſt enim Meroe inſula, quam Nilus efficit in Æthiopia. Aquas calidas vocat, quia eſt illa inſula ſub Zona torrida, ubi ardere omnia veteres putabant.

Antiquo, &c. Ovile locus erat in campo Martio; ſic dictus, vel, quòd ibi Remus, & Romulus oves olim paviſſe dicerentur; vel, quòd Tarquinii Priſcus, & Superbus, Romani reges, ibi armenta ſua olim habuerint: unde & antiquum ovile appellat.

Cre-

Credit enim ipſius dominæ ſe voce moneri:
En animam, & mentem, cum qua Dii nocte loquantur!
Ergo hic præcipuũ, ſummumq; meretur honorẽ,
Qui grege linigero circumdatus, & grege calvo,
Plangentis populi currit deriſor Anubis.
Cùm dedit ille locum; cophino, fœnoque relicto,

Credit enim, &c. Credit enim ab ipſa Iſide omnia imperari, quæ ſacerdotes jubent; vel, ſe in ſomnis ab Iſide moneri.

En animam, &c. Ironia eſt in ſacerdotẽ. Dignũ enimverò hominem, cum quo loquantur nocte Dii, quem de futuris admoneant! vel, in ipſam mulierẽ, quę ſe ab Iſide cõpellari noctu credat.

Ergo hic, &c. Senſus eſt: igitur inter eos, qui mulieres ſuperſtitione illigatas tenent, pręcipuè colitur hic Iſidis ſacerdos, quem putant colloquia cum Iſide habere. Proximus ab illo eſt Judæus, vel, Chaldæus aliquis.

Qui grege, &c. Deſcribitur ſacerdos Iſidis. Ille nimirum, qui cum ſacrificulis ſuis, linea indutis veſte, (ita enim ſolebant Iſidis ſacerdotes) & raſum caput habentibus currit per urbem, populum ſequentem, & plangentem, ejuſque ſuperſtitionem in ſinu ridens.

Plangentis. Apis, vitulus erat certis notis inſignitus, Ægyptiorum Deus primarius. Hunc annorum aliquo exacto ſpatio mactabant ſacerdotes, alterum vitulum currentes, plangenteſque perquirebant: lugebat Ægyptus tota, tondebant omnes caput, donec ſimilis vitulus reperiretur.

Currit. Ejuſmodi ceremoniam, & vituli inveſtigationem, ſacerdotes Iſidis Romæ certis temporibus imitabantur.

Anubis. Hoc in loco nomen eſt iſtius ſacerdotum antiſtitis. Eodem nomine appellabatur Deus quidam Ægyptiorum, quem pingebant capite canino, &c.

Cùm dedit, &c. Poſtquam abiit ſacerdos Iſidis ex alicujus ſuperſtitioſæ mulieris domo: ex Aricina ſylva venit Judæus, & furtim, quaſi ſacro quodam, & religioſo tremore percitus, aliquid ſuperſtitioſum illi in aurem inſuſurrat, ut ab ea extorqueat nummos.

Cophino, &c. Ideſt, relictæ ſuppellectile in ſylva Aricina, ubi judæi ejecti Roma degebant. Sunt, qui dicant cophinum, & fœnum à Judæis ferri ſolita, non tam ob egeſtatem, quàm ex inſtituto, & religionis cauſa, quaſi monumenta toleratæ ſervitutis in Ægypto, ubi fæces, & ſtercora è civitatibus cophino, ſeu corbe, exportare cogebantur, atque paleas, fœnum, & ſtipulas colligere, ad late-

Arcanam Judæa tremens mendicat in aurem,
Interpres legum Solymarum, & magna ſacerdos
Arboris, ac ſummi fida internuntia Cœli;
Implet & illa manum, ſed parciùs: ære minuto,
Qualiacumque voles, Judæi ſomnia vendunt.
Teſtamentum ingens ſpondet, pulmone columbæ
Tractato, Armenius, vel Comagenus haruſpex:
Pectora pullorum rimatur, & exta catelli,
Interdum & pueri; faciet, quod deferat ipſe.
Chaldæis ſed major erit fiducia: quidquid
Dixerit aſtrologus, credent à fonte relatum

res conficiendos.

Judæa. Judæi ſacerdotes.

Solymarum. Judaicarum.

Sacerdos arboris. Alludit ad Dodoneos ſacerdotes, qui reſponſa velut ex quercubus fatidicis deprompta reddebant. Ita illi Judæi, in Aricina ſylva habitantes, e ſuis arboribus videbantur oracula promere.

Summi fida, &c. Promittit ſe arcana, ſolis Superis cognita, ut fidelem interpretem, revelaturum.

Implet, &c Judæi divinationibus ſuis lucrum faciunt, & implent manum ſuam; ſed non tamen facilè, ac large, quàm ſacerdotes Iſidis, aut Chaldæi. Vel, mulier Romana, ac ſuperſtitioſa manum implet Judæorum, &c.

Ære minuto, &c. Exiguo pretio vendunt Judæi ſuas prædictiones, ſeu potiùs, ſomnia mera, & ea quidem ficta ad voluntatem conſulentium, qualia optabis tu, qui eos conſulis, &c.

Teſtamentum, &c. Haruſpex, ideſt, ſacerdos, qui ex hauræ ideſt ex victimæ viſceribus aſpectis, conſultiſque, prædicit futura, ſpondet alicui obventuram opimam hæreditatem, poſtquam aſpexit, & tractavit; verſavitque in omnem partem pulmonem columbæ à ſe immolatæ.

Armenius, &c. Armenia eſt in Aſia, inter montes, Taurum, & Caucaſum. Comagena verò eſt pars Syriæ, ſupra Ciliciam, in ortum excurrens uſque in Meſopotamiam, à qua dividitur Euphrate fluvio.

Rimatur. Scrutatur.

Exta. Viſcera, inteſtina.

Catelli. Exigui canis.

Interdum, &c. Immò non dubitabit puerum aliquem, fortè filium ipſius, à quo conſulitur, interficere, ut illius exta conſulat: facietque homicidium, cujus poſteà ipſe delator, & accuſator erit.

Chaldæis. Aſtrologis Babyloniis, & Syris, fides à ſuperſtitioſa muliere major habebitur.

Credent. Putabunt illud ab ipſo Jove Ammone pronuntiatum: illinc enim petuntur nunc oracula, quæ nul-

Ammonis; quoniam Delphis oracula ceſſant ,
Et genus humanum damnat caligo futuri.
Præcipuus tamen eſt horum, qui ſæpiùs exul,
Cujus amicitià, conducendàque tabellà,
Magnus civis obit , & formidatus Othoni.
Inde fides arti , ſonuit ſi dextera ferro ,
Lævaque; ſi longo caſtrorum in carcere manſit.

nulla jam eduntur Delphis.

Ammonis, &c. Jovis Ammonis. qui in Lybia ſub arietis ſpecie colebatur, in templo , propè quod erat fons ſacer . Dicitur illud conditum à Baccho, quia, cùm ſiti perirent ejus milites in arenoſis Lybiæ deſertis, ab occurrente ariete deducti ſunt ad fontem ; quo reperto, aries non ampliùs viſus eſt: quare Jovem eſſe arbitrati ſunt, qui filio Baccho opē ferret.

Delphis. Oppido Phocidis in Græcia , ubi templum , & oraculum erat Apollinis. Hoc oraculum defecit , ac ſiluit nato Chriſto. Vide Plut. de def. orat.

Et genus, &c. Senſus eſt : homines ignorant futura : vel , ignoratio futuri homines vexat, & anxios habet, quaſi ea pœna ob ſcelera damnatos.

Qui ſæpiùs, &c. Qui ob ſcelera , vel ob vaticinia, ſæpe exulaverit : ut Ptolemæus ille (de quo agit Tacitus llib. 1. hiſtor.) qui Othoni, in exilium à Nerone miſſo , & graviora metuenti, affirmavit eum Neroni fore ſuperſtitem , immò imperaturum : quod alter mathematicus nomine Seleucus , eidem confirmavit.

Cujus, &c. Cujus Ptolemæi, vel Seleuci, amicitia erga Othonem , & pretioſa illa tabella , qua Imperium ipſi prædixerat , cauſa fuit, cur Galba interficeretur.

Conducendàque. Ideſt , digna , quæ magno pretio ab Othone emeretur , utpote quæ imperium ipſi promitteret.

Tabellà. Charta, in qua ſcripſerat Ptolemæus , vel Seleucus, ea, quæ ex ſyderum inſpectione de fortùna Othonis, & fato, ex aſtris coniiciebat.

Magnus civis. Sergius Galba, ſeptimus Romanorum Imperator , Othonis æmulus, eique idcircò inviſus, & formidatus: quem magnum civem appellat , fortè quia vir optimus fuit, & Reipublicæ amantiſſimus.

Obit. Pro, obiit. Hinc producitur ultima ſyllaba ob ſyncopen.

Inde fides, &c. Facilius creditur alicui mathematico , ſi fuit aliquando in vincula conjectus : ſi manus ejus ferreis catenis vinctæ ſonuerunt.

Caſtrorum, &c. Scilicet, ſi quis

Nemo Mathematicus genium indemnatus habebit:
Sed qui pœne perit, cui vix in Cyclada mitti
Contigit, & parva tandem caruiſſe Seripho.
Conſulit ictericæ lento de funere matris,
Ante tamen de te Tanaquil tua: quando ſororem
Efferat, & patruos: an ſit victurus adulter
Poſt ipsā: quid enim majus dare numina poſſunt?
Hæc tamen ignorat, quid ſidus triſte minetur
Saturni, quo læta Venus ſe proferat aſtro,
Qui menſis damno, quæ dentur tempora lucro.

quis aſtrologus alicui duci exercitus victoriam promitteret, detinebatur ſæpe in caſtrorum carcere, donec rei eventus veritatem prædictionis comprobaſſet.

Nemo, &c. Nemo creditur genium, ſive, animum præſcium, & ſcientiam futuri habere, qui non fuerit damnatus ob ſuas vaticinationes.

Sed qui pęnè, &c. Sed ille felix in divinando, & certus creditur, qui pęnè morti addictus fuit, idque inſtar beneficii vix obtinuit, ut in inſulam aliquam è Cycladibus, pu tà Seriphum, mitteretur in exilium; & ab ea tandem revocaretur.

Conſulit, &c. Uxor tua aſtrologos conſulit de morte matris ſuæ, quam ictero laborantem lentiùs, & tardiùs mori dolet: ſed tamen priùs de tua, quàm de matris morte conſulit.

Ictericę. Ictero laborantis Icteros, ut Græci vocant, & aurugo, ut Latini, eſt morbus colorem flavum inducens vultui, ob fel, ſeu bilem toto corpore diffuſam.

Tanaquil tua. Tanaquil fuit uxor Tarquinii Priſci, Romanorum Regis, aſtrologiæ ſtudioſiſſima: ponitur hoc in loco pro qualibet uxore, ſcientię iſtius curioſa.

Efferat. Sepeliat.

Quid enim, &c. Hoc in votis habet, hoc unicè a Diis petit, ut adulterum ſuperſtitem relinquat.

Hęc tamen. Tamen iſta mulier aſtrologiæ perita non eſt: ignorat malignam Saturni vim, fauſtam Veneris: qui ſint damnoſi, & infauſti menſes, qui fauſti, & auſpicati.

Saturni. Diſtat à terra longiſſimè frigidum ſidus, & ut ajunt, maleficum.

Venus. Locum inter planetas ſextum obtinet: circa Solem volvitur cum Mercurio. Si cum Luna jungatur, ſalutare ſidus eſt pueris naſcentibus, teſte Tullio lib. 1. de Divin.

Qui menſis. Certos dies, menſeſque fauſtos, & bene ominatos putabant: alios contrà. Lege Virgil. 1. Georg. ver. 276.

Il-

Illius occurſus etiam vitare memento,
In cujus manibus, ceu pinguia ſuccina, tritas
Cernis ephemeridas; quæ nullum conſulit, & jam
Conſulitur, quæ, caſtra viro, patriamque petente,
Non ibit pariter, numeris revocata Thraſylli.
Ad primum lapidem vectari cùm placet, hora
Sumitur ex libro; ſi prurit frictus ocelli
Angulus, inſpecta geneſi, collyria poſcit.
Ægra licèt jaceat, capiendo nulla videtur
Aptior hora cibo, niſi quam dederit Petoſiris.
Divitibus reſponſa dabit Phryx augur, & Indus
Conductus dabit, aſtrorum, mundique peritus,

Illius, &c. Si carere debes, ne ducas mulierem aſtrologiæ deditam, licèt ejus imperitam: debes ipſum occurſum ejus fugere, quæ artem hanc profitetur, & callet.

Tritas. Crebro attritu pingues, & pellucidas, quale eſt electrum, ſeu ſuccinum.

Ephemeridas. Libellos, in quibus notatur, quæ ſit aſtrorum ſingulis diebus collocatio, motus, compoſitio cum aliis ſideribus, & ordo. Significat etiam ephemeris, diarium, ſive commentarium, in quem refertur quid quoque die geſtum ſit, ἐπί, *in*, *per*: ἡμέρα, *dies*.

Conſulitur. Quaſi magiſtrà, & divinandi ſcientiſſima.

Quæ caſtra, &c. Quę maritum caſtra, aut patriam petentem non comitabitur, impedita Thraſylli computationibus, divinationibus, vaticiniis Fuit is nobilis aſtrologus, qui Tiberii tempore florebat.

Ad primum, &c. Ideſt, ſi velit curru vehi, vel ad unum uſque ab Urbe milliare, milliaria enim ſingula lapide notabantur; ita ut primus lapis primum milliarium ſignificaret, ſecundus ſecundum, &c.

Hora ſumitur, &c. Conſulit ephemerides, qua hora proficiſcendum ſit.

Si prurit, &c. Si dolet angulus oculi, attritus fricando, & exaſperatus: inſpicit geneſim, hoc eſt, natalem diem ſuum, & horam, ſive horoſcopum, antequam petat, & admoveat collyria, ideſt, remedia, quæ curandis oculorum morbis vulgò adhibentur. Quaſi dicat illam vel in rebus minimis aſtrologiã conſulere.

Petoſiris. Ideſt, niſi quam præſcripſerit Petoſiris, Aſtrologus Ægyptius, niſi quæ in ejus notata libris fuerit.

Divitibus. Mulieribus ditioribus dabit reſponſa, & quaſi oracula pronunciabit aliquis augur e Phrygia, Phryges auguriis maximè erant dediti.

Indus. Dabit etiam reſ-

Atque aliquis ſenior, qui publica fulgura condit.
Plebejum in circo poſitum eſt, & in aggere fatum
Quæ nullis longum oſtendit cervicibus aurum,
Conſulit ante Phalas, Delphinorumque columnas
An ſaga vendenti nubat, caupone relicto.
Hæ tamen & partus ſubeunt diſcrimen, & omnes
Nutricis tolerant, fortuna urgente, labores:
Sed jacet aurato vix ulla puerpera lecto,
Tantum artes hujus, tantum medicamina poſſunt,
Quæ ſteriles facit, atque homines in ventre necandos
Conducit. Gaude infelix, atque ipſe bibendum

ſponſa Indus aliquis, mercede ad id conductus, &c.

Qui, &c Denique aliquis è ſenioribus Romani ſacerdotibus, qui ſolent condere, & claudere loca fulmine percuſſa. In iis locis aram excitabant, bidentes mactabant, ſpatium claudebant aliqua ſepe, aut parietina; denique res tactas fulmine humo defodiebant, addita quadam prece: hoc vocabatur fulmina condere. Vide Perſ. ſat. 2.

Publica. Quæ putabantur calamitatem publicam portendere.

Plebejum, &c. Plebejæ, & infimæ ſortis mulieres fata ſua èxquirunt ab hariolis, in circo, & platea publica verſantibus, aut in aggere Tarquinii, qui nempe ab Eſquilina porta ad Collinam munitus, & ductus fuit à Tarquinio ſuperbo.

Quæ, &c. Quæ mulier non fert aureum in collo torquem. Nullis cervicibus ferre, pro, non ferre in cervicibus: ſic, nullus dubito, pro, non dubito.

Phalas Conſulit Aſtrologum vilem ante Phalas. Phalæ ſunt ligneæ turriculæ, & fabricæ, quæ in circo ad ſpectandum extruebantur. Erant ad ejuſdem circi ornatum columnæ marmoreæ, & iis impoſiti Delphines è ſaxo; propè quas columnas verſabātur iſti plebeii aſtrologi, & tralatitii.

An ſaga. Conſulit, an debeat nubere potiùs venditori ſagorum, quàm cauponi alicui. Saga ſunt pallia militaria.

Hæc tamen, &c. Tamen iſtæ mulieres infimæ ſortis, labores partus, & pericula perferunt, necnon moleſtias alendæ prolis, nutrices ipſæ ſunt, inopia cogente. At nobilem fęminam, & divitem vix reperias, quæ vivos infantes in lucem edat.

Tantum, &c. Adeò præſentia ſunt veneficarū pharmaca, quæ aut ſterilitatem afferunt, aut fætus in alvo materna interficiendos pacta mercede ſuſcipiunt.

Gaude Ne dubita, o marite infelix, dare uxori poculum,

Porrige quicquid erit. Nam ſi diſtendere vellet,
Et vexare uterum pueris ſalientibus, eſſes
Æthiopis fortaſſe pater: mox decolor hæres
Impleret tabulas, nunquam tibi mane videndus.
Tranſeo ſuppoſitos, & gaudia, votaque ſæpe
Ad ſpurcos decepta lacus, atque inde petitos
Pontifices ſalios, Scaurorum nomina falſo
Corpore laturos. Stat Fortuna improba noctu
Arridens nudis infantibus, hos fovet omnes,
Involvitque ſinu: domibus tunc porrigit altis,
Secretumque ſibi mimum parat. Hos amat, his ſe
Ingerit, atque ſuos ridens producit alumnos.
Hic magicos affert cantus, hic Theſſala vendit

culum, etiam ſi prolem eo necandã ſuſpiceris: immò, præclarè tecum agi puta.

Nam, ſi. Si enim uterum ferre vellet uxor tua, & maturum fœtum in lucem edere, pareret tibi Æthiopem, adulterio conceptum.

Salientibus. Cùm ſe in utero materno commovent.

Mox &c. Deformis infans, quem mane obvium habere nolles, tibi ſcribendus hæres in teſtamento foret.

Mane. Si qua res fœda, & ſordida, prodeuntibus domo mane occurreret, id in ſiniſtri ominis loco ducebant.

Tranſeo, &c. Nihil dico de partubus ſuppoſititiis, cùm feminæ pro legitima prole, quam ipſarum viri natam optabant, gaudebantque, ſpurium infantem è lacu Velabrenſi ſumunt, ſpemque maritorum, & vota turpiter deludunt.

Lacus. Erat Romæ lacus Velabrenſis, ita dictus à Velabro, urbis regione; ſpurcus, ac cænoſus, ob viarum ſordes eò derivari ſolitas. Ibi meretrices deponebant ſuos partus; quos matronæ nobiles aliquando tollebant, ac pro ſuis educabant.

Petitos. Sumptos ex hoc lacu pueros, qui poſteà cooptabantur in collegium Saliorum Erant illi Martis ſacerdotes, opulenti, ac nobiles. De Scauris facta mentio Sat. 2.

Improba. Proterva. Jocoſa.

Mimum. Riſum captat ex his infantibus, quos ſordido loco natos introducit in domos nobilium. Mimus quid ſit, vide Sat. v.

His ſe ingerit. Sua prolixè dona largitur.

Produxit. Quaſi in orbis theatrum, illuſtrem acturos perſonam.

Hic magicos, &c. Invehitur in magicas artes mulierum. Hic, inquit, hoc eſt, magus aliquis, & incantator, incantamenta mulieri propinit, quibus illa ſceleris aliquid moliatur.

Hic Theſſala, &c. Alter

F 5 quiſ-

Philtra, quibus valeat mentem vexare mariti:
Inde animi caligo, & magna oblivio rerum,
Quas modò geſſiſti: tamen hoc tolerabile, ſi non
Et furere incipias, ut avunculus ille Neronis,
Cui totam tremuli frontem Cæſonia pulli
Infudit. Quæ non faciet, quod Principis uxor?
Ardebant cuncta, & fracta compage ruebant;
Non aliter, quàm ſi feciſſet Juno maritum
Inſanum: minùs ergo nocens erit Aggrippinæ
Boletus; ſiquidem unius præcordia preſſit
Ille ſenis, tremulumque caput deſcendere juſſit

quiſpiam veneficus philtra vendit, hoc eſt, potiones amatorias. Theſſalas vocat, quia Theſsalia olim veneficiis, & magicis artibus fuit famoſa.

Mentem vexare, *&c.* Maritos dementes reddere, inſanos præ amoris impotentia facere.

Inde animi, *&c.* Ex his philtris fit maritus quaſi ſtupidus, & amittit memoriam rerum recentiſſimarum.

Avunculus, *&c.* Caligula, tertius Romanorum Imperator, Agrippinæ matris Neronis frater; qui ab uxore Cæſonia creditur potatus amatorio quodam medicamento, quod cum in furorem verterit.

Tremuli, *&c.* Ideſt, caruneulam è fronte recens nati, nec dum pedibus inſiſtere valentis, pulli equini decerptam, quod vocant, hippomanes, ipſi in juſculum infudit. Porrò hippomanes in veneficiis, philtriſque conficiendis, valere plurimùm dicebatur.

Quæ non, *&c.* Quænam privata mulier non audebit facere, quòd Imperatoris uxor fecit?

Ardebant. Caligula in furorem verſo, deflagrabat totum Imperium, ideſt, perturbatum, & veluti ruptis compagibus, quibus continebatur, diſsolutum eſt: ſævitiam enim ille incredibilem in omnes exercuit.

Non ſecus, *&c.* Eodē modo totus orbis erat perturbatus, quo fuiſset, ſi Juno Jovē per aliquod ejuſmodi Philtrū de ſtatu mentis dejeciſſet, atq; ad inſaniā adegiſſet

Minùs ergo, *&c.* Minùs igitur peccavit Agrippina, uxor Claudii Imperatoris, dum maritum boleto venenato interfecit, quàm Cæſonia, quæ Caligulam, philtro dato, in inſaniam egit, & vivere illum paſsa eſt in Romanorum exitium.

Siquidem, *&c.* Siquidem unus tantùm ſenex illo boleto extinctus eſt: iſto autem Cæſoniæ poculo totus Romanus orbis peſſūdatus.

Deſcendere, *&c.* Quia inter Deos relatus eſt Claudius.

Et

In cœlum, & longa manantia labra ſaliva.
Hæc poſcit ferrum, atque ignes, hæc potio torquet,
Hæc lacerat mixtos Equitum cum ſanguine Patres.
Tanti partus equæ, tanti una venefica conſtat.
Oderunt natos de pellice, nemo repugnet,
Nemo vetet: jam, jam privignum occidere fas eſt.
Vos ego, pupilli, moneo: quibus amplior eſt res,
Cuſtodite animas, & nulli credite menſæ:
Livida materno fervent adipata veneno.
Mordeat ante aliquis quidquid porrexerit illa,
Quæ peperit; timidus prægustet pocula pappas.

Et longa, &c. Erat enim Claudius tremulo capite, ſpumante rictu, humentibus naribus, &c. *Sueton.*

Hæc poſcit, &c. Senſus eſt: hæc autem potio, & philtrum Cæſoniæ, Caligulam in furioſam crudelitatẽ impulit, fecitq; ut ille ferrum, & ignẽ expediret in Senatores & Equites Romanos.

Tanti, &c. En quæ mala unum venenatum poculum, ex equini pulli caruncula confectum, en quot clades una mulier venefica orbi intulit!

Oderunt, &c. Concedamus illis, ut oderint filios, quos ipſorum maritus è pellice ſuſceperit. Eo contentæ non ſunt: jam ſibi fas eſſe putant filios ſui mariti è legitima, & mortua conjuge priori natos occidere.

Privignum. Filium è priori matrimonio ſuſceptum. Idem eſt fermè, ac pupillus; hoc differt, quod pupillus ſignificat orbatum patre, vel matre puerum.

Amplior eſt res. Ampla patrimonia.

Cuſtodite, &c. Ideſt cavete vobis diligenter, & timete ab omni ferculo, cùm ubique ſit periculum veneni.

Livida materno, &c. Pinguia, & opima quæque fercula nigra ſunt, & livida ob venenum, quod iis matres veſtræ admiſcuerunt.

Illa, quę peperit. Ipſa mater, quæ vos veneno vult tollere, ut bonis veſtris locupletata, alteri marito nubat. Vel, quæ peperit, id eſt, quæ habet alium filium ex ſe natum, cui velit conſulere, vobis è medio ſublatis, ut è veſtris ille ditescat ſpoliis.

Pappas. Altor aliquis, & cuſtos pupilli, de ipſius ſalute ſolicitus.

Fingimus hæc, altum ſatyra ſumente cothurnum,
Scilicet, & finem egreſſi, legemque priorum,
Grande Sophocleo carmen bacchamur hiatu,
Montibus ignotum Rutulis, cæloque Latino.
Nos utinam vani! ſed clamat Pontia; Feci,
Confiteor, puerisque meis aconita paravi,
Quæ deprehenſa patent; facinus tamen ipſa peregi.
Tùne duos una ſæviſſima vipera cœnâ?
Tùne duos? ſeptem, ſi ſeptem fortè fuiſſent.

Fingimus, &c. Aliquis fortaſſe obiiciet mihi, dicetque, ea fingere me, & tragicè deſcribere, quæ nunquam geſta fuerint. Sed nimiùm vera non eſſent, quæ de impiis matribus dicimus.

Cothurnum. Cothurnus eſt calceamenti genus altioris, quo utebantur tragici actores: hìc ſumitur pro ſtylo altiori, & tragico.

Scilicet, & finem &c. Progredimur ſcilicet ultra legem, & morem poetarum veterum ſatyricorum, qui nonniſi res veras, & minimè fabuloſas in ſatyris ſuis perſecuti ſunt: nos verò eodem impetu, ac ſtylo, quo Sophocles, nobilis ille Græcorum tragędus uſus eſt jactamus nos, more tragicorum, in rebus diris, fictiſque deſcribendis, quæ Romanis prorſus ignotæ ſunt.

Bacchamur. Ideſt, furore quodam poetico perciti, inſtar Bacchantium, magno clamore, & plenis faucibus inſectamur.

Montibus Rutulis. Montibus Romanis: Romę, in qua ſeptem exigui montes: Toti Italiæ, quæ montibus aſpera. Rutuli enim populi fuerunt Italiæ, quorum Rex olim Turnus fuit.

Nos utinam, &c. Utinam vana, & ficta loqueremur! ſed fatetur Pontia ſe id ſceleris admiſiſſe.

Pontia. Pub. Petronii filia, Vectii Bolani uxor, quæ duos ex Bolano filios veneno ſuſtulit, ut adultero nuberet: idque, detecto ſcelere, profiteri palàm coacta eſt.

Aconita. Aconitum eſt herba inter ſaxa naſcens, quæ venenum habet præſentiſſimum.

Tùne duos, &c. Tùne, inquit Poeta, ò mulier omni vipera crudelior, filios duos una cœna interemiſti?

Vipera. Viperæ matrem dicuntur enecare, & alvo illius rupta, in lucem prodire.

Septem, &c. Reſponſio Pontiæ: Immò ſeptem interfeciſſem, ſi mihi ſeptem fuiſſent.

Cre-

Credamus tragicis, quidquid de Colchide torva
Dicitur, & Procne: nil contra conor; & illæ
Grandia monſtra ſuis audebant temporibus, ſed
Non propter nummos: minor admiratio ſummis
Debetur monſtris, quoties facit ira nocentem
Hunc ſexum: rabie jecur incendente, feruntur
Præcipites, ut ſaxa jugis abrupta, quibus mons
Subtrahitur, clivoque latus pendente recedit:
Illam ego non tulerim, quæ computat, & ſcelus ingens
Sana facit. Spectant ſubeuntem fata mariti
Alceſtim: & ſimilis ſi permutatio detur,
Morte viri cupiant animam ſervare catellæ.

Credamus,&c. Poetę verba ſunt: Jam, inquit, non ſunt incredibilia, quæ narrantur à poetis tragicis de Medea, &c.

Colchide Medea, quæ relictam ſe ab Jaſone videns, liberos ex eo ſuſceptos coram ipſo trucidavit. Dicitur Colchis, quia fuit filia Æetæ, Colchorum, qui Aſiæ populi ſunt, Regis.

Procne. Filia Pandionis, Athenienſium Regis, quæ Ityn filium coctum Tereo viro ſuo appoſuit, ut ulciſceretur injuriam, ſorori ſuæ Philomelæ ab eodem Tereo illatam.

Nil contra conor. Nihil affero in contrarium, ultro aſſentior illis portentis, quæ narrantur de Medea, &c.

Grãdia monſtra. Ideſt, ingentia ſcelera, & à natura maximè abhorrentia.

Propter nummos. Non avaritia incitatæ.

Minor,&c. Non adeò mirandum nobis videri debet monſtra quædam ſcelerum edi à mulieribus, quoties iracundia incitatæ illa committunt.

Rabie, &c. Stimulante iracundia, veluti præcipites aguntur in omne facinus; non ſecus ac prærupta ſaxa, & è montibus deciſa, cùm unum latus montis in declivi, & præcipiti poſitum revellitur ab toto corpore, & recedit.

Computat. Deliberat, quo pacto ſcelus exequatur; rationem ſecum init faciendi ſceleris.

Sana. Prudens, mentis compos, non ex ira, aut aliqua animi perturbatione.

Spectant, &c. In ludis theatralibus repręſentatam vident Alceſtim, pro marito ſuo morientem. Hæc Peliæ, Regis Theſſaliæ, filia fuit, & uxor Admeti: qui cùm morti jam proximus ex oraculis didiciſſet ſanari ſe non poſſe, niſi pro ipſo mortem vellet aliquis oppetere, cæteris recuſantibus, Alceſtis uxor ſponte ſe morti obtulit.

Et ſimilis,&c. Si ſe daret occa-

Occurrent multæ tibi Belides, atque Eryphilæ:
Mane Clytemneſtram nullus non vicus habebit:
Hoc ta itùm refer, quòd Tyndaris illa bipennem
Inſulſam, & fatuam dextra, lævaque tenebat:
At nunc res agitur tenui pulmone rubetæ,

occaſio, ut ſimili permutatione vitam mariti ſervarent ſua morte; ut alter ius cujuſpiam nece redimenda eſſet mariti vita; redimerent vitam catellę morte viri, ideſt, mallent mori virum, quàm caniculum.

Occurrent, &c. Reperientur multæ mulieres, quæ, ſimiles Belidibus, & Eryphilæ, maritos ſuos interfecerint.

Belides. Quinquaginta filiæ Danai, quæ una nocte maritos ſuos, juſſu patris, interfecerunt, una dumtaxat excepta, quæ marito ſuo pepercit. In tanti pœnam ſceleris doliũ pertuſum perpetuò implere aqua dicuntur apud Inferos. Vocantur Belides ab avo Belo, qui Rex Ægypti fuit; Danaides, à patre Danao.

Eryphilæ, &c. Eryphila vatem Amphiaraum, maritum ſuum, monili à Polynice corrupta, prodidit Is in latebris ſe abdiderat, ne ad bellum Thebanum iret, ubi periturum ſe prævidebat, & periit revera, diſcedente terra abſorptus cum ipſo curru.

Mane, &c. Senſus eſt: non eſt, quòd diù expectes; cras mane reperies in omnibus vicis uxores, à quibus viri fuerint interfecti; ut Agamemnon, e bello Trojano rediens, à Clytemneſtra, in gratiam Ægyſthi adulteri, interfectus eſt.

Hoc tantùm, &c. Eſt hoc dumtaxat diſcrimen inter Clytemneſtram, & hujus ævi mulieres, quòd illa ſtolidè ſumpſit ſecurim ad interficiendum maritum; iſtæ verò clam veneno ſuos viros tollant.

Tyndaris. Clytemneſtra, Tyndari filia.

At nunc &c. Non jam utuntur ferro mulieres ad necandos maritos, ſed veneno ex ranæ rubetæ pulmone facto, clam, & tutius id faciunt: paratæ tamen, & ferro maritos cõficere, ſi ſe aliquo medicamine tutos à veneno illi præſtiterint.

Si prægustaret, &c. Ideſt, ſi maritus præmuniret ſe antidoto, quali uſus eſt Mithridates, qui adverſus venena invenit antidotum, quod ipſius nomine Mithridaticum appellatur. Ponti vocat medicamina, quia Mithridates Rex fuit Ponti, (quæ regio eſt Aſiæ) ubi per annos ferè quadraginta bella cùm Romanis geſſit, terque ab illis victus eſt, ſæpè à Sylla, Lucullo, & Põpejo, cùm obſeſſus à filio Pharnace necem ſibi afferre

Sed tamen & ferro; ſi prægustaret Atrides
Pontica ter victi cautus medicamina Regis.

re non potuiſſet veneno, cui aſſueverat, jugulandum ſe militi obtulit.
Atrides, Significat in hoc loco maritum quemlibet, cui uxor infenſa ſit, ut Clytemneſtra Agamemnoni Atridæ, ideſt, Atrei filio.

SATYRA VII.

In litterarum contemptores.

ET ſpes, & ratio ſtudiorum in Cæſare tantùm,
Solus enim triſtes hac tempeſtate Camœnas
Reſpexit, cùm jam celebres, notique poetæ
Balneolum Gabiis, Romæ conducere furnos
Tentarent; nec fœdum alii, nec turpe putarent
Præcones fieri, cùm deſertis Aganippes
Vallibus, eſuriens migraret in atria Clio.

Et ſpes. Eruditi nullam habent jam ſpem alicujus utilitatis è litteris conſequendæ; nullam rationem, cur litteras colant, niſi in Cæſaris liberalitate, & benevolentia.

Cæſare. Domitiano: qui, quamvis eſſet crudelis, & flagitioſus, litteratis tamen favebat, iiſque præmia publicè conſtituit. Vide Suet. cap. 4. Adde, quòd ſub Domitiano vixit paris, de quo fit mentio in hac Satyra, & Statius, qui ſuam eidem Imperatori Thebaidem inſcripſit.

Triſtes, &c. Ideſt, neglectos, & inopes poetas miſeratus eſt.

Cùm jam, &c. Cùm inopia coacti poetæ celeberrimi, Romæ, & in aliis oppidis Italiæ, jam cogitarent de danda opera ſordidis artibus, v. g. balneariæ, & furnariæ, ut ex iis victum ſibi quærerent.

Gabiis. Gabii, oppidum Italiæ vetus, in via Præneſtina.

Furnos conducere. Pecuniam accipere pro calefaciendis furnis, vel, pro coquendo in illis pane.

Cùm deſertis, &c. Senſus eſt: cùm eſurientes Muſæ relicto Parnaſſo, & amœnis vallibus, quæ ſunt propè Aganippem; hoc eſt, cùm miſeri poetæ, relictis carminibus, ad victum quærendum conferrent ſe in atria.

Aganippes. Aganippe, fons eſt Bœotiæ, Muſis ſacer.

In atria. In atria divitum, ut eorum eſſent clientes, ut ab iis nummorum aliquid, aut ſportulam peterent. Vel, atria Licinia in-

tel-

Nam, ſi Pieria quadrans tibi nullus in umbra
Oſtendatur, ames nomen, victumq; Machæræ,
Et vendas potiùs, commiſſa quod auctio vendit
Stantibus, œnophorum, tripodes, armaria, ciſtas,
Halcyonem Bacchi, Thebas, & Terea Fauſti.
Hoc ſatius, quàm ſi dicas ſub judice, Vidi,
Quod non vidiſti: faciant Equites Aſiani,
Quamquam, & Cappadoces faciant, Equiteſque Bithyni,

telligit, locum in foro, quò convenire ſolebant præcones, & ubi auctiones fiebant.

Clio. Eſt una è Muſis: ſignificatur poeta quilibet, Muſarum cultor.

Nam ſi &c. Si enim tu, colendis Muſis, & litteris, nihil lucrifacis, & arca tua manet ſemper vacua; præſtat tibi eſſe præconem, qualis eſt Machæra, præco ille celebris.

Pieria in umbra. Ideſt, in colendis ſtudiis, in frequentandis Muſarum montibus. Leguntalii, *Pieria in arca*; per quam hìc intelligit hominis eruditi arcam. Pierus, eſt mons Græciæ, Muſis ſacer, quæ ab illo mõte Pierides appellantur.

Quadrans. Ideſt, ne minima quidem pecunia: quadrans enim eſt quarta pars aſſis.

Commiſſa, &c. Ideſt, præſis auctionibus, & quæ tibi commiſſa erunt, vendas. Præco enim auctioni præerat, & res ſibi commiſſas publicè vendebat: unde dicitur ipſi commiſſa auctio.

Stantibus. Emptoribus circumſtantibus.

Oenophorum. Vas vinariũ.

Armaria, ciſtas. Loculos, capſas, ubi libri, aut aliæ res reponuntur.

Halcyonen. Bacchi, vilis poetæ, tragœdiam de Halcyone, Ceycis uxore; quæ cùm mariti cadaver ad littus ejectum vidiſſet, in mare ſe dejecit, & in avem converſa eſt halcyonen, qua nidificante, mare ſemper tranquillum eſſe dicitur. Ovid. lib. 11 Metam.

Thebas, &c. Fauſti, vilis poetæ, tragœdiam de rebus Thebanis; de Oedipo, Lajo, Etheocle, & Polinice, &c. nota eſt hiſtoria. Item ejuſdem tragœdiam de Tereo, Rege Thraciæ, marito Procnes, de quo dictum eſt Sat. 6. ſub finem. Vide Appendicem noſtram Ovidianam.

Hoc ſatius, &c. Te præconem eſſe præſtat, quàm falſum teſtem.

Sub judice. Ideſt, coram.

Hoc faciant. Dicant ſanè falſum teſtimonium. Opes ita quærant.

Equites, &c. Servi ex Aſia, Cappadocia, &c. deducti in Italiã, jam Equites Romani facti: quare illos per cõtem-

Altera quos nudo traducit Gallia talo.
Nemo tamen ſtudiis indignum ferre laborem
Cogetur poſthac, nectit quicumque canoris
Eloquium vocale modis, laurumque momordit.
Hoc agite, ò juvenes: circumſpicit, & ſtimulat vos,
Materiamque ſibi Ducis indulgentia quærit.
Si qua aliunde putas rerum expectanda tuarum
Præſidia, atque ideò croceæ membrana tabellæ
Impletur; lignorum aliquid poſte ocyùs, & quæ
Componis, dona Veneris, Teleſine, marito;

temptum Equites Aſianos vocat. Porrò Cappadocia, Bithynia, & Galatia, &c. regiones ſunt Aſiæ minoris, unde ſervi frequentes Romam advehebantur; ubi per malas artes ad primos Republ. honores emergebant.

Altera &c. Qui ex Galatia Romam, nudis ob inopiam pedibus, venales olim traducti, ſeu, tranſvecti ſunt. Galatiam, quia nempe profecti in Aſiam Galli regionem illam incoluere.

Indignum &c. Nemo Poeta in poſterum cogetur ob egeſtatem exercere artes indignas, hoc eſt, indecoras hominibus doctis.

Nectit &c. Quiſquis verſus facit, qui orationem eloquentem, & ſonoram aſtringit numeris.

Laurum. Qui honorem lauri, & gloriam artis Poeticæ deguſtavit: vel, qui eſt poeſi initiatus, & ſacer Apollini: laurus enim Phœbo ſacra eſt; & ſi quis ejus folia dentibus tereret, is furorem poeticum faciliùs concipere credebatur.

Hoc agite. Incumbite jam, ò vates, in poeticam ſedulò, & acriter.

Circumſpicit &c. Imperator vos incitat ad ſcribendum, nihilque aliud expectat, quàm ut aliquos reperiat idoneos, in quibus remunerandis ſuam indulgentiam, & liberalitatem exerceat.

Si qua &c. O Teleſine, (Poetæ nomen eſt, ad quem hanc ſatyram ſcribit) ſi mercedem ſtudiorum tuorum, opemque aliunde, quàm à liberalitate Imperatoris expectas, & ea ſe fretus, libros imples carminibus; falleris, & rectiùs carmina tua, libroſq; in ignem conjicias, quàm inani labore conficiaris.

Crocea. In membranis ſcribebant Romani, quæ erant duplicis coloris: exterior pars erat lutei, ſeu crocei coloris, interior candidi.

Impletur. Supple, carminibus.

Lignorum &c. Ad ignem ſcilicet excitandum.

Marito Veneris. Vulcano, hoc eſt, igni.

Clude. Vox antiqua, pro, claude, incluſos in ciſta rreme, & abſconde.

Ti-

Aut clude, & poſitos tinea pertunde libellos.
Frange miſer calamos, vigilataque prælia dele,
Qui facis in parva ſublimia carmina cella;
Ut dignus venias hederis, & imagine macra.
Spes nulla ulterior; didicit jam dives avarus
Tantùm admirari, tantùm laudare deſertos,
Ut pueri Junonis avem. Sed defluit ætas
Et pelagi patiens, & caſſidis, atque ligonis:
Tædia tunc ſubeunt animos; tunc ſeque, ſuamque
Terpſichoren odit facunda, & nuda ſenectus.
Accipe nunc artes, ne quid tibi conferat iſte,
Quem colis, & Muſarum, & Apollinis æde relicta.

Tinea. A blattis, ac tineis pertundi, ſeu perforari, patere.

Vigilataque &c. Carmina, quæ de bellis magno labore, multiſque vigiliis, elucubraſti.

Hederis. Corona ex hederis, quæ poetis dari ſolebat.

Imagine macra. Statua aliqua, & imagine, quæ tibi nihil proſit ad inopiam tuam ſublevandam; adeòque macra, & ſterilis ſit: vel, quæ repræſentet maciem tuam, contentione ſtudii contractam.

Spes nulla &c. Nihil eſt ultra, quod ſperes, præter ſtatuam, aut hederas: nihil nummorum ſpera.

Ut pueri &c. Ut pavonem mirantur pueri. Vocatur pavo avis Junonis; quia Junoni ſacra erat; & ipſius caudæ centum Argi oculos inſeruiſſe Juno dicebatur.

Sed defluit &c. Interim miſeri poetæ vita, & robur perit, & conteritur ſenſim in ſtudio inutili ætas, militiæ, & agriculturæ idonea.

Pelagi. Artis nauticæ.

Caſſidis. Militiæ.

Ligonis. Agriculturæ.

Tunc. Cùm eſt ſenior; cùm videt optimam vitæ partem elapſam.

Terpſichoren. Ideſt, ſtudia poetica: Terpſichore una eſt Muſarum.

Facunda &c. Ipſe poeta jam ſenex, inopſque, licet eloquens.

Accipe &c. Audi jam, quibus utatur artibus, ne tibi nummos tribuat dives ille, quem ut cliens quotidie, relicta Muſarum æde, colis, ſequeriſque. Primò ipſe verſus facit, quos nempe tibi pro tuis verſibus donet, quippe quos tuis nihilo deteriores credit.

Quem colis, &c. Quem ut colas, ſtudia omittis, vel, relinquis commerciū poetarum, qui ſolebant frequentes convenire in ædem Muſarum, & in templum Apollinis Palatini, in cujus aditu bibliothecam Auguſtus extruxerat, à poetis frequentari ſolitam.

Ipſe facit verſus, atque uni cedit Homero
Propter mille annos: at ſi dulcedine famæ
Succenſus recites, Maculonus commodat ædes:
Ac longè ferrata domus ſervire jubetur,
In qua ſolicitas imitatur janua portas.
Scit dare libertos extrema in parte ſedentes
Ordinis, & magnas comitum diſponere voces.
Nemo dabit regum, quanti ſubſellia conſtant,
Et quæ conducto pendent anabathra tigillo,
Quæque reportandis poſita eſt orcheſtra cathedris.

Atque uni &c. Uni Homero putat ſe cedere, patitur unum Homerum ſibi anteferri.

Propter &c. Neque idcircò, quòd Homerus fuerit ingenioſior; ſed quia mille annis eſt antiquior.

At ſi &c. Quòd ſi tu, ò poeta, velis tuos verſus recitare publicè ſpe gloriæ impulſus, dives patronus domum ſuam ad id tibi commodabit.

Maculonus. Dives quiſpiam.

At longè &c. Tibi recitanti ſervire jubetur; hoc eſt, tibi commodatur domus à divite.

Ferrata &c. Superbiam notat divitum Romanorū, quorum januæ, ferreis obicibus, & peſſulis undique clauſæ, inſtar erant portarum obſeſſæ civitatis, & hoſtium metu ſolicitæ, hoc eſt, non minori diligentia cuſtodiebantur.

Scit dare &c. Ille dives jubet in gratiam tuam, ut è ſuis libertis aliqui, in remotiori parte aulæ, in qua declamas tuos verſus, & in ultimis ordinibus cathedrarum ſedeant, qui quidem ſint valentiori voce, & bonis lateribus, ut tibi identidem applaudant, cæteroſque auditores exemplo ſuo ad plauſum dandum excitent.

Comitum. Clientum, aſſeclarum.

Regum. Divitum patronorum.

Quanti &c. Pretium, quo conduxiſti ſubſellia, & anabathra, hoc eſt, gradus, & ſcalas, quæ ſuſpenſæ ſunt ad tigillum, ſeu trabem à te data pecunia conductam; per quas ſcalas aſcendis ad ſuggeſtum unde declamas, ἀνάβαθρον ab ἀναβαίνω, *aſcendo*.

Quæque &c. Nemo divitum tibi dabit, unde ſolvas orcheſtram, ſive cathedras in orcheſtrâ poſitas; quæ, poſtquam poema tuum recitaveris, reportandæ erunt ad illos, à quibus eas conduxeras. Orcheſtra locus erat honoratior in aula, vel theatro, ubi nobiliores

ſe-

Nos tamen hoc agimus, tenuique in pulvere ſulcos
Ducimus, & littus ſterili verſamus aratro.
Nam ſi diſcedas, laqueo tenet ambitioſi
Conſuetudo mali, tenet inſanabile multos
Scribendi cacoethes, & ægro in corde ſeneſcit:
Sed vatem egregium, cui non ſit publica vena,
Qui nihil expoſitum ſoleat deducere, nec qui
Communi feriat carmen triviale moneta:
Hunc, qualem nequeo monſtrare, & ſentio tantùm,
Anxietate carens animus facit, omnis acerbi
Impatiens, cupidus ſylvarum, aptuſque bibendis

ſedebant. Vide Sat. 3.

Nos tamen &c. Senſus eſt: etſi nullus fructus ſit laboris noſtri, carmina tamen ſcribimus, & recitamus, ſed tam inutiliter, quàm ſi araremus pulverem, aut littus. Arare littus, proverbii loco dicitur de labore inutili.

Nam ſi &c. Cauſam affert, cur nihilo minùs vates carmina faciant: ſi velis, inquit, omittere carmina, diſcedere à ſtudiis, non potes: impediet te ambitio; & inveteratus, ac infitus amor poeticæ, (quem ambitioſum malum vocat) ut laqueo te conſtrictum tenebit, quominùs ſtudium poetices poſſis relinquere.

Cacoethes. Mala conſuetudo, morbus inveteratus, χακὸς, *malus*; ἦθος, *mos*.

Seneſcit. Durat, ac perſeverat.

Sed vatem &c. Sed excellens poeta eſſe nemo poteſt, niſi quem rei familiaris anguſtiæ non premunt.

Cui non ſit &c. Cui ratio ſcribendi vulgaris non ſit; qui non habeat ingenium vulgare. Vena ingenii dicitur, metaphora ſumpta à fontibus, qui longo tractu, & quaſi vena rivos deducunt.

Nihil expoſitum &c. Nihil humile, aut è trivio ſumptum ſcribere; metaphora ducta à nentibus, qui tenui filo lanam dicuntur deducere.

Nec qui communi &c. Qui non vulgari ſtylo condat carmina: metaphora ducta à monetariis, qui notam, & ſignum nummis imprimunt.

Sentio tantùm. Cujus idem mente ſolùm concipio.

Anxietate &c. Ideſt, non evadit egregius vates, niſi animus ejus careat anxia ſolicitudine quærendi victus; oportet, ut nihil acerbum ſit, quo vexetur, & in quo ferendo laboret.

Cupidus &c. Seceſsûs, & ſolitudinis amans.

Aptuſque &c. Natura factus ad poeſim. Aonia enim

regio

Fontibus Aonidum: neque enim cantare ſub antro
Pierio, thyrſumve poteſt contingere ſana
Paupertas, atque æris inops, quo nocte, dieque
Corpus eget: ſatur eſt, cùm dicit Horatius, Evhoe.
Quis locus ingenio, niſi cùm ſe carmine ſolo
Vexant, & dominis Cyrrhæ, Niſæque feruntur
Pectora noſtra, duas non admittentia curas?
Magnæ mentis opus, nec de lodice paranda
Attonitæ, currus, & equos, facieſque Deorum
Aſpicere, & qualis Rutulum confundat Erynnis.
Nam, ſi Virgilio puer, & tolerabile deeſſet

regio eſt Bœotiæ, ubi multi ſunt montes conſecrati Muſis; quæ Aonides inde dicuntur.

Neque enim &c. Senſus eſt; pauper, etiamſi corpore ſit, & mente ſanus, tamen poeta egregius evadere non poteſt.

Thyrſumve. Thyrſus haſta erat, pampinis, & hederis involuta, quam Bacchi comites, in cujus tutela poetæ ſunt, geſtabant, & agitabant; itaque thyrſum contingere, eſt eſſe in comitatu Bacchi, poetam eſſe.

Sana. Sobria, & jejuna, adeòque minùs apta concipiendo furori poetico, quo poetæ quodammodo inſani fiunt, & quo tunc vulgò tantùm afflantur, cùm ſaturi ſunt, & bene poti.

Satur eſt, &c. Satur erat Horatius, cùm tam egregia carmina in laudem Bacchi funderet. Evhoe vox eſt, qua Bacchantes utebantur, & qua uſus eſt idem Horatius in Bacchi laudibus: ſignificat autem, *Euge fili*: qua voce uſus dicitur Jupiter, gratulans Baccho de re contra Gigantes bene ab illo geſta. Legunt aliqui, *Ohe*; quæ interjectio eſt gratulantis, plaudentiſve, &c.

Quis locus &c. Quomodo poeta ingenium poteſt exprimere, niſi ſit ab omni cura liber, & vacuus, ac de ſolis carminibus condendis ſolicitus?

Et dominis &c. Niſi rapiatur, agiteturque poeta ab Apolline, & Baccho: illi enim Cyrrha, urbs poſita ad radicem Parnaſſi, ſacra eſt; huic Nyſa, urbs Arabiæ.

Duas &c. Curam carminis condendi, & cibi quærendi.

Nec de &c. Nec de domeſticis curis ſolicitæ: lodix enim eſt veſtis, qua lectus ſternitur.

Curruſque &c. Informare animo, & exprimere verſibus (ut poetæ heroici faciunt) Deos pugnantes, &c.

Qualis Rutulum &c. Deſcribere Turnum, Rutulorum Regem, perturbatum à Furia per Jovem immiſſa; quod facit Virg. lib. 12.

Nam, ſi &c. Si defuiſſent Virgilio commoda domeſtica;

Hoſpitium, caderent omnes à crinibus hydri;
Surda nihil gemeret grave buccina. Poſcimus, ut ſit
Non minor antiquo Rubrenus Lappa cothurno,
Cujus & alveolos, & lænam pignerat Atreus.
Non habet infelix Numitor, quod mittat amico,
Quintillæ quod donet, habet; nec defuit illi
Unde emeret multa paſcendum carne leonem
Jam domitum: conſtat leviori bellua ſumptu
Nimirum, & capiunt plus inteſtina poetæ.

ſtica; ſi caruiſſet domo, ſervoque.

Caderent &c. Ideſt: non potuiſſet fingere tam eleganter Furias anguibus crinitas, ut facit lib. 7. Æneid.

Surda &c. Non deſcribere adeò ſonanti carmine tubas ſignum bello dantes, & rauco gemitu clangentes.

Poſcimus &c. Immeritò volumus, ut Rubrenus Lappa, poeta tragicus tragœdias faciat non inferiores antiquo cothurno, ideſt, priſcis veterum tragœdiis; cùm pauper ſit, & oppreſſus ære alieno.

Cujus &c. Qui ita pauper eſt, ut dum tragœdias ſcribit, victus cauſa cogatur etiam veſtem, vilemque ſupellectilem oppignerare. De alveolis vide Satyr. v. Læna veſtis erat craſſior, quæ cæteris veſtibus ſuperponebatur. Cothurnus, calceamenti altioris genus, uſitatum in tragœdiis.

Pignorat Atreus. Pignoris loco tenet, auſertque Atreus fœnerator: vel, ſi mavis, dum ſcriberet tragœdiam de Atreo, eò redactus eſt paupertatis, ut coactus ſit lances, & veſtimenta oppignerare.

Numitor. Dives aliquis, & nobilis, quem ironicè infelicem vocat, qui nihil habeat, quod poetæ, honeſto viro, & amico, donet; dum habet, quod donet mulieri impudicæ. Atreus, & Thyeſtes, Pelopis filii. Nota fabula.

Nec defuit &c. Idem Numitor habuit pecuniæ ſatis, ut ex ea cicurem, & manſuetum leonem emeret, quem multa carne, multo ſumptu, nutriret domi, & tamen non habuit, quod poetæ daret.

Conſtat &c. Ironicè: ſcilicet poeta plus cibi conſumeret, majori ſumptu aleretur, quàm leo.

Contentus &c. Eſto ſanè, Lucanus, qui poeta dives fuit, nihil aliud quærat, quàm gloriam; parta fama fruatur per otium in hortis ſuis: at alii poetæ pauperes, ut Salejus, & Serranus, ſola fama, & gloria, non poſſunt eſſe contenti, niſi detur illis quoque, unde vivant. Quid enim, inquit, proderit ipſis gloria, quanta

Contentus famâ jaceat Lucanus in hortis
Marmoreis: at Serrano, tenuique Salejo,
Gloria quantalibet quid erit, ſi gloria tantùm eſt?
Curritur ad vocem jucundam, & carmen amicæ
Thebaidos, lætam fecit cùm Statius Urbem,
Promiſitque diem: tanta dulcedine captos
Afficit ille animos, tantaque libidine vulgi
Auditur: ſed cùm fregit ſubſellia verſu,
Eſurit, intactam Paridi, niſi vendat Agaven.
Ille & militiæ multis largitur honorem;
Semeſtri vatum digitos circumligat auro.

ta ſit, ſi nihil aliud habeant, ſi egeant?

Lucanus. Poeta fuit Cordubenſis, admodùm dives: ſcripſit carmen, vel hiſtoriam priùs de bello Pharſalico; ab Nerone juſſus mori, in ætatis flore deceſſit.

Marmoreis. Ideſt, in quibus multæ erant ſtatuæ, & ornamenta ex marmore.

Curritur &c. Etſi magnus ſit concurſus ad audiendam Statii Thebaidem; etſi placeat illa omnibus; tamen fame periret ipſius auctor Statius, niſi tragœdias ſuas hiſtrionibus venderet.

Amicæ. Omnibus gratæ.

Thebaidos. Thebais, eſt poema compoſitum à Statio de bello Thebano. Fuit autem Statius poeta nobilis Domitiano Imperatori cariſſimus.

Promiſitque diem. Quo ſuos verſus publicè recitabit.

Tanta &c. Adeò placet omnibus ſuavitate carminis: tanta eſt ipſius audiendi cupiditas.

Cùm fregit &c. Cùm ſe fatigavit labore, & vehementi recitatione; ita ut ſcamna ipſa clamore propè frangantur, vel, ſi mavis, auditorum multitudine.

Paridi. Hiſtrioni cuidam, qui ditiſſimus fuit, & Domitiano carus.

Intacta. Nondum editam in vulgus, novam, & recens ſcriptam.

Agaven. Tragœdiam de Agave, matre Penthei; qui, quòd Bacchum contempſiſſet, à matre in furorem acta diſcerptus eſt. Ovid. lib. 3. Metam.

Ille &c. Non ſolùm dat poetis hiſtrio, unde vivant, quod divites noſtri non faciunt; ſed & illos interdum evehit ad munera militaria, & dignitates, v. gr. Præfecturas, Tribunatus militum.

Semeſtri &c. Largitur, cui voluerit, Equeſtrem dignitatem: cujus inſigne annulus fuit aureus: qui quidem per ſex menſes hybernos erat major, & pôderis gravioris, per ſex æſtivos menſes deponebatur, ut alius minor, & levior ſumeretur:

Quod non dant proceres, dabit hiſtrio. Tu Camerinos,
Et Bareas, tu nobilium magna atria curas?
Præfectos Pelopea facit, Philomela Tribunos.
Haud tamen invideas vati, quem pulpita paſcunt.
Quis tibi Mæcenas? quis nunc erit aut Proculejus,
Aut Fabius? quis Cotta iterum? quis Lentulus alter?
Tunc par ingenio pretium, tunc utile multis
Pallere, & vinum toto neſcire Decembri.

tur: unde ſemeſtre aurum Poeta appellat. Erant etiam ſemeſtres Tribunatus militum, de quibus accipi locus iſte poteſt.

Tu Camerinos &c. Tu, ò poeta, expectas mercedem, & munera ab Camerinis, & Bareis, hoc eſt, à nobilibus Romanis, quorum frequentare domos idcircò ſtudes: ſed falleris: dat unus Paris Præfecturas, & Tribunatus militares, ſi quis illi tragœdiam aliquam, v. g. de Pelopea, aut Philomela obtulerit. Erat Camerinorum familia illuſtris: ex iis unus olim Sulpitius nimirum Camerinus, delectus fuerat, qui Athenas iret ad Solonis, & Græcorum leges exquirendas, & Romam deferendas. De Barea Sorano vide Tacitum lib. 16. Annal. in fine.

Pelopea. Filia fuit Thyeſtæ, & mater Ægyſthi, qui Agamemnonem interfecit.

Philomela. Fuit illa Pandionis Athenienſium Regis filia, & Procnes ſoror: quæ cùm à Tereo, ſororis marito, vim paſſa eſſet, in luſciniam mutata eſt, ſoror verò in hirundinem: de qua vide Sat. 6. & Ovid. Metam. 6.

Haud tamen &c. Nemo tamen ægrè ferre debet, ſi poeta ſibi victum quærat è ſuis carminibus, quæ publicè recitet, aut in theatro exhibeat; cùm aliunde nihil habeat.

Pulpita. Erant loca in theatro editiora quædam: pulpitum etiam ſumitur pro ſuggeſtu, & cathedra, unde ad populum dicitur.

Quis tibi &c. Sed ubi nunc reperias virum liberalem, & munificum in eruditos, qualis Mæcenas olim fuit, qualis Cotta, &c. Mæcenas, eques Rom. Auguſto carus, patronus eruditorum. Proculeji liberalitas laudatur ab Horatio Od 2. Lib. 2.

Tunc par &c. Tempore Mæcenatis, Proculeji, &c. cùm poetæ eruditi in pretio, & honore erant, merces dabatur æqualis ipſorum ingenio: tunc illis erat utile libris impalleſcere, & abſtinere (ut in ſtudia incumberent) epulis, & comeſſationibus, quibus Romani

Veſter porrò labor fœcundior, hiſtoriarum
Scriptores? petit hic plus temporis, atque olei plus:
Namque oblita modi milleſima pagina ſurgit
Omnibus, & creſcit multa damnoſa papyro:
Sic ingens rerum numerus jubet, atque operum lex.
Quæ tamen inde ſeges? terræ quis fructus apertæ?
Quis dabit hiſtorico, quantum daret acta legenti?
Sed genus ignavum, quod lecto gaudet, & umbra.
Dic igitur, quid cauſidicis civilia præſtent
Officia, & magno comites in faſce libelli?

mani cæteri per Saturnalia, menſe Decembri, indulgebant?

Veſter, &c. Ironicè. Sed veſter labor, ò hiſtorici, utilior fortè eſt, & fœcundior?

Petit, &c. Hic labor petit plus operæ, & olei; hoc eſt, vobis diutiùs, lucerna accenſa, vigilandum eſt, ut veſtras hiſtorias elaboretis: quę tamen inde merces?

Namque, &c. Libri enim veſtri ſupra modum omnem ad milleſimam uſque paginam augentur, & veſtro quidem damno, qui tantam papyri vim ſine lucro conſumitis.

Sic ingens &c. Et id quidem poſtulat magna rerum narrandarum multitudo; immò & hiſtorię leges, quæ jubent, ut nihil omittatur ab hiſtorico, ſed omnia ſuo loco, & ordine cum ſuis omnibus circumſtantiis deſcribantur.

Quæ tamen, &c. Senſus eſt: quæ tamen utilitas, quæ merces tui, in hiſtoria diligenter ſcribenda, laboris? metaphora ducta eſt ab agricultura.

Apertæ. Proſciſſæ, & aratæ.

Acta legenti. Scribæ, vel præconi. Acta enim ſunt publica quælibet inſtrumenta, ut edicta, leges, &c. quæ à ſcribis, vel, præconibus publicè legebantur.

Sed genus, &c. Senſus eſt: ſed hiſtorici, inquies, ſunt genus hominum ignavum, qui domi ſedent quieti, aut jacentes in lectulis hiſtorias ſuas componunt. Benè eſt, inquit Juvenalis: at cauſidici certè otioſi, & ignavi non ſunt; videamus igitur, an illi plus mercedis, & lucri ex labore ſuo referant.

Dic igitur, &c. Cedo quid afferant illi lucri forenſia officia, & actiones cauſarum civilium? quid eos juvat deferre ſecum magnam librorum, chartarumque ſarcinam, quibus nempe ad agendas cauſas utantur?

Ipſi magna ſonant: ſed tunc, cùm creditor audit
Præcipuè, vel, ſi tetigit latus acrior illo,
Qui venit ad dubium grandi cum codice nomen:
Tunc immenſa cavi ſpirant mendacia folles,
Conſpuiturq; ſinus. Veram deprendere meſſem
Si libet: hinc centum patrimonia cauſidicorum,
Parte alia ſolum ruſſati pone Lacertæ.
Conſedere duces: ſurgis tu pallidus Ajax,
Dicturus dubia pro libertate, Bubulco

Magna ſonant. Vehemẽter, & acriter declamant.

Sed tunc, &c. Sed tunc preſertim declamant vehementiùs, quando creditor aliquis, v. g. cujus cauſam agunt, adeſt coram, eoſque audit; aut ſi illos urget, atque inſtigat aliquis alius creditor, qui pecuniam repetat non ita certis nominibus, & argumentis debitam, atque adeò acriùs urget cauſidicum, quàm ille alius creditor, cujus certior, & planior cauſa.

Tetigit latus. Quaſi ut magis eum inſtiget, & urgeat.

Cum codice. Accepti, & expenſi ſuis tabulis probaturus pecuniam ſibi deberi.

Nomen, Æs alienum.

Tunc immenſa, &c. Tunc illi patroni pulmones, fauceſque, tanquam cavos folles, inflant, vocem intendunt, & ad fulciendam cauſam infinita mendacia magna contentione velut evomunt.

Conſpuiturque, &c. Ideſt, ſpuma, & ſputis gremium ſuum inquinant, præ nimia dicendi contentione.

Veram, &c. Si velis reſcire, quem tandem fructũ cauſidici, quam meſſem ex hac ſemente tam laborioſa colligant.

Hinc centum, &c Pone, in una libræ lance patrimonia & annuos proventus centum cauſidicorum: in altera lance ſolum patrimoniũ Lacertæ, (nomen eſt militis) videbis illos omnes ab hoc uno ſuperari opibus.

Ruſsati. Veſte ruſſata, ideſt, rubra induti: rubra enim veſte milites Romani, ut & olim Græci, utebantur, ut ne terreret ipſos cruor e vulneribus defluens ejuſdem nimirum coloris cum veſte.

Conſedere, &c. Deſcribit cauſidicum coram judicibus dicentem, alluditque ad locũ lib. 13. Metam. ubi Ovidius deſcribit Ajacis cũ Ulyſse de armis Achillis, coram Græcis ducibus, contentionem. Senſus igitur eſt. ſedent judices, tu ad dicendum ſurgis, non animosè, ut olim Ajax, ſed pallidus, ac tremens, vel ob malam cauſam, vel ob eventum ancipitem.

Dubia, &c. Ideſt, pro aliquo, cujus libertas in quæſtionem vocatur, de quo dubitatur, an ſit liber, an ſervus.

Bu-

Judice, Rumpe miſer tenſum jecur, ut tibi laſſo
Figantur virides, ſcalarum gloria, palmæ.
Quod vocis pretium? ſiccus petaſunculus, & vas
Pelamidum, aut veteres, Afrorum epimenia, bulbi,
Aut vinum Tiberi devectum, quinque lagenæ.
Si quater egiſti, ſi contigit aureus unus,
Inde cadunt partes, ex fœdere, pragmaticorum.
Æmilio dabitur, quantum petet; (& meliùs nos
Egimus) hujus enim ſtat currus aheneus, alti

Bubulco. Vel ruſticum aliquem judicem, & è tribu ruſticana ſumptum intelligit, vel ignarum, & imperitum, vel denique eſt nomen proprium.

Rumpe miſer, &c. Hoc eſt, pulmonem fatiga, & ſtomachum declamando.

Ut tibi, &c. Id ſcilicet mercedis capies, ut poſt quam dicendo fueris defatigatus, palmarum rami virides, in ſignum victoriæ, figantur ad fores domus tuæ, & iis ornentur extremi gradus ſcalarum, quibus in cubiculũ tuum aſcendis.

Petaſunculus. Exiguus petaſo. Eſt petaſo coxa porcina ſalita.

Pelamidum. Pelamides, ſunt viles piſciculi.

Bulbi. Sunt radices quædam rotundæ, & tunicatæ, è genere cœparum.

Epimenia. Vox eſt Græca, ἐπιμήνια, quę ſignificat aliquid, quod ſit ſingulis menſibus: quare bulbos appellat Afrorum epimenia, ideſt, veluti menſtrua quædam munera, quæ ſingulis menſibus Romam afferant vendenda.

Tiberi devectum. Vile, ut Vejentanum, vel Hetruſcum, ſecundo flumine Romam deportatum, non adverſo flumine ex Campania, aut Græcia advectum.

Si quater, &c. Si ob cauſam quater actam, datur tibi fortè unus aureus nummus. Porrò nummus aureus continebat 100. ſeſtertios, & reſpondet decem ferè libris Gallicæ monetæ: Italicæ verò duobus Scutatis nummis, & bajochis circiter triginta.

Inde cadunt, &c. Ideſt, ex aureo illo partes quædam decerpũtur diſtribuẽdæ, ex pacto, pragmaticis, qui te juvant. Pragmatici porrò erant advocati, quidam peritiores juris, qui cauſidicis leges, & jura monſtrabant, quibus in certis cauſis uterentur.

Æmilio. Diviti cauſidico.

Et meliùs nos, &c. Nos tamen pauperes cauſidici, quibus nihil ferè datur, majori diligentia, & fide cauſam egimus, quàm ille Æmilius.

Hujus enim, &c. Sed plus datur Æmilio, quia dives,

Quadrijuges in veſtibulis, atque ipſe feroci
Bellatore ſedens curvatum haſtile minatur
Eminus, & ſtatua meditatur prælia luſca.
Sic Pedo conturbat, Matho deficit: exitus hic eſt
Tongilli, magno cum rhinocerote lavari
Qui ſolet, & vexat lutulenta balnea turba,
Perque forum juvenes longo premit aſſere Medos,
Empturus pueros, argentum, myrrhina, villas;

& nobilis eſſe creditur, habetque in atrio ſuæ domus ingentem currum ex ære, quem equi quatuor, item ahenei, veluti trahere videantur.

Atque ipſe. Præterea ſtatuam habet equeſtrem, in qua feroci equo repræſentatur inſidens, cum haſta, quam videtur coruſcare, & quaſi vibrare, velut in hoſtem adverſum conjecturus, altero oculo clauſo, ut ictû dirigat, luſcos imitatus.

Sic Pedo, &c. Hunc in modum cauſidici pauperes. qualis eſt Pedo, dum exiguum è ſuo labore fructum colligunt, & videri tamen divites, inſtar iſtius Æmilii, geſtiunt, rem familiarem dilapidant.

Conturbat. Subaudi: rationes. Decoquit.

Matho deficit. Ideſt, ad egeſtatem redigitur.

Exitus, &c. Hæc eadem eſt calamitas, hic finis luctuoſus Tongilli, dum, ut ſe divitem ſimulet, ea facit, quæ divites ſolent, lavatur rhinocerote, &c.

Magno cum, &c. Ideſt, utitur in balneis gutto, ſeu vaſe, ex cornu rhinocerotis facto, quali divites uti ſolebant ad oleum infundendum: cùm alii guttum haberent vulgò factum ex cornu tauri. Rhinoceros porro eſt animal, cui unum eſt cornu in naſo extremo. *ῥὶν naſus: χέρας, cornu.*

Et vexat, &c. Et ſecum in balnea circumducit ad pompam turbam comitum luto infectorum, ut qui ipſum per lutum ſecuti ſint? & ſic moleſtus eſt iis, qui in iiſdem balneis cum eo lavantur.

Perque forum, &c. Et jubet ſe portari per forum in longa lectica ex aſſeribus facta, ſervoſque premit corporis mole. Per longum aſſerem quidam non ipſam lecticam, ſed perticas, quibus hinc inde geſtatur, intelligunt.

Juvenes Medos. Servos è Media, regione Aſiæ, unde multi Romam ſervi mittebantur, valido, & robuſto corpore.

Empturus, &c. Fingens (ut videatur dives) velle ſe emere myrrhina vaſa, ſervos, &c.

Argentum. Vaſa argentea.

Myrrhina. Vaſa ex eo ſaxo facta, quod Murrha dicitur, ex Oriente advecto, inſignis coloris, & odoris, de quo Plin. lib. 37. c. 2.

Spon-

Spondet enim Tyrio ſtlataria purpura filo.
Et tamen hoc ipſis eſt utile: purpura vendit
Cauſidicum; vendunt amethyſtina: convenit
illis
Et ſtrepitu, & facie majoris vivere cenſus:
Sed finem impenſæ non ſervat prodiga Roma.
Ut redeant veteres, Ciceroni nemo ducentos
Nunc dederit nummos, niſi fulſerit annulus
ingens:
Reſpicit hoc primùm, qui litigat, an tibi ſervi
Octo, decem comites, an poſt te ſella, togati
Antepedes: ideò conducta Paulus agebat
Sardonyche; atque ideò pluris, quàm Coſſus,
agebat,

Spondet, &c. Purpura enim, quam geſtat, fidem facit hæc illum emere poſſe, eſſe divitem illum, & bene nummatum.

Stlataria. Stlatarium, vox eſt antiqua, quæ mendax, & illecebroſum ſignificat. Significat etiam id, quod eſt mari advectum, transmarinum, ut purpura, quæ ex Phœnicia, & Tyro Romam deferetur: ſtlata enim genus eſt navigii, à latitudine ſic vocatum: antiqui enim, ſtlatum dicebant, pro latum, ſlitem, pro, litem; unde ſtlatarius, qui eo navigio defertur.

Vendit. Ideſt, veſtis purpurea facit, ut cauſidicus majori pretio conducatur.

Amethyſtina. Veſtimenta violacea, ab colore gemmę, quæ amethyſtus dicitur.

Convenit, &c. Utile eſt illis fingere ſe ditiores, quàm reverà ſint.

Sed finem, &c. Sed eſto, dent aliquid famæ, & oſtentationi, at ſaltem ſi modum aliquem in eo tenerent: verum Romani prodigi, & ambitioſi, id ut faciant, adduci non poſſunt.

Ut redeant, &c. Etiamſi reviviſcerent ſummi illi oratores, ipſe etiã Cicero; nemo tamẽ daret illi nunc ducentos ſeſtertios, ideſt, viginti libras Turonenſes, ut Galli vocant: Scutatos nummos, ut Itali, circiter quatuor, cum ſexaginta bajochis: niſi in ejus digito pretioſum annulum videret.

Reſpicit. Ut te ſcilicet patronum eligat.

Sella. Lectica.

Antepedes. Anteambulones amici, ſeu clientes, qui ambitionis, & pompæ cauſa dominum, aut patronum præcedebant.

Ideò conducta, &c. Ideſt, utebatur Paulus cauſidicus annulo conducto, (in quo erat gemma ſardonyx dicta.) idcirco, quòd illam ad opum oſtentationem utilem eſſe videret.

Pluris, &c. Majori pretio

Quàm Baſilus. Rara in tenui facundia panno.
Quando licet Baſilo flentem producere matrem?
Quis bene dicentem Baſilum ferat? Accipiat te
Gallia, vel potiùs nutricula cauſidicorum
Africa, ſi placuit mercedem ponere linguæ.
Declamare doces, o ferrea pectora Vecti!
Cùm perimit ſævos claſſis numeroſa tyrannos.
Nam, quæcumque ſedens modò legerat, hæc
eadem ſtans
Proferet, atque eadem cantabit verſibus iiſdem:
Occidit miſeros crambe repetita magiſtros.

cauſas dicebat, quàm Coſſus, & Baſilus, pauperes cauſidici.

Rara in, &c. Rarò putantur eſſe eloquentes, qui vili, & tenui veſte induti ſunt.

Quando, &c. Cuinam aliquando pauperi cauſidico, quantumlibet diſertus ſit, gravior cauſa eſt commiſſa? Quando matrem aliquam orantem pro vita, & ſalute filii, in judicium adduxit, ut judices ad miſericordiam permoveret? immò ne auditur quidem, licèt bene peroret.

Accipiat te, &c. Si vis lucrari aliquid agendis cauſis, pete Galliam, vel Africam; ubi ſunt in pretio etiam pauperes cauſidici, modò ſint eloquentes.

Declamare, &c. Oſtendit jam, quàm parum lucri faciant rhetores, qui artem dicendi, & declamandi docebant juvenes alumnos.

O ferrea, &c. O Vecti, quàm ferreum pectus habes, & labore invictum! Is Vectius erat Rhetor.

Dum perimit, &c. Dum diſcipulorum numeroſa ſchola recitat aliquam ſcriptionem, cujus inſcriptio, & argumentum eſt de tyrannis perimendis.

Nam quæcumque, &c. Oportet patientiſſimum eſſe præceptorem; utpotè quem neceſſe ſit eadem, quæ ſedens v. g. diſcipulis prælegerit, eadem, inquam, ſtantem, iiſdemque verbis, & verſibus, ad nauſeam uſque centies recitare diſcipulis ſuis, ac inculcare.

Occidit, &c. Eadem præcepta iiſdem inculcata, præceptores miſeros fatigant, atque enecant: non ſecus, ac recalefacta braſſica, & ad faſtidium repoſita, nauſeam convivis affert. Proverbium apud Græcos uſitatum eſt; crambe, ſeu braſſica, bis appoſita mors eſt: Δὶς χράμβη θάνατος.

Quis color, &c. Volunt omnes diſcere omnia, quæ ad artem dicendi pertinent; quis ſit color, id eſt, quis ornatus, quis modus tractandæ cauſæ.

Et

Quis color, & quod ſit cauſæ genus, atque ubi ſumma
Quæſtio, quæ veniant diverſa parte ſagittæ,
Scire volunt omnes, mercedem ſolvere nemo.
Mercedem appellas? quid enim ſcio? Culpa docentis
Scilicet arguitur, quòd læva in parte mamillæ
Nil ſalit Arcadico juveni, cujus mihi ſexta
Quaque die miſerum dirus caput Hannibal implet:
Quidquid id eſt, de quo deliberat, an petat Urbē
A Cannis, an poſt nimbos, & fulmina, cautus
Circumagat madidas à tempeſtate cohortes.
Quantum vis ſtipulare, & protinus accipe, quod do,

Et quod ſit, &c. Diverſa cauſarum genera, deliberativum, demonſtrativum, judiciale.

Summa &c. Controverſiæ ſtatus: qua de re agatur: in quo vertatur cauſæ cardo.

Quæ veniant, &c. Quænam argumenta, velut ſagittæ, ab adverſario, torqueantur.

Mercedem, &c. Verba ſunt alicujus diſcipuli, Tu, o rhetor, loqueris de mercede tibi danda: poſtulas mercedem, quia me rhetoricam docuiſti? at quid ſcio? nihil certè; nihil me docuiſti: nulla tibi merces debetur.

Culpa, &c. Verba ſunt magiſtri reſpondentis. Scilicet culpa mea eſt, quòd iſte adoleſcens hebes ſit, & ſtupidus inſtar aſini; quod nihil ipſi ſaliat, ſeu palpitet, in ſiniſtra parte pectoris; hoc eſt, quod nihil cordis, & ingenii habeat.

Arcadico. Pingui, hebeti, & aſinino; in Arcadia enim, quæ eſt Græciæ pars, in Peloponneſo, aſini majores dicuntur eſſe, ac fortiores, quàm aliis in locis.

Cujus mihi, &c. Qui ſexta quaque die hebdomadæ miſero mihi caput obtundit importunis ſuis declamationibus de Hannibale, deliberante poſt victoriam Cannenſem, an Urbem oppugnet, an relicta Roma, fatigatum imbribus exercitum aliò ducat. Hannibal, cùm ad Cannas, Apuliæ vicum, Romanos magna clade profligaſſet, bellum conficere poterat, ſi rectà Romam petiiſſet; id verò ne faceret, imbre multo, & procella ſuperveniente deterritus eſt.

Quantum vis, &c. Hoc dicit rhetor magiſter illi, qui ſibi puerum inſtituendum tradidit. Pete, quid tibi dari velis; dabo ego, quidquid libuerit, etiam ipſius parenti, ſi poteſt illum declamantem patien-

Ut toties illum pater audiat? Hæc alii ſex,
Et plures, uno conclamant ore ſophiſtæ;
Et veras agitant lites, raptore relicto:
Fuſa venena ſilent, malus, ingratuſque maritus,
Et quæ jam veteres ſanant mortaria cæcos.
Ergo ſibi dabit ipſe rudem, ſi noſtra movebunt
Conſilia, & vitæ diverſum iter ingredietur,
Ad pugnam, qui rhetorica deſcendit ab umbra;
Summula ne pereat, qua vilis teſſera vænit

ter audire tam ſæpe, quàm à me auditur.

Stipulare. Stipulari eſt forenſe verbum, & ſignificat paciſci: petere aliquid, aut promittere, interpoſita certa juris formula.

Hæc alii ſex, &c. Senſus eſt: nec putes hæc ab uno tantùm dici: longè plures ſunt, qui idem uno ore conclament, & conquerantur; quique malint idcircò in foro veras cauſas agere (etſi non magna mercede) quàm in ſcholis fictas declamationes diſcipulis proponere, tanto labore, tantulo lucro.

Sophiſtæ. Ea vox in hoc loco ſignificat Rhetores, qui artem dicendi, & declamandi docent.

Raptore, &c. Relictis fictis declamationibus, & cauſis, quæ a pueris exercitationis cauſa tractantur, v. g. de Jaſone, qui Medeam rapuit.

Fuſa, &c. Ideſt; non jam accuſant veneficum, umbratili aliqua accuſatione,

Malus, &c. Non invehuntur in maritum aliquem fictum, à quo uxor ſe malè tractatam queratur.

Et quæ jam, &c. Non ſumunt ſibi pro ſcribendi materia fabulam illam, qua Medea dicitur promiſiſſe Peliæ filiabus, ſe patrem ipſarum jam ſenem juventuti, & ſanitati redditurum, certis pharmacis, atq; herbis, in mortario tritis.

Ergo ſibi, &c. Senſus eſt: itaque, ſi cui animus eſt, omiſſo munere docendi, è ſcholarũ umbra, & pulvere deſcendere in forum, ut veras ibi cauſas agitet; ego illum vehementer hortor, id ut faciat, ac munus rhetoricam in umbra ſcholæ docẽdi, laboremque deponat.

Dabit, &c. Si mihi credit, ſibi ipſe finem docendi imponet. Ducta eſt metaphora a gladiatoribus, qui, cùm miſſionem impetrabãt, rude donabantur. Erat autem rudis, virgula quædam, & bacillus ligneus, quo donabantur gladiatores emeriti.

Summula, &c. Hoc eſt, ne, ſi diutius rhetoricam docere pergas, eò redigaris inopiæ, ut ne ſuperſit quidem ſumma pecuniæ exigua, qua teſſeram frumentariam emas, aut vendas.

Teſſera. Tabella lignea erat, certis notis inſignita, ſiguræ

Frumenti: quippe hæc merces lautiſſima. Tenta,
Chryſogonus quanti doceat, vel Pollio quanti
Lautorum pueros, artem ſcindens Theodori.
Balnea ſexcentis, & pluris porticus, in qua
Geſtetur dominus, quoties pluit: anne ſerenum
Expectet, ſpargatve luto jumenta recenti?
Hic potiùs: namque hìc mundæ nitet ungula mulæ.
Parte alia long's Numidarum fulta columnis

guræ plerumque quadratæ, (unde & nomen accepit,) qua accepta, ire ad publica horrea licebat, & frumentum gratis accipere. Quod ſi quis mallet pecuniam, quàm frumentum, poterat teſſeram ſuam vendere.

Quippe hæc,&c. Etſi enim vilis ſit hæc merces, quæ cauſidico datur, tamen eſt ampliſſima, ſi eam compares cum mercede rhetorum in ſcholis docentium. Videenim, quantula merce de nobilium noſtrorum filios doceat Chryſogonus rhetor, aut Pollio.

Artem, &c. Præcepta Rhetoricæ, a Theodoro tradita, minutatim dividens, & explicans ſigillatim. Fuit ille rhetor ea tempeſtate laudatiſſimus.

Balnea,&c. Invehitur in divites Romanos, qui, cùm balnea, & alia ejuſmodi ædificia maximis ſumptibus erigerent, in ſola filiorum inſtitutione parci erant.

Sexcentis, &c. Supple, ſeſtertiis conſtant: & ſenſus eſt, ſeſtertia ſexcenta dives aliquis ad extruenda domi ſuæ balnea, & plures adhuc nummos expendit ad extruendam porticum, ſive ambulacrum, in quo pluvio tempore lectica geſtetur. Redit autem hæc ſumma fere ad ſexaginta mille libras Gallicæ monetæ: Italicæ verò nummorum argenteorum, quos vulgò ſcutatos appellant, millia fere 14.

Anne,&c. Ironicè. Et verò velleſne, ut vir nobilis, & adeò lautus expectaret, donec ſerenum eſſet tempus? aut per viam lutulentam, & imbre recenti corruptam, currum, & nitidos equos duci juberet?

Hic potiùs. Certè longè commodius eſt in porticu geſtari: hìc itaque geſtetur vir ille dives.

Hic mundæ, &c. Luto non ſpargitur pes nitidi, & mundi jumenti, quo currus trahitur.

Parte alia, &c. Ideſt, videbis prætereà in divitis illius domo magnificas cœnationes, fultas columnis ex lapide Numidico, qui ad columnas optimus erat, & pulcherrimus. Cœnatio vocabatur locus, ubi cœnabant, ſeu triclinium.

Surgat, & algentem rapiat cœnatio Solem.
Quanticumque domus, veniet qui fercula doctè
Componit, veniet, qui pulmentaria condit.
Hos inter ſumptus ſeſtertia Quintiliano.
Ut multùm, duo ſufficient: res nulla minoris
Conſtabit patri, quàm filius. Unde igitur tot
Quintilianus habet ſaltus? Exempla novorum
Fatorum tranſi: felix, & pulcher, & acer;
Felix, & ſapiens, & nobilis, & generoſus;
Appoſitam nigræ Lunam ſubtexit alutæ?

Et algentem, &c. Hoc eſt: ita compoſitis feneſtris extructa, ut Solem minimè calidum excipiat, orientem v. g. vel occidentem: tunc enim, etiam per æſtatem, Sol non vehementer calidus eſt.

Quanticumque, &c. Quantocumque tamen pretio domus conſtet, nihilominùs habebit quoque dives ille ſtructorem ad menſam, & ad fercula ſcitè componenda, & ordinanda: coquum item peritiſſimum ad condienda obſonia.

Veniet. Emetur, aderit.

Pulmentaria. Cibos.

Hos inter, &c. Cùm tot ſumptus faciat dives pater ad luxum, & delicias; vix Quintiliano, filii præceptori, ſeſtertia duo dabit, id eſt, libras Gallicas 200 Italicæ ſcutatos nummos circiter 45. & quidem ad ſummum. Fuit Quintilianus orator celeberrimus, Domitiani tēpore: annos 20. rhetoricam docuit, ejuſque artis præcepta preclarè litteris mandavit.

Unde, &c. Quare igitur tot habet nemora? ideſt, quare tam dives eſt Quintilianus?

Tranſi, &c. Omitte mihi Quintilianum: eſt enim exemplum novi, & inuſitati cujuſdam fati, & felicitatis; cùm nemo preter eum ex liberalibus diſciplinis dives factus ſit.

Felix, &c. Qui felix eſt, idem eſt pulcher, acer, nobilis, orator, & ſophiſta maximus. Poſſunt accipi ſic iſta, ut dicantur de Quintiliano, quem velit præclaris quidem corporis, animique dotibus ornatum fuiſſe; ſed iis tamen nōn tam divitias ſuas debere, quàm fortunæ beneficio.

Appoſitam, &c. Ideſt, Senator eſt. Senatores enim nigros calceos gerebant: quibus aſſuta erat figura Lunæ, ſeu potiùs littera, C, quæ creſcenti Lunæ ſimilis eſt. Deſignabatur autem hac littera numerus Senatorum, qui primi ſunt a Romulo inſtituti, nempe centum.

Alutæ. Calceis ex aluta factis, ſeu potiùs intectis alu-

Felix, orator quoque maximus, & jaculator,
Et ſi perfrixit, cantat bene. Diſtat enim, quæ
Sidera tè excipiant modò primos incipientem
Edere vagitus, & adhuc a matre rubentem.
Si fortuna valet, fies de rhetore Conſul:
Si volet hæc eadem, fies de Conſule rhetor.
Ventidius quid enim? quid Tullius? anne aliud, quàm
Sidus, & occulti miranda potentia fati?
Servis regna dabunt, captivis fata triumphos.
Felix ille tamen, corvoquoque rarior albo.
Pœnituit multos vanæ, ſteriliſque cathedræ;
Sicut Traſimachi probat exitus, atque Secundi

aluta; qua voce intelligimus pellem omnem mollem, & tenuem.

Jaculator. Dialecticus bonus, & ſophiſta; qui argumenta, [& rationes, inſtar jaculorum, in adverſarium valide intorqueat.

Et ſi &c. Tanta eſt, inquit, fortuna hominis felicis, qualis eſt Quintilianus, ut, etiamſi raucus eſſet præ nimio frigore, tamen bene cantare, & commodè declamare diceretur.

Diſtat &c. Refert plurimum, quæ te ſidera naſcentem aſpexerint.

A matre, &c. Ab alvo materna recens profuſum, modò natum.

Ventidius, &c. Quid enim vos docent aliud exempla Ventidii, & Servii Tullii, quàm ſiderum, & fati miram eſſe vim? Porrò Ventidius Baſſus, è captivo, & mulione, Tribunus plebis, Prætor, & Conſul evaſit, ac demum de Parthis triumphavit, ad eos miſſus ab Antonio anno U. C. 718. Servius verò Tullius, ex ancilla natus, Tarquinio Priſco ſucceſſit, & ſextus fuit Rex Romanorum.

Felix, &c. Ille tamen rhetor fortunatus, qualis eſt Quintilianus, aut quicumque alius, tam rarus eſt, quàm corvus albus.

Steriliſque, &c. Nullo fructu, & lucro docuiſſe rhetoricam.

Traſimachi. Carthaginenſis rhetor fuit, qui propter exiguam mercedem coactus eſt docendi munus relinquere. Quidam illum egeſtate ad ſuſpendium adactum eſſe narrant.

Secundi. Secundus Carinas, poſtquam rhetoricam Romæ aliquandiu profeſſus fuit, a Caligula Urbe pulſus, Athenas ſe contulit; ubi dicitur tanta oppreſſus egeſtate, ut præ deſperatione veneno ſe interfecerit.

Carinatis: & hunc inopem vidiſtis, Athenæ,
Nil præter gelidas auſæ conferre cicutas.
Dii majorum umbris tenuem, & ſine pondere terram.
Spirantesque crocos, & in urna perpetuum ver,
Qui præceptorem ſancti voluere parentis
Eſſe loco. Metuens virgæ jam grandis Achilles
Cantabat patriis in montibus: & cui non tunc
Eliceret riſum citharœdi cauda magiſtri?
Sed Rufum, atque alios cędit ſua quæque juventus, —
Rufum, qui toties Ciceronem Allobroga dixit.

Nil auſæ, &c. Nihil ipſi auſæ dare, præter venenum. Alludit ad Socratem, virum doctiſſimum, quem Athenienſes, data cicuta, interfecerunt.

Gelidas, &c. Cicutam gelidam vocat, quia hæc herba genus ęſt veneni frigidiſſimi.

Dii majorum, &c. Dent Dii majorum noſtrorũ manibus levem terram, & perpetuis floribus halantem terram eſſe jubeant circa illorum tumulum: his vocibus bene precari ſolebant mortuis.

Crocos. Crocus, ſeu Crocum, eſt herba odorata.

In urna. Oſſa mortuorum, & cineres in urna recondebant, in eamque flores, & herbas odoratas coniiciebant.

Qui, &c. Qui tam ſapienter illud ſanxerunt, ut præceptores non minùs ſanctè coleremus, quàm parentes ipſos.

Metuens, &c. Achilles ipſe, jam grandis, Chironem præceptorem colebat plurimùm, & metuebat.

Cantabat. Fidibus cantare diſcebat.

Patriis. Theſſalis. Theſſalia eſt pars Græciæ, unde oriundus Achilles.

Cui non, &c. Erat tamen difficile tunc à riſu abſtinere, & magiſtrum non irridere; quis enim non riſiſſet caudatum illum citharœdum; Chiron enim fuit Centaurus: ajunt autem Centauros inferiori parte, infra umbilicum, equos fuiſſe; ſuperiori, homines: ut fabulis proditum eſt.

Sed, &c. Nunc autem Rufum præceptorem etiam pueri, ipſius diſcipuli, verberant, cædunt, ac malè mulctant.

Qui, &c. Qui Ciceronem dicebat barbarè loqui, & ſuperflua eloquentia, Gallico, & Allobrogico more, uti.

Allobroga, Erant Allobroges Galliæ populi circa Rhodanum.

Quis

Quis gremio Enceladi, doctique Palæmonis affert,
Quantum grammaticus meruit labor? & tamen ex hoc,
Quodcumque eſt, (minus eſt autem, quàm rhetoris æra,)
Diſcipuli cuſtos præmordet Acœnonetus;
Et qui diſpenſat, frangit ſibi. Cede, Palæmon,
Et patere inde aliquid decreſcere: non aliter, quã
Inſtitor hybernæ tegetis, niveique Cadurci:
Dummodò non pereat, mediæ quod noctis ab hora
Sediſti, qua nemo faber, qua nemo ſedebat,
Qui docet obliquo lanam deducere ferro.
Dummodò non pereat totidem olfeciſs: lucernas,
Quot ſtabant pueri, cùm totus decolor eſſet

Quis gremio, &c. Deplorat egeſtatem Grammaticorum. [Quis, inquit, in ſinum Enceladi, & Palæmonis, celebrium grammaticæ magiſtrorum, tantum pecuniæ coniicit, id eſt, tantum iis dat, &c.

Ex hoc, &c. Ex hac exigua mercede, quæ grammaticis datur, quamvis exigua ſit, & adhuc minor ære, ſeu mercede, quæ datur rethoribus, imminuit aliquid, & reſecat.

Acœnonetus. Pueri pædagogus. Nomen eſt proprium, vel ex Græco fictum, eumque ſignificans, qui nihil ſibi cum aliis vult eſſe commune. Legunt quidam, *Acanitus ipſe*.

Frangit ſibi. Aliquid præcidit, atque ſervat ſibi

Cede, &c. Cede de jurè tuo, infelix Palæmon, inquit Juvenalis, & patere tibi aliquid de mercede tua auferri; quemadmodum patiuntur mercatores de pretio, quod pro merce poſtularunt, imminui, ac detrahi aliquid.

Inſtitor. Mercator.

Tegetis. Teges eſt veſtis, qua lectus ſternitur.

Cadurci. Eſt hìc cadurcum, quoddam integumentum, vel velum lecti, ſic dictum, quia fiebat ex lino, apud Cadurcum in Gallia collecto.

Dummodò, &c. Dum mercedis aliquid habeas, & nõ pereat tibi labor ille, quem adhibuiſti, ut ſurgeres ſummo manè, antequam fabri ſederent in officina, & ii, qui lanam carminant, ac pectunt ferreis dentibus, obliquè in lignea tabula fixis.

Olfeciſſe, &c. Diſcipulorum nempe, qui cum lucernulis mane ventitant in ſcholam ante lucem.

Cùm totus, &c. Ideſt, cùm Horatii, Virgiliiq; opera, quæ

Flaccus, & hæreret nigro fuligo Maroni.
Rara tamen merces, quæ cognitione Tribuni
Non egeat. Sed vos ſævas imponite leges,
Ut Præceptori verborum regula conſtet,
Ut legat hiſtorias, auctores noverit omnes,
Tamquam ungues, digitoſque ſuos; ut fortè
rogatus,
Dum petit, aut thermas, aut Phębi balnea, dicat
Nutricem Anchiſæ, nomen, patriamque novercę
Archemori: dicat, quot Aceſtes vixerit annos,
Quot Siculus Phrygibus vini donaverit urnas:
Exigite, ut mores teneros, ceu pollice, ducat

quæ pueris prælegebat præceptor, lucernæ fumo, & fuligine nigra eſſent, coloremque mutarent.

Rara tamen, &c. Quamvis merces grammaticorum adeò ſit exigua, rarò tamen eam ſine lite, Tribuniq; ſententia obtinent, coguntu rque, ut ea fruantur, confugere ad judicem, qui parentes compellat ad eam ſolvendam.

Tribuni. Ærarii Tribuni, qui de levioribus cauſis pecuniariis judicabat.

Sed vos, &c. Convertit orationem Poeta ad ipſos parentes cum amara indignatione: Vos, qui pręceptoribus veſtrorum liberorum tam exiguam mercedem tribuitis, petite tamen ab illis, & exigite multa dura, & aſpera.

Ut pręceptori, &c. Ut exploratæ illi, & perſpectæ ad unguem ſint verborum omnes regulæ; ut emendatè, & ſine vitio loquatur,

Dum petit, &c. Ut, ſi quis ab eo petat, dum proficiſcitur ad thermas, &c. quænam fuerit nutrix Anchiſæ, &c. ſtatim ipſi reſpondeat.

Thermas. Loca ſunt, in quibus vel aquæ calidæ ſervantur lavando corpori, vel ignis, aerque calidus ad ſudorem exprimendum.

Phœbi. Balneatoris cujuſdam.

Archemori. Fuit ille filius Rheti, Marrubiorum in Italia Regis. Rhetus duxit Caſperiam ſecundis nuptiis, Archemori novercam. De illo agit Virg. 10. Æneid.

Aceſtes. Siciliæ Rex, qui Æneam, tempeſtate jactatum, excepit in Sicilia: is ad ſummam ſenectutem perveniſſe dicitur. Vide Virg. lib. 5. Æneid.

Quot Siculus, &c. Quot dolia vini idem Aceſtes Troianis. Italiam petentibus dederit.

Ceu pollice, &c. Ceu tenuem argillam, quam figuli manu tractantes in omnem partem ducunt, ac formant.

Hæc, inquit, cures; & cùm ſe verterit annus,
Accipe, victori populus quod poſtulat, aurum.

Inquit. Pater aliquis, præceptorem alloquens.
Cùm, &c. Finito anno.
Accipe, &c. Levem pecuniæ ſummam, qualem populus colligebat, & poſtulabat ab iis, qui ludis gladiatoriis interfuerant, dandam gladiatori victori; quæ cùm pro arbitrio daretur à ſingulis, vulgò tenuis erat.

SATYRA VIII.

De vera, & falſa nobilitate.

STemmata quid faciunt? quid prodeſt, Pontice, longo
Sanguine cenſeri, pictoſque oſtendere vultus
Majorum, & ſtantes in curribus Æmilianos,
Et Curios jam dimidios, humeriſque minorem
Corvinum, & Galbam auriculis, naſoque carentem?

Stemmata, &c. Quid emolumenti, aut ſolidæ laudis habet ordo nobilium avorum a genealogia in tabula deſcriptus? Stemmata porrò ſunt ramuſculi, vel lineæ in modum ramorum ex uno trunco ductæ, quibus cognationum varii gradus inter ſe nectuntur: ita ut variæ perſonæ, ab una aliqua propagatæ, tanquam rami ex uno ſtipite derivati, continua ſerie aliæ ex aliis deſcribantur.

Pontice. Vel amicus Juvenalis, eſt, vel quiſpiam nobilis arrogans.

Longo, &c. Antiqua majorum ſerie nobilem æſtimari.

Pictoſque, &c. Romani, ut ſcribit Seneca lib. 3. de Benef. cap. 28. imagines majorum, & nomina longo ordine, ac multis illigata flexuris, in parte prima ædium collocabant.

Stantes, &c. Æmilianorum ſtatuas triumphales, quibus ſtantes in triumphali curru repræſentabantur. Inter illos celeberrimus fuit Scipio Æmilianus, de quo poſteà dicetur, Pauli Æmilii filius.

Jam dimidios. Statuas Curiorum vetuſtate imminutas, & exeſas. De Curio vide ſat. 2.

Humeriſque minorem. Id eſt, truncatum humeris, temporis diuturnitate abſumptis.

Galbam. Fuit ſeptimus Romanorum Imperator à Illius facta métio Sat. 2. & 6.

Qui

Qui fructus generis, tabula jactare capaci
Corvinum, & poſthac multa deducere virga
Fumoſos Equitum cum Dictatore Magiſtros;
Si coram Lepidis malè vivitur? Effigies quò
Tot bellatorum, ſi luditur alea pernox
Ante Numantinos? ſi dormire incipis ortu

Qui fructus, &c. Quem capis fructum, quam utilitatem, è generis nobilitate, quando jactas, & oſtentas familiam tuam in ampla tabula deſcriptam, & jam inde a nobili illo, & celebri Corvino longa ſerie deductam? quid prodeſt longo ſtemmate, multiſque ramuſculis illigatas oſtentare fumoſas imagines majorum tuorum, quorum alii Dictatores, alii Magiſtri Equitum fuere?

Corvinum Valerium Corvinum, qui Gallum, a quo provocatus fuerat, ope corvi adverſarium perterrentis devicit: unde Corvinus eſt appellatus.

Virga. Multis ramulis è ſtipite ductis, includere Corvini effigiem, &c. Vel: longo radio deſignare, ac percurrere deſcriptos in tabula Corvinum, & equitum magiſtros.

Fumoſos. Statuas vetuſtate obſoletas, vel nigras fumo; quia ſervabantur vulgò in atriis ædium, ubi ignis ſolebat accendi a ſamulis. Vide Sat. 1.

Dictatore. Dictator erat extraordinarius, & ſummus Populi Romani Magiſtratus: qui difficillimis tantùm temporibus creabatur, juſque ſummum in Republica obtinebat.

Equitum, &c. Magiſter Equitum cum Dictatore, & ab Dictatore creabatur: imperium habebat in Equites, ac reliquum exercitum, & ſine Dictatoris facultate, ac juſſu nihil moliebatur.

Si coram Lepidis, &c. Si malè vivis coram illis ſtatuis clariſſimorum majorum tuorum, qualis fuit Æmilius Lepidus, bis Conſul, Pontifexque Maximus, & Scipio Æmilianus, qui, ob deletam Numantiam, urbem Hiſpaniæ, Numantinus dictus eſt, ut & Africanus, ob deletam Carthaginem.

Effigies quò, &c. Quid prodeſt oſtentare imagines tot ducum, ſi coram illis veluti ſpectantibus, & pudore ſuffuſis, ludas per totam noctem, & manè tantùm dormire incipias: quo tempore majores illi tui, quibus ita glorìaris, ſolebant è caſtris prodire, ut hoſtem invaderent?

Ortu Luciferi. Id eſt, ſummo manè. Lucifer eſt ſtella, quam aſtronomi Venerem vocant: quæ manè cùm apparet, Lucifer dicitur, cùm apparet ſerò, dicitur Heſperus, ſeu Veſper.

Cur

Luciferi, quo ſigna duces, & caſtra movebant?
Cur Allobrogicis, & magna gaudeat ara,
Natus in Herculeo Fabius lare; ſi cupidus, ſi
Vanus, & Euganea quantumvis mollior agna,
Squallentes traducit avos; emptorque veneni
Frangenda miſeram funeſtat imagine gentem?
Tota licèt veteres exornent undique ceræ
Atria, nobilitas ſola eſt, atque unica virtus.
Paulus, vel Coſſus, vel Druſus moribus eſto?

Cur Allobrogicis &c. Cur Allobrogicis majoribus glorietur flagitioſus aliquis è Fabiorum gente? Fabius enim Maximus ob victos Allobroges, Galliæ populos, ſibi, ſuiſque poſteris Allobrogici cognomen invenit.

Magna ara. Ara Herculis, cujus ſacra familiæ Fabiorum erant hæreditaria, ut ait Livius. Hæc ara Circo Flaminio vicina erat, Herculi ab Evandro dicata, & ara Maxima vocabatur.

Natus &c. Ex ea familia oriundus, quæ Herculi peculiari quadam ratione addicta eſt: gens enim Fabia originem ab Hercule ducere dicebatur. Lar, Deus uniuſcujuſque familiæ proprius, & præſes dicebatur. Accipitur vulgò pro ipſa domo.

Cupidus. Si pravis cupiditatibus irretitus.

Euganea. Euganei circa Patavium erant: ibi ovium lanæ molliſſimæ.

Squallentes. Incultos, & antiquis moribus viventes: vel imagines avorum fumo, & vetuſtate ſquallidas.

Traducit. Dedecorat, ignominia afficit. Traducere propriè, eſt aliquem per medium populum ducere, ut ludibrio ſit.

Emptorque &c. Et polluit homo veneficus, contaminatque infelicem familiam, appoſita in majorum ſtemmate ſtatua ſua: digna ſanè, quæ frangatur, ut quæ cæteris eſt dedecori.

Ceræ. Imagines majorum cereæ.

Paulus &c. Fac, ut moribus ſimilis ſis Paulo, Coſſo, vel Druſo, viris de Rep. optimè meritis. Paulum Æmilium intelligit, qui Perſeum Macedoniæ Regem vicit: vir ob frugalitatem, & modeſtiam laudatiſſimus.

Coſſus. Illum intelligit, qui ſub Auguſto Getulos Africæ gentem domuit, unde & Getulicus dictus eſt. Vide Horatium noſtrum Od. 3. Lib. 4. De alio Coſſo dictum Sat 1.

Druſus. Claudius Druſus, qui, ex hoſtium duce Druſo trucidato, nomen Druſi reportavit. Vel, Livius

Hos ante effigies majorum pone tuorum,
Præcedant ipſas illi, te Conſule, virgas:
Prima mihi debes animi bona. Sanctus haberi,
Juſtitiæque tenax factis, dictiſque mereris?
Agnoſco procerem: ſalve, Getulice, ſeu tu
Silanus; quocumque alio de ſanguine, rarus
Civis, & egregius patriæ contingis ovanti:
Exclamare libet, populus quod clamat Oſiri
Invento. Quis enim generoſum dixerit hunc, qui
Indignus genere, & præclaro nomine tantùm
Inſignis? Nanum cujuſdam, Atlanta vocamus,

vius Druſus, cognomento Salinator, qui Aſdrubalem Conſul vicit.

Hos &c. Ideſt, mores: & ſenſus eſt, pluris æſtima mores illos, quàm ſtatuas majorum.

Præcedant &c. Cùm eris Conſul, mores integri, & virtutes, inſignia ſint, & ornamenta tuæ dignitatis illuſtriora, quàm faſces, & virgæ, quæ ante Conſulem à duodecim lictoribus præferri ſolent, ut inſignia poteſtatis. Vide Sat. 5.

Primæ mihi &c. Si vis à me nobilis æſtimari: mihi debes, ideſt, requiro à te primo loco virtutes, quæ ſunt animi bona.

Agnoſco &c. Te verè tunc nobilem eſſe agnoſco, ſaluto te ut Getulicum aliquem, ut Silanum &c.

Salve &c. Tam verè es nobilis, quàm ſi eſſes Coſſus Getulicus, de quo ſupra, aut aliquis Silanus: quocumque ortus es ſanguine, patriam tuis beas virtutibus.

Silanus. Fuit legatus P. Scipionis, Pænos in Africa domuit.

Patriæ &c. Natus es felici patriæ fato, & illi à Superis veluti donatus obtigiſti.

Ovanti. De te exultanti, ob tuas virtutes beatæ, ac triumphanti.

Exclamare &c. Cùm te juſtum, & ſanctum video, non poſſum mihi temperare, quin lætus exclamem. *Invenimus, invenimus*: ut ſolent Ægyptii, ubi invenerunt Apim bovem, qui Deus ipſorum eſt: de quo vide Sat. 6. Porrò idem vocabatur etiam Oſiris, quia Oſiridis animam in vituli corpus tranſmigraſſe dicebant. Fuit autem Oſiris Ægypti Rex, de Ægyptiis optime meritus, & ideò divinos honores adeptus.

Quis enim &c. Quis enim illum verè nobilem eſſe dixerit, atque ob generis claritatem laudandum, qui &c.

Nanum &c. Senſus eſt, cùm jocari volumus, nanum vocamus Atlanta, hoc eſt, gigantem, &c. Fuit enim Atlas, gigas maximus, in montem, ut fabulis proditum eſt, converſus;

Æthiopem, cygnum; parvam, extortamque puellam,
Europen; canibus pigris, ſcabieque vetuſta
Lævibus, & ſiccæ lambentibus ora lucernæ,
Nomen erit pardus, tigris, leo, ſi quid adhuc eſt
Quod fremit in terris violentius: ergo cavebis,
Et metues, ne tu ſis Creticus, aut Camerinus.
His ego, quem monui? tecum eſt mihi ſermo, Rubelli

ſus: Rex erat Mauritaniæ, & Promethei frater.

Æthiopem, &c. Album inſtar cygni eum vocamus, qui ſit niger inſtar Æthiopis.

Extortam. Incurvam, gibboſam, diſtortam.

Europen, &c. Vocamus proceram, & formoſam; qualis fuit Europe, Agenoris Phœniciæ Regis filia, quæ ab Jove in taurum mutato rapta eſſe dicitur.

Canibus pigris &c. Cùm jocari placet, canes tardos, & quibus ob ſenectutem, ſcabiemque pili exciderunt, vocamus pardos, tigres, leones, & ſi quod eſt adhuc ferocius animal, hujus nomen illis canibus damus.

Lævibus. Detonſis, pilos non habentibus.

Siccæ. Oleo vacuæ.

Ergo &c. Senſus eſt: cave ergo tu, homo, ab avita virtute degener, ne pariter per jocum tantùm appelleris iis nominibus, quæ majores tui virtutibus ſuis illuſtria fecerunt.

Creticus &c. Metellus, qui, domita Creta, Creticus eſt appellatus. Camerinus, qui inter priſcos Romanos famam æquitatis magnam, & virtutis conſecutus eſt, miſſus nempe anno U. C. 303. Athenas ad cognoſcendas, & colligendas Græcorum leges, ut ex iis jus Romanum conficeretur, quod in duodecim tabulas relatum eſt. Vide Sat. 2. & 7.

His ego &c. Quemnam his hactenus admonui, nempe te, ò Rubelli, &c.

Rubelli. Rubellius Plancus vir fuit nobiliſſimus; Neronis tempore; quem tamen Juvenalis, tamquam præſentem alloquitur, etſi conſtet hanc Satyram ſcriptam longè poſt Neronis tempora, jam necato Rubellio: ſiquidem hìc agit de Mario, qui, quod Africam ſpoliaſſet, accuſatus eſt Trajano imperante, & de Prætore Celſo, quem Plinius Epiſt. 5. l. 6. narrat Prætorem factum eſſe ſub eodem Trajano. Dici poteſt aliquem alium Rubellium hìc appellari, qui ejuſdem eſſet familiæ, ac nomi-

Plance: tumes alto Druſorum ſanguine, tamquam
Feceris ipſe aliquid, propter quod nobilis eſſes;
Ut te conciperet, quæ ſanguine fulget Juli,
Non quæ ventoſo conducta ſub aere texit.
Vos humiles, inquis, vulgi pars ultima noſtri,
Quorum nemo queat patriam monſtrare parentis:
Aſt ego Cecropides. Vivas, & originis hujus
Gaudia longa feras: tamen ima plebe Quiritem
Facundum invenies: ſolet hic defendere cauſas
Nobilis indocti: veniet de plebe togata,
Qui juris nodos, & legum ænigmata ſolvat.

minis. Legunt alii, *Blande*, alii *Plaute*. De hoc agit Tacit. 14. annal. & ait duxiſſe nobilitatem ex Julia familia per matrem.

Tumes &c Superbus es, quia ducis originem à Druſis, gente nobiliſſima. Iſtius enim Rubellii pater duxerat Juliam, Druſo Tiberii filio natam; unde Rubellius ejus filius pari gradú Auguſtum contingebat, ac Nero.

Ut te, &c. Ut nobilis matrona, è gente Julia, mater tua eſſet. Porrò gens Julia dicebatur ducere originem ab Julo, ſeu Aſcanio, Æneæ filio.

Non quæ &c. Non aliqua plebeja, quæ mercede conducta ſub dio texit, ideſt, telam facit. Alii legunt, *aggere*: erat enim Romæ locus quidam editior, agger Tarquinii dictus, ubi plebejæ mulieres texere ſolebant.

Vos humiles. Verba ſunt Rubellii, plebejos contemnentis: Vos, inquit, viles eſtis, & pars plebis infima.

Cecropides. Ideſt: ego ſum inter cives Romanos nobiliſſimus; nempe, qui à Principe civitatis Julio originem ducam: ut Athenienſium nobiliſſimi erant, qui à Cecrope primo ipſorum Rege prognati, Cecropidæ dicebantur.

Vivas &c. Ironicè: Vive, inquit Poeta; iſta tua nobilitate pulcher, ac beatus eſto.

Quiritem. Romanum aliquem civem. Romani dicti ſunt Quirites à Curibus, urbe primaria Sabinorum, quos Romanis Romulus ſociavit.

Veniet &c. Ideſt, multos de plebe infima invenies juris peritiſſimos: toga erat veſtis exterior tunicæ impoſita, qua Romani ut plurimùm utebantur.

Qui juris &c. Qui explicet difficultates ortas è juris formulis, ex ambagibus, & obſcuritate legum.

Hic petit, &c. Juvenes multi de plebe ad militiam in extremos Romani Imperii fines proficiſcuntur,

Hic petit Euphratem juvenis, domitique Batavi
Cuſtodes aquilas, armis induſtrius: at tu
Nil niſi Cecropides, truncoque ſimillimus Hermæ:
Nullo quippe alio vincis diſcrimine, quàm quòd
Illi marmoreum caput eſt, tua vivit imago.
Dic mihi, Teucrorum proles, animalia muta
Quis generoſa putet, niſi fortia? Nempe volucrem
Sic laudamus equum, facili cui plurima palma

tur, contra Parthos, & Germanos.

Euphratem. Fluvium Meſopotamiæ, qui ex Niphate, majoris Armeniæ monte, naſcitur, & Romanos à Parthis dividebat.

Batavi &c. Hoc eſt, præſidia poſita ad coercendos Batavos, ne rebellent. Erant illi inferioris Germaniæ populi, haud multò ante à Domitiano domiti. Porrò aquilæ hìc ſignificant ſigna militaria, & cohortes, quæ in Belgio excubabant.

Nil niſi &c. Ideſt; nihil niſi vanum, & inane nobilis viri nomen habes, cæterùm neque militiæ, neque domi bonus, & utilis es.

Truncoque &c. Planè ſimilis es trunco Hermæ, ſeu Mercurii Statuæ capite truncatæ: tam ad omnia inutilis es, quam infima pars ſtatuæ. Mercurii enim ſtatuis caput vulgò marmoreum, & affabre factum imponebatur, reliqua pars corporis rudis erat, impolita, & trunca, humeri ſine brachiis, &c. Ejuſmodi ſimulachra ad ornatum adhibebantur privatis in locis, ac publicis. Hermes, Ἑρμῆς, apud Græcos Mercurii nomen eſt.

Nullo &c. Nullum aliud eſt diſcrimen te inter, & illam ſtatuam; nulla alia re illam ſuperas, niſi quòd tu vivis, illa vitæ eſt expers.

Tua &c. Satyricè: quaſi diceret Poeta illum non tam hominem eſſe, quàm viventem quamdam, & animatam ſtatuam.

Dic mihi &c. Age, ò Rubelli, qui te à Julio Cæſare, Trojaniſque oriundum jactas. Auguſtus ab Ænea originem ducebat: quæ cauſa Virgilio fuit Æneidos componendæ.

Generoſa. Nobilia.

Niſi fortia. Ideſt: niſi ſint viribus, velocitate, aut aliqua id genus dote præſtantia.

Volucrem. Velocem.

Facili cui &c. Ordo eſt: cui plurima victoria fervet facili palma: ideſt: qui ſæpe, & facilè alios equos cur-

Fervet, & exultat rauco victoria Circo.
Nobilis hic, quocumque venit de gramine, cujus
Clara fuga ante alios, & primus in æquore pulvis:
Sed venale pecus Corythæ poſteritas, &
Hirpini, ſi rara jugo victoria ſedit.
Nil ibi majorum reſpectus, gratia nulla
Umbrarum; dominos pretiis mutare jubentur
Exiguis, tritoque trahunt epirhedia collo
Segnipedes, dignique molam verſare Nepotis.
Ergo ut miremur te, non tua; primum aliquid da,
Quod poſſim titulis incidere, prẹter honores,

curſu vincit.

Et exultat &c. Et cui victoriam gratulantur exultantes in circo ſpectatores, rauci clamando, & plaudendo.

Circo. Circus erat locus, in quo ſedens populus ludos ſpectabat; ita dictus à forma rotunda. Tres ejuſmodi circi Romæ fuerunt; Maximus, Flaminius, & Neronis.

Nominis &c. Hic equus cenſetur nobilis, (quocumque ex agro veniat) cujus præ cæteris equis fuga, hoc eſt, velocitas clara eſt, & ſpectata.

Gramine. Paſcuo, agro, regione. Alii legunt, *germine*, hoc eſt, proſapia, & natalibus.

Et primus &c. Qui primus omnium pulverem in æquore ſeu planitie circi currendo excitat: hoc eſt, qui cæteros curſu antecedit.

Sed &c. Ordo eſt: at Corythæ, & Hirpini poſteritas ſunt pecus venale, id eſt, equi generoſiſſima equa Corytha, & laudatiſſimo equo Hirpino nati, non magni æſtimantur, ſed cum gregariis equis venduntur rhedariis, & molitoribus, ſi degeneres ſint, & curuli certamine alios rarò equos vicerint; ſi rarò fuerint victores ii, qui ſedebant in curru, quem illi equi degeneres traherent.

Corythæ. Equam hanc ſuis verſibus poetæ celebrarunt: equum Hirpinum laudat Martialis Lib. 3. Epigrammate 50. Vide noſtras eo loci notas.

Nil ibi &c. Nemo reſpicit, attenditque ad majores illius equi degeneris, neque ob illius majorum umbras, & manes illum pluris facit.

Epirhedia. Currus, vehicula.

Nepotis. Nomen eſt mulionis: Legerem libenter cum viro erudito, *nepotes*, ideſt, nobilium equorum degeneres: ſi hæc lectio in aliquo haberetur bono codice.

Te, non tua. Te ipſum, non majores tuos, eorumque facta.

Da quod &c. Ideſt; ede aliquid, quod à te rectè factum

Quos illis damus, & dedimus, quibus omnia debes.
Hæc ſatis ad juvenem, quem nobis fama ſuperbum
Tradit, & inflatum, plenumque Nerone propinquo;
Rarus enim fermè ſenſus communis in illa
Fortuna. Sed te cenſeri laude tuorum,
Pontice, noluerim, ſicut nihil ipſe futuræ
Laudis agas: miſerum eſt aliorum incumbere famæ,
Ne collapſa ruant ſubductis tecta columnis,
Stratus humi palmes viduas deſiderat ulmos.
Eſto bonus miles, tutor bonus, arbiter idem
Integer, ambiguæ ſi quando citabere teſtis,

factum ſit, non à tuis; cedo aliquid, quod ponere poſſim in inſcriptionibus, & titulis tuarum imaginum, ac ſtatuarum, præter majorum tuorum titulos, & honores.

Quibus &c. Quorum honoribus tantùm magnus es: cùm per te nihil laude dignum habeas.

Hæc ſatis &c. Hæc ſufficiant, hæc obiter, & quaſi aliud agendo, dicta ſint Rubellio.

Quem nobis &c. Quem ajunt ſuperbum eſſe, faſtuque turgidum, eò quòd ſit propinquus, & affinis Neronis.

Rarus &c. Rarum eſt ſapere in magnis opibus, atque in ampla fortuna, qualem habuit ille Rubellius.

Cenſeri. Nobilem æſtimari.

Sic ut nihil &c. Ita ut nihil agas, unde laudem in futurum tempus conſequaris; ita ut præterita tantùm gloria majorum gaudeas.

Incumbere. Inniti, fulciri, ut domus columnis fulcitur.

Ne collapſa &c. Ne tua omnis gloria, & nobilitas, ſimilis domui, quæ ſublatis, & ſubtractis, quibus impoſita erat, columnis, labitur, ſubductis majorum honoribus, ruat, ac jaceat.

Stratus &c. Ut palmes, ſeu vitis, humi ſtrata jacet, cùm ab ulmo ſeparata eſt, cui adjungi, & maritari ſolet, ut ſe erigat: ita tu quoque jacebis, & eris contemptui, ſubtractis majorum honoribus.

Viduas. A vite ſeparatas.

Deſiderat. Fruſtra requirit, & ab iis dolet ſe avulſum eſſe.

Arbiter &c. Idest, judex eſto incorruptus. Propriè arbiter eſt is, qui ad dirimendam litem ultro deligitur à litigantibus, ut eam amicè componat.

Pha-

Incertæque rei: Phalaris licèt imperet, ut ſis
Falſus, & admoto dictet perjuria tauro;
Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam vivendi perdere cauſas.
Dignus morte, perit, cœnet licèt oſtrea centum
Guarana, & Coſmi toto mergatur aheno.
Expectata diu tandem provincia cùm te
Rectorem accipiet, pone iræ fræna, modumque,
Pone & avaritiæ: miſerere inopum ſociorum:
Oſſa vides Regum vacuis exhauſta medullis.
Reſpice, quid moneant leges, quid Curia mandet,
Præmia quanta bonos maneant, quo fulmine juſto

Phalaris. Agrigentinorum in Sicilia Tyrannus fuit: is in æreo tauro, cui ſubjiciebat ignem, homines cruciabat. Senſus igitur eſt: licèt Phalaris aliquis, propoſito ſupplicii acerbiſſimi metu, mentiri te, ac perjurum eſſe jubeat, tamen &c.

Dictet &c. Velit te ad perjurium adigere, minitatus tibi taurum ahenum. Vide Perſii Sat. 3.

Animam. Vitam.

Pudori. Virtuti, honeſtati.

Cauſas. Virtutem, veritatem, honeſtatem; propter quas optanda eſt, & ducenda vita. Sententia eſt, noli, ut vitam ſerves, virtutem amittere.

Dignus &c. Senſus eſt: qui, propter ſcelera, dignus eſt morte, jam periit: perinde ſe habet, ac ſi eſſet mortuus, nullo in pretio, & honore habendus eſt.

Gaurana. Lucrina. Gaurus mons eſt Campaniæ maritimus propè lacum Lucrinum, ubi optima oſtrea.

Et Coſmi &c. Licèt pretioſiſſimis unguentis quotidie perfundatur, quæ Coſmus vendit, (famoſus tunc Romæ unguentarius) licèt in vas unguentis plenum, & odoribus te immergas, &c.

Expectata &c. Cùm adminiſtranda tibi datur provincia, quam diu expetiiſti, & expectaſti.

Pone &c. Ab ira, & avaritia tempera.

Sociorum. Provincialium, ſociorum Pop. Rom. & fœderatorum.

Oſſa &c. Reges à Præfectis exhauſtos, & fortunis omnibus exutos: ut præter oſſa, eaque medullis deſtituta, nihil ipſisupereſſe videatur.

Curia &c. Quæ tibi Senatus dederit mandata: nempe, ut juſtè cum ſociis agas.

Maneant. Expectent; ſenſuſque eſt: vide, quanta provinciarum gubernatoribus merces, vel pœna propoſita ſit.

Quo fulmine &c. Quàm gravi, & juſta pęna damnati

ſiat

Et Capito, & Numitor ruerint, damnante Senatu,
Piratæ Cilicum. Sed quid damnatio confert,
Cùm Pāſa eripiat, quidquid tibi Natta reliquit?
Præconem, Chærippe, tuis circumſpice pannis;
Jamque tace: furor eſt poſt omnia perdere naulū.
Non idem gemitus olim, nec vulnus erat par
Damnorum, ſociis florentibus, & modò victis.
Plena domus tunc omnis, & ingens ſtabat acervus
Nummorum, Spartana chlamys, conchylia Coa,

ſintà ſenatu Julius Numitor, & Capito, quòd Ciliciam, Aſiæ minoris regionem, cui præerant, ſpoliaſſent.

Piratæ, &c. Ideſt, ipſorum piratarum ſpoliatores. Cilices enim piraticam exercebant.

Sed quid, &c. Quid prodeſt miſeris ſociis, quod ii, à quibus fuere ſpoliati, damnentur, & puniantur, cùm ab alio ſuccedente Gubernatore, & Præfecto adhuc ſpolientur?

Panſa. Poſterior Pręfectus

Natta. præfectus prior.

Chærippe. Nomen eſt fictum alicujus in provincia ſocii.

Tuis, &c. Senſus eſt: vide tuas veſtes, tuam ſupellectilem coram te a præcone vendi, jubente Præfecto Romano: vel Potiùs, quære aliquem præconem, à quo jubeas vendi tuas veſtes, & ſupellectilem, auctione conſtituta, ut ex iis ſaltem redigas pecuniam, quam ab avaro Præfecto faciliùs tuearis, & defendas.

Jamque tace. Noli conqueri de provinciæ Præfecto, & longam navigationem in Italiam ſuſcipere ad eum accuſandum Romæ in Senatu.

Furor, &c. Inſani, & furentis eſt, poſtquam omnia perdidiſti, etiam perdere pretium navigationis: inutilis enim erit tua Romam navigatio: nam, etiamſi damnāretur præfectus, à quo ſpoliatus es, non redderetur tibi pecunia, ſed in ærarium inferretur.

Naulum. Eſt pretium, quod nautis ſolvitur pro trajectione, & maritimo itinere.

Non idem, &c. Cùm ſocii olim florentes, ac locupletes erant, & recens victi à Romanis, non tantus ipſis erat dolor, damnumque, quando ſpoliabantur; cùm, pluribus ablatis, multa adhuc ſupereſſent.

Plena, &c. Senſus eſt: tunc enim erant ſocii divites; nunc autem egentes, & nudi.

Spartana. Quæ tincta eſt purpura è muricibus, qui capiuntur circa Tænarum. Laconiæ in Græcia promontorium, ubi Sparta, urbs olim celebris.

Conchylia Coa. Tenuia, & deli-

Et cum Parrhaſii tabulis, ſignisque Myronis,
Phidiacum vivebat ebur, nec non Polycleti
Multus ubique labor; raræ ſine Mentore menſæ.
Inde Dolabella eſt, atque hinc Antonius, inde
Sacrilegus Verres: referebant navibus altis
Occulta ſpolia, & plures de pace triumphos.
Nunc ſociis juga pauca boum, grex parvus equarũ,
Et pater armenti capto eripietur agello;
Ipſi deinde Lares; ſi quod ſpectabile ſignum,
Si quis in ædicula Deus unicus; hæc etenim ſunt

delicata veſtimenta, tincta Conchyliis, in Coo inſula captis. Conchylia propriè ſunt piſciculi conchis incluſi, quorum è ſanguine fit purpureus color. Cos autem eſt inſula maris Ægæi, una Cycladum.

Parrhaſii. Pictoris egregii, qui Epheſi floruit.

Signiſque, &c. Statuis à Myrone inſigni ſtatuario factis.

Phidiacum, &c. Ideſt; erant apud eos eburneæ ſtatuę à Phidia, ſculptore egregio, tam peritè elaboratę, ut vivere, atque animatæ eſſe viderentur.

Polycleti, &c. Multæ ſtatuæ, à Polycleto Sicyonio, ſtatuario item inſigni, factę.

Raræ, &c. Erant paucæ menſæ, in quibus non eſſent pocula cælata à Mentore, celeberrimo poculorum cælatore.

Inde, &c. Ex iis provincialium opibus facti ſunt ſacrilegi Dolabella, Antonius, Verres, &c. qui ſociorum prædones fuere: ideſt, illæ ſociorum opes occaſionem dedere furtis, & rapinis Dolabellæ, Verris, &c.

Dolabella. Quem Scaurus accuſavit, damnavitque, quòd Aſiam Proconſul expoliaſset.

Antonius. Senatu motus, quòd Achajam deprædatus eſset.

Verres. Siciliæ Prætor, & prædo, quem Cicero accuſavit.

Occulta ſpolia. Furtim ablata ſociorum bona.

Plures, &c. Ideſt; plura ſpolia ex amicorum provinciis abacta Romam reportabant, quàm duces fortiſſimi de hoſtibus devictis olim deferrent. Solebant in triumphis ſpolia hoſtium ferri publicè.

Pater armenti. Taurus, vel equus, ad ſobolem ſufficiendam lectus.

Lares. Ipſi Dii, Penates, & domeſtici eripiuntur.

Si quod, &c Si qua eſt ſtatua paulò elegantior.

Hæc, &c. Etſi enim hæc vilia ſint, tamen à miſeris ſociis pro ſummis habentur, cum nihil jam habeant pretioſius.

De-

Pro ſummis, nam ſunt hæc maxima. Deſpicias tu
Forſitan imbelles, Rhodios, unctamq; Corinthū:
Horrida vitanda eſt Hiſpania, Gallicus axis,
Illyricumque latus; parce & meſſoribus illis,
Qui ſaturant Urbem, circo, ſcenæque vacantem.
Quanta autem inde feres tam diræ præmia culpæ,
Cùm tenues nuper Marius diſcinxerit Afros?
Curandum in primis, ne magna injuria fiat
Fortibus, & miſeris: tollas licèt omne, quod
uſquam eſt
Auri, atq; argenti, ſcutum, gladiumque relinques,
Et jacula, & galeam; ſpoliatis arma ſuperſunt.
Quod modò propoſui, non eſt ſententia; verùm

Deſpicias, &c. Alloquitur provinciæ Præfectum. Impunè, inquit, deprædaris molles, ignavoſq; Rhodios, & meritò eos contemnis: at cave ſpolies Hiſpanos, Gallos, &c. ulciſcentur enim illi.

Unctamque. Unguentis perfuſam, voluptatibus deditam.

Corinthum. Eſt urbs Græciæ in Achaja, ferè in medio Iſthmo Peloponneſiaco, divitiis ſuis, ac deliciis famoſa.

Horrida, Ferox, inculta, & deliciarum contemptrix.

Vitanda eſt. Non eſt laceſſenda rapinis tuis.

Gallicus axis. Ideſt, Gallia, quæ, ſi e Roma ſpectetur, ad axem, ſeu polum ſeptentrionarem vergit.

Illyricumque, &c. Illyrii, qui latus, ſeu littus dextrum maris Adriatici incolunt; Sclavoniā nunc appellamus.

Meſſoribus. Afros intelligit.

Qui ſaturant, &c. Ex Africa enim fruměta multa Romam advehebantur.

Circo, &c. Circenſibus ludis, fabuliſque theatralibus indulgentem,

Scena. Scena propriè ſignificat umbraculum è ramis arborum. Accipitur vulgò pro theatro, vel parte aliqua fabulæ tragicæ. Olim à Theatris arcebatur Sol, obductis ramalibus.

Quantum, &c. Senſus eſt: & verò parum inde lucri faceres; cùm ſint Afri nuper à Mario prorſus ſpoliati.

Tenues. Inopes, & miſeros.

Marius. Marius Priſcus, qui damnatus eſt à Senatu, quòd Africam ſpoliaſset.

Diſcinxerit. Abſtulerit iis zonam; ideſt, deprædatus ſit omnino. Solebant antiqui nummos in cingulo, ſeu zona, ferre.

Fortibus, &c. Fortibus, iiſdemque miſeris: quia nempe injuriarum tandem ultionem, ac pœnas repetent.

Quod modò, &c. Quæ dixi hactenus, non ſunt inanes

Credite me vobis folium recitare Sibyllæ.
Si tibi ſancta cohors comitum; ſi nemo tribunal
Vendit Acerſecomes, ſi nullum in conjuge crimẽ,
Nec per conventus, nec cuncta per oppida curvis
Unguibus ire parat nummos raptura Celæno:
Tunc licèt à Pico numeres genus; altaque ſi te
Nomina delectant, omnem Titanida pugnam
Inter majores, ipſumque Promethea ponas:
De quocumque voles proavum tibi ſumito libro.
Quòd ſi præcipitem rapit ambitus, atque libido;
Si frangis virgas ſociorum in ſanguine; ſi te

ſententiolæ; ſed tam vera ſunt, quàm oracula, quæ in foliis arborum ſolebat olim Sibylla ſcribere. Sententia vulgò ſumitur pro morali quodam effato, ſeu axiomate, quod amplificandæ, & ornandæ orationi ſervit.

Si tibi; &c. Ideſt; ſi domeſticos habeas vitiorum expertes.

Tribunal vendit. Corruptus pecunnia, extorquet ſententiam iniquam à te ferendam e tribunali,

Acerſecomes. Græca vox eſt, quæ intonſum ſignificat; eſtque Apollinis epithetum apud poetas frequens. Significat hìc aulicum, & amicum aliquem Præfecto carum.

Crimen. Avaritia.

Nec per &c. Nec uxor tua, ſimilis Harpyiæ alicui, currit, &c.

Conventus. Erant in provinciis quædam oppida celebriora, quò conveniebant vicini populi, ut de rebus toti provinciæ communibus deliberarent, jus dicerent, &c.

Celæno. Una fuit è tribus Harpyis, quæ finguntur à poetis monſtra fuiſſe ſordida, & rapaciſſima: de quibus vide Virg. l. 3. Æneid.

Tunc licèt; &c. Si talis es, per me licèt repetas originem ab ipſo Pico; patior, te libenter uſurpare nobilitatis nomen, ſeu fictum, ſeu verum.

Pico. Fuit ille Saturni filius, Fauni pater, primuſq; Rex Aboriginum, qui fuerunt primi Italiæ populi, & indigenæ.

Ipſumque, &c. Ipſos etiam, ſi libet, Titanas, ſeu gigantes, qui contra Deos pugnaverunt; nota eſt hiſtoria: Senſus itaque eſt: permittam tibi, ut jam inde ab mundi origine repetas tuæ familiæ vetuſtatem.

Promethea. Japeti filium, & Deucalionis patrem, de quo vide Sat 5.

Libro. Scriptore, vel hiſtoria.

Si frangis, &c. Si crudelis es in ſocios, quibus præes; ſi flagellis cædi eos jubes, donec ipſorum ſanguine cruentæ lictorum tuorum virgæ frangantur.

Si te; &c. Si amas videre licto-

Delectant hebetes laſſo lictore ſecures:
Incipit ipſorum contra te ſtare parentum
Nobilitas, claramque facem præferre pudendis.
Omne animi vitium tantò conſpectius in ſe
Crimen habet, quantò major, qui peccat, habetur.
Quò mihi te? ſolitum falſas ſignare tabellas,
In templis, quæ fecit avus, ſtatuamque parentis
Ante triumphalem? quò, ſi nocturnus adulter
Tempora Santonico velas adoperta cucullo?
Præter majorum cineres, atque oſſa, volucri
Carpento rapitur pinguis Damaſippus, & ipſe,
Ipſe rotam ſtringit multo ſufflamine Conſul:
Nocte quidem: ſed Luna videt, ſed ſidera teſtes

lictorum ſecures crebris ictibus obtuſas, ipſoſque lictores feriendo defatigatos.

Contra te ſtare. Tibi nocere.

Claramque, &c. Turpia tua flagitia nota omnibus facere, & illuſtrare, velut admota face.

Omne animi, &c. Senſus eſt: tantò graviora ſunt ſcelera, omnibuſque notiora, & magis conſpicua, quantò nobiliores illi ſunt, à quibus admittuntur.

Quò mihi te, &c. Quid mihi te nobilem jactas? te, inquam, qui ſoles, &c.

Tabellas. Teſtamenti, vel alterius inſtrumenti.

In templis. In iis obſignabant teſtamenta, & alia inſtrumenta, ut loci ſanctitas metum, ac religionem obſignantibus injiceret.

Quò, ſi &c. Quorſum, inquam, te nobilem dicis, dum, ad adulteria clam noctu committenda, caput involvis cucullo Santonico?

Cucullo. Eſt tegumentū capitis, è rudi panno factum, quò plebecula utebatur Romæ. Santonicum vocat, quòd eo Sanctones Galliæ populi, uterentur.

Præter, &c. Juxta cineres majorum ſuorum, hoc eſt, in via Flaminia, vel Latina, ubi multa nobilium ſepulchra erant.

Volucri, &c. Veloci curru fertur.

Damaſippus. Nobilis, quipiam, aurigæ artem exercens; quales multi fuere tempore Neronis, qui hanc ipſe artem exercebat. Nomen eſt fictum è Græco; quaſi, equorum domitor. δαμάω, domo, ἵππος equus.

Et ipſe, &c. Et ipſe, licèt Conſul ſit, rotas currus ſui, ne nimiùm procurrāt, ſtringit, ideſt, coercet, adhibito multo ſufflamine. Sufflamen enim eſt retinaculum, quod per radios rotarum immiſſum, currum in deſcenſu ſiſtit, ne præceps per declive rapiatur.

Intendunt oculos. Finitum tempus honoris
Cùm fuerit, clara Damaſippus luce flagellum
Sumet, & occurſum nuſquam trepidabit amici
Jam ſenis, at virga prior innuet, atque maniplos
Solvet, & infundet jumentis hordea laſſis.
Intereà dum lanatas, torvumque juvencum,
More Numæ, cædit, Jovis ante altaria, jurat
Hipponam, & facies olida ad præſepia pictas,
Sed cùm pervigiles placet inſtaurare popinas;
Ovibus aſſiduo Syrophœnix udus amomo
Currit, Idumææ Syrophœnix incola portæ;

Honoris. Conſulatus.

Flagellum ſumet. Ad agitandos equos, & ducendum currum.

Jam ſenis. Gravis ſcilicet alicujus Senatoris, cujus auctoritatem, ætatemq; revereri debuiſſet.

Innuet. Flagello inſonabit ad oſtentationem artis: vel, flagelli acuto crepitu amicum ſalutabit prior.

Maniplos. Faſciculos fæni, quos jumentis apponat.

Lanatas. Oves lana tectas.

More Numæ. Tam religioſus ſcilicet, quàm alter Numa: ut dictum ſit per ironiam. Vel ſi mavis, ſenſus eſt: dum, pro more à Numa inſtituto, ipſe, utpote Conſul, ante aras Jovis oves, & taurum immolat, tacitus, & in ſinu ſolam Hipponam invocat.

Hipponam. Jumentorum, & mulionum Deam: tanquam Numen maxime ſibi venerandum, quod habere propitium, ac placatum curat. Eponam vocat Prudentius, & alii legunt *Solam Hippo*: ita, ut Hippo ſit nomen iſtius Deæ: quod inflectatur, ut Dido, Didus.

Facies. Imagines ejuſdem Deæ; atque aliorum ejuſmodi Numinum, quę equis præſunt.

Inſtaurare. Cùm idem Damaſippus, intermiſſa aurigatione, repetit popinas, in quibus ad multam noctē vigilare potores ſolent. Utitur verbo, *inſtaurare*, ut oſtendat hoc ſæpè fieri.

Syrophęnix. Unguentarius aliq. is è Syria, & Phęnicia, unde mittuntur unguenta, & odores.

Udus amomo. Aſſidua tractatione amomi habens manus udas, ſeu humidas. Unguenta ferè pinguia ſunt ob oleum admiſtum. Eſt autem amomum, arbuſcula odorem ſuaviſſimum ſpirans, ex qua unguenta liquida conficiebantur.

Idumææ, &c. Ideſt, cujus domus eſt propè portam Judæorum. Erat enim Romæ porta quædam, ſic dicta, quod per eam Veſpaſianus, & Titus de Judæis triumphantes ingreſſi eſſent. Eſt autem Idumæa Syriæ pars.

Hoſpitis affectu dominum, regemque ſaluta
Et cum venali Cyane ſuccincta lagena.
Defenſor culpæ dicet mihi: Fecimus & nos
Hæc juvenes: Eſto; deſiſti nempe, nec ultra
Foviſti errorem. Breve ſit, quod turpiter audes:
Quædam cum prima reſecentur crimina barba.
Indulge veniam pueris: Damaſippus ad illos
Thermarum calices, inſcriptaque lintea vadit
Maturus bello Armeniæ, Syriæque tuendis

Judææ vicina.

Hoſpitis affectu, &c. Blandè ſalutat, & perhumaniter: ut hoſpes ſolet adventantes ſalutare, & in ſuam tabernam invitare: etiam appellat dominũ, & regem

Et cum venali, &c. Adeſt Cyane, copa, ſeu tabernaria, vini amphoram afferens, & ad miniſtrandum ſuccincta: ac Damaſippum iiſdem blanditiis excipit.

Defenſor. Aliquis nobilis, qui culpam hanc Damaſippi volet defendere, dicet ſe, cùm juvenis eſſet, hæc eadem feciſſe, ac proinde ſe ignoſcere Damaſippo.

Eſto, &c. Reſpondet Poeta. Eſto; fateor, hæc juvenis feciſti: ſed jamdudum deſiiſti hæc facere, nec ultra juvenilem ætatem errorem produxiſti: at non item Damaſippus, qui jam vir, immò & Conſul, belliſque adminiſtrandis maturus, frequentat popinas, &c.

Breve ſit, &c. Si quid improbe facis, ne facias diu.

Quædam, &c. Vitia ſunt quædam, quæ cum prima barba plane deponenda ſunt, hoc eſt, ubi ætas acceſſerit; ut quæ in viro minimè tolerari poſſint.

Indulge, &c. Poſſint hæc fortaſſe adoleſcentibus ob ætatem condonari: ſed Damaſippus, &c.

Ad illos &c. Non erubeſcit potare in popinis, & thermis: quod viliſſimi tantùm faciunt. Thermæ porrò loca ſunt quædam calida, ubi Romani ſudabant valetudinis ergo: ſudorem verò provocabant vel igne, vel ſole, vel aqua calida.

Inſcriptaque lintea. Ideſt, ad popinas: popinis enim ſolebant apponi vela, eaque ut plurimùm linea; in quibus inſcribebant res in taberna venales.

Maturus, &c. E[illegible]n ætate, ut aptus ſit ad tractanda bella contra imperii hoſtes.

Armeniæ. In qua, Neronis tempore, grave fuit bellum contra Parthos, à Corbulone confectum. Vide Sat. 6.

Syriaque omnibus. Euphrati, & Oronti.

Tuendis. Contra Parthorum incurſiones.

Amnibus, & Rheno, atque Iſtro: præſtare Neronem
Securum valet hæc ætas. Mitte Oſtia, Cæſar,
Mitte; ſed in magna legatum quære popina.
Invenies aliquo cum percuſſore jacentem,
Permiſtum nautis, aut furibus, aut fugitivis,
Inter carnifices, & fabros ſandapilarum,
Et reſupinati ceſſantia tympana Galli;
Æqua ubi libertas, communia pocula, lectus
Non alius cuiquam, nec menſa remotior ulli.

Rheno, &c. Ne incurſent in vicinas ſibi provincias Germani, Rheni, Iſtrique, ſeu Danubii accolæ. Rhenus oritur in Alpibus, deſinit in Belgio. Iſter ſive Danubius, oritur in monte quodam Germaniæ, Arbona dicto, ac per Illyricum, ubi propriè Iſter appellatur, lapſus, in Pontum Euxinum, per oſtia ſex evolvitur.

Præſtare, &c. Milites hac ætate, hoc eſt, juvenes adhuc, & robuſti, qualis eſt Damaſippus, poſſunt Imperatorem, & Imperium contra hoſtes tutum reddere.

Mitte, &c. Si tibi opus eſt viro nobili, ò Imperator, quem Legatum mittas contra hoſtes Imperii, noli eum quære[illegible]in Oſtiis Tiberinis, omitte urbem, ac portum Oſtienſem, (unde ſolvebant naves in oras exteras profecturæ:) ſed eum quære Romæ in aliqua popina. Vel, mitte illum, & ire jube ad Oſtia Tyberina, ſed priùs illum in popina quære. In eo littore, in quo ſe Tyberis evolvit in mare, eſt urbs celebris, Oſtia dicta.

Legatum. In re bellica is erat, qui vices gerebat Imperatoris, & ejus nomine ducebat exercitum.

Percuſſore. Sicario, aut gladiatore.

Fugitivis. Servis improbis, qui dominos deſerere ſolent.

Sandapilarum. Villium feretrorum, quibus plebeculæ, & damnatorum corpora efferebantur.

Reſupinati. Ignavi, ebrii, in tergum jacentis.

Ceſſantia, &c. Inter ſacerdotes Cybeles; qui, poſt ſuas per Urbem bacchationes, ſecedunt in popinas, ubi, relictis tympanis ſuis, potationi indulgent.

Galli. Erant ſacerdotes Cybeles, qui in ejus ſacris celebrandis maximè utebantur tympanis. Porrò in Phrygia præcipuè colebatur Cybele: ibi fluvius quidam eſt, Gallus dictus, unde nomen illis ſacerdotibus.

Non alius, &c. Eodem in lecto ſtipati omnes ad eamdem menſam accumbunt.

Remotior. Separata quædam menſa ab reliquis menſis (uti viris honeſtioribus poni ſolet) nulla hic eſt.

Quid facias talem ſortitus, Pontice, ſervum?
Nempe in Lucanos, aut Thuſca ergaſtula mittas.
At vos Trojugenæ vobis ignoſcitis, & quæ
Turpia cerdoni, Voleſos, Brutoſque decebunt.
Quid, ſi nunquam adeò fœdis, adeòq; pudendis
Utimur exemplis, ut non pejora ſuperſint?
Conſumptis opibus vocem, Damaſippe, locaſti
Sipario, clamoſum ageres ut Phaſma Catulli.
Laureolum velox etiam bene Lentulus egit,
Judice me, dignus vera cruce. Nec tamen ipſi

Sortitus, &c. Si haberes ejuſmodi ſervum, qui eadem ageret, quæ iſti nobiles, quid illi faceres? mitteres certè illum in ergaſtulum. Ergaſtulum autem locus erat, ubi ſervi compedibus vincti opus faciebant, fodiebant, arabant, &c.

Lucanos. Lucania eſt in extrema Italia.

Tuſca. Tuſcia, ſive Hetruria, pars Italiæ mediæ, ſupra Romanum agrum: Quænam ſint ergaſtula, dictum Sat 6.

At vos, &c. O Romani, ſervos ita veſtros puniretis, vobis ipſi veniam datis: ignoſcitis ea vobis, quę in mancipiis plectenda putaretis.

Trojugenæ. Nobiles Romani, qui à Trojanis originem deducitis.

Cerdoni. Veteramentario vili, & ignobili ſutori.

Voleſos, Brutoſque. Ideſt, Nobiles. Ironia eſt. Voleſorum familia, è Sabinis orta, illuſtris Romæ fuit, ut & familia Brutorum.

Vocem. Hiſtrionibus vocem tuam vendidiſti, ut, pacta mercede, partes tuas ageres in theatro.

Sipario. Ludis ſcenicis. Eſt enim ſiparium, aulæum, ſeu velum, quo tecti, latent mimi, & hiſtriones, donec in ſcenam prodeant.

Phaſma. Fabulam, Phaſma dictam, ideſt ſpectrum, à Catullo comœdiarū ſcriptore quodam elaboratam.

Clamoſum. Magno clamore declamandum.

Laureolum. Perſonam cujuſdam ſervi nomine Laureoli; qui in fabula, ſeu comœdia cruci affigebatur, quia fuerat in flagranti furto deprehenſus.

Velox. Eſt cognomen Lentuli: vel, epithetum ſervo, cujus perſonam agebat Lentulus, accommodatum, agilis, acer.

Vera. Non ficta, in quam tolli fingebatur, & exhibebatur in iſta comœdia, ſed vera; verè in crucem agendus, quia cùm eſſet nobili ortus genere, tam turpem perſonam agere non erubuit.

Nec tamen, &c. Senſus eſt: jure quidem nobiles illi arguendi ſunt; ſed & culpandus meritò populus, qui eos hæc agentes ſpectet cum plau-

Ignoſcas populo: populi frons durior hujus,
Qui ſedet, & ſpectat triſcurria Patriciorum,
Planipedes audit Fabios, ridere poteſt qui
Mamercorum alapas. Quanti ſua funera vendant,
Quid refert? vendunt nullo cogente Nerone,
Nec dubitant Celſi Prætoris vendere ludis.
Finge tamen gladios inde, atq; hinc pulpita pone:
Quid ſatius? Mortẽ ſic quiſpiam exhorruit, ut ſit
Zelotypus Thymeles, ſtupidi collega Corinthi?
Res haud mira tamen, citharædo Principe, mimus

plauſu, & laudet.

Frons durior, &c. Oportet ſanè careat populus pudore, cui ad tam fæda ſpectacula non erubeſcat.

Triſcurria. Facta omnino ſcurrilia: verbum eſt antiquum, vel fictum è vocula, *tris*, quæ Græcè ſignificat, ter, valde, & *ſcurra*.

Patritiorum. Vide Sat. 1.

Planipedes, &c. Qui nobiles, quales fuerunt Fabii, patienter audiat, dum comœdias agunt planis pedibus, ſine cothurno, aut ſocco.

Ridere, &c. Qui poteſt ridere, dum ſpectat viros nobiliſſimos, quales fuerunt Mamerci, paraſitorum, vel, ſervorum partes in comœdia ſuſtinere, & alapis à dominis cædi.

Quanti ſua, &c. Invehitur Poeta in nobilès, qui, nullo Tyranno cogente, ſed ſponte ſua, ac propoſita mercede, artem gladiatoriam exercent, atque adeò vitam ſuam veluti vendunt. Senſus itaque eſt: quid refert, quòd ex ea re magna præmia conſequantur? quolibet pretio id faciant, turpiſſimum eſt eis, ſponte ſe tali muneri offerre.

Nullo, &c. Nero enim plurimos Senatores, & Equites in arenam deſcendere coegit.

Celſi. Prætorum vulgò erat ludos edendos curare; præcipuum munus, jus dicere. Juventius Celſus, de quo agitur, Prætor fuit Trajani tempore. Vide Plin. ep 5. l. 6.

Finge tamen, &c. Oſtendit Poeta, etſi turpiſſima ſit ars gladiatoria, ſcenicam adhuc eſſe longè turpiorem. Finge enim, inquit, ex hac parte artem gladiatoriam, ex illa ſcenicam tibi proponi: utra harum eligenda? annon exercenda potiùs gladiatoria, quamvis propoſito mortis periculo?

Mortem, &c. Eſtne aliquis adeò vecors? itane quiſquam mortem metuit, ut illi ſe exponere non malit, quàm hiſtrionicam exercere, quàm eſſe ſocius viliſſimi hiſtrionis, qualis eſt Corinthus; & agere in comœdia perſonam Latini mimi, qui zelotypia uxoris ſuæ Thymeles laborare ſe fingat?

Res haud, &c. Non mirum-

Nobilis. Hæc ultra, quid erit niſi ludus? Et illud
Dedecus Urbis habes: nec Mirmillonis in armis,
Nec clypeo Gracchum pugnantẽ, aut falce ſupina.
(Damnat enim tales habitus, & damnat, & odit)
Nec galea frontẽ abſcondit: movet ecce tridentẽ;
Poſtquam libra:a pendentia retia dextra
Nequicquam effudit, nudum ad ſpectacula vultũ
Erigit, & tota fugit agnoſcendus arena.
Cedamus tunicæ, de faucibus aurea cùm ſe

rum eſt tamen, cùm Imperator ipſe, videlicet Nero, citharædus eſſet, & ſcenicam exerceret artem, nobiles etiam idem factitaſſe, ac mimos egiſſe: nunc verò, cùm Traianus hac inſania non laboret, quid excuſare nobiles poſſunt?

Hæc ultra, &c. Deinceps quid erit aliud Romæ, quam ludus, quàm artes turpiſſimę, gladiatoria, & ſcenica?

Et illud, &c. Eſt & aliud Urbis dedecus: Gracchum, nempe nobilem aliquem, pugnantem cernes, non Mirmillonis armis, &c.

Mirmillonis. Inter gladiatores alter Mirmillo dicebatur, ſive Secutor; alter Retiarius. Mirmillo habebat pro armis galeam, ſcutum, & falcem: Retiarius fuſcinam, ſeu tridentem, & rete, quo implicare caput Mirmillonis conabatur, eumque fuſcina interficere. Inſectatur Poeta nobiles, qui, cùm Mirmillones eſſe poſſent, & capite galea tecto pugnare, adeò tamen pudorem omnem exuerunt, ut malint eſſe Retiarii, & capite aperto pugnare, ut ab omnibus cognoſcantur.

Falce, &c. Falce incurva, qua utitur Mirmillo.

Damnat. Quia videri volebant nobiles illi, & agnoſci à ſpectatoribus.

Movet, &c. Ecce, inquit, prodit in arenam nobilis cum tridente.

Poſtquam, &c. Retiarius collectum, &. ſuſpenſum dextra manu rete geſtabat, & in Mirmillonis caput ſcitè proiicere conabatur: quòd ſi aberraſſet, ac librata manu fruſtra rete effudiſſet, nec adverſarii caput implicuiſſet, fugiebat, ne ab illo interficeretur, tentabatq; rete iterum colligere, & in adverſarium immittere.

Spectacula. Tabulata, unde ſpectantur ludi, amphiteatri ſedilia.

Cedamus &c. Verba ſunt Mirmillonis: Parcamus, inquit Mirmillo, Retiario nobili; ne ipſum interficiamus, ſed effugere ſinamus: eſt enim nobilis, ut patet ex habitu divite, & magnifico. Vel potiùs, verba ſunt ſpectatorum, faciamus locum nobili Retiario, ſinamus eſſugere, ne à Mirmillone interficiatur. Leguntaliqui, *Credamus tunicæ*; ideſt, credamus hunc re-

Porrigat, & longo jactetur ſpira galero.
Ergo ignominiam graviorem pertulit omni
Vulnere, cum Graccho juſſus pugnare Secutor.
Libera ſi dentur populo ſuffragia, quis tam
Perditus, ut dubitet Senecam præferre Neroni?
Cujus ſupplicio non debuit una parari
Simia, nec ſerpens unus, nec culeus unus.
Par Agamemnonidæ crimen; ſed cauſa facit rem
Diſſimilem: quippe ille, Deis auctoribus, ultor
Patris erat cœſi media inter pocula: ſed nec

retiarium eſſe nobilem, id ex ejus tunica ornatiore, & veſtibus intelligamus.

Tunicæ. Ideſt, Retiario, quia Retiarii tunicati pugnabant. Tunica erat veſtis brevior, & interior, cui toga imponebatur. Habebant etiam Retiarii galerum, ſub mento aſtrictum funiculo; qui, cùm eſſet auro intextus, oſtendebat Gracchum eſſe divitem, & nobilem.

Spira. Funiculus contortus, & convolutus, qui ſub mento colligatus galeam, ſeu pileum Retiarii retinebat, ne excideret capite. Hujus funiculi extremæ partes abibant in humeros, & huc illuc jactabantur.

Ergo, &c. Turpius fuit Mirmilloni certare cum iſto nobili, quàm vulnerari, & interfici ab alio; quia, cùm illum elabi ſineret invitus, exploſus eſt à populo ſpectante.

Secutor. Ideſt, Mirmillo, ſic dictus, quia Retiarium ſequebatur, & aſſequi tentabat, poſt conjecta incaſſum retia, fugientem.

Libera ſi, &c. Si permittatur populo liberè proferre, quid ſentiat, nullo Tyranni metu.

Senecam. Optimum virum, ſed humili loco natum.

Neroni. Imperatori; ſed vitiis inquinatiſſimo.

Non una. Sed multæ; nec enim unũ commiſerat parricidium: utpote qui fratrem, uxorem, imò matrẽ ipſam interfecerat.

Simia, &c. Quicumq; parricidii convictus erat, ille cum ſimia, gallo gallinaceo, vipera, & cane, inſutus culeo, hoc eſt, ſacco coriaceo, in mare, vel proximum flumen proiiciebatur.

Par &c. Fateor; idem Oreſtes fecit, nempe matrem, ut Nero, peremit: ſed à Nerone tamen in eo, diſcrepat, quod honeſta de cauſa matrem interfecerit.

Argamemnonidæ. Oreſtis, Agamemnonis, & Clytemneſtræ filii.

Ille &c. Oreſtes enim, Diis approbantibus, & impellentibus, ulciſcebatur patrem, à matre, & Ægiſtho adultero interfectum in convivio.

Ille-

Electræ jugulo ſe polluit, aut Spartani
Sanguine conjugii: nullis aconita propinquis
Miſcuit: in ſcena nunquam cantavit Oreſtes,
Troica non ſcripſit. Quid enim Virginius armis
Debuit ulciſci magis, aut cum Vindice Galba?
Quid Nero tam ſæva, crudaque tyrannide fecit?
Hæc opera, atq; hæ ſunt generoſi Principis artes,
Gaudentis fœdo peregrina ad pulpita ſaltu
Proſtitui, Grajæque apium meruiſſe coronæ.
Majorum effigies habeant inſignia vocis.

Electra &c. Cæde ſororis ſuæ Electræ, ut Nero Britannici fratris.

Aut Spartani &c. Non interfecit conjugem ſuam Hermionem Spartanam, filiam Menelai Regis Spartæ, ſeu Lacedæmonis: at Nero manus inquinavit cæde Octaviæ, Antoniæ, & Poppææ, uxorum ſuarum

Nullis, &c. Nullos conſanguineos ſuos veneno ſuſtulit, ut Nero Britannicum fratrem, & Domitiam amitam.

Aconita. Vide Sat. 1.

Cantavit. Ut Nero ſæpe.

Troica, &c. Ut Nero, qui ſe poetam eſſe gloriabatur. & carmen de rebus ad Trojam geſtis ſcripſit.

Quid enim, &c. Nihil fuit, quòd Neronis duces, qui in eum arma civilia moverunt, magis ulciſci deberent, & punire atrociùs, quàm iſtam eius inſaniam, quòd hiſtrio, poeta, & citharœdus eſſe non erubeſceret.

Virginius, &c. Virginius, Vindex, & Galba, duces Neronis fuerunt; qui in eum rebellantes arma ſumpſere. Virginius Rufus Germanico exercitui præerat; Julius Vindex Gallias adminiſtrabat: Sergius Sulpitius Galba Hiſpaniam.

Quid Nero, &c. Quid enim agebat Nero, toto illo tempore tam ſævæ, & crudelis ſuæ Tyrannidis? Hæc opera ſunt egregii Principis; citharædus erat, & ſaltator. Vel, quid aliud ſceleris fecit, quod potiori jure ulciſcerentur Virginius, Vindex, &c.

Peregrina. Neapoli ſcilicet, & in Achaja, aliiſq; locis extra Italiam, ſaltavit Nero, & in ſcœna hiſtrionem egit.

Proſtitui. Exponere ſeſe, & ſpectandum publicè in theatro præbere.

Grajæque, &c. In Græcorũ enim certaminibus, cum citharædis certans apio coronatus eſt Nero. Apium autem eſt herba, ex qua ſolebant coronæ dari ſolitæ in Nemeæis certaminibus, magno Græciæ totius concurſu celebrari ſolitis.

Majorum, &c. O Nero, cùm alii duces, & Imperatores rerum à ſe fortiter ge-

Ante pedes Domitj, longum tu pone Thyeſtæ
Syrma, vel Antigones, ſeu perſonam Menalippes;
Et de marmoreo citharam ſuſpende coloſſo.
Quis, Catilina, tuis natalibus, atque Cethegi
Inveniet quicquam ſublimius? arma tamen vos
Nocturna, & flammas domibus, templiſque paraſtis,
Ut Braccatorum pueri, Senonumque minores:
Auſi, quod liceat tunica punire moleſta:

geſtarum, & triumphorum inſignia ſtatuis majorum ſuorum affigere ſoleant; tu coronam ex apio, præmium tuæ vocis, & cantus, appende ad effigies majorum tuorum.

Domitj, &c. Avi tui, vel patris: uterque enim Domitius Nero vocabatur.

Syrma, &c. Veſtem longam, qua indutus eras, cùm in tragœdia perſonam Thyeſtæ, vel Antigones filię Oedipi, ageres. Hæc patri ſuo excęcato ducem ſe præbuit Thyeſtes filiorum ſuorum carne paſtus eſt, quos ipſi epulandos Atreus frater appoſuerat. De Ædipo conſule Ovid. Libro VII Metamorph. & noſtras ibi notas, n. 18.

Perſonam, &c Larvam, qua repræſentaſti fabulam Menalippes à Neptuno amatæ, de qua Euripides comędiam ſcripſiſſe fertur.

Et de marmoreo, &c. Scilicet citharam à judicibus ad ſe delatam pronus adoravit Nero, ferrique ad Auguſti ſtatuam juſſit, quam ingentem inſtar coloſſi erexerat: hoc autem ipſi Poeta obiicit;

Quis, Catilina, &c. Quid tuo, Cethegique genere illuſtrius? De utroq; fit mentio Sat. 2. & 10.

Ut Braccatorum, &c. Id eſt; quaſi eſſetis poſteri, & filii Gallorum, qui, ſub Brenno duce, Romam ceperunt, & incenderunt, anno ab U.C. 364. Porrò Galli Provinciæ Narbonenſis, à braccis, ſeu ſtrictis femoralibus, dicti ſunt Braccati. Braccatorum pueri eſt locutio Græca, pro Braccati Galli.

Senonum. Populi ſunt Galliæ Lugdunenſis, ſive Celticæ. Illi Romanos ad fluvium Alliam ingenti clade affecerunt, à Camillo poſtea profligati, ac deleti ſunt.

Minores. Poſteri, nepotes.

Auſi, &c. Aggreſſi eſtis facinus dignum, quod ipſa moleſta tunica puniretur. Erat autem tunica illa, veſtis è ſtupa, & cannabe confecta, tum ſebo, ſulphure, & bitumine illita: ea induebantur, & obvoluti cremabantur graviores rei, maximè qui ob incendia damnabantur.

Con-

Sed vigilat Conſul, vexillaque veſtra coercet.
Hic novus Arpinas, ignobilis, & modò Romæ
Municipalis Eques, galeatum ponit ubique
Præſidium attonitis, & in omni gente laborat.
Tantum igitur muros intra toga contulit illi
Nominis, & tituli, quantum non Leucade, quantum
Theſſaliæ campis Octavius abſtulit, udo
Cædibus aſſiduis gladio, ſed Roma parentem,
Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.
Arpinas alius Volſcorum in monte ſolebat
Poſcere mercedes, alieno laſſus aratro:

Conſul. Cicero.

Vexillaque, &c. Ideſt: conatus veſtros reprimit.

Hic novus, &c. Ideſt: hic, quem vocatis per contemptum ignobilem, & novum Arpinatem. Porrò apud Romanos novus homo dicebatur is, qui nulla majorum nobilitate inſignis foret.

Municipalis. Oriundus ex municipio Arpino, & Romæ factus nuper Eques. Porrò Arpinum Volſcorum eſt oppidulum, patria Ciceronis.

Galeatum, &c. Milites in omni regione Urbis contra conjuratorum inſidias collocat.

Et in omni &c. Populos omnes, tum in Italia, tum extra Italiam poſitos excitat, ac ſummo cum labore, & diligentia adhibet ad Rempublicam conſervandam.

Tantum, &c. Cicero tantam eſt gloriam in Urbe, & in pace, ob ſuam prudentiam conſecutus, quantam adeptus non eſt Auguſtus, confectis, multa civium cæde, bellis civilibus. Toga hic ſumitur pro pace, & civili prudentia: toga enim veſtis eſt civium, ut ſagum militum.

Leucade. Cruenta pugna navali, juxta Leucadem inſulam Epyri, & Actium promontorium commiſſa: qua devicti ſunt ab Auguſto Antonius, & Cleopatra.

Theſſaliæ, &c. Ad Philippos in Theſſalia, ubi devicti ſunt Brutus, & Caſſius ab Octavio.

Libera. Conjurationis Catilinariæ metu ſoluta.

Arpinas alius. C. Marius, itidem ut Cicero, Arpini natus: qui etſi vir eſſet plane ignobilis, multa tamen præclare geſſit.

In Monte, &c. Senſus eſt: Marius pauper agricola fuit, tum gregarius miles; & tamen &c.

Poſcere, &c. Petere pactam pecuniam, cùm alienum agrum araſſet.

Nodoſam poſt hæc frangebat vertice vitem;
Si lentus pigra muniret caſtra dolabra.
Hic tamen, & Cimbros, & ſumma pericula rerum
Excipit, & ſolus trepidantem protegit Urbem.
Atque adeò, poſtquam ad Cimbros, ſtragemque volabant,
Qui nunquam attigerant majora cadavera, corvi,
Nobilis ornatur lauro collega ſecunda.
Plebejæ Deciorum animæ, plebeja fuerunt
Nomina: pro totis legionibus hi tamen, & pro
Omnibus auxiliis, atque omni pube Latina,
Sufficiunt Diis Infernis, Terræque parenti;

Nodoſam, &c. Poſtea Marius, gregarius tunc miles, ſi, muniendis caſtris adhibitus, negligenter opus faceret, vapulabat à Centurione, qui vitem ſuam ſupra caput ipſius frangebat. Porrò vitis, ideſt, bacillus ex palmite, erat inſigne Centurionum, qui ejuſmodi bacillum geſtabant, ad milites in officio continendos.

Cimbros. Cimbros, & Teutonas; qui ex Dania, & Germania, maximo cum exercitu Romam tendentes, magnum terrorem Italiæ incuſſerunt; ſed à Mario devicti ſunt ingenti clade.

Et ſolus, &c. Licèt enim ambo Conſules contra Cimbros pugnaverint, gloria tamen hujus victoriæ tota Mario tribuebatur.

Poſtquam, &c. Poſtquam victor Marius Cimbros corvis vorandos dedit.

Qui nunquam, &c. Cimbri enim erant proceri, & ingentes mole, ac ſtatura.

Nobilis, &c. Q. Catulus, collega Marii, quamvis nobilis, ſecundo tantùm loco triumphavit; hoc eſt, illi prælatus eſt Marius; licèt utriuſque Conſulis auſpiciis res geſta eſſet, immò ſoli Mario delatus honor triumphi erat, ſed ejus ſocium adſcivit, Q. Catulum.

Plebejæ, &c. Decii, pater, & filius, qui ſe pro legionibus Romanis devoverũt, fuerunt plebejæ animæ; hoc eſt, homines ignobiles. Pater Decius, bello Latino, cùm fuiſſet admonitus in ſomnis, eam partem victricem fore, cujus dux in prælio cecidiſſet, equo calcaribus incitato, in medios hoſtes ſe conjecit, & ab iis interfectus, victoriam Romanis peperit. Vide *Livium l. 8. c. 9. & ſeq.* Patris exemplum filius in bello Samnitico ſecutus eſt, cadem gloria. *Liv. l. 10. c. 28. & ſeq.*

Auxiliis, &c. Copiis auxiliaribus.

Pube. Populo, exercitu.

Sufficiunt, &c. Satis fuerunt ad placandos Deos Infero-

Pluris enim Decii, quàm qui ſervantur ab illis,
Ancilla natus trabeam, & diadema Quirini,
Et faſces meruit, Regum ultimus ille bonorum.
Prodita laxabant portarum clauſtra Tyrannis
Exulibus juvenes ipſius Conſulis, & quos
Magnum aliquid dubia pro libertate deceret,
Quod miraretur cum Coclite Mutius, & quæ
Imperii fines Tiberinum virgo natavit:

ferorum, & Tellurem: qui enim ſe ita devovebant, aliorum pericula, & necem in ſuum caput convertere credebantur.

Pluris enim, &c. Decii pluris æſtimantur à Diis, quàm cæteri omnes Romani, quos in eorum gratiam ſervant.

Ancilla, &c. Servius Tullus, Romanorum rex ſextus, etſi matre captiva natus, meruit tamen Romulo in Regia dignitate ſuccedere.

Trabeam. Veſtis eſt pannis albis, & purpureis, inſtar trabium longis, intexta, qua Reges utebantur, & uſi ſunt deinde Conſules.

Diadema. Faſciam, ſeu pannum, quo Reges caput vinciebant, coronâ Regiâ.

Quirini. Romuli. Vide Sat. 3.

Ultimus. Secutus enim eſt Tarquinius Superbus, Rex peſſimus.

Prodita, &c. Ordo eſt: filii ipſius Bruti Conſulis Titus, & Tiberius, volebant laxare, ſeu, aperire per proditionem portas Romæ Tyrannis exulibus, ſeu Tarquinio Superbo Roma pulſo; filii, inquam, Bruti, quos decuiſſet exemplo patris audere aliquid magnum pro aſſerenda Romanorum libertate, nondum ſatis confirmata, & adhuc nutante, & aliquid egregium aggredi, quòd imitari, & admirari poſſent Cocles, Mutius, &c.

Coclite. Horatio, Coclite cognominato, propter oculum in prælio amiſſum; qui Porſenam cum ſuo exercitu ſolus in ponte ſuſtinuit, donec pons à tergo rumperetur; quo effracto, deſiluit in flumen, & ad ſuos enatavit.

Mutius. Mutius Scævola, cùm Porſenæ caſtra ſubiiſſet, ac pro illo ſatellitem ejus occidiſſet, ut errorem ſuæ manus plecteret, eam igni iniecit: qua animi conſtantia Rex permotus, remiſit liberum, & ipſe obſidionem ſolvit.

Et quæ, &c. Clœlia, quæ, obſes Porſenæ data, Tiberim tranavit deceptis hoſtibus, & ad Romanos equo vecta ſe recepit. Vocat autem hìc Tiberim Imperii fines, quia tunc adeò anguſtum erat Imperium Roman. ut ejus limes eſſet Tiberis.

Occulta ad Patres produxit crimina ſervus
Matronis lugendus: at illos verbera juſtis
Afficiunt pœnis, & legum prima ſecuris.
Malo pater tibi ſit Therſites, dummodò tu ſis
Æacidæ ſimilis, Vulcaniaque arma capeſſas,
Quàm te Therſitæ ſimilem producat Achilles.
Et tamen, ut longè repetas, longèque revolvas
Nomen, ab infami gentem deducis aſylo:
Majorum primus quiſquis fuit ille tuorum,
Aut paſtor fuit, aut illud, quod dicere nolo.

Occulta &c. Ideſt, conjurationem filiorum Bruti Senatoribus detexit ſervus quidam.

Lugendus. Dignus, cujus mortem lugerent, & pro fletu cohoneſtarent matronæ, quippe quas à Tyrannorum libidine liberaſſet, cùm conjurationem de illis reſtituendis initam protulit, ac patefecit: quemadmodum eadem de cauſa Bruti mortem per annum cædem matronæ fleverunt.

At illos &c. Filios enim virgis cæſos pater Brutus, cum aliis conjuratis, ſecuri percuſſit.

Et legum &c. Supplicium ſumptum de conjuratis; quæ legum eſt prima, hoc eſt, prima pars, & præcipua juſtitiæ: leges enim maximè vigent ſupplicio improborum; & id maxime præcipit juſtitia, eſtque illius hęc prima lex, ut improbi plectantur. Securis hic pro capitali ſupplicio ſumitur.

Therſites. Unus omnium Græcorum, qui ad obſidionem Trojæ navigaverant, animo, & corpore maximè deformis.

Æacidæ. Achillis, qui fuit Æaci nepos.

Vulcaniaque &c. Modò ſtrenuus ſis, & fortis, ut fuit Achilles, qui armis à Vulcano fabricatis mira edidit facinora.

Ut longe &c. Licèt à quanta volueris antiquitate repetas nominis, & familiæ tuæ originem.

Ab infami &c. Senſus eſt: ducis originem, & gentem, ſeu familiam tuam habes ab iis propagatam, qui confugerunt ad aſylum, quod Romæ ab Romulo conſtitutum eſt. Nam Romulus, ut Romam naſcentem, ac vacuam frequentaret civibus, & impleret, edixit, ut illis omnibus liceret impune eſſe, quicumque ad eam ſe reciperent. Itaque undique confluxit magna multitudo ſceleratorum, & ſicariorum, è quibus Roma conflata eſt: hinc aſylum illud appellat infame.

Dicere nolo. Latro, ſicarius, homicida, &c. quales ferè fuerunt, qui ad aſylum hoc, & Romam recens conditam confugere.

Nævolum quemdam inducit de patroni avaritia, flagitiiſque conquerentem.

SCire velim, quare toties mihi, Nævole, triſtis
Occurras fronte obducta, ceu Marſya victus.
Non erat hac facie miſerabilior Crepereius
Pollio, qui triplicem uſuram præſtare paratus
Circuit, & fatuos non invenit. Unde repente
Tot rugæ? Certè modico contentus agebas
Vernam Equitem, conviva joco mordente facetus,

Scire &c. Loquitur ipſe Juvenalis, & Nævolum interrogat.

Obducta. Triſtitiæ nube quaſi tecta, dejecta, & contracta.

Marſya. Fuit ille paſtor quidam in Phrygia, qui Apollinem cantu provocare auſus, ab eo victus, & miſerè ejulans pelle ſpoliatus eſt. Ovid 6. Metam.

Hac facie. Tua: non erat te triſtior.

Triplicem &c. Qui, conſumptis opibus quærebat ab aliquo fęneratore pecuniā, promittens illi, & paratus præſtare, ideſt, ſolvere pro illa pecunia mutuò accepta uſuram triplicem, ideſt; tertio tanto majorem, quàm quæ vulgò ſolvi ſoleret, vel quàm eſſet ipſa ſors, & caput ſummæ acceptæ. Eam ob rem circuibat forum, ubi ſunt fœneratores, & argentarii, nec tamen ullum adeò fatuum reperiebat, qui vellet ipſi mutuam dare pecuniam; quam nimirum intelligeret ab eo numquam redditum iri.

Modico. Modicis opibus, parvo ſumptu, & quæſtu.

Agebas &c. Inter ſervos, & vernas, ejuſdem tecum ordinis, & conditionis, tam hilariter vivebas, quam ſi fuiſſes Eques Romanus: verna, & ſervus cùm eſſes, Equitis animum, & opes æquabas cultu, nitore veſtium, &c. eras facetus, & elegans conviva, dicax, & acer in jacendis ſalibus, non ruſticis, & inſulſis, ſed urbanis, quales intra pomęria, in Urbe, uſurpantur.

Vernam. Verna eſt ſervus è matre ſerva domi, & in urbe natus. Erant iſti vernæ vulgò vafri, dicaces, & urbani. Equites alii erant veri, & genuini: alii pretio, vel gratia nomen hoc, & honorem adepti. Sententia igitur eſſe poteſt, Nævolum tam urbanum fuiſſe, quàm verum aliquem, & veluti vernam equitem.

Po-

Et ſalibus vehemens intra pomæria natis,
Omnia nunc contra; vultus gravis, horrida ſiccæ
Sylva comæ, nullus tota nitor in cute, qualem
Præſtabat calidi circumlita faſcia viſci.
Quid macies ægri veteris, quem tempore longo
Torret quarta dies, olimque domeſtica febris?
Deprehendas animi tormenta latentis in ægro
Corpore, deprehendas & gaudia; ſumit utrumq;
Inde habitum facies. Igitur flexiſſe videris
Propoſitum, & vitæ contrarius ire priori.
Nuper enim, ut repeto, fanum Iſidis, & Ganymedem
Pacis, & advectæ ſecreta palatia Matris,
Notior Auſidio Chio, celebrare ſolebas.

Pomæria. Pomærium erat locus purus, & patens circa muros Urbis, & certũ ſpatium, quòd neque arari, neque habitari fas erat.

Omnia &c. Diverſa nunc, & contraria eſt priori, vitæ tuæ ratio.

Siccæ. Non delibutæ unguentis, iis caput ungebant.

Viſci. Utebantur, ad cutem poliendam, & lęvigandam, quodam medicamento ex reſina, viſcæ, &c. quo imbutos, & illitos panniculos cuti admovebant.

Ægri. Qualis cernitur in vultu ægroti, morbo veteri laborantis.

Quarta dies. Quo febris nimirum quartana ſolet recurrere.

Deprehendas. Deprehẽdi poſſunt. Sententia eſt: corpus, vultus, eſt animi, vel triſtis, vel læti index.

Flexiſses. Mutaſſe vitæ inſtitutum, nolle ampliùs patronos divites, & avaros ſectari.

Repeto. Recordor.

Iſidis. Dea erat *Ægyptiorum*, apud Romanos culta. Vide Sat. *6*.

Ganymedem. Templum pacis, in quo erat Ganymedis ſtatua. Is à Jove in aquilam mutato raptus, ac delatus in Cœlum, ut Superis pocula miſceret.

Secreta. Quo in templo arcana, & ſilenda myſteria celebrantur.

Matris. Templum Cybeles, quæ Deorum mater, ſeu, Magna Mater dicebatur. Ejus ſimulachrum ab Phrygiæ oppido Peſſinunte Romam erat advectum. Vide Sat. 3.

Auſidio. Is cliens diligentiſſimus habebatur in colendis patronis.

Chio Oriundo ex inſula Chio. Hæc Ægæi maris inſula eſt.

Celebrare. Frequentare, ad deducendos patronos, honoris cauſa.

Uti-

Utile & hoc multis vitæ genus ; at mihi
nullum .
Inde operæ pretium: pingues aliquando lacernas,
Munimenta togæ, duri, craſſique coloris,
Et malè percuſſas textoris pectine Galli,
Accipimus, tenue argentum, venæque ſecundæ.
Hæc tribui ; deinde illa dedi ; mox, plura
tuliſti .
Computat, atque cavet : ponatur calculus,
abſint
Cum tabula pueri ; numera ſeſtert'a quinque
Omnibus in rebus: numerentur deinde labores.

Utile. Reſpondet jam Nævolus: Fateor iſtud vitę genus eſſe multis utile ; mihi non eſt, qui aliud nihil facio lucri, niſi quòd veſtem detritam à patrono accipio, &c.

Lacernas. Lacerna, ſeu pænula erat veſtis hyberna, & craſſior, quæ togæ ſuperimponebatur, ad eam, ut ait, muniendam, & conſervandam ; pinguem vocat è craſſo filo confectam, vel attritam.

Male &c. Negligenter textas à textore Gallo. Fiebant ejuſmodi vulgò lacernæ in Gallia. Pecten porrò eſt lignum oblongum inſtar pectinis, quo textores inſerunt ſubtegmen ſtamini, atque ut compactior, & denſior tela ſit, adeòque melior, ſæpe, & graviter pectine percutiunt ſubtemen, & ſtamini implicant, quod contra fit in panno laxiori, & negligentiùs texto.

Venæ &c. Nummum ex argento non purgato, quale in aurifodinæ venis ſecundis, id eſt, deterioribus, reperitur.

Hæc tribui. Verba ſunt patroni avari.

Tuliſti. A me obtinuiſti plura, quàm deberem tibi dare.

Cavet. Ne deludatur.

Calculus. Ad numerandū.

Tabula. In qua computet :. vel, libro expenſi, & accepti.

Pueri. Servi, qui ſervant tabulas, & rationes.

Seſtertia &c. Summa hæc redit ad libras monetæ Turonicæ, ut loquuntur Galli, quingentas. Reſpondet hæc ſumma nummis Romanis, Scutatis centum quindecim.

Omnibus &c. Id eſt: omnia, quæ tibi dedi, rectè æſtimes, videbis ſummam exiſtere quinque ſeſtertiorum, illas omnes res valere quinque ſeſtertia.

Labores. Hoc Nævolus ait : At non numeras meos ſudores, operam, ærumnas, in te affectando, colendo, &c. Vel potiùs, hoc: avarus patronus dicet, hoc ſenſu : numera tuos labores, videbis

En cui tu viridem umbellam, cui ſuccina mittas
Grandia, natalis quoties redit, aut madidum ver
Incipit, & ſtrata poſitus, longaque cathedra
Munera fœmineis tractat ſecreta Kalendis.
Dic, paſſer, cui tot montes, tot prædia ſervas
Appula, tot milvos intra tua paſcua laſſos?
Te Trifolinus ager fœcundis vitibus implet,
Suſpectumque jugum Cumis, & Gaurus inanis
Nam quis plura linit victuro dolia muſto?

bis eos non eſſe æſtimandos quinque ſeſtertiis.

En cui &c. En patronum, ò Juvenalis, quem hactenus colui. Huncine hominem adeò ingratum, dignum cenſes, cui mittatur umbella? &c.

Umbellam. Velum, quod opponitur capiti ad arcendum ſolem, & umbram conciliandam.

Succina. Lege Sat. 6.

Natalis &c. Recurrente natali ejus die. Tunc patronis clientes, ſervi dominis, munera mittebant. Kalendis verò Martiis, quo menſe vernum tempus incipit, ac frequentiores pluviæ ſunt, mittebantur munera fœminis. Nævolus innuit patronum ſuum eſſe hominem libidinoſum, & effœminatum, cui, tamquam fœminæ, munera Kalendis Martiis, quas tertio poſt verſu, fœmineas vocat, mittenda.

Strata. Pulvillis, aut tapetibus inſtrata.

Tractat. Recognoſcit, revolvit, &c.

Secreta. Sepoſita, in interiorem cellam abdita, ut ſerventur commodiùs.

Paſſer. Vox blandientis ò homo delicate.

Appula. Erant agri feraces in Apulia, Italiæ regione. Sat. 4.

Milvos &c. Ideſt, agros tam amplos, ut eos pervolare milvi non poſſint, quin defatigentur.

Trifolinus. Eſt ager admodùm fertilis, propè Neapolim, ita dictus ab trifolio, herba quadam, quæ in eo plurima naſcitur: trifolium autem ab ternis foliis nomen habet.

Suſpectumque &c. Eſt mons Miſenus, ac promontorium, quod Cumæ, (urbs ad ejus radicem poſita) ſuſpiciunt. Suſpicimus, quæ ſupra nos ſunt; deſpicimus, quæ infra.

Gaurus. Mons Campaniæ Italicæ, propè Puteolos.

Inanis. Vel, cavernoſus, vel, vacuus domibus, te uno omnia poſſidente.

Nam quis. Qui plures cados implet recenti vino?

Linit. Pice obturat, operculum lino, & reſina obducit.

Victuro. Ad ſervandum muſtum, ſeu vinum diu duraturum, & ad ſummam ſene-

Quantum erat ærumnas laſſi donare clientis
Jugeribus paucis? Meliuſne hic ruſticus infans,
Cum matre, & caſulis, & cum luſore catello,
Cymbala pulſantis legatum fiet amici?
Improbus es, cùm poſcis, ait. Sed penſio clamat,
Poſce: ſed appellat puer unicus, ut Polyphemi
Lata acies, per quam ſolers evaſit Ulyſſes.
Alter emendus erit, namque hic non ſufficit; ambo
Paſcendi: quid agam bruma ſpirante? quid, oro,
Quid dicam ſcapulis ſervorum, menſe Decembri,
Et pedibus? Durate, atque expectate cicadas?
Sci certè, quibus iſta modis, quàm ſæpè rogarim,
Et quæ pollicitus fueris mihi. Juſta doloris,
Nævole, cauſa tui: contra tamen ille quid affert?
Negligit, atque alium bipedem ſibi quærit aſellum.

ſenectutem perventurum.

Quantum erat &c. An ponendum erat in loco, & numero magni cujuſdam muneris, & beneficii, ſi dediſſes mihi pauca jugera, qui omnes meas fortunas in obſequio tuo conſumpſi?

Meliuſne &c. An æquius eſt, ſi villam hanc aliquam, cum ruſticis, qui ſunt in ea, infantibus, & matre, & catellis relinquas teſtamento amico cuiquam tuo, qui ſit è numero Gallorum ſacerdotum, qui ſolent in ſacris Cybeles tympana pulſare, vulgò ſunt homines improbiſſimi. Vide Sat. 4.

Improbus. Importunus. Avari verba ad Nævolum.

Sed &c. Reſponſio Nævoli. Ego verò non tam poſco, quàm penſio domus à me conductæ, quæ mihi dicit, pete, unde ſolvas, & ei, qui domum locavit, me reddas.

Appellat. Poſcit pecuniam.

Puer. Servus: quem unum habeo, ut Polyphemus unam aciem, ideſt, unum oculum.

Per quam &c. Qua effoſſa, evaſit è Polyphemi manibus Ulyſſes. Vide Odiſſeam lib. 10.

Alter. Servulus.

Scapulis. Humeris nudis, quos ſcilicet dominus veſtire debet.

Cicadas. Æſtatem, qua canunt cicadæ. An erunt contenti ſervi, ſi jubeam eos durare nudos, donec æſtas advenerit? neutiquam certè.

Juſta &c. Loquitur Juvenalis.

Aſellum. Clientem tam ſtupidum, quàm ego ſum; à quo me ſic decipi patior.

Hæc.

Hæc ſoli commiſſa tibi celare memento,
Et tacitus noſtras intra te fige querelas.
Nam res mortifera eſt inimicus pumice lęvis.
Qui modò ſecretum commiſerat, ardet, & odit,
Tamquam prodiderim, quidquid ſcio: ſumere ferrum,
Fuſte aperire caput, candelam apponere valvis
Non dubitat: nec contemnas, aut deſpicias; quòd
His opibus nunquam cara eſt annona veneni.
Ergo occulta teges, ut Curia Martis Athenis.
O Corydon, Corydon, ſecretum divitis ullum
Eſſe putas? ſervi ut taceant, jumenta loquentur,
Et canis, & poſtes, & marmora. Claude feneſtras,
Vela tegant rimas, junge oſtia, tollito lumen

Hæc. Arcanas de avaro domino querelas.

Fige. Abſconde.

Nam, &c. Crudeles enim gerunt inimicitias iſti effæminati, qui cutem pumice poliunt. Pumex, lapis ſcaber, & ad res lęvigandas aptus.

Qui modò, &c. Qui modò me ſuorum arcanorum faciebat participem, ut ſi fuiſsem amicus ipſius ſummus, & derepente in me furit, & accuſat, quòd ea evulgaverim.

Ferrum. Quo me perimat. Gladium in me ſtringet.

Candelam. Qua meas ædes incendat.

Deſpicias. Cave autem, putes nihil imminere mihi ab illo periculi, cùm avarus ſit; tanquam ipſe ſumptum nolit ullum, ut me perdat, facere; tantas opes habet, ut facilè ſit empturus venenum, quo me interimat. Cara dicitur annona, cùm panis, cibi, & alia id genus, magno pretio conſtant; vilis, cùm parvo.

Curia Martis. Senatus Athenienſis, qui Areopagus dictus eſt, ideſt, pagus, ſeu collis Martis: eò quòd Mars homicidii accuſatus à Neptuno, duodecim Diis judicantibus, ſex ſententiis in eo loco fuit abſolutus. Senatores porrò Athenienſes ſilentii, & arcani adeò tenaces erant, ut ſolemne illis eſſet ſententiam ſcripto, non verbo, ferre. Memineris igitur ea, quæ tibi de patrono meo dixi, non minori celare ſilentio, quàm Areopagitę ſua ſenatuſconſulta, & judicia celabant.

O Corydon. O homo ruſtice ſimplex, & bone, qui credas domini tui arcana celari poſse, Sumptum hoc hemiſtichium à Virgilio. Ecloga 1. verſu 68.

Ut taceant. Quamvis taceant.

Junge Claude: clauditur enim

E medio, clament omnes, prope nemo recumbat ;
Quod tamen ad cantum galli facit ille ſecundum,
Proximus ante diem caupo ſciet, audiet & quæ
Finxerunt pariter librarius, archimagiri
Carptores: quod enim dubitant cōponere carmen
In dominos, quoties rumoribus ulciſcuntur
Baltea? Nec deerit, qui te per compita quærat
Nolentem, & miſeram vinoſus inebriet aurem.
Illos ergo roges, quidquid paulò ante petebas
A nobis, taceant illi : ſed prodere malunt
Arcanum, quàm ſubrepti potare Falerni,
Pro populo faciens, quantum Laufella bibebat.

enim janua, cùm junguntur ſimul valvæ.

Clament. Licèt omnes vociferentur. Legunt aliqui: *taceant omnes*.

Ad cantum, *&c.* Sub mediam noctem, in tenebris ejus occulta, & tenebricoſa flagitia.

Ante diem. Antequam luceat.

Audiet. Idem caupo audiet etiam ea ſcelera, quæ de ſuo domino finxerunt librarii, &c.

Librarius. Ea vox in eo loco formatur à nomine ſubſtantivo, *libra*, & eum ſignificat, qui libra ponderat carnes, & alia id genus, quæ domi ſervis dantur: diſpenſator, promus. Eamdem vocem aliter explicatam habes Sat. 6.

Archimagiri Græca vox: principes, ſeu magiſtri coquorum, primarii coqui.

Carptores. Carminatores, ſervi, qui lanificio, & carpendis lanis operam dabant.

Quod enim, *&c.* Quæ eſt enim tam fœda, & improba cantilena, quàm illi non audeant componere in ſuos heros, quando his rumoribus, ſeu fabulis, & cantilenis in vulgus ſparſis, volunt ulciſci pœnas, quas de ipſis ſumpſerunt domini, eos balteis, ſeu loris è corio factis, verberantes.

Nec deerit, *&c.* Reperientur ex illis ſervis nonnulli, qui te iſtas cantilenas audire nolentem quærant, & tuas aures iis recitandis inebrient, impleant, obtundantque, ipſi vinoſi, & ebrii, ideòque ad ſecreta dominorum aperienda promptiores.

Illos, *&c.* Pete igitur ab illis ſervis, quod modò me rogabas, nempe ut ſileant: non facient tamen ; malunt enim arcanum prodere, quàm vinum furtim raptum haurire; quod tamen libentiſſime faciunt.

Faciens. Sacrificans. Fiebant ſacrificia pro populo Romano Bonæ Deæ : his ſolæ mulieres intererant, & vino ſe multo certatim proluebant.

I *Lau-*

Vivendū rectè, cùm propter plurima, tum de his
Præcipuè cauſis, ut linguas mancipiorum
Contemnas; nam lingua mali pars peſſima ſervi.
Deterior tamen hic, qui liber non erit illis,
Quorum animas, & farre ſuo cuſtodit, & ære.
Idcircò ut poſſim linguam contemnere ſervi,
Utile conſilium modò, ſed commune dediſti:
Nunc mihi quid ſuades, poſt damnum temporis, & ſpes
Deceptas? feſtinat enim decurrere velox
Floſculus; anguſtæ, miſeræque breviſſima vitæ
Portio: dum bibimus, dum ſerta, unguenta, roſaſque
Poſcimus, obrepit non intellecta ſenectus.
O parvi, noſtrique lares, quos thure minuto,
Aut farre, & tenui ſoleo exornare corona,
Quando ego figam aliquid, quo ſit mihi tuta ſenectus
A tegete, & baculo? viginti millia fœnus

Lauſella. Mulier vinoſa.

Contemnas. Ut ne timere illas poſſis: ut nihil habeant, quod tibi meritò poſſint obiicere.

Deterior, &c. Sententia eſt. Ille tamen dominus eſt ſuis ſervis nequior, & miſerior, qui cogitur illos timere, qui eſt apud illos veluti ſervus, & mancipium, ſine libertate, ſemper in metu, ne ſua prodantur ab illis ſcelera.

Quorum animas. Illis, quos pane ſuo paſcit, quos pecunia ſua ſuſtentat.

Commune, &c. Docuiſti me id, quod omnibus universè faciendum, nempe bene vivendum mihi eſſe, ut linguas mancipiorum non timeam, ſed aliud nunc à te peto; quid mihi jam faciendum cenſeas: amiſi bonam temporis, & ætatis partem in colendo avaro patrono, &c.

Floſculus. Flos, vigor ætatis.

Portio. Subaudi, eſt.

Non intellecta. Nemine cogitante.

Lares. Dii Domeſtici.

Farre. Farinam è tritico puriore, quod far vocatur, confectam, & ſale conſperſam in victimas conjiciebant. Hæc appellabatur mola ſalſa.

Figam, &c. Fixum aliquid habebo, certam aliquam pecuniæ ſummam, qua fretus effugiam mendicitatem in ſenectute. Teges eſt ſtorea, qua ſe mendici, aut caſulas ſuas tegunt.

Viginti, &c. Quandonam è pe-

Pignoribus poſitis? argenti vaſcula puri,
Sed quæ Fabricius Cenſor notet? & duo fortes
De grege Mœſorum, qui me cervice locata
Securum jubeant clamoſo inſiſtere Circo?
Sit mihi præterea curvus cælator, & alter,
Qui multas facies fingat citò. Sufficient hæc,
Quando ego pauper ero: votum miſerabile! nec ſpes
His ſaltem; nam cùm pro me Fortuna rogatur,

è pecunia mutuò commodata recipiam viginti millia ſeſtertiorum, (conficiunt librarum Turonicarum duo millia. Monetæ Romanæ ſunt nummi 400. ſcutati, ut loquuntur, & ſexaginta) pro fœnore, quod mihi certum erit poſitis, & datis mihi tutis pignoribus ab iis ſcilicet, qui fœnus hoc ſolvent. mihi? Pignus eſt id, quod cautionis loco datur alteri, ut ſi gemmam tradas ei, a quo nummum ſumas mutuum, reddendam tibi, quando nummum viciſſim reddes.

Puri. A ſcoria purgati, optimi.

Sed quæ,&c. C. Fabricius Cenſor fuit admodùm ſeverus: is Cornelium Rufinum, bis Conſulem creatum, ac ſemel Dictatorem, Senatu movit, ea de cauſa, quòd decem pondo vaſa argentea domi haberet. Talia ſibi optat vaſa Nævolus, Valer. Maxim. lib. II. c. 9.

Duo,&c. Duo ſervi robuſti e Mœſia: eſt regio propè Thraciam. Inde Romam veniebant ſervi, ad lecticas ferendas idonei ob robur, & proceritatem corporis.

Locata. Quam mihi locaverint, quorum operam pretio emerim.

Securum. Sedentem in lectica: Non timentem, ne a turba comprimar.

Inſiſtere. Intereſſe ludis Circenſibus. De Circo dictum Sat 6.

Cælator. Qui ſigna imprimit vaſis argenteis. Solent autem iſti artifices curvo corpore in opus incumbere.

Facies,&c. Imagines, ſtatuas è cera, argilla, &c. faciat. Legunt aliqui, *pingat*: alii: *Qui multa facies, &c.* Hanc lectionem explicui in Juvenale majori, quem perpetua interpretatione illuſtravi.

Sufficient, hæc. Hæc mihi tamdiu ſufficient, quamdiu ero pauper. ſi dives fuero, plura petam. Sed tamen fruſtra hæc vota miſera facio, fruſtra ſpero magnas opes, fruſtra illas ipſas tenues, quas commemoravi: nam cùm rogo Fortunam, eſt illa meis votis

Affigit ceras illa de nave petitas,
Quæ Siculos cantus effugit remige ſurdo.

tam ſurda, quàm Ulyſſis remiges, & ſocii, qui ſibi aures obturarunt cera, ne Sirenum cantum audirent. Vide Odyſſ. lib. 12. Erant Sirenes in freto Siculo.

SATYRA X.

Hominum vota.

OMnibus in terris, quæ ſunt à Gadibus uſque
Auroram, & Gangem, pauci dignoſcere poſſunt
Vera bona, atque illis multùm diverſa, remota
Erroris nebula: quid enim ratione timemus,
Aut cupimus? quid tā dextro pede concipis, ut te
Conatus non pœniteat, votique peracti?
Evertere domos totas optantibus ipſis
Dii faciles. Nocitura toga, nocitura petuntur

Omnibus, &c. Ideſt, in univerſo orbe: ab oriente ad occidentem. Gades enim inſula eſt in extrema Hiſpania, propè anguſtum fretum, per quod mare in medias terras influit, & quod Hiſpaniam ab Africa, ſeparat. Ganges verò fluvius eſt maximus Indiæ orientalis.

Diverſa. Ea, quæ ſunt oppoſita veris bonis, adeòque vera ſunt mala.

Remota nebula. Citra errorem, remota ignorantia, & errore, qui tenebras menti offundit.

Ratione. Rationis ductu, atque impulſu.

Quid tam, &c. Quid tam felici conatu meditaris unquam, ac deſtinas, ut poſtquam, conſecutus es, quod optabas, non te pœniteat optaſſe illud, & ſuſcepiſſe.

Dextro pede, &c. Dextero pede aliquid concipere, eſt votum aliquod felix edere, rem aliquam alite bona, id eſt, bonis auſpiciis ſuſcipere. Dextera enim pars felix, & bene ominata credebatur, ſiniſtra infelix.

Evertere, &c. Ordo eſt: Dii nimis indulgentes hominibus aliquid optantibus, fuerunt in cauſa, cur tot familiæ everterentur, Sic Neptunus Theſei domum evertit, dum ejus contra Hippolytum filium inſontem preces faciliùs audivit.

Toga. Ideſt, pace: vide Sat. 8.

Ter-

Militia: torrens dicendi copia multis,
Et ſua mortifera eſt facundia: viribus ille
Confiſus periit, admirandiſque lacertis.
Sed plures nimia congeſta pecunia cura
Strangulat, & cuncta exuperans patrimonia cenſus,
Quanto delphinis balæna Britannica major.
Temporibus diris igitur, juſſuque Neronis,
Longinum,& magnos Senecæ prædivitis hortos
Clauſit, & egregias Lateranorum obſidet ædes
Tota cohors. Rarus venit in cœnacula miles.

Torrens, &c. Abundans, & profluens eloquentia.
Viribus ille, &c. Nempe Milo Crotoniates, qui tantas habuiſſe vires dicitur, ut bovem uno nudæ manus ictu mactaverit, & integrum humeris ſolus geſtarit. Is porrò, cùm iter faceret per ſylvam, vireſque ſuas experiri vellet in diducenda hiante quercu, ab arboris partibus in ſeſe coeuntibus interceptus, & incluſus, mox a feris diſcerptus eſt.
Strangulat. Exitio eſt.
Et cuncta. &c. Divitiæ tantò majores aliorum patrimoniis, quantò balæna Britannica delphinos mole ſuperat.
Britannica. In Oceano enim Anglico balænæ maximæ capiuntur.
Temporibus diris. Quibus Nero, quæſita undique occaſione, inſidiabatur opibus divitum, & ſuam crudelitatem in omnes expromebat.
Longinum Caſſium Longinum interfici juſſit Nero, non alio objecto crimine, quàm quòd Caſſii, unius è Cæſaris percuſſoribus, ſtatuam in vetere gentili ſtemmate retinuiſſet; cùm revera opibus illius inhiaret.
Senecæ, Seneca vir optimus, quo præceptore ipſe Nero uſus fuerat, Piſonianæ conjurationis falsò accuſatus (cùm reipſa immenſæ ejus divitiæ eſſent in cauſa) a Nerone mori juſſus, inciſis ſibi venis, obiit.
Clauſit cohors. Ideſt, manus militum, ab Imperatore miſſa ad interficiendum Lateranum, & Senecam, eorum ædes invaſit, & clauſit.
Lateranorum. Plautii Laterani, Conſulis deſignati, à Nerone divitiis ejus inhiante cæſi.
Rarus, &c. Rarò in pauperum domos percuſſores mittuntur. Cœnacula erant partes ſuperiores domus, & tegulis proximæ. Ita dicta ſunt, quia olim in iis ipſi divites, auræ frigidioris captandæ cauſa, cœnabant: mox ea pauperibus

Pauca licèt portes argenti vaſcula puri,
Nocte iter ingreſſus, gladium, contumq; timebis,
Et motæ ad Lunam trepidabis arundinis umbram:
Cantabit vacuus coram latrone viator.
Prima ferè vota, & cunctis notiſſima templis,
Divitiæ ut creſcant, & opes, ut maxima toto
Noſtra ſit arca foro: ſed nulla aconita bibuntur
Fictilibus; tunc illa time, cùm pocula ſumas
Gemmata, & lato Setinum ardebit in auro.
Jamne igitur laudas, quod de ſapientibus alter
Ridebat, quoties à lumine moverat unum,
Protuleratque pedem; flebat contrarius alter?
Sed facilis cuivis rigidi cenſura cachinni:
Mirandum eſt, unde ille oculis ſuffecerit humor.
Perpetuo riſu pulmonem agitare ſolebat

reliquerunt, quòd ad illas difficilior eſſet aſcenſus.

Puri. Non cælati, non elaborati, atque adeò non tanti pretii.

Gladium. Latronis.

Contum. Contus propriè lignum eſt cuſpide ferrea præfixum, quo utuntur nautæ: hìc longiorem haſtam ſignificat.

Cantabit, &c. Viator qui vacuam habet crumenam, nihil a latronibus timebit.

Prima. Hoc primo loco ante omnia precamur in templis.

Arca foro. In foro enim, ſive in templis foro vicinis, arcas habebant cives opulenti, in quibus pecunias deponebant, ut eſſent tutiores, ut potè in loco bene munito, ac ſacro.

Fictilibus. In vaſis teſtaceis, & argilla: ſenſuſque eſt, pauperibus nulla parari venena.

Setinum. Vinum optimum, quod colligebatur propè Setiam, urbem Campaniæ in Italia.

Ardebit, &c. In aureo poculo ſplendebit, ac velut igneſcet.

Jamne, &c. Nonne jam meritò laudabis ſapientiſſimos philoſophos, qui, alter ridendo, alter flendo, uterque ſuo modo, etſi diverſo, ſtultitiam hominum, & vota damnaverunt? Heraclitum, & Democritum indicat.

Alter. Democritus, qui, quoties in publicum procedebat, ſemper ridebat hominum ineptias.

Contrarius, &c. Heraclitus, qui miſerias hominum ſemper deflebat.

Sed facilis, &c. Facile eſt cuilibet, (quod fecit Democritus) cenſuram humanæ vitæ quamdam exercere ridendo; facilis eſt cenſura vitiorum, quæ fit cachinno: ſed mirum, eſt, unde ſup-

Democritus, quamquam non eſſent urbibus illis
Prætexta, & trabeæ, faſces, lectica, tribunal.
Quid, ſi vidiſſet Prætorem curribus altis
Extantem, & medio ſublimem in pulvere Circi,
In tunica Jovis, & pictæ Sarrana ferentem
Ex humeris aulæa togæ, magnæque coronæ
Tantum orbem, quanto cervix non ſufficit ulla?
Quippe tenet ſudans hanc publicus, & ſibi Conſul

ſuppeteret Heraclito tanta lacrymarum copia.

Quamquam, &c. Etſi in urbe Abdera, (ubi natus Democritus) aliiſque urbibus Thraciæ, non erat idem luxus, ac faſtus, quem videmus Romæ; non prætexta, trabeæ, faſces, &c. ſubaudi, quantò magis riſiſſet, ſi hæc omnia vidiſſet?

Prætexta. Dicebatur ea toga, cujus limbus infimus, & circuitus purpura prætextus erat, ſive circumdatus; erat inſigne quorumdam magiſtratuum. Vide Sat. 8.

Faſces. Virgæ in faſces circa ſecurim collectæ, quæ ante Conſules, & Prætores ferebantur.

Lectica. Vehiculi genus, quod ſervorum humeris portabatur.

Tribunal. Ex quo jus dicebatur, quoque variis ornamentis inſignitum erat.

Quid, ſi &c. Quid acturum putas fuiſſe Democritum; quantos cachinnos editurum, ſi vidiſſet Prætorem, &c.

In curribus, &c. Deſcribit Prætorem ludos Circenſes ſpectantem, & diſponentem, ſublimem in curru, & ornatum veſtibus, quibus uti ſolebant ii, qui triumpharent.

In tunica, &c. Indutum tunica inſigni, qualem triumphantes ferebant, è templo Jovis, & Capitolio ſumptam: unde tunica Jovis appellatur.

Pictæ. Figuris acu pictis, præſertim ſtellis aureis ornatæ.

Sarrana. Tyria, id eſt, purpurea: nam Tyrus, urbs Phœniciæ, unde advehebatur purpura, dicta eſt olim Sarra; quare Sarranus idem ſonat, ac Tyrius.

Aulæa. Togam latam, & longam inſtar aulæorum, quibus aularum parietes teguntur.

Magnæque, &c. Hoc eſt, coronam rotundam tanti ponderis, quanto ferendo vix ullum caput ſufficit, ac par eſt.

Quippe tenet, &c. Servus, ſeu miniſter publicus, coronam ſuſtentabat a tergo triumphantis, nec ſine labore multo, ac ſudore illam ejus capiti imminentem geſtabat.

Conſul. Conſules, itidem

Ne placeat, curru ſervus portatur eodem.
Da nunc, & volucrem, ſceptro quæ ſurgit eburno,
Illinc cornicines, hinc præcedentia longi
Agminis officia, & niveos ad fræna Quirites,
Defoſſa in loculis quos ſportula fecit amicos.
Tunc quoque materiam riſus invenit ad omnes
Occurſus hominum; cujus prudentia monſtrat
Summos poſſe viros, & magna exempla daturos,
Vervecum in patria, craſſoque ſub aere naſci;
Ridebat curas, necnon & gaudia vulgi.
Ergo ſupervacua hæc, aut pernicioſa petuntur

ut Prætores, ludos in circo edebant, ibique cum toga picta, cæteriſque triumphantium inſignibus, vehebantur. Illorum, ac cæterorum, qui triumphum agerent, faſtum ridet.

Sibi ne, &c. Ne ſe efferat nimiùm, & ſe homine majorem putet; in eodem curru portatur ſervus, qui cum illo veluti triumphet, illumq; conceptis verbis admoneat: *Hominem eſſe te memento, &c.*

Da nunc, &c. Senſus eſt: adde etiam aliud triumphantis inſigne, aquilam nempe, eburnei ſceptri vertici impoſitam.

Officia. Amicos, ſervos, miniſtros, qui honoris, & officii cauſa triumphantem comitantur.

Niveos, &c. Solebant enim cives multi adeſſe circa currum triumphantis, albis veſtibus induti.

Quos ſportula, &c. Qui ideo illum affectantur, ut ab eo ſportulam accipiant: quos ſportulæ accipiendæ ſpes illi adjungit, & conciliat.

Defoſsa, &c. Sportula abdita in crumena triumphantis: plerumque enim clientibus pro ſportula pecunia dabatur. De ſportula plura vide Sat. 1. & 3.

Materiam, &c. Quotieſcumque Democritus hominibus occurrebat, quoties domo efferebat pedem, toties reperiebat, quod rideret.

Cujus. Democriti.

Magna, &c. Magnarum virtutum exemplo prodituros, cæteris exemplo futuros.

Vervecum, &c. Ideſt; poſſe in barbara urbe, & inculta regione naſci. Abdera, Democriti patria, urbs fuit Thraciæ, ubi homines barbari erant, & rudes inſtar vervecum: ſtupidi enim, ac ſtolidi per convicium appellantur verveces; quia hoc animal eſt admodùm vecors, & hebes.

Craſso aere. Qui pingues, & hebetes reddit, ut tenuis aer contra ingenioſos facit.

Propter quæ. Quæ tamen

à Diis

Propter quæ fas eſt genua incerare Deorum.
Quoſdam præcipitat ſubjecta potentia magnæ
Invidiæ; mergit longa, atque inſignis honorum
Pagina: deſcendunt ſtatuæ, reſtemque ſequuntur.
Ipſas deinde rotas bigarum impacta ſecuris
Cædit, & immeritis franguntur crura caballis.
Jam ſtrident ignes, jam follibus, atque caminis
Ardet adoratum populo caput, & crepat ingens
Sejanus: deinde ex facie toto orbe ſecunda

à Diis ipſis, tanquam valde utilia, petimus, more, & jure paſſim recepto.

Incerare. Vel, cereas candelas ad Deorum ſtatuas & genua apponere, ad Deos ſibi conciliandos: vel potiùs, concepta vota, & tabulis conſcripta, in Deorum ſtatuis, & genibus cerâ figere.

Subjecta. Obnoxia, expoſita.

Mergit. Ideſt, pergit, obruit, exitio eſt.

Honorum pagina. Hoc eſt, nocent illi honores multi ipſis dati. Per paginam autem vel intelligit ſtemmata, & tabulam, in qua deſcribitur ratio generis, & majorum honores: vel Faſtos, & alios id genus libros, in quibus Conſulatus, & alii civium honores perſcribebantur.

Statuæ, &c. Nobilium ſtatuę è ſua baſi funibus deturbantur: qui enim damnati erant gravioris alicujus criminis, eorum frangebantur ſtatuæ, idque decreto Magiſtratus, vel populi furore. Reſtem autem, & laqueos ſtatuis altioribus iniicere, eaſque detrahere moris fuit, immo & per Urbem raptare.

Ipſas deinde, &c. Franguntur ſecuribus rotæ curruum triumphalium. Biga eſt currus, qui à duobus equis junctis trahitur; ſic triga, & quadriga, qui à tribus, & quatuor.

Caballis. Equis ex ære, aut ſaxo ſculptis, currum triumphalem trahentibus.

Ignes. Quibus funduntur, & liquantur ſtatuæ.

Adoratum, &c. Sejani caput tanto nuper in honore habitum.

Crepat. Cum crepitu reſolvitur in ignes, & liquatur.

Sejanus. Statua Sejani, Is tanta primùm gratia fuit apud Tiberium, ut ipſi pene par eſſe videretur: verùm, cùm potentia, & opibus abuteretur, affectaretque Imperium, ab illo damnatus, & mori cum ignominia juſſus eſt.

Ex facie, &c. Ideſt, ex facie Sejani, quem totus orbis ſecundum ab Tiberio Imperatore agnoſcebat, & reverebatur.

Fiunt urceoli, pelves, ſartago, patellæ.
Pone domi lauros, duc in Capitolia magnum,
Cretatumque bovem; Sejanus ducitur unco
Spectandus; gaudent omnes: Quæ labra? quis illi
Vultus erat? nunquam, ſi quid mihi credis, amavi
Hunc hominem: ſed quo cecidit ſub crimine? quiſnam
Delator? quibus indiciis, quo teſte probavit?
Nil horum, verboſa, & grandis epiſtola venit
A Capreis. Bene habet, nil plus interrogo: ſed quid
Turba Remi? Sequitur fortunam, ut ſemper, & odit
Damnatos. Idem populus, ſi Nurtia Thuſco

Sartago. Vas eſt culinarium, ad eſcas frigendas

Pone, *&c*. Verba ſunt populi Sejano inſultantis: Lætitiam oſtende, inquit unus aliquis alium alloquens orna domum, & fores tuas ſertis, & frondibus.

Cretatumque. Immola Jovi in Capitolio bovem candidum, quaſi re bene peracta. Diis Superis, v. g Jovi, Junoni, &c. victimas candidas immolabant; Diis Inferis, puta Plutoni, & Proſerpinæ, nigras.

Ducitur, *&c*. Ad ſupplicium unco trahitur in Gemonias ſcalas. Locus erat, in quo ſcelerati morte afficiebantur.

Spectandus. Proponendus toti populo ad ſpectaculum, & ludibrium.

Quæ labra, *&c*. Quàm erat deformis, quàm truculentus?

Quo cecidit, *&c*. Propter quod crimen morte damnatus eſt?

Quo teſte, *&c*. Cujus teſtimonio crimen ejus probavit accuſator?

Nil horum, *&c*. Reſpondet unus aliquis de populo: Non conſtat de crimine, de teſtibus: nihil ejuſmodi dicitur.

A Capreis, *&c*. A Tiberio, qui in Capreis, inſula parva littoris Italici contra Neapolim, morabatur, ubi voluptatibus fœdiſſimis indulgebat; hinc ſcripſit ad Senatum de Sejano condemnando.

Bene habet. Sufficit hoc mihi, ait alter; ſatis mihi eſt ad Sejanum condemnandum, quòd epiſtola Tiberii damnatus fuerit.

Sed quid? Supple, ſentit, loquitur?

Turba Remi. Populus Romanus, à Romulo, & Remo propagatus.

Idem, *&c*. Hæc jam dicit Poeta: Si Nurtia Thuſcorum

Faviſſet, ſi oppreſſa foret ſecura ſenectus
Principis, hac ipſa Sejanum diceret hora
Auguſtum. Jampridem, ex quo ſuffragia nulli
Vendimus, effugit curas; nam qui dabat olim
Imperium, faſces, legiones, omnia, nunc ſe
Continet, atque duas tantùm res anxius optat,
Panem, & Circenſes. Perituros audio multos,
Nil dubium; magna eſt fornacula: pallidulus mi
Brutidius meus ad Martis fuit obvius aram:

rum Dea, Sejano Thuſco ita faviſſet, ut Tiberium ſenem in Capreis ſecurè deliteſcentem opprimeret; hac ipſa hora, qua populus Sejanum condemnabat, eumdem Sejanum Imperatorem ſalutare paratus fuiſſet.

Nurtia. Hæc Dea maxime colebatur in oppido Hetruriæ, Volſinio, Sejani patriæ.

Ex quo, &c. Ex quo tempore per ſuffragia, ut olim fiebat, non eligimus Magiſtratus, ſed ſolus Imperator illos eligit; ex eo tempore populus de Repub. ſolicitus non eſt, & quis obtineat principatum, & quo jure, parùm laborat.

Vendimus. Solebant enim, qui petebant Magiſtratus, populi ſuffragia ſibi coemere muneribus, & largitionibus.

Qui dabat. Populus, qui olim eligebat pacis, & belli Magiſtratus.

Imperium. Præfecturas exercituum; qui enim toti exercitui præerat, is Imperator dicebatur, maxime ubi aliquam inſignem de hoſte victoriam retuliſſet.

Faſces. Ideſt, Conſulatum, & Præturam. Iis enim magiſtratibus faſces à lictoribus præferebantur. Vide Sat. 8.

Legiones. Præfecturas militares. Porrò in legione ad ſummum numerabantur ſex millia militum: ejus partes erant cohortes decem, & in ſingulis cohortibus manipuli tres.

Se continet. Otium agit, abſtinet ab adminiſtranda Republica.

Panem, &c. Panem, quo vivat; ludos, quibus ſe oblectet. Circenſes autem ludi erant ii, qui celebrabantur in Circo maximo.

Perituros, &c. Alter populi introducitur dialogiſmus: Audio, inquit unus aliquis, multos Sejani cauſa perituros.

Magna, &c. Ira Imperatoris valde eſt accenſa; magnum paratur incendium.

Pallidulus mi, &c. Pro, mihi; ſenſuſque eſt: amicus Brutinius mihi occurrit, propè Martis Ultoris templum, pallidus, ac male metuens, ne ſæviret Tiberius in amicos Sejani, è quorum erat numero.

Quàm timeo, victus ne pœnas exigat Ajax,
Ut malè defenſus! curramus præcipites, &
Dum jacet in ripa, calcemus Cæſaris hoſtem.
Sed videant ſervi, ne quis neget, & pavidum in jus
Cervice aſtrictā dominum trahat. Hi ſermones
Tunc de Sejano, ſecreta hæc murmura vulgi,
Viſne ſalutari, ſicut Sejanus? habere
Tantumdem? atque illi ſellas donare Curules,
Illum exercitibus præponere? tutor haberi
Principis anguſta Caprearum in rupe ſedentis

Quàm timeo, &c. Valde vereor, ne Tiberius malè ſe a Romanis defenſum exiſtimans, & eos Sejano nimiùm faviſſe arguens in eoſdem ruat, non ſaniùs, quàm Ajax, qui poſtquàm in contentione de Achillis armis ab Uliſſe ſuperatus eſt, per dementiam, & furorem, gladio in pecudes ſæviit, ratus ſe plebē, & proceres Græcorum mactare. Ovid. 13. Metam.

Jacet. Inſepultus in Tiberina ripa.

Hoſtem. Sejanum Tiberii hoſtem.

Sed videant, &c. Dum Sejanum calcabimus, faciendū ut ſervi noſtri præſentes adſint, & videant hunc à nobis calcari, ne quis eum à nobis calcatum, & ludibrio habitum fuiſſe neget: ac nos, tamquam Sejani amicos, accuſet.

Et pavidum, &c. Ne nos dominos ſervi noſtri per vim trahant ad judices, injecto in collum laqueo; ut rei, & damnati trahi ſolent.

Viſne, &c. Eſtne aliquis, qui velit ſalutari, & appellari honorificis illis nominibus, quibus Sejanus ſalutabatur; nempe collega, & amicus ſummus Imperatoris, &c.

Tantumdem. Ideſt, tantas opes, quantas habuit Sejanus.

Atque illi, &c. Et quemadmodùm Sejanus faciebat, alii cuipiam donare Magiſtratus, alium exercitui præficere, &c.

Donare, &c. Creare Magiſtratus urbanos: ſellis enim curulibus in curiam vehi, & ex iis jus dicere ſolebant Magiſtratus. Erant illæ ſellæ ex ebore: Curules dicebantur, vel a Curibus urbe Sabinorum, unde pleraque dignitatis ornamenta, atque inſignia Romani ſumpſerunt; vel ex eo, quòd illæ ſellæ in curribus ponerentur, cùm veherentur Magiſtratus in curiam.

Tutor, &c. Et exiſtimari vicarius, ac veluti defenſor, ac tutor Tiberii; qui, ut pupillus impar adminiſtrando Imperio, latebat otioſus in Capreis, inſula exigua, & ſcopuloſa.

Gre-

Cum grege Chaldæo? Vis certè pila, cohortes,
Egregios Equites, & caſtra domeſtica: quidni
Hæc cupias? & qui nolunt occidere quemquam,
Poſſe volunt. Sed quæ præclara, & proſpera tanti,
Ut rebus lætis par ſit menſura malorum?
Hujus, qui trahitur, prætextam ſumere mavis,
An Fidenarum, Gabiorumque eſſe Poteſtas,
Et de menſura jus dicere? vaſa minora
Frangere pannoſus vacuis Ædilis Ulubris?
  Ergo, quid optandum foret, ignoraſſe fateris
Sejanum: nam, qui nimios optabat honores,
Et nimias poſcebat opes, numeroſa parabat
Excelſæ turris tabulata, unde altior eſſet

Grege Chaldæo. Cùm mathematicis, & ariolis; iis enim delectabatur Tiberius: illi appellantur Chaldæi; quia Chaldæi, ſeu Babylonii peritiſſimi aſtrologiæ fuerunt, maximè judiciariæ, ſeu divinatricis.

Vis certè, &c. Ideſt; ſcio te velle, & optare militarem aliquam dignitatem, & præeſſe cum Imperio exercitui, ut Sejanus, qui caſtra habebat in ipſa Urbe: ubi milites prætorianos, & domeſticum quaſi exercitum ad Imperatoris cuſtodiam tenebat.

Pila. Pilum erat peditum Romanorum haſtile exiguum, & miſſile.

Quidni, &c. Facilè adducor, ut credam tibi hæc placere.

Poſſe volunt. Volunt habere poteſtatem occidendi, etſi nolint ea uti.

Sed quæ, &c. Senſus eſt; quæ dignitas tanti eſt; quænam meretur optari ea lege, ut, quantum habes commodi, & boni, tantumdem habeas mali, & periculi? ut pari menſura bonis mala æquentur?

Hujus, &c. An mavis ſummum imperium Sejani, quæ vides unco in locum ſupplicii raptari, quàm, &c.

Prætextam. Hæc vox ſæpe jam explicata eſt.

Fidenarum. Municipiorum vilium, quales erant Fidenæ, & Gabii, oppidula Italiæ.

Poteſtas. Magiſtratus.

De menſura, &c. Ædilium enim erat de menſuris publicis, & ponderibus curare, ac ſtatuere; ut & de ædibus urbis, annona, &c.

Ulubris. Ulubræ, oppidū pene deſertum in Latio.

Minora. Anguſtiora, & arctiora juſto.

Pannoſus. Egens, ſordidè veſtitus.

Numeroſa, &c. Senſus eſt: Sejanus, dum ſe ad altiſſimos honores extollebat, ædificabat veluti turrim altiſſimam multis tabulatis,

&

Caſus, & impulſæ præceps immane ruinæ.
Quid Craſſos, quid Pompejos evertit, & illum,
Ad ſua, qui domitos deduxit flagra Quirites?
Summus nempe locus nulla non arte petitus,
Magnaque Numinibus vota exaudita malignis.
Ad generum Cereris ſine cæde, & vulnere pauci
Deſcendunt Reges, & ſicca morte tyranni.
Eloquium, ac famam Demoſthenis, aut Ciceronis,
Incipit optare, & totis Quinquatribus optat,
Quiſquis adhuc uno partam colit aſſe Minervam;

& contignationibus conſtantem, unde graviùs caderet.

Et impulſæ, &c. Unde & ipſe impulſus in ruinam immani caſu, in ſubjectum, & profundum præcipitium rueret.

Craſſos. Patrem, & filium à Parthis trucidatos, ambos ditiſſimos.

Pompejos. Pompejum Magnum, ejuſque duos filios. à Cæſare, & Cæſarianis oppreſſos in bello civili.

Illum, qui &c. Julium Cæſarem, qui in Senatu interfectus eſt.

Ad ſua, &c. Ideſt, qui domuit Romanum populum, & illum veluti flagris ſuis ſubjecit; qui Romanos, tamquam mancipia, exuit libertate, ac loris turpiter cecidit.

Summus, &c. Reſponſio eſt Poetæ. Nempe illis exitio fuit, illos evertit ſua dignitas, & primus in Repub. locus, quem tam cupidè ambierant.

Malignis. Non propitiis, non amicis: utpote, qui importunitate votorum victi, res optantibus nocituras annuerent.

Ad generum, &c. Plutonem Proſerpinæ, Cereris filiæ maritum; ideſt, ad mortem, & Inferos.

Sicca. Non cruenta, non violenta.

Eloquium, &c. Puer, qui tenui mercede litteris initiatur, quem ſervus deducit ad ſcholam, & reducit, optat in feſtis Minervæ, (quæ ſcientiarum eſt præſes) eloquentiam Demoſthenis, aut Ciceronis.

Quinquatribus. Quinquatria, ſive Quinquatrus, fuerunt Minervæ feſta, quę ita dicta ſunt à quinque diebus, quibus celebrabantur, vel, à die quinta poſt idus Martias, qua die inchoabantur.

Colit Minervam. Litteras docetur, & amat, iis delectatur: quas uno aſſe, ideſt, exigua mercede præceptori data ſibi peperit, edidicit. Poteſt hoc idem explicari de parva Minervæ ſtatua, uno aſſe empta, quam puer domi colat.

Cap-

Quem ſequitur cuſtos anguſtæ vernula capſæ.
Eloquio ſed uterque perit orator; utrumque
Largus, & exundans letho dedit ingenii fons:
Ingenio manus eſt, & cervix cæſa; necunquam
Sanguine cauſidici maduerunt roſtra puſilli.
O fortunatam natam me Conſule Romam!
Antonj gladios potuit contemnere, ſi ſic
Omnia dixiſſet: ridenda poemata malo,
Quàm te conſpicuæ divina Philippica famæ,
Volveris à prima quæ proxima. Sævus & illum
Exitus eripuit, quem mirabantur Athenæ
Torrentem, & pleni moderantem fræna theatri.
Diis ille adverſis genitus, fatoque ſiniſtro,

Capſa. Quæ libros pueri continet; quàm ſervus cuſtodit, ne quis libros furetur.

Eloquio, &c. Tamen Demoſthenes, & Cicero, periere propter ſuam eloquẽtiam, & ingenium eximium.

Manus, &c. Manus enim, & caput Ciceronis abſciſſa, & affixa ſunt ab Antonio in roſtris, è quibus in eum ſuas orationes pronunciaverat.

Roſtra. Erat locus in foro, unde ad populum dicebatur; ita dictus, à roſtris navium Antiatium, quibus adornatus erat.

Puſilli. Mali, vel mediocris.

O fortunatam, &c. Verſus hic Cice ronis eſt, de oppreſſa Catilinæ conjuratione in ſuo Conſulatu, parùm ſanè concinnus.

Si ſic. Tam barbarè, tam ineleganter.

Quam te, &c. Ideſt, quàm admirabilem illam orationem, quæ ſecunda eſt ex illis, quas Cicero in Antonium ſcripſit, vocavitque Philippicas, imitatus eas, quas in Philippum Macedoniæ Regem habuerat Demoſthenes.

Illum, &c. Demoſthenem; qui, cùm audiſſet ſe quæri ad necem à percuſſoribus, Athenis in Thraciam profugit ad templum Neptuni: à cujus ara ſatelles eum abſtrahere dum conaretur, Demoſthenes, veneno, quod in calamo ſervabat, hauſto, ſibi necem attulit.

Torrentem. Magna vi, & copia dicentem, inſtar torrentis verba devolventem.

Fræna Qui moderabatur, & veluti habenis ducebat, quò vellet, populum, à quo audiebatur tam frequenti concione, quàm ſi ad ludos, & theatra populus confluxiſſet. Alii volunt Demoſthenem recitaſſe ſuas orationes è theatro; quod aliquando tunc fiebat.

Diis ille, &c. Demoſthenes Diis iratis natus eſt, Deos infenſos habuit.

Pa-

Quem pater ardentis maſſæ fuligine lippus
A carbone, & forcipibus, gladioſque parante
Incude, & luteo Vulcano, ad rhetora miſit
Bellorum exuviæ, truncis affixa trophæis
Lorica, & fracta de caſſide bucula pendens,
Et curtum temone jugum, victæque triremis
Aplustre, & ſummo triſtis captivus in arcu;
Humanis majora bonis creduntur: ad hæc ſe
Romanus, Grajuſque, ac Barbarus Induperator
Erexit; cauſas diſcriminis, atque laboris
Inde habuit; tantò major famæ ſitis eſt, quàm

Pater. Pater Demoſthenis, qui gladiorum faber fuit.

Ardentis, &c. Lippus ob fumum, fuliginem, & candentis ferri maſſas, quas in officina ſua tractare conſueverat.

Et luteo, &c. A lutoſa, & nigra Vulcani, ideſt, fabri ferrarii officina.

Rethora. Scholam rhetoris Iſæi, qui Demoſthenis magiſter fuit.

Bellorum, &c. Oſtendit jam Poeta, quàm inania ſint illorum vota, qui ad arma ſe conferunt, & in gloria bellica ſummum bonum conſtituunt.

Truncis, &c. Lorica affixa in trophæis mutilatis, & truncatis. Trophæa enim erant arbores truncatæ, & deciſis ramis aptatæ, quæ induebantur hoſtium ſpoliis, & armis, in eoque loco ſtatuebantur, ubi hoſtes in fugam verſi erant.

Bucula. Ea pars eſt galeæ, quæ buccam, ſeu os militis tegit,

Curtum, &c. Carens, ſive mutilus temone currus. Jugum propriè eſt lignũ tranſverſum in anteriori curru, quod equos jungit, ut ſimul trahant currum.

Apluſtre. Sunt apluſtria, ornamenta navium, quę ab victis navibus diripiebant victores, &, ut victoriæ monumenta, ſervabant domi, foribus appendebant.

Et ſummo, &c. Effigies captivorum triſtium è lapide facta, poſitaque in faſtigio arcus, ſeu fornicis triumphalis, ob victoriam extructi.

Humanis, &c. Ideſt, ea omnia magni æſtimantur ab hominibus, & divina quædam bona putantur.

Induperator. Imperator: vox vetus.

Ad hęc ſe, &c. Ut ea conſequerentur Græci, & Romani Imperatores, omni ope contenderunt.

Inde, &c. Hæc gloriæ cupiditas in cauſa fuit, cur pericula, & labores maximos adirent.

Tantò, &c. Adeò verùm eſt gloriæ avidiores eſſe homines, quàm veræ virtutis!

Pa-

Virtutis! quis enim virtutem amplectitur ipſam,
Præmia ſi tollas? Patriam tamen obruit olim
Gloria paucorum, & laudis, tituliquecupido
Hæſuri ſaxis cinerum cuſtodibus, ad quæ
Diſcutienda valent ſterilis mala robora ficus:
Quandoquidem data ſunt ipſis quoque fata ſepulchris.
Expende Hannibalem: quot libras in duce ſummo
Invenies? hic eſt, quem non capit Africa, Mauro
Perfuſa Oceano, Niloque admota tepenti.
Rurſus ad Æthiopum populos, aliosque elephantes,
Additur imperiis Hiſpania; Pyrenæum
Tranſilit: oppoſuit natura Alpemque, nivemque
Diduxit ſcopulos, & montem rupit aceto:
Jam tenet Italiam, tamen ultra pergere tendit:

Patriam &c. Multi tamen fuerunt exitio ſuæ patriæ, propter ſuam ambitionem, & gloriæ ſitim immodicam.

Hæſuri &c. Inſcribendi: ideſt, ut haberent titulum, & elogium, quod ſuo ſepulchro inſculperant.

Saxis &c. Saxeis ſepulchris, in quibus urnæ, cineresquè mortuorum conduntur, & aſſervantur.

Ad quæ &c. Tamen ad ſaxa, & ſepulchrorum moles magnificas deſtruendas, ſatis virium habet ficus ſterilis, ſeu caprificus: eſt enim arbuſcula quædam, quæ inter ſaxa naſcitur, & ea ſenſim disjicit.

Quandoquidem &c. Nam, & ipſa ſepulchra pereunt, ac deſtruuntur, ut homines, & res cæteræ mortalium.

Expende Hannibalem. Hannibalis cineres pōdera.

Quem &c. Qui tota Africa contentus non erat.

Mauro. Atlantico mari, quo alluitur Mauritania.

Nilo &c. Porrecta, & patens Africa uſque ad Nilum, qui à meridie in ſeptentrionem fluit per Ægyptum, Æthiopiam Zonæ torridæ ſubjectam; unde tepentem illum appellat.

Rurſus &c. Non contentus unius Æthiopiæ, ſeu Africæ, cujus pars eſt Æthiopia, regnis, & elephantis, addit Imperio Hiſpaniam.

Pyrenæum. Montem, qui Hiſpaniam dividit à Gallia.

Alpemque &c. Alpes ſunt montes altiſſimi, perpetuiſque tecti nivibus, qui Italiam, à Gallia, & Germania ſeparant.

Rupit aceto. Hannibal enim, ut ait Livius, montem facto incendio, infuſoque inſuper aceto diſrupit.

Actum

Actum, inquit, nihil eſt, niſi Pœno milite portas
Frangimus, & media vexillum pono Suburra.
O qualis facies, & quali digna tabella,
Cùm Getula ducem portaret bellua luſcum!
Exitus ergo quis eſt? ò gloria! vincitur idem
Nempe, & in exilium præceps fugit; atque ibi magnus,
Miranduſque cliens ſedet ad prætoria Regis,
Donec Bithyno libeat vigilare Tyranno.
Finem animæ, quæ res humanas miſcuit olim,
Non gladii, non ſaxa dabunt, non tela, ſed ille
Cannarum vindex, ac tanti ſanguinis ultor
Annulus. I demens, & ſævas curre per Alpes,

Actum &c. Fruſtra ſunt tot relatæ hactenus victoriæ.

Pœno. Carthaginienſi.

Portas &c. Supple, Romæ: ideſt, niſi Romam ipſam capio.

Suburra. Vico Urbis Romæ celeberrimo.

O qualis &c. Quàm lepidum erat videre Hannibalem luſcum, elephanti inſidentem!

Getula &c. Elephas è Getulia, Lybiæ parte.

Luſcum. Uno oculo captum. Alterum enim oculum Hannibal amiſerat vigiliis, & nocturno humore, dum Romam properaret.

Exitus &c. Quis Hannibalis finis fuit? quem tot victoriarum, quem ambitionis ſuæ fructum tulit?

O gloria! O quàm inanis eſt hominum gloria!

Vincitur &c. A Scipione, qui bellum in Africam deportaverat; ubi victus Hannibal, & à ſuis poſteà damnatus, ac pulſus in exilium, fugit in Syriam, & Bithyniam.

Cliens. Ille dicitur cliens, qui ſe in alterius patrocinium, & tutelam tradidit.

Ad prætoria. Ideſt, ad Regii cubiculi aditum. Prætorium propriè eſt domus Prætoris, ſive ducis exercitus; palatium Imperatoris: hìc ſignificat palatia Antiochi Regis Syriæ, & Pruſiæ Regis Bithyniæ, apud quos exulabat Hannibal.

Donec &c. Expectans ad Pruſiæ januam manè, donec evigilare, & ſurgere è lectulo regi libeat, ut eum nempe ſalutet.

Finem animæ &c. Hannibali, qui omnia perturbaverat bellis, & cladibus, non tela, aut ſaxa vitam eripient, ſed annulus ultor effuſi ab eo Romani ſanguinis in prælio Cannenſi.

Annulus. In cujus nempe pala, ſeu gemma, venenum abditum habebat, quo ſe peremit.

I demens. Alloquitur poeta Hannibalem, & irridet.

Ut pueris placeas, & declamatio fias.
Unus Pellæo juveni non ſufficit orbis;
Æſtuat infelix anguſto limite mundi,
Ut Gyaræ clauſus ſcopulis, parvaque Seripho:
Cùm tamen à figulis munitam intraverit urbem,
Sarcophago contentus erit. Mors ſola fatetur,
Quantula ſint hominum corpuſcula. Creditur olim
Velificatus Athos, & quidquid Græcia mendax
Audet in hiſtoria: conſtratum claſſibus iiſdem,
Suppoſitumque rotis ſolidum mare: credimus altos

Ut pueris &c. Nempe id lucri facies, ut ſis argumentum puerilium in ſcholis declamationum.

Unus &c. Cùm Alexander Anaxarchum philoſophum de infinitis mundis audiſſet diſputantem, fleviſſe fertur, dixiſſeque. Me miſerum, qui nondum unius dominus factus ſim!

Pellæo juveni. Alexandro, nato in urbe Pella, Macedoniæ primaria.

Æſtuat &c. Mundi limites videntur ipſi anguſtiores; vix habet reſpirandi liberè, ac ſe vertendi locum, quaſi ſi incluſus eſſet in aliqua exigua inſula, qualis eſt Gyara, vel Seriphus, duæ inſulæ maris Ægæi anguſtiſſimæ.

A figulis munitam urbem &c. Id eſt, Babylonem, quam muris è latere, ac teſta ſtructis cinxit Semiramis: qua in urbe veneno periit Alexander.

Sarcophago. Sepulchro: ita dicitur Græcè, quia carnes vorat.

Mors ſola &c. Sola mors docet, quàm exigua res ſit homo.

Creditur &c. Literis proditum eſt, montem Atho factum fuiſſe navibus, ac velis pervium. Athos eſt mons altiſſimus in Macedonia, à Xerxe Perſarum Rege abſciſſus à continente, & circumnavigatus. Velificatus hìc eſt ſignificationis paſſivæ.

Et quidquid &c. Credimus etiam omnia, quæ mendaces plerumque Græci in ſua hiſtoria ſcribunt, v. gr. mare fuiſſe prorſus opertum navibus iiſdem, quibus Athos velificatus fuerat. Tanta enim erat Perſicarum navium multitudo, ut iis mare tegeretur, & inſterneretur.

Suppoſitumque &c. Videlicet ponte facto è navibus. Dicitur Xerxes Aſiam, & Europam junxiſſe, & per cum ſuos currus, equitatumque tranſvexiſſe. Quare tunc ſuppoſitum fuit mare rotis curruum, per pontem tranſeuntium.

Defeciſſe amnes, epotaque flumina Medo
Prandente, & madidis cantat quæ Soſtratus alis.
Ille tamen qualis rediit Salamine relicta?
In Corum, atque Eurum ſolitus ſævire flagellis
Barbarus, Æolio nunquam hoc in carcere paſſos?
Ipſum compedibus qui vinxerat Ennoſigæum?
Mitius id ſanè, quòd non & ſtigmate dignum
Credidit: huic quiſquam vellet ſervire Deorum?
Sed qualis rediit? nempe una nave, cruentis
Fluctibus, ac tarda per denſa cadavera prora:

Medo. Exercitu è Medis, & Perſis, qui tantus erat, ut in prandio unico, totum aliquod flumen ebiberet, atque exhauriret; ſi tamen credere dignum eſt.

Madidis &c. Credimus ea portenta, quæ canit Poeta Soſtratus, madidus, hoc eſt, bene potus, & ebrius: vel, furore poetico ſic abreptus, ut præ nimia contentione toto corpore ſudet. Dantur poetis vulgò alæ, & Apollinis cycni appellantur.

Ille tamen &c. Irridet Poeta Xerxem: Quomodo tamen, inquit, ille in Aſiam rediit, poſtquam navali prælio à Themiſtocle victus eſt, propè Salaminem? Dicitur in ſcapha piſcatoria coactus fuiſſe trãſmittere Helleſpontum, ut in Aſiam rediret.

Salamine. Inſula eſt in mari Ægæo, è regione Atticæ.

In Corum &c. Ille, qui flagris ventos ceciderat. Xerxes enim juſſit ventos, & mare ipſum flagris verberari, & mari catenas injici, iratus Neptuno, quia pons ab ipſo compactus tempeſtate disjectus fuiſſet. Corus eſt ventus ab occidente ſpirans, Eurus ab oriente.

Æolio &c. Æolus, ventorum rex. Numquam ille ventos (inquit Poeta) flagris cecidit.

Ennoſigæum. Neptunum maris Deum. Vox Græca eſt, quæ ſignificat, terram quatiens; eſtque Neptuni epithetum frequens apud poetas Græcos.

Mitius &c. Ironice. Clementer ſanè cum Neptuno Xerxes egit, quod eum candenti ferro notari, & inuri non juſſerit. Eſt enim ſtigma, nota inuſta maximè in fronte, qua quis ad ignominiam afficitur.

Huic &c. Tam ſtulto, & tam veſano Principi quis Deorum vellet opitulari, & operam navare?

Nave. Scapha piſcatoria.

Cruentis &c. Per cruentos ſanguine Perſarum fluctus.

Ac tarda &c. Per cadavera ſuorum cæſorum, & in undis fluitantium, tanta mul-

Has toties optata exegit gloria pœnas.
Da ſpatium vitæ, multos da Jupiter annos:
Hoc recto vultu, ſolum hoc & pallidus optas:
Sed quàm continuis, & quantis longa ſenectus
Plena malis? deformem, & tetrum ante omnia
vultum,
Diſſimilemque ſui, deformem pro cute pellem,
Pendenteſque genas, & tales aſpice rugas,
Quales, umbriferos ubi pandit Tabracha ſaltus,
In vetula ſcalpit jam mater ſimia bucca.
Plurima ſunt juvenum diſcrimina: pulchrior ille:
Hoc, atque ille alio; multùm hic robuſtior illo:
Una ſenum facies; cum voce trementia labra,
Et jam læve caput, madidique infantia naſi.
Frangendus miſero gingiva panis inermi:
Uſque adeò gravis uxori, gnatiſque, ſibique,
Ut captatori moveat faſtigia Coſſo.
Quid refert, magni ſedeat qua parte theatri,

multitudine, ut navigii curſum retardarent.

Recto &c. Palam, & clara voce, non clam, & demiſſo vultu.

Solum. Præ cæteris.

Pallidus. Anxius, & ſolicitus, timens, ne non obtineas, quod petis.

Diſſimilemque ſui. Ab eo, qui erat in juventute, diverſum.

Cute. Pelle delicata.

Quales &c. Ordo eſt: quales rugas ſcalpit ſimia ſenior in ſua vetula bucca, ubi Tabracha, &c. hoc eſt, in ſylvis, juxta Tabracham, urbem Africæ, ſimiarum plenis.

Jam mater. Annoſa ſimia, eòque horridior: ſimiæ enim vetulæ ſunt admodùm deformes.

Plurima &c. Juvenes alii alia re ſunt inter ſe diſſimiles: alii alia dote præſtant: ſenum omnium eadem eſt facies, iidem morbi, eadem incommoda.

Læve. Calvum, pilis carens.

Madidique &c. More infantium, ipſi humor perpetuò de naribus pendet.

Frangendus &c. Neceſse eſt miſerum ſenem, cui jam dentes omnes exciderint, ipſa gingiva edentula, & inermi panem ſuum frangere.

Ut captatori &c. Adeò ut nauſeam moveat vel iis ipſis, qui ejus hæreditatem captant: etſi ejuſmodi homines gravia omnia, & moleſta ſoleant æquo animo ferre. Coſſus nomen eſt alicujus hæredipetæ.

Quid refert &c. Nihil intereſt, an procul ab actoribus, & ſcena ſedeat, cùm ſpe-

Qui vix cornicines exaudiat, atque tubarum
Concentus? clamore opus eſt, ut ſentiat auris,
Quem dicat veniſſe puer, quot nuntiet horas.
Præterea minimus gelido jam corpore ſanguis
Febre calet ſola; circumſilit agmine facto
Morborum omne genus, quorum ſi nomina quæras,
Quot Themiſon ægros autumno occiderit uno,
Percurram citiùs; quot villas poſſideat nunc,
Quo tondente gravis juveni mihi barba ſonabat.
Ille humero, hic lumbis, hic coxa debilis; ambos
Perdidit ille oculos, & luſcis invidet: hujus
Pallida labra cibum capiunt digitis alienis:
Ipſe ad conſpectum cœnæ diducere rictum
Suetus, hiat tantùm, ceu pullus hirundinis, ad quem
Ore volat pleno mater jejuna. Sed omni
Membrorum damno major dementia, quæ nec
Nomina ſervorum, nec vultum agnoſcit amici.
Ut vigeant ſenſus animi; ducenda tamen ſunt
Funera gnatorum; rogus aſpiciendus amatæ

ſpectat ludos; ſiquidem vix turbas audiet; adeò ſurdus eſt.

Cornicines. Eos, qui inflant cornua, tubas &c.

Clamore &c. Oportet, ut clamet alta voce famulus, ut poſſit à ſene audiri, cùm eum admonet, quota ſit hora, quis eum convenerit, &c.

Minimus &c. Parum habet in corpore ſanguinis, idque frigidum, & quod non incaleſcat, niſi cùm laborat febri ſenex.

Themiſon. Medicus imperitus.

Autumno. Tunc enim morbi frequentiores, & graviores eſſe ſolent.

Quo tondente &c. Cinnamus, vel Criſpinus, olim tonſor, poſteà Imperatoris libertus. Vide Sat 2.

Invidet. Habet, quod luſcis invideat, qui uno tantùm oculo carent.

Hiat &c. Os aperit, dumtaxat, nihil aliud poteſt.

Jejuna. Quæ cibo abſtinet, quem pullis importat.

Sed omni &c. Sed omnibus corporis incommodis longè gravius quiddam eſt in ſenibus, quòd mens eos, & ratio deficit; ita ut nec agnoſcant, &c.

Ut vigeant &c. Fac tamen vigeant in aliquo ſene ſenſus animi.

So-

Conjugis, & fratris, plenæque ſororibus urnæ.
Hæc data pœna diu viventibus, ut renovata
Semper clade domûs, multis in luctibus, inque
Perpetuo mœrore, & nigra veſte ſeneſcant.
Rex Pylius, magno ſi quicquam credis Homero,
Exemplum vitæ fuit à cornice ſecundæ:
Felix nimirum, qui tot per ſæcula mortem
Diſtulit, atque ſuos jam dextra computat annos,
Quique novum toties muſtum bibit: oro, parumper
Attendas, quantum de legibus ipſe queratur
Fatorum, & nimio de ſtamine; cùm videt acris
Antilochi barbam ardentem; cùm quærit ab omni,
Quiſquis adeſt, ſocio, cur hæc in tempora duret,
Quod facinus dignum tam longo admiſerit ævo.

Sororibus. Sororum oſſibus, & cineribus.

Nigra. Pulla, lugubri.

Rex Pylius. Neſtor, qui regnabat in Pilo, urbe Peloponneſi.

Exemplum, &c. Fuit exemplum vitæ longiſſimæ poſt cornicis vitam. Cùm enim tres hominum ætates ab Homero vixiſſe dicatur, proximè acceſſit ad vitam cornicis, quæ novem vivere fertur ætates. Unam porrò ætatem quidam annis triginta definiunt, alii pluribus, quidam centenis totis.

Felix &c. Nempe illum putas felicem, qui tamdiu vixerit.

Jam dextra &c. Veteres utebantur manuum digitis, ad annos ætatis numerandos; & læva manu indicabant omnes numeros infra centenarium, digitis variè conformatis; dextr verò numeros ſupra centenarium. Itaque ſi dextera jam Neſtor utebatur ad annos computandos, vixerat jam ampliùs centum annis.

Muſtum. Tot nempè autumnis, quot annos vixerat.

Nimio de &c. De vita longiore, quam ipſi Parcæ largiantur. Parcæ hominum annos, dicuntur nere in colu; ut homo tamdiu vivat, donec filum ab iis præcidatur. Porrò ſtamen idem eſt in hoc loco, ut filum, quod è colu ducitur: alibi ſignificat fila ſtabilia, & longiora, quibus dum tela texitur, alia tranſverſa intertexuntur.

Cùm videt &c. Cùm videt filium ſuum Antilochum, jam barbatum, & adulta ætate, à Memnone pro Trojanis pugnante occiſum, & rogo impoſitum ardentemque.

Hæc eadem Peleus, raptum cùm luget Achillem;
Atque alius, cui fas Ithacum lugere natantem.
Incolumi Troja Priamus veniſſet ad umbras
Aſſaraci, magnis ſolemnibus, Hectore funus
Portante, ac reliquis fratrum cervicibus, inter
Iliadum lacrymas, ut primos edere planctus
Caſſandra inciperet, ſciſſaque Polyxena palla,
Si foret extinctus diverſo tempore, quo jam
Cœperat audaces Paris ædificare carinas.
Longa dies igitur quid contulit? omnia vidit
Everſa, & flammis Aſiam, ferroque cadentem.
Tunc miles tremulus poſita tulit arma tiara,
Et ruit ante aram ſummi Jovis, ut vetulus bos,

Hæc eadem. Subaudi, quæritur.

Peleus. Pater Achillis, quem Paris in templo Apollinis ſagitta interemit.

Alius. Laertes, Ulyſſis pater.

Cui fas &c. Ideſt, qui nimis diu vixit; ſiquidem per ſenectutem licuit illi eſſe miſero, & lugere filium ſuum natantem, hoc eſt, per maria decem jam annos jactatum, & errantem. Porrò Ulyſſem Ithacum vocat, à Patria Ithaca, quæ Inſula eſt in mari Jonio, prope Epirum, parva, & aſpera.

Veniſſet &c. Ad ſepulchra majorum, ad manes Aſſaraci apud Inferos deſcendiſſet, ſtante adhuc, & florente Troja.

Aſſaraci Fuit Aſſaracus Trois Trojanorum Regis filius, & Ili frater: Ilus vero pater Laomedontis, cujus filius Priamus fuit.

Magnis ſolemnibus, &c. Cum ſolemni, & magna pompa.

Hectore &c. Hectore, & reliquis ſuis filiis adhuc viventibus, qui patris funus, ſeu cadaver, ad rogum extuliſſent.

Iliadum. Trojanarum mulierum. Troja Ilium eſt vocata.

Ut primos &c. Adeò ut næniam funebrem inchoaſſet Caſſandra, &c.

Caſſandra, Polyxena. Priami filiæ fuerunt.

Diverſo. Alio tempore, atque illo, quo periit; ſi priùs mortuus fuiſſet.

Audaces. Quibus Helenam raperet, ipſe audax.

Longa dies. Longa vita.

Contulit. Juvit, profuit.

Aſiam. Aſiæ partem magnam, Phrygiam.

Tunc miles, &c. Scilicet Priamus ætate confectus, Troja jam capta, arma ſumpſit. Vide Virg. 2. Æneid. verſu 509.

Tiara. Diademate, pileo Regio.

Ruit &c. Occiſus à Pyrrho, Achillis filio. Vide lib. 2. Æneid.

Ab

Qui domini cultris tenue, & miſerabile collum
Præbet, ab ingrato jam faſtiditus aratro.
Exitus ille utcumque hominis: ſed torva canino
Latravit rictu, quæ poſt hunc vixerat, uxor.
Feſtino ad noſtros, & Regem tranſeo Ponti,
Et Crœſum, quem vox juſti facunda Solonis
Reſpicere ad longæ juſſu ſpatia ultima vitæ.
Exilium, & carcer, Minturnarumque paludes,
Et mendicatus victa Carthagine panis,
Hinc cauſas habuere. Quid illo cive tuliſſet
Natura in terris, quid Roma beatius unquam;
Si circumducto captivorum agmine, & omni
Bellorum pompa, animam exhalaſſet opimam,
Cùm de Teutonico vellet deſcendere curru?

Ab ingrato &c. Abſtractus ab aratro ab ingrato agricola, qui bovem, ob ſenium agro colendo inutilem, interficit, immemor ejus laborum.

Exitus, &c. Senſus eſt: mors Priami, etſi miſerrima, hominis tamen mors fuit, non belluæ; ut Hecubæ mors. Ovid 13. Metam. n. 15.

Uxor. Hecuba, Priami uxor, quæ in canem converſa dicitur, & canis inſtar latravit.

Noſtros. Ad Romana exempla.

Regem Ponti. Mithridatem, qui poſt bella 40. annos contra Romanos geſta, tandem victus à Pompejo, ſibi ipſe mortem conſcivit.

Crœſum. Lydiæ Regem, qui, cùm ſe beatum putaret, ſapienter eſt monitus à Solone, uno è Græciæ ſapientibus, neminem ante obitum felicem dicendum eſſe; juſſuſque ab eo eſt reſpicere ad mortem; quippe quæ de hominum felicitate certiſſimum judicium ſola ferret.

Exilium, &c. Senectus cauſa fuit ærumnarum C. Marii, qui à Sylla ſuperatus, è palude Minturnenſi, ubi latuit, extractus, & in carcerem conjectus eſt; dein exul mendicavit in urbe à Romanis victa, nempe Carthagine.

Hinc &c. Ex vita longa: his omnibus cauſam ſenectus dedit.

Illo cive. Mario.

Si &c. Ideſt, ſi poſt triumphos ſuos objiſſet.

Circumducto. Per urbis Romanæ vicos. Qui enim triumphabāt, captivos poſt currum vinctos trahebant.

Captivorum. Cimbrorum, & Teutonum, Vide Sat. 8.

Opimam. Lætam, triumphantem, & quaſi opima ſpolia ferentem.

Teutonico. Quo, de Teutonibus triumphans, vehebatur. Teutones Germaniæ po-

Provida Pompejo dederat Campania febres
Optandas: ſed multæ urbes, & publica vota
Vicerunt: igitur fortuna ipſius, & Urbis
Servatum victo caput abſtulit. Hoc cruciatu
Lentulus, hac pœna caruit, ceciditque Cethegus
Integer, & jacuit Catilina cadavere toto.
Formam optat modico pueris, majore puellis
Murmure, cùm Veneris fanum videt anxia mater
Uſque ad delicias votorum. Cur tamen, inquit,
Corripias? pulchra gaudet Latona Diana.
Sed vetat optari faciem Lucretia, qualem

populi, à Mario victi. Ipſe ab Africa, in quam ſe receperat, Syllam fugiens, revocatus à Cinna, bellum civile moliente, Romam cum eo victor iniit, & cæde inimicorum, ac ſanguine ſatiatus, crapula, & ſenio confectus paulò poſt obiit.

Provida &c. Factum eſſe Superum, ac Fortunæ nutu videbatur, ut Pompejus ante bella civilia febri in Cāpania laboraret: quaſi prævidiſſet illa eum poſteà crudeli morte periturū. Campania, pars Italię, ubi Capua.

Optandas. Optandum enim erat, ut iis febribus confectus moreretur, adhuc florente fortuna.

Vicerunt. Ideſt, vitam Pompejo impetraverunt.

Fortuna. Adverſa fortuna Pompeji, & Romæ, quæ in ejus morte libertatem perdidit.

Servatum. Morbis, & morti ereptum, Ptolemæi gladio reſervavit, poſt Pharſalicam pugnam, ex qua fugit in Ægyptum, ubi cæſus eſt.

Hoc cruciatu, &c. Non enim ei caput abſciſſum; ſed in carcere cum reliquis conjuratis ſtrangulatus eſt.

Lentulus. Qui in patriam cum Catilina, & Cethego conjuraverat. Vide Salluſtium de bello Catil.

Integer. Non abſciſſo capite, ut Pompejus.

Majore murmure. Voce clariori, majori ſtudio, & contentione.

Cùm Veneris &c. Quæ Dea ſcilicet formæ præeſt.

Uſque ad &c. Ita ut modum omnem vota excedant; ut nimia; & quaſi delicata vota ſint: quæ v.g. optat filio formam Apollineæ ſimilem, &c.

Cur tamen &c. At (objiciet aliquis) cur hæc vota reprehendis? nonne Latona ipſa gratulatur ſibi ob Dianæ filiæ pulchritudinem?

Sed vetat, &c. Monet optandam non eſſe inſignem formam Lucretiæ, cùm ob eam perierit: illa enim à Sexto, Tarquinii ſuperbi filio, per vim temerata, ſibi mortem conſcivit.

Ru-

Ipſa habuit; cuperet Rutilæ Virginia gibbum
Accipere, atque ſuam Rutilæ dare. Filius autem
Corporis egregii miſeros, trepidoſque parentes
Semper habet: rara eſt adeò concordia formæ,
Atque pudicitiæ! ſanctos licèt horrida mores
Tradiderit domus, ac veteres imitata Sabinas:
Prætereà caſtum ingenium, vultumque modeſto
Sanguine ferventem tribuat natura benigna
Larga manu (quid enim puero cōferre poteſt plus,
Cuſtode, & cura natura potentior omni?)
Sed caſto quid forma nocet? Quid profuit olim

Rutilæ &c. Deformis, & gibboſæ alicujus puellæ.

Virginia. Filia L. Virginii, quæ, ne in poteſtatem veniret Appii Claudii Decemviri, à patre fuit interfecta. Is enim, centurio, & vir probus, cùm ab Appio pudicitiam filiæ attentari cognoviſſet, Romam advolans è caſtris, eam ultro jugulavit, maluitque filiam nullam habere, quàm turpem. Liv. lib. 3. c. 44.

Suam. Faciem, & formam.

Trepidos. De caſtitate filii ſolicitos.

Sanctos licet, &c. Licèt puer ſevere domi fuerit educatus, ſanctoſque mores edoctus à parentibus ſeveris, & caſtis, qui ſimiles fuerint priſcis illis Sabinis, pudicitia, & morum ſanctitate celebratis.

Modeſto &c. Ideſt facilè erubeſcentem: rubor enim (ut ajunt) eſt caſtitatis color. Fit autem rubor, cùm fervet ſanguis in vultu, & genas tingit.

Quid enim, &c. Quid enim alicui puero ipſa natura ad tuendam probitatem efficaciùs conferre poteſt, quàm naturalem propenſionem ad caſtitatem, & modeſtiam? natura, inquam, potentior omni cuſtode, & parentum cura?

Sed &c. Objectio eſt. Atenim, inquies, quid nocet pulchritudo illi, qui caſtùs eſſe omninò decreverit?

Quid &c. Reſpondet objectioni. Quid Hippolyto profuit firmum propoſitum ſervandæ caſtitatis? ob formam nihilominùs periit. Erat ille Theſei Regis Athenarum filius, qui cùm Phædræ novercæ ſuæ infando amori non reſponderet, apud patrem ab ea fuit accuſatus, quaſi nolentem provocaſſet. Hippolytus iratum patrem fugiens, ab equis, territis marino monſtro, dejectus curru, & diſcerptus eſt. Bellerophon filius erat Glauci regis Corinthi: is cùm apud Prœtum regem Argivorum verſaretur, ab Stenobæa ejus uxore ſolicitatus, & apud Prœtum itidem accuſatus, ab eo graviſſimis eſt periculis objectus.

Hippolyto grave propoſitum ? quid Bellerophonti ?
Erubuit nempe hæc, ceu faſtidita repulsâ:
Nec Stenobæa minùs, quàm Creſſa excanduit, & ſe
Concuſſere ambæ, Mulier ſæviſſima tunc eſt,
Cùm ſtimulos odio pudor admovet. Elige quidnã
Suadendum eſſe putes, cui nubere Cæſaris uxor
Deſtinat? Optimus hic, & formoſiſſimus idem
Gentis Patriciæ, rapitur miſer extinguendus
Meſſalinæ oculis: dudum ſedet illa parato
Flammeolo; Tyriuſque palàm genialis in hortis

Hæc. Phædra nempe, repulſam ab Hippolyto paſſa, erubuit quaſi ab eo contempta. Conſule Ovid. lib. 15. Metam. numero, ut edidi, 11. Item Appendicis Ovidianæ cap. 16. De Bellerophonte meminit idem Ovid. Lib. 4. n. 12. lib. 6. n 8. Append. c. 14.

Creſſa. Phædra Theſei uxor ſecunda, filia Minois Regis Cretæ. Creſſa autem eſt vox à Græco facta, ſignificans fœminam Cretenſem.

Se concuſſere. Se ad ultionem excitarunt. Ductum ab athletis, qui pectus, aut latera concutiunt, ad iram provocandam, & vires acuendas.

Pudor. Metus turpitudinis, & infamiæ.

Elige &c. Probat recentiori exemplo formam obeſſe vel caſtiſſimis. C. Silius adoleſcens probus, & formoſus fuit ſub Claudio Roman. Imperatore quinto. Is Conſul deſignatus cùm fuiſſet, vocatus eſt à Meſſalina Imperatoris conjuge admodùm impudica, ut ei palàm, vivente viro, at abſente, ipſa nuberet; ni faceret, juſſus eſt ab eadem mori. Hoc igitur dicit Juvenalis: Age, quid putas faciendum Silio, cui nubere vult Meſſalina? quid illi dediſſes conſilii, ſi te conſuluiſſet? en ille optimus Patriciæ familiæ ſuæ juvenis vocatur, & rapitur occidendus in oculis Meſſalinæ, ſi ejus nuptias reſpuat: at ſi eas admittat, non poteſt necem effugere, quam illi, re audita, Imperator irrogabit. En cui periculo forma juvenem objicit.

Gentis. Familiæ. Erant patricii, homines nobiliſſimi apud Romanos, orti ab centum primis Senatoribus, quos Romulus Patres appellavit, & eorum poſteros, Patricios.

Sedet. Expectat Silium.

Flammeolo. Flammeum erat veſtis nuptialis, coloris ignei, à quo etiam habebat nomen.

Genialis. Subaudi, lectus; nuptialis lectus purpureus. Is à Genio ſic eſt appellatus,

Sternitur, & ritu decies centena dabuntur
Antiquo; veniat cum ſignatoribus auſpex.
Hæc tu ſecreta, & paucis commiſſa putabas:
Non niſi legitimè vult nubere. Quid placeat, dic:
Ni parere velis, pereundum eſt ante lucernas:
Si ſcelus admittas, dabitur mora parvula, dum res
Nota Urbi, & populo contingat Principis aures.
Dedecus ille domûs ſciet ultimus: intereà tu
Obſequere imperio, ſi tanti eſt vita dierum
Paucorum: quidquid levius, meliuſque putaris,
Præbenda eſt gladio pulchra hæc, & candida
cervix.

Nil ergo optabunt homines? Si conſilium vis;
Permittes ipſis expendere Numinibus, quid
Conveniat nobis, rebuſque ſit utile noſtris.
Nam pro jucundis, aptiſſima quæque dabunt Dii.
Carior eſt illis homo, quàm ſibi, Nos animorum
Impulſu, & cæca, magnaque cupidine ducti
Conjugium petimus, partumque uxoris: at illis
Notum, qui pueri, qualiſque futura ſit uxor.

tus, quia illi præeſſe Genius dicebatur, qui nativitatis puerorum curam habebat.

Ritu antiquo. Antiquo more dotem viro dabat uxor, eamque modicam.

Decies centena &c. Subaudi, ſeſtertiorum millia; quę ſumma libras Francicas cōtinet centum millia nummos verò argenteos Italos, qui vulgò ſcutati appellantur, viginti duo millia, & quingentos. Hæc ſumma pecuniæ legibus erat conſtituta pro dote ordinaria

Signatoribus. Cum teſtibus, & ſcribis publicis, qui obſignent tabulas, & contractum matrimonii.

Auſpex. Sacerdos, qui, captatis ritè auſpiciis, cœremonias matrimonii peragat.

Legitimè. Ironia: palàm, quaſi legitimum celebraret matrimonium adultera, & impudens fœmina. Vide Svet. c. 26. & 27.

Dic. O Sili, elige.

Lucernas. Veſperam, cùm lucernæ accenduntur.

Ultimus Erat enim homo vecors, & ſtolidus. Lege Cornel. Tac. Lib. 11. Ann.

Quidquid. Utrumlibet eligas, moriendum tibi erit.

Permittes &c. Relinques hoc Deorum arbitrio, ut expendant ipſi: quid tibi futurum ſit utilius.

Pro jucundis &c. Quæ unà ferè petimus.

Aptiſſima. Utiliſſima.

Animorum. Ideſt, affectuum, cupiditatum.

Ut tamen & poſcas aliquid, voveaſque ſacellis
Exta, & candiduli divina tomacula porci:
Orandum eſt, ut ſit mens ſana in corpore ſano:
Fortem poſce animum, & mortis terrore carentem;
Qui ſpatium vitæ extremum inter munera ponat
Naturæ, qui ferre queat quoſcumque labores;
Neſciat iraſci, cupiat nihil: & potiores
Herculis ærumnas credat, ſævoſque labores
Et venere, & cœnis, & plumis Sardanapali.
Monſtro, quod ipſe tibi poſſis dare: ſemita certè
Tranquillæ per virtutem patet unica vitæ.
Nullum numen habes, ſi ſit prudentia: nos te,
Nos facimus, Fortuna, Deam; Cœloque locamus

Voveaſque &c. Et in templis Deorum, victimæ alicujus viſcera ipſis immoles.

Tomacula. Farcimina è jecore; & carnibus porcinis conciſis, qualia Diis offerri ſolebant.

Mortis terrore carentem &c. Qui mortem non timeat.

Qui ſpatium &c. Qui vitam longam putet unum eſſe ex naturæ muneribus leviſſimum, & extremo loco ponendum. Vel, qui extremum vitæ ſpatium, hoc eſt, mortem, inter naturæ dona recenſeat: qui optandam mortem eſſe putet.

Et potiores &c. Senſus eſt: qui virtutem, etiam cum labore conjunctam, voluptatibus omnibus anteponat.

Sardanapali. Ultimi Aſſyriorum Regis, viri molliſſimi, qui lectulis è pluma fartis utebatur, atque omni voluptatum generi indulgebat.

Monſtro. Docebo te, quod efficere per te ipſe poſſis, ut ſis beatus; virtutem cole: in qua ſola eſt ad veram felicitatem via.

Habes O Fortuna, nullum habes numen, nullam poteſtatem in nos, ſi prudentiam ſequimur, & virtutem.

Nos facimus &c. Noſtro vitio fit, ut locum Fortuna inter Deos habeat: ſi enim eſſemus virtute, ſi prudentia præditi, nobis fortuna non eſſet opus, eam non invocaremus, ut Deam, ab ea nullo modo penderemus.

S A-

Invitat Perſicum, & amicum ſuum, ad frugalem cœnam, & occaſione data helluones inſectatur.

Atticus eximiè ſi cœnat, lautus habetur;
Si Rutilus, demens: quid enim majore cachinno
Excipitur vulgi, quàm pauper Apicius? omnis
Convictus, thermæ, ſtationes, omne theatrum
De Rutilo; nam, dum valida, ac juvenilia membra
Sufficiunt galeæ, dumque ardens ſanguine, fertur
Non cogente quidem, ſed nec prohibente Tribuno,
Scripturus leges, & regia verba laniſtæ,

Atticus. Dives aliquis.
Lautus &c. Honeſtè, ac ſplendidè ſumptum facere dicitur.
Rutilus. Nobilis adoleſcens, qui bona luxu, & gula perdiderat.
Quid enim &c. Quid enim eſt magis ridiculum, quàm pauper, qui Apicius eſse velit; quàm ſi quis pauper lautè, & delicatè velit vivere, inſtar famoſi illius ob gulam Apicii, de quo Sa. 4.? Dicitur impendiſse in profuſas epulas ſexagies centena aureorum millia.
Omnis &c. Omnes in conviviis, in balneis, in foro, & theatro, loquuntur de Rutilo, & cum irrident. De Thermis dictum Sat. 7 & 8.
Stationes. Erant loca in foro, in quibus ſolebant cives conſiſtere, & miſcere ſermones.

Nam, dum &c. Dum ſatis habet virium ad galeam ferendam: donec adhuc membra juvenili calore ardent; fertur, pergit in ludum gladiatorium, ut excipiat ibi, exſcribatq; præcepta artis, quæ traduntur à laniſta; (ſic vocabantur gladiatorum magiſtri) & quæſtum aliquem ex arte gladiatoria faciat, redactus ad egeſtatem. Gladiatores pretio conducebantur ad ſpectacula, ad exequias, &c. Hinc meritò ridetur, qui ad artem adeò vilem cogatur deſcendere.
Tribuno. Debuiſset tribunus plebis impedire, ne civis, ne vir nobilis gladiatoriam artem tractaret, quæ vulgò mancipiorum erat.
Regia verba. Verba, quibus laniſtæ ſuis diſcipulis

Multos porrò vides, quod ſæpe eluſus ad ipſum
Creditor introitum ſolet expectare macelli:
Et quibus in ſolo vivendi cauſa palato eſt.
Egregiùs cænat, meliùſque miſerrimus horum,
Et citò caſurus jam perlucente ruina.
Intereà guſtus elementa per omnia quærunt,
Nunquam animo pretiis obſtantibus: interiùs ſi
Attendas, magis illa juvant, quæ pluris emuntur.
Ergo haud difficile eſt perituram arceſſere ſummam,
Lancibus oppoſitis, & matris imagine fracta,
Et quadringentis nummis condire guloſum
Fictile; ſic veniunt ad Miſcellanea ludj.

Imperant: Attolle, declina &c.

Eluſus. Deceptus: ſententia eſt; multos reperire eſt, qui quamvis ære alieno ſint obruti, tamen genium curant, ita ut eorum dominus excluſi creditores, & eluſi, non alibi eos certiùs, quàm in macello reperiant, ac deprehendant.

Expectare Ut in jus trahat, pecuniamque repetat.

Quibus &c. Quos dicas, ideò tantùm vivere, ut edant, & bibant.

Egregiùs. Adverbium comparationis eſt, magis egregiè.

Miſerrimus. Pauperrimus: & ſenſus eſt; quò ſunt egentiores, eò delicatioribus utuntur cibis.

Et citò &c. Brevi ad extremam egeſtatem redigendus.

Perlucente. Metaphora ducitur ab hiante, & rimoſo muro; ea enim vox ſignificat rimas muri jam ita patentes eſse, ut murus quaſi perluceat, ideſt, trans rimas proſpectus pateat.

Guſtus. Cibos exquiſiti ſaporis: gulæ irritamenta.

Nunquam &c. Nunquam deterriti ab emendo, pretii magnitudine.

Interiùs &c. Si rei veritatem velis propiùs attendere.

Juvant. Placent.

Arceſsere. Conficere: ſenſuſque eſt; illi guloſi facilè inveniunt pecuniam, quæ ab iis malè perdenda, & inſumenda eſt nempe patinas, & ſtatuas majorū vendunt.

Oppoſitis. Pignori datis.

Et quadringentis &c. Senſus eſt: & in vaſe fictili præparare exquiſitiores cibos, qui conſtent ſeſtertiis 400. Quanta hæc ſumma ſit, explicatum eſt Sat. 1.

Sic veniunt &c. Ita conſumptis per gulam opibus, eò deveniunt, ut cogantur fieri ludii, ideſt, hiſtriones, & in ludis Miſcellaneis perſonam agere. Ponitur hic, *ludj*, per contractionem pro, *ludii*.

Miſcellanea. Ludi erant, qui

Refert ergo, quis hac eadem paret; in Rutilo nam
Luxuria eſt, in Ventidio laudabile nomen
Sumit, & à ſenſu famam trahit. Illum ego jure
Deſpiciam, qui ſcit, quantò ſublimior Atlas
Omnibus in Libya ſit montibus: hic tamen idem
Ignoret, quantùm ferrata diſtet ab arca
Sacculus. E Cœlo deſcendit, γνῶθι σεαυτόν.
Figendum, & memori tractandum pectore, ſive
Conjugium quæras, vel ſacri in parte Senatus
Eſſe velis: nec enim loricam poſcit Achillis
Therſites, in qua ſe traducebat Ulyſſes.
Ancipitem, ſeu tu magno diſcrimine cauſam
Protegere affectas; te conſule, dic tibi quis ſis,
Orator vehemens, an Curtius, an Matho. Buccæ
Noſcenda eſt menſura tuæ, ſpectandaque rebus
In ſummis, minimiſque: etiam cùm piſcis emetur,

qui & Miſcelli vocabantur, ſic dicti à rerum, quæ in iis exhibebantur, varietate. Erant etiam cibi viles variis è dapibus mixti, quibus gladiatores veſcebantur.

Refert, &c. Videndum, quis ſumptum faciat, ut indulgeat gulæ: an dives, ut Ventidius; an pauper, ut Rutilius.

A cenſu, &c. Ideſt, laudatur, quia fit à divite.

Qui ſcit, &c. Qui multa curioſa, & inutilia novit; ignorat autem, quàm diſtet parva ſua crumena, hoc eſt, modicæ opes, à magnis divitum opibus, quæ in arca ferrea ſervantur.

Atlas. Mons Mauritaniæ editiſſimus.

Deſcendit, &c. Divina illa ſententia, *Noſce te ipſum*, fertur è Cœlo deſcendiſſe; hæc revocandi ſæpe in memoriam, &c. Hanc ſententiam tribuit Cicero Apollini Lib. 1. Tuſc. 9. Alii Thaleti, uni è ſeptem Græciæ ſapientibus.

In parte, &c. Senator eſſe.

Nec enim, &c. Therſites, homo inter Græcos viliſſimus, cùm ſe ipſum noſceret, ac ſuæ ignaviæ eſſet conſcius, non petiit Achyllis arma; in quibus ipſe Ulyſſes, qui ea obtinuit, ſe ridendum præbebat, cùm illis ferendis ne ipſe quidem par eſſet. Ovid. 13. Metam.

Ancipitem, &c. Si defendere dubiam cauſam in foro cupis.

Te conſule. Tuas perpende vires; an ſis orator eloquens, an quales fuere Curtius, & Matho, viles cauſidici.

Bucca, &c. Oris, eloquentiæ tuæ, ingenii captus.

Ne mullum cupias, cùm ſit tibi gobio tantùm
In loculis: quis enim te, deficiente crumena,
Et creſcente gula, manet exitus? ære paterno,
Ac rebus merſis in ventrem, fœnoris, atque
Argenti gravis, & pecorum, agrorumq; capacem?
Talibus à dominis poſt cuncta noviſſimus exit
Annulus, & digito mendicat Pollio nudo.
Non præmaturi cineres, nec funus acerbum,
Luxuriæ, ſed morte magis metuenda ſenectus.
Hi plerumque gradus, conducta pecunia, Romę,
Et coram dominis conſumitur: inde ubi paulùm
Neſcio quid ſupereſt, & pallet fœnoris auctor,
Qui vertere ſolum, Bajas, & ad Oſtia currunt.
Cedere namque foro jam non tibi deterius, quàm

Mullum. Magnum, & pretii majoris piſcem.
Gobio. Ideſt, pecunia, qua poſſis emere gobionem, vilem piſciculum.
Ære, &c. Cùm opes paternas conſumpſeris, ſerviendo gulæ, & ventri.
Feonoris, &c. In ventrem ſatis amplum ad capiendum fœnus, argentum, agros, pecora. Per ventrem, gulam intelligit, quæ hæc omnia devorat, abſorbetque.
Gravis. Non ſignati, puri.
Talibus, &c. Ejuſmodi helluones, poſt alia omnia conſumpta, ad extremum coguntur vendere ipſum annulum, inſigne Equeſtris dignitatis.
Non præmaturi, &c. Libidinoſis, & guloſis non mors præmatura, ſed ſenectus, morbis, & egeſtate oppreſſa, timenda eſt.
Hi plerumque, &c. Hi ſunt vulgò gradus, per quos helluones deveniunt ad extremam egeſtatem.
Conducta. Mutuò ſumpta.
Dominis. Creditoribus, qui pecuniæ datæ domini ſunt.
Et pallet, &c. Et timet, fęneratur, ne creditum perdat.
Qui, &c. Patriam deſerunt, & poſtea currunt, &c.
Bajas. Urbem maritimam Campaniæ, propè Neapolim.
Oſtia. Urbem, & portum ad oſtia Tiberis, ſexdecim à Roma milliaribus diſtantem.
Currunt. Ut hinc, ſi premantur à creditoribus, navi poſſint aufugere.
Cedere, &c. Urbem enim deſerere non videtur aliquid turpius, quàm ſi tantùm à Suburra, vico Urbis frequentiſſimo, in alium minùs celebratum, puta in collem Eſquilinum, migraret.
Foro. Circa forum tabernas

Eſquilias à ferventi migrare Suburra.
Ille dolor ſolus patriam fugientibus, illa
Mœſtitia eſt, caruiſse anno Circenſibus uno:
Sanguinis in facie non hæret gutta; morantur
Pauci ridiculum, & fugientem ex Urbe pudorem.
Experiere hodie, numquid pulcherrima dictu,
Perſice, non præſtem vita, nec moribus, & re;
Sed laudem ſiliquas occultus ganeo; pultes
Coram aliis dictem puero, ſed in aure placentas?
Nam cùm ſis conviva mihi promiſſus, habebis
Evandrum, venies Tirynthius, aut minor illo
Hoſpes, & ipſe tamen contingens ſanguine Cœlū;
Alter aquis, alter flammis ad ſidera miſſus.

nas habebant ſuas, & menſas argentarii, quibuſcum nihil erat, quod agerent, qui fidem, & opes amiſerant. Itaque foro cedere dicebantur.

Eſquilias. Unum e ſeptem Romæ montibus, atque adeò frigidiore utentem cœlo. Suburra in humili poſita loco, erat calidior. Sat. 3.

ircenſibus. De his ludis ſæpe meminit. Vide Sat 3. &c.

Sanguinis, &c. Non erubeſcunt ullo modo; quòd decoxerint, quòd patriam deſeruerint.

Morantur, &c. Pauci retinere curant pudorem, jam ex Urbe fugientem, id eſt, qui jam in Urbe fere nullus eſt: Paucos pudet fraudare creditorem.

Experiere. Cognoſces hodie è cœna, ad quam te invitavi, ò Perſice, an frugalitatem, quam adeò laudo, ipſe reverà colam, an moribus non præſtem, quod verbis profiteor.

Siliquas. Viles cibos. Siliquæ propriè ſunt legumina, ſive olerum tunicæ.

Occultus ganeo. Ideſt: dum clam domi guloſus utor lautis cibis, & genium curo.

Pultes, &c. Senſus eſt: an is ſim, qui coram aliis ſervo imperem, ut viles cibos paret, ac demiſſa voce jubeam, ut lautiores apponat.

Nam cùm, &c. Senſus eſt: cùm enim promiſeris te domi meæ cœnaturum, tam frugali convivio excipieris à me, quàm olim ab Evandro Hercules, & poſtea Æneas excepti ſunt: de quo vide Virg. lib. 8 Æneid.

Tirynthius. Hercules, ſic dictus à Tirynthe, oppido Græciæ, ubi educatus.

Minor. Æneas minor Hercule.

Contingens. Deorum conſanguineus. Ex Venere natus ſcilicet.

Alter aquis, &c. Æneas, Numicio fluvio ſubmerſus, & ſic in Cœlum tranſlatus.

Alter flammis, &c. Hercules, qui veneratam tu-

 ni-

Fercula nunc audi nullis ornata macellis.
De Tiburtino veniet pinguiſſimus agro
Hædulus, & toto grege mollior, inſcius herbæ,
Necdum auſus virgas humilis mordere ſalicti,
Qui plus lactis habet, quàm ſanguinis, & montani
Aſparagi, poſito quos legit villica fuſo.
Grandia prætereà, tortoque calentia fœno
Ova adſunt ipſis cum matribus, & ſervatæ
Parte anni, quales fuerant in vitibus uvæ.
Signinum, Syriumque pyrum. de corbibus iiſdem
Æmula Picenis, & odoris mala recentis;
Nec metuenda tibi, ſiccatum frigore poſtquam
Autumnum, & crudi poſuere pericula ſucci.
Hæc olim noſtri jam luxurioſa Senatus
Cœna fuit. Curius, parvo quæ legerat horto,
Ipſe focis brevibus ponebat oluſcula, quæ nunc
Squallidus in magna faſtidit compede foſſor.

nicam à Dejanira ſibi miſſam cùm induiſſet, furore correptus, pyram in Oeta monte extructam conſcendit, & flammis abſumptus eſt, relatuſque inter Deos. Ovid. lib. 9. Metam.

Nullis, &c. Non comparata in macello, & præparata.

Tiburtino. Tibur, oppidum Latii, in Romæ conſpectu.

Inſcius. Qui nondum herbis veſci cepit, nondum à lacte depulſus.

Salicti. Salictum, locus eſt ſalicibus conſitus.

Poſito fuſo. Depoſito colo.

Tortoque, &c. Ideſt, recentia ova, & adhuc à nido, qui e fœno torto conflatus eſt, calentia.

Matribus. Gallinis.

Signinum, A Signia, Latii oppido.

Syrium. Aut in Syria, parte Aſiæ; natum; aut ex arboribus, olim advectis è Syria, collectum.

Æmula, &c. Quæ nihil cedunt malis, ſeu pomis, in Piceno agro natis. Picenum eſt pars Italiæ, ubi Ancona: ibi mala optima ſunt.

Et odoris, &c. Quæ eumdem habent odorem, ac ſi eſſent recentia.

Siccatum, &c. Quæ crudum, & noxium, quem autummo habuerant, humorem decoxerunt hyberno frigore, & ſiccarunt.

Jam luxurioſa. Cùm jam Senatores eſsent lautiores, & ab antiqua parſimonia deficerent.

Curius. Curius Dentatus, frugalitate ſua celebris. Sat. 2.

In magna, &c. Quæ olera faſtidiunt etiam ſervi: qui,

Sicci terga ſuis, rara pendentia crate,
Moris erat quondam feſtis ſervare diebus,
Et natalitium cognatis ponere lardum,
Accedente nova, ſi quam dabat hoſtia, carne.
Cognatorum aliquis, titulo ter Conſulis, atque
Caſtrorum imperiis, & Dictatoris honore
Functus, ad has epulas ſolitò maturiùs ibat,
Erectum domito referens à monte ligonem.
Cùm tremerent autem Fabios, durumq; Catonem,
Et Scauros, & Fabricios, rigidique ſeveros
Cenſoris mores etiam collega timeret;
Nemo inter curas, & ſeria duxit habendum,
Qualis in Oceani fluctu teſtudo nataret,
Clarum Trojugenis factura, ac nobile fulcrum:
Sed nudo latere, & parvis frons ærea lectis,

qui, catenis vincti, terram in agris fodiunt.

Sicci, &c. In crate lignea fumo, & vento exſiccati. Rara crates dicitur, quia conſtat è viminibus laxis, & à ſe invicem disjunctis.

Natalitium. Sepoſitum ad natalem diem celebrandum, quo die lautiùs veſcebantur.

Accedente, &c. Addita carne recenti victimæ alicujus, ſi quam fortè mactarent.

Tituloter Conſulis. Ter adeptus Conſulatum.

Solitò maturiùs. Tanquam ad epulas lautiores.

Erectum. Humeris ſublatum.

Domito. Culto, ſubacto, arato.

Cùm tremerent. Senſus eſt porrò, quamdiù Romani Fabios, Scauros, ſeverum illum Catonem Cenſorium, aliosque id genus Cenſores rigidos, & luxui infeſtos formidarunt, nemo illorum de ornanda menſa aut lectulo cogitavit.

Cenſoris. Cenſores erant duo: Magiſtratum gerebant quinquennium, & emendandis civium moribus maximè vacabant.

Collega timeret. Fuere enim Cenſores, ab ipſis collegis graviter interdum notati, & reprehenſi, ut Decius à Fabio, Salinator à Nerone, &c. conſule Valer. Max. Lib. II. cap. 9.

Trojugenis. Nobilibus Romanis, qui e Trojanis oriundi.

Factura, &c. Id eſt, ad ornandum lignum, quo ſuſtinebatur lectulus, in quo menſæ accumbebant. Tempore enim Juvenalis, teſtæ, ſeu putamina teſtudinum, ſecabantur in laminas, quibus menſas, & lectos ornare moris erat.

Nudo latere. Lecti ſponda inornata, & inculta.

Frons.

Vile coronati caput oſtendebat aſelli,
Ad quod laſcivi ludebant ruris alumni.
Tales ergo cibi, qualis domus, atque ſupellex.
Tunc rudis, & Grajas mirari neſcius artes,
Urbibus everſis, prædarum in parte reperta
Magnorum artificum frangebat pocula miles;
Ut phaleris gauderet equus; cælataque caſſis
Romuleæ ſimulachra feræ manſueſcere juſſæ
Imperii fato, & geminos ſub rupe Quirinos,
Ac nudam effigiem clypeo fulgentis, & haſta,
Pendentiſque Dei, perituro oſtenderet hoſti:
Argenti quod erat, ſolis fulgebat in armis.
Ponebant igitur Thuſco farrata catino
Omnia tunc, quibus invideas, ſi lividulus ſis.
Templorum quoque majeſtas præſentior; & vox
Nocte ferè media, mediamque audita per Urbem,

Frons. Anterior lecti pars ære ornata ſuſtinebat caput aſini, fertis coronati, circa quod ruſtici luderent.

Tunc rudis, &c. Miles Romanus tunc rudis, & Græcorum artificum præclara opera, ſtatuas, vaſa, contemnens.

Urbibus, &c. Frangebat argentea, ſive aurea vaſa, facta olim ab egregiis artificibus, & in ſpoliis urbium everſarum reperta.

Ut phaleris, &c. Ut inde phaleras (equorum ſunt ornamenta) equo ſuo conficeret.

Cælataque, &c. Senſus eſt: ut cælaret in caſſide ſimulachra oſtendenda perituro hoſti; nempe effigiem lupę, quæ Romani Imperii fato juſſa eſt manſueſcere, & lac præbere Romulo, & Remo, ſub rupe Quirinalis montis; item ipſos geminos, Remum & Romulum; necnon effigiem nudam patris ipſorum Martis, fulgentis clypeo, atque haſta, & pendentis, ſeu extantis è galea, hoſtiq; veluti imminentis

Quirinos. Sic vocat Remum, & Romulum, quamvis Romulus tantùm diceretur propriè Quirinus, ab haſta, quam Sabini Quirim appellabant, qua ſolebat armatus incedere.

Ponebant, &c. Ergo vilia tunc, & è farre confecta cibaria ponebant in catino Thuſco, ideſt, fictili, quia in Etruria vulgò fiebant ejuſmodi vaſa fictilia.

Omnia tunc, &c. Quę tunc omnia erant ipſorum fercula, vel etiam vaſa; ſed quibus tamen ita contenti erant, & beati, ut illis meritò invideas, ſi qua tangi potes invidia,

Et vox, &c. Narrat Livius à Romano quodam vigilie, vocem humana clariorem au-

Littore ab Oceani Gallis venientibus, & Diis
Officium vatis peragentibus: his monuit nos,
Hanc rebus Latiis curam præſtare ſolebat
Fictilis, & nullo violatus Jupiter auro.
Illa domi natas, noſtraque ex arbore menſas
Tempora viderunt: hos lignum ſtabat in uſus,
Annoſam ſi fortè nucem dejecerat Eurus:
At nunc divitibus cœnandi nulla voluptas,
Nil rhombus, nil dama ſapit, putere videntur
Unguenta, atque roſæ, latos niſi ſuſtinet orbes
Grande ebur, & magno ſublimis pardus hiatu,
Dentibus ex illis, quos mittit porta Syenes,
Et Mauri celeres, & Mauro obſcurior Indus;

auditam in Capitolio, quę Gallos adventare admoneret.

Littore, &c. Gallia enim alluitur Oceano occidentali.

Gallis, &c. Qui Romam incenderunt, Vide ſub finem Sat. 8.

Et Diis, &c. Diis ipſis vaticinantibus.

His monuit. His vocibus Romanos monuit de periculo.

Hanc. &c. Sic Romanam rem curabat Jupiter

Fictilis. Jupiter fictilem habens ſtatuam, & ſimpliciter cultus.

Et nullo, &c. Nondum ullam Jupiter habens ex auro ſtatuam; quo illum violatum dicit, id eſt, corruptum, inquinatum, ſeu offenſum, quòd ſcilicet illi diſpliceant ejuſmodi ſtatuæ, quia ſunt indicia luxus, &c.

Domi, &c. Factas è fago, nuce, aut alia domeſtica arbore, quam ventus fortè dejeciſſet, evertiſſetque; non è citro, cedro, aliiſque ejuſmodi pretioſis lignis, quæ ex Africa, Aſiave afferuntur in Italiam ad menſas conficiendas.

Rhombus. Piſcis exquiſitus, & magni pretii.

Unguenta. Quibus delibuti accumbebant.

Roſæ. Serta ex roſis, quibus coronari ſolebant convivæ.

Orbes. Menſas rotundas.

Ebur. Pes eburneus.

Et magno, &c. Effigies pari ore aperto hiantis, qui inſtar pedis menſam ſuſtinet, facta ex dentibus elephantis, quos mittit Africa.

Quos, &c. Qui ab inſula Elephantide, per urbem Africæ Syenen, tanquam per portam, mittuntur Romam. Ea ratione in Sat. 3. vocat Cumas januam Bajarum, quia per Cumas iter eſt Bajas. Syene eſt urbs Ægypti, limite Æthiopiæ. Propè illam eſt inſula Elephantina, ſive Elephantis, intra ipſum Nilum.

Celeres. Agiles, veloces.

Obſcurior. Nigrior.

Na-

Et quos depoſuit Nabathæo bellua ſaltu,
Jam nimios, capitique graves: hinc ſurgit orexis,
Hinc ſtoma ho vires: nam pes argenteus illis,
Annulus in digito, quòd ferreus. Ergo ſuperbum
Convivam caveo, qui me ſibi comparat, & res
Deſpicit exiguas: adeò nulla uncia nobis
Eſt eboris; nec teſſellæ, nec calculus ex hac
Materia: quia ipſa manubria cultellorum
Oſſea; non tamen his ulla unquam obſonia fiunt
Rancidula: haud ideò pejor gallina ſecatur.
Sed nec ſtructor erit, cui cedere debeat omnis
Pergula, diſcipulus Tripheri doctoris, apud quem

Nabathæo ſaltu. Ideſt, in ſylvis Arabiæ: Arabia enim dicta eſt quoque Nabathæa.

Bellua. Elephas, qui dentes jam nimios, & capiti graves, arbori incuſſos deponit.

Hinc ſurgit, &c. Ironicè: ſcilicet ex hac lautitia ſupellectilis, ex ebore illo, oritur edendi appetitus: hinc vires adduntur ſtomacho, ut cibos faciliùs digerat.

Nam pes, &c. Senſus eſt: tam ſpernunt Romani menſam non eburneo pede, ſed argenteo fultam, quàm annulum è ferro, non ex auro conſtantem.

Qui me, &c. Qui tenuem, & frugalem menſam meam cum ſuis opibus, & deliciis comparans, eam deſpicit.

Teſſellæ. Per teſſellas intelligit vel talos ipſos, & teſſeras, quibus luditur, vel abaci, & alveoli luſorii arcam, ſectis ex ebore, ebano, aut alia materia particulis, in quadrum plerumque deſcriptis, ſtratam.

Calculus. Latrunculi, ſcrupi luſorii.

Non tamen, &c. Non ideò fiunt mei cibi rancidi, & inſulſi; non ſunt deteriores gallinæ, quia ſecantur cultellis, quorum ſunt ex oſſe manubria.

Structor. Qui menſæ dapes ſecat, ſtruit, & componit ſuo loco, & ordine.

Cui cedere, &c. Qui ſit peritiſſimus illorum omnium, qui artem obſonia peritè ſecandi diſcunt.

Pergula. Propriè eſt ambulacrum quoddam in via ipſis ædificiis conjunctum, ubi magiſtri ſolebant diſcipulos erudire: quare hic pro ſchola Structorum ſumitur.

Tripheri. Qui artem ciborum diſſecandorum docuit Romæ in vico Suburræ.

Apud quem, &c. Ordo eſt: apud quem lautiſſima cena, ſed ulmea, ideſt, conſtans è volucrum, & animalium, apri, leporis, &c. ſimulacris ulmeis, è ligno, ſeu vimine ulmeo factis, obtuſo cultel-

lo

Sumine cum magno lepus, atque aper, & pygargus,
Et Scythicæ volucres, & phœnicopterus ingens,
Et Getulus oryx, hebeti lautiſſima ferro.
Cæditur, & tota ſonat ulmea cæna Suburra:
Nec fruſtum capreæ ſubducere, nec latus Afræ
Novit avis noſter tirunculus, ac rudis omni
Tempore, & exiguæ fruſtis imbutus ofellæ.
Plebejos calices, & paucis aſſibus emptos,
Porriget incultus puer, atque a frigore tutus:
Non Phryx, aut Lycius, non à mangone petitus
Quiſquam erit, & magno: cùm poſces, poſce Latinè.
Idem habitùs cunctis; tonſi, rectique capilli,
Atque hodie tantùm propter convivia pexi.
Paſtoris duri eſt hic filius, ille bubulci,

lo ſecatur in vico Suburra, non ſine ſtrepitu. Faciebant autem periculum in cibis ulmeis ſecandis, & ea diſcebant, quæ in veris cibis ſecandis poſtea obſervarent.

Sumine. Sumen, eſt venter ſuillus, qui tunc in deliciis erat.

Pygargus. Caprea ſylveſtris; aut avis ex aquilarum genere, caudam habens albicantem; unde & nomen accepit.

Schyticæ volucres, Phaſiani; ſic dicti, à Phaſi fluvio Colchidis, unde primùm in Europam aves illæ aſportatæ ſunt. Scythicas vocat, quia Colchis eſt Scythiæ vicina.

Phœnicopterus. Avis à puniceo alarum colore habens nomen; cujus lingua potiſſimùm in deliciis erat.

Oryx. Animal è caprearum genere, frequens in Africa.

Subducere. Peritè ſecare.

Afræ avis. Gallinæ Numidicæ. Numidia pars Africæ.

Noſter, &c. Servus meus, qui in arte ciborũ ſecandorum planè rudis eſt, ac tiro.

Et fruſtis, &c. Qui fruſta carnis porcinæ tantùm ſecare novit, & iis concidendis tantùm ſe exercuit. Offa eſt maſſa levior carnis, maximè porcinæ, vel panis, vel etiam pultis.

Tutus. Veſtibus potiùs contra vim frigoris munitus, quàm ornatus ad elegantiam,

Non Phryx, &c. Non elegans aliquod è Phrygia, aut Lycia mancipium.

Non à mangone, &c. Non à venditore ſervorum magno pretio emptus.

Latinè. Italus enim eſt, non Aſiaticus aliquis: Latinè tantùm ſcit.

Cunctis. Meis ſervis, &

Suſpirat longo non viſam tempore matrem,
Et caſulam, & notos triſtis deſiderat hædos:
Ingenui vultus puer, ingenuique pudoris,
Quales eſſe decet, quos ardens purpura veſtit.
Hic tibi vina dabit, diffuſa in montibus illis,
A quibus ipſe venit, quorum ſub vertice luſit:
Namque una, atque eadem vini patria, atque miniſtri.

Forſitan expectes, ut Gaditana canoro
Incipiat cantare choro, plauſuque probetur:
Non capit has nugas humilis domus; audiat ille
Teſtarum crepitus cum cantibus, ille fruatur
Vocibus obſcænis, omnique libidinis arte,
Qui Lacedæmonium pytiſmate lubricat orbem.
Namque ibi fortunæ veniam damus: alea turpis,
Turpe & adulterium mediocribus: hæc eadem illi
Omnia cùm faciunt, hilares, nitidique vocantur.

& miniſtris.

Recti. Non calamiſtrati, non cincinnati.

Suſpirat. Dolet, quòd à matre tandiù abſit.

Quos, &c, Ideſt pueros liberaliter inſtitutos, & qui prætextam, ideſt, veſtem limbo purpureo inſignitam gerunt: gerebant autem uſque ad annum circiter 16.

Ardens. Ignei coloris.

Diffuſa. Nata, & expreſſa, vel, in cados, & amphoras fuſa.

Gaditana. Saltatrix aliqua & Pſaltria, quales multæ Romam è Gadibus, inſula propè Hiſpaniam in anguſto freto ſita, veniebant.

Canoro choro. In cantantium cętu.

Humilis. Pauper.

Teſtarum. Hic intelliguntur crepitacula in morem teſtarum excavata, quibus per certas vices manu compreſſis edebant canorum ſtrepitum, ut hodie fit.

Qui, &c. Dives, qui abacum, vel pavimentum, aut etiam rotundam pelvim Lacedæmorio marmore factam, rejecto vino conſpuens lubricat, ideſt, aſpergit, & lęvigat, qualia ſunt marmora humida. Lacedæmon, ſive Sparta, civitas Peloponneſi, in Græcia.

Pytiſmate. Græca vox, ſignificans ſputum, ſive quod ore eiicitur, ut vinum probandi gratia, vel oris abluendi cauſa hauſtum, & ſtatim rejectum.

Ibi. In divitum peccatis excuſamus illorum opes, & fortunam; ignoſcimus divitibus, cum peccant.

Mediocribus. Plebeiis hominibus & tenuibus.

Nitidi. Lauti, magnifici.

Con-

Conditor Iliados cantabitur, atque Maronis
Altiſoni dubiam facientia carmina palmam:
Quid refert, tales verſus qua voce legantur?
Sed nunc dilatis averte negotia curis,
Et gratam requiem dona tibi; quando licebit
Per totam ceſſare diem: non fœnoris ulla
Mentio, nec prima ſi luce egreſſa, reverti
Nocte ſolet, tacito bilem tibi contrahat uxor.
Protinus ante meum, quidquid dolet, exue limen;
Pone domum, & ſervos, & quidquid frangitur illis,
Aut perit; ingratus ante omnia pone ſodales.
Intereà Megaleſiacæ ſpectacula mappæ

Conditor, &c. Recitabuntur tibi carmina Homeri, qui Iliadem ſcripſit.

Dubiam, &c. Quæ tam egregia ſunt, ut meritò legentibus dubitationem injiciant, uter præſtantior Poeta ſit, Homerus, an Virgilius.

Quid refert, &c. Ideſt: nihil neceſſe eſt eleganti, & concinna voce tales verſus legere, qui ſatis placent per ſe ſe.

Dilatis. Rejectis in aliud tempus.

Ceſſare, Quieſcere, genio indulgere.

Nec prima, &c. Nec ad iram uxor te provocet; quòd tardiùs domum redeat, quæ prima luce fuerat egreſſa.

Quidquid, &c. Quidquid te anxium, & ſolicitum habet.

Pone domum, &c. Omitte domeſticas curas, & quidquid à ſervis aut amittitur, aut frangitur.

Ingratos, &c. Ac præſertim depone memoriam, obliviſcere ingratorum amicorum.

Intereà. &c. Senſus eſt: dum nos epulabimur, alii ludos ſpectabunt.

Megaleſiacæ. Ludorum Circenſium, inſtitutorum in honorem Cybeles, magnæ matris Deorum, ex Ida Romam olim advectæ.

Spectacula &c. Ordo eſt: ſpectacula, & ludi, indicti, ac denunciati populo loco edito ſuſpenſam, celebrant feſtum Idæum: hoc eſt, feſtum Idææ matris, ſeu Cybeles, celebratur ſpectaculis, & ludis Circenſibus.

Mappa. Suſpenſa mappa ſignum erat ludorum Circenſium celebrandorum. Iſte verò mos inde ortus eſt, quòd aliquando cùm plebs in Circo ſedens ederet ſtrepitum, ac Neronem, qui tum prandebat, rogaret, ut quamprimùm ludos juberet inchoari, ille, mappa projecta per feneſtram, juſ-

Idæum ſolemne colunt, ſimiliſque triumpho
Prædo caballorum Prætor ſedet; ac, mihi pace
Immenſæ, nimiæque licet ſi dicere plebis,
Totam hodie Romam Circus capit, & fragor aurem
Percutit, eventum viridis quo colligo panni.
Nam ſi deficeret, mæſtam, attonitamque videres
Hanc urbem, veluti Cannarum in pulvere victis
Conſulibus. Spectent juvenes, quos clamor, & audax
Sponſio, quos cultæ decet aſſediſſe puellæ.
Noſtra bibat vernum contracta cuticula Solem,
Effugiatque togam. Jam nunc in balnea ſalva

juſſerit eos ſtatim inchoari.

Similiſque, &c. Prætor triumphanti ſimilis ſedet in Circo, ad ludos ſpectandos, diſponendoſque.

Prædo, &c. Qui equos vili pretio emebat, vel invitis dominis eripiebat, ut illis ad ludos uteretur, & ad currus in circo agitandos.

Fragor. Clamor, & plauſus ſpectatorum.

Eventum, &c. Ex quo conjicio relatum fuiſſe præmiũ ab aliquo, ex illa aurigarum factione, quæ viridi, ſeu praſino panno utitur: cui ſcilicet factioni pleriq; Romanorum, ipſique etiam Imperatores favebant. Erant autem aurigarum, qui equos in Circo agitabant, quatuor veluti factiones, ſuis ſingulæ veſtibus, coloribuſque diſtinctæ, qui ſingulis anni tempeſtatibus quaſi reſpondebant: prima colore praſino, ſeu viridi, qui Veri convenit, utebatur; altera ruſſato, ſeu rubro, qui Æſtati; tertia albo, qui Autumno; quarta veneto, ſeu cæruleo, qui Hyemi. Addidit ſubinde aliam Domitianus, quæ panno purpureo uteretur; & aliam, quæ aurato.

Nam ſi &c. Si enim praſina factio vinceretur.

Cannarum. Vide Sat. 2. & 10.

Spectent. Supple, ludos.

Audax ſponſio. Concertatio, depoſitis pignoribus, nempe utra factio vincat, an alba, an viridis, &c.

Noſtra, &c. Ideſt, nos, qui ſenes ſumus, omiſſis his nugis, aſſideamus ad Solem vernum, togam deponamus; & apricemur in otio.

Effugiat togam. Urbanas, ac forenſes curas omittat. Cives in urbe, ac foro toga plurimùm utebantur.

Contracta. Rugis aſpera.

In balnea, &c. Hodie ſalvo pudore potes adire balnea, etiamſi tantùm ſit hora quinta, nempe poſt ortum ſolis. Diem in horas 12. Romani dividebant. Legitima balnei hora erat hyeme, nona, ideſt, poſt meridiem tertia;

Fronte licèt vadas, quamquam ſolida hora ſuperſit
Ad ſextam: facere hoc non poſſis quinque diebus
Continuis; quia ſunt talis quoque tædia vitæ
Magna: voluptates commendat rarior uſus,

tia; æſtate, octava: ſed feſtis diebus horam balnei, atque cœnæ prævertere licebat abſque intemperantiæ nota. *Sextam*, Hæc in meridiem incidebat. *Facere hoc*. Scilicet frequentare convivia, & genio indulgere.

Quinque diebus. Megaleſia per dies quinque celebrabantur.

Talis, Otioſæ, voluptariæ.

Commendat. Gratiores facit.

SATYRA XII.

Catulli naufragium, hæreditatum captatores.

NAtali, Corvine, die mihi dulcior hæc lux,
Qua feſtus promiſſa Deis animalia ceſpes
Expectat: niveam Reginæ cædimus agnam;
Par vellus dabitur pugnanti Gorgone Maura:
Sed procul extenſum petulans quatit hoſtia
funem,
Tarpejo ſervata Jovi, frontemque coruſcat:
Quippe ferox vitulus, templis maturus, & aræ,
Spargenduſque mero, quem jam pudet ubera
matris

Natali die, &c. Solebant Romani diem illum ducere lætiſſimum, quo nati erant. *Qua, &c.* Hæc dies mihi natali meo jucundior eſt, qua die debeo immolare in ara facta è ceſpite victimas Diis promiſſas, ob amicum meum Catullum, è naufragio ſervatum. *Reginæ, &c.* Junoni, Deorum Reginæ, ovem albam immolabo. *Par vellus, &c.* Ideſt, paris velleris agna, ovis nivea, ſimiliter immolabitur Palladi, quæ pugnat armata clypeo, in quo eſt caput Gorgonis Mauræ, ſeu Meduſæ, quæ Maura hic appellatur, quia in Mauritania habitabat, Vide Sat. 3.

Sed procul, &c. At Jovi ſervatur immolandus ferox vitulus, qui funem, quo ad aram trahitur, excutit, caput agitando, & quaſſando.

Tarpejo. Capitolino.

Spargenduſque, &c. Solebant enim inter victimarum cor-

Ducere, qui vexat naſcenti robora cornu.
Si res ampla domi, ſimiliſque affectibus eſſet
Pinguior Hiſpulla traheretur taurus, & ipſa
Mole piger, nec finitima nutritus in herba;
Læta ſed oſtendens Clitumni paſcua ſanguis
Iret, & grandi cervix ferienda miniſtro,
Ob reditum trepidantis adhuc, horrendaque paſſi
Nuper, & incolumem ſeſe mirantis amici.
Nam præter pelagi caſus, & fulguris ictum
Evaſi, denſæ Cœlum abſcondere tenebræ
Nube una, ſubituſque antennas impulit ignis:
Cùm ſe quiſque illo percuſſum crederet, & mox
Attonitus nullum conferri poſse putaret
Naufragium velis ardentibus: omnia fiunt
Talia, tam graviter, ſi quando poetica ſurgit
Tempeſtas. Genus ecce aliud diſcriminis; audi,
Et miſerere iterum; quanquam ſint cætera ſortis
Ejuſdem: pars dira quidem, ſed cognita multis,

cornua vinum fundere.

Qui vexat, &c. Qui arbores recentibus cornibus pulſat.

Similiſque, &c. Si reſponderent opes voluntati, & animo, ſi eſsē tam dives, quàm ſum amicus Catulli.

Hiſpulla. Muliere obeſa, & craſſa, quam aliud agendo carpit.

Finitima, &c. In vicinis paſcuis.

Læta, &c. Senſus eſt: ſed funderetur à me ſanguis victimæ, quæ adeò pinguis, & nitida eſſet, ut facilè intelligeretur eſſe nutrita in lætis, & fertilibus paſcuis, quæ ſunt ad ripam Clitumni, fluminis Italiæ.

Caſus. Pericula varia.

Evaſi. Evitati ab illo.

Nube una. Tanta, ut totum Cœlum ſola tegeret.

Subituſque, &c. Repentinum fulmen antennas, hoc eſt, tranſverſa ligna, unde vela pendent, percuſſit, incenditque.

Nullum, &c. Et putaret ſatius eſse naufragio, quàm incendio perire; naufragium levius aliquid eſse, neque comparandum cum nave incenſa.

Talia, &c. Eadem pericula expertus eſt Catullus, quæ deſcribunt poetæ, cùm tempeſtatē narrant exaggerando tragicum in mòrem.

Sortis ejuſdem. Æquè dura, & gravia; inter ſe ſimilima.

Pars &c. Hoc infortunium, quod dicturus ſum, nempe projectio mercium in mare, pars eſt quidem iſtius naufragii, ſed quæ aliis multis accidit, & quę picta conſpicitur in tabulis vo-

Et quam votiva teſtantur fana tabella
Plurima: pictores quis neſcit ab Iſide paſci?
Accidit & noſtro ſimilis fortuna Catullo:
Cùm plenus fluctu totus foret alveus, & jam
Alternum puppis latus evertentibus undis
Arboris incertæ, nullam prudentia cani
Rectoris conferret opem, decidere jactu
Cœpit cum ventis, cupiens evadere: In æquor
Fundite, quæ mea ſunt, dicebat, cuncta Catullus,
Præcipitare volens etiam pulcherrima, veſtem
Purpuream, teneris quoque Mœcenatibus aptam,
Atque alias, quarum generoſi graminis ipſum
Infecit natura pecus, ſed & egregius fons
Viribus occultis, & Bæticus adjuvat aer.
Ille nec argentum dubitabat mittere, lances

votivis, quæ in templis Deorum à naufragiis ſuſpendi ſolent.

Pictores, &c. Quis neſcit pictores victitare pecunia, quam conficiunt pingendis tabellis, quæ in fano Iſidis à naufragis appenduntur? Erat Iſis Ægyptiorum Dea; ſed quæ Romæ maxime tunc colebatur, & quæ adeò ſæpe à naufragãtibus invocabatur.

Similis, &c. Similis nẽpe fortunę aliorũ naufragorũ.

Totus alveus. Tota interior navis capacitas.

Alternum, &c. Cùm nunc latus hoc, nunc illud undæ everterent, & inclinarent.

Arboris incertæ. Navis fluitantis, & jactatæ.

Nullam, &c. Nec ullam opem afferret navigantibus ſenis, & prudentis gubernatoris induſtria.

Decidere, &c. Ortam cum ventis veluti litem quaſi dirimere, & paciſci ea lege cœpit, ut bona ſua proiiciendo vitam incolumem retineret.

Teneris, &c. Hominibus delicatis, & mollibus, qualis fuit Mœcenas.

Atque alias, &c. Alias etiam veſtes ex lana Bætica, nativo, non aſcititio colore tinctas.

Quarum, &c. Ordo eſt: quarum veſtium pecus, ſeu, lanam è pecore ſumptã infecit, hoc eſt, tinxit ipſa natura graminis egregii, quo veſcuntur oves: neque oritur iſte color tantùm ex gramine, & paſcuis, ſed etiam ex ipſo fluvio Bæti, & aere illius regionis, qui arcanas vires habet ad lanam imbuendam eximio quodam, ac ſplendido colore. Eſt autem Bætis fluvius Hiſpanię verſus meridiem, vulgò *Quadalquivir*.

Ille. Catullus.

Mittere. In æquor proiicere.

Par-

Parthenio factas, urnæ cratera capacem,
Et dignum ſitiente Pholo, vel conjuge Fuſci:
Adde & baſcaudas, & mille eſcaria multùm
Cælati, biberat quo callidus emptor Olynthi,
Sed quis nunc alius, qua mundi parte, quis audet
Argento præferre caput, rebuſque ſalutem?
Non propter vitam faciunt patrimonia quidam,
Sed vitio cæci propter patrimonia vivunt.
Jactatur rerum utilium pars maxima; ſed nec
Damna levant: tunc adverſis urgentibus illuc
Decidit: ut malum ferro ſummitteret, ac ſe
Explicat anguſtum, diſcriminis ultima quando
Præſidia afferimus, navem factura minorem.

Parthenio, &c. A Parthenio perito artifice factas, vel factas ita affabrè, ut iis libenter fuiſſet uſurus Parthenius, homo politiſſimus, & lautiſſimus, Domitiani cubicularius.

Urnæ, &c. Pateram, quæ urnam vini integram caperet: qualis patera deceret Pholum unum è Centauris, vini avidiſſimum, aut Fuſci uxorem vinoſam, & bibacem.

Baſcaudas. Vaſa quædam Anglica, ſeu lebetes.

Eſcaria. Vaſa idonea eſcis apponendis.

Cælati. Supple, auri, argenti.

Biberat, &c. Pocula cælata, in quibus biberat olim Philippus, Alexandri Magni pater. Emptorem Olynthi vocat, quia Olynthum, urbem Thraciæ pulcherrimam, gubernatore corrupto, auro cepit.

Quis audet, &c. Quis eſt adeò generoſus, ut malit vitam ſervare, quàm opes?

Non propter, &c. Quidam non faciunt patrimonia, id eſt, opes non colligunt, propter vitam commodiùs ducendam; ſed ideò videntur vivere, ut opes colligant: tanta eſt illorum cæcitas!

Jactatur. In mare proiicitur.

Levant. Minuunt tempeſtatem.

Illuc, &c. Neceſſitate compulſus, eò recidit, eò redactus eſt, ut malus ipſi ſecandus eſſet.

Ac ſe, &c. Tunc ſe Catullus, in anguſtias anteà redactus, explicat, & expeditiorem facit, ad vim tempeſtatis perferendam, ſublato malo, & reciſo.

Diſcriminis, &c. Siquidem tunc ultimum eſt diſcrimen, cùm non alio præſidio illi ſubveniri poteſt, quàm ſi navis mutiletur, & fiat minor, ejus aliqua parte truncata, ſecto malo.

I nunc, & ventis animam committe, dolato
Confiſus ligno, digitis à morte remotus
Quatuor, ac ſeptem, ſi ſit latiſſima tæda;
Mox cum reticulis, & pane, & ventre lagenæ,
Aſpice ſumendas in tempeſtate ſecures.
Sed poſtquàm jacuit planum mare; tempora poſtquam
Proſpera vectoris, fatumque valentius Euro,
Et pelago; poſtquam Parcæ meliora benigna
Penſa manu ducunt hilares, & ſtaminis albi
Lanificæ; modica non multò fortior aura
Ventus adeſt: inopi miſerabilis arte cucurrit,
Veſtibus extenſis, & quod ſuperaverat unum,
Velo prora ſuo: jam deficientibus Auſtris,
Spes vitæ cum Sole redit: tum gratus Julo,

Dolato. Navi è lignis dolatis factæ.

Digitis, &c. Cùm inter te, & mortem, non majus intervallum ſit, quàm digitorum quatuor, aut ſeptem, quanta ſcilicet eſt craſſitudo aſſerum, quibus navis conſtat.

Tæda. Tabula, aſſer. Tæda eſt arbor, ex qua fiunt naves.

Reticulis. Peris, ſeu ſacculis, in modum retis factis, quibus utebantur viatores, nautæ, vectores, ad panem, & alia id genus ferenda.

Ventre lagenæ. Lagena ventricoſa, capaci, & ampla.

Accipe, &c. Vide, ut ſumas, noli omittere ſecures, quibus malum abſcindas in tempeſtate.

Poſtquam, &c Poſtquam mare conquievit, ſedata tempeſtate.

Vectoris. Catulli, qui navi vehebatur.

Parcæ, &c. Poſtquam mitigatę Parcę feliciorem jam curſum illi, & navigationem dederunt. Si quid calamitoſum eveniebat, Parcæ, quæ hominum vitam, & ſortem è ſua colu ſuſpenſam habebant, dicebantur nigrum ſtamen è colu deducere; ſi quid feliciter accidebat, album.

Albi, &c. Lanam albam trahentes.

Ventus, &c. Flare cœpit ventus modicus.

Inopi, &c. Tunc prora, ſeu navis, cucurrit, ideſt, navigavit, arte miſerabili; nempe adhibitis inſtar velorum, & extenſis Catulli, nautarumque veſtibus, cum uno velo, quod ſupererat, aliis ſulgure, & naufragio abſumptis.

Deficientibus, &c Spirare deſinentibus procelloſis à meridie ventis.

Tum gratus, &c. Tum con-

Atque novercali ſedes prælata Lavino.
Conſpicitur ſublimis apex, cui candida nomen
Scrofa dedit, lætis Phrygibus mirabile ſumen,
Et nunquam viſis triginta clara mamillis.
Tandem intrat poſitas incluſa per æquora moles,
Thyrrhenamque Pharon, porrectaque brachia rurſus,
Quæ pelago occurrunt medio: longèq; relinquunt
Italiam: non ſic igitur mirabere portus,
Quos natura dedit. Sed trunca puppe magiſter
Interiora petit Bajanæ pervia cymbæ,
Tuti ſtagna ſinus; gaudent ibi vertice raſo

ſpexerunt nautæ Albanum montem, ubi Julus Æneę filius condidit Albam, quam prætulit Lavinio, ſeu Lavino, urbi ſic appellatæ ab Lavinia, uxore ſecunda Æneæ, & noverca Juli, cujus mater Creuſa.

Cui, &c. Qui dictus eſt Albanus, quia in eo loco reperta fuerat ſcrofa, ſeu porca alba, cum 30. mamillis, hoc eſt 30 porcellis, quos mamillis alebat. Virg. Lib. 3. & 8.

Sumen. Sus, vel porca, Pars ponitur pro toto; ſumen enim eſt venter ſuillus. Læti autem dicuntur Phryges, ſive Trojani, ob ſuem ex oraculo inventam.

Intrat, &c. Navis Catulli, intrat in portum Oſtienſem, munitum molibus, quæ quaſi brachiis æquor amplectuntur, & includunt.

Pharon. Pharus fuit excelſa turris, ad introitum Alexandrini portus in Ægypto poſita, in qua turri erant accenſi per noctem ignes, quin autis portum oſtenderent. Similem iſti turrim Claudius Imperator, in portu Oſtienſi, qui mare Tyrrhenum, ſeu Hetruſcum ſpectant, extrui juſſit, quam ideò hic Tyrrhenam Pharum vocat.

Porrectaque, &c. Moles, aggeres ex utraq; parte portus Oſtienſis, in medium mare, inſtar brachiorum productos, qui ab Italia videntur veluti longiùs recedere.

Rurſus. Quia portum Oſtienſem, olim ab Agrippa juſſu Auguſti ædificatum, & Claudio Imperatore auctū, Trajanus inſtauraverat.

Trunca, &c. Gubernator navis fractę, & malo carentis, ſubit in ſinum interiorem portus, ubi mare inſtar ſtagni placidum eſt, & tutæ ſunt etiam naviculæ; quales reperiuntur in lacu Lucrino juxta Bajas,

Vertice raſo. Scilicet nautæ in tempeſtatis periculo tondebant ſibi caput, & crines Diis marinis, veluti in ſacrificium offerebant.

Gar-

Garrula ſecuri narrare pericula nautæ.
Ite igitur pueri, linguis, animiſque faventes,
Sertaque delubris, & farra imponite cultris,
Ac molles ornate focos, glebamque virentem.
Jam ſequar, & ſacro, quod reſtat, ritè peracto,
Inde domum repetam, graciles ubi parva coronas
Accipiant fragili ſimulacra nitentia cera.
Hic noſtrum placabo Jovem, Laribuſque paternis
Thura dabo, atque omnes violæ jactabo colores.
Cuncta nitent, longos erexit janua ramos,
Et matutinis operitur feſta lucernis.
Nec ſuſpecta tibi ſint hæc, Corvine: Catullus,
Pro cujus reditu tot pono altaria, parvos
Tres habet hæredes. Libet expectare, quis ægram,
Et claudentem oculos gallinam impendat amico

Garrula. Quæ magnam loquacitatis materiam ipſis præbent.

Ite, &c. Hortatur ſervos ad ſacrificium peragendum. *Linguis, &c.* Hoc eſt; tacete, & attenti eſtote. Verba ſunt ſolemnia, quibus in ſacrificiis utebantur.

Farra, &c. Cultros mola inſpergite. Erat autem confecta iſta mola ex farre, ſeu triticotoſto, & ſale; & ea inſpergebantur cultri, quibus cædenda victima; ignis, quo abſumenda; & ipſius victimæ caput.

Ornate, &c. Ignem præparate ad ſacrificium, aramque è ceſpite. Molles focos vocat, nempe aram factam è molli ceſpite, & gramineo, herbis conſperſam, & floribus.

Quod reſtat. Quod unum ultimo loco faciendum ſupereſt, nempe ut laribus meis dem thura.

Ubi parva, &c. Ubi coronas e floribus imponam ſtatuis cereis. Deorum domeſticorum.

Noſtrum. Quem domi privatim colo, & veneror.

Laribuſque, &c. Diis privatis, ac domeſticis, quos avus meus, paterque coluerunt.

Omnes, &c. Violas omnis coloris ſpargam humi, albas, luteas, &c.

Cuncta. Fingit ſervos dicto audientes omnia comparaſſe: En jam, inquit, nitent omnia; jam ramis ornata eſt viridibus janua, jam lucernæ in ea mane ſummo poſitæ ſunt ad feſtum celebrandum.

Nec ſuſpecta. Noli ſuſpicari, me hec omnia facere, quòd Catulli hæreditatem captare his officiis velim.

Tot, &c. Tot ſacrificia inſtituo, alia Jovi, alia Minervæ, &c.

Libet, &c. Quem reperias, qui in gratiam amici ſterilis, ideſt, à quo nihil ſit ſperandum, velit gallinam

Tam ſterili: verùm hæc nimia eſt impenſa, coturnix
Nulla unquam pro patre cadet. Sentire calorem
Si cœpit locuplex Gallita, & Paccius, orbi;
Legitimè fixis veſtitur tota tabellis
Porticus; exiſtunt, qui promittant hecatomben;
Quatenus hìc non ſunt nec venales elephanti,
Nec Latio, aut uſquam noſtro ſub ſidere talis
Bellua concipitur, ſed furva gente petita
Arboribus Rutulis, & Turni paſcitur agro,
Cæſaris armentum: nulli ſervire paratum
Privato; ſiquidem Tyrio ſervire ſolebant
Hannibali, & noſtris ducibus, Regique Moloſſo
Horum majores, & dorſo ferre cohortes,
Partem aliquam belli, & euntem in prælia turrim.
Nulla igitur mora per Novium, mora nulla per Hiſtrum

immolare jam vetulam, & moribundam; quamquam quid dico gallinam? vix coturnicem immolaverit, pro eo, qui liberos habeat, qui pater ſit.

Sentire, &c. Si vero divites aliqui liberis orbi, ut Paccius, & Gallita, febriculę calorem ſentire cęperint, ſtatim atrium illorum domus, vel templi veſtibulum ornatur totum, ac tegitur tabellis, in quibus ſcripta ſunt vota captatorum.

Legitimè. Ritè poſitis, ſervatis omnibus, quibus id fit, cæremoniis.

Hecatomben. Sacrificium centùm boum.

Quatenus, &c. Quoniam hic Romæ non venduntur elephanti, nec in noſtra regione generantur; ſi enim eſſent in promptu, eos ſacrificarent.

Furva, &c. Ex Africa, aut India, ubi homines furvo, ideſt, nigro ſunt colore, deportatur in Italiam, ubi ad Imperatorū delicias ſervatur, in ea parte Italiæ, ubi Rutuli olim, & eorum Rex Turnus, fuerunt.

Nulli, &c. Et verò elephanti non ſerviebant olim privatis hominibus, ſed tantùm ducibus noſtris, ut Scipioni; & exteris, ut Pyrrho, Moloſſorum in Epiro Græciæ parte Regi, & Hannibali Tyrio, ideſt, Carthaginenſi; Carthago enim à Didone Tyria condita eſt.

Horum, &c. Illorum, qui nunc ſunt, elephantorum avi, & proavi ſolebant in turribus dorſo impoſitis cohortes totas ferre.

Nulla, &c. Non dubitarent igitur Novius, & Hi-

Pacuvium, quin illud ebur ducatur ad aras,
Et cadat ante Lares Gallitæ victima ſacra,
Tantis digna Deis, & captoribus horum.
Alter enim, ſi concedas mactare, vovebit
De grege ſervorum magna, & pulcherrima quæque
Corpora, vel pueris, & frontibus ancillarum
Imponet vittas, & ſi qua eſt nubilis illi
Iphigenia domi, dabit hanc altaribus, etſi
Non ſperet tragicæ furtiva piacula cervæ.
Laudo meum civem, nec comparo teſtamento
Mille rates: nam ſi Libitinam evaſerit æger,
Delebit tabulas, incluſus carcere naſſæ,

ſter Pacuvius, hæreditatum captatores, elephantos immolare, ſi eſſent venales Romæ.

Illud ebur. Ideſt, elephantes, quorum dentes ſunt ebur.

Deis. Digna victima Paccio, & Gallita, qui inſtar Deorum à captatoribus coluntur.

Alter, &c. Neque verò mirare, ſi dixerim elephantes facilè à captatoribus immolatum iri, ſi præſto eſſent; eorum enim aliquis, ſi lex ſineret, voveret ſe mactaturum ſuos etiam ſervos, immò & ipſos liberos.

Imponet, &c. Victimarum capita vittis, ſive tæniis quibuſdam, & lemniſcis ornabantur.

Iphigenia. Ideſt, filia. Alludit poeta ad hiſtoriam Iphigeniæ, quæ ad placandam Dianam Græcis iratam, ab Agamemnone patre ſacrificio deſtinata eſt: verùm cùm ad aram adducta fuiſſet, ab ipſa Diana ſervata eſt, ejuſque in locum cerva ſubſtituta.

Etſi, &c. Etiamſi non ſperet cervam pro filia ſua furtim ſuppoſitum iri. Tragicam illam cervam hìc appellat, quia hoc argumentum, de ſubſtituta in locum Iphigeniæ cerva, ſæpe in tragœdiis agitatum fuit.

Piacula. Ea vox ſignificat ſacrificium, ſeu victimam, qua piatur crimen, & purgatur.

Laudo, &c. Ironicè. Laudo Romanos captatores: næ illi rectè faciunt, qui parati ſint filiam immolare, ut in teſtamento alicujus orbi hæredes ſcribantur: præſtat enim hoc, quàm mille naves, & Græcorum exercitum integrum ſervare, quod Agamemnon, in immolanda filia, ſpectabat.

Libitinam. Ideſt, mortem. Libitina Dea erat, cujus in templo vendebantur ea omnia, quæ ad funus pertinebant.

Delebit, &c. Delebit priùs teſtamentum, ut novum conficiat, in quo Pacuvius ſcri-

Poſt meritum ſanè mirandum; atque omnia ſoli
Forſan Pacuvio breviter dabit: ille ſuperbus
Incedet, victis rivalibus. Ergo vides, quàm
Grande operę pretium faciat jugulata Mycenis.
Vivat Pacuvius, quæſo, vel Neſtora totum;
Poſſideat quantum rapuit Nero; montibus aurum
Exæquet: nec amet quemquam, nec ametur
ab ullo,

batur ſolus hæres.

Incluſus, &c. Ideſt, ineſcatus hoc ſacrificio, & veluti piſcis, hamo captus. Naſſa eſt vas vimineum oblongum, anguſto collo, quo piſcatores utuntur ad piſces capiendos, in quod nempe cùm ingreſſi fuerint, exire nequeunt.

Poſt, &c. Poſt tantum beneficium à captatore acceptum, qui, pro divitis ſalute, ne propriæ quidem filiæ parcere voluerit.

Rivalibus. Suis æmulis, eidem hæreditati inhiantibus.

Ergo, vides, &c. Vides, quam utilitatem illi captatori attulerit filia, quam inſtar Mycenidis, hoc eſt, Iphigeniæ Mycenarum Regis filiæ, pro divite orbo jugulaturus erat.

Vivat, &c. Imprecatio eſt. Vivat ſanè Pacuvius tot annos, quot Neſtor vixit; cumulos auri montibus æquales extruat; ſed miſer vivat, & omnibus inviſus.

SATYRA XIII.

Amicum de negato depoſito mærentem conſolatur: deque improborum pœnis, ac ſceleratæ conſcientiæ cruciatu ſplendidè diſſerit.

EXemplo quodcumque malo committitur, ipſi
Diſplicet auctori: prima eſt hęc ultio, quòd ſe
Judice nemo nocens abſolvitur, improba quamvis

Exemplo, &c. Ideſt, quidquid ſcelerate fit, & malo exemplo.

Auctori. Illi, qui ſcelus admiſit.

Prima, &c. Pœna iſta ſcelerum prima, & præcipua eſt, quòd ſcelerati ſui ſunt judices, ſe ipſi condemnant, atque à propria conſcientia torquentur.

Improba, &c. Licèt improbi, per gratiam, judiciique corruptelam, fallaci urna, id eſt, iniqua judicis ſententia abſoluti fuerimus Hi ur-

Gratia fallaci Prætoris vicerit urnâ,
Quid ſentire putas omnes, Calvine, recenti
De ſcelere, & fidei violatæ crimine? ſed nec
Tam tenuis cenſus tibi contigit, ut mediocris
Jacturæ te mergat onus, nec rara videmus,
Quæ pateris. caſus multis hic cognitus, ac jam
Tritus, & è medio fortunæ ductus acervo.
Ponamus nimios gemitus: flagrantior æquo
Non debet dolor eſſe viri, nec vulnere major.
Tu, quamvis levium minimam, exiguamque, malorum
Particulam vix ferre potes, ſpumantibus ardens
Viſceribus, ſacrum tibi quòd non reddat amicus
Depoſitum. Stupet hæc, qui jam poſt terga reliquit
Sexaginta annos, Fontejo Conſule natus?
An nihil in melius tot rerum proficis uſu?

urnam coniiciebantur ſuffragia judicum; quæ recognoſcens Prætor, damnatum aliquem, vel abſolutum pronunciabant: Prætoris enim erat judiciis præeſſe. Legitur in quibuſdam codicibus; *Fallacem Prætoris vicerit urnam*. Sententia eadem eſt.

Quid, &c. Qualem putas videri omnibus perfidum illum, qui, per ſummum ſcelus, depoſitum tibi nuper negavit? nempe execrandum ac deteſtabilem, qui datam tibi fidem violaverit.

Sed nec, &c. Præterea non adeò exiguæ tibi ſunt opes, ut ad egeſtatem redigi, ut obrui, & mergi dolore debeas ob ejuſmodi damnum.

Caſus, &c. Communis hic, & uſitatus caſus eſt, ut depoſitum denegetur; nec peculiaris ille tibi, aut ſummus, ſed ſumptus è medio veluti acervo vulgarium illorum caſuum, quibus homines fortuna vexare quotidie ſolet.

Flagrantior, &c. Vehementior, quàm res poſcat.

Vulnere. Damno, doloris cauſa.

Spumantibus, &c. Æſtuas iracundia.

Sacrum. Quod ſanctè conſervandum, & reddendum fuerat: quod interpoſita jurisjurandi fide, & religione promiſerat ſe redditurum.

Stupet, &c. Tune hoc miraris, qui ſexagenario major es?

Fontejo. Vixit Fontejus ſub Nerone, & Conſul fuit anno ab V. C. 812. Neronis quinto: A quo tempore annus ſexageſimus incidit in annum Adriani tertium, Urbis 872.

An nihil, &c. Nihilne

Magna quidem, ſacris quæ dat præcepta libellis,
Victrix fortunæ ſapientia. Dicimus autem
Hos quoque felices, qui ferre incommoda vitæ,
Nec jactare jugum, vita didicere magiſtra.
Quæ tam feſta dies, ut ceſſet prodere furem,
Perfidiam, fraudes, atque omni ex crimine lucrum
Quæſitum, & partos gladio, vel pyxide nummo?
Rari quippe boni; numero vix ſunt totidem, quot
Thebarum portæ, vel divitis oſtia Nili.
Nunc ætas agitur, pejoraque ſæcula ferri
Temporibus; quorum ſceleri non invenit ipſa
Nomen, & à nullo poſuit natura metallo.

tandem profeciſti, & didiciſti tam longa experientia, ad meliùs, & fortiùs res adverſas ferendas?

Magna, &c. Magnam quidem vim affert ad ferendas res adverſas ſapientia, quæ fortunam vincit, & in libris philoſophicis tam egregia in eam rem dat præcepta; at non minùs tamen ad hoc juvat, nec minùs felices nos facit experientia vitæ longioris, quæ docet nos colla ſubmittere, & patienter adverſa ferre.

Nec jactare, &c. Non ægrè ferre impoſitam nobis neceſſitatem multa præter voluntatem patiendi: metaphora ducta à bobus, qui jugum jactant, & excutiunt.

Quæ tam, &c. Nulla dies eſt tam ſacra, in qua non aliquis in furto deprehendatur, in fraude, &c.

Et partos, &c. In qua non aliquis necem alteri afferat, vel gladio, vel veneno in pyxide contento, ut ejus nummos auferat. Pyxis propriè eſt theca è buxo: ſumitur pro qualibet capſula.

Thebarum, &c. Thebæ, civitas erat Græciæ in Bœotia, quæ ſeptem habebat portas. Nilus item oſtiis ſeptem in mare devolvitur. Dives appellatur hic, quia ditat Ægyptum, & fœcundat exundans annis ſingulis.

Nunc ætas, &c. Ætas noſtra pejor adhuc eſt ætate ferrea: neque ullum eſt metallum, à quo jam denominari poſſit: eſt enim ferrum omnium metallorum ultimum. Quatuor vulgò diſtinguuntur ætates, à metallis quatuor denominatæ; aurea, qua homines probi erant, & ſceleris expertes; argentea, qua priſtinam probitatem exuere cœperunt; ærea, qua deteriores evaſerunt; ferrea, qua nequiſſimi. Legunt aliqui. *Nona ætas agitur:* quia Græci non tantùm 4. ætates numerabant, ut Latini, ſed octo: auream, argenteam, electream, æream, cupream, ſtanneam, plumbeam, ferream.

Nos hominum, Divûmque fidem clamore ciemus,
Quanto Feſſidium laudat vocalis agentem
Sportula. Dic, ſenior bulla digniſſime, neſcis
Quas habeat Veneres aliena pecunia? neſcis
Quem tua ſimplicitas riſum vulgo moveat, cùm
Exigis à quoquam, ne pejeret: & putet ullis
Eſſe aliquod Numen templis, araeque rubenti?
Quondam hoc indigenæ vivebant more, priuſquam
Sumeret agreſtem, poſito diademate, falcem
Saturnus fugiens; tunc, cùm virguncula Juno,
Et privatus adhuc Idæis Jupiter antris;
Nulla ſuper nubes convivia Cælicolarum;
Nec puer Iliacus, formoſa nec Herculis uxor
Ad cyathos, & jam ſiccato nectare tergens

Nos &c. Imploramus Deûm, hominumque fidem.

Quanto &c. Quanto clamore clientes, qui à Feſſidio patrono ſuo accipiunt ſportulam, eum agentem cauſas in foro laudant per adulationem. Quid ſit ſportula, vide Sat. 1.

Dic &c. O Calvine, jám ſenex, & digne tamen, qui, ut puer, feras bullam; quippe qui non magis, quàm puer, ſapias. Erat bulla corculum quoddam, vel aliquid ſimile ex auro, cryſtallo, &c. factum, quod è collo puerorum appendebatur.

Veneres. Illecebras. Vide Sat. 5.

Exigis &c. Cùm exigis, ut aliquis hoc ſæculo corruptiſſimo datum jusjurandum ſervet, ac Deorum tangatur metu.

Rubenti. Victimarum nempe in ea immolatarum ſanguine, vel igne, qui ad ſacrificia accenditur.

Hoc more. Fidem, & jurisjurandi religionem ſervabant.

Indigenæ. Primi Italiæ incolæ ex ipſa oriundi, non aliunde orti, ut Romani, qui à Trojanis originem ducebant.

Priuſquam &c. Antequam Saturnus, à Jove filio pulſus, in Italiam veniret è Creta inſula, ibique corona, & regno exutus, vites, ſumpta falce, coleret: ideſt, ætate aurea.

Privatus. Nondum Rex, in Creta degens, ubi Ida mons.

Puer &c. Ganymedes, filius Trois Regis Ilii, ſive Trojæ, qui à Jove raptus eſt in Cœlum, ut ibi vinum Superis miſceret.

Uxor. Hebe, Dea juventutis, quæ Herculi in Cœlum recepto nupſit: hæc, priuſquam Ganymedes à Jove raperetur, Superis vina miſcebat.

Ad cyathos. Præſto erat

Brachia Vulcanus Liparæa nigra taberna.
Prandebat ſibi quiſque Deus: nec turba Deorum
Talis, ut eſt hodie; contentaque ſidera paucis
Numinibus, miſerum urgebant Atlanta minori
Pondere: nondum aliquis ſortitus triſte profundi
Imperium; aut Sicula torvus cum conjuge Pluto:
Nec rota, nec furiæ, nec ſaxum, aut vulturis atri
Pœna; ſed infernis hilares ſine Regibus umbræ.
Improbitas illo fuit admirabilis ævo:
Credebant hoc grande nefas, & morte piandum,
Si juvenis vetulo non aſſurrexerat, & ſi
Barbato cuicumque puer: licèt ipſe videret

ad calices Jovi porrigendos.

Et jam &c. Senſus eſt: nec bibebat Vulcanus in Cœlo nectar; eoque exhauſto, ſeu ſiccatis poculis, in quibus biberat, non extergebat os brachiis fuligine officinæ ſuæ nigris.

Liparæa. Lipara eſt inſula in freto Siculo, in qua Vulcanus ſuas tabernas, ſeu officinas habere dicebatur.

Sibi. Privatim, domi ſuę, non in turba cum aliis.

Atlanta. Atlas enim Cęlum, & ſidera ferre humeris fingebatur. Fuit Atlas Mauritaniæ Rex Aſtrologię peritiſſimus, ideò Cœlum ferre dictus.

Nondum &c. Ideſt, nondum Neptuno maris imperium ſorte contigerat. Finguntenim poetæ tres Saturni filios, Jovem, Neptunum, & Plutonem, ut orbis univerſi imperium inter ſe dividerent, ſortes miſiſſe, & Jovi Cœlum, & terram, Neptuno mare, Plutoni Inferos ſorte obtigiſſe.

Sicula &c. Proſerpina, Cereris filia, quam Pluto rapuit in Ætna, Siciliæ monte.

Nec &c. Nondum erant apud Inferos ſtatuta ſupplicia.

Rota. Ixionis, qui apud Inferos rotæ eſt affixus. Hęc omnia vide apud Virgilium 6. Æneid. & Ovid. 4. Metam.

Furiæ. Tres, ſcelerum apud eoſdem Inferos ultrices.

Saxum. Dicitur Syſiphus ea pęna damnatus, ut ſaxum in montem perpetuò attollat, quod, ubi ad cacumen eſt deportatum, ſua ſponte retro ſemper devolvitur.

Vulturis. Tytii jecur, & Promethei à vulture laniatur.

Hilares. Erant ſui juris, nulli ſubditæ Regi.

Improbitas &c. Mirum erat illo ævo, ſi quis foret improbus.

Piandum. Puniendum.

Aſſurrexerat. Surgendo honorem non exhibuerat.

Licèt. Quamvis ipſe puer di-

Plura domi fraga, & majores glandis acervos.
Tam venerabile erat præcedere quattuor annis,
Primaque par adeò ſacræ lanugo ſenectæ.
Nunc, ſi depoſitum non inficietur amicus,
Si reddat veterem cum tota ærugine follem,
Prodigioſa fides, & Thuſcis digna libellis,
Quæque coronata luſtrari debeat agna,
Egregium, ſanctumque virum ſi cerno, bimembri
Hoc monſtrum puero, & miranti jam ſub aratro
Piſcibus inventis, & fœtæ comparo mulæ;
Solicitus, tanquam lapides effuderit imber,
Atque examen apum longa conſederit uva

ditiores haberet parentes: glans enim, & fraga hominum tunc cibi, & opes omnes erant.

Præcedere. Superare.

Primaque &c. Et prima lanugo, ſeu juventus, par erat ſenectæ; quia, quemadmodùm ſenes ab omnibus non ſenibus colebantur, ita & juvenes ab iis, qui forent ætate inferiores.

Veterem follem. Crumenam, ſacculum à longo tempore depoſitum.

Ærugine. Ideſt: cum tota pecunia, quæ ob longiorem in arca moram, rubigine, ac ſitu inquinata ſit.

Thuſcis &c. Digna fidelitas, quæ referatur in libros ſacerdotum, & haruſpicum Hetruſcorum, cum aliis prodigiis. Haruſpicina fuit Romam advecta primùm ab Etruria.

Luſtrari. Expiari, tanquam monſtrum, & prodigium: ſi quid enim portentoſum accidiſſet, ſolebant veteres immolare victimas, ut iram Deorum, cujus hæc monſtra ſignum eſſe videbantur, averterent: coronabant autem ſertis victimas.

Bimembri &c. Aliquid mihi videtur eſſe tam prodigioſum, quàm ſi puer natus ſit cum duplici v.g. capite, vel cum membris partim hominis, partim belluæ, &c.

Miranti &c. Mirum enim eſſet, ſi agricola piſces in agro vivos inter arandum inveniret.

Fœtæ &c. Prægnanti, mulæ enim ſteriles ſunt.

Solicitus &c. Si videro civem bonum, & fidum, tam ſum ſolicitus, & ob rei novitatem perturbatus, quàm ſi lapidibus pluiſſet.

Atque &c. Prodigii enim inſtar habebatur, ſi in templi alicujus tecto conſediſſet examen apum.

Uva. Ideſt, in morem uvæ compoſitum, cùm nempe apes ita glomerant ſe, ita pedibus inter ſe nexis junguntur, ut racemi ſpeciem exhibeant.

Culmine delubri; tamquam in mare fluxerit amnis
Gurgitibus miris, & lactis vortice torrens.
Intercepta decem quereris ſeſtertia fraude
Sacrilega; quid ſi bis centum perdidit alter
Hoc arcana modo? majorem tertius illa
Summam, quam patulæ vix ceperat angulus arcæ?
Tam facile, & pronum eſt Superos contemnere teſtes,
Si mortalis idem nemo ſciat! Aſpice quanta
Voce neget, quæ ſit ficti conſtantia vultus.
Per Solis radios, Tarpejaque fulmina jurat,
Et Martis frameam, & Cyrrhæi ſpicula vatis?
Per calamos venatricis, pharetramque puellæ,
Perque tuum, pater Ægæi Neptune, tridentem:
Addit & Herculeos arcus, haſtamque Minervæ,

Tanquam &c. Ut ſi, mutatis in lac undis, fluvius aliquis inuſitatos illos, & mirabiles fluctus in mare cum impetu torrentis inſtar, devolveret.

Intercepta. Ablata per fraudem: decem porrò ſeſtertia ſunt libræ Turonicæ 1000. Romani verò nummi 230.

Arcana. Fidei alterius clam, & ſine teſtibus commiſſa.

Hoc modo. Simili perfidia.

Majorem &c. Quid, ſi tertius aliquis amiſerit pluſquam ducenta ſeſtertia, immò ſummam ingentem, quæ vix contineri poterat in arca grandiori?

Facile eſt. Parum curant ſcelerati, quòd Deos ſuorum flagitiorum teſtes habeant, conſcioſque, ſi eadem ſua ſcelera ignorentur ab hominibus.

Neget. Supple, depoſitum.

Quæ ſit &c. Ideſt, quantam compoſito ad fraudem vultu conſtantiam præferat.

Tarpeja. Id eſt, Jovis Capitolini. Capitolium enim in rupe Tarpeja extructum erat Romæ.

Frameam. Enſem, vel haſtam.

Cyrrhæi &c. Tela Apollinis, qui colebatur in urbe Cyrrha, ad radices montis Parnaſſi.

Calamos &c. Sagittas Dianæ.

Pater Ægæi. Neptunus; Ægæus enim, Athenarum Rex, & pater Theſei, Neptuni filius fuit. Vel, Pater Ægæi, explica, præſes, & potens Ægæi maris. Eſt illud mare inter Græciam, & Aſiam minorem.

Addit &c. Jurat etiam per arcum Herculis.

Si

Quidquid habent telorum armamentaria Cœli:
Si verò & pater eſt: Comedam, inquit, flebile gnati
Sinciput elixi, Pharioque madentis aceto.
Sunt, qui in Fortunæ jam caſibus omnia ponunt,
Et nullo credunt mundum rectore moveri,
Natura volvente vices & lucis, & anni;
Atque ideò intrepidi quęcumque altaria tangunt,
Eſt alius metuens, ne crimen pœna ſequatur:
Hic putat eſſe Deos, & pejerat, atque ita ſecum:
Decernat, quodcumque volet de corpore noſtro
Iſis, & irato feriat mea lumina ſiſtro,
Dummodo vel cæcus teneam, quos abnego, nummos.

Si verò &c. Si perfidus ille, qui depoſitum negat, filios habet.

Comedam &c. Imprecationes ſunt pejerantis perfidi. Si fallo, inquit ille, ſi mentior, faxint Superi, ut mihi filius meus epulandus apponatur, ut olim Thyeſtę.

Sinciput. Pars eſt capitis anterior; hic pro capite toto ſumitur.

Elixi &c. Cocti, & aceto Phario, id eſt Ægyptio, conditi. Acetum Ægyptium erat laudatiſſimum. De Pharo vide Sat. 12.

Sunt, qui &c. Exponit cauſas, quare homines tam facilè pejerent. Quidam nullos eſſe Deos credunt, & omnia fieri caſu putant, & cœco naturæ impetu.

Vices &c. Diem, & noctem; vel quatuor anni tempeſtates.

Intrepidi. Ideſt, nullo Deorum metu, quos negant eſſe; nullo etiam metu pœnarum impiis debitarum, quæ nullæ ſunt, ſi nulli ſunt Superi.

Eſt alius &c. Putant alii Deos quidem eſſe: pęnas ab iis infligendas metuunt; ſed parati ſunt pœnas omnes ferre, modò ditefcant.

Secum. Subaudi, cogitat.

Quæcumque &c. Per quemlibet Deum jurant: altaria enim tangere ſoliti erant, qui jurarent.

Decernat. Statuat de me, de meo corpore, quod libuerit: immittat mihi, quos voluerit morbos. De Iſide fit mentio Satyra ſexta, & duodecima.

Iſis &c. Irata Iſis feriat me ſiſtro, & oculos mihi pertundat, cæcum me reddat. Iſis enim perjuris maximè infeſta eſſe dicebatur, & eos punire cæcitate.

Siſtro. Inſtrumentum eſt muſicum, inſtar fiſtulæ, quo in ſacris Iſidis utebantur Ægyptii.

Abnego. Nego apud me depoſitos.

Et phthiſis, & vomicæ putres, & dimidium crus
Sunt tanti. Pauper locupletem optare podagram
Nec dubitet Ladas, ſi non eget Anticyra, nec
Archigene: quid enim velocis gloria plantæ
Præſtat, & eſuriens Piſææ ramus olivæ?
Ut ſit magna, tamen certè lenta ira Deorum eſt:
Si curant igitur cunctos punire nocentes,
Quando ad me venient? ſed & exorabile Numen
Fortaſſe experiar: ſolet his ignoſcere; multi
Committunt eadem diverſo crimina fato:
Ille crucem pretium ſceleris tulit, hic diadema.
Sic animum diræ trepidum formidine culpæ
Confirmat. Tunc te ſacra ad delubra vocantem
Præcedit, trahere immò ultro, ac vexare paratus:
Nam cùm magna malæ ſupereſt audacia cauſæ,
Creditur à multis fiducia. Mimum agit ille,

Et Phthiſis &c. Morbis omnibus, & pœnis corporis bene, ac meritò emuntur nummi; tanti valent: ita ſentit ille perjurus. Phthiſis eſt tabes lenta, qua corpus paulatim atteritur: vomicæ ſunt ulcera interiora, apoſtemata purulenta.

Dimidium. Media parte fractum, ſectum, mutilum.

Pauper &c. Sententia eſt: Ne ipſe quidem Ladas (qui athleta fuit velociſſimus, ſed pauper) dubitaret ſummæ ſuæ velocitati podagram præferre, ſi ipſum divitem factura eſſet.

Si non &c. Si modò ſapit, ſi non eget helleboro, nec medico. Phrenetici enim curantur helleboro, quod naſcitur in Inſula Anticyra. Archigenes fuit medicus præſtantiſſimus.

Quid enim &c. Quam habet utilitatem velocitas, & corona ex olivæ ramo, victori data in ludis Olympicis, prope urbem Græciæ Piſam celebratis, ſi ſit cum paupertate conjuncta? ſi curſor iſte cum ſua gloria, & corona eſuriat, ac fame pereat?

Ut ſit. Verba ſunt perjuri: Quamvis, inquit, magna ſit Deorum ira, tamen eſt ad puniendum tarda.

His. Tabulis, delictis.

Fato. Eventu, ſucceſſu.

Confirmat. Corroborat.

Tunc &c. Ita confirmatus perjurus ultro, & ſponte ad templum, ubi pejeret, pergit, immò te trahet, ac vocabit, quaſi à te injuſtè accuſetur.

Nam cùm &c. Senſus eſt: cùm enim aliquis in mala cauſa maximè audax eſt, & impudens, putatur à multis eſſe propter innocentiam confidens, ac ſecurus.

Mimum &c. Ille perjurus, inſtar hiſtrionis, perſonam ve-

Urbani qualem fugitivus ſcurra Catulli.
Tu miſer exclamas, ut Stentora vincere poſſis,
Vel potiùs quantùm Gradivus Homericus: Audis
Jupiter hæc, nec labra moves? cùm mittere vocem
Debueras vel marmoreus, vel aheneus? aut cur
In carbone tuo charta pia thura ſoluta
Ponimus, & ſectum vituli iecur, albaque porci
Omenta? ut video, nullum diſcrimen habendum eſt
Effigies inter veſtras, ſtatuamque Bathylli.
Accipe, quæ contra valeat ſolatia ferre,
Et qui nec Cynicos, nec Stoica dogmata legit,

veluti quamdam agit, dum vera ſe dicere tam audacter ſimulat.

Urbani &c. Ita clamat, ita te calumniatur, ut quidam ſervus, qui in comœdia à Catullo, urbano, & faceto poeta, ſcripta, herum vexans, & improbè in jus trahens exhibetur.

Stentora. Fuit Stentor Græcus miles, tantùm voce valens, quantùm alii quinquaginta, Homero teſte.

Gradivus. Mars, qui, cùm fuiſſet à Diomede vulneratus, tantum exclamavit, quantum decem virorum millia. Homer. Iliad. 5.

Audis &c. Verba ſunt Calvini in perjurum exclamantis, & Jovem conteſtantis.

Aut cur &c. Sententia eſt: cur te, ut Deorum maximum, ſacrificiis colimus, ſi hæc ſcelera inulta pateris?

In carbone tuo. In ara tua carbonibus operta; in acerra, in qua thus adolemus.

Soluta. Ideſt, aperta, in qua nempe thus erat involutum.

Omenta. Inteſtina. Propriè omentum eſt adeps, quo exta involvuntur.

Bathylli. Citharœdi, & mimi, cui ſtatua poſita fuit à Polycrate, Samiorum tyranno, in templo Junonis.

Accipe &c. Audi nunc rationes, quibus tuum ſolari dolorem poſſim, ego qui nunquam legi philoſophorum libros.

Cynicos &c. Cynici, & Stoici philoſophi erant, qui ſummum bonum ponebant in virtute, quam ſufficere ad beatam vitam dictitabant, horum Princeps fuit Zeno: illorum, Antiſthenes, Socratis diſcipulus. Cynici à voce Græca, quæ canem ſignificat, appellati ſunt, quòd canum impudentiam, & mordacitatem imitarentur: Stoici, à voce Græca, quæ porticum ſonat, quia Zeno in porticu ſolebat docere.

Stoica dogmata. Ideſt, ſententias, opiniones Stoicorum.

A Cynicis tunica diſtantia; non Epicurum
Suſpicit, exigui lætum plantaribus horti.
Curentur dubii medicis majoribus ægri:
Tu venam vel diſcipulo committe Philippi.
Si nullum in terris tam deteſtabile factum
Oſtendis, taceo, nec pugnis cædere pectus
Te veto, nec plana faciem contundere palma:
Quandoquidem accepto claudenda eſt janua damno;
Et majore domûs gemitu, majore tumultu
Planguntur nummi, quàm funera. Nemo dolorem
Fingit in hoc caſu, veſtem diducere ſummam
Contentus, vexare oculos humore coacto:

corum.

Tunica &c. Dicuntur hìc Stoici à Cynicis tunica tantùm diſcrepare, quia nempe utriuſque ſectæ doctrina erat fermè eadem, ut in eo fere tantum differre viderentur, quòd Cynici non uterentur tunica, ſed ſolo pallio: Stoici autem, præter pallium, tunica etiam induerentur.

Non Epicurum &c. Non miratur Epicurū, ejus placita non veneratur. Is ſummum bonum in voluptate poſuiſſe dicitur, ſive in doloris immunitate, ut ſanum corpus eſſet, animus à perturbatione vacuus; hortum colere, & plantaribus, ſive oleribus victitare ſolebat.

Curentur &c. Metaphoricè. Qui graviter, & periculosè ægrotant, adhibeant illi ſanè peritiſſimos medicos; hoc eſt, qui graviora damna paſſi ſunt, petant à Philoſophis ſolatia: tu, cui tantùm ſeſtertia decem ablata ſunt, potes à me curari, ut qui leviter ægrotat, venam aperiendam ſine periculo præbere poteſt etiam alicui diſcipulo Philippi, medici ea ætate imperiti.

Tam deteſtabile &c. Quàm facinus in te admiſſum.

Plana &c. Vultum explicata manu verberare, alapis cædere.

Quandoquidem &c. Et verò jactura pecuniæ cenſetur graviſſimum omnium damnum, quo accepto claudenda ſit domùs janua, ut fieri ſolet in gravi aliquo luctu, & in funere.

Nemo &c. Quando pecuniam aliquis amiſit, in hoc caſu non fingit dolorem, neque veſtem leviter tantùm dividit, ſeu lacerat, aut fictas mittit lacrymas, quod in cognatorum morte ſæpe fit; ſed verè, & ex animo amiſſam pecuniam luget.

Humore coacto. Lacrymis

per

Ploratur lacrymis amiſſa pecunia veris.
Sed ſi cuncta vides ſimili fora plena querela
Si decies lectis diverſa in parte tabellis,
Vana ſupervacui dicunt chirographa ligni,
Arguit ipſorum quos littera, gemmaque princeps
Sardonychus, loculis quæ cuſtoditur eburnis;
Te nunc, delicias, extra communia cenſes
Ponendum? quia tu gallinæ filius albæ,
Nos viles pulli, nati infelicibus ovis?
Rem pateris modicam, & mediocri bile ferendã,
Si flectas oculos majora ad crimina. Confer
Conductum latronem, incendia ſulphure cæpta,
Atque dolo, primos cùm janua colligit ignes.
Confer & hos, veteris qui tollunt grandia templi

per vim extortis.

Querela. Hominum, qui de ſimili damno queruntur.

Si decies,&c. Si poſtquam cautiones, tabellæ, & inſtrumenta ejuſmodi, lecta ſunt diverſis in locis decem, & obſignata, illi ipſi tamen perjuri homines dicunt vana, & ementita eſſe chirographa, ſeu tabellarum ſubſcriptiones. Solebant debitores ſyngraphas à ſe dandas creditoribus, quibus fidem ſuam obligabant ad reddendam pecuniam, legere coram multis teſtibus, ut res eſſet creditoribus tutior.

Ligni. Tabellæ. Romani in ligno cera obducto ſcribebant.

Arguit,&c. Quos tamen perjuros falſum dicere, ſatis arguit ſua ipſorum manus, & ſignum annulo impreſſum.

Princeps. Gemma Sardonychus, ſive Sardonyx, quæ maximè in annulis, quibus obſignabant tabulas, erat in uſu apud Romanos, unde princeps gemma hìc appellatur. Sardonychus autem eſt nominativus Latinus, factus è genitivo Græco, *Sardonycos*. Legunt alii, *Sardonyche*, ut Penelope,

Te nunc,&c. Te hominem delicatum putas eximendum à communibus caſibus, & damnis?

Gallinæ,&c. Hoc proverbium in eos jactatur, qui eximios ſe, & aliis potiores eſſe volunt. Quæ alba erant, videbantur aliis præſtare, eximia eſſe.

Bile. Ira, dolore.

Confer,&c. Compara cum tuo damno latrocinium, vel homicidium, quod fit à latrone pecunia ad id conducto.

Primos,&c. Cùm admoto ad januam ſulphure, & alio fomite, janua primùm deflagrat.

Qui tollunt. Qui furto ſacrilego ſurripiunt.

Ado-

Pocula adorandæ rubiginis, & populorum
Dona, vel antiquo poſitas à Rege coronas.
Hæc ibi ſi non ſunt, minor extat ſacrilegus, qui
Radat inaurati femur Herculis, & faciem ipſam
Neptuni, qui bracteolam de Caſtore ducat:
An dubitet, ſolitus totum conflare Tonantem?
Confer & artifices, mercatoremque veneni,
Et deducendum corio in bovis in mare, cum quo
Clauditur adverſis innoxia ſimia fatis.
Hæc quota pars ſcelerum, quæ cuſtos Gallicus Urbis,
Uſque à Lucifero, donec lux occidat, audit?
Humani generis mores tibi noſſe volenti
Sufficit una domus: paucos conſume dies, &
Dicere te miſerum, poſtquam illinc veneris, aude.

Adorandæ. Ob vetuſtatem, qua rubiginem contraxerunt, in pretio habenda majori.

Hæc ibi, &c. Si in templi ejuſmodi coronæ non ſunt, aut pocula; erunt, qui minora furta, & ſacrilegia committant, radant nempe, &c.

Herculis, &c. Id eſt, ſtatuæ Herculis inauratæ.

Bracteolam, &c. Tenuem laminam è ſtatua Caſtoris aurea, vel argentea educat, furetur.

Caſtore. Caſtor, & Pollux fratres: ille Jovis, & Ledę filius.

An dubitet, &c. Senſus eſt: an levius aliquod ejuſmodi ſacrilegium admittere pertimeſcat, qui, cùm occaſio ſe obtulit, ſolet ipſam Tonantis, ſeu Jovis ſtatuam auferre, atque conflare, hoc eſt, igni liquefacere, ne furtum agnoſcatur?

Artifices veneni. Veneficos, qui venena vendunt.

Deducendum, &c. Intelligit parricidam aliquem: parricidæ enim includebantur culeo, qui ſaccus erat è corio bovis, cum gallo, cane, ſimia, & ſerpente, atque ita in mare proiiciebantur.

Adverſis fatis. Infeliciter, præter jus, faſq; quippe quæ innocens cum ſit, mori cum parricidà jubetur.

Hęc quota, &c. Hęc eſt minima pars ſcelerum, quœ quotidie audit Rutilius Gallicus, Præfectus Urbis. Is fuit apud Domitianum valdè gratioſus, judex, & cuſtos Urbis præcipuus ab eo conſtitutus.

A Lucifero. A ſummo manè ad veſperam.

Conſume, &c. In exquirēdis iis, quę admittuntur una tātùm in domo, ſceleribus.

Aude, &c. Quaſi dicat, non aude.

Quis tumidum guttur miratur in Alpibus? aut quis
In Meroe craſſo majorem infante mamillam?
Cærula quis ſtupuit Germani lumina, flavam
Cæſariem, & madido torquentem cornua cirro?
Nempe quòd hæc illis natura eſt omnibus una.
Ad ſubitas Thracum volucres, nubemque ſonoram
Pigmæus parvis currit bellator in armis;
Mox impar hoſti, raptuſque per aera curvis
Unguibus à ſæva fertur grue: ſi videas hoc
Gentibus in noſtris, riſu quatiare: ſed illic,
Quanquam eadem aſſiduè ſpectentur prælia, ridet
Nemo, ubi tota cohors pede non eſt altior uno.
Nullane perjuri capitis, fraudiſque nefandæ
Pœna erit? Abreptum crede hunc graviore catena
Protinus, & noſtro (quid plus velit ira?) necari
Arbitrio: manet illa tamen jactura, nec unquam

audebis te miſerum dicere, cùm alibi graviora videris ſcelera, & damna, quę alii patiuntur.

Quis tumidum, &c. Sententia eſt; non debes mirari ſcelera in eo loco, ubi ſunt frequentiſſima, v.g. Romæ: ſicut nemo miratur in Alpibus ſtrumoſos homines eſſe, & tumidis faucibus quia hoc ibi vulgare eſt; fœminis in Ægypto mamillas eſſe valdè craſſas, & ipſis infantibus majores; in Germania cæruleos oculos viris, & flavos crines, eoſque cincinnatos, criſpatoſque, & inflexos inſtar cornuum, ac madidos unguentis.

Meroe. Eſt inſula Ægypti intra Nilum. Alpes Galliam ab Italia dividunt.

Cornua. Retortos, & incurvos inſtar cornuum cirros, ſeu capillorum cincinnos.

Ad ſubitas, &c. Contra ſubitas gruum incurſiones, arma ſumunt Pygmæi. Grues vocat Thracias volucres, quia multæ ſunt in ripa fluvii Strymonis, qui eſt in limite Thraciæ.

Nubemque ſonoram. Turbam gruum, inſtar nubis imminentium, magno cum ſtrepitu.

Pygmæus. Pygmæos ajunt eſſe populos, qui longitudinem unius cubiti non excedunt, & magna cum gruibus gerere prælia dicuntur.

Nullane, &c. Ergone, inquit Calvinus, impune erit illi perjuro?

Abreptum, &c. Finge illum hinc in carcerem ſtatim abripi, & tuo necari arbitrio: quid poſſis optare amplius?

Manet, &c. Non tamen tibi propterea reſtituetur de-

Depoſitum tibi ſoſpes erit: ſed corpore trunco
Invidioſa dabit minimus ſolatia ſanguis.
At vindicta bonum vita jucundius ipſa.
Nempe hoc indocti, quorum præcordia nullis
Interdum, aut levibus videas flagrantia cauſis;
Quantulacumque adeò eſt occaſio, ſufficit iræ.
Chryſippus non dicet idem, nec mite Thaletis
Ingenium, dulcique ſenex vicinus Hymetto,
Qui partem acceptæ ſæva inter vincla cicutæ
Accuſatori nollet dare. Plurima felix,
Paulatim vitia, atque errores exuit omnes,
Prima docens rectum ſapientia: quippe minuti
Semper, & infirmi eſt animi, exiguique voluptas,
Ultio: continuò ſic collige, quòd vindicta
Nemo magis gaudet, quàm fœmina. Cur tamen hos tu
Evaſiſſe putes, quos diri conſcia facti
Mens habet attonitos, & ſurdo verbere cædit,

depoſitum.

Sed corpore, &c. Sed levem dumtaxat conſolationem, & invidiæ plenam acciperes, ex ſanguine ſcilicet, qui ab ejus corpore lacerato flueret.

At vindicta, &c. Reponit Calvinus: Suave eſt ulciſci.

Nempe, &c. Reſpondet Juvenalis: Nempe hoc imperiti ſentiunt, quibus vel minima occaſio ſufficit ad iram concipiendam.

Chryſippus, &c. At non idem ſentit Chryſippus, Stoicus philoſophus, homo mitiſſimus; nec non Thales, unus è ſeptem Græciæ ſapientibus.

Senex, &c. Socrates, Athenis natus; quæ civitas non procul abeſt ab Hymetto monte, ob ſua mella nobili.

Qui partem, &c. Qui adeò fuit manſuetus, ut ſuo accuſatori noluiſſet dare partem cicutæ, ideſt, veneni, quo in carcere extinctus eſt. Socrates enim hauſto in carcere veneno periit, accuſatus ab Anyto homine ſeditioſo, & locuplete, quaſi non rectè de Diis ſentiret.

Plurima, &c. Sapientia, quæ felices homines facit, & quod rectum eſt, docet, ex eorum animis vitia plurima, & falſas opiniones eximit.

Minuti. Parvi, debilis.

Continuò, &c. Ideſt, vel inde concludas licet, ultionem eſſe animi exigui ſignum, quòd ea maximè fœminæ delectantur.

Evaſiſſe. Carere omni pœna, inultum ſcelus ferre.

Quos, &c. Qui conſcientia

Occultum quatiente animo tortore flagellum?
Pœna autem vehemens, ac multò ſævior illis,
Quas & Cæditius gravis invenit, aut Rhadamanthus,
Nocte, dieque ſuum geſtare in pectore teſtem.
Spartano cuidam reſpondit Pythia vates,
Haud impunitum quondam fore, quòd dubitaret
Depoſitum retinere, & fraudem jure tueri
Jurando: quærebat enim, quæ Numinis eſſet
Mens, & an hoc illi facinus ſuaderet Apollo:
Reddidit ergo metu, non moribus, & tamen omnem
Vocem adyti dignam templo, veramque probavit
Extinctus tota pariter cum prole, domoque,
Et quamvis longa deductis gente propinquis.

tia mala vexantur, & ab ea, ut occulto tortore, agitantur flagello tacito, & torquentur.

Pœna autem, &c. Ordo eſt: geſtare ſuum teſtem in pectore diu, noctuque, eſt pœna vehemens, & longè illis ſævior, quas &c.

Cæditius. Judex quidam Romanus ſeveriſſimus.

Rhadamanthus. Judex inferorum, cum Æaco, & Minoe.

Spartano, &c. Narrat hoc Herodotus l. 6 & Lacedæmonio illi nomen fuiſſe Glaûco docet: qui cùm negaret depoſitam apud ſe ab amico quodam Mileſio pecuniam, oraculum Delphicum conſuluit, an jure jurando pecuniam prædaretur? Pythia ſacerdos Apollinis reſpondit, ipſum, eo quòd pejerare decreviſſet, cum tota familia periturum. Glaucus veniam à Numine petiit, & depoſitum reddidit; ipſe tamen paulò poſt cum univerſa familia extinctus eſt.

Pythia. Mulier, Apollinis Delphici ſacerdos, per quam reddebat oracula. Dictus eſt autem Apollo, Pythius à ſerpente Pythone, quem occidit.

Haud, &c. Puniendum ipſum aliquando, vel ea de cauſa tantùm, quòd de retinendo depoſito cogitaſſet.

Quærebat. Ab oraculo Delphico.

Facinus. Depoſitũ nempe retinere. Negavit Apollo id licere, & minas graves addidit, quibus permotus Glaucus reddidit depoſitũ.

Moribus. Amore virtutis.

Et tamen, &c. Veram eſſe, dignamque Deo oraculi vocem, ſuo, ſuorumq; omniũ exitio comprobavit.

Adyti. Adytum eſt pars interior templi, in quam non licet cuilibet ſubire.

Quamvis, &c. Licèt illi pro-

Has patitur pœnas peccandi ſola voluntas,
Nam ſcelus intra ſe tacitum qui cogitat ullum,
Facti crimen habet. Cedò, ſi conata peregit?
Perpetua anxietas, nec menſæ tempore ceſsat;
Faucibus ut morbo ſiccis, interque molares
Difficili creſcente cibo: ſed vina miſellus
Expuit; Albani, veteris pretioſa ſenectus
Diſplicet: oſtendas melius, denſiſſima ruga
Cogitur in frontem, velut acri ducta Falerno.
Nocte brevem ſi fortè indulſit cura ſoporem,
Et toto verſata toro jam membra quieſcunt:
Continuò templum, & violati Numinis aras,
Et (quod præcipuis mentem ſudoribus urget)
Te videt in ſomnis: tua ſacra, & major imago
Humanâ, turbat pavidum, cogitque fateri.
Hi ſunt, qui trepidant, & ad omnia fulgura
pallent,
Cùm tonat, exanimes primo quoque murmu-
re Cœli;

propinqui ampla in fami-lia bene multi eſſent.

Gente. Familia, ſtirpe.

Facti, &c. Perinde innocens eſt, ac ſi ſcelus feciſſet.

Cedò, &c. Senſus eſt; ſi ea peregit, quæ conatus, & meditatus fuerat, quanam putas eum pœna plecti? ſcilicet urget hominē anxietas perpetua, &c.

Faucibus, &c. Perinde, ac ſi morbo, & febri laboraret, ita præ metu, & anxietate ſiccas fauces habet, ut vix cibum deglutire poſſit. Quare manet inter molares dentes cibus, & ibi videtur creſcere, cùm ſemper ingeſtus non traiiciatur. Porrò molares ſunt dentes majores, à cibo molendo dicti.

Albani, &c. Vinum pretioſiſſimum, & vetuſtiſſimum, in Albanis montibus natum, illi diſplicet: ſi aliud vinum etiam ſuavius ipſi porrigas, illud contracta in rugas fronte reſpuit, quaſi acetum Falernum, ſeu vinum jam corruptum biberet.

Si fortè, &c. Si fortè illa, qua torquetur, anxietas brevem ipſi ſomnum permittit; & ejus membra, quæ diu in lectulo huc, illuc agitavit, tandem quieſcunt.

Sacra. Minitans, terribilis. Humana major: quaſi umbræ, & furiæ alicujus.

Primò, &c. Non tantùm cùm graviùs tonat, ſed cùm levis procella murmur edit.

Fateri. Supple, ſuum crimen.

Non

Non quaſi fortuitò, nec ventorum rabie, ſed
Iratus cadat in terras, & vindicet ignis.
Illa nihil nocuit; cura graviore timetur,
Proxima tempeſtas, velut hoc dilata ſereno.
Præterea, lateris vigili cum febre dolorem
Si cœpere pati, miſsum ad ſua corpora morbum
Infeſto credunt à Numine, ſaxa Deorum
Hæc, & tela putant; pecudem ſpondere ſacello
Balantem, & Laribus criſtam promittere galli
Non audent. Quid enim ſperare nocentibus ægris
Conceſsum? vel quæ non dignior hoſtia vitâ?
Mobilis, & varia eſt fermè natura malorum:
Cùm ſcelus admittunt, ſupereſt conſtantia: quid fas,
Atque nefas, tandem incipiunt ſentire peractis
Criminibus: tamen ad mores natura recurrit
Damnatos fixa, & mutari neſcia. Nam quis
Peccandi finem poſuit ſibi? Quando recepit
Ejectum ſemel attrita de fronte ruborem?

Non quaſi, &c. Quaſi non caſu, & ventorum, nubiumque conflictu tonet, ac fulguret, ſed certo Numinis irati conſilio, ignis fulmineus, ut eum puniat, immittatur.

Illa, &c. Si prima tempeſtas non nocuit, proximam majori anxietate timet; quaſi hac die ſerena, & tranquilla, gravior alia quædam tempeſtas tantùm differatur.

Vigili. Quæ ipſi ſomnum eripiat.

Saxa, & tela. Quibus nocentes percutiunt.

Balantum, &c. Non audent promittere ſe ſacrificaturos ovem, aut gallum Diis Laribus.

Quid enim, &c. Quid enim ſperent ab iratis ob ipſorum ſcelera Numinibus: quæ victima non eſt dignior vivere, quàm illi ſcelerati?

Mobilis, &c. Homines mali laborant inconſtantia: cum ſcelus admittunt, audacia ipſis multa eſt; poſt facinus peractum, pavidi, & attoniti ſunt: tunc intelligunt, quid ſit fas, & nefas, quidnam ſit inter virtutem, & vitium diſcrimen, & tamen, abripiente eos natura ad malũ, veluti neceſſitate quadam compulſi, redeunt ad ſua ſcelera, quæ condemnaverant ipſi, & deteſtati erant.

Quando, &c. Quis unquã poſtquam ſemel frontẽ perfricuit, hoc eſt, pudorem omnem abjecit, depoſitum pudorẽ viſus eſt recepiſſe?

Attrita.

Quiſnam hominum eſt, quem tu contentum
videris uno
Flagitio? Dabit in laqueum veſtigia noſter
Perfidus, & nigri patietur carceris uncum,
Aut maris Ægæi rupem, ſcopuloſque frequentes
Exulibus magnis: pœna gaudebis amara
Nominis invisi, tandemque fatebere lætus
Nec ſurdum, nec Tireſiam quemquam eſſe
Deorum.

Attrita. Erubeſcere neſcia, perfricta.

Dabit, &c. Senſus eſt: perfidus ille, qui depoſitam pecuniam tibi furatus eſt, deprehendetur in aliquo alio ſcelere, & veluti laqueo capietur: metaphora ducta à belluis, quæ laqueo implicantur.

Patietur, &c. In carcerem unco trahetur, ut moris erat reos in carcerem, & ad ſupplicii locum trahere; vel, in carcerem conjectus, ibi unco ferreo conſtringetur.

Aut maris, &c. Aut in inſulam aliquam maris Ægæi exul ibit.

Frequentes. Frequentatos, & plenos ſceleratis exulibus, & famoſis.

Nominis. Perfidi, & inviſi tibi hominis.

Tireſiam. Id eſt, cæcum, ut fuit Tireſias, famoſus ille vates Thebanus.

S A-

SATYRA XIV.

Quàm ſanctè pueri ſint educandi.

Plurima ſunt, Fuſcine, & fama digna ſiniſtra,
Et nitidis maculam, ac rugam figentia rebus,
Quæ monſtrant ipſi pueris, traduntque parentes.
Si damnoſa ſenem juvat alea, ludit & hæres
Bullatus, parvoque eadem movet arma fritillo.
Nec meliùs de ſe cuiquam ſperare propinquo
Concedit juvenis, qui radere tubera terræ,
Boletum condire, & eodem jure natantes
Mergere ficedulas didicit nebulone parente,
Et cana monſtrante gula. Cùm ſeptimus annus
Tranſierit puero, nondum omni dente renato,
Barbatos licèt admoveas mille inde magiſtros,
Hinc totidem cupiet lauto cœnare paratu

Plurima, &c. Multa ſunt meritò reprehendenda, & caſtis, puriſque moribus turpitudinis labem inurentia, quæ parentes ipſi docent ſuos filios.

Si damnoſa, &c. Si pater aliquis jam ſenex alea delectatur; illius filius, & hæres eumdem ludum ludit.

Bullatus. Puer adhuc, & bullam collo geſtans. De bulla, vide Sat. 13. verſ. 33. & ſub finem Sat. 5.

Eadem arma. Talos, teſſeras.

Fritillo. Fritilluseſt vaſculum oblongum inſtar turriculæ, in quod immittuntur, & agitantur teſſeræ, mox in tabulam luſoriam effunduntur.

Nec meliùs, &c. Senſus eſt: Juvenis aliquis, qui à parente ſene intemperantiam didicit, nullam ſpem propinquis ſuis relinquit, fore ut meliùs, temperantiùſque aliquando, quàm pater ſuus, vivat.

Tubera terræ. Fungi ſunt, inter quos boleti præſtantiſſimi habebantur. Radere autem eſt expurgare, corticem detrahere.

Jure. Condimento, pulmento.

Ficedulas. Sunt aves exquiſiti ſaporis, ita dictæ, quòd maximè ficubus veſci ament.

Cana gula. Parente ſene guloſo.

Renato. Infantibus enim dentes anno ſeptimo excidunt, & in priorum locum alii poſtea renaſcuntur.

Barbatos. Graves, & ſeveros Philoſophos; illi enim barbam alebant.

Hinc totidem. Ex alia parte alios mille præceptores.

Semper, & à magna non degenerare culina,
Mitem animum, & mores modicis erroribus æquos
Præcipit? atque animos ſervorum, & corpora noſtra
Materia conſtare putat, paribuſque elementis?
An ſævire docet Rutilus? qui gaudet acerbo
Plagarum ſtrepitu, & nullam Sirena flagellis
Comparat, Antiphates trepidi laris, ac Polyphemus?
Tum felix, quoties aliquis, tortore vocato,
Uritur ardenti, duo propter lintea, ferro?
Sic natura jubet: velociùs, & citiùs nos
Corrumpunt vitiorũ exempla domeſtica, magnis
Cùm ſubeant animos auctoribus. Unus, & alter
Forſitan hæc ſpernant juvenes, quibus arte benigna,

Et à magna, &c. Ideſt, non deflectere à paterno luxu; atque, ut pater, culinam habere exquiſitis obſoniis inſtructam.

Mitem animum, &c. Senſus: pater crudelis, dum in ſervos flagellis ſævit, quæſo, an præcipit, & docet pueros humanitatem, an potiùs ſævitiam?

Atque, &c. Putatne ſervorum, quos tam dirè cædit, animos ex eadem origine procreatos, corpora ex eadem materia, & carne conſtare, ex qua ſuum conſtat?

Rutilus. Romanus quidam, notæ in ſervos ſuos crudelitatis.

Nulla Sirena, &c. Qui Sirenum cantu longe dulciorem eſſe putat flagellorum, plagarumque ſervis inflictarum ſtrepitum.

Antiphates, &c. Qui domus ſuæ non tam dominus eſt, quàm carnifex; Antiphatæ ſimilis, Regis Læſtrigonum crudeliſſimi, de quo Homer. Odyſ. lib. 19. item ſimilis Polyphemo, qui ſocios Ulyſſis devoravit. Virg. Æneid. lib. 3.

Laris. Domus Lares Dii erant domeſtici: ſæpè pro ipſa domo ſumuntur.

Tum felix, &c. Qui tum ſe beatum putat, quoties alicui ſervo, qui duo lintea furatus fuerit, inuri à tortore notam in fronte candenti ferro jubet.

Sic, &c. Ita inſitum eſt à natura.

Magnis, &c. Cùm in animos demittantur ab ipſis parentibus; qui vitiis, quæ ipſi faciunt, magnam auctoritatem, & pondus conciliant apud liberos.

Hæc. Vitiorum exempla.

Quibus, &c. Ideſt; quibus pro-

Et meliore luto finxit præcordia Titan:
Sed reliquos fugienda patrum veſtigia ducunt,
Et monſtrata diu veteris trahit orbita culpæ.
Abſtineas igitur damnandis: hujus enim vel
Una potens ratio eſt, ne crimina noſtra ſequantur
Ex nobis geniti: quoniam dociles imitandis
Turpibus, ac pravis omnes ſumus, & Catilinam
Quocumq; in populo videas, quocumque ſub axe;
Sed nec Brutus erit, Bruti nec avunculus uſquam.
Nil dictu fœdum, viſuque hæc limina tangat;
Maxima debetur puero reverentia: ſi quid
Turpe paras, ne tu pueri contempſeris annos:
Sed peccaturo obſiſtat tibi filius infans.
Nam ſi quid dignum Cenſoris fecerit ira
Quandoque, & ſimilem tibi ſe non corpore tantùm,
Nec vultu dederit, morum quoque filius; & cùm
Omnia deteriùs tua per veſtigia peccet;

procliviorem ad virtutem indolem natura dedit.

Titan. Sol, qui non parum confert ad corporum temperationem; vel Prometheus filius Japeti, unius è Titanibus, qui homines è luto finxit.

Sed reliquos, &c. Sed aliosmala, & fugienda parentum exempla in vitia pertrahunt.

Orbita. Propriè veſtigium eſt, & ſulcus a rota humi impreſſus: hìc ſumitur pro pravo exemplo.

Damnandis. A vitiis, quæ meritò damnanda ſunt.

Dociles. Proni ſumus ad imitanda ſcelera.

Catilinam, &c. Ideſt: quique ſcelerati multi reperiūtur, qualis Catilina fuit.

Sed nec, &c. Sed boni ſunt pauci, Bruto, & ipſius avunculo Catoni ſimiles. Cato frater erat Serviliæ, Bruti matris. De Catilina eſt mentio Sat. 2. & 8. de Bruto, Sat. 4. De Catone, Sat. 2. & 11.

Paras. Vis admittere.

Ne, tu &c. Noli reſpicere pueri ætatem teneram, quaſi nondum idoneam ad peccandum, ignaram, expertemque ſceleris; at cave potiùs, ne imitetur olim, quæ tu coram ipſo feceris: & ea te cogitatio à ſcelere deterreat.

Dignum, &c. Aliquid ſceleris, quod meritò à Cenſore damnetur, & emendetur. Cenſores præerant moribus civium emendandis.

Quandoque. Aliquando, olim.

Morum quoque filius. Heres tuorum etiam vitiorum, & moribus ſimilis.

Tua per, &c. Exemplo tuo.

Corripies nimirum, & caſtigabis acerbo
Clamore, ac poſt hæc tabulas mutare parabis?
Unde tibi frontem, libertatemque parentis,
Cùm facias pejora ſenex? vacuumque cerebro
Jampridem caput hoc ventoſa cucurbita quærat?
Hoſpite venturo, ceſſabit nemo tuorum:
Verre pavimentum, nitidas oſtende columnas,
Arida cum tota deſcendat arenea tela,
Hic lavet argentum, vaſa aſpera tergeat alter;
Vox domini fremit inſtantis, virgamque tenentis.
Ergo miſer trepidas, ne ſtercore fœda canino
Atria diſpliceant oculis venientis amici,
Ne perfuſa luto ſit porticus, & tamen uno
Semodio ſcobis hæc emendat ſervulus unus:
Illud non agitas, ut ſanctam filius omni
Aſpiciat ſine labe domum, vitioque carentem?

Corripies, &c. Eum tunc emendare, & caſtigare cogitabis?

Tabulas, &c. Minaberis te tabulas teſtamenti mutaturum, & alios ſcripturum hæredes?

Unde tibi, &c. Unde tibi ſumes frontem illam plenam gravitatis, libertatemque, qua ſeveri parentes filios objurgare ſolent? qua fronte id audebis?

Vacuumque, &c. Ideſt: cùm jamdudum ob vitia tua inſanias: phrenetici enim curantur educto è capite per cucurbitam ſanguine. Eſt autem cucurbita, ut hìc ſumitur, vitreum, aut æneum vas, inane, & vacuum, inſtar fructus illius, qui cucurbita dicitur, in quo, ex inciſa capitis carne ſanguis vitioſus, vi ignis in cucurbitam immiſſi, exprimitur.

Ceſſabit. Si te hoſpes domi tuæ conveniat, tui omnes ſervi erunt occupati in verrenda domo, & paranda.

Verre, &c. Ordo eſt: vox domini fremit, ideſt, magno fremitu inclamat unumquemque ſervorum, Verre pavimentum, &c.

Nitidas oſtende. Abſterge.

Deſcendat. Scopis deiiciatur.

Lavet. Quidam legunt, *leve*, nempe pocula non cælata, polita.

Aſpera. Figuris, & ſignis, quibus ornata, & cælata ſunt.

Virgamque tenentis. Qua minetur, & verberet.

Semodio ſcobis. Dimidio modio ramentorum ligni. Scobs ſignificat pulverem, qui è ligno, vel metallis, ſerra, aut frictu crebro deteritur, ac raditur.

Agitas. Provides, cogitas.

Gra-

Gratum eſt, quòd patriæ civem, populoque dediſti,
Si facis ut patriæ ſit idoneus, utilis agris,
Utilis, & bellorum, & pacis rebus agendis.
Plurimum enim intererit, quibus artibus, & quibus hunc tu
Moribus inſtituas. Serpente ciconia pullos
Nutrit, & inventa per devia rura lacerta:
Illa eadem ſumptis quærunt animalia pennis.
Vultur jumento, & canibus, crucibuſque relictis,
Ad fœtus properat, partemque cadaveris affert:
Hic eſt ergo cibus magni quoque vulturis, & ſe
Paſcentis propria, cùm jam facit arbore nidos.
Sed leporem, aut capream famulæ Jovis, & generoſæ
In ſaltu venantur aves: tunc præda cubili
Ponitur: inde autem cùm ſe matura levarit
Progenies, ſtimulante fame, feſtinat ad illam,
Quam primùm rupto prædam guſtaverit ovo.
Ædificator erat Centronius, & modò curvo
Littore Cajetæ, ſumma nunc Tiburis arce,

Gratum eſt, *&c.* Placet, quòd auxeris patriam uno cive, dum illi tuum filium dediſti; ſed eum fac, ut bonum civem reddas.

Sumptis pennis. Cùm grandiores jam è nido evolant.

Eadem animalia. Lacerta, ac ſerpentes, quibus in nido à parentibus nutriti ſunt.

Jumento. Jumenti cadavere.

Crucibus. Patibulis, in quibus homines ſuſpenſi à vulture laniantur.

Ad fœtus, *&c.* Ad pullos ſuos redit, cùm parte aliqua cadaveris, quam illis affert.

Hic eſt, *&c.* Vultur, cùm factus eſt magnus, & jam ipſe ſibi cibum quærit, cū jam ſuum ipſe nidum facit, eodem ſe nutrit cibo, quo educatus eſt, cùm eſſet pullus.

Famulæ Jovis. Aquilæ, quæ Jovis fulmina geſtare dicuntur.

Generoſæ aves. Ut milvi, accipitres.

Prǽda, *&c.* Ideſt; in nido pullis prǽdam ſuam apponit.

Cùm ſe, *&c.* Cùm nido egreſſi fuerint pulli, jam quærendo cibo habiles, & maturi.

Rupto ovo. Cùm primùm educti ſunt pulli, rupto ovo, in quo continebantur.

Cajetæ. Urbs eſt Italiæ, in littore maris Tyrrheni ſita.

Tiburis arce, *&c.* Tibur enim,

Nunc Præneſtinis in montibus alta parabat
Culmina villarum, Græcis, longèque petitis
Marmoribus, vincens Fortunæ, atque Herculis
ædem.
Dum ſic ergo habitat Centronius, imminuit rem,
Fregit opes: nec parva tamen menſura relictæ
Partis erat, totam hanc turbavit filius amens,
Dum meliore novas attollit marmore villas.
Quidam ſortiti metuentem Sabbata patrem,
Nil præter nubes, & Cœli Numen adorant;
Nec diſtare putant humana carne ſuillam:
Romanas autem ſoliti contemnere leges,
Judaicum ediſcunt, & ſervant, ac metuunt jus,
Tradidit arcano quodcumque volumine Moſes.
Sed pater in cauſa, cui ſeptima quæque fuit lux

enim, & Præneſte urbes ſunt in montibus ſitæ, haud longè ab urbe Roma, nunc *Tivoli*, *Paleſtrina*.

Alta, *&c.* Ideſt; magnificas, excelſaſque villas ædificabat.

Græcis. Petebatur enim è Laconia, Græciæ parte, marmor viride pretioſiſſimum.

Vincens, *&c.* Hoc eſt majori ſumptu, & ornatu villas extruebat, quàm extructa ſint ipſa Herculis, & Fortunæ templa, quæ in Præneſtina, & Tiburtina urbe, item in Romana erant.

Imminuit, *&c.* Magnam patrimonij partem dilapidavit, & abſumpſit.

Turbavit. Perdidit, diſſipavit.

Quidam, *&c.* Senſus eſt: multi, quia eorum parentes Sabbatum colebant, id eſt, religionem Judaicam profitebantur, ipſi quoque nihil præter nubes adorant, & quoddam Cœli Numen; hoc eſt, eamdem & ipſi religionem colunt. Erat dies Sabbati ſingulis hebdomadis feſtus apud Judæos. Dicebantur iidem illi nubes adorare; non quòd reverà adorarent, ſed quia, erecto in Cœlum vultu, ejus opificem Deum venerabantur.

Nec diſtare, *&c.* Judæis enim vetitum erat porco veſci, & ab eo tam abſtinebant, quàm ab humana carne.

Jus. Leges, & cæremonias.

Arcano. Libros enim Moyſis, magni illius Hebræorum legiſlatoris, Judæi non evulgabant.

Volumine. Pentateuchum appellant, Græca voce, quia libros quinque à Moyſe ſcriptos continet.

Sed pater, *&c.* Sed pater in cauſa eſt, cur filius leges Moſaicas ſervet.

Igna-

Ignava, & partem vitæ non attigit ullam.
Sponte tamen juvenes imitantur cætera, ſolam
Inviti quoque avaritiam exercere jubentur:
Fallit enim vitium ſpecie virtutis, & umbra;
Cùm ſit triſte habitu, vultuque, & veſte ſeverum.
Nec dubiè, tanquam frugi, laudatur avarus;
Tanquam parcus homo, & rerum tutela ſuarum
Certa magis, quàm ſi fortunas ſervet eaſdem
Heſperidum ſerpens, aut Ponticus. Adde, quòd hunc, de
Quo loquor, egregium populus putat, atque verendum
Artificem; quippe his creſcunt patrimonia fabris;
Sed creſcunt, quocumque modo, majoraque fiunt
Incude aſſidua, ſemperque ardente camino.
Et pater ergo animi felices credit avaros,
Qui miratur opes, qui nulla exempla beati

Ignava, &c. Ideſt, qui Iudæorum more, die Sabbati nihil egit, & àb omnibus operibus, quæ in vita exercentur, v. gr. à mereatura facienda, &c. ſeptima die hebdomadæ abſtinuit.

Cætera. Ludum, gulam.

Inviti. Quia juvenes natura ſunt liberales, & prodigi.

Fallit, &c. Hoc enim vitium, nempe avaritia, ſpecie virtutis decipit homines, virtus putatur eſse.

Tanquam frugi. Tanquā homo fragilis, & abſtinens.

Rerum tutela. Laudatur avarus, quòd opes ſuas meliùs tueatur, quàm ſi eas ſervaret pervigil ille ſerpens, qui aurea Heſperidū poma ſervabat, aut ille alter draco, qui aureum vellus apud Colchos in Ponto, quæ eſt regio Aſiæ minoris) cuſtodiebat; qui ab Jaſone ſopitus eſt, Medea juvante. Ovid. 7. Metam.

Hunc. Avarum.

Verendum artificem. In honore habendum, ut hominem navum, & induſtrium.

Quippe, &c. Senſus eſt: nec mirum, ſi laudatur, ut periti artifices, quippè qui divitias norunt arte ſua augere, & extendere.

Quocumque modo. Per fas, & nefas; bonis, maliſque artibus.

Incude, &c. Aſſidua cura, labore, ac ſtudio colligendarum opum: metaphora ducta à fabris, qui aſſiduè cudendo ferrum extendunt.

Animi felices. Fortunatos: Græca locutio eſt.

Qui nulla, &c. Hoc eſt,

 qui

Pauperis eſſe putat; juvenes hortatur, ut illam
Ire viam pergant, & eidem incumbere ſectæ.
Sunt quædam vitiorum elementa; his protinus illos
Imbuit, & cogit minimas ediſcere ſordes:
Mox acquirendi docet inſatiabile votum.
Servorum ventres modio caſtigat iniquo
Ipſe quoque eſuriens. neque enim omnia ſuſtinet unquàm
Mucida cærulei panis conſumere fruſta,
Heſternum ſolitus medio ſervare minutal
Septembri, nec non differre in tempora cœnæ,
Alterius conchem, æſtivi cum parte lacerti

qui nullum extitiſſe unquam pauperem beatum putat.

Illam ire viam. Eamdem avaritiam ſectari.

Et eidem, &c. Et eidem quaſi profeſſioni, & ſtudio avaritiæ inſiſtere, exempla avarorum ſequi, & illorum veluti diſciplinam amplecti.

Sunt, &c. Elementa ſunt quædam principia, & tyrocinia avaritiæ, quibus patres avari filios protinus, id eſt, à primis annis imbuunt.

Cogit minimas, &c. Non ſtatim ad extremas avaritiæ ſordes filium deducit, ſed velut per gradus: primò enim docet ea, quæ in avaritia minimè ſordida ſunt; tum quæ ſordidiſſima.

Sordes. Avari vulgò appellantur ſordidi.

Servorum, &c. Nutrit parcè ſuos ſervos, & coercet, attenuat, plectit eorum ventres fame, illis nempe frumenti, & ciborum modium, ſeu menſuram iniquam, id eſt minorem, quàm par ſit, diſtribuens. Certos enim frumenti modios in ſingulos menſes ſervi à dominis ſolebant accipere.

Ipſe quoque, &c. Nec ſervos tantùm, ſed & ſeipſum fame enecat.

Neque enim, &c. Tanta enim eſt avaritiæ, ut non auſit comedere omnia, quæ habet, mucidi, & jam corrupti panis fruſtula; ſed partem illorum in craſtinum reſervet.

Cærulei. Eſt iſte color mucoris, & ſitùs in pane.

Minutal. Eſt condimentum quoddam è cibis minutatim conciſis.

Septembri. Quo menſe, ob calorem, qui Romæ tunc etiam magnus eſt, cibi facilè corrumpuntur.

Nec non, &c. Et in hanc, hodiernam, v. g. cœnam, alterius, ſive heſternæ cœnæ conchem, hoc eſt, fabam coctam, & elixam ſervare.

Lacerti. Piſciculi, æſtate calida cocti, quo tempore

faci

Signatam, vel dimidio, putrique ſiluro;
Filaque ſeſtivi numerata includere porri:
Invitatus ad hæc aliquis de ponte, negabit.
Sed quò divitias hæc per tormenta coactas;
Cùm furor haud dubius, cùm ſit manifeſta phreneſis,
Ut locuples moriaris, egentis vivere fato?
Intereà pleno cùm turget ſacculus ore,
Creſcit amor nummi, quantum ipſa pecunia creſcit,
Et minùs hanc optat, qui non habet. Ergo paratur
Altera villa tibi, cùm rus non ſufficit unum,
Et proferre libet fines: majorque videtur,
Et melior vicina ſeges; mercaris & hanc, &
Arbuſta, & denſa, montem, qui canet oliva,
Quorum ſi pretio dominus non vincitur ullo;
Nocte, boves macri, laſſoque famelica collo;
Armenta, ad virides hujus mittentur ariſtas;
Nec priùs inde domum, quàm tota novalia ſævos

facilè obſonia putreſcunt.

Signatam. In arca obſervata, & ſigillo munita clauſam, ne quis tam exquiſitos ſcilicet cibos furetur.

Siluro. Vili piſciculo.

Seſtivi. Quod in varias particulas oblongas, ut filum, ſcinditur.

Numerata. Ideſt, quæ porri fila numerat, antequam includat, ne quis ſcilicet ſervus ea furetur.

Invitatus, &c. Famelicus mendiculus, ad iſtas epulas ſi invitetur, recuſabit

Aliquis de ponte. Aliquis mendicus; in pontibus enim ſolent illi mendicare.

Sed quo, &c. Quorſum, quo conſilio colligis opes tanto labore? Nonne inſani hominis eſt vivere miſerè, & mendici more, ut dives moriaris?

Phreneſis. Dementia.

Intereà, &c. Dum per has ſordes ſacculum, ideſt, crumenam, implet pecunia,

Proferre, &c. Extendere agrorum limites.

Et melior, &c. Ager vicini videtur tibi uberior; quàm tuus.

Canet. Candidus eſt: oleę enim folia albicant.

Si pretio, &c. Si non poteſt induci ullo pretio, ut ea vendat.

Laſſoque, &c. Quòd diu jugo ſubjecta colla habuerint; ut inde per laborem contracta ſit fames.

Domum. Supple, reducuntur.

Quàm tota, &c. Ideſt,

In ventres abeant, ut credas falcibus actum.
Dicere vix poſſis, quàm multi talia plorent.
Et quot venales injuria fecerit agros.
  Sed qui ſermones? quàm fœdæ buccina famæ?
Quid nocet hoc, inquit? tunicam mihi malo lupini,
Quàm ſi me toto laudet vicinia pago,
Exigui ruris pauciſſima farra ſecantem.
Scilicet & morbis, & debilitate carebis,
Et luctum, & curam effugies, & tempora vitæ
Longa tibi poſt hæc fato meliore dabuntur,
Si tantum culti ſolus poſſederis agri,
Quantum ſub Tatio populus Romanus arabat.
  Mox etiam fractis ætate, ac Punica paſſis
Prælia, vel Pyrrhum immanem, gladioſque Moloſſos,
Tandem pro multis vix jugera bina dabantur

quàm tota ſeges ab famelicis armentis ita depaſta ſit, ut ſi falcibus fuiſſet ſucciſa.

Novalia. Agri culti, & ſati. Propriè novale eſt ager, qui alternis annis ſeritur, & novatur aratro.

Et quot, &c. Et quàm multi fuerint per avari injuriam, & malas artes coacti ſuos agros illi vendere.

Sed qui, &c. Senſus eſt: ſed quid homines de avaro dictitant? quàm male apud omnes audit?

Quid nocet, &c. Verba ſunt avari reſpondentis.

Tunicam, &c. Malim habere putamen, & ſiliquam oleris viliſſimi, qualis eſt lupinus, quàm famam excellentem cum paupertate.

Farra. Si parum frumenti ex anguſto agro colligam.

Scilicet, &c. Verba ſunt Poetæ avaro reſpondentis.

Quantum. Quantum populus Romanus recens conditus poſſidebat.

Tatio. Rege Sabinorum, qui ſocius imperii à Romulo aſcitus eſt.

Mox etiam, &c. Conſecutis deinde temporibus, Romanis militibus jam ſenibus, & bello attritis, ager modicus dabatur mercedis loco, &c.

Punica. Bella cum Carthaginienſibus geſta.

Pyrrhum. Cum Pyrrho, Rege Epirotarum, Romani gravia bella geſſerunt. Moloſſi ſunt populi ejuſdem Epiri. Pars eſt Græciæ, ad occaſum.

Jugera. Jugerum eſt pars agri tanta, quantam arare per diem poteſt jugum boü, ſeu duo boves aratro juncti.

Curta

Vulneribus: merces ea ſanguinis, atque laboris;
Nullis viſa unquam meritis minor, aut ingratæ
Curta fides patriæ: ſaturabat glebula talis
Patrem ipſum, turbamque caſæ, qua feta jacebat
Uxor, & infantes ludebant quatuor, unus
Vernula, tres domini: ſed magnis fratribus horum
A ſcrobe, vel ſulco redeuntibus, altera cœna
Amplior, & grandes fumabant pultibus ollæ
Nunc modus hic agri noſtro non ſufficit horto.
Inde ferè ſcelerum cauſæ; nec plura venena
Miſcuit, aut ferro graſſatur ſæpius ullum
Humanæ mentis vitium, quàm ſæva cupido
Immodici cenſus: nam dives qui fieri vult,
Et citò vult fieri. Sed, quæ reverentia legum?
Quis metus, aut pudor eſt unquam properantis avari?
Vivite contenti caſulis, & collibus iſtis,
O pueri, Marſus dicebat, & Hernicus olim,
Veſtinuſque ſenex; panem quæramus aratro,
Qui ſatis eſt menſis; laudant hoc Numina ruris,
Quorum ope, & auxilio, gratæ poſt munus ariſtæ,
Contingunt homini veteris faſtidia quercus.

Curta, &c. Exigua, mutila: nulli tunc videbatur ingrata, nulli minùs liberalis, & fidelis patria.

Saturabat, &c. Ager exiguus, militi in mercedem attributus, alendæ toti familiæ ſatis erat.

Turbam. Filios, ſervos, &c.

Vernula. Servulus. Verna eſt propriè ancillæ filius.

A ſcrobe. Ideſt, domum revertentibus poſt laborem ruſticum, poſt ſcrobes, ſeu foſſas; in quas vites novellæ, aut aliæ plantæ demitterentur, confectas; poſt ſulcos aratro ductos per humum, in terra colenda.

Altera. Diverſa nempe à priori, quę pueris data erat.

Inde. Ex avaritia, & habendi cupiditate.

Properantis. Citò diteſcere cupientis.

Marſus. Marſi, Hernici, Veſtini, erant antiqui Italiæ populi, frugales, & moderati.

Qui ſatis eſt menſis. Quantum ad victum ſufficit.

Hoc. Iſtam frugalitatem.

Poſt, &c. Poſt inventum frumentum, & panem.

Contingunt, &c Homines quer-

Nil vetitum fecifſe volet, quem non pudet alto
Per glaciem perone tegi, qui ſummovet Euros
Pellibus inverſis; peregrina, ignotaque nobis
Ad ſcelus, atque nefas, quodcumque eſt, purpura ducit.

Hæc illi veteres præcepta minoribus; at nunc
Poſt finem autumni media de nocte ſupinum
Clamoſus juvenem pater excitat: Accipe ceras,
Scribe puer, vigila, cauſas age, perlege rubras
Majorum leges, aut vitem poſce libello:
Sed caput intactum buxo, nareſque piloſas
Annotet, & grandes miretur Lælius alas;
Dirue Maurorum attegias, caſtella Brigantum,
Ut locupletem aquilam tibi ſexageſimus annus
Afferat: aut longos caſtrorum ferre labores

quercum, & glandes, quibus anteà veſcebantur, cum faſtidio reliquerunt.

Nil vetitum, &c. Ideſt, nihil ſceleris unquam ad mittet, qui duriter, & parcè veſtitur, & veſcitur.

Alto perone. Alte ſuccincto, ſupra genua producto. Pero eſt ruſtici calceamenti genus è crudo corio.

Per glaciem. Hyeme.

Summovet Euros. Arcet frigus.

Pellibus inverſis. Villos, & lanam interiùs habentibus, & ad corpus converſam; quæ lana in ipſis ovibus exteriùs cernitur.

Peregrina. Senſus eſt: at luxus, & pompa veſtium ad omne ſcelus ducit. Purpuram peregrinam vocat, quia Romæ non fit, ſed è peregrinis, & ignotis regionibus advehitur, putà ex Syria, & Africa, &c.

Hæc ille, &c. Hæc præcepta dabant olim junioribus veteres illi.

Poſt finem, &c. Cùm tempeſtas frigidior, adeòq; ſomnus longior, & gratior eſt.

Supinum. Jacentem in lectulo.

Accipe, &c. Accipe, inquit, ceras, ideſt, tabulas cera obductas, in quibus ſcribas, numeres, &c.

Rubras. Rubrica ſcriptas; vel titulos juris minio ſcriptos.

Aut vitem, &c. Vel, ſupplice libello pete munus Centurionis in exercitu: habebant enim Centuriones pro inſigni ſarmentum.

Sed caput, &c. Sed fac, ut Lælius dux exercitus, à quo munus hoc Centurionis petes, videat eſſe tibi crinem buxo, ſeu pectine intactum, hoc eſt, impexum, & neglectum, alas, ſeu axillas, & lacertos ingentes, &c. tunc enim te fortem, & robuſtum credet.

Dirue, &c. Profitere nomen

Si piget, & trepido ſolvunt tibi cornua ventrem
Cum lituis audita; pares, quòd vendere poſſis
Pluris dimidio; nec te faſtidia mercis
Ullius ſubeant, ablegandæ Tyberim ultra;
Nec credas ponendum aliquid diſcriminis inter
Unguenta, & corium: lucri bonus eſt odor ex re
Qualibet. Illa tuo ſententia ſemper in ore
Verſetur, Diis, atque ipſo Jove digna, Poetæ:
Unde habeas quærit nemo; ſed oportet habere.
Hoc monſtrant vetulæ pueris poſcentibus aſſem;
Hoc diſcunt omnes ante alpha, & beta puellæ.
Talibus inſtantem monitis quemcumque parentem
Sic poſſem affari: Dic, ò vaniſſime, quis te
Feſtinare jubet? meliorem præſto magiſtro

men inter milites, bellum cum Mauris gere, illorum attegias, hoc eſt, mapalia, ſeu caſas deiice, Anglorum arces everte; ut anno ætatis ſexageſimo poſſis obtinere munus ſigniferi in aliqua legione, & ex eo munere magnas opes conſequi. Brigantes ſunt Angliæ populi. Aquila, vexillum, & inſigne militiæ Romanæ.

Solvunt, &c. Si tubarum clangor tibi metum affert; quo alvus, ut meticuloſis accidit, tibi ſolvatur, & defluat. Cornu eſt tuba obtorta, & brevior: lituus, longior, tenuior, & à ſummo leviter incurva.

Pares, &c. Vide ut compares, ut emas merces, quas cariùs dimidio vendas, quàm illas emeris.

Nec te, &c. Senſus eſt: nec te pudeat contrectare merces etiam fœdiores, & quas cogaris in regionem Urbis Tranſtyberinam deportare, ideſt, pelles, & coria: in ea enim Urbis regione plebecula morabatur, ibique pelles animalibus dereptæ lavabantur in Tyberi.

Corium. Fœtidas animalium pelles, quæ à coriariis mundantur, ſiccantur &c.

Lucri. Ea vox imperatoris Veſpaſiani fuit. Sveton. in ejus vita, cap. 22.

Poeta &c. Ennii. Habeto ſemper in ore divinam illam Ennii ſententiam: *Unde habeas, &c.* habeas, ſubaudi, pecuniam, rem.

Poſcentibus aſſem, Ad nuces emendas, pyra, &c. ſenſuſque eſt: hoc docentur pueri ab ipſis incunabulis.

Ante alpha, &c. Ideſt, antequam diſcant legere.

Inſtantem monitis. Hæc præcepta filio inculcantem.

Quis te feſtinare, &c. Cur properas filium informare ad avaritiam? ſpondeo, ac in

Diſcipulum: ſecurus abi, vincèris, ut Ajax
Præteriit Telamonem, ut Pelea vicit Achilles,
Parcendum eſt teneris: nondum implere medullas
Nativæ mala nequitiæ: cùm pectore barbam
Cæperit, & longi mucronem admittere cultri,
Falſus erit teſtis, vendet perjuria ſummâ
Exiguâ, Cereris tangens aramque, pedemque.
Elatam jam crede nurum, ſi limina veſtra
Mortifera cum dote ſubit: quibus illa premetur
Per ſomnum digitis! Nam quæ terraque, marique
Acquirenda putas, brevior via conferet illi;
Nullus enim magni ſceleris labor. Hæc ego nunquam
Mandavi, dices olim, nec talia ſuaſi:
Mentis cauſa malæ tamen eſt, & origo penes te.

in me recipio futurum, ut te, ſuum in hac arte magiſtrum, vincat.

Vinceris, ut Ajax, &c. Senſus eſt: confide, erit nequior te filius, ut Ajax fuit Telamone patre fortior, Achilles Peleo.

Pelea. Eſt accuſativus Græcus, pro, *Peleum*. Porrò fuit Peleus Æaci filius, & Achillem ex Thetide genuit.

Parcendum, &c. Noli teneros puerorum animos adeò urgere; nondum malitia, ipſis innata, eorum medullas, & cor altè ſubiit; ſubibit autem poſtea.

Longi cultri. Novaculæ, qua tondeatur: cùm ceperit barbam radere.

Cereris, &c. Non dubitans pejerare ante aram Cereris, & pedem illius ſtatuæ tangens. Per Cererem jurare, apud Romanos maximè ſanctum erat.

Elatam. Jam periiſſe puta hujus tui filii uxorem, tuamque proinde nurum; tam certum crede ab illo eſſe tollendam, quàm ſi jam ſublata foret, & ad ſepulchrum elata.

Si limina, &c. Si domũ veſtram ingrediatur cum grandi dote; quæ in cauſa erit, cur ipſi mors à tuo filio afferatur, ut nempe ipſe dotem opimã poſſideat.

Quibus, &c. Quàm arctè illius miſeræ fauces premẽtur, ac elidentur à tuo filio.

Nam quæ, &c. Mors enim, uxori per ſcelus allata, conferet illi faciliùs, & citiùs opes illas magnas, quas terra, & mari, multiſque periculis acquirendas ipſi proponis.

Nullus, &c. Maxima ſcelera minimo labore fiunt.

Mentis, &c. Tu tamen àvaram

Nam quiſquis magni cenſus præcepit amorem,
Et lævo monitu pueros producit avaros,
Et qui per fraudes patrimonia conduplicare
Dat libertatem; totas effundit habenas
Curriculo; quem ſi revoces, ſubſiſtere neſcit,
Et te contempto rapitur, metiſque relictis.
Nemo ſatis credit tantùm delinquere, quantum
Permittas; adeò indulgent ſibi latiùs ipſi.
Cùm dicis juveni, ſtultum qui donet amico
Qui paupertatem levet, attollatque propinqui,
Et ſpoliare doces, & circumſcribere, & omni
Crimine divitias acquirere: quarum amor in te,
Quantus erat patriæ Deciorum in pectore, quantùm
Dilexit Thebas, ſi Græcia vera, Menœceus;
In quarum ſulcis legiones, dentibus anguis,

varam illi mentem inſpiraſti, quæ tot ſcelerum cauſa unica fuit.

Præceptis. Filiis commendavit.

Et lævo, &c. Et pravis, ſiniſtriſque conſiliis filios avaritiam docet, atque efficit paulatim avaros.

Et qui, &c. Senſus eſt: qui enim dat filio libertatem augendi, & multiplicandi per malas artes patrimonii; is totas habenas currui laxat; idem facit, atque auriga, qui equis curriculum, ſeu exiguum currum trahentibus habenas laxas permittit, quem curriculum poſtea ſi revocare velit, non poteſt.

Metiſque, &c. Rapitur ultra metas, & terminos, quos præſcripſeras.

Nemo, &c. Non putant ſibi ſufficere, ſi tantum peccent, quantum permittis: adeò indulgent ſibi, & ulteriùs, quàm à te præſcriptum erat, excurrunt. Ovid. 3. Metamorph.

Stultum. Supple eum eſſe.

Levet. Qui propinquum paupertate laborantem ſublevet, adjuvetque.

Et ſpoliare, &c. His ipſis verbis doces filium tuum artem alios ſpoliandi, & fraudibus circumveniendi, &c.

Amor in te. Supple, tantus eſt.

Deciorum. Decii Romanos inter famoſi, quòd ſe pro patria devoverint. Vide Sat. 8. ſub finem.

Menœceus. Thebanus fuit, qui, Argivis Thebas obſidentibus, cùm audiviſſet oraculo reſponſum eſſe, urbem fore ſalvam, ſi ultimus è Cadmi familia ſponte ſua ſe interimeret, ipſe ſibi ultrò manus attulit.

In quarum, &c. In quarum The-

Cum clypeis naſcuntur, & horrida bella capeſſunt
Continuò, tanquam & tubicen ſurrexerit unà.
Ergo ignem, cujus ſcintillas ipſe dediſti,
Flagrantem latè, & rapientem cuncta videbis.
Nec tibi parcetur miſero; trepidumque magiſtrum
In cavea magno fremitu leo tollet alumnus.
Nota mathematicis geneſis tua; ſed grave tardas
Expectare colus: morieris ſtamine nondum
Abrupto: jam nunc obſtas, & vota moraris;
Jam torquet juvenem longa, & cervina ſenectus.
Ocyùs. Archigenem quære, atque eme, quod Mithridates

Thebarum agro, è ſeminatis à Cadmo draconis dentibus, dicuntur armatæ militum legiones ſubitò natæ eſſe, & pugnam ſtatim inter ſe commiſiſſe, quaſi ſigno dato.

Cujus, &c. Quem tu primus excitaſti.

Trepidumque, &c. Et tuus ille filius, quem tam egregiis præceptis imbuiſti, jam leonis ritu ferox factus, & crudelis, è medio te ipſum tollet, mortem tibi afferet.

In cavea. Metaphoricè; ideſt, in domo tua, ubi eum educaſti: cavea enim propriè locus eſt, in quo belluæ includuntur.

Nota, &c. Mathematici, qui norunt tuam geneſim, ſeu nativitatis tuæ horam, & quo ſub ſidere ſis natus, promittunt tibi vitam diuturnam.

Sed grave, &c. Senſus eſt: ſed moleſtum eſt filio tuo expectare finem vitæ tuæ tam diuturnæ; expectare, donec abſolvantur ſtamina, quibus Parcæ vitā tuam ducunt in ſua colu.

Morieris, &c. Antequam Parcæ filum, unde tua vita pendet, abruperint, morieris, veneno ſcilicet tibi per filium parato.

Jam nunc, &c. Illi jam nunc negotium faceſſis, & in paterna bona ſuccedere volenti obſtas.

Cervina, &c. Scilicet cervi diutiſſimè vivunt.

Archigenem, &c. Medicus erat Romæ tunc celebris. Senſus eſt: eme ab aliquo medico antidotum, à Mithridate Rege Ponti compoſitum contra venena, ſi vis adhuc uno anno vivere, & alias ficus ex arbore decerpere, aut roſas: Regi enim à ſubditis ſibi metuēti, aut patri à filio, neceſſarium eſt ejuſmodi medicamentum, quod ſumat, antequam cibis veſcatur, quibus aſperſum fortè fuerit venenum. De Mithridate actum Sat. 6. verſu ultimo.

Mon-

Compoſuit; ſi vis aliam decerpere ficum,
Atque alias tractare roſas; medicamen habendum eſt,
Sorbere ante cibum quod debeat aut pater, aut Rex.
Monſtro voluptatem egregiam, cui nulla theatra,
Nulla æquare queas Prætoris pulpita lauti;
Si ſpectes, quanto capitis diſcrimine conſtant
Incrementa domûs, ærata multus in arca
Fiſcus, & ad vigilem ponendi Caſtora nummi.
Ex quo Mars Ultor galeam quoque perdidit, & res
Non potuit ſervare ſuas. Ergo omnia Floræ,

Monſtro, &c. Oſtendam tibi in avarorum vita, curis, laboribus, aliquid omnibus comœdiis, & ſpectaculis jucundius, cui non compares ludos in theatris ſpectari ſolitos.

Prætoris pulpita. Scenicos ludos, à Prætore vulgò edi, ſeu, diſponi, & parari ſolitos. Pulpita erant editiora quædam in theatro loca, ubi hiſtriones, & alii ejuſmodi ludiones morabantur.

Lauti. Divitis, magnifici.

Quanto, &c. Quantis vitę periculis opes augeantur, familiæ bona creſcant; quãtùm ſudandum ſit, ut fiſcus multus, ideſt, multi ſacculi aggerantur in arca ærea, & nummi portandi in templum Caſtoris, ubi ſunt vigiles, & excubiæ ad nummos cuſtodiendos, & arcas ibi depoſitas.

Fiſcus. Propriè eſt calathus, ſeu corbis vimineus, in quo pecunia condebatur: ſignificat aliquando ærarium, ſive Principis theſaurum.

Ex quo, &c. Deportabantur nummi in templum Caſtoris, ex quo tempore pecuniæ depoſitę in templo Martis Ultoris à furibus ablatæ ſunt, & ipſe Mars ab iiſdem latronibus galea etiam ſua ſpoliatus eſt; fortè quia galea hæc erat aurea; vel joco id dicit.

Mars Ultor. Erat Romæ forum, Auguſti dictum, & in eo foro templum Martis Ultoris, quod Auguſtus quoque extruxerat, poſt Actiacam pugnam: in eo ſervabantur divitum arcæ, & pecuniæ, ut eſſent in Deorum veluti manibus tutiores: ſed cùm furto fuiſſent ſublatæ noctu, translatæ ſunt in templum Caſtoris, & additi cuſtodes.

Ergo, &c. Potes omittere ludos omnes in honorem Floræ, Cereris, & Cybeles,

Et Cereris licèt, & Cybeles aulæa relinquas;
Tantò majores humana negotia ludi.
An magis oble&tant animum ja&tata petauro
Corpora, quæque ſolent re&tum deſcendere funem,
Quàm tu Corycia ſemper qui puppe moraris,
Atque habitas, Coro ſemper tollendus, & Auſtro
Perditus, ac vilis ſacci mercator olentis?
Qui gaudes pingue antiquæ de littore Cretæ
Paſſum, & municipes Jovis advexiſſe lagenas?
Hic tamen ancipiti figens veſtigia planta
Victum illa mercede parat, brumamque famemque

les, edi ſolitos, in quibus aulæa, & veſtes magnificæ populo curioſo exhibentur: adeò hominum negotia, & inanes curæ ſunt majores, & ſuaviores ludi, iſtis omnibus. Floræ ludi dicebantur Floralia; Cereris, Cerealia; Cybeles, Megaleſia. Per aulæa, poſſunt etiam intelligi vela, & omnis ſcenæ apparatus.

Petauro. Petaurum ludi genus, erat, quo, per anguſtum circulum ligneum, corpus tranſmittebant inſigni agilitate, & induſtria: alii volunt fuiſſe rotam, quam duo verſarent, alter supernè, alter infra nitens, ita ut viciſſim attollerentur, ac deprimerentur.

Quæque &c. Et corpora funambulorum, quæ per rectum funem ex aliquo ſuperiore loco deſcendunt.

Corycia &c. Navi Corycum petente. Coryceus eſt urbs, & mons Ciliciæ, quę eſt regio maritima Aſiæ minoris.

Coro &c. A Coro, & Auſtro (qui venti ſunt procelloſi) agitandus, naufragio perdendus.

Olentis. Fœtidi, ob merces odoris gravioris, in eo ſacco incluſas, ut ſunt piper, crocus, &c.

Creta. Eſt inſula in mari Mediterraneo, fermè obverſa mari Ægæo, *Candia*. Antiqua dicitur, quia fuit à veteribus, ob Jovis in ea editi natales, celebrata.

Paſſum. Eſt vini dulcis genus, quod ex uvis paſſis, hoc eſt, ad ſolem ſiccatis exprimebatur.

Municipes &c. Ideſt, vinum Creticum, in patria Jovis, & eodem quaſi municipio, nempe Creta, natum.

Hic tamen &c. Funambulus ille, qui per reſtem, ſ u funem extenſum, trepidanti veſtigio graditur, hac arte, hoc fune, cogitur hoc facere, ut comparet ſibi pecuniam, mercedem ſui laboris, qua caveat, hoc eſt, vi et

Illâ teſte cavet: tu propter mille talenta,
Et centum villas temerarius. Aſpice portus,
Et plenum magnis trabibus mare: plus hominum eſt jam
In pelago. Veniet claſſis, quocumque vocarit
Spes lucri; nec Carpathium, Getulaque tantùm
Æquora tranſiliet; ſed longè Calpe relicta,
Audiet Herculeo ſtridentem gurgite Solem.
Grande operæ pretium eſt, ut tenſo folle reverti

vitet hyemem, & famem, res ad victum, veſtitumque neceſſarias emat.

Tu propter &c. Sed tu, ò avare, nulla neceſſitate adductus, temerarius es, gravibus periculis, ſine cauſa, temerè te objicis; nempe ut poſſideas centum villas, & mille auri talenta, quibus carere facile potes.

Talenta. Talentum Ægyptium reſpondebat monetæ Gallicæ libris fermè 2688. Romanæ verò nummis ſcutatis 557. Atticum. 2400. Gallicis libris. Conſule, ſi vacat, laterculum ſeſtertiorum ad calcem Horatii noſtri poſitum.

Aſpice &c. Aſpice hinc portus, hinc mare: portus fermè vacui ſunt, mare plenum navibus: & in ipſo mari plus hominum eſt jam, quàm in terra, & portubus.

Carpathium Hoc mare eſt circa Rhodum, & Cretam; ab inſula Carpatho, ibi ſita, ſic appellatum.

Getulæ. Africana. Getulia eſt pars Africæ.

Sed longè &c. Senſus eſt: etiam in Oceanum exibit, trans Gaditanum fretum.

Calpe. Calpe, & Abila duo ſunt montes; hic in Mauritania, ille in extrema Hiſpania; ambo ſibi oppoſiti, & exiguo diviſi freto Gaditano. Illi duo montes, Herculis columnæ appellantur; vicinum mare, Herculeum dicitur: quia cùm ad eam orbis partem (quæ finis orbis terrarum eſſe à veteribus credebatur) Hercules deveniſſet, ibi ſubſtitit, & illos montes, quaſi metas ſuorum laborum eſſe voluit; quare in iis columnas lapideas extruxit, quæ inſtar metarum eſſent.

Stridentem &c. Poetæ fingunt Solem in littoribus Oceani, finitimis Hiſpaniæ magno cum ſtrepitu occidere quotidie, ut cùm ferrum candens aquæ immergitur.

Grande &c. Nimirum mercedem fers labore, & opera dignam, ſi (ut redeas domum opibus onuſtus) ignotum æquor, & periculoſum adeas, ubi videas varia monſtra, & iuvenes marinos, hoc eſt, Tritones, &c. certè non eſt tanti.

Tenſo

Inde domum poſſis, tumidàque ſuperbus alutâ,
Oceani monſtra, & juvenes vidiſſe marinos,
Non unus mentes agitat furor: ille ſororis
In manibus, vultu Eumenidum terretur, & igni:
Hic bove percuſſo mugire Agamemnona credit,
Aut Ithacum: parcat tunicis licèt, atque lacernis,
Curatoris eget, qui navem mercibus implet
Ad ſummum latus, & tabulâ diſtinguitur unda;
Cùm ſit cauſa mali tanti, & diſcriminis hujus,
Conciſum argentum in titulos, facieſque minutas.
Occurrunt nubes, & fulgura: Solvite funem,

Tenſo folle. Saceulo diſtento inſtar follis, & nummis referto.

Tumidà alutà. Aluta pellis eſt agnina, & delicatior, ex qua crumenæ, & marſupia conficiuntur. Vocat autem crumenam ex alutà tumidam, hoc eſt, plenam auro.

Non unus, &c. Senſus eſt: homines alii alia laborant inſania; avari graviſſima.

Ille ſororis, &c. Oreſtes, quem furentem, & furias videre ſibi videntem, Electra ſoror cuſtodiebat, atque ad ſanam mentem revocare conabatur. Furiæ appellabantur Eumenides à voce Græca, quæ benevolum ſonat, quia ſunt minimè benevolæ: per antiphraſim.

Igni. Facibus, quas illi Eumenides intentabant.

Hic, &c. Ajax, dum boves, & pecudes flagellis cædit, in furorem verſus, ex dolore ob Achillis arma Ulyſſi adjudicata, putat ſe in Agamemnonem ſævire, aut Ulyſſem, Ithacæ inſulæ Principem. Vide Sat. 1.7.10 Ovid. 13. Metam.

Parcat, &c. Licèt avarus, qui navigat, veſtes non laceret, ut furioſi, tamen non minùs eget aliquo tutore, & bonorum curatore, quàm qui verè inſaniunt.

Tunicis. Tunica veſtis erat interior, eaque ferè manicis carens; lacerna, exterior inſtar pallii.

Ad ſummum latus. Uſq; ad oras extremas navis.

Tabula, &c. Qui ab unda, & naufragio diſtinguitur, & remotus eſt unà tabulà, aſſere, quo navis conſtat: qui ſi frangatur, ipſi pereundum ſit.

In titulos. In nummos, qui faciem Imperatorum, & eorum titulos ſubſcriptos gerunt, v. g Germanici, Parthici, &c.

Occurrunt, &c. Si exoritur tēpeſtas, dum navis eſt adhuc in portu, avarus aliquis, qui frumentum navi devehendum in alienas oras ha-

Frumenti dominus clamat, piperiſque coemptor:
Nil color hic Cœli, nil faſcia nigra minatur;
Æſtivum tonat. Infelix, ac forſitan ipsà
Nocte cadet fractis trabibus, fluctuque premetur
Obrutus, & zonam lævà, morſuque tenebit.
Sed, cujus votis modò non ſuffecerat aurum,
Quod Tagus, & rutilà volvit Pactolus arenà.
Frigida ſufficient velantes pectora panni,
Exiguuſque cibus; merſà rate naufragus aſſem
Dum rogat, & pictà ſe tempeſtate tuetur.
Tantis parta malis, curà majore, metuque
Servantur: miſera eſt magni cuſtodia cenſus.
Diſpoſitis prædives hamis vigilare cohortem
Servorum noctu Licinus jubet, attonitus pro
Electro, ſigniſque ſuis, Phrygiàque columnà,

habet, aut piper, clamat, hortaturque nautas, ut nihilominus ſolvant funes, quibus navis retinetur in portu, ut mari ſe committant: non eſſe ab nigro Cęli colore, & nubium, quæ inſtar atræ faſciæ Cœlum circumdant, metuendum: tonitrua illa eſſe tonitruis æſtivis ſimilia, quæ, cùm ſummus eſt calor, ſine periculo fiunt.

Infelix &c. Sed infelix ille avarus eadem fortaſſe nocte, navi fracta, in mare cadet, & cùm inter fluctus enatare conabitur, crumenam tenebit manu, ac dentibus.

Zonam. In zona crumenas, & pecuniam habebant Romani.

Tagus. Fluvius Hiſpanię, qui aureas volvere arenas dicebatur, ut Pactolus, Lydiæ fluvius, in Aſia.

Sufficient &c. Illi ſufficiet aliquis pannus vilis, quo nudum corpus, & naufragum tegat.

Naufragus aſſem &c. Solebant naufragi, rebus amiſſis, ſtipem per urbes petere, utque hominibus moverent commiſerationem, ferebant naufragii ſui imaginem pictam in tabella.

Miſera. Miſeriarum plena, & ſolicitudinis.

Hamis. Hama, hamæ, eſt vel uncus ferreus, quo muri ſepiuntur, & vallantur, ne furibus pateat aſcenſus, vel vas aquarium, ut, ſi domus divitis incendio corripiatur, illud aquà reſtingui poſſit.

Licinus. Dives aliquis, fortè Licinus ille, libertus, vel tonſor Claudii Imperatoris.

Attonitus &c. Metuens, ne vaſa pretioſa ex electro facta, ſigna ſeu ſtatuæ, columnæ è Phrygio marmore, auferantur, incendanturve.

Ebo-

Atque ebore, & lata teſtudine. Dolia nudi
Non ardent Cynici: ſi fregeris, altera fiet
Cras domus, aut eadem plumbo commiſſa manebit.
Senſit Alexander, teſta cùm vidit in illa
Magnum habitatorem, quantò felicior hic, qui
Nil cuperet, quàm qui totum ſibi poſceret orbem,
Paſſurus geſtis æquanda pericula rebus.
Nullum numen abeſt, ſi ſit prudentia: nos te
Nos facimus, Fortuna, Deam. Menſura tamen, quæ
Sufficiat cenſus, ſi quis me conſulat, edam,
In quantum ſitis, atque fames, & frigora poſcunt;
Quantùm, Epicure, tibi parvis ſuffecit in hortis:
Quantum Socratici ceperunt ante penates:
Nunquam aliud natura, aliud ſapientia dicit.

Ebore. Menſis ebore, & teſtudinum putaminibus, ac ſquammis, ut tunc fiebat, ornatis.

Dolia &c. Senſus eſt, pauperes non timere incendia. Diogenes, philoſophus Cynicus, pro domo dolium habebat: erant autem antiquorum dolia, ex teſtâ ſæpe, & argillâ facta; itaque incendi non poterant.

Si fregeris &c. Si dolium Diogenis frangas, ille ſibi cras aliud comparabit, & in eo novam domum inveniet: aut priorem fractam plumbo reficiet, conjungendo partes fractas, & committendo.

Senſit &c. Intellexit, quanta eſſet hominis nihil cupientis felicitas. Aliquando venit ad Diogenem Alexander; cùmque illum pauperem appellaret, Uter, inquit ille, pauperior? tùne, cui orbis non ſufficit, an ego, qui dolio meo contentus ſum?

Teſtâ. Dolio teſtaceo.

Paſſurus &c. Qui, cùm res maximas gereret, maxima, & graviſſima pati pericula cogeretur.

Nullum &c. Vide finem Sat. 9.

Edam. Dicam.

In quantum &c. Id eſt, quantum ad victum, veſtitumque ſufficit.

Quantum, Epicure, &c. Hic aqua, & pane cibario contentus, horto ſuo, & oleribus victitavit.

Socratici, &c. Quantum ſuffecit Socrati, qui ante Epicurum vixit, & ejus familiæ: is enim rebus natu-

ræ

Acribus exemplis videor te cludere? miſce
Ergo aliquid noſtris de moribus: effice ſummam,
Bis ſeptem ordinibus, quam lex dignatur Othonis.
Hæc quoque ſi rugam trahit, extenditque labellum,
Sume duos Equites, fac tertia quadringenta:
Si nondum implevi gremium, ſi panditur ultra;
Nec Crœſi fortuna unquam, nec Perſica regna
Sufficient animo, nec divitiæ Narciſſi,
Indulſit Cæſar cui Claudius omnia, cujus
Paruit imperiis, uxorem occidere juſſus.

ræ neceſſariis contentus vivebat.

Acribus &c. O avare, ſi tibi videor te in anguſtias compellere, & ad nimiam frugalitatem hortari, exemplis ſeverioribus iſtorum philoſophorum.

Miſce &c. Tempera illam philoſophorum ſeveritatem Romanis moribus, & lautitiâ effice cenſum equeſtrem; compara tibi ſummam illam pecuniæ, quam Roſcius Otho Tribunus plebis, lege Roſcia juſſit, ut haberent, qui ſederent in primis quatuordecim ordinibus theatri, nempe Equites. Quanta ſit hæc ſumma, dictum Sat. 1.

Hæc quoque &c. Si hæc tibi ſumma non ſufficit, ſi eam ut nimis anguſtam reſpuis, contracta in rugas fronte, & quemadmodùm irati, & faſtidioſi ſolent, porrecto labello.

Sume &c. Id eſt, confice tibi cenſum duorum, immò trium Equitum: 400. enim ſeſtertia erant equitum cenſus.

Si nondum &c. Hoc eſt; ſi tantas opes tibi permittens, nondum ſatisfeci cupiditati tuæ, ſi aliquid prætereà optas.

Nec Crœſi &c. Crœſus Rex Lydiæ, Darius, & Xerxes, Perſarum Reges, erant ditiſſimi: item Narciſſus, libertus Claudii Imperatoris, apud eum ita gratioſus, ut omnia illius arbitrio gererentur, ſic ut & ipſi Principi quodammodo videretur imperare.

Uxorem &c. Meſſalinam, cujus impudicitiam tametſi probè cognitam haberet Claudius, tamen adeò vecors, & bonus erat, ut ipſi decreviſſet parcere, niſi à Narciſſo veluti juſſus fuiſſet eam neci dedere.

SATYRA XV.

Ægyptiorum ſuperſtitio, & crudelitas.

QUis neſcit, Voluſi Bithynice, qualia demens
Ægyptus portenta colat? crocodilon adorat,
Pars hæc, illa pavet ſaturam ſerpentibus Ibin:
Effigies ſacri nitet aurea cercopitheci,
Dimidio magicæ reſonant ubi Memnone chordæ,
Atque vetus Thebæ centum jacet obruta portis.
Illic cæruleos, hic piſcem fluminis, illic
Oppida tota canem venerantur: nemo Dianam,
Porrum, & cæpe nefas violare, ac frangere morſu:
O ſanctas gentes, quibus hæc naſcuntur in hortis

Qualia &c. Quàm portentoſa, & indigna colat numina.

Crocodilon. Una pars Ægypti crocodilum, altera ibin colit. Crocodilus ſerpens eſt in aquis Nili morari ſolitus; unde in homines inſilit. Ibis eſt volucris ciconiæ non abſimilis, quæ ſerpẽtes devorat.

Effigies &c. Viſitur in templis, ornata auro ſtatua cercopitheci, id eſt, ſimiæ caudatæ.

Ubi &c. Thebis; ubi Plinius ſcribit fuiſſe in templo Serapidis dimidiatam Memnonis effigiem, citharam tenentem, quæ quotidie Solis Orientis percuſſa radiis ſonum reddebat citharæ ſono ſimilem, magicà, ut credebatur, arte; quare magicas chordas vocat. Hæc ſtatua, olim integra, poſtea terræ motu fracta eſt media ex parte.

Memnone. Fuit Memnon Auroræ filius, qui cùm ex Æthiopia Trojam veniſſet, opem Priamo laturus, ab Achille interfectus eſt.

Vetus Thebe. Urbs Ægypti olim nobilis, in qua centum erant portæ; alia ejuſdem nominis fuit in Bœotia, Græciæ regione.

Illic cæruleos &c. In aliqua parte Ægypti piſces marinos adorant, in alia piſces fluviatiles. Per cæruleos enim, piſces marinos intelligit, quia cæruleus eſt color maris.

Tota canem, &c. Ridet Ægyptios, quòd canes venerarentur, nemo verò illorum Dianam coleret, canum veluti Deam, & dominam, quippe quæ venationi præeſt.

Violare &c. Succidere, & comedere.

Numina! Lanatis animalibus abſtinet omnis
Menſa; nefas illic fœtum jugulare capellæ.
Carnibus humanis veſci licet. Attonito cùm
Tale ſuper cœnam facinus narraret Ulyſſes
Alcinoo, bilem, aut riſum fortaſſe quibuſdam
Moverat, ut mendax aretalogus: in mare nemo
Hunc abicit, ſæva dignum, veraque Charybdi,
Fingentem immanes Læſtrigonas, & Cyclopas?
Nam citiùs Scyllam, vel concurrentia ſaxa
Cyaneæ, plenos, & tempeſtatibus utres

Lanatis &c. Ovibus, & capellis parcebant Ægyptii, quia Lanam, & lac hominibus præbent.

Tale facinus. Nempe facinus hominis, qui carnibus humanis veſceretur, qualis fuit Polyphemus Cyclops, de quo Ulyſſes loquebatur cum Alcinoo Rege Phæacum, cui ſuper menſam, inter cœnandum ſuos errores narrabat. Odyſ. l. 9.

Aretalogus. Ita vocatur, qui ſermonibus facetis riſum captat, ſcurra, circulator.

In mare &c. Inducuntur aliqui è Phæacibus, quibus iram portentoſis ſermonibus Ulyſſes moverat, loquentes ita inter ſeſe; Nemone hunc adeò mendacem in mare projicit? dignus eſt, qui demergatur in aliquam veram Charybdim, non fictam, & falſam, qualem nobis deſcripſit; dignus, inquam, quia fingit Læſtrigonas, &c.

Læſtrigonas. Illi, ut Cyclopes, hominibus veſcebantur: erant populi Italiæ; Cyclopes in Sicilia verſabantur.

Nam citiùs, &c. Senſus eſt: alia, quæ nobis narrat fabuloſa, Scyllam, &c. crederem potiùs, eſſe homines, qui humana carne veſcantur.

Scyllam. Monſtrum quoddam Ulyſſes eſſe dicebat canibus marinis ſuccinctum, à quo naves totæ devorarentur. Eſt ſcopulus in freto Siculo, Charybdi proximus, & oppoſitus, propè quem mare maximè proceloſum eſt, & frequentia naufragia.

Concurrentia &c. Cyaneæ vocantur exiguæ duæ inſulæ propè Boſphorum Thracium. Ibi duo ſunt ſcopuli, qui navigantibus concurrere, & collidi inter ſe videntur, ſi eminus ſpectentur, ob utriuſque viciniam, & fluctuum agitationem: quare vocantur Symplegades, à voce Græca, quæ concurrere, & concuti, ſignificat. Legendum porrò in verſu Cyanea, quo in vocabulo producetur ultima Syllaba ob duas conſonantes, quæ ſequuntur in voce plenos.

Plenos &c. Ulyſſes ab Æolo ventorum Rege, utrem, ſive ſaccum acceperat, in

Crediderim, aut tenui percuſſum verbere Circes,
Et cum remigibus grunniſſe Elpenora porcis:
Tam vacui capitis populum Phæaca putavit?
Sic aliquis meritò nondum ebrius, & minimum qui
De Corcyrea temetum duxerat urna:
Solus enim hoc Ithacus nullo ſub teſte canebat.
Nos miranda quidem, ſed nuper, Conſule Junio,
Geſta ſuper calidæ referemus munia Copti:
Nos vulgi ſcelus, & cunctis graviora cothurnis.

quo procelloſi venti omnes erant incluſi; qui, ſoluto per curioſitatem Ulyſſis ſociorum utre, cùm evolaſſent, graviſſimam tempeſtatem excitarunt.

Grunniſse Elpenora. Fuit Elpenor unus ex Ulyſſis ſociis, & remigibus, qui à Circe in porcum unà cum aliis quibuſdam eſt mutatus, cùm eos virga leviter tetigiſſet.

Tam vacui &c. An ille tam nullius cerebri, tam ſtolidos Phæacas putavit eſſe, quibus Polyphemi crudelitatem perſuaderet?

Sic aliquis &c. Hæc dicere, non immeritò potuiſſet aliquis è Phæacibus, cum Alcinoo diſcumbentibus, qui parum adhuc vini ex urna Corcyræa bibiſſet, & nondum ebrius planè foret: ebriis enim omnia facilè perſuadentur.

Corcyrea. Corcyra eſt inſula prope Epirum, ubi regnabat Alcinous, nunc *Corfù.* Temetum, ideſt, vinum, quod ſic appellatur; quia tentat, evertitque mentem.

Solus enim &c. Meritò Phæaces Ulyſſi fidem negabant, qui nullo teſte, rem tam diram narrabat; ſolus enim è naufragio enataverat: at ego rem à multis nuper viſam dico.

Conſule Junio. Fuit hic Junius Sabinus, Conſul cum Domitiano anno U. C. 839. cùm relegatus in Ægyptum Juvenalis fuit, ob Paridem Domitiano gratioſum verſibus aliquot perſtrictum. Vide Satyrã 7. Vox autem iſta, *Junio*, hìc diſyllaba eſt, ut alibi, *Ludrum*, ut *Tenuja*, Virgilio triſyllabum eſt. *Vindemiator*, quatuor ſyllabarum apud Horatium.

Super calidæ &c. In Ægypto: Coptus enim celebris eſt Ægypti civitas, Arabiæ vicus; ubi Sol æſtate calidiſſimus eſt.

Nos vulgi &c. Non unius hominis, aut Polyphemi, ſed totius populi, & urbis facinus narrabimus, quale nulli unquam cothurni, hoc eſt, tragœdia nulla exhibuerũt.

Nam

Nam ſcelus, à Pyrrha, quamquam omnia ſyrmata volvas,
Nullus apud tragicos populus facit: accipe noſtro
Dira quod exemplum feritas produxerit ævo.
Inter finitimos vetus, atque antiqua ſimultas,
Immortale odium, & nunquam ſanabile vulnus
Ardet adhuc, Ombos, & Tentyra. Summus utrique
Inde furor vulgo, quòd Numina vicinorum
Odit uterque locus, cùm ſolos credat habendos
Eſſe Deos, quos ipſe colit. Sed tempore feſto
Alterius populi, rapienda occaſio cunctis
Viſa inimicorum primoribus, ac ducibus; ne
Lætum, hilaremque diem, ne magnæ gaudia cœnæ
Sentirent, poſitis ad templa, & compita menſis,
Pervigilique toro, quem nocte, ac luce jacentem
Septimus interdum Sol invenit. Horrida ſanè
Ægyptus, ſed luxuria, quantùm ipſe notavi,
Barbara famoſo non cedit turba Canopo.

Nam ſcelus &c. Senſus eſt: nam ſi omnia ſyrmata, hoc eſt, tragœdias (in quibus actores, utuntur longis veſtibus, quæ ſyrmata dicuntur.) revolvas à Pyrrha, hoc eſt, à mundi exordio, ab ipſo uſque diluvio, quod ſub Deucalione, & Pyrrha contigit, non invenies ullum facinus tragicum, quod à toto populo fiat, ſed ab uno aliquo tantùm homine.

Ombos &c. Ombi, ſive Combi, ut alii legunt, erat Ægypti civitas, ut & Tentyra: eſt autem *Tentyra* numeri pluralis. Ordo eſt: inter finitimas, ſeu vicinas Ægypti civitates duas, Ombos nempe, & Tentyra, fuit olim, eſtque modò odium vetus, & inſanabile

Quòd Numina &c. Ombi enim colebant crocodilum, Tentyritæ eumdem execrabantur, ac perimebant. Viciſſim illi colebant accipitrem, quem in ipſorum odium, ſolebant Ombi cruci affigere.

Sed &c. Senſus eſt: cunctis ducibus inimicorum, nempe Tentyritarum, viſa eſt accipienda occaſio commoda hoſtes invadendi, cùm illi diem feſtum celebrarent ſolemnibus epulis, & ingenti gaudio, ut lætitiam luctu verterent.

Pervigilique toro. Lectos intelligit, quibus menſis accumbebant per totam noctem, immò & per ſeptem interdum continuos dies.

Horrida &c. Fateor Ægypti partem illam eſſe barbaram, & incultam: ſed ta-

Adde, quòd & facilis victoria de madidis, &
Blæſis, atque mero titubantibus. Inde virorum
Saltatus nigro tibicine, qualiacumque
Unguenta, & flores, multæque in fronte coronæ;
Hinc jejunum odium. Sed jurgia prima ſonare
Incipiunt animis ardentibus; hæc tuba rixæ:
Deinc clamore pari concurritur, & vice teli,
Sævit nuda manus: paucæ ſine vulnere malæ;
Vix cuiquam, aut nulli: toto certamine naſus
Integer: aſpiceres jam cuncta per agmina vultus
Dimidios, alias facies, & hiantia ruptis
Oſſa genis, plenos oculorum ſanguine pugnos.
Ludere ſe credunt ipſi tamen, & pueriles
Exercere acies, quòd nulla cadavera calcent.
Et ſanè, quò tot rixantis millia turbæ,
Si vivunt omnes? ergo acrior impetus, & jàm
Saxa inclinatis per humum quæſita lacertis
Incipiunt torquere; domeſtica ſeditione

men (quantum ipſe præſens obſervare potui) non eſt minùs dedita luxuriæ, & deliciis, quàm pars ea Ægypti, in qua eſt Canopus, civitas 120. tantùm ſtadiis Alexandria diſtans, ob luxuriam famoſa.

Adde quòd &c. Incitabat prætereà Tentyritas ad oppugnandos Ombos, quòd facilem de ebriis victoriam ſperarent.

Blæſis. Blæſi dicuntur, cui interrupta, & titubanti voce loquuntur: hoc autem ebriis maximè contigit, quorum ut corpus, ita lingua titubat.

Inde &c. Ex una parte, nempe Omborum, fremebant omnia ſaltibus, & tripudiis lætantium, ad cantum Æthiopis alicujus tibicinis; coronati erant viri floribus, & unguentis, licet non admodùm pretioſis, delibuti: ex altera parte Tentyritæ jejuni quidem erant, at odio incitati.

Sed jurgia &c. Initium pugnæ factum à jurgiis, & clamoribus, quibus, ut tuba, ſignum datum eſt ad rixam.

Malæ. Genæ: ora omnibus cruenta, & ſaucia.

Alias. Contuſas, ſanguineas, atque ita deformatas, ut non agnoſceres eaſdem eſſe.

Hiantia. Detecta, aperta.

Plenos &c. Pugnos cruentos ſanguine oculorum, quos hoſti effoderant, contuderantve.

Quò tot &c. Quorſum tanta rixa, ſi nemo trucidatur?

Inclinatis &c. Demiſſis, dejectis humi ad lapides colli-

Tela: nec hunc lapidem, quales & Turnus, & Ajax,
Et quo Tydides percuſſit pondere coxam
Æneæ; ſed quem valeant emittere dextræ
Illis diſſimiles, & noſtro tempore natæ;
Nam genus hoc vivo jam decreſcebat Homero:
Terra malos homines nunc educat, atque puſillos.
Ergo Deus, quicumque aſpexit, ridet, & odit.
A diverticulo repetatur fabula: poſtquam
Subſidiis aucti, pars altera promere ferrum
Audet, & infeſtis pugnam inſtaurare ſagittis:
Terga fugæ celeri præſtantibus omnibus, inſtant,
Qui vicina colunt umbroſæ Tentyra palmæ.
Labitur hìc quidam, nimia formidine curſum
Præcipitans, capiturque, aſt illum in plurima ſectum
Fruſta, ac particulas, ut multis mortuus unus
Sufficeret, totum corroſis oſſibus edit
Victrix turba; nec ardenti decoxit aheno,
Aut verubus; longum uſque adeò, tardumque putavit
Expectare focos, contenta cadavere crudo.

colligendos, qui lapides ſunt uſitata arma in ſeditionibus, & familiaria.

Nec hunc &c. Non ſunt lapides tanti, & pares illis, quos in Æneam Turnus, & Diomedes, in Hectorem Ajax projiciebat, nempe ingentes, ferè inſtar montium; ſed tales, quales poſſunt ab hominibus hujus ævi projici, qui non ſunt tam robuſti, quàm illi homines priſcorum temporum, quorum genus jam tum minui cœpit, cùm Homerus viveret. Homerus Iliad. 7. Virgil. Æneid. 12.

Ergo Deus &c. Cùm Deus homines, ut nunc ſunt, videt malos, & puſillos, ridet eorum imbecillitatem, odit malitiam.

A diverticulo &c. Redeamus ad noſtram hiſtoriam, ab illa digreſſione.

Aucti &c. Ubi novæ Tentyritis copiæ advenerunt, gladios ſtringunt, & Ombis fugientibus victores inſtant.

Qui vicina &c. Tentyritæ, qui habitant urbem Tentyra, vicinam palmis umbroſis, ſeu palmeto frequenti, ac denſo.

Quidam. Unus aliquis è turba Omborum fugientium.

Hic gaudere libet, quòd non violaverit ignem,
Quem ſumma Cœli raptum de parte Prometheus
Donavit terris: elemento gratulor, & te
Exultare reor. Sed qui mordere cadaver
Suſtinuit, nihil unquam hac carne libentiùs edit;
Nam ſcelere in tanto ne quæras, & dubites, an
Prima voluptatem gula ſenſerit: ultimus autem
Qui ſtetit, abſumpto jam toto corpore, ductis
Per terram digitis, aliquid de ſanguine guſtat.
  Vaſcones, ut fama eſt, alimentis talibus uſi,
Produxere animas: ſed res diverſa, ſed illic
Fortunæ invidia eſt, bellorumque ultima, caſus
Extremi, longæ dira obſidionis egeſtas.
Hujus enim, quod nunc agitur, miſerabile debet
Exemplum eſſe cibi: ſicut modò dicta mihi gens,

Hic &c. Senſus eſt: illud ſaltem eſt in immani ſcelere, unde lætari poſſimus, nempe quòd ignem, rem tam ſacram non polluerint, humanam carnem coquendo, vel torrendo.

Quem ſumma &c. Fingunt enim poëtæ Jovem iratum hominibus ignem illis ſubtraxiſſe: Prometheum autem ignem è curru ſolis ſumptum furtim in terras detuliſſe.

Et te &c. O Voluſi, qui ignem, ut rem ſacram veneraris.

Ne dubites &c. Noli dubitare, an qui primus, avida, & guloſa crudelitate carnes nefandas attigit, iis delectatus fuerit: ſiquidem & qui ultimus reſtabat, poſtquam totum jam corpus abſumptum eſt, digitis ſanguinem humi ſparſum collegit, ut aliquid ſaltem de hoſtis ſanguine guſtaret.

Vaſcones. Propè Pyrenæos montes ſedent & à Romanis obſeſſi, Metello duce, in bello Sertoriano, cæteris cibis deficientibus, humana carne victitarunt. Val. Max. lib. 7. cap. 6.

Produxere &c. Suſtentavere vitam, longiùs duxere.

Sed res &c. Alia Vaſconibus cur hoc facerent, quàm Ægyptiis, cauſa fuit.

Illic &c. Vaſcones eò adegit fortunæ quoddam in eos odium, & inclementia, extremæ belli anguſtiæ.

Hujus enim &c. Iſtud enim, de quo loquor, factum, cùm Vaſcones carnibus humanis victitarunt, debet eſſe dignum commiſeratione, quia neceſſitate, & ſua fortitudine compulſi hoc fecerunt.

Sicut &c. Quemadmodùm iidem, quos modo dixi, Vaſcones, poſt abſumptas her-

Poſt omnes herbas, poſt cuncta animalia quidquid
Cogebat vacui ventris furor, hoſtibus ipſis
Pallorem, ac maciem, & tenues miſerantibus artus,
Membra aliena fame lacerabant, eſſe parati
Et ſua. Quiſnam hominum veniam dare, quiſve Deorum
Viribus abnuerit dira, atque immania paſſis,
Et quibus ipſorum poterant ignoſcere manes,
Quorum corporibus veſcebantur? Meliùs nos
Zenonis præcepta monent: nec enim omnia, quædam
Pro vita facienda putat: ſed Cantaber unde
Stoicus, antiqui præſertim ætate Metelli?

herbas, & animalia etiam fœdiſſima, & quidquid edere cogebat famis quædam rabies, lacerabant, & in cibum vertebant aliorum hominum corpora parati eſſe; ſeu, comedere vel propria membra, non ſine miſeratione ipſorum hoſtium.

Quiſnam &c. Quis Deus, quis homo ſit tam ferreus, ut non libenter ignoſcat viris fortibus, in tantas anguſtias conjectis? ipſæ animæ defunctorum, quorum laniabantur cadavera, illis ignoviſſent.

Viribus. Ideſt, viris fortibus. Alii legunt, *urbibus.*

Meliùs nos &c. Nos tamen Romani idem, atque Vaſcones non faceremus: ſumus enim meliùs inſtituti à Philoſophis Stoicis, quorum princeps Zeno; qui tametſi doceat, quædam fas eſſe pro vita conſervanda facere, non tamen omnia, minimè verò omnium, veſci humanis carnibus.

Sed Cantaber &c. Sed quis illam philoſophiam Cantabros docuiſſet? quomodo Stoici eſſe, & tam benè inſtituti potuiſſent, ætate præſertim Metelli, cùm nondum Hiſpania Romanis moribus imbuta eſſet? Metellus cum Sertorio bellum gerebat circa annum ab U. C. 670. Cantabria ſub Auguſto tantùm fuit perdomita circa annum U. C. 750. erant autem Cantabri tunc in ea Hiſpaniæ parte, quæ nunc appellatur Biſcaja, & Navarra. Vaſconum vicini.

Antiqui Metelli. Vocat Metellum antiquum, ut eum ab aliis recentioribus ejuſdem nominis, & familiæ Romanis diſtinguat: neque enim reverà erat valdè antiquus ille Metellus; quippe qui Pompeji tem-

Nunc totus Grajas, noſtraſque habet orbis Athenas:
Gallia cauſidicos docuit facunda Britannos;
De conducendo loquitur jam rhetore Thule.
Nobilis ille tamen populus, quem diximus; & par
Virtute, atque fide, ſed major clade Saguntus,
Tale quid excuſat: Mæotide ſævior ara
Ægyptus. Quippe illa nefandi Taurica ſacri
Inventrix, homines (ut jam, quæ carmina tradunt,

pore vixerit.

Nunc totus &c. Id eſt: nunc orbis totus philoſophiæ Græcæ, ac Romanæ præceptis abundat. Athenas pro philoſophia poſuit, quia in hac urbe Græciæ primaria præcipui philoſophi floruerunt Socrates, Plato, Ariſtoteles, Zeno, &c.

Gallia &c. Britanni, ſive Angli, docti à Gallis vicinis ſuis, cauſas agere norunt, eloquentiam à Gallis didicerunt: Thule (quæ nunc Norvegia, aut Irlandia eſt) jam cogitat rethorem conducere, qui publicè in ſcholis doceat, agat in foro, &c.

Nobilis. Generoſus, inclytus. Sententia eſt: Ille, quem ſupra memoravi, populus nobilis, nempe Vaſcones, & Saguntus, civitas par virtute, & fide Vaſconibus, majori tamen clade affecta, excuſant ſe meritò, ſi humanis carnibus victitarunt; cauſantur obſidionem, famem, inſcitiam, & ignorantiam philoſophiæ; aliqua tali excuſatione utuntur. At Ægyptus *eſt ſævior* ara Mæotide. Legunt alii: *Tale quid excuſat*, vel *excuſet Mæotide ſævior ara Ægyptus?* eadem ferme ſententia: nempe quid ſimile cauſari poteſt Ægyptus? Saguntus porrò eſt urbs in Hiſpania; quam cùm obſideret Hannibal, maluerunt Saguntini, poſt expertas omnes famis inauditæ anguſtias, ſe, ac ſua omnia in ignem conjicere, quàm deficere à Romanis.

Mæotide &c. Senſus eſt: quod fecerunt Ægyptii, ſuperat crudelitatem ſacerdotum Dianæ Tauricæ, propè Mæotidem paludem; qui tametſi hoſpites, & advenas mactarent ad aras, eorum tamen carnibus non veſcebantur.

Quippe illa &c. Taurica Cherſoneſus, quæ dira ejuſmodi ſacrificia in honorem Dianæ invenit. Taurica Cherſoneſus eſt peninſula illa, quæ hodie Tartaria minor, ſeu Præcopenſis, appellatur. Hanc alluit Mæotis palus, de qua Sat. 4. verſ. 36. pag. 54.

Ut

Digna ſide credas) tantùm immolat: ulterius nil,
Aut gravius cultro timet hoſtia. Quis modò caſus
Impulit hos? quæ tanta fames, infeſtaque vallo
Arma coegerunt tam deteſtabile monſtrum
Audere? Anne aliam, terra Memphitide ſicca,
Invidiam facerent nolenti ſurgere Nilo?
Qua nec terribiles Cimbri, nec Britones unquam,
Sauromatæque truces, aut immanes Agathyrſi,
Hæc rabie ſævit imbelle, & inutile vulgus,
Parvula fictilibus ſolitum dare vela phaſelis,
Et brevibus pictæ remis incumbere teſtæ.
Nec pœnam ſceleri invenies, nec digna parabis
Supplicia his populis, in quorum mente pares ſunt
Et ſimiles, ira, atque fames. Molliſſima corda

Ut jam, &c. Si credis fide digna, quæ poetæ cecinerunt.

Nil gravius cultro timet. Ideſt, non timet, ne manducetur.

Hos. Ægyptios.

Infeſtaque, &c. An arma, ſive hoſtes, vallo, & obſidione urbi infeſti, eamque ad dira omnia compellentes?

Anne alia, &c. Senſus eſt: ſi Nilus nollet in agros Ægyptios effundi pro more, ut eos fęcundos faceret, atque adeò terra ſicca Memphitis foret, & ſterilis; an Ægyptii poſſent aliquid cõmittere immanius, quò ejus in ſe odium, invidiam, & offenſionem, concitaſſe meritò dicerentur? vel: ſi Nilus noluiſſet ſurgere, id eſt, aquas abundantes in Ægyptum effundere; an poterant eum odioſum, & inviſum facere alio majori crimine perpetrato?

Terra Memphitide. Ideſt Ægyptia; quia Memphis nobilis eſt Ægypti civitas.

Qua nec, &c. Ordo eſt: imbelle vulgus Ægyptiorum hac rabie ſævit, eam exercuit in cadaver mortui crudelitatem, qua nec Cimbri, nec Britones, &c. unquam ſævierunt. Cimbri populi ſunt Germaniæ, ubi nunc Dania: Britones, ſeu Britanni, Angliæ ſunt populi, vel, ut alii volunt, Galliæ ad occidentem. Sauromatę, ſeu Sarmatæ, erant ubi nunc Moſcovia eſt, & Polonia: nec procul habitabant Agathyrſi: feroces illi omnes, & truculenti populi.

Parvula, &c. Vulgus Ægyptiorum, qui ſolēt navigare in Nilo phaſelis, hoc eſt, cymbis, & ſcaphis fictilibus è teſta, & argilla factis, eaſque remis incũbētes agitare

Nec digna, &c. Qui ſola

Humano generi dare ſe natura fatetur,
Quæ lacrymas dedit, hæc noſtri pars optima
ſenſus.
Plorare ergo jubet cauſam dicentis amici,
Squalloremque rei, pupillum ad jura vocantem
Circumſcriptorem, cujus manantia fletu
Ora puellares faciunt incerta capilli.
Naturæ imperio gemimus, cùm funus adultæ
Virginis occurrit, vel terra clauditur infans,
Et minor igne rogi. Quis enim bonus, aut
face dignus
Arcana, qualem Cereris vult eſſe ſacerdos,
Ulla aliena ſibi credat mala? Separat hoc nos
A grege mutorum; atque ideò venerabile ſoli
Sortiti ingenium, divinorumque capaces,
Atque exercendis, capiendiſque artibus apti,

impulſi iracundia id faciunt, quod ſuadere tantùm poteſt extrema fames, illis digna pœna parari non poteſt.

Quæ lacrymas dedit. Natura, quæ nos ad lacrymas pronos, & alienæ miſerationem calamitatis finxit, hæc hominum propenſio longè eſt optima; inter humanas affectiones, hæc eſt laudatiſſima.

Plorare, &c. Natura igitur nos jubet plorare ſqualloſem, & triſtitiam amici, qui reus agitur, & cauſam apud judices dicit; deflere pupilli calamitatem, qui tutorem, à quo deceptus eſt, & bonis ſpoliatus, vocat in judicium, accuſatque lacrymans, capillis longioribus, quales habent puellæ, neglectis, & in genas ita confusè ſparſis, ut neſcias an puer, an puella ſit.

Adultæ. Grandioris, nubilis.

Et minor, &c. Ideſt, brevior ſuo rogo: vel junior, quàm ut corpus ejus cremetur: infantes enim, ante natos dentes defuncti, non cremabantur; ſed condebantur humo.

Quis enim, &c. Quis vir bonus, & qualis eſſe debet, qui arcanis Cereris ſacris intereſt, putat aliorum mala eſſe à ſe penitus aliena, nihil ad ſe pertinere.

Face arcana. Myſteria, & ſacra Cereris noctu celebrari ſolebant ſilentio, facibus accenſis, quas manu tenebant ſacrificantes: iis nemo niſi caſtus, & purus intererat: idque ſignum probitatis putabant eſſe ſacerdotes, ſi quis non extincta face cucurriſſet.

Hoc. Iſta commiſeratio innata nobis.

Mutorum. Brutorum ani-

Senſum à Cœleſti demiſſum traximus arce,
Cujus egent prona, & terram ſpectantia. Mundi
Principio indulſit communis conditor illis
Tantùm animas, nobis animum quoque, mutuus ut nos
Affectus petere auxilium, & præſtare juberet:
Diſperſos trahere in populum, migrare vetuſto
De nemore, & proavis habitatas linquere ſylvas;
Ædificare domos, laribus conjungere noſtris
Tectum aliud, tutos vicino limite ſomnos.
Ut collata daret fiducia; protegere armis
Lapſum, aut ingenti nutantem vulnere civem;
Communi dare ſigna tuba, defendier iiſdem
Turribus, atque unà portarum clave teneri.
Sed jam ſerpentum major concordia: parcit
Cognatis maculis ſimilis fera: quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? quo nemore unquam
Expiravit aper majoris dentibus apri?
Indica tigris agit rabida cum tigride pacem
Perpetuam: ſævis inter ſe convenit urſis.
Aſt homini ferrum lethale incude nefanda
Produxiſſe parum eſt, cùm raſtra, & ſarcula tantùm

nimantium.

Senſum. Animum, rationis compotem, quo animantes carent.

Animas. Nempe animas, quę nutriendi tantùm, & ſentiendi vim habent.

Animum quoque. Rationem, intelligentiam, animam conſilii, rationiſque participem.

Diſperſos, &c. Homines vagos in unum cętum, & civitatem congregare.

Laribus. Domui.

Tutos, &c. Senſus eſt: ut majori cum fiducia, & tranquillitate ſomnum caperemus, propter vicinas domos, cum noſtra cellatas, ſive conjunctas; cùm aliis alius conferre poſſet auxilium, ſi quis noctu caſus contingeret.

Lapſum. Calamitate pronè everſum, & perditum.

Communi dare, &c. Ideſt, bellum conjunctis viribus inferre hoſti.

Cognatis maculis. Feris eamdem pellem, iiſdem ſparſam maculis, hoc eſt, eamdem habentibus naturam.

Convenit urſis. Inter urſos pax, & concordia viget.

Aſt homini, &c. Senſus eſt: non ſatis eſt hominum crudelitati gladios fabricaſſe, quibus alios homines occidant;

Aſſueti coquere, & marris, ac vomere laſſi,
Neſcierint primi gladios excudere fabri:
Aſpicimus populos, quorum non ſufficit iræ
Occidiſſe aliquem, ſed pectora, brachia, vul-
tum,
Crediderint genus eſſe cibi. Quid diceret ergo,
Vel quò non fugeret, ſi nunc hæc monſtra videret
Pythagoras, cunctis animalibus abſtinuit, qui
Tanquam homine, & ventri indulſit non om-
ne legumen?

dant; cùm primi fabri inſtrumenta tantùm ruſtica, raſtra, v.gr. ſarcula, &c. procuderent: videmus populos, quibus non ſufficit homines occidere, niſi & comedant.

Vomere laſſi. Laſſi cudendo marras, & vomeres. Marra eſt ligonis genus.

Pythagoras. Fuit philoſophus inſignis, ex inſula Samo in Græcia oriundus: In Italiam venit, regnante Tarquinio Superbo. Docebat ille, hominum animas tranſire poſt mortem in corpora non ſolùm hominum, ſed etiam animalium. Itaque animalibus non veſcebatur, in quibus humanas animas putaret eſſe.

Et ventri, &c. Qui non omnibus leguminibus veſcebatur. Abſtinebat enim fabis, vel quia fabæ ventrem inflant, ac diſtendunt, ſenſuſque dicuntur hebetare; vel, quòd in fabis putaret eſſe mortuorum animas: ut ait Plin. lib. 18.

SA-

SATYRA XVI.

Militiæ commoda.

QUis numerare queat felicis præmia, Galle,
Militiæ? nam ſi ſubeantur proſpera caſtra
Me pavidum excipiet tyronem porta ſecundo
Sidere: plus etenim fati valet hora benigni,
Quàm ſi nos Veneris commendet epiſtola Marti,
Et Samia genitrix, quæ delectatur arena.
Commoda tractemus primùm communia: quorum
Haud minimum illud erit, ne te pulſare togatus
Audeat, imò etſi pulſetur, diſſimulet, nec
Audeat excuſſos Prætori oſtendere dentes,
Et nigram in facie tumidis livoribus offam,

Nam ſi, &c. Si mihi contingat militiam profiteri in caſtris fortunatis, ubi nempe ſit Imperator ſtrenuus, fortes, & boni commilitones, &c. ego in ea libenter ingrediar, & militię nomen dabo, quamvis ſim tyro pavidus; Tunc me porta caſtrorum illorum accipiet fauſtis ominibus, modò faveant mihi benigna ſidera, & benignum fatum aſpiret.

Porta. Hìc intelligitur porta caſtrorum; in quibus apud Romanos erant duæ portæ præcipuæ, una hoſti obverſa, quæ Prætoria dicebatur; altera Decumana. Vide Roſinum. de antiq. Roman. libro 10. cap. 18.

Plus, &c. Vis enim fati major eſt ad felicem militiam, quàm ſi Venus, amica Martis, militiæ Dei, vel Juno ejus mater, nos ipſi Marti per litteras commendet.

Samia. Colebatur enim maximè Juno in Samo, inſula maris Ægæi.

Communia. Omnibus militibus.

Pulſare. Vexare, negotium tibi faceſſere, ſcribere.

Togatus. Ideſt, civis, qui miles non eſt, ſagum enim erat militum veſtis; toga, civium,

Excuſſos. Quos ipſe excuſſit miles, à quo vapulavit.

Et nigram, &c. Et partem carnis in vultu contuſam ictibus, & lividam. Offa propriè eſt fruſtum carnis, panis, &c. dicitur, & de

omni

Atque oculos, medico nil promittente, relictos.
Bardiacus judex datur hæc punire volenti,
Calceus, & grandes magna ad ſubſellia ſuræ,
Legibus antiquis caſtrorum, & more Camilli
Servato, miles ne vallum litiget extra
Et procul à ſignis. Juſtiſſima Centurionum
Cognitio eſt igitur de milite; nec mihi deerit
Ultio, ſi juſtæ defertur cauſa querelæ.
Tota cohors tamen eſt inimica, omneſque
manipli

omni re, quæ in tumorem excreſcit.

Nil promittente. Deſperante illos reſtitui, & ſanari poſſe, adeò ictibus deformati ſunt; quamvis non fuerint effoſſi, ſed adhuc in capite relicti.

Bardiacos, &c. Si quis civis velit litem intendere militi, & eum in jus vocet ad pœnas expetendas: datur illi pro judice aliquis Centurio; qui militi favebit ſcilicet, Bardiacus dicitur, quia Centuriones ſolebant in caſtris uti craſſa, & militari veſte, ſeu, cucullo, qui Bardiacus dicebatur, eò quòd eo plurimùm uterentur Bardi, Galliæ populi, unde & Bardocucullus etiam appellatur.

Calceus, &c. Ideſt, Centurionis illius, & Bardiaci judicis, cujus ad ſubſellia, ſeu tribunal veniſti, apparent ingentes calcei, magna crura, & grandes ocreæ: ſolebant enim Centuriones eſſe viri proceri, & fortes. Non tam homo datur judex, quàm veſtis ejus, calcei, & ocreæ, quæ omnia in eo eminent, atque extant.

Legibus, &c. Quia legibus caſtrorum, & ea maximè, quam L. Furius Camillus ſancivit, cautum eſt, ut ne milites cogantur extra caſtra litigare, & procul à vexillis.

Juſtiſſima. Hoc dicit civis, qui militem accuſat: Bene eſt, inquit, æquum eſt, ut cognoſcat, ac judicet de mea, & militis cauſa Centurio aliquis; ſiquidem id lege ſancitum eſt.

Nec mihi, &c. Senſus eſt: & licèt Centurionem habeam judicem, puniet tamen militem, à quo injuria ſum affectus, ſi juſtas ad eum querelas detulero.

Tota, &c. Reſpondet Juvenalis. Nihil inde proficies: nam tota cohors tibi erit infeſta, ob unum è ſuo numero accuſatum; omnes ad unum milites tibi militem accuſanti adverſabuntur.

Cohors. Eſt decima pars legionis: in ea milites erant aliàs quatuor millia, alias ſex millia: cohortes ſemper decem, in cohorte manipuli tres.

Cu-

Conſenſu magno officiunt. Curabitis ut ſit
Vindicta gravior, quàm injuria: dignum erit ergo
Declamatoris Mutinenſis corde Vagelli,
Cùm duo crura habeas, offendere tot caligas, tot
Millia clavorum. Quis tam procul abſit ab Urbe?
Præterea quis tam Pylades, molem aggeris ultra
Ut veniat? Lacrymæ ſiccentur protinus, & ſe
Excuſaturos non ſollicitemus amicos.
Da teſtem, judex cùm dixerit; audeat ille

Curabitis, &c. Senſus eſt, ò togati, facietis equidem, ut ultio vobis non deſit, ut vindicta vobis petentibus concedatur de milite: at illa vindicta vobis erit perniciosior, quàm ipſa injuria facta vobis à milite, nam omnes milites habebitis infenſos, & ad faciendam injuriam paratos.

Dignum, &c. Itaque tam facis ſtolidè, dum militem in jus vocas, quàm facit Vagellius ille Mutinenſis, malus patronus, & Cauſidicus, qui cauſas peſſimas ſuſcipit, in quibus ſemper eſt inferior, & vincitur.

Cùm duo, &c. Senſus eſt: temerarium eſt, cùm duo tantùm crura habeas, hoc eſt, unus cùm ſis, tot caligas, & clavos, ideſt, tot milites, offendere: caliga enim eſt genus quoddam calceamenti militaris, quod clavis eſt ornatum.

Quis tam procul ab urbe. Quis eſt tam hebes, & ruſticus, tam ab urbanorum hominum moribus abhorrens, ut audeat, tanto ſuo periculo, venire tecum in caſtra, ut militem accuſet?

Tam Pylades. Tam tibi amicus. Pylades, & Oreſtes noti ſunt ob amicitiam. Reſponſum erat oraculo, ſanatum iri Oreſtem à furiis, quibus poſt occiſam matrem agitabatur, ſi aram Dianæ Tauricæ adiret; profectus eſt cum eo Pylades: verùm cùm ibi decimus quiſque hoſpes immolaretur, & mactaretur Dianæ, & Oreſtes decimus eſſet, Pylades decimum ſe eſſe affirmavit, ut pro amico moreretur.

Molem, &c. Ultra vallum, & aggerem, intra caſtra;

Lacrymæ, &c. Lacrymas abſterge, depone mœrorem, & ſenſum illatæ injuriæ diſſimula, nec amicos fruſtra vexa.

Da teſtem, &c. Ubi Centurio judex iſtius cauſæ, dixerit civi militem accuſanti:

Neſcio quis, pugnos vidit, qui, dicere; Vidi;
Et credam dignum barba, dignumque capillis
Majorum. Citius falſum producere teſtem
Contra paganum poſſis, quàm vera loquentem,
Contra fortunam armati, contraque pudorem.
Præmia, nunc alia, atque alia emolumenta notemus
Sacramentorum. Convallem ruris aviti
Improbus, aut campum mihi ſi vicinus ademit,
Aut ſacrum effodit medio de limite ſaxum,
Quod mea cum vetulo coluit puls annua libo?
Debitor aut ſumptos pergit non reddere nummos
Vana ſupervacui dicens chirographa ligni;

ti: teſtem profer in militem; erit ne al quis, qui auſit teſtari ſe pugnos à milite tibi incuſſos vidiſſe, etſi revera viderit? nemo erit, aut ille certè, ſi quis exiſtat, exiſtimabitur à me homo antiquæ probitatis, & fidei.

Barba, &c. Antiqui enim barbam, & capillos non tondebant.

Citius, &c. Senſus eſt: longè facilius falſus teſtis in civem reperietur, quàm verus in militem.

Paganum. Togatum, ſeu civem in villa, & pago habitantem.

Fortunam armati, &c. Contra militis opes, & pudorem, hoc eſt, contra ejus famam, & exiſtimationem.

Sacramentorum. Ideſt, novæ militiæ, in qua ſcilicet milites ſacramento adiguntur ſe pro Repub. fortiter dimicaturos.

Convallem, &c. Si avarus vicinus mihi abſtulit partem agri à meis majoribus poſſeſſi, aut limites, quibus ager meus à ſuo ſeparabatur, emovit, ſi negat mihi reddere, quos debet nummos, ſuum chirographum, quod illi in lignea tabella ipſius manu appoſitum oſtendo, falſum eſſe affirmans, & inutile: tum, ſi rogatus ſum, non miles, lentè mea cauſa judicatur, trahitur tempus per mille moras, & dolos: at ſi miles ſum, non item.

Sacrum, &c. Limites, & termini agrorum erant ſacri apud veteres in iis Jovi Terminali ſacra quotannis faciebant, offerebantque pultem, & liba ſeu placentas, quas vetulas appellat, quia vetus agri poſſeſſor. Porrò ſaxum effodiſſe dicit, quia ſolebant Romani, ad agri limites definiendos, lapidem, vel ſtipitem aliquem ſtatuere; quem loco movere nefas erat.

Expectandus erit, qui lites inchoat, annus,
Totius populi: ſed tunc quoque mille ferenda
Tædia, mille moræ, toties ſubſellia tantùm
Sternuntur, jam Cæditio ponente lacernas,
Digredimur, lentaque fori pugnamus arena.
Aſt illis, quos arma tegunt, & balteus ambit;
Quod placitum eſt, ipſis præſtatur tempus agendi,
Nec res atteritur longo ſufflamine litis.
Solis præterea teſtandi militibus jus,
Vivo patre, datur: nam, quæ ſunt parta labore
Militiæ, placuit non eſſe in corpore cenſus,
Omne tenet cujus regimen pater. Ergo Coranū,
Signorum comitem, caſtrorumque æra merentem,

Expectandus, &c. Senſus eſt: mihi per annum totum erit expectandum, dum lis mea inchoetur, & ordine ſuo dijudicetur, inter totius populi tot lites. Vel, diu erit expectandum tempus illud, quo totius populi lites judicentur, nempe donec conveniant illi 105. viri, ex 35. populi Romani tribubus electi, terni ex ſingulis, apud quos populi cauſæ, & civium agitantur: illi autem cùm eſsent 105. non facilè omnes conveniebant, nec niſi poſt annum aliquando integrum adiri poterant.

Subſellia, &c. Sæpè adornantur tapetibus ſubſellia, quaſi convenire mox deberent judices: jam Cæditius, unus ex illis, togam craſſiorem ob æſtum deponit: ſed cùm major pars judicum abſit, cogimur infecta re digredi.

Lentaque, &c. Lentè cauſam inceptam abſolvimus: ut gladiatores, qui in arena dimicant ſegnius.

Aſt illis, &c. Militibus, tempus dicendæ cauſæ illicò, ubi volunt, conceditur.

Nec res, &c. Et opes eorum non conſumuntur ſenſim longa litis dilatione. Sufflamen propriè eſt lignum tranſverſum, quod, radiis rotarum implicatum, ſiſtit currum, ac retardat: hìc ſumitur pro dilatione, & mora.

Teſtandi. Teſtamenti conficiendi.

Parta, &c. Militum bona juriſconſulti vocant caſtrenſia.

Placuit, &c. Sanxerunt leges, ut bona caſtrenſia non cenſerentur pars patrimonii, & in iis bonis non numerarentur, quorum dominus eſt pater militis.

Signorum comitem. Militem, qui ſigna, & vexilla ſequitur.

Jam

Quamvis jam tremulus, captat pater: hunc labor æquus
Provehit, & pulchro reddi ſua dona labori,
Ipſius certè ducis hoc referre videtur.
Ut qui fortis erit, ſit feliciſſimus idem,
Ut læti phaleris omnes, & torquibus omnes.

Jam tremulus, &c. Corani militis, pater, licèt jam tremulus, ideſt, jam ſenex, illum captat, illi blanditur; ut nempe ſi moriatur filius ante ipſum, ejus bonis militia partis frui poſſit.

Hunc, &c. Miles ad opes, & honores evehitur labore honeſto militiæ.

Pulchro reddi, &c. Ipſius ducis intereſſe videtur, ut pulchro labori militum ſua merces reddatur, ut qui ſunt fortiſſimi, ſint etiam & feliciſſimi, ut phaleris omnes, & torquibus ſint ornatiſſimi. Phaleræ porrò ſunt equorum ornamenta, torques, militum.

F I N I S.

AULI PERSII

SATYRÆ,

Cum Interpretatione, ac Notis

P. JOSEPHI JUVENCII

è Societate JESU.

Digitized by Google

AULI PERSII SATYRÆ.

PROLOGUS.

Dicit ſe, quamvis optimus poeta non ſit, carmina tamen, & Satyras ſcribere. Neque gloriam ex illis, aut lucrum, quod multi faciebant, captare.

NEc fonte labra prolui Caballino;

INTERPRETATIO.

Nunquam è fonte Hippocrene bibi, neque memini, me unquã in Parnaſso dormiviſse, ut ſubitò poeta e-

NOTÆ.

Perſii. Aulus Perſius Flaccus natus eſt in ea parte Italiæ, quæ Etruria dicitur, Volaterris, anno ab Urbe condita 790. Tiberii 11. Romam litterarum cauſa cùm veniſset, ibi Cornuti, Philoſophi celeberrimi, diſcipulus fuit. Sex ſatyras ſcripſit, quibus, ut Quintilianus teſtatur, multùm veræ gloriæ meruit. Extinctus eſt morbo, anno ætatis 30.

Caballino. Caballus idem ſonat, atque equus. Fingunt poetæ equum Pegaſum ex Heliconis montis vertice ungula fontem elicuiſse, qui fons Caballinus, ſeu Pegaſeus appellatus ſit, Græcè Hippocrene, quaſi diceres, fons equi. Labra autem proluere in fonte, eſt, ex fonte aquam haurire potandam.

Es.

Nec in bicipiti ſomniaſſe Parnaſſo.
Memini, ut repentè ſic poeta prodirem,
Heliconiaſque, pallidamque Pirenen
Illis remitto, quorum imagines lambunt
Hederæ ſequaces: ipſe ſemipaganus,
Ad ſacra vatum carmen affero noſtrum.

INTERPRETATIO.

vaderem. Muſas, & loca illis conſecrata, ut fontem Pirenem, nunquam adivi, ſed illis hoc relinquo, qui in bibliotheca Palatini Apollinis ſtatuas hedera coronatas habent: ipſe tamen, quamvis poeta ſim, rudis, ac penè ruſticus, ad vatum ſacram ædem hoc meum carmen affero. Quis docuit pſittacum pronuntiare tam expeditè vocem illam Græcam, Χαῖρε, tanquam ſi ſua, & naturalis eſſet? Quis docuit corvum è cavo, & rauco gutture proferre vocem hanc, *Salve*? Quis picas docuit, conatum adhibere ad humanum ſermonem imitandum? Certè id docuit fames, &

NOTÆ.

Bicipiti. Parnaſſus fuit mons Phocidis in Græcia, duos habens vertices, ſeu capita.

Somniaſſe. Vel quia poetæ ſæpe delirant, ac mera fingunt ſomnia: vel quia Ennius profitetur ſe, cùm aliquando in Parnaſſo dormiret, vidiſſe in ſomnis Homerum, qui affirmaret ſuam animam in ipſius Ennii corpus tranſmigraſſe, & ita ſe poetam repente, parem Homero, factum.

Heliconidaſque. Muſas, ita dictas ab Helicone, monte Bœotiæ, non procul à Parnaſſo.

Pirenen. Pirene, fons Muſis ſacer, fluit è monte Acrocorintho, ad cujus radices Corinthus, Græciæ civitas eſt. Ita dictum ferunt à Nympha quadam Pirene, quæ, cùm dolore amiſſi filii contabeſceret, in fontem à Neptuno mutata eſt. Pallidam autem Perſius vocat, quia poetæ nimio ſtudio impalleſcunt.

Quorum, &c. Poetis præſtantioribus imagines, & ſtatuæ ponebantur, hedera coronatæ; quòd hedera Baccho ſacra ſit, cujus in tutela ſunt poetæ. Sequacem autem hederam appellat, quia facilè adhæreſcit, & ramulis ſuis ad arborum faſtigia prorepit.

Lambunt. Ambiunt.

Semipaganus. Pagani ſunt ruſtici, qui in pagis habitant, & ab urbanis ut barbari, & profani contemnuntur. Semipaganus, eſt, ſemiruſticus, ſemidoctus.

Sacra vatum. Intelligit ædem Muſarum, & Apollinis;

Quis expedivit pſittaco ſuum Χαῖρε?
Corvos quis olim concavum ſalutare,
Picaſque docuit verba noſtra conari?
Magiſter artis, ingenique largitor
Venter, negatus artifex ſequi voces,
Quòd ſi doloſi ſpes refulſerit nummi:
Corvos poetas, & poetrias picas

INTERPRETATIO.

venter jejunus, qui omnes artes addocet, & ingenium largitur etiam brutis, & avibus, qui ſubtiles illas, & ingenioſas facit ad conſequendas, & exprimendas voces humanas, quas natura ipſis negavit. Quòd ſi lucri ſpes affulgeat, ſi ſperent homines indocti, & egentes poſſe ſcribendo ditеſcere; ſtatim illi corvi poëtæ, & illę garrulæ, atque abſurdæ picæ, inſtar poe-

NOTÆ.

nis, ab Auguſto extructam, ad quam poetæ ſua deferre opera ſolebant, ut ibi ſervarentur.

Pſittaco. Docentur pſittaci pronunciare voces illas, *Ave*, *Salve*, *&c.* quibus Dominos, domum ſubeuntes, ſalutent. Χαῖρε vox eſt Græca, ſignificans *Ave*.

Corvos. Auguſtus ab Actiaca victoria cùm rediret, occurrit illi Romanus civis, corvum manu tenens, qui hæc humana verba protulit, *Ave*, *Cæſar victor*. Corvum hunc Auguſtus emit 20000 nummorum, hoc eſt, bis mille libris Gallicis, Italicis verò nummis ſcutatis circiter [quadringentis], & quinquaginta. *Macrobius lib. 2. c. 4.*

Artifex ſequi, *&c.* Qui venter inſtar periti artificis, dat facultatem feris, & avibus, ut aſſequantur voces humanas, ipſis à natura non conceſſas.

Doloſi. Quo homines, ut eſca doloſa, capiuntur. Eidem vota facere tunc ſolebant. Inde occaſio Satyræ.

Corvos. Corvi fient poetæ, & picæ poetriæ; nec tantùm loqui hominum more diſcent, ſed verſus, inſtar poetarum, facient, & melos Pegaſejum canent, hoc eſt, carmina dulciſſima, & optima, qualia ſunt, quæ elaborantur ad Pegaſi fontem. Sententia eſse etiam hæc poteſt: fient, non minùs inepti ad canendum, quàm corvi, & poetriæ non minùs inſulſæ, quàm picæ, tam audacter ſcribent carmina, tam fidenter illa

reci-

Cantare credas Pegaſejum melos.

INTERPRETATIO.

triarum, ita canent ſuaviter, ut audire te credas melos, quale in Parnaſſo ipſe poteſt audiri ſuaviſſimum.

NOTÆ.

recitabunt, ut credas te audire opera omnibus numeris abſoluta. Porrò, *melos*, hìc primam ſyllabam producit, ut in eadem voce Græca Homerus produxit, & Ennius in eadem Latina. De fonte Pegaſi, ſive Caballino, facta mentio eſt nota prima. Porrò non videtur Perſius, ut quidam rectè cenſent, hæc de ſeipſo ſcribere, quippe Romanus eques, genere opibuſque florens. Tum, qua fronte cenſuram morum publicorum tam fidenter ſuſcepiſſet, turpe lucri ſtudium, & egeſtatem in limine profeſſus?

SA-

SATYRA I.

Invehitur in varia poetarum, & oratorum vitia.

O Curas hominum! ò quantum eſt in rebus inane.
A. Quis leget hæc? P. Min'tu iſtud ais?
A. Nemo Hercule. P. Nemo?
A. Vel duo, vel nemo: turpe, & miſerabile. P. Quare?
Ne mihi Polydamas, & Trojades Labeonem
Prætulerint? nugæ. Non, ſi quid turbida Roma

INTERPRETATIO.

O ineptas hominum curas! ò quantum inanitatis in rebus humanis eſt! Quis hæc, ò Perſi, quæ tam præclarè incipis, leget? Tune, ò amice, me alloqueris? tùne mihi iſtud dicis? Ita eſt, teipſum alloquor: nemo ea leget profectò. Itane eſt, nemone iſta leget? Duo ad ſummum, ea legent, vel potiùs nemo unus leget: quod ſanè indignum eſt, & miſerabile. Cur autem? Scilicet vereris, ne Labeonem, Polydamas quiſpiam, & Trojanę matronę mihi prę ferant? quaſi verò ea me ratio deterrere à ſcribendo debeat. Erras, ſi, in æſtimandis rebus, ſtandum putas judicio Romanorum. Non, ſi quid illi contemnunt, accedere debes ad eorum opinionem, aut de illorum judicio, tanquam de iniqua truti-

NOTÆ.

O curas hominum &c. Fingitur Perſius ſatyram inchoare ab hoc verſu; tum ſupervenire amicus, à quo interpelletur ſubito, & à ſcribendo deterreatur, eo nomine, quòd, quæ ſcribit, à nemine legenda ſint.

Hercule. Olim dicebatur, ita me Hercules adjuvet; deinde, brevitatis cauſa, me Hercules; denique Hercules, vel Hercule.

Vel duo, vel. Quidam hęc verba Perſio tribuunt, quaſi diceret, vel duo, vel tres iſta legent: tum amicus reſponderet: nemo unus leget.

Polydamas. Sumptum eſt hoc ex Iliadis libro 22. ubi

Elevet, accedas, examenve improbum in illa
Caſtiges trutina, nec te quæſiveris extra.
Nam Romæ quis non? Ah, ſi fas dicere; ſed fas;
Tunc, cùm ad canitiem, & noſtrum iſtud vivere triſte

INTERPRETATIO.

na: reprehendendo admodùm laborare. Noli te quærere extra te; noli te ex aliorum judicio, & ſenſu potiùs, quàm ex tuo æſtimare. Nam Romæ quis non eſt rerum iniquus æſtimator? Cujus judicium, cujus vita non eſt corruptiſſima? Ah! ſi mihi fas eſſet vitia Romanorum inſectari liberè? Cur autem non licet? nonne fas videtur eſſe, cùm intueor ipſorum ſenum pueriles occupationes, & vitam gravitatis, & virtutis, in ſpeciem, plenam? ubi aſpicio noſtras virorum, poſtquam ex ephebis exceſſimus, curas, & ſtudia; cùm ſapientes, & ſeveri exiſtimari volumus, & cenſores adoleſcentum eſſe? tunc, tunc, mihi temperare non poſſum quin ſatyram ſcri-

NOTÆ.

Hector ſtatuit in ſingulare certamen cum Achille deſcendere, aitque, ni id faciat, vereri ſe reprehenſionem Polydamantis, ac Trojanarum. Eadem allegoria utitur Cicero ad Atticum, ubi per Trojadas ſeu Trojanas, Romanos imbelles, & effœminatos intelligit. Polydamantis, Trojani Principis, nomine Neronem deſignat. Attius, ſive Accius Labeo, infacetus poeta, Neroni carus.

Elevet. Elevare interdum eſt extollere, augere: interdum, minuere, criminari, damnare, ut hoc loco. Turbidos autem Romanos vocat, qui non ex ratione, ſed ex perturbatione, vitioſa temerè, ac turbidè judicent.

Examen. In libra eſt jugum, ſeu tranſverſum ferrum, ex quo hinc inde pendent lances. In medio jugo prominet examen, hoc eſt, acumen ferreum, ſeu ſtylus, aut lingula: includitur autẽ illa lingula in oblongo foramine, quod eſt in anſa: qua libra tota tenetur manu: in quo foramine ſi ſe lingula contineat, neque huc, vel illuc vergat, intelligitur eſſe libra in equilibrio. Caſtigare autem examen, eſt digito libram, ſeu libræ jugum percutere, & compeſcere, ut tẽperetur, ac poſt agitationem cõquieſcat, & quò vergat examen, cognoſcatur.

Canitiem. Vel ſignificat reve-

Aſpexi, & nucibus facimus quæcumque relictis,
Cùm ſapimus patruos; tunc, tunc, ignoſcite.
A. Nolo.
P. Quid faciam? ſed ſum petulanti ſplene cachinno.
Scribimns incluſi, numeros ille, hic pede liber
Grande aliquid, quod pulmo animæ prælargus anhelet,

INTERPRETATIO.

bam: parcite, ò Romani, ſi veſtros mores inſector. Abſtine porrò, nolo, ſcribas quidquam. Quid faciam igitur? an ſilebo, ut mones? ſed ſum ad riſum, & dicacitatem propenſior, abſtinere me non poſſum. Componimus in muſeum abditi, alius verſibus, alius ſoluta, & libera pedibus oratione; ſcribimus, inquam, aliquid ſublime, & ampullatum, quod anhelanti pulmone, & voce contenta recitemus. Nimirum tu populo hæc declamabis è loco ſuperiori, pexis capillis, & recenti veſte, eaque candida, & nitida indutus, gerens annulum inſignem grandi gemma, qualem die tuo natali geſtas; poſtquam tibi fau-

NOTÆ.

reverà ſenectutem, vel gravitatem quandam ſenilem, quam Romani affectabant, ut virtutem ſimularent.

Noſtrum vivere. Noſtram vivendi rationem: Græca locutio eſt, Græci enim infinitivo utuntur, tanquam nomine ſubſtantivo.

Nucibus, &c. Pueri nucibus delectantur: itaque nuces reliquiſſe, eſt, ad grandiorem ætatem perveniſſe.

Cùm ſapimus, &c. Ideſt, cùm imitamur patruos. Patrui ferè ſunt ſeveri in ſuos nepotes, itaque patruus pro caſtigatore, & cenſore juniorum ſumitur, ut nepos pro diſſoluto, & prodigo,

Splene. Splen ſedes riſus eſſe dicitur, ut iræ jecur. Cachinno eſt hìc nominativi caſus; cachinno, cachinnonis; & ſignificat deriſorem, hominem in cachinnos effuſum.

Scribimus. Cohærent iſta cum primo verſu: *O curas hominum, &c.* Undecim, qui à primo numerantur, verſus, ſunt interjecti: & dicuntur à monitore per parentheſim. Inſectatur poetas inanem gloriam putidè aucupantes; idque in ſua perſona, quod magis eſt ſatyricum.

Numeros. Verſus, qui pedibus, ac numeris aſtricti ſunt.

Animę prelargus. Animę

Scilicet hæc populo, pexuſque, togaque recenti,
Et natalitia tandem cum ſardonyche albus,
Sede leges celſa, liquido cùm plaſmate guttur
Mobile collueris, languenti fractus ocello,
Tun'; vetule, auriculis alienis colligis eſcas?
Auriculis, quibus & dicas cute perditus, ohe!

INTERPRETATIO.

ces aliqua dulci potione laveris, ut vox ſit tua liquidior, & clarior, atque ipſe oculis laſcivis molles geſtus edes inter recitandum. Tune, ò ſenex infelix, componis verſus tantùm ad ineſcandas hominum aliorum aures, & delectandas? hominum, inquam, à quibus ipſe, quamvis gloriæ avidiſſimus, tamen adeò putidè lauderis, ut inflatus iſtis laudibus immodicis, ac propè rumpendus, cogaris dicere, ohe, deſinite. At, inquis, quò pertinet didiciſſe, & ſcire aliquid, niſi erumpat iſta ſcientia, ut fermentum quoddam, & extendet ad aliorum cognitionem, & famam? niſi latenſimo in pectore innata gloriæ cupiditas, ut-caprificus, exeat foras, & emergat? En igitur, ò vates infelix, cur libris impalleſcas! cur te componendo maceres, ac fatiges! ò tempora, ò mores! adeò.

NOTÆ.

hîc pro ſpiritu, & anhelitu ſumitur; pulmo animę prelargus eſt, pulmo amplus, ac multo ſpiritu abundans, qui vocem ingentem emittit, &c.

Sardonyche. Sardonyx eſt gemma ſubrubra, & ſubcandida, colorem habens Sardii lapilli, qui rubeus, & Onychis, qui ferè albus eſt.

Albus. Vel, indutus veſte candida, recenti, ſplendida: vel, ſi magis placet, ob metum, & pallorem exalbeſcens initio dicendi.

Plaſmate. Græca vox eſt, potionem ſignificans, aut aliquid aliud medicaminis, quo vox mollis, ac lubrica redditur, & quaſi fingitur.

Mobile. Expeditum, & tractabile, ad vocem ſine aſperitate traducendam.

Colligis eſcas. Eſcas, ſive epulas, auribus, oculis dare, eſt oculos, aureſve aliqua re ſuavi oblectare, & quaſi paſcere.

Cute perditus Is propriè ſic appellatur, qui laborat aqua intercute: transfertur ad inanis gloriæ cupidum, qui laude numquam ſatiatur, ut hydropicus aqua. Poteſt etiam ducta eſſe translatio ab utre, cujus pellis ni-

Quò didiciſſe, niſi hoc fermentum, & quæ
ſemel intus
Innata eſt, rupto jecore, exierit caprificus?
En pallor, ſeniumque: ò mores! uſque adeòne
Scire tuum nihil eſt, niſi te ſcire hoc ſciat alter?
At pulchrum eſt digito monſtrari, & dicier,
hic eſt.
Ten' cirratorum centum dictata fuiſſe.
Pro nihilo pendas? Ecce inter pocula quærunt

INTERPRETATIO.

ne tua ſcientia nihil eſt niſi ab aliis cognoſcatur, niſi eruditus habearis? At glorioſum eſt deſignari digito; audire, qui dicant de te, hic ille poeta egregius eſt. Nonne magnum quiddam eſt verſus tam bonos condere, ut magiſtri eos dictent plurimis adoleſcentibus nobilibus quos inſtituunt? Ecce Romani, mediis in conviviis poti, & pranſi reſcire cupiunt, quid tractent egregia poetarum bonorum carmina. Tum aliquis indutus eleganti veſte coloris violacei, partem quamdam obſoleti, & inſulſi carminis recitat bal-

NOTÆ.

nimium inflata dirumpitur. Vide Martialem epigrammate ultimo Libri 4. & Horat. Sat. 5. lib. 1.

Ohe. Ea voce utebantur, cùm alicui rei finem eſſe impoſitum ſignificarent.

Fermentum. Intelligitur per fermentum eruditio, quæ poetam inflat, ac tumidum facit, (ut farina fermento intumeſcit) adeò ut eam intra ſe continere nequeat, quin oſtentet aliis.

Caprificus. Eſt ficus ſterilis, quæ naſcitur in parietibus, & ſaxa diſſicit. Notat hic inanem illam, & ſterilem doctrinam, quam gloriæ cupiditas foras profert ad oſtentationem, non ſine poetæ damno, & ignominia.

Senium. Vel, ridet poetam, qui ætate jam decrepita gloriolam aucupetur: vel ſumitur hìc ſenium, ut ſæpe, pro vultu ſevero, auſteriore vita, labore, & ſollicitudine, qua ſe macerant poetæ in condendis carminibus.

Cirratorum Cirri ſunt capilli criſpati, vel natura, vel arte, & calamiſtro, in annulos implexi, & cincinnos. Itaque cirrati ſunt juvenes eleganti coma, pexa, & compta cæſarie.

Ten' dictata fuiſſe? Tuane opera argumentum eſſe thematum, quæ componenda, vel memoriæ man-

Romulidæ ſaturi, quid dia poemata narrent.
Hìc aliquis, cui circùm humeros hyacinthina læna,
Rancidulum quiddam balba de nare locutus.
Phyllidas, Hyſipilas, vatum, & plorabile ſi quid

INTERPRETATIO.

butiens, & loquens naſo magis quàm ore; ac verſus de Phyllide, Hypſipile, & aliis tragicis argumentis, mollicula, & liquida voce recitans, verba frangit, atque abrumpit, ea palato molliter illidens: aſſentiunt illi convivæ, & applaudunt: age, nonne ille poeta poſt iſtos plauſus habet, unde ſibi gratuletur, ſperetque famam ſui nominis etiam poſt cineres manſuram? nonne terra tumuli ipſi levis eſſe debet? an non ex ejus ſepulchro flores, & violas naſcituras arbitraris? Jocaris dicet aliquis, & ingenio tuo dicaci, ac Satyrico nimiùm indulges. Ecquis eſt tam vecors, ut nolit mereri laudem, & famam populi, & cùm ea ſcripſerit, quæ in cedrinis

NOTÆ.

danda traduntur litteratis juvenibus; an id, inquam, ſpernis?

Dia. Ideſt, divina, polita, perfecta. Geſtiunt audire aliquod carmen.

Hyacinthina. Ejuſdem coloris, cujus eſt flos Hyacinthus, nempe qualem habet purpura violacea, ſed paulò clarior. Læna eſt veſtis villoſa, quæ aliis imponitur, qua utebantur in conviviis.

Balba. Balbus eſt, qui vitio linguæ voces malè exprimit. Quod autem eſt oris proprium, tribuitur hìc naribus, per quas nonnulli turpiter emittunt ſpiritum inter loquendum.

Phyllidas. Phyllis, Lycurgi Thracum Regis filia, Demophoontem Theſei filium amabat. Is ad Trojam profectus, cùm ſeriùs quàm promiſerat, rediret, illa ſpretam ſe ſuſpicata, laqueo ſibi fauces præcluſit.

Hypſipilas. Hypſipile fuit filia Thoantis, Regis Lemni, quæ cùm duos ex Jaſone liberos ſuſcepiſſet, ab eo ſpreta, & deſtituta fuit.

Plorabile, Si quod lamentabile argumentum à vatibus pertractatum eſt.

Eliquat. Eliquare propriè eſt, vinum, aut alium quempiam liquorem per ſaccum tranſmittendo defæcare, & percolare. Liquidum facere.

Eliquat, & tenero ſupplantat verba palato
Aſſenſere viri: nunc non cinis ille poetæ
Felix? non levior cippus nunc imprimit oſſa?
Laudant convivæ: nunc non è manibus illis,
Nunc non è tumulo, fortunataque favilla
Naſcentur violæ? Rides, ait, & nimis uncis

INTERPRETATIO.

ſcriniis mereantur aſſervari, non gaudeat relinquere poſteritati carmina egregia, quæ non metuant, ne deferantur ad falſamentarios, aut thuris, & aromatum venditores, ad conficienda mercibus involucra? O tu, quiſquis es, quem induxi hæc mecum modò loquentem, non is ſum, qui laudem omnem reſpuam, ſi quid paulò concinnius à me ſcriptitatum in lucem exierit (quamquam hoc admodùm rarum eſt) neque enim adeò ſum ſtupidus, ut laudis ſenſu caream: ſed nego laudẽ ipſam, & illas præclaras acclamationes, *Euge, belle*, quibus poeta excipitur,

NOTÆ.

re. Sic poeta per fauces certo modo verba tranſmittit, quaſi ut puriora, & liquidiora fiant.

Supplantat. Hoc de athletis propriè dicitur, qui alterum, cum quo luctantur, ſuppoſito pede dejiciunt, ac ſubvertunt, ita recitator ille ſyllabas ultimas ſupprimit, ac decurtat.

Cinis ille, &c. Cùm aliquem beatum eſſe ſignificabant, dicebant ejus cineres quietos fore, terram leviter ejus oſſa preſſuram ex ejus ſepulchro flores naſcituros.

Cippus. Lapis eſt, vel ſaxea columella, quæ ſepulchris imponi ſolet, cum aliquo elogio, & inſcriptione.

Imprimit. Premit, onerat.

Manibus. Manes propriè ſunt animæ mortuorũ. Hic pro ſepulchro vox hæc ponitur, quia exiſtimabant veteres mortuorum animas, ſive umbras, ut vocabant, in ſepulchris habitare, aut circùm illa oberrare.

Favilla. Eſt cinis calidus ignem tegens: buſtum intellige, quo mortui poetæ cadaver crematum eſt. Poſſunt autem hæc intelligi omnia, vel de poeta, qui carmen recitavit, vel de alio poeta, qui ea carmina ſcripſerit, quæ à nobili recitentur in convivio.

Uncis Naribus. Qui rident effuſè, ſolent nares extremas attollere, & corrugare. Hinc illud: Naſo ſuſpendere adunco, pro deridere.

Naribus indulges. An erit, qui velle recuſet
Os populi meruiſſe? & cedro digna locutus,
Linquere nec ſcombros metuentia carmina, nec thus?
Quiſquis es, ò modò quem ex adverſo dicere feci,
Non ego, cùm ſcribo, ſi forte quid aptius exit,
(Quando hæc rara avis eſt) ſi quid tamen aptius exit,
Laudari metuam, neque enim mihi cornea fibra eſt:
Sed recti finemque, extremumque eſſe recuſo
Euge tuum, & *Bellè*. Nam bellè hoc excute totum,

INTERPRETATIO.

ſpectandas eſſe tanquàm finem vati bono propoſitum. Expende enim illas adulantium voces: quid inanitatis non habent? ab ejuſmodi plauſu captando longè abſum, non ſcribo carmina ſimilia Iliadi Atti Labeonis, qui multo Elleboro bilem purgare ſolet, atque ingenium excitare: non molles elegias condo, quales poti, & pranſi nobiles, inter vina componunt: non alia id genus carmina, quæ vates locupletes in lectulis è citro fictis ſcribunt. Tu, ò pœta dives, noſti amicos adulatores convivio excivere; aſſeclæ, & comiti tuo veſtes donare; tum ſic eum alloqueris: Amo verum, dicito mihi, quid ſentias ve-

NOTÆ.

Cedro. Hæc arbor cariem non ſentit, ut etiam cupreſſus, immò quæcumque illinuntur ſucco cedri, ſunt à carie, tineiſque immunia.

Scombros. Scombri ſunt viles piſciculi; qui ſolent ineptis chartis, & inutilibus involvi, ut aliæ id genus merces, v.g. thus.

Rara avis. Alludit ad Phænicem famoſam illam avem, quam in orbe toto unicam eſſe Plinius ſcribit. vel, ad inuſitatas aves, aut peregrinas, qualis eſt corvus albus, cignus niger.

Fibra. Hic pro jecore ſumitur, quod multas habet fibras, & in quo voluptatis, & doloris ſedes ponitur, vel pro corde. Corneum autem hìc, eſt, ſenſus expers, durum, & quod amore laudis non tangitur: cornu enim ſenſu caret.

Eugè: *Bellè*. Duas illas

aſſen-

Quid non intus habet? Non eſt hic Ilias Attì,
Ebria veratro: non ſi qua elegidia crudi
Dictarunt proceres, non quicquid denique lectis
Scribitur in citreis. Calidum ſcis ponere ſumen;
Scis comitem horridulum trita donare lacerna:
Et, verum, inquis, amo; verum mihi dicito de me:
Qui pote? Vis dicam? nugaris, cùm tibi, calve,

INTERPRETATIO.

rè de meis carminibus. At quo pacto poteſt iſte, tuis ornatus muneribus, verum tibi de te dicere? Vis dicam ego? ajo te meras nugas, & ineptias ſcribere: nec mirum, cùm totus ſagina, & adipe diffluas; & venter obeſus tibi promineat uno pede, ac dimidio protenſus. O felicem Janum, qui, cùm haberet geminum vultum, & oculos in occipite, non poterat à tergo illudi, ſive aliquis, roſtrum ciconię porrectis digitis imitatus, eum quaſi tundere, ac vellicare iſto roſtro fingeret, ſive admoto ad aures pollice, & reliquam manum movendo, aſininas aures

NOTÆ.

aſſentatorias voces, quas tanti facis.

Ilias. Poema de excidio Trojæ, quæ dicebatur etiam Ilium.

Atti. Attius Labeo poeta inſulſus, Homeri totam Iliadem ad verbum converterat in ſermonem Latinum, idque inornate, & ridiculè.

Veratro. Veratrum eſt album Elleborum, quo purgatur cerebrum, & ingenium acuitur.

Elegidia. Parvas elegias.

Crudi. Laborantes cruditate ſtomachi, ob nimium cibum, & indigeſtum.

Lectis. Solebant poetę recumbentes in lectulis ſcriptitare: fiebant autem è citro, arbore pretioſa, divitum lectuli.

Sumen. Quaſi ſugimen: eſt mamma ſuis: ex qua fiebat genus farciminis, Romæ olim in deliciis habitum. Ponere, hìc, eſt apponere, epulandum dare.

Horridulum. Frigore trementem.

Qui pote? Quomodo id fieri poteſt? nempe ut verum tibi de te dicat. Pote neutrum eſt à latino veteri vocabulo Potis, & hoc pote, ideſt, potens, ſive poſſibilis, & hoc poſſibile.

Calve. Irridentis eſt: ineptum, ac hebetem notat.

Pinguis aqualiculus protenſo ſeſquipede extet.
O Jane, à tergo quem nulla ciconia pinſit,
Nec manus auriculas imitata eſt mobilis albas:
Nec linguæ, quantum ſitiat canis Appula, tantum.
Vos, ò patritius ſanguis, quos vivere fas eſt,

INTERPRETATIO.

repræſentaret; ſive linguam tantam exereret, quantam canes exerunt in Apulia ſitientes. At vos, ò Romani nobiles, quibus licèt honeſtè vivere, & cum dignitate, videte, ne quis adulator vos imprudentes à tergo irrideat. Petitis v. g. ab ejuſmodi aſſentatoribus, quid dicat populus de veſtris carminibus. Enim verò (illi reſpondent) quid poteſt aliud populus dicere, niſi ea carmina eſſe admodùm numeroſa, & profluentia, adeò lævia, & polita, ut eorum juncturæ ne deprehendi quidem poſſint, ungue admoto, & impreſſo? adeò exactè compoſita, ut nulli fabri li-

NOTÆ.

Aqualiculus. Vas eſt ex quo eſcam porci ſorbet; item ipſius porci venter: hìc pro ventre obeſo ponitur, qui in anteriorem partem turgeat: homines autem craſſi, & pingues, item abdomini ſervientes, & gulæ, vix ingenioſi ſunt.

O Jane. Janus Italiæ rex antiquiſſimus, cùm eſſet prudentiſſimus, ac præteritorum memoria uteretur ad providentiam futurorum, bifrons appellatus eſt, ac duplicem vultum habere dictus, adverſum, & averſum.

Ciconia. Digitorum altero, quem indicem vocamus, extento, altero ſubjecto, nempe pollice, ciconiæ roſtrum exprimitur.

Pinſit. Pinſere? eſt crebrò tundere ut aves, quæ roſtro aliquid percutiunt. Hinc piſtor, qui farinam tundendo ſubigit.

Albas. Aſini aures introrſum pilis albis ſparſæ ſunt.

Nec lingua, &c. Ordo eſt: nec ſannio quiſpiam imitetur tantum linguæ, ſeu linguam tantam; tam longè extenſam, quantam porrigit ſitiens canis Appula. Eſt Apulia regio Italiæ ſicca, & arida.

Patritius ſanguis. Primi Senatores à Romulo creati, vocati ſunt patres, & eorum filii, Patritii: ſumitur hìc pro quibuslibet nobilibus.

Vivere. Quos nulla res, non ignobilitas, non rei familiaris anguſtia, cogit fa-

mam

Occipiti cæco, poſticæ occurrite ſannæ.
Quis populi ſermo eſt? quis enim? niſi carmina molli
Nunc demum numero fluere, ut per læve ſeveros
Effundat junctura ungues? ſcit tendere verſum
Non ſecus, ac ſi oculo rubricam dirigat uno:

INTERPRETATIO.

gnarii rectiùs notent rubrica lineas in trabibus, oculo uno aperto, altero clauſo. Dicent Muſas vobis fávere ſcilicet, ac, ſive in mores, ſive in luxum, & divitum ſumptus profuſos ſcribatis, vos id egregiè, ac ſplendidè facere. Videmus nunc aliquos in tractandis heroicis argumentis verſari, & graves ſententias proferre, qui vix commodè levia quædam argumenta, ut odas, epigrammata, & alias ejuſmodi nugas, Græculorum more, ſcribere poterant; qui vix habebant ſatis induſtriæ, & artificii poetici ad deſcribendam ſylvam aliquam amœnam, aut ad laudandum rus fructuum copia redundans, & ruſticorum vaſa viminea, focum, feſta celebrari ſolita in honorem Palis Deæ ruſticorum, in quibus accenduntur pyræ è fœno, & ſtipulis cum ingenti fumo;

NOTÆ.

mam indecoram captare, adulatoribus ſervire. Vel: qui vivitis occipite cœco, qui Jani non eſtis.

Occipiti, &c. Occurrite illis ſannis, vitate ludibria, & cavete, quæ fiunt illis, qui habent cæcum occiput, qui carent oculis in poſteriore capitis parte. Sanna fit, cùm aliquis alium irridet contorto vultu, labiis contractis, &c. Poſticus, poſtica, poſticum, eſt id, quod à tergo fit, anticum, quod ante oculos.

Quis enim? Quis alius poſſit eſſe populi ſermo, &c.

Ut per læve, &c. Ordo eſt: ita ut junctura effundat per carmen politum, & læve, ac tranſmittat ſeveros ungues. Artifices, & marmorarii hinc intelligũt benè juncta eſſe duo marmora, ſi ungues commiſſuram explorãtes non adhæreſcant, ſed inoffenſi effundant ſe in politum marmor, & tranſmittãtur ſupra juncturas, quaſi nullæ eſſent.

Scit tendere. Hæc populus de illo poeta dicere fingitur ab adulatore: Tam peritè ſcribit verſum, nihil ut in eo curvum, & pravum fit, non ſecus, ac ſi faber

Sive opus in mores, in luxum, & *prandia* regum
Dicere, res grandes noſtro dat Muſa poetæ.
Ecce modò heroas ſenſus afferre videmus,
Nugari ſolitos Græcè: nec ponere lucum
Artifices, nec rus ſaturum laudare, ubi corbes
Et focus, & porci, & fumoſa Palilia fœno;
Unde Remus, ſulcoque terens dentalia Quinĉti,
Quem trepida ante boves Diĉtatorem induit uxor;

INTERPRETATIO.

quo ex rure orti ſunt Romulus, Remus, & Romanæ urbis proceres, & tu, ò Quinĉti Attili Cincinnate, qui terram arabas, cùm te uxor, Diĉtatoris inſignibus ante ipſum tuum aratrum induit, atque aratrum liĉtores domum tuam retulerunt. Perge, ò Poeta imperite, verſare in magnis argumentis, qui ne iſta quidem minuta traĉtare cum dignitate potes. Videas, qui deleĉtentur legendis, & imitandis Accii libris aſperis, & ſalebroſis, & tra-

NOTÆ.

lignarius, alterum oculum claudens, ſupra trabem funiculo dirigat lineam, & eam rubricâ, ſeu terra rubra, notet.

Prandia Regum. Vel Regum nomine Romanos divites intelligit, ut ſæpe Juvenalis; vel illaſtragicas Atrei, & Thyeſtæ epulas ſignificat.

Ecce modò, &c. Secundum poetarum vitium agitat: quòd argumenta ſuis viribus imparia ſumant ad ſcribendum.

Palilia. Hæc feſta celebrantur XI. Calend. Majas, quo die urbs à Romulo condita credebatur; & ignem e fœno conflatum paſtores tranſiliebant, ita ſe expiari arbitrantes.

Dentalia. Dentale eſt pars aratri, in qua eſt vomer, qui dentis inſtar tellurem mordet, ac ſulco atteritur.

Quinĉti. Quinĉtium Attilium, qui Cincinnatus, & Serranus etiam cognominatus eſt. Romani Diĉtatorem bello Samnitico creaverunt, in agro terram colentem. Is ad bellum profeĉtus, Conſulem Romanum ab hoſtibus obſeſſum liberavit, hoſtium ducem accepit in deditionem, & confeĉto poſt 16. dies bello ad aratrum rediit depoſita diĉtatura.

Trepida. Rei novitate percul-

Et tua aratra domum lictor tulit. Euge poeta.
Eſt nunc, Briſèi quem venoſus liber Accì;
Sunt, quos Pacuviuſque, & verrucoſa moretur
Antiopa, ærumnis cor luctificabile fulta.
Hos pueris monitus patres infundere lippos

INTERPRETATIO.

gœdia Pacuvii, quæ Antiopa dicitur ſtylo inculto, & inæquali ſcripta, quam Antiopam Pacuvius dicit habere cor luctificabile fultum ærumnis. Cùm autem videas patres jam ſenes hortari pueros, & monere, ut ejuſmodi poemata legant, non mirabere, ſi Latinus ſermo nunc tam corruptus eſt, ac mixtus verbis obſoletis; ſi eſt plenus etiam vocibus turpibus, & propudioſis, quas Romani juvenes culti, & po-

NOTÆ.

culſa; vel feſtinans, & ſedula.

Eſt nunc &c. Tertium quoddam poetarum vitium inſectatur, qui antiquam, & obſoletam ſcribendi rationem affectabant.

Briſei. Briſeus eſt Bacchi epithetum, ita dicti ab quodam loco in Lesbo inſula, ubi colebatur, vel à voce Græca, quæ tumidum, & æſtuantem ſonat: ita vocatur Accius poeta, vel quia poetæ ſunt in tutela Bacchi, vel quia tragici poetæ ſolent deſævire, atque ampullari vehementiùs. Legit Caſaubonus Briſeis, vultque eſſe tragœdiam quamdam de Briſeide, nota muliere apud Homerum; quod carmen compoſitum fuerit ab Accio, ut Antiopa à Pacuvio.

Venoſus. Inæqualis, turgidus: ut venæ, quæ in ſumma cute extantes, tortuoſæ, & inæquales ſunt.

Acci. Fuit Accius poeta vetus, æqualis Pacuvii: tragœdias ſcripſit ſumma ſententiarum gravitate; duriori tamen ſtylo.

Pacuvius. Poeta fuit Italus antiquiſſimus, Ennii nepos, tragicorum apud Latinos princeps.

Verrucoſa. Verruca eſt exiguum tuber, quod in articulis digitorum enaſcitur inſtar nodi. Significatur tumidus hujus tragœdiæ ſtylus, inæqualis, & horridior.

Antiopa. Fuit uxor Lyci Thebanorum Regis mater Amphionis, & Zethi: quæ à Jove gravida cùm eſſet, repudiata eſt à Lyco, qui Dircen duxit: ea Dirce crudelem in modum Antiopam vexavit: hinc ærumnarum illius cauſa, quibus ita erat
obſi-

Cùm videas, quæriſne, unde hæc ſartago loquendi
Venerit in linguas? unde iſtud dedecus, in quo
Troſſulus exultat tibi per ſubſellia lævis?
Nilne pudet, capiti non poſſe pericula cano
Pellere, quin tepidum hoc optes audire: Decenter!

INTERPRETATIO.

lituſi audiunt ſumma cum voluptate. Non te pudet, ò Cauſidice, quòd nequeas cauſam alicujus miſeri ſenis periclitantis defendere, quin laudari velis, quin captes, & aucuperis frigidam illam vocem applaudentium, *bellè, ac decenter dixit?* Urget Pedium accuſator, & ait: *Tu es fur.* Quid Pedius reſpondet? nempe figuras, & antitheſes adhibet: tum, quæ ſibi objiciuntur crimina, ita periodicè, ac numeroſè exponit, refellitque, ut ea librare, & quaſi in trutina appendere videatur, non ſine auditorum laude: *Pulchrè*, inquiunt, & *bellè*. Hoccine pulchrum, & bellum ducitis? Non vos pudet; ò Romani, huic oratori abblandiri? An me ad commiſerationem flectat naufragus, qui cantet, cùm flere potiùs debeat? egòne ſtipem illi dederim? Fers in humeris tabellam, in qua tuum naufragium deſcrip-

NOTÆ.

obſita, ut iis fulciri, & ſtare dicatur.

Sartago. Eſt patella ferrea, ore amplo, modico margine, in qua carnes, piſces, & farcimina friguntur, ac torrentur: ſumitur hic pro confuſione verborum obſoletorum, & farragine.

In linguas. In communem hominum ſermonem.

Dedecus. Loquendi corruptela.

Troſſulus. Equites Romani dicti ſunt Troſſuli, vel quia Troſſulum Etruriæ oppidum olim ſine peditum auxilio ceperunt; vel, quaſi Toroſuli, hoc eſt, pingues, & delicati.

Exultat. Applaudit, delectatur, tibi gratulatur.

Lævis. Imberbis, politulus.

Subſellia. Scamna theatri, in quo recitabantur tragœdiæ.

Nilne. Jam exagitat oratores, qui molem, & effœminatam eloquentiam conſectantur.

Tepidum. Vocat aſſentationes illas tepidas, quia illis fovetur ambitio patroni, ut quodam fomento calido.

Fur es, ait Pedio: Pedius quid? crimina raſis
Librat in antithetis, doctus poſuiſſe figuras:
Laudatur. Bellum hoc. Hoc bellum? an Romule, ceves?
Men' moveat quippe, &, cantet ſi naufragus, aſſem
Protulerim? cantas, cùm fracta te in trabe pictum
Ex humero portes? Verùm nec nocte paratum
Plorabit, qui me volet incurvaſſe querela.
Sed numeris decor eſt, & junctura addita crudis.

INTERPRETATIO.

tum eſt, & indulges cantui? Nec me tamen magis ad miſericordiam inflectet ſuis lacrymis, qui orationem noctu elucubratam, & ad ciendam commiſerationem operosè comparatam afferet. At enim noſtri homines, & poetæ hujus ætatis, rationem ſcribendi antiquorum, & poeſim, quæ durior erat, ac parùm polita, ornarunt ſuavi compoſitione, & jungendis pulchriùs numeris. Rectè omninò dicis: tales ſunt nimirum pulchri illi verſus, à nobili poeta ſcripti, quorum unus ita clauditur, ac deſinit; *Berecynthius Atyn*. Sequitur alter verſus ſimiliter deſinens: *Et qui cæruleum dirimebat Nerea Delphin*. Quid iſte, quàm bel-

NOTÆ.

Pedio. Pedius, Romanus civis, accuſatus ab Afris fuit, quòd Æſculapii fanum expilaſſet. Pedius verò hic ponitur pro Pedii defenſore; quia ſolent patroni eorum, quos defendunt, cauſam ſic tueri, ut ſi eſſet ſua.

Raſis. Quaſi dolatis, politis, limatis, benè tornatis.

Ceves. Cevere, eſt indecorè tergum agitare, ut canes, cùm dominis blandiuntur cauda. Per Romulum, auctorem Romanæ gentis, quemlibet Romanum intelligit.

Protulerim. E crumena proferam, ut ipſi dem.

In trabe. In navi, quæ tempeſtate fracta eſt, portas te pictum; ſeu portas tabulam, quæ te repræſentat in navi fracta naufragium facientem.

Sed numeris. Objectio eſt, ab eo facta, quem in hac ſatyra ſibi adverſarium Perſius facit.

Crudis. Inſuavibus, ut

ſunt

Claudere ſic verſum didicit *Berecynthius Atyn*
Et qui cæruleum dirimebat Nerea Delphin.
Sic, *coſtam longo ſubduximus Appennino*.

INTERPRETATIO.

le reſonat? *Coſtam longo ſubduximus Apennino*. At ſi hæc, ò Perſi, reprehendis, reprehendendus quoque Virgilius fuerit, cujus Æneidos initium hoc, *Arma, virumque cano*, eſt ſimiliter, atque alia, quæ memoraſti, turgidum, & inſtar ſpumæ inflatum, tam ſcabrum, & ſiccum, quàm cortex arboris, aut vetus ramus magni ſuberis, ſole, & ſiccitate excoctus. Ego igitur à te peto, quid putes tenerum eſſe, & legendum collo molliter identidem in alterum humerum inflexo? nempe, inquies, ejuſmodi ſunt iſti verſus: *Torva Mimalloneis implerunt cornua bombis*: *Et*

NOTÆ.

ſunt fructus acerbi, & crudi: Duros, & aſperos verſus intelligit.

Didicit. Subaudi, poeta nonnemo: ejus nomen tacet; Neronem vulgò ſuſpicantur. Eſt autem tota iſta Perſii reſponſio Ironica, in qua reprehendit recentiores Romanos, qui putabant ſe egregios verſus facere, cùm duos, treſve eodem modo clauderent, cùm unum ſpondaicum adhiberent, cùm uterentur metaphoris, licèt durioribus.

Atyn. Atys, puer à Cybele amatus, poſteà in arborem mutatus ab eadem fuit. Vocatur Berecynthius, quia Cybele in Berecyntho, monte Phrygiæ celebatur; quaſi Cybelejus. Porrò dicitur Atys ſeu Attys, & Atyn, ut eodem modo verſus iſte deſinat, ac ſequens: *Et qui cæruleum &c.*

Et qui &c. Et Delphin, qui mare natando dividebat. Hic verſus ex Neronis, vel alterius cujuſpiam carmine depromptus. De Arione loquitur, quem è navi projectum Delphinus tergo excepit. Nereus Deus marinus, pro mari ſumitur; *Nerea* eſt accuſativus Græcus, pro *Nereum*.

Sic coſtam &c. Coſtam Apennino ſubduximus, hoc eſt, nos Carthaginienſes, ut in Italiam penetraremus, latera, & rupes Apennini montis ferro, & aceto avulſimus. Depromptus verſus ex carmine, cujus erat argumentum bellum Punicum. Apenninus autem mons mediam Italiam à Septentrione in Meridiem ſecat. Verſus autem iſte, quamvis molliter fluere videatur, ob ſpondæum in quinta ſede poſitum, tamen

Arma virum, nonne hoc ſpumoſum, & cortice pingui,
Ut ramale vetus, vægrandi ſubere coctum,
Quidnam igitur tenerum, & laxa cervice legendum?
Torva Mimalloneis implerunt cornua bombis;
Et raptum vitulo caput ablatura ſuperbo

INTERPRETATIO.

raptum vitulo caput ablatura ſuperbo Baſſaris, & lyncem Mænas flexura corymbis, Evion ingeminat; reparabilis aſſonat Echo. An ejuſmodi verſus laudaremus, an faceremus, ſi quid haberemus maſculæ, & antiquæ eruditionis, ac virtutis? nempe ejuſmodi carmen, effœminatum, & enerve, pronunciatur voce, non ex imo pectore viriliter ducta, ſed formata in primoribus labris ſaliva madentibus, & in ore humido, ac blæſo verſantur iſta verba, *Mænas, Atyn, &c.* Neque ut iſtiuſmodi verſus condat Poeta, opus eſt ut pluteum verberet, unguesve arrodat. Quid agis tamen, ò Perſi, quid neceſſe eſt veritatem dicendo

NOTÆ.

vitioſus eſt ob metaphoram duriorem, qua partem montis coſtam appellat.

Pingui. Craſſo, inornato.

Ramale. Ramus ſiccus, ſtipes.

Vægrandi. Ingenti.

Subere. In ſubere: ſuber eſt arbor, cujus cortex admodùm ſiccus, & levis eſt. Quidam hunc verſum, *Ut Ramale vetus &c* Volunt eſſe Perſii reſponſionem laudantis Virgilianum carmen, & illud cum ramo probè coćto, minimè molli, & ſpumoſo, comparantis.

Torva, &c. Quatuor illi verſus excerpti ſunt è carmine quodam de Pentheo, Rege Thebanorum, qui cùm Bacchi Orgya irrideret, immiſit Bacchus ejus matri furorem, quo abrepta nato caput abſcidit, comitata cæteris Bacchantibus. Senſus eſt igitur: Bacchantes, in Pentheum irrumpentes, tubas terribiles horribili ſono inflarunt: ipſa Penthei mater, nati caput, quem ut vitulum videbat, amputatura, & cæteræ Mænades, habenis ex hædera factis agitantes lynces, à quibus currus Bacchi trahitur, ingeminant iſtam vocé, Evion: Echo illis aſſonat.

Mimalloneis. Bacchicis Mimallones dictæ ſunt Bacchãtes, à Mimanta Aſię mõte, ubi colebatur Bacchus.

Bom.

Baſſaris, & lyncem Mænas flexura corymbis,
Evion ingeminat: reparabilis aſſonat Echo.
Hæc fierent, ſi virtutis vena ulla paternæ
Viveret in nobis? ſumma delumbe ſaliva
Hoc natat in labris, & in udo eſt Mænas, & Atyn,

INTERPRETATIO.

aures delicatas hominum vellicare, & offendere? cave, ne proceres te ſuis ædibus excludant, aut certè frigidè, cunctanterque te accipiant: acerbiores ſunt tuæ ſatyræ: in his ſonat ea ſæpè Littera, quam canes exprimunt, cum aliquem impetunt, ac ringuntur. Per me verò non ſtabit, quin morem tibi geram: abſtinebo à ſatyris, omnia laudabo, & alba eſſe pronunciabo: mira, & præclara eſſe dicam, quæ ſunt vitioſiſſima. An hoc tibi placet, ò Romane poeta, quiſquis es? an jubes, ut ea omnia quæ facis, quæ ſcribis, nemo carpat, ac tangat, tanquàm ſi facer eſſet locus, quem ſordibus contaminare ſit nefas, & ubi angues duo ſint pingendi, quibus pueri moneantur, ne urina inquinent parietes? Faciam equidem, diſcedam ab loco iſto ſacro. Sed tamen Lucilius Urbis vitia eſt inſectatus in

NOTÆ.

Bombis. Bombus propriè ſonitus eſt, quem edūt apes.

Baſſaris. Baſſaris ſignificat mulierem Baccho addictam, Bacchi comitem, & ſacrificulam: Bacchus enim Baſſareus vocatur à poetis: vel, appellatur Baſſaris à veſte Mænadum propria, quæ Baſſaris dicebatur. Baſſaris autem appellatur in hoc loco mater Penthei, quia una erat è Bacchantibus: ipſe Pentheus vitulus ſuperbus vocatur, quia contemptor erat Bacchi, & ſub vituli ſpecie à matre lymphata videbatur,

Mænas. Mænades etiam appellatæ ſunt fęminæ Bacchi comites, à verbo Gręco, quod furere ſignificat.

Flexura. Bacchus utitur lyncibus pro equis: eas lynces flectere dicūtur, & ducere Bacchantes, ſeu Męnades corymbis, ideſt ramis hederarum intortis, quibus velut habenis utuntur. Corymbus propriè eſt fructus hederæ, inſtar racemi glomeratus.

Evion. Ideſt Bacchum: is enim cùm proſperè in gigantes pugnaret, ab Jove gratulante appellatus eſt Evios, ſeu Evius, voce græca, quæ bonum filium ſonat, aut, Euge fili.

Reparabilis. Echo voces loquentium iterat, & quaſi reproducit, ac reparat.

Summa, &c. Quæ ore humido

Nec pluteum cædit, nec demorſos ſapit ungues.
A. Sed quid opus teneras mordaci radere vero
Auriculas? videſis ne majorum tibi fortè
Limina frigeſcant: ſonat hic de nare canina
Littera. P. Per me equidem ſint omnia protinus alba;
Nil moror: euge, omnes, omnes bene miræ eritis res.
Hoc juvat? hìc, inquis, veto quiſquam faxit oletum,
Pinge duos angues. Pueri, ſacer eſt locus, extra
Meiite. Diſcedo. Secuit Lucilius Urbem,

INTERPRETATIO.

ſuis ſatyris, & homines improbos Lupum, & Mutium, graviter momordit impacto veluti dente. Ipſe Horatius amicis aperit omnia ipſorum vitia ridendo, & quaſi luderet, in intimos eorum animos pervadit, ut eos rodat, carpatque, facetus vates, & aſtutus in populo deridendo. Non licebit igitur mihi, hiſcere, ac voculam mittere? ne clam quidem, & in ſcrobem inſuſurrando aliquid? Nullo modo id facias. Atqui non obtinebis, quin ego in hoc libello, tanquam in ſcrobe, infodiam iſtas voces, & libello dicam; O libelle: vidi ipſe, omnes habent auriculas aſini, nemo unus ſapit. Hanc ego meam arcanam vocem, has meas ſatyras, quibus hominum vitia ridendo carpere amo, quæ nil tibi videntur eſſe, nulliuſque pre-

NOTÆ.

mido pronunciantur, languidiora ſunt, & ob ſalivam abundantem vix diſtincta: in primoribus autem labris plus eſt ſalivæ.

Pluteum. Pluteus eſt menſa, ſive abacus, in quo Poeta ſcribit verſus: ſolent autem tundere menſulam vates, ubi carmen è ſententia non ſuccedit: & cùm laborant in ſcribendo, ſolent ſcabere caput, ungues admordere.

Canina. Littera canina eſt R. quàm videntur iterare canes irati.

Angues. Per Angues deſignabantur numina, & genii locorum præſides; ſerpens enim æternitatis & immortalitatis eſt ſymbolum, quæ duæ dotes Deo maximè conveniunt. Angues parietibus templorum appingebant, ut admonerent-

Te Lupe, te Muti, & genuinum fregit in illis.
Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, & admiſſus circum præcordia, ludit,
Callidus excuſſo populum ſuſpendere naſo.
Men' mutire nefas, nec clam, nec cum ſcrobe?
A. Nuſquam.

INTERPRETATIO.

tii, non commutarem cum tota Iliade Attii Labeonis: pluris illas facio. Quicumque hauſiſti è Gratini ſcriptis veræ poeſeos ideam, ac formam; qui impalluiſti legendo Eupolide, hominum vitiis infenſo, & Ariſtophane; oculos in has quoque ſatyras meas conjicè: ſi fortè leges in illis aliquid elaboratum accuratiùs, & lima·um. Velim ex illa Græcorum lectione præparatum, & quaſi calefactum lectorem ad mea legenda cupide accedere: lector meus non ſit, quicumque odit, ac ſpernit Græcorum ſcripta, & ſapientiam, qui vitio illis vertit elegantiam in cultu cor-

NOTÆ.

rentur homines ſanctum locum eſſe; ut pueros anguium objecta ſpecie abſterrerent.

Genuinum. Adeò graviter eos momordit, ut ſibi dentes fregerit: genuini dentes vocantur, qui ſunt majores, & proximi genis, unde dicti ſunt genuini. Fuit autem Lucilius æqualis Scipioni Africano, oriundus ex Arunca urbe Italiæ; primus poetarum ſatyricorum Latinorum.

Suſpendere naſo. Deridere vitia populi. Qui alios rident, naſi extremam partem attollunt, & alios naſo videntur ſuſpenſos jactare velle.

Nec cum ſcrobe. Alludit ad Midæ fabulam. Is arbiter lectus inter Apollinem, & Pana, aut Marſiam, de cantus ſuavitate, Pana, vel Marſiam Apollini prætulit. Apollo iratus aures ipſi aſininas dedit; quas ita occultare non potuit, quin tonſor ipſius rem totam cognoſceret, eam tamen, propoſita mortis pęna, veritus aperire, in ſcrobem iſtas voces clam inſuſurravit: *Auriculas aſini Mida Rex habet*; tum ſcrobem terra operuit. Natæ arundines ex ea ſcrobe, & vento agitatæ, voces iſtas retulerunt; Porrò Perſius ſcripſerat, *Auriculas aſini Mida Rex habet*, qua voce Neronem deſignabat, verùm ſibi ab eo metuens, verſiculum mutavit, de ſententia Cornuti

ſui

P. Hîc tamen infodiam, vidi, vidi ipſe, libelle:
Auriculas aſini quis non habet? Hoc ego opertum.
Hoc ridere meum, tam nil, nulla tibi vendo
Iliade. Audaci quicumque afflate Cratino,
Iratum Eupolidem prægrandi cum ſene palles:

INTERPRETATIO.

poris, & delicatas eorum crepidas irridet, cùm ipſe ſordes, & negligentiam in cultu amet: non qui alios carpit, iiſque ſua vitia protervè obiiciens, luſcos, qui ſunt luſci, appellat, idcircò arrogans, & ſuperbus, quòd Ædilitate functus in Italiæ municipio aliquo, verbi gratia, Aretio, fregerit vaſa minora mercatorum, & menſuras iniquiores, brevioreſque juſto: nec qui philoſophiam contemnit, & mathematicorum numeros, lineaſque in pulvere, variis figuris diviſo, deſcriptas irridet, quique voluptatem ex eo longè maximam capit, ſi meretricem videat philoſopho

NOTÆ.

ſui præceptoris.

Hoc ego opertum. Has voces, quaſi ſcrobi, ita libello inſertas, & abditas. Adde, quòd ſatyra tota eſt opertum carmen, & myſterii plenum.

Hoc ridere. Satyricam hanc meam reprehenſionem, & cachinnos, quibus vitia hominum carpo. Infinitivus, Græco more, pro nomine ſubſtantivo poſitus.

Tam nil. Nihil eſſe dicitur, quòd nullius eſt pretii.

Iliade. Labeo, poeta inſulſus, totam Homeri Iliadem hoc eſt, poema de Trojæ excidio, ad verbum Latinè converterat ex Greco. Vendo autem, ponitur pro vendere: ideſt, malim unam ſatyram ſcripſiſſe, quàm Illiadem totam Latinè, ut Labeo, compoſuiſſe.

Audaci, &c. Oſtendit Perſius, quos lectores ſuarum ſatyrarum optet.

Afflate. Qui ex ea lectione amorem virtutis hauſeris, veritatis aura, & quaſi odore fueris afflatus.

Cratino. Eupolis, Cratinus, Ariſtophanes, poetæ fuerunt Græci, auctores priſcæ comœdiæ. Cratinus omnium antiquiſſimus, Athenis natus eſt, paulò ante bellum Peloponneſiacum. Ariſtophanes haud ita multò poſt Cratinum floruit: extant ejus comœdiæ facetiſſimæ. Hunc, ſenem appellat Perſius, vel ob ætatem, vel ob ejus in increpando

Aſpice & hæc, ſi fortè aliquid decoctius audis,
Inde vaporata lector mihi ferveat aure;
Non hic, qui in crepidas Grajorum ludere geſtit,
Sordidus, & luſco, qui poſſit dicere, luſce,
Seſe aliquem credens, Italo quòd honore ſupinus
Fregerit heminas Aretì Ædilis iniquas:
Nec qui abaco numeros, & ſecto in pulvere metas
Scit riſiſſe vafer, multùm gaudere paratus,

INTERPRETATIO.

procaciter inſultare, & barbam vellere. Ejuſmodi homines procul à meis ſatyris amando, denuntioque illis ut manè in forum ad edicta Prætorum audienda ſe con-

NOTÆ.

pando acerbitatem. Denique Eupolis eodem vixi tempore, quo Alcibiades, à quo in mare dejectus eſt, cum eum maledicis verſibus proſcidiſſet.

Decoctius. Metaphora ducta eſt à fructibus, qui ut matureſcant, decoquuntur à ſole, & acerbitatem ponunt: vel à vino, quod eò meliùs eſt, quò eſt magis coctum; ſic enim purgatur, & auſteritatem quandam, ac viriditatem amittit.

Ferveat. Magno numero, & frequens legat: vel magno ſtudio, & attentione.

Aliquem. Aliquo in numero, & pretio habendum.

Italo honore. Aliquo magiſtratu Romano, v. g. Ædilitate, qua in municipiis fungebantur cives Romani.

Supinus. Elatus, ſuperbus.

Heminas. Menſura eſt capiens dimidiam ſextarii partem.

Aretì. Pro, Aretii: eſt autem Aretium civitas Tuſciæ, nunc *Arezzo*. Ædiles in municipiis erant inſtar Conſulū Romæ.

Abaco. In abaco; in tabula plana, nigro colore imbuta, in qua mathematici figuras ſuas creta deſcribunt.

Pulvere. Suas interdum figuras geometræ, & mathematici delineabant in arena, & pulvere, quem idcircò eruditum pulverem Tullius vocat. Id autem faciebant, ut, ſi quid ab iis non rectè deſcriptum, & delineatum foret, faciliùs emendaretur.

Metas. Lineas, quibus figuræ geometricæ, ut me-

Si Cynico barbam petulans Nonaria vellat.
His manè edictum, poſt prandia Callirhoendo.

INTERPRETATIO.

Ferant, & ibi quæſtum faciant: poſt prandium verò, comœdias ſaturi ſpectent, ac genio indulgeant.

NOTÆ.

metis, & ſimilibus, terminantur.

Cynico. Cynici erant ſecta philoſophorum: dicti ſunt à voce Græca, quæ canem ſignificat, quia erant mordaciſſimi, & impudentiſſimi.

Nonaria. Meretrix, quæ hora nona proſtat.

Edictum. Sententię magiſtratuum edicta nuncupantur: manè autem forum frequentabant Romani, cùm ſicci adhuc erant, & ſobrii,

Callirhoen. Quidam volunt eſſe nomen comœdiæ cujuſdam, ad quam ſpectandam otioſi juvenes convenirent: alii meretricis.

SATYRA II.

E ſacrificio, quo Macrinus natalem ſuum diem celebrabat, ac vota Superis faciebat, occaſionem ſumit Perſius inſectandi varia hominum vota, quorum alia ſunt impia, alia levia, alia inter ſe pugnantia: ſub finem, quænam bona, & facienda ſint, docet.

HUnc, Macrine, diem numera meliore lapillo,
Qui tibi labentes apponit candidus annos;
Funde merum Genio! non tu prece poſcis emaci,

INTERPRETATIO.

Hunc diem natalem tuũ, ò Macrine, numera inter fortunatos, & albo lapillo nota, quia felici omine addit novum annum tuis præteritis: ſacrifica Genio, vinumque in illius honorem humi funde: ſcio te majoribus hoſtiis, & ambitioſis precibus, non indigere, quibus à Diis veluti emas ea, quæ ab iis precaris, & quæ non poſſis admittere, niſi iiſdem veluti corruptis. At

NOTÆ.

Macrine. Hic fuiſſe dicitur Plotius Macrinus, homo eruditus, & Perſii amicus. Solebant autem die natali amicorum, ad eos aliquid mittere munuſculi: ea cauſa fuit, cur ad Macrinum hanc ſatyram Perſius mitteret.

Lapillo. Quidam populi, Thraces, an Cretes? dies lætos albo, triſtes nigro lapillo notabant: deindè verò conjectis omnibus in capſulam calculis, lætos, candidoſque ſeparabant, iiſque ſe diebus tantùm vixiſſe judicabant, qui albo notati lapillo forent.

Labentes. Poteſt intelligi de anno elapſo, ea ſententia; qui annum ſuperiorem, & jam lapſum apponit reliquæ annorum ſuorum ſummæ, vel de anno imminente, qui inchoetur, appenendus ad reliquos, aliis annumerandus.

Candidus. Felix, ac fortunatus.

Genio. Genius erat Deus cujuſque quaſi privatus, & cuſtos, ita dictus à gignendo, quod unà cùm homine gigneretur, cum quo etiam mori dicebatur, vel qui genitum hominem ſuſcipiebat,

Quæ niſi ſeductis nequeas committere Divis.
Ac bona pars procerum tacita libabit acerra.
Haud cuivis promptum eſt, murmurque humileſque ſuſurros
Tollere de templis, & aperto vivere voto.
Mens bona, fama, fides, hæc clarè, & ut audiat hoſpes;
Illa ſibi introrſum, & ſub lingua immurmurat: O ſi
Ebullit patrui præclarum funus! & ò ſi

INTERPRETATIO.

magna nobilium Pars tacitas, & occultas preces faciet, dum thura Superis adolebit: non enim facilè eſt tollere iſtas preces obſcuras, & arcanas de templis, & ita orare, ut omnes ſcire non nolis, quid à Diis petas. Unuſquiſque clarè, & ut quilibet propè ſtans audire poſſit, hæc Diis precatur; ut ſibi mens bona ſit, fama integra, & fides: illa verò intus, & demiſſa voce rogat: O ſi patruus meus ſubito emori, ac præclaro funere mandari humo poſſet! ò ſi reperirem arcam nummis plenam inter arandum, propitio Hercule! utinam è tabulis teſtamenti delere poſſem nomen pupilli, cui heres ſum ſubſtitutus! ſanè ægrotat ille ſcabie, ac bile, nec diù videtur poſſe vivere. Ne-

NOTÆ.

bat, ac tuebatur. Unde vitæ, voluptatiſque præſes erat. Illi ſacrificium fiebat præcipuè die natalicujuſq; idque mero tantùm, & floribus. Eidem vota facere tunc ſolebant. Inde occaſio Satyræ.

Seductis. Vel corruptis, ut dixi, vel remotis à turba; aut clam Diis, iiſque quaſi abeſſe, & valere juſſis.

Acerra. Eſt thuribulum: totum ſacrificium ſignificatur; libabit, eſt, ſacrificabit.

Hoſpes. Quilibet externus, aut viator; aut quicumque ad viſenda templa accedit.

Ebullit. Pro Ebullierit; ita pro *dederim*, *dedim*; *comedim*, pro *comederim*, dicitur. Metaphora ſumitur ab aqua, quæ cùm fervet, exundat extra lebetem, effunditurque; ita mortui extra domum eiiciuntur, &c. Vel ſimpliciter ſignificat rem, quæ repente fit: quo ſenſu ſæpe verbum hoc uſurpatur. Itaque mors repentina patrui eſt intelligenda. Legunt aliqui, E-

 bul-

Sub raſtro crepet argenti mihi ſeria, dextro
Hercule: pupillumve utinam, quem proximus hæres
Impello, expungam! namque eſt ſcabioſus, & acri
Bile tumet: Nerio jam tertia conditur uxor.
Hæc ſanctè ut poſcas, Tiberino in gurgite mergis.
Manè caput bis, terque, & noctem flumine purgas.
Heus age, reſponde, minimum eſt, quod ſcire laboro,
De Jove quid ſentis? eſtne ut præponere cures

INTERPRETATIO.

Nerius felici fato jam tres uxores ſuas ſepelivit, & earum dote fruitur. Nempe ut hæc tam ſancta vota facias, manè bis, terque caput mergis in Tyberi, ut purior poſt nocturnum ſomnum fias, & Superis gratior, Agedum, reſponde mihi, pauca ex te reſcire velim. Quid ſentis de Jove? nonne illum hominibus omnibus anteponis? Cuinam verò hunc non anteponerem? Nonne Stajo illum ſaltem anteponis? an dubitas Jovem illi anteferre, quem noſti judicem corruptiſſimum

NOTÆ.

bulles, ab ebullo, ebullas, quod ſignificat, cum impetu prorumpo.

Seria. Vas fictile.

Hercule. Herculès præerat lucris fortuitis: Mercurius induſtria quæſitis.

Expungam. Eraſo, & ablato è tabulis teſtamenti ejus nomine, in ipſius demortui locum ſubſtituat; ſum enim poſt illum heres ſcriptus. Expungi propriè dicebantur milites, quorum nomina poſt miſſionem, aut mortem delebantur.

Nerio. Erat iſte Nerius fœnerator inſignis.

Conditur. Hoc eſt, ſepelitur. Leguntalij, ducitur, ideſt, illi nubit; ab illo domum ducitur.

Mergis. Ante preces, quas ſoliti erant manè fundere, corpus aqua viva ſpargebant.

Purgas. Os & manus poſt noctem diligenter abluebant, ut puriores ad precandum, aut ad ſacrificandum accederent.

Eſtne? Licet? Eſtne ut cures, pro, nonne curas, nonne facilè adduceris, ut illum præponas, &c.

Stajo.

Hunc cuiquam? Cuinam? Vis Stajo? an ſcilicet hæres?
Quis potior Judex, puerisve quis aptior orbis?
Hoc igitur, quo tu Jovis aurem impellere tentas,
Dic agedum Stajo? proh Juppiter! ò bone, clamet,
Juppiter! at ſeſe non clamet Juppiter ipſe?
Ignoviſſe putas, quia cùm tonat, ocyùs ilex
Sulfure diſcutitur ſacro, quàm tuque, domuſque?
An, quia non fibris ovium, Ergennaque jubente,

INTERPRETATIO.

mum, & pupillorum parricidam? Age igitur, dic ea quæ precaris à Jove, dic, inquam, Stajo: certe ille exclamabit indignitate precum tuarum perculſus; ò Jupiter, inquiet, quàm ſcelerata ſunt hæc vota! Quid ergo? homo improbus exhorreſcet, ac Jovem appellabit vindicem, ipſe Jupiter ſanctiſſimus ultorem ſe non ipſe inclamabit? An illum tibi tandem putas ignoviſſe, quia, cùm tonat, quercus citiùs petitur fulmine, quàm tuum caput, ac tua domus? quia cadaver tuum ictum fulmine in aliquo ſacro nemore non jacet expiandum ſacrificio, & ab omnibus evitandum, jubente poſt conſultas victimarum fibras Ergenna aruſpice, ac docente, quomodo ſacra eo loci fieri debeant: idcirco ne, inquam, Jovem irrides, & barbam illi vellis; Quidnam tandem eſt, cujus fiducia ſperes te ab illo ſemper au-

NOTÆ.

Stajo. Stajus Albius Oppianicus judex nefarius fuit, qui fratrem, & uxorem gravidam veneno ſuſtulit: de illo Cicero agit in oratione pro Cluentio. Hunc ironice vocat Perſius judicem optimum, & erga pupillos æquiſſimum.

Hoc igitur, &c. Has preces, quibus aurem Jovis fatigas, & pulſas.

Sulphure. Oriuntur fulmina è ſulphureis exhalationibus, unde & ipſa olent ſulphur.

Ergenna. Fuit hic Ergennas ſacerdos, & aruſpex peritiſſimus. Cùm autem dicit, *fibris ovium Ergennaque jubente*, ſenſus eſt, ab Ergenna præcipi ſacrificium: quod fieri ſolebat ad procurandum, ſeu expiandum locum fulmine ictum, inſpectis anteà ovium fibris ſeu ex-

Triſte jaces lucis, evitandumque bidental,
Idcircò ſtolidam præbet tibi vellere barbam
Juppiter? aut quidnam eſt, qua tu mercede Deorum
Emeris auriculas? pulmone, & lactibus unctis?
Ecce avia, aut metuens Divum matertera, cunis
Exemit puerum, frontemque, atque uda labella
Expiat, urentes oculos inhibere perita.

INTERPRETATIO.

audiendum æquis auribus, hunc tibi ſemper parciturum? An, quòd illi victimarum inteſtina obtuleris in ſacrificium, idcircò emptam à te iſto pretio gratiam illius, & ſcelerum veniam arbitraris? Ecce aliud votorum genus: avia, aut matertera ſuperſtitioſa, detrahit è cunis puerum, & frontem expiat, ac labella humentia, ut hac arte ſcilicet avertat à puero noxios, & peſtilentes oculos, qui pueros faſcinare, & inficere tacito veneno ſolent, Tunc palpat puerum manibus, & ſpem valdè adhuc incertam, & macram de illo concipiens, optat ſupplex, ut Craſſum, ac Licinium opibus æquet, precatur ut Reges, & Reginæ hunc puerum ſibi habere generum aliquando velint, hunc maritum puellæ; ut roſæ ſub ejus veſtigiis naſcantur. Aſt ego, ſi quem habuerim puerum, certè non

NOTÆ.

extis.

Bidental. Ita dicitur locus fulmine percuſſus, quia bidentibus, hoc eſt, ovibus immolatis conſecrabatur; unde illum calcare nefas erat; quare evitabatur. Apellat autem bidental ipſum hominem fulmine ictû, ut à Lucilio appellatur carcer homo dignus carcere.

Stolidam. Is alicui vellendam barbam præbere dicitur, qui ab illo irridetur, & afficitur contumelia.

Emeris. Quaſi, pretio perſoluto, illas tibi patentes habere debeas.

Lactibus. Lactes ſunt inteſtina pinguia pecudum.

Matertera. Soror matris, quaſi mater altera. Dicitur autem metuens Divûm, hoc eſt religioſa, ſuperſtitioſa; ſuperſtitio enim è nimio metu oritur.

Exemit cunis Ut præſentem ſiſtat ſacris, quę pro ipſius incolumitate fiunt.

Expiat. Purgat, tingit pio quodam ritu, ac ſalutari. Lutum e pulvere, & ſaliva con-

Tunc manibus quatit, & ſpem macram, ſupplice voto,
Nunc Licini in campos, nunc Craſſi mittit in ædes:
Hunc optent generum Rex, & Regina: puellæ
Hunc rapiant: quicquid calcaverit hic, roſa fiat.
Aſt ego nutrici non mando vota; negato
Juppiter hæc illi, quamvis te albata rogarit.
Poſcis opem nervis, còrpuſque fidele ſenectæ:
Eſto, age: ſed grandes patinæ, tucetaque craſſa

INTERPRETATIO.

non jubebo ejuſmodi vota pro illo fieri à nutricè; tuque, ò Jupiter, noli hæc audire, & illi annuere; quamviste albis induta veſtibus oraverit. Petis à Superis robur corporis, & ſanitatem, quæ ad extremam uſque ætatem te fideliter comitetur: bene eſt, laudo: tamen delicata fercula, quibus te obruis, & ingurgitas non patiuntur ut ſuperi hoc tibi concedant. Augere opes cupis: ob id conciliare tibi Mercurium ſtudes, immolato bove: fac, ò Mercuri, inquis, ut res mihi bene, ac feliciter, domuique meæ vertat, ut augeatur meum pecus multa ſobole. At id quo fieri tandem pacto poteſt, cùm tu infelix, tot victimas mactes, tot vitulos ignibus abſumas? Interim ſtolidus hic precator victimarum inteſtinis, & lu-

NOTÆ.

conficiebant, quo frontem, ac labia pueri inficiebant, &c. id autem fiebat octavo, aut nono poſt partum die, quo preces pro pueris concipiebantur, & iis nomen imponebatur: vocabatur is dies luſtricus, & nominalis

Urentes oculos. Nocentes virulentos. Homines quidā pueros ſolo aſpectu faſcinare, & iis morbos afflare, viruſque credebantur.

Licini. Licinius, libertus Auguſti, & Craſſus, qui contra Parthos pugnavit, fuere ditiſſimi, agros ingentes, & magnificas ædes habuere.

Albata. In ſacrificiis faciendis utebantur veſte candida, quæ morum integritatem, & candorem indicabat.

Tuceta. Tucetum eſt genus farciminis confectum è ſuillis carnibus, minutatim conciſis.

Craſſa. Ideſt pingula, adipata.

Annuere his Superos vetuere, Jovemque morantur.
Rem ſtruere exoptas, cæſo bove, Mercuriumque
Arceſſis fibra: da fortunare Penates,
Da pecus, & gregibus fœtum. Quo, peſſime pacto?
Tot tibi cùm in flammas junicum omenta liqueſcant?
Et tamen hic extis, & opimo vincere farto
Intendit, Jam creſcit ager, jam creſcit ovile,
Jam dabitur: jam, jam: donec deceptus, & exſpes
Nequicquam fundo ſuſpiret nummus in imo.

INTERPRETATIO.

luculento farto, ſe compotem voti fore ſperet, & hæc ſecum; Ager meus jam creſcere incipit, ovile impletur, jam id conſequar, quòd peto, jamjam obtinebo: donec illius nummis exhauſtis unus, qui in fundo crumenæ ſupereſt, ſe ſolum relictum, ac deluſum ingemiſcat, & raucum quaſi ſuſpirans ſonet. Si tibi pateras argenteas, & vaſa aurea ſignis impreſſa, dono dem, præ gaudio ſudabis, & ſudoris guttas effundes in parte læva pectoris, ubi eſt cor, quod tibi trepidabit, ac ſubſiliet. Ex eo, quòd auro ita delectaris, illud evenit, ut auro è ſpoliis hoſtium redacto inducas, & oblinas ſtatuas Deorum: Itaque, ſi animum induxeris beneficio aliquorum è quinquaginta fratribus, Ægypti filiis, quorum effigies ex a re ſunt in Apollinis Palatini porticu conſecratæ, tibi fuiſ-

NOTÆ.

Mercurium. Ille præeſt lucris induſtria partis.

Da fortunare. Fac ut Penates mei (Dii ſunt domeſtici; & ea vox hìc pro domeſtica re ſumitur) fortunent, hoc eſt, fortunati ſint: ut mea domus felix, & opulenta ſit.

Junicum omenta. Junices ſunt juvencæ, ſeu vitulæ: omentum eſt adeps, quo viſcera involvuntur, & qui igne ſolvitur, & liqueſcit, dum victimæ cremantur.

Farto. Fartum, ut hìc ſumitur, erat libum e farre, vino, melle, &c. ita dictum à farciendo, quòd multis erat rebus confertum: Legunt aliqui, *ferto*. Fertum, placentæ genus.

Crateras. A nomine cratera crateræ, vulgò dicitur,

Si tibi crateras argenti, incuſaque pingui
Auro dona feram, ſudes, & pectore lævo
Excuties guttas, lætari prætrepidum cor.
Hinc illud ſubiit, auro ſacras quòd ovato
Perducis facies: nam fratres inter ahenos,
Somnia pituitâ qui purgatiſſima mittunt,

INTERPRETATIO.

fuiſſe immiſſa per noctem ſomnia, quæ careant omni pituita, adeòque ſint puriſſima, & veriſſima, illos præcipuo habebis in honore, & barbam illis inaurabis. Auri amor in cauſa fuit, cur è templis expellerentur vaſa fictilia, in Thuſcia fieri ſolita, quibus olim Numa utebatur in ſacrificiis, & quæ ſolo Saturni tempore, ætate aurea, in uſu erant, atque urnæ ex argilla quibus Veſtales olim virgines utebantur. At heu! quàm ſunt homines rebus terrenis addicti, quàm ab Deorum ſtudiis, & moribus alieni! Cur hanc morum noſtrorum corruptelam in res ſacras, ac templa transferimus? Cur ex iſtâ putida noſtra cuticula, ex avaritia, & luxuria æſtimamus quid bonum Superis gra-

NOTÆ.

tur, crater crateris.

Incuſa. Incude fabricata, cudendo cælata.

Pingui. Craſſo, ſolido nitenti.

Pectore lævo. Lacrymas hìc aliqui expreſſas gaudio intelligunt per guttas, quæ illi homini excutiuntur, nempe ex oculis: ea porrò verba, *pectore lævo*, explicant, mente ſtolida, & læva. Te inſanum, ac ſtolidè geſtientem avaritia facit.

Letari. Subaudi, incipiet.

Subiit. Venit in mentem, contigit.

Ovato. Ex hoſtibus reportato, manubiali. Ovare eſt minorem triumphum agere, quia in eo mactabantur oves: boves autem in majori triumpho.

Perducis. Totas facies ex auro ducis, ideſt, excudis ſtatuas integras ex auro ponis: vel, ſuperficiem oblinis tantùm.

Fratres, &c. Belus rex Aſſyriorum Danaum, & Ægyptum filios habuit. Uterque liberos ſuſcepit quinquaginta, hic mares, ille fœminas. Fabulam vide apud Horatium Lib. 3. Od. *Mercuri, nam te, &c.* Ægypti filii conſulentibus dare reſponſa credebantur in ſomnis. Quidam hoc de Diis quibuslibet accipiunt, quorum ſtatuæ in templis proſtabant.

Pituita. Cùm redundat

Præcipui ſunto, ſitque illis aurea barba.
Aurum, vaſa Numæ, Saturniaque impulit æra,
Veſtaleſque urnas, & Thuſcum fictile mutat.
O curvæ in terras animæ, & cœleſtium inanes!
Quid juvat hoc, templis noſtros immittere
mores,
Et bona Diis ex hac ſcelerata ducere pulpa?
Hæc ſibi corrupto caſiam diſſolvit olivo,
Hæc Calabrum coxit vitiato murice vellus:

INTERPRETATIO.

gratumque ſit? Nempè ille voluptatum amor, & curandæ carnis ſtudium unguenta ex oleo, & caſia conficere ſuaſit; hic lanam Tarentinam injecit in aquam calidam, & infecit colore purpureo, qui lanæ ipſius proprius nativuſque non eſt: hic margaritas purgavit, & polivit, hic auri ramenta colligere, & redigere in maſſam, ex informi, & rudi fodinarum tellure, juſſit. Sed illa quamvis fiant improbè, & præpoſtero luxus, ac deliciarum amore, tamen hominibus utilitatem afferunt aliquam: ſed cuinam eſt uſui aurum in templis, ò Pontifices? nempe tam inutile Superis eſt, quam pupæ Veneri, quas illi puellę donare ſo-

NOTÆ.

in corpore humor frigidus, & aqueus, qui pituita dicitur, tunc ſomnia ſunt fallaciſſima, & inaniſſima, ut in delirantibus, & vinolentis accidit. Contra verò ſomnia putantur vera, ubi minimum eſt pituitæ. Moris erat apud Romanos fidem ſuperſtitioſam ſomniis adhibere.

Numæ. Fuit Numa rex Romanorum ſecundus, religione præſtans.

Impulit. Expulit, removit, excluſit è templis.

Urnas. Veſtales urnis ad ferendam aquam in ſacrificiis neceſſariam utebantur.

Pulpa. Eſt fruſtum carnis hic pro corporis curandi nimio ſtudio ponitur.

Sibi. Ut nitidior ſit, ut unguentis delibuta ſuavius oleat.

Corrupto. Ex caſia, & oleo mixtis, & dilutis fit unguentum quoddam optimum: corruptum dicitur oleum, quia odoribus immixtis adulteratur: caſia autem eſt frutex aromaticus.

Calabrum. Tarentum eſt civitas Calabriæ in Italia, ubi lanæ optimæ.

Vitiato. Adulterino, e meo-

Hæc baccam conchæ raſiſſe, & ſtringere venas
Ferventis maſſæ crudo de pulvere juſſit.
Peccat, & hæc, peccat, vitio tamen utitur: aut vos
Dicite, pontifices, in ſancto quid facit aurum?
Nempe hoc, quod Veneri donatæ à virgine pupæ.
Quin damus id Superis, de magna, quod dare lance
Non poſſit magni Meſſalæ lippa propago?

INTERPRETATIO.

ſolent. Quin id potiùs damus Superis, quod Meſſalæ nobilis filius, & quilibet divites ipſis dare non poſſunt, quamvis donis lances, & altaria cumulent? nimirum pectus ad omnia Jura Divina, & humana ſervanda benè comparatum, & compoſitum: In mente inſitas pe-

NOTÆ.

mentito, fucato.

Murice. Murex eſt genus quoddam conchylii, ſeu piſciculi concha incluſi, è cujus ſanguine tingitur color purpuræ ſimilis. Capitur hic piſciculus in mari Tyrio.

Baccam. Unionem, margaritam, quæ in concha naſcitur, & illi ſic adhæret; ut educi ſine arte, & induſtria nequeat. Raduntur etiam margaritæ, ut à callo quodam ſordibuſque purgentur: proprie bacca eſt fructus lauri, olivæ, ceraſi: gemmæ vocantur etiam baccæ, quia ejuſmodi fructibus ſimiles ſunt.

Stringere. In unum aſtringere crebris mallei ictibus; aut, igne conflare, vel, decerpere, colligere auri ramenta, & argenti.

Venas. Sulcos quoſdam in terra, in quibus eſt metallum, quod in maſſam collectum igne fervénti conflatur.

Vitio utitur. Ex iſtis peccatis luxus, & libido hominum capit utilitatem.

In ſacro. In loco ſacro, in templis.

Pupæ. Imagunculæ ſunt, & exiguæ ſtatuæ, quas puellæ habent in deliciis: eas autem, cùm nuberent, Veneri conſecrabant, tanquam his puerilibus nugis nuncium remitterent.

Lance. Romani in lancibus ponere ſolebant victimarum carnes.

Meſſalæ. Meſſala ſepties Conſul fuit: ex ejus ſtirpe prognatus eſt longo poſt tempore Cotta Meſſalinus, homo degener, gulæ, & ab-

Compoſitum jus, faſque animi, ſanctoſque receſſus
Mentis, & incoctum generoſo pectus honeſto?
Hæc cedo, ut admoveam templis, & farre litabo.)

INTERPRETATIO.

penitus virtutes, animum non leviter honeſtatis colore quaſi tinctum, ſed ea penitus imbutum. Hæc mihi da, & ſacrificium Diis offeram longè gratiſſimum, quamvis far ipſis tantùm offeram.

NOTÆ.

abdomini deditus.

Lippa. Vel, qui reverà lippus erat: vel hac voce ſignificatur juris improbitas. Lippus aliquando pro diſſoluto ſumitur.

Jus. Jus ad officia inter homines refertur; fas ad pietatem erga Deum.

Incoctum. Ducitur hæc metaphora à lana, quæ coquitur, cùm aliquo colore tingitur, & imbuitur.

Farre. Far erat idem in ſacrificiis, ac mola ſalſa, ſeu triticum cum ſale toſtum; hoc pauperes, quibus non ſuppetebant majores victimæ, ſacrificabant.

Litabo. Litare propriè eſt ſacrificiis Deos placare, ritè ſacrificare, impetrare, quod petitur. Vide Horat. Libr. 3. Od. Cœlo, &c.

SA-

SATYRA III.

Cohortatio ad ſtudium ſapientiæ.

NEmpe hoc aſſiduè? jam clarum manè feneſtras
Intrat, & anguſtas extendit lumine rimas:
Stertimus indomitum quod deſpumare Falernum
Sufficiat, quinta dum linea tangitur umbra.
En quid agis? ſiccas inſana canicula meſſes
Jamdudum coquit, & patula pecus omne ſub ulmo eſt;

INTERPRETATIO.

Itane hoc aſſiduè facies? nullusne tandē inertiæ tuæ modus, ac finis erit? Jam clara lux matutina feneſtras, licèt clauſas, penetrat, earumque rimas videtur dilatare: tu interim hìc ſtertis per tantum tempus, quantum ſufficiat ad edormiendam crapulam è vino graviſſimo collectam; dum in ſolari horologio umbra gnomonis, & indicis tangit lineam quintam. Quid agis? quæ eſt iſthæc inertia? Inſtat meridies; jam diu canicula torret meſſes, & ſub arboribus greges frigus captant. Ita loquitur unus è ſodalibus, aut moderatoribus nobilis alicujus adoleſcentis. Cui ſic reſpondet ille: Verumne eſt, quod ais? itane eſt? huc ſtatim acce-

NOTÆ.

Nempe. Inducitur, vel ſocius, vel magiſter, adoleſcentulum è lectulo excitans, increpanſque.

Indomitum. Quod vix à ſtomacho coquitur, & quaſi domatur digerendo.

Deſpumare. Propriè eſt ſpumas ex aliquo liquore tollere: hìc ſumitur pro digerere, concoquere. Dū excoquitur vinum, ſpumas agit, bullitque; deſpumare igitur Falernum, eſt crapulam pridianā edormire.

Quinta, &c. Significatur hora matutina undecima. Duodecim enim horas in die Romani numerabant, ſex poſt meridiem. Eſt autem hìc hypallage: poſtulat quippe ordo, ut dicatur linea quinta tangitur umbra ſtyli, ſeu gnomonis.

Canicula. Eſt ſydus quoddam, ſpeciem referens minoris canis, quo oriente calor augeri vehementer ſo-

 let:

Unus ait comitum. Verumne? itane? ocyus adſit
Huc aliquis; nemon? turgeſcit vitrea bilis,
Finditur: Arcadiæ pecuaria rudere dicas.
Jam liber, & bicolor poſitis membrana capillis,
Inque manus chartæ, nodoſaque venit arundo.
Tunc queritur, craſſus calamo, quòd pendeat
humor,

INTERPRETATIO.

cedat famulorum aliquis, nemo ne accurrit, ac veſtes præbet? Ubi hæc dixit adoleſcens, in iras prorumpit, ac vocem emittit adcò inconditam, ut aſinos omnes Arcadię credas rudere. Ubi veſtes induit, ſumit in manus librum, ac membranā tonſam, & pilis ſuis exutam, denique calamum. Sed queritur nunc, quòd atramentum nimis ſit ſpiſſum, & in calamo hæreat, nunc, quòd aqua nimis dilutum, vaneſcat, ſuumque amittat colorem; nunc, quòd idem calamus atramēti nimis diluti guttas duas, pluresve in papyrum effundat. O infelix puer, & in dies futurus infelicior! eò ne tandem redacti ſumus, hoccine modo vivimus? at ſi ita animo es averſo à Muſis, cur non litteris, ac virtuti nuncium palam remittis? quin paternam domum repetis, ubi otioſam, ac plenam deliciarum vitam vivas,

NOTÆ.

let: inſana dicitur quaſi æſtuoſa, aut rabiem canibus afferens.

Comitum. Sic vocabantur aliqui philoſophiæ magiſtri, qui divitum in ædibus habitantes, & in comitatum, ideſt familiam adſcripti, liberos ipſorum docebant.

Vitrea, Splendida, & pellucida, vel ejuſdem, ac vitrum, coloris.

Finditur. Ringitur, exclamat prę iracundia: quidam legunt, *Findor; ut Arcadia, &c.* Findor, inquit adoleſcens, & rumpor ira: ſanè, inquit præceptor; ſic enim clamas, ut aſinum rudentem imiteris.

Arcadia. In Arcadia majores aſini ſunt.

Pecuaria. Armenta pecudum.

Bicolor. Pars exterior membranæ, cui adhęrebant pili, ſeu lana, crocei coloris erat, ſeu lutei; interior candidi. Lege Martial. Lib. 1. Epigrammate, ut numeravi 3. & 58.

Arundo. Veteres utebantur ad ſcribendum arundine, ut nos penna, in arundine autem plures ſunt nodi.

Sepia. Sepia eſt piſcis, qui nigrum ex ore ſuccum effun-

Nigra quòd infuſa vaneſcat ſepia lympha;
Dilutas queritur, geminet quòd fiſtula guttas:
O miſer: inque dies ultra miſer, huccine rerum
Venimus? at cur non potiùs, teneroque columbo,
Et ſimilis Regum pueris, pappare minutum
Poſcis, & iratus mammæ lallare recuſas?
An tali ſtudeam calamo? cui verba? quid iſtas

INTERPRETATIO.

vas, & inſtar teneri columbi, aut Regiorum infantium molliter cupediis omnibus veſcaris? quin poſcis ut cibus in minutas partes à nutrice diviſus, & probè manſus in os tibi inſeratur? ac ejus nænias, cantilenaſque, ſi dormire nolis, repudias? An verò poſſum iſto calamo tam malè ap ato, & ſecto ſcribere? Cui dare te verba putas? quid iſtas mihi vanas excuſationes occinis? tu te ipſe deludis; in tuum damnum hæc tota cedet alea: effluit tibi, interim dum tempus ſomno, & otio teris, vita; tu eris olim omnibus, cùm nihil ſcies, ludibrio; patebit inertia tua, & imperitia, non ſecus ac vas ex argilla, ſi non benè coctum, ſi fractum

NOTÆ.

effundit, quo aquam turbat, cùm ſe à piſcatoribus capiendum eſſe videt. Iſte niger ſuccus, & ipſe interdum piſcis pro atramento ponitur, ob ſimilitudinem.

Ultra. Magis, in poſterum, ulterius.

Columbo. Solebant viri: ac fœminæ columbos domi alere magno ſtudio.

Pappare. Pappa, ut teſtatur Cato, eſt infantium cibus, itaque pappare, eſt pappas comedere, ſeu comedere cibos, qui minutim conciſi pueris à nutrice dantur, & iſte infinitivus pro ſubſtantivo adhibetur, poſcit minutas pappas.

Mamma. Mamma non hìc mamillam, quam infantes ſugunt, ſignificat, ſed matrem, aut nutricem, eſtque in genitivo caſu; recuſas lallare tuæ nutricis, aut matris, quia iratus es.

Lallare. Eſt canere vulgarem nutricum næniam, qua per hanc vocem, *Lalla*, ſæpe repetitam pueris ſomnum conciliant. Lallare autem in infinitivo ponitur pro lallatione, ſic, *vivere noſtrum*, dixit prima ſatyra pro *vita noſtra*. Recuſas igitur lallationem, & cantilenam, tuæ mammæ, recuſas dormire, provocatus cantu nutricis.

Suc-

Succinis ambages? tibi luditur: effluis amens,
Contemnere, ſonat vitium percuſſa, malignè
Reſpondet viridi non cocta fidelia limo.
Udum, & molle lutum es: nunc, nunc properandus, & acri
Fingendus ſine fine rota. Sed rure paterno
Eſt tibi far modicum, purum & ſine labe ſalinum;
Quid metuas? cultrixque foci ſecura patella eſt.
Hoc ſatis? An deceat pulmonem rumpere ventis.

INTERPRETATIO.

ctum ſit, contemnitur, cùm ipſo tinnitu vitioſum deprehenditur, & pulſanti malignè reſpondet. Tu inſtar udæ, molliſque argillæ nunc es, fingi mature, ac ſedulò & inſtar vaſis, fictilis, componi tandiu debes, donec tui mores ad omnem honeſtatem conformentur. Video, quid dicturus ſis, te opes avitas habere non contemnendas, nitidam, & cultam ſupellectilam, vaſa ſacra, quibus Diis ſacrifices domi, quietus, & periculi ſecurus; tibi nihil à paupertate metuendum eſſe; nec in litteras tantopere incùbendum, quibus nempe non indiges ad vitam tolerandam. Tunè igitur opes ſufficere putas ad beatè vivendum, contempta virtute, quæ ſapientiæ, & litterarum ſtudio maximè paratur? Ideòne ſuperbia intumeſcis, & pulmonem diſtendis præ faſtu, quòd in ſtemmate familiæ tuæ, quæ

NOTÆ.

Succinis. Succinere, eſt, ad vocem monentis eadem ſæpe reſpondere.

Tibi luditur. Proverbiũ eſt, ut iſtud, tibi feritur, ac metitur, hoc eſt, tua res agitur, tu damnum capies ex tua inertia, non ego.

Effluis. Poteſt eſſe ſenſus, otio, & mollitie difluis ſenſim, ac tabeſcis.

Vitium. Ideſt vitioſè, ſeu non clarè, raucè, ac ſurdè.

Malignè. Remittit parvum, & obſcurum ſonum: ſic maligna lux apud Virgilium eſt parva, & dubia.

Fidelia. Vas eſt fictile, ita dictum, quia fideliter ſervat, quæ in illo conduntur.

Rure paterno. In agro hæreditario, & à patre tibi relicto.

Far. Frumentum.

Salinum. Propriè eſt vas in quo ſal reponitur: omnem ſupellectilem ſignificat in hoc loco.

Patella. Vaſculum eſcarium, in quod aliquid è dapibus menſæ appoſitis conjiciebant, deferebant in focum, ibique religionis cauſa.

Stemmate quòd Thuſco ramum milleſime ducis,
Cenſoremne tuum, vel quòd trabeate ſalutas?
Ad populum phaleras: ego te intus, & in
cute novi;

INTERPRETATIO.

à Thuſcia originem ducit, milleſimus es ab tui generis principe, & auctore? vel quòd Cenſorem aliquem ex familia tua ſalutas trabeatus in tranſvectione? Oſtenta populo hæc inania ornamenta, nempè corporis, & fortunæ bona; ille plaudet tibi, teque mirabitur, ego miſerabor, & infelicem putabo, quippe qui te introrſum noverim, & ſciam eſſe veris animi bonis deſtitutum. Nihilne te pudet vivere inſtar Nattæ, diſſoluti, ac perditi adoleſcentis? quamquam & ille utcumq; excuſandus eſt, quia ſenſum ſuæ improbitatis, & miſeriæ nullum habet, ita vitiis occalluit, & obduruit; pinguedo craſſa in ejus præcordiis ita crevit, ut nihil ſentiat; itaque culpa caret, & quantum damni faciat, neſcit: immerſus eſt alto vitiorum gurgite, neque in aqua.

NOTÆ.

ſa adolebant. Focus verò ſignificat hìc ſacrum ignem quo utebantur in privatis ſacrificiis, quibus colebant Deos domeſticos.

Stemmate. Stemma eſt tabula, inſtar arboris deſcripta, ubi ſinguli rami ſingulas familias, vel perſonas ex una quadam ſtirpe ductas, notant. Eò major autem nobilitas, quò diſtant magis rami ab gentis principe, & capite: quia antiquior. Vide initium Sat. 8. Juvenalis.

Thuſco, &c. Nobiliſſimæ Romanorum familiæ fermè ab Etruria ducebant originem.

Cenſorem, &c. Erant Cenſores Magiſtratus Romanorum, qui emendandis civium moribus præerant. Quinto quoque anno luſtrabant civitatem, & nomen, opes, &c. cujuſque recenſebant: maximè verò turmas Equitum certis temporibus recognoſcebant, qui illis ſedentibus in foro ante Caſtoris ædem, & ſpectantibus, tranſvehebantur trabeati.

Trabeate. Ponitur vocativus pro nominativo. Trabea erat veſtis purpurea, & coccinea, &c.

Phaleras. Phaleræ ſunt equorum ornamenta, bullæ frænorum: tapetes, quibus teguntur, &c. itemque militum, & nobilium ornatus.

In cute. Nudatum veſtibus, phaleris, & externa ſpecie.

Non pudet ad morem diſcincti vivere Nattæ?
Sed ſtupet hic vitio, & fibris increvit opimum
Pingue; caret culpa; neſcit, quid perdat, & alto
Demerſus, ſumma rurſus non bullit in unda.
Magne pater Divûm, ſævos punire Tyrannos
Haud alia ratione velis, cùm dira libido
Moverit ingenium, ferventi tincta veneno:
Virtutem videant, intabeſcantque relicta.
Anne magis Siculi gemuerunt æra juvenci
Et magis auratis pendens laquearibus enſis

INTERPRETATIO.

aqua ſumma extat amplius, aut ullam emergendi ſpem habet. Tu verò potes intelligere, quid pecces, quid amittas, olimque feræ pœnitentiæ cruciatum non effugies. O Jupiter, non aliud ſupplicium de tyrannis ſume; cùm ſe in omnem crudelitatem, & flagitium effuderint, quam ut illis oculos aperias, fac videant dignitatem virtutis, ac dolore conficiatur, quòd eam neglexerint. Et verò an crudeliori ſupplicio affecti fuere homines, qui in tauro æreo incluſi gemebant? an majorem Damocli enſis è laqueari appenſus, & ejus capiti imminens, timorem attulit, quàm affert improbo cruciatus ſceleratæ conſcientiæ, cùm ita ſe alloquitur. Heu pereo miſer, & præceps in exitium ruo! quàm illæ formidines, quibus vexatur ob ſua ſcelera, taciſuſque rodi?ur, adeò ut illas aperire amicis, ac ne uxori quidem ſuæ, audeat? Equidem cùm eſſem parvulus, memini me oleũ oculis admoviſſe nõ ſemel, ut lippus eſſe, aut laborare ocu-

NOTÆ.

Natta. Natta fuit Romæ quidã prodigus, ac helluo.

Diſcincti. Diſſoluti, nebulonis. Metaphora ducitur à veſte diſſoluta, & diſcincta, quam geſtare ſolent ejuſmodi homines inertes, ac nequam.

Pingue. Neutrum pro ſubſtantivo; pinguedo, & adeps: in adipe autem nullus eſt ſenſus, ſed tantùm in nervis, & carne.

Bullit Ebullit, enatat, eminet in aquæ ſuperficie.

Moverit. Ad ſcelus excitaverit illorum ingenium.

Tincta veneno. Crudelitate imbuta, infecta omni acerbitate.

Siculi juvenci. Phalaris, Siciliæ Tyrannus, ſolebat homines æreo tauro includere, cui mox ignem ſubjiciebat, ac vivos, ululanteſque miſerè necabat.

Par-

Purpureas ſubter cervices terruit, Imus,
Imus præcipites, quàm ſi ſibi dicat, & intus
Palleat infelix, quod proxima neſciat uxor?
Sæpe oculos, memini, tangebam parvus olivo,
Grandia ſi nollem morituri verba Catonis
Diſcere, ab inſano multùm laudanda magiſtro
Quæ pater adductis ſudans audiret amicis.
Jure: etenim id ſummum, quid dexter Senio ferret,

INTERPRETATIO.

oculis viderer; idque faciebam, ne mandarem memoriæ orationem Catonis Uticenſis morituri, grandi ſtylo compoſitam, quam recitaturus eſſem ſcilicet, laudante vehementer magiſtro meo, & patre cum amicis invitatis eam audiente, ac metuentes graviter, ne inter declamandum peccarem. Et verò in illa ætate jure quodammodo videbar ludo potiùs quàm literis delectari: id unicè tunc optabam, ſcire, quid felix ille jactus in alea, qui ſenio dicitur, ferret lucri; quid detrimenti afferret ille, qui canicula vocatur, & quantum de nummis depoſitis adimeret: quo pacto in orcam jaciendæ nuces eſſent, ita ut ab ore vaſculi non aberrarem; ne quis turbinem buxeum callidiùs me torqueret loro. Verùm tu non ea jam ætate es, qua tunc eram: igno-

NOTÆ.

Purpureas cervices Caput Damoclis aulici, purpurea veſte induti. Damocles cùm laudaret adulatoriè felicitatem Dionyſii, Siciliæ Tyranni, fecit illi tyrannus vafer experiendi copiam. Hominem ad inſtructam regio luxu menſam jubet accumbere; ſed ſimul è laqueari enſem nudum equina ſeta ſuſpendi ſupra illius caput imperat. Damocles, hoc metu exanimatus, quàm anxia, & miſera felicitas Regum eſſet, agnovit, ſolvique ſe periculo rogavit. Cicero 5. Tuſc.

Catonis. Fuit ille nepos M. Porcii Catonis, Uticenſis dictus, quia poſt Pharſalicam pugnam receptis ſe Uticam in Urbem Africæ, ubi, ne veniret in manus Cæſaris, gladio ſe confecit.

Id ſummum. Videbatur mihi puero ſummus ille apex felicitatis, & votorum omnium, ſcire alea ludere. Senio erat ille jactus, quo quis puncta ſex afferebat in ſingulis teſſeris, quæ vulgò tres jaciebantur, eratque jactus omnium feliciſſimus; con-

Sciret, erat in voto; damnoſa Canicula quantum
Raderet; anguſtæ collo non fallier orcæ;
Neu quis callidior buxum torquere flagello.
Haud tibi inexpertū curvos deprehendere mores,
Quæque docet ſapiens, braccatis illita Medis,
Porticus, inſomnis quibus, & detonſa juventus.

INTERPRETATIO.

ignotum tibi non eſt quid in moribus curvum, quid rectum ſit: noſti quænam philoſophi Stoici doceant in ſua porticu, ornata pictis tabellis, pugnas Perſarum, & Medorum, cum Græcis exhibentibus, quæ juvenes philoſophiæ ſtudioſi, ſomno utentes parciſſimo, oleribus, ac pulte tantùm veſcentes, & tonſis inculti capillis, ſummo labore perdiſcunt. Litera Pythagoræ Samii, duos in ramos diducta, virtutis viam dextra parte poſitam tibi oſtendit: & tamen adhuc ſtertis, ignave adoleſcens, & ſtudia *negligenter capeſſis?* tuumque caput, laxatis, ac diſſolutis genarum compagibus, oſcitat, quaſi ab heſterna die ſomnum non vidiſſes. Habeſne aliquem propoſitum tibi vitæ tuæ finem, ad quem, ut ad ſcopum, tuas actiones velut arcum, dirigas? An temerè vivis, & vagaris, ut pueri, qui corvos, & aviculas teſtis, & glebis inſectantur, parum

NOTÆ.

contra infeliciſſimus, qui notas jaciebat ſingulas unico puncto, & canis; ſeu canicula vocabatur. Vide Martialem lib. 14. Epigrammate meo 11.

Orcæ. Orca fictile vaſculum erat anguſto collo, in quod pueri nuces conjiciebant; & quaſcumque in illud conjecerant, tanquam ſuas tollebant: quas verò extra vas abire contigiſſet, ea amittebant. Sunt qui orcam interpretentur turriculam, ſive pyrgum, unde tali effundebantur in tabulam.

Quæque docet &c. Non eſt tibi ignotum, quid doceat porticus ſapiens, ideſt, Stoicorum philoſophia. Chryſippus, & Zeno, Stoicorum antiſtites, docebant in porticu, quæ Græcè, *Stoa* dicitur: unde hujus ſectæ philoſophi Stoici ſunt appellati.

Illita. Picta, coloribus, & tabellis referta, in quibus viſuntur Medi, & Perſæ, pugnantes cum Athenienſibus, & ab iis victi. Braccæ autem ſunt femoralia, ſive alia quæpiam veſtimenta laxiora, & longiora, quibus Medi utebantur.

Detonſa. Stoici comam non

Invigilat, ſiliquis, & grandi paſta polenta.
Et tibi, quæ Samios diduxit litera ramos,
Surgentem dextro monſtravit limite callem.
Stertis adhuc? laxumque caput, compage ſoluta,
Oſcitat heſternum, diſſutis undique malis?
Eſt aliquid quò tendis, & in quod dirigis arcum?
An paſſim ſequeris corvos, teſtaque, lutoque

INTERPRETATIO.

num ſollicitus, quò te pedes ducant? an vivis in diem, nihil curans craſtinum? Id verò, qui faciunt, ſanè faciunt imprudentiſſimè: videas quippe illos, cùm graviſſimis laborant vitiorum morbis, cùm cutis jam intumeſcit, remedia, & helleborum petere; at ſeriùs: occurrendum eſt enim morbis, qui, ſi maturè non curentur, fruſtra medico peritiſſimo, qualis eſt Craterus, magnos auri montes pollicearis; morbum ille inveteratum non ſanabit. Itaque, ò miſeri mortales, maturè diſcite, quæ juvent ad animos veſtros curandos, & ad benè vivendum; quæ ſint rerum cauſæ; quid rei homo ſit, cur in lucem editus fuerit; quis optimus ordo ſervandus in rebus; quomodò hujus vitæ curriculum debeamus emetiri, & pericula, ut metas, ac flexus, molliter, & ſcitè declinare, unde incipiendum; ubi

NOTÆ.

non alebant.

Siliquis. Siliquæ ſunt leguminum tunicæ, & folliculi: hic pro quibuſvis oleribus ponuntur; Stoici enim carnibus ferè abſtinebant.

Polenta. Eſt farina hordeacea. Ex ea fiebat panis: item pulmentum quoddam vide Plin. lib. 18. c. 7. Ovid. 5. Metam. num. meo 12.

Litera. &c. Pythagoras philoſophus celeberrimus fuit è Samo inſula oriundus. Is duplicè hominibus quaſi viam vitæ propoſitam eſſe dictitabat; dextram nempe, arduam, & difficilem, quæ ad virtutem, & ſapientiam duceret: ſiniſtram verò, planam, & mollem, quæ ad vitia deflecteret. Hanc geminam viam explicabat per literam, Y, quæ, in duos veluti ſecta ramos, iſtud bivium indicaret.

Ex tempore vivis. Non ex ratione, & certo conſilio, ſed

Securus, quò pes ferat, atque ex tempore vivis?
Helleborum fruſtra, cùm jam cutis ægra tumebit
Poſcentes videas, venienti occurrite morbo?
Et quid opus Cratero magnos promittere mõtes?
Diſcite, vos miſeri, & cauſas cognoſcite rerum,
Quid ſumus, & quidnam victuri gignimur, ordo
Quis datus, aut metæqua mollis flexus, & unde.

INTERPRETATIO.

ubi ſiſtendum: quem in pecunia quęrenda modum adhibere deceat: *quid liceat optare*, quid utilitatis afferant opes, quantum ex iis largiendum patriæ, & propinquis: quo te in ſtatu vitæ, & qua in ſtatione voluerit eſſe Deus in hoc orbe terrarum. Hæc, inquam, diſce omnia: & ita tuo gradu, & conditione contentus vive, ut non movearis invidia, cùm aſpicies in penu divitis cauſidici, qui locupletes Umbros defendit, multa vaſa plena cibis, qui jam putreſcunt, & fœtent, tanta eſt illorum copia; cùm videbis piper, ac pernas dono datas illi à Marſis clientibus, ac piſces, in orca prima conditos, nondum defeciſſe, atque abſumptos eſſe, cùm alias orcas piſcium plenas domi adhuc habeat, ſibi donatas ab iiſdem, vel aliis clientibus. Hoc loco quiſpiam ex olido, & hirſuto militum genere, ita ratiocinabitur: Ego mea ſapientia, & virtu-

NOTÆ.

ſed ut res, occaſio, tempus, ſors tulit.

Quidnam. Quid acturi naſcimur, quam vitam vivere debemus.

Ordo. Hic ordo rerum à Deo præſcriptus eſt, ut erga Deum ipſum piè, erga alios juſtè, erga nos ſobriè vivamus. Per ordinem rerum, non malè Divinam Providentiam, quæ omnia ordinat, intelligas.

Meta. Vitam comparat cum curriculo, & ſtadio. In eo erat meta, quam oportebat curru circumflectere, & qui omnium optimè metam circumibat, non confractis rotis, ac inoffenſo curru, hic vicerat. Per flexum igitur metæ intelligit Perſius artem vitæ regendæ, & moderandę, vel etiam mortem, hoc ſenſu; diſcite, quàm brevis, ac fluxa vita ſit: ut enim meta finis erat ſtadii, & curſus, ita mors finis eſt vitæ. Unde flexus ætatis pro ſenectute uſurpatur à Tullio. Flexus autem hìc *mollis* dicitur, quia citò, & rapidè ſcienter, ac peritè debet peragi.

Et

Quis modus argento; quid fas optare; quid aſper
Utile nummus habet; patriæ, cariſque propinquis
Quantum elargiri deceat: quem te Deus eſſe
Juſſit, & humana qua parte locatus es in re.
Diſce: nec invideas, quòd multa fidelia putet
In locuplete penu, defenſis pinguibus Umbris,
Et piper, & pernæ, Marſi monumenta clientis,
Mænaque, quòd prima nondum defecerit orca.
Hic aliquis de gente hircoſa Centurionum

INTERPRETATIO.

tute contentus ſum, nihil requiro pretereà; neque curo ſimilis eſse Arceſilæ, Soloni, & miſeris philoſophis, qui ſe ad aſsequendam ſapientiam torquent, ac macerant, qui collo rigido, atque immoto, oculiſque humi defixis, incedunt, qui taciti ſecum immurmurant, ac rabioſos canes, colliſis dentibus, imitantur; verbaque, labris ex:enſis, ac projectis antrorſum, repetentes ex intervallo, quaſi in trutina librant, & expendunt, ſecum meditantes inania vacuæ mentis commenta, ſimilia ſomniis veteris alicujus ægroti, v. g. *quòd ex nihilo nihil gignatur, nihil in nihilum redire poſſit*. Hoccine tandem eſt, inquit iſte Centurio, propter quod impalleſcis, & te vexas? hoc ut mediteris, & expendas, prandio abſtines? His Centurionis dictis populus arridet, ac robuſti juvenes, militiæ dediti, cachinnis ſublatis applaudũt, Ego illi ſic reſpondeo. Finge

NOTÆ.

Et unde. Unde iſte metæ flexus molliter inchoandus ſit. Vel: unde, quibus ex cauſis mors oriatur.

Aſper. Recens cuſus, nuper ſignatus.

Fidelia. Vas vinarium eſt, aut eſcarium.

Umbris. Umbri fuerunt Italiæ populi, divites, & opulenti.

Marſi. Populi ejuſdem Italiæ.

Monumenta. Pignora benevolentiæ: dona, quę monent mentem patroni, ut cauſæ clientis recordetur.

Cliens. Cliens ille dicitur, cujus cauſa defenditur à patrono.

Mæna. Piſcis genus eſt.

Orca. Vas, in quo reponebantur ſalſamenta, & alia id genus.

Degente. Gens, natio, ſæpè ſumitur pro ſecta aliqua, & ordine hominum: ita natio poetarum dicitur.

Hircoſa. Hircus eſt alarũ ſive axillarum graveolentia,

Dicat; Quod ſapio, ſatis eſt mihi; non ego curo
Eſſe, quod Arceſilas, ærumnoſique Solônes,
Obſtipo capite, & figentes lumine terram;
Murmura cùm ſecum & rabioſa ſilentia rodunt,
Atque exporrecto trutinantur verba labello,
Ægroti veteris meditantes ſomnia; *Gigni;*
De nihilo nihil, in nihilum nil poſſe reverti.
Hoc eſt, quòd palles? cur quis non prandeat,
    hoc eſt?
His populus ridet, multumque toroſa juventus
Ingeminat tremulos naſo criſpante cachinnos.
Inſpice; neſcio quid trepidat mihi pectus,
    & ægris

INTERPRETATIO.

ge aliquem ægrotum ita medicum alloqui: quæſo te vultum meum, & venam micantem contemplare, neſcio quid ſit cauſæ, cur mihi cor palpitet, cur totum pectus horrore concutiatur, & halitus malè olens è faucibus ægrè animam ducentibus erumpat. *Hunc medicus* jubet continere ſe in lectulo, & quieti indulgere. Ille ubi ſe per triduum valuiſſe videt, ac pulſu æquali venas micare, oblitus medici conſiliorum, mittit in amici divitis domum, & rogat inde ſibi afferri lagenulam optimi vini Surrentini: mox ad balneum loturus pergit. Redit medicus, videt hominem pallidum; palles, inquit, amice. Hoc verò nihil eſt, inquit æger. Noli tamen id *negligere*: ait medicus: pellis tibi ſenſim flava intumeſcit. Tu verò, medice, pejùs, quàm ego, palles, Faceſſe, noli me tractare ſeveriùs, ut pupillos tutor ſolet: ego meum tutorem jam

NOTÆ.

tia, odor fœtidus, qualis eſt hircorum.

Centurionum. Centurio, centum militibus præeſt.

Arceſilas. Fuit philoſophus academicus inſignis ſua tempeſtate: is dicebat nihil ſciri poſſe. Solon unus fuit è ſeptem Græciæ ſapientibus: floruit Athenis, regnante Romæ Tarquinio Priſco.

Obſtipo. Quidam explicant, demiſſo.

Rabioſa ſilentia. Dicuntur canes rabidi non latrare.

Toroſa. Pinguis, obeſa; tori enim ſunt carnis muſculi; pulpæ.

Criſpante. Tremente naſo, & in rugas contracto.

Inſpice. Reſpondet Stoicus

Faucibus exſuperat gravis halitus, inſpice, ſodes,
Qui dicit medico, juſſus requieſcere, poſtquam
Tertia compoſitas vidit nox currere venas,
De majore domo modicè ſitiente lagena,
Lenia loturo ſibi Surrentina rogavit.
Heus, bone, tu palles. Nihil eſt. Videas tamen iſtud
Quicquid id eſt, ſurgit tacitè tibi lutea pellis.
At tu deteriùs palles: ne ſis mihi tutor:

INTERPRETATIO.

jam diu ſepelivi, vide, ne te quoque ſepeliam. Benè eſt, reponit medicus, taceo, & abeo. Igitur ille ægrotus, ubi ſe ingurgitavit cibis, alvi jam pallida pelle intumeſcente, lavat ſe in balneis, odorem tetrum è faucibus exhalans: at mox; ubi repetit epulas, & poculum accipit, horrore ſubito, ac tremore corripitur, & manus titubans illi poculum excutit aqua calida plenum; crepitat dentibus, qui præ horrore labiis contractis reteguntur & apparent; cibi excidunt ore: moritur; atque ad ejus funus deducendum parätur tibicines, cerei, ac tædæ; tandemque iſte delicatulus medici contemptor, in feretro collocatus, & unguentis perfuſus, deponitur pedibus in publicum verſis, ad januam; mox ad rogum, & tumulum deportatur à ſervis, qui

NOTÆ.

cus preceptor orationi Centurionis, neceſſarium eſſe philoſophiæ ſtudium, quod qui negligunt, ruunt in vitia præcipites, & malè pereunt; ut ægroti, neglecta medici curatione, intereunt.

Exſuperat. Legunt aliqui, & rectiùs, expirat.

Sodes. Vox blandientis, oro te, factum ex *ſi* & *audes*.

Majore. Ditiore.

Modicè ſitiente. Modicè ampla, nō multum vini capiente. Multum ſitit lagena, quæ multum vini capit.

Surrentina. Surrentum urbs Italiæ in Campania; hujus vina lenia, & ſalubria erant, maximè convaleſcentibus.

Bone. Vox blandientis.

Lutea. Pallida, crocea, prima ſyllaba longa, quæ brevis eſt, cum à luto fit luteus, ideſt, cœnoſus.

Tutor. Tutores erga pupillos fermè ſunt ſeveri: hinc tutor pro homine auſtero, & frigido ſumitur. *Se-*

Jampridem hunc ſepeli: tu reſtas. Perge, tacebo.
Turgidus hic epulis, atque albo ventre, lavatur,
Gutture ſulphureas lentè exhalante mephites.
Sed tremor inter vina ſubit, calidumque trientem
Excutit è manibus; dentes crepuere retecti;
Uncta cadunt laxis tunc pulmentaria labris:
Hinc tuba, candelæ; tandemque beatulus alto
Compoſitus lecto, craſſiſque lutatus amomis,

INTERPRETATIO.

qui ab eo, priùs quàm obiret pridie donati pileo fuerunt, & libertate, adeòque recèns facti cives Romani. Age nunc, ò philoſophiæ contemptor infelix, ſimilem eſse te illi ægroto agnoſce: explora tu ipſe tibi venam, manum pectori applica, nihilne immodici, & alieni caloris deprehendis? attrecta pedes extremos, & manus, nonne frigent? quid? an non cor tibi trepidat, & inſolito motu ſubſilit, cùm pecuniam aſpicis? quid, ſi olera, & viles cibi in frigidis lancibus tibi apponantur, ſi panis multo mixtus furfure, qualis è farina, plebeio cribro purgata, fieri ſolet? fauces tenta, ibi deprehendes ulcus tetrum, nempe gulam, quæ iſtis plebeis cibis contenta non ſit, ſeque illis

NOTÆ.

Sepeli. Pro *ſepelivi*.

Tu reſtas. Tu, qui mihi jam advenis, ut tutor novus, reſtas à me ſepeliendus. Vel, tune hìc reſtas adhuc? non abis?

Mephites. Mephitis eſt odor teter, qui maximè ex aquis ſulphureis, & corruptis emittitur: hìc animæ graveolentiam ſignificat.

Paratur. Balnei uſus frequens erat poſt ſumptum cibum. Sed ægris noxius, maximè hydropicis.

Trientem. Triens eſt genus vaſis, ita dictum, quia quatuor continet; eſt enim triens quatta pars numeri duodenarii.

Vina. Sæpe potabant in ipſis balneis.

Uncta. Pinguia, lauta.

Pulmentaria. Obſonia, cibi quilibet, Facta vox à pulte.

Tuba. Præcedebant funus nobilium tubæ; pauperum, tibiæ.

Lecto. Feretrum inſtar lecti ſternebant.

Lutatus. Unctus. Lutare eſt, luto inficere: hìc, accipitur pro ungere.

Amomis. Unguentis, aromatibus; quibus cadavera

In portam rigidos calces extendit; at illum
Heſterni capite induto ſubiere Quirites.
Tange miſer venas, & pone in pectore dextram,
Nil calet hìc? ſummoſque pedes attinge, manuſque
Non frigent? ingens ſi fortè pecunia viſa eſt,
Cor tibi ritè ſalit? poſitum eſt algente catino
Durum olus, & populi cribro decuſſa farina;
Tentemus fauces; tenero latet ulcus in ore
Putre, quod haud deceat plebeja radere beta.
Alges, cùm excuſſit membris timor albus ariſtas:
Nunc face ſuppoſita ferveſcit ſanguis, & ira
Scintillant oculi; dicíſque, facíſque, quod ipſe,
Non ſani eſſe hominis, non ſanus juret Oreſtes.

INTERPRETATIO.

illis offendi queratur. Nunc timore quateris, qui tibi capillos ariſtarum inſtar ſubrigit: nunc ira ſanguis tibi ſuccenditur, ut ſi fax illi ſupponeretur, & oculi ſcintillant; eaque dicis, ac facis, quæ Oreſtes ipſe, licet inſanus, tamen facilè videat eſſe hominis dementis, & ratione deſtituti.

NOTÆ.

ra ſolebant oblini.

Heſterni Quirites. Romani, vel à Romulo, qui dictus eſt Quirinus, vel, à Curibus, urbe primaria Sabinorum, quibus cum prima fœdera junxerunt, appellati ſunt, Quirites: ſervi autem non recenſebantur inter cives, niſi donarentur libertate.

Induto. Liberti pileum ſumebant, ut inſigne libertatis.

Subiere. Extulere, feretrum humeris impoſuere.

Catino. Patina, lancè.

Decuſſa. Purgata à furfure populi cribro, quod non excludit omne furfur, neque excutit: unde panis fit ater, & ſecundarius.

Radere. Perſtat in metaphora: ulcera enim, ſi quid aſperius affricetur, raduntur, & offenduntur: ita homo gulæ deditus reſpuit olera plebeja, qualis eſt beta: & ejus guttur iſtis cibis vellicatur, ac raditur.

Oreſtes. Filius Agamemnonis fuit, Græcorum Regis, qui cùm Clytemneſtram matrem interfeciſſet, furiis eſt agitatus, & in inſaniam actus.

SATYRA IV.

Magiſtratus gerendæ Reipublicæ imperitus. Aliena vitia cernunt omnes magis, quàm ſua.

REm populi tractas? (barbatum hoc crede magiſtrum
Dicere, ſorbitio tollit quem dira cicutæ)
Quo fretus, dic hoc, magni pupille Pericli?
Scilicet ingenium, rerum prudentia velox
Ante pilos venit, dicenda, tacendaque calles.
Ergo ubi commota fervet plebecula bile,
Fert animus calidæ feciſſe ſilentia turbæ,
Majeſtate manus: quid deinde loquere? Quirites,

INTERPRETATIO.

Adminiſtras Rempublicam, ò Alcibiades, pupille magni Periclis (finge hæc à Socrate illi dici) quibus tandē virtutibus es fretus, ut hoc à te rectè faciendum eſſe confidas? an ingenium tibi, & prudentia maturior ante ætatem venit? ante nes, quid tacendum, quid dicendum in loco ſit? Age ergo, ubi populus iratus excitaverit ſeditionem, libet tumultum ſedare, *prolatà*

NOTÆ.

Barbatum. Socratem intelligit Athenienſem Philoſophum, virum ſapientiſſimum, qui morte damnatus ab Athenienſibus, quòd de Diis perperàm ſentire diceretur, hauſto veneno è cicuta confecto, periit. Philoſophi autem barbam alebant.

Pupille. Alcibiadem intelligit, Græcorum Imperatorem, qui tutorem à patre accepit patruum ſuum Periclem. Volunt aliqui, ſub Alcibiadis perſona, caſtigari Neronem.

Pericli. Pericles Dux Græcorum fuit maximus, idemque orator optimus; adeò ut tonare, fulminare, ac ſuis concionibus Græciam permiſcere diceretur. *Periclei*, vel *Pericli*, dicitur pro, *Periclis*, à *Periclus*, vel *Pericleus*.

Pilos. Ante barbam, ante canos, ante grandiorem ætatem.

Quirites. Propriè cives Romani ſunt, ſic dicti à Curibus, urbe Sabinorum, aut à *Quiri*, quæ vox, lingua Sabina, haſtam ſonat.

Hic

Hoc, puto, non juſtum eſt, illud malè, rectius iſtud:
Scis etenim juſtum gemina ſuſpendere lance
Ancipitis libræ, rectum diſcernis, ubi inter
Curva ſubit, vel cùm fallit pede regula varo,
Et potis es nigrum vitio præfigere Theta.
Quin tu igitur, ſumma nequicquam pelle decorus,
Ante diem blando caudam jactare popello
Deſinis, Anticyras melior ſorbere meracas?

INTERPRETATIO.

latâ manu cum dignitate, & ſilentium indicere: quid dices deinde? nempe: O cives, ea res injuſta eſt: illa malè, hæc rectiùs, opinor, fiat: ſcis etenim, quod juſtum eſt, examinare recta judicii, & rationis trutina; internoſcis, quod eſt rectum, ubi inter curva, & vitioſa latet; vel cùm aliqua morum, & juris regula evadit curva, & fallax, eam videlicet emendare potes; & prava, vitioſaque noſti condemnare nigram illis, & feralem literam imponendo. Vides, te iſtis omnibus carere dotibus, & ſola corporis forma præſtare: quin igitur ceſſas captare populi gratiam, ante idoneam ætatem, & prudentiam, & illi te venditare?

NOTÆ.

Hìc autem, per catachreſim de Græcis intelligi debet.

Ubi inter. Ubi ſe abſcondit, & latet inter curva, ideſt, inter injuſta, & iniqua. Virtus enim eſt in medio vitiorum duorum.

Varo. Diſtorto, obliquo, & curvo. Vari propriè dicuntur, qui pedes introrſum inflexos habent. Exemplum ſit. Eſt hæc juris regula, *Reddatur depoſitum*: aliquis ſanus enſem apud te depoſuit; eum repetit idem in inſaniam actus; fallit hoc loco regula; neque enim debes reddere depoſitum.

Theta. Græcorum judices, cùm reum condemnabant, ſolebant tabellas in urnam, vel ciſtam demittere, in quibus erat ſcripta Græca litera, *Theta*, quia *Thanatos*, quæ vox Græcè mortem ſignificat, ab ea litera incipit. Eadem litera præfigebatur nominibus militum, qui perierant.

Caudam jactare. Ita canes ſolent, cùm blandiuntur dominis.

Anticyras. Anticyræ erant inſulæ duæ eo nomine,

Quæ tibi ſumma boni eſt ? uncta vixiſſe patella
Semper, & aſſiduo curata cuticula Sole?
Expecta; haud aliud reſpondeat hæc anus. I nunc,
Dinomaches ego ſum: ſuffla; ſum candidus: eſto,
Dum ne deteriùs ſapiat pannucia Baucis,
Cùm bene diſcincto cantaverit ocyma vernæ.

INTERPRETATIO.

re? Rectiùs faceres, ſi caput, ac inſaniam tuam purgares helleboro, quàm ſi adminiſtrationem imperii ſuſciperes? Dic mihi, ò infelix adoleſcens, qua in re ſummum bonum ponis? nempe in lauto victu, in curanda cute ad Solem? expecta tantiſper, petamus, quid ſentiat hæc vetula, quæ præterit, certè nihil aliud reſpondebit de ſummo bono. Nunc tibi plaude, ac beatum te puta, quia nobilis es, & filius Dinomaches: buccas infla, gloriare de forma, & pulchritudine. Sit ita ſanè, do id tibi libenter, modo tu mihi viciſſim concedas, te nihilo ſapientiorem eſſe, quàm ſit anus pannoſa, quæ herbas ſervis diſſolutis emendas proclamat, non ſine conviciis, quibus illos proluit. Quàm verum hoc effatum eſt, neminem ſe excutere, ſe in-

NOTÆ.

in quibus hellebori magna copia naſcebatur: valet illud contra inſaniam.

Meracas. Ideſt, merum & purum helleborum, ut remedium ſit præſentius.

Melior ſorbere. Græca loquẽdi formula; ideſt, aptior, & dignior, qui ſorbeas.

Uncta patella. Pinguibus patinis, ideſt, cibis delicatis.

Sole. Cutem ungebant ad Solem, aut ignem; aprico in loco certis horis interdum conſidebant, valetudinis cauſa.

Suffla. Sufflare, eſt, flatum buccis tumentibus edere.

Pannucia. Pannoſa, Baucis eſt nomen vetulæ, apud Ovidium celebris: pro qualibet vetula ponitur.

Diſcincto. Luxurioſo, nebuloni, prodigo.

Ocyma. Ocymum, herba hortenſis, quam narrat Plinius ſolitam ſeri cum maledictis, & probris. Baſilicum etiam dicitur: quod nomen ſervis odioſum, quibus videtur ſervitutem exprobrare. Hinc illa Baucis ocymum venale ſervis occinit.

Verna. Verna propriè eſt ſervus ex ancilla, domi tempore verno natus: ponitur

Ut nemo in ſeſe tentat deſcendere! Nemo:
Sed præcedenti ſpectatur mantica tergo.
Quæſieris: Noſtin' Vectidi prædia? Cujus?
Dives erat Curibus, quantum non milvus oberret.
Hunc ais? hunc Diis iratis, genioque ſiniſtro?
Qui, quandoque jugum pertuſa ad compita figit,

INTERPRETATIO.

inſpicere, ac ſua ſcrutari vitia! ut illa pars manticæ, quæ eſt in tergo hominis præcedentis, nobis ob oculos aſſiduè verſatur! Si fortè quæſieris ab aliquo: Noſtine prædia Vectidii? Cujus, inquit ille? Nempe ille eſt, qui in agro Sabinorum tantum agri poſſidet, quantum milvus non percurrat per diem integrum volando. Hunccine ais? hominem nempe iratis Superis, ac genio adverſo natum: ita miſerè avarus eſt? qui cùm poſt ſementem factam aratrum ſuſpendit palo, per feſta Compitalia, dolens quod lagunculæ operculum pice oblitum reſignare cogatur, ſuſpirat, & ut res bene, ac feliciter vertat; precatur; tum cæpè adhuc ſuis

NOTÆ.

nitur hic pro quolibet ſervo.

Mantica. Dicebat Æſopus nos vitia noſtra, tanquam onus incommodum, & inviſum in peram, ſeu manticam conjicere, quam tergo impoſitam geſtaremus. Eſſe autem homines in vita, ut in via, ita ut alii alios ſequerentur, & eam, quæ ſibi à tergo penderet, manticam nemo aſpiceret, ſed eam, quæ præcedentis tergo eſſet impoſita, peccatis alienis plena. Occaſionem hujus digreſſionis ex eo ſumpſit Perſius, quòd Alcibiades ſeipſe videretur ignorare, ac probè tamen cognitus aliis foret, quippe qui ejus intuerentur vitia, dum ſua neſcirent.

Curibus. Cures urbs fuit præcipua Sabinorum.

Genio. Genius Deus eſt hilaritatis, ac lætitiæ dator: itaque genio irato, & adverſo natus dicitur, qui genium defraudat, qui parcè vivit, ac duriter.

Jugum. Agricolæ, poſt ſementem factam, certum diem feſtum, inſigni lætitia, vino, epuliſque celebrabant in compitis, tum aratris depoſitis ceſſabant ab opere ruſtico.

Pertuſa. Perforata; quia compita ſunt loca, unde patet ingreſſus in multas vias; vel, calcata, & contrita.

Seriolæ veterem metuens deradere limum,
Ingemit: *Hoc bene ſit*; tunicatum, cum ſale, mordens
Cæpe, & farratam pueris plaudentibus ollam,
Pannoſam fæcem morientis ſorbet aceti.
At, ſi unctus ceſſes, & figas in cute Solem,
Eſt prope te ignotus, cubito qui tangat, & acre,
Deſpuat in mores, arcanaque crimina carpat.
Cædimus, inque vicem præbemus crura ſagittis:
Vivitur hoc pacto; ſic novimus. Ilia ſubter
Cæcum vulnus habes, ſed lato balteus auro

INTERPRETATIO.

ſuis tunicis involutum comedens, cum ſale, & olla pultis plena, ſervis ob epulas adeò delicatas plaudentibus, vinum vapidum, & fugiens, quod acetum dici poteſt, avidè haurit uſque ad fæcem. Hæc dicis de Vectidio, quiſquis illum ita carpis, ſic illius vitia rides; at ſi tu poſt lautas epulas in otio marceſcis, unguentis delibutus, & ad Solem apricaris; non deerit aliquis fortè ignotus, qui te carpat viciſſim, & te cubito pulſet, tuaque tibi vitia occulta exprobret. Ita carpimus alios, & lingua, ut jaculo vulneramus; ita viciſſim ab iis vulneramur, & carpimur: ſic ſunt homines, ſic vivunt. Sic alii alios norunt: ſic tua, ò Alcibiades, vitia perſpicimus. Tu habes occultum vulnus intrà viſcera, ſed tuus balteus, latior, & auro ornatus, impedit, quominus appareat: age, ut libuerit, finge

NOTÆ.

Seriola. Seria eſt vas teſtaceum, amphora.

Limum. Lutum, picem, qua obturatur os amphoræ.

Deradere. Deripere, detrahere.

Hoc bene ſit. Quaſi rem magnam acturus, precatur omnes Deos, ut bene illam ſibi, ac feliciter evenire velint.

Farratam. Farre multo plenam, ſeu pulte confecta ex pingui frumento, atque è farina farris.

Pannoſam. Fæx vini rancida, & ſicca, in pannoſas veluti lacinias areſcit.

Cubito &c. Id fit, cùm aliquem duriùs admonemus, & cum cubito ferimus.

Deſpuat. Dicimur in aliquam rem deſpuere, cùm eam execramur.

Cæcum vulnus. Ita vocat libidines, & occulta flagitia.

Balteus. Hac voce potentiam, & opes innuit, quæ magna ſunt vitiorum integumenta: quis enim potentem,

Protegit: ut mavis, da verba, & decipe nervos
Si potes. Egregium cùm me vicinia dicat,
Non credam? Viſo ſi palles, improbe, nummo
Si puteal multâ cautus vibice flagellas:
Necquicquam populo bibulas donaveris aures.
Reſpue, quod non es: tollat ſua munera cerdo:
Tecum habita; & noris, quàm ſit tibi curta ſupellex.

INTERPRETATIO.

finge te ſanum eſſe, ac te, ſi potes, decipe, & læſis nervis, corruptis viſceribus, nega te ægrotare. Atqui me vicini omnes laudant, & virum eſſe bonum prædicant: cur illis non credam? Si, ò improbe, viſo nummo, ejus deſiderio perturbaris; ſi debitores tuos iniquis uſuris vexas; fruſtra aures laudis avidas populo adulanti præbes. Repudia laudes, tibi non debitas; vilis plebecula, & infimi artifices ſervent ſibi ſuas adulationes; & ſua dona; te inſpice, te conſule, qui ſis, quid habeas: tum intelliges, quàm tua bona, tuæ virtutes exiguæ ſint.

NOTÆ.

tem, ac divitem accuſare velit, quis auſit?

Da verba. Impone aliis, fucum facito.

Nervos decipe. Metaphora ducitur ab iis, qui cùm articulari morbo laborent, aut paralyſi, quæ nervos obtundit, fingunt ſe tamen valere.

Puteal. Propriè eſt putei operculum. Locus fuit Romæ ita dictus, in quo exercebantur judicia: eratque ibi Prætoris tribunal; in eumdem locum fœneratores conveniebant, ut à debitoribus uſuras exigerent.

Vibice. Vibex eſt ſignum vulneris inflicti, cicatrix. Per hanc metaphoram ſignificatur acerbitas, & ſævitia fœneratorum in debitores, ſive litigatorum improbitas.

Sua munera. Laudes immeritas vocat munera aſſentatoris.

Cerdo. Cerdo eſt veterum calceorum ſutor, in hoc loco, vilis opifex quilibet.

Curta. Manca, mutila, exilis.

SATYRA V.

Primùm gratias agit præceptori ſuo, quem pluribus laudat: deinde, in quo vera libertas poſita ſit, præclarè docet.

VAtibus hìc mos eſt, centum ſibi poſcere voces.
Centum ora, & linguas optare in carmina centum,
Fabula ſeu mœſto ponatur hianda tragœdo:
Vulnera ſeu Parthi, ducentis ab inguine ferrum.
Quorſum hæc? aut quantas robuſti carminis offas
Ingeris, ut par ſit centeno gutture niti?

INTERPRETATIO.

Facerem hìc libenter, quod vates ſolent, qui conſueverunt optare, ut centum ſibi ora, & centum linguæ ſuppetant, ad ea dicenda, de quibus carmen ſcribant, ſeu tragœdiam componant, ab mœſtis actoribus clamore magno recitandam; ſeu deſcribant bella cum Parthis geſta, qui ſagittas ferro præfixas extrahunt ipſi è pectore vulnerato, & in hoſtes retorquent: Cur ſic incipis, ò Perſi, quorſum hæc optas? Quodnam illud tandem eſt carminis tui, ac Satyræ iſtius argumentum, cui explicando egeas centum faucibus, veluti ad ingentem offam deglutiendam? Qui gran-

NOTÆ.

Vatibus &c. Eſt in hac Satyra dialogus inter Cornutū & Perſium: fingitur Perſius incipere optando centum voces, & centum linguas; & ſtatim interpellari à Cornuto petente, quorſum id optet. Erat ille Cornutus inſignis Philoſophus, quo magiſtro Perſius fuerat uſus.

Fabula. Tragœdia, quia multa in tragœdiis fingi à poetis ſolent.

Parthi. Parthi ſunt populi Aſiæ, Perſis vicini.

Quorſum hæc? Fingit Perſius adeſſe Cornutum præceptorem ſuum, quem alloquitur in hac ſatyra.

Offas. Offa eſt propriè fruſtum carnis tumidū: ſumitur hìc pro partibus magni alicujus, & tumidi carminis.

Ingeris. Alias aliis tumulas,

Grande locuturi nebulas Helicone legunto:
Si quibus aut Procnes, aut ſi quibus olla Thyeſtę
Fervebit, ſæpe inſulſo cantanda Glyconi.
Tu neque anhelanti, coquitur dum maſſa camino,
Folle premis ventos; nec clauſo murmure raucus,
Neſcio quid tecum grave cornicaris ineptè;
Nec ſtloppo tumidas intendis rumpere buccas.
Verba togæ ſequeris, junctura callidus acri,

INTERPRETATIO.

grande ſcribendi genus affectant, pergant ſanè in Heliconem, & ibi colligant obſcuras, turgidaſque locutiones; ſi nempe cænam, quam Procne Tereo, aut Atreus Thyeſtę appoſuit, ſumunt exhibendam per inſulſum illum auctorem Glyconem, qui Terei cænantis, aut Thyeſtæ partes agat. Tu carmina ejuſmodi ambitioſa non ſcribis; neque imitaris folles, qui, interim dum igne ferrum in camino coquitur, ventos colligunt, & magno cum ſonitu reddunt; nec rauca voce, & inter dentes concluſa, ineptè aliquid immurmuras: nec buccis inflatis, ingenti ſonitu, verſus ampullatos recitare amas. Uteris verbis in communi uſu poſitis, & genere ſcribendi ſic apte compoſito, & nexo, ut numeroſus, concinnuſque ſit ſtylus tuus, non immodicè intu-

NOTÆ.

las, undique colligis: vel potiùs, inſers tibi in os, & buccam, ut opus ſit centeno gutture ad eas deglutiendas.

Procnes. Procne fuit Pandionis filia Philomelæ ſoror, Terei Thraciæ Regis uxor, quę filium ſuum Itym epulandum appoſuit marito, à quo Philomela temerata fuerat:

Thyeſtæ. Thyeſtes Mycænarum Rex, Pelopis filius, frater Atrei ſui; qui cùm uxorem fratris temeraſſet, Atreus ſuos ipſi liberos in menſa appoſuit, in olla coctos, reſervatis capitibus illorum, & pedibus, quæ poſteà illi obtulit, ut agnoſceret ſuum dolorem.

Cornicaris, More cornicis, tacitum quiddam, ac ſurdum crepas. Ut iſti poetæ tumidi factitant.

Stloppo. Stloppus eſt ille ſonus, qui inflatis buccis, ac diſploſis editur.

Togæ. Toga eſt veſtis exterior, uſitata Romanis, qui togati hinc dicti: ſignificat hoc in loco uſitatum loquendi genus, oppoſitum

Ore teres medico, pallentes radere mores
Doctus, & ingenuo culpam defigere ludo.
Hinc trahe, quæ dicas: menſaſque relinque Mycœnis,
Cum capite, & pedibus, plebejaque prandia noris.
Non equidem hoc ſtudeo, bullatis ut mihi nugis
Pagina turgeſcat, dare pondus idonea fumo.
Secreti loquimur: tibi nunc, hortante Camęna,
Excutienda damus præcordia: quantaque noſtræ
Pars tua ſit, Cornute, animæ, tibi, dulcis amice,

INTERPRETATIO.

intumeſcens, & inflatus; callidè inſectaris hominum ſcelera, moreſque pravos carpis acriter, atque pungis, ludendo liberaliter, & urbanè. Hæc illa ſunt argumenta, unde tuis materiam verſibus debes ſumere: relinque Græcis Thyeſteas menſas, ubi elixum puerorum caput cum pedibus ſervatum eſt, in epularum fine oſtendendum: expende vitia Romanę plebis, & mores ejus quotidianos, ac luxum argue. Ego verò non ob eam cauſam centum voces mihi opto, quòd in iſtis verſari argumentis velim: neq; enim id ago, ut repleam libros verſibus ampullatis, & ſplēdidè inanibus, quibus nugas poetarum, & fabulas exornem, & commendem. Sine arbitris, ſolus ſolum te nunc alloquor, ſuadetque mihi mea Muſa, ut latebras mei pectoris tibi explorandas præbeam: placet tibi nunc oſtendere, ò amicorum dulciſſime, quàm verè te amem & quanta ſit pars anima tua meæ.

NOTÆ.

ampullato, & inflato. Eadem toga pro pace etiam ſumitur, quia cives ea utebantur in Urbe, cùm milites ſago in caſtris uterentur.

Teres. Rotundus, perfectus, ac politus. Quidam legunt, *teris*, hoc eſt, expolis, concinnas.

Pallentes. Sceleratos, quia improbi pallent ob flagitia.

Culpam defigere. Notare, & pungere; ſtylum in vitiis penitus figere: defigere enim, eſt, validè figere.

Mycænis. Mycænæ urbs Græciæ eſt in Peloponneſo, ubi Atreus regnavit.

Bullatis. Bulla eſt aqua ſumma intumeſcens, & in globulum vento plenum ſe convolvens: pro re tumida, & fulgenti, ſed inani, & vacua, ſumitur.

Secreti. Quæ fiunt ad inanem gloriam captandam, in lu-

Oſtendiſſe juvat. Pulſa dignoſcere cautus,
Quid ſolidum crepet, & pictæ tectoria linguæ.
Hic ego centenas auſim depoſcere voces,
Ut quantùm mihi te ſinuoſo in pectore fixi,
Voce traham pura, totumque hoc verba reſignent,
Quod latet arcana non enarrabile fibrâ.
Cùm primùm pavidò cuſtos mihi purpura ceſſit,

INTERPRETATIO.

meæ. Explora me, ut ſolent, qui vaſa fictilia emunt; tu, inquam, qui ſcis probè dignoſcere, quò ſono vas intelligatur ſolidum eſſe, quænam amicitia vera, & germana, quænam ſit fucata, & mendacibus verbis tecta. Ea cauſa eſt, cur centenas mihi dari voces velim, ut tua in me beneficia pro dignitate commemorem; ac ſincera oratione prædicem, quàm altè in animo defixus mihi ſis, idque verbis aperire poſſim, quod in intimo latet pectore. Cùm primùm prætextam veſtem depoſui, quæ puerilis integritatis, & verecundiæ veluti cuſtos eſt, bullamque donavi, & appendi Laribus; cùm uti ſociis, & monitoribus blandis cœpi; cùm clypeum, militiæ per ætatem jam patiens, candidum, ut tyro, ſumpſi; cùm

NOTÆ.

lucem efferuntur, ut incurrant in ora, & oculos aliorum.

Tectoria. Tectorium eſt cruſta quędam, aut marmoris, aut alterius rei, qua paries obducitur. Hìc ſignificat fucatam amicitiam, quæ verbis tantùm conſtat, cùm aliud in animo lateat.

Fibrâ. Corde, pectore. Fibræ ſunt nervuli quidam & partes extremæ in corde, & viſceribus, tenues inſtar fili.

Purpura. Toga puerilis, ſeu prætexta; ſic dicta, quia illi purpureus limbus attexebatur. Hanc geſtabant, ut etiam bullam, pueri nobiles uſque ad annum 16. exactum, eaque depoſita, virilem togam induebant. *Cuſtos* dicitur, quia illa veſtis ſacra erat, & qui ea uterentur ſancti, & venerabiles habebantur: itaque dabatur Magiſtratibus: item pueris, ut eorum pudicitiæ cuſtos eſſet.

Pavido. Vel quia pueri meticuloſi ſunt, vel quia magiſtrorum minas, ac verbera tunc timent.

Ceſſit. Depoſita eſt, me reliquit.

Bullaque ſuccinctis Laribus donata pependit;
Cùm blandi comites; totaque impunè Suburra
Permiſit ſparſiſſe oculos jam candidus umbo,
Cùmque iter ambiguum eſt, & vitæ neſcius error
Diducit trepidas ramoſa in compita mentes;
Me tibi ſuppoſui: teneros tu ſuſcipis annos

INTERPRETATIO.

cùm per Suburram: vicum cupediis, ac deliciis infamem oculos jam ſpargere liberiùs potui; ea, inquam, ætate, qua ſunt incerti adoleſcentes quodnam vitæ inſtitutum aggrediantur, cùm laborant ignoratione earum rerum, quæ neceſſariæ ſunt ad vitam bene tranſigendam, ac veluti hærent in bivio compito, per duplicem Pythagoricæ litteræ ramum ſignificato, tunc me tibi erudiendum tradidi, tu me Stoica philoſophia, cujus auctor præcipuus Socrates fuit, inſtituendum ſuſcepiſti: tunc appoſuiſti mihi regulam, quæ mihi oſtenderet, quid eſſet in meis moribus intortum, & obliquum, ſenſim tamen, ac leniter, adeò ut aſperitatem novæ doctrinæ vix ullam ſentirem. Tunc animus meus rationis morem gerere cœpit, & ab ea vin-

NOTÆ.

Bullaque. Erat corculum quoddam, vel aliud quidpiam ex auro, argento, &c. quod nobilium puerorum collo appendebatur. Vide Sat. 5. & 13. Juvenalis.

Succinctis. Lares Dii erant domeſtici, qui ſingulis in domibus, & in certis etiam locis publicè colebantur. Habebant veſtem, quæ canina pellis erat, inſtar peregrinantium altè cinctam, & in humerum ſiniſtrum reductam, ac obvolutam.

Umbo. Eſt proprie pars in medio clypeo, eminens, & intumeſcens, interdum præfixa cuſpide. Candidus erat clypeus tyronum, ut in eo res præclarè ab iis gerendæ ſcribi poſſent, & coloribus adumbrari. Umbo etiam eſt togæ pars quædam eminens; lautiores enim togam ita componebant, complicabantque, ut certo modo clypei ſpeciem præ ſe ferret: togæ porrò erant vulgò candidæ.

Ramoſa. Alludit ad litteram Pythagoræ, de qua dictum ſuperiori ſatyra: ut enim compitum in duas, vel plures vias, tanquam arbor in plures ramos ſcinditur; ita littera, Y, in duas partes abit diverſas.

Suppoſui. Metaphora ducitur ab ovis, quæ ſovenda gallinæ incubanti ſuppo-

Socratico, Cornute, ſinu; tunc fallere ſolers
Appoſita intortos oſtendit regula mores;
Et premitur ratione animus, vincique laborat.
Artificemquè tuo ducit ſub pollice vultum.
Tecum etenim longos memini conſumere ſoles,
Et tecum primas epulis decerpere noctes:
Unũ opus, & requiem pariter diſponimus ambo;
Atque verecunda laxamus ſeria menſa.
Non equidem hoc dubites, amborum fœdere certo
Conſentire dies, & ab uno ſidere duci.
Noſtra vel æquali ſuſpendit tempora Libra,
Parca tenax veri, ſeu nata fidelibus hora

INTERPRETATIO.

vinci, eique ſubiici, quamvis non ſine labore, tunc novam faciem ab arte, & philoſophia accepit, te fingente & velut argillam digitis formante. Memini me te cum totos dies tranſigere ſolitum, & primam noctis partem epulis ſeponere. ambo laboris pariter, & quietis tempora partiebamur, & ſtudii ſeveriores curas hilari, & honeſta menſa levabamus. Credas meritò ab occulta ſideris alicujus poteſtate fieri, ut vita utriuſque noſtrûm, occupationes, ac ſtudia ſibi congruant, ſintque inter ſe ſimillima; Aut Parcæ, quæ vera hominum fata condunt, nos ſub eodem Libræ ſidere naſci voluerunt, aut hora naſcendi, nobis fidelibus amicis data, nos ſub Geminis editos voluit, & iſtam concordiam vitæ, ac morum ambobus tri-

NOTÆ.

ponuntur.

Socratico ſinu. Tuo ſinu, qui diſciplinam, & philoſophiam Socratis ſequeris. De Socrate vide Satyram IV.

Fallere ſolers. Solerter, & callide me fallens, vix à me depreheſſa. *Fallo* enim ſępè ſonat *ignoror*. Aliqui ſic exponunt: Tunc regula à te appoſita oſtendit mihi vitioſos, & intortos eſſe mores hominum plurimorum, quamvis recti, probique videantur. *Fallit enim vitium ſpecie virtutis*. Juvenal. Satyr. 14.

Artificem. Magna cura, & arte elaboratum. Legunt alii, *artificiſque tuo ducit, &c.* ſub tuo pollice, qui es peritus artis philoſophicæ.

Decerpere. Primam par tẽ noctis ad epulas capere.

Sidere. Ab eodem aſtro gubernari, quod nobis naſcentibus præfuerit.

Tenax veri. Mẽtiri neſcia.

Ge-

Dividit in Geminos concordia fata duorum:
Saturnumque gravem noſtro Jove frangimus unà:
Neſcio quod certè eſt, quod me tibi temperat aſtrum.

Mille hominum ſpecies, & rerum diſcolor uſus;
Velle ſuum cuique eſt, nec voto vivitur uno:
Mercibus hic Italis mutat ſub Sole recenti
Rugoſum piper, & pallentis grana cumini:
Hic ſatur irriguo mavult turgeſcere ſomno,

INTERPRETATIO.

tribuit. Noxios, & malignos Saturni influxus, propitiis Jovis, qui nobis favet, radiis, aſpectuque retundimus. Certe eſt aliquod aſtrum, ſeu Jovis, ſeu alterius Numinis (cujus porrò neſcio) quod te mihi ſimilem, & conjunctiſſimum facit. Hominum non unum genus eſt; eorum ſtudia, & exercitationes vitæ admodùm diſcrepant inter ſe; eſt ſua cuique propenſio, nec idem omnes amant, optantque: hic mercaturam exercet; ac merces Italiæ mutat cum pipere, & cumino in India Orientali, hic epulis mavult, ac ſomno pingueſcere, quàm opes labore multo quærere: alius delectatur ludo, & exercitationibus, quibus Romani utuntur in campo Martio: alium ludus aleæ ſpoliat opibus: alii turpes voluptates ſectantur, ſed cùm chiragra eorum digitos, ut veteris fagi ramos, ſiccaverit in-

NOTÆ.

Geminos. Gemini, tertium ſunt Zodiaci ſidus. Poetę fingunt illos gemellos eſſe Caſtorem, & Pollucem, qui fuerint inter ſidera collocati: Aſtrologi verò cenſent eos, qui ſub Libra, aut Geminis naſcantur, amicos eſſe, & invicem conſentientes.

Saturnum. Saturnus dicitur ab Aſtrologis eſſe ſtella gravis, hoc eſt noxia, & infauſta.

Noſtro, Propitio, favente nobis.

Temperat. Accommodat, amicum, & congruentem facit.

Diſcolor. Non unius coloris, & generis.

Recenti. Sol oriens dicitur novus, quia renaſci videtur quotidie.

Rugoſum. Piper ſcabram cutem habet.

Cumini. Cuminum olus eſt, cujus ſuccus pallidos facit.

Turgeſcere. Pinguis fieri, ſaginari. Irriguum appellat ſomnum, quia calorem nati-

Hic campo indulget: hunc alea decoquit: ille
In Venerem putret, ſed cùm lapidoſa chiragra
Fregerit articulos, veteris ramalia fagi,
Tum craſſos tranſiſſe dies, lucemque paluſtrem,
Et ſibi jam ſeri vitam ingemuere relictam.
At te nocturnis juvat impalleſcere chartis.
Cultor enim juvenum purgatas inſeris aures
Fruge Cleantheâ. Petite hinc, juveneſque, ſeneſque,

INTERPRETATIO.

intorſeritque, tum ingemiſcunt vitam ſibi totam in luto fœdarum voluptatum, ac tenebris peractam fuiſſe, & eam ſibi ad morbos, & ærumnas relictam, ac in ſenium prorogatam dolent. Tua ſtudia, ô Cornute, longè alia ſunt: incumbis, etiam noctu, in libros; juvenum mores excolis, & in eorum aures, animumque inſeris philoſophiæ præcepta, ut ſementem bonam, unde virtutum fructus naſcantur. Ex his nimirum ſtudiis, ô, ſenes & juvenes, ex hac philoſophia diſcite certum finem, quem animo ſpectare in omni vita debeatis: hinc vobis ſapientiam, & virtutem comparate, quæ ſunt veluti viaticum, quo inſtructi ſenectutem læti percurretis. Cras, inquit aliquis, hoc faciam. Cras hoc facies? cur non hodie? Cur adeò me urges? Quid tam magnum eſt, rem

NOTÆ.

nativum maximè temperat, ac veluti rigat corpus, benignos humores excitando.

Campo. In campo Martio ad Urbem, exercebat ſe juventus Romana, diſco, curſu, ſaltu, & aliis id genus ludis.

Putret. Putreſcit. Diſſolutus eſt, ac marcidus. Legunt alii, *putris*, ſubaudiuntque, *eſt*.

Lapidoſa. In articulis digitorum calculi, & nodi generantur è craſſis humoribus, quibus arthritici cruciantur.

Paluſtrem. Obſcuram, ut eſt in paludibus, & popinis, ob nidorem, & fumum.

Fruge. Frugem appellamus herbas, aut ſementem. Detractis igitur pravis opinionibus, ut herbis noxiis, meliores tu, ac feliciores inſeris, ut bonam frugem.

Cleantheâ Cleanthes philoſophus fuit auditor Zenonis: quem ajunt interdiu ſtudere ſolitum, noctu aquas è puteis pretio extra-

Finem animo certum, miſeriſque viatica canis.
Cras hoc fiet. Idem cras fiet; Quid? quaſi magnum,
Nempe diem donas? Sed cùm lux altera venit,
Jam cras heſternum conſumpſimus: ecce aliud cras
Egerit hos annos, & ſemper paulùm erit ultra:
Nam, quamvis prope te, quamvis temone ſub uno,
Vertentem ſeſe fruſtra ſectabere canthum,
Cùm rota poſterior curras, & in axe ſecundo.

INTERPRETATIO.

rem differre uno die, & procraſtinare? diem unum dona mihi; eſt hoc exiguum. Sed cùm altera dies venit, jam iſtud cras heſternum, ſeu dies illa heſterna, quæ à te pridie cras dicebatur, abiit, & inutilis tota præteriit; rurſumque aliud cras poſtulabis, & ita totos annos, vitamque totam conſumens, dicendo te cras incepturum ſapere; & ſemper aliud cras erit ultra illud, quod tibi dari petiiſti; adeò ut nunquam venias ad ultimum aliquod cras: Sicut in curru rotarum quatuor, poſteriores rotę, quamvis juxta priores ſint, & in eodem curru, nunquam eas tamen currentes aſſequuntur, quia poſteriori ſunt in axe, & quanto magis ſequuntur alias, tantò illæ magis antecedunt. Liberi eſſe debemus, non ea libertate, qua è populo quilibet, Publius, v. g. Velina cùm ſemel emeruit, atque adeptus eſt, tunc poſſidet frumentum, oblatà teſſerulà fru-

NOTÆ.

trahere, unde vitam toleraret.

Canis. Albis capillis, ſenectuti.

Idem, &c. Poteſt exponi ſic Idem dices cras, & ut hodie promittis te cras operam virtuti daturum, ita die ſequenti dices, hoc fiet cras, idemque dicturus es tertia poſt die, ac porrò deinceps.

Egerit. Conſumpſeris Senſim tuos annos, vitam totam peregeris, in vitio traduxeris, dum te cras, & cras bene victurum ſpondes. Alii ab *egero* deducunt iſtud *egerit*, hoc ſenſu: cras toties poſtulatum, & datum expellit, extrudit, fini hos tuos annos.

Canthum. Canthus eſt ferreus ille circulus, quo rota extrema involvitur; hic verò pro tota rota ſumitur.

Ve-

Libertate opus eſt, non hac, quam ut quiſque Velina
Publius emeruit, ſcabioſum teſſerula far
Poſſidet. Heu ſteriles veri, quibus una Quiritem
Vertigo facit! Hic Dama eſt, non treſſis agaſo,

INTERPRETATIO.

frumentariâ. Heu quàm aberratis à vero, qui civem, & liberum fieri cenſetis, ſi à domino manumiſſus, & in orbem agitatus fuerit! Hic, quem videtis, vocatur Dama, & ſervus eſt, ac viliſſimæ inter ſervos conditionis, quippe qui aſinos domini agat, homo ne tribus quidem aſſibus æſtimandus, ſtolidus, lippus, fraudulentus, fallere, ac dominum fraudare ſolitus, vel in ipſo pabulo, quod jumentis diſtribuit; ſimul ac tamen eum dominus in orbem agitaverit, poſt illam agitationem, momento evadit civis honeſtiſſimus, & vocatur Marcus Dama. Rem miram, Superi! ſi Marcus iſte

NOTÆ.

Velina. E tribu Velina: hæc una erat ex Italis tribubus 35. fortè ſic dicta, quòd circa Velinum lacum eſſet. Porrò ſervi, cùm donabantur libertate, in aliquam tribum adſcribebantur: iidem ſumebant prænomen aliquod, vulgò illius, à quo erant in libertatem vindicati; hinc iſte, Publius dicitur, alter Marcus Dama. Porrò nomen tribus ſuæ, ut cæteri è plebe, ſubjungebant ſuo prænomini, ut Publius Velina, Marcus Æmilia, &c.

Publius. Aliquis ſervus, qui prænomen Publii cepit.

Emeruit. Servitutem exuit. Emeriti milites dicebantur, qui ſolvebantur militia, quibus vacatio à militia dabatur.

Scabioſum. Vile, corruptum. Legunt alii, *ſcabroſum*

Teſſerulà. Nota quædam erat, ſignum aliquod, & ſymbolum, quo exhibito, cives gratis frumentum ex horreis publicis accipiebant.

Steriles veri. Veritate deſtituti. Græca locutio; metaphora eſt: propriè, ſteriles bonæ frugis terræ dicuntur.

Vertigo. Cùm dominus ſervum libertate *donare ſtatuerat*, ducebat illum ad Prætorem; ibique illum apprehendens in gyrum circumagebat, ſignificans eum jam, quò vellet, ire ad arbitrium ſuum poſſe: mox eundem Prætor virga, quæ vindicta dicebatur, quia eos vindicabant in libertatem, per-

Vappa, & lippus, & in tenui farragine menda
Verterit hunc dominus; momento turbinis exit
Marcus Dama. Papæ! Marco ſpondente, recuſas
Credere tu nummos? Marco ſub judice palles?
Marcus Dixit; ita eſt: obſigna, Marce, tabellas.

INTERPRETATIO.

iſte Dama pro aliquo debitore tuo ſpondeat, num dubitabis nummos, tam idoneo fidejuſſore, tuos dare, & eſſe creditor? Si Marcus ſit judex tuæ cauſæ, num timebis, ne jus non obtineas? Si Marcus aliquid affirmaverit, nonne ita eſſe jurabis? Marce, ades. Subſcribe, & ſigna tabulas inſtrumenti publici, aut teſtamenti. Num hæc tandem vera libertas eſt, quam aſſequuntur ſervi vel nequiſſimi, ſi pileum ſumpſerint? Sanè, inquis; etenim ille liber eſt, qui arbitratu ſuo vivit: at ego, Marcus Dama, ſi vis, quem tu derides, ego, inquam, poteſtatem habeo vivendi, ut volo; nonne ſum igitur Bruto liberior? Malè ratiocinaris, reſpondebit aliquis Stoicus, purgatam aurem habens, & acre judicium, ut falſa diſtinguat à veris: admitto, & concedo ea, quæ priore loco dixiſti, nempè, *ille eſt liber, qui vivit, ut vult*: at nego hæc alia, quæ ſubjunxiſti, *mihi licet vivere, ut volo*: hæc tolle, ſunt enim falſa. At, inquis, poſtquam mei juris effectus ſum ſolita Prætoris formula, cur non mihi liceat vivere, ut volo? excipio tamen ea, quæ in legibus vetita

NOTÆ.

percutiens, hæc verba dicebat: *Eſto liber*.

Treſſis. Qui valet tribus aſſibus,

Agaſo. Qui aſinos agit, ac ducit.

Vappa. Vinum eſt, quod aceto eſt proximum: accipitur pro nebulone, inſulſo, & perdito.

Lippus. Cui oculi ſtillant, ac fluunt; bardus, nequam.

Farragine. Farrago eſt jumentorum pabulum, unde aliquid furatur ille ſervus fraudulentus, & perfidus: eſt farris, & variorum leguminum permiſtio.

Momento, &c. Tempore, & breviſſimo ſpatio circumactûs, & vertiginis; cùm eum dominus manumittens in orbem rotat.

Marcus Dama. Aſſumpto ſui domini prænomine, qui anteà dicebatur tantum Dama, jam vocatur Marcus Dama.

Spondente. Fidem ſuam pro illo interponente.

TA-

Hæc mera libertas? hanc nobis pilea donant?
An quiſquam eſt alius liber, niſi ducere vitam
Cui licet, ut voluit? licet ut volo vivere; non ſum
Liberior, Bruto? Mendoſè colligis, inquit
Stoicus hic, autem mordaci lotus aceto:
Hæc reliqua accipio; *licet, ut volo, vivere*, tolle.
Vindictà poſtquam meus à Prætore receſſi.
Cur mihi non liceat, juſſit quodcumque voluntas,
Excepto, ſi quid Maſuri rubrica vetavit?

INTERPRETATIO.

tita ſunt, & à Maſurio notata; fateor enim, non licet ea mihi facere, neque verò libet. At tu, diſce, quæ ſit vera libertas: ſed iram tamen pone, neque, ſi quid dicam, irride, dum tibi falſas, & aniles opiniones ex animo conor evellere. Non erat Prætoris, qui te liberum, poſtulante domino tuo, pronunciavit, munus, & facultas, efficere, ut tu, qui ſapiens non es, ſapientiam, in qua vera libertas conſiſtit, quæ virtutum officia, & vitę degendę rationem hominibus præſcribit, conſequereris, ac permittere tibi facere, quæ velles, & uti vita tuo arbitratu. Faciliùs docueris calonem, & ruſticum aptè ludere fidibus, & organum muſicum peritè tractare. Reclamat etiam ipſa ra-

NOTÆ.

Tabellas. Condere teſtamentum non poterant ſervi, neque obſignare aliud inſtrumentum, teſtes eſſe, &c.

Pilea. Servi libertate donati conferebant ſe in templum Deæ Feroniæ, ubi caput radebant, ac ſumebant pileum, quod inſigne libertatis erat.

Bruto. M. Junius Brutus, pulſis Roma Regibus, ut Conſules crearentur, curavit, & libertatem ſanxit.

Aceto. Valet acetum ad ſordes abſtergendas; pro ſagacitate, & prudentia ponitur: qui habet aures aceto lotas, ſeu lavatas, idest, qui eruditus, & ſagax eſt.

Maſuri. Maſurius fuit juriſconſultus, Tiberii tempore celeberrimus.

Rubrica. Leges; quia legum tituli, & inſcriptiones minio, & rubrica notabantur.

Ru-

Diſce. ſed ira cadat naſo, rugoſaque ſanna,
Dum veteres avias tibi de pulmone revello,
Non Prætoris erat ſtultis dare tenuja rerum
Officia, atque uſum rapidæ permittere vitæ:
Sambucum citiùs caloni aptaveris alto.
Stat contra ratio, & ſecretam gannit in aurem
Ne liceat facere id, quod quis vitiabit agendo:
Publica lex hominum, naturaque continet hoc fas,
Ut teneat vetitos inſcitia debilis actus.

INTERPRETATIO.

ratio, quæ tacitè nos admonet, ne quis id aggrediatur facere, quod malè agendo veluti contaminaturus ſit; hoc omnium gentium, & naturæ lege ſancitum eſt, ut qui per inſcitiam aliquid efficere nequit, ab ea re ſe abſtineat. Sic ratio ipſa, & natura medicæ artis prohibet, ne elleborum temperes, ac diluas ægroto dandum, ſi neſcias illud ponderare, & velut in examine, ac libra expendere, ut quot puncta, ſeu grana illius danda ſint, noſcas. Ita ſi arator aſtrorum imperitus, navem ſibi gubernandam poſcat; Dii maris exclamabunt, & impudentiſſimè totam rerum naturam eſſe perturbatam jure conquerentur. An philo-

lo:o-

NOTÆ.

Rugoſa. Qui irrident alios, frontem, & naſum corrugant.

Avias, Avia eſt propriè matris mater. Hic aviæ ſunt aviarum aniles fabulæ, inveteratæ, & falſæ opiniones.

Non Prætoris erat. Non eſt munus: imperfectum pro præſenti.

Officia. Officia dicuntur ea, quæ ex officio, ex virtute fieri ab hominibus in vita communi debent, *Tenuja* dicuntur, hoc eſt, ſubtilia, accurata, quæ multum prudentiæ poſtulant, quæ oculos facilè fugiant, & communem prudentiam.

Rapida. Quæ citò effluit, citò tranſit.

Sambucum. Inſtrumentum muſicum.

Caloni. Calo eſt militum ſervus.

Alto. Ideſt, hebeti, ignavo.

Gannit. Tacitè admonet: gannire propriè vulpes dicuntur, aut canes, dum muſſitant, & conqueruntur.

Ut teneat, &c. Ut inſcitia debilis abſtineat ſe à

veti-

Diluis elleborum, certo compeſcere puncto
Neſcius examen, vetat hoc natura medendi.
Navim ſi poſcat ſibi peronatus arator,
Luciferi rudis; exclamet Melicerta periſſe
Frontem de rebus. Tibi recto vivere talo
Ars dedit? & veri ſpeciem dignoſcere calles,
Ne qua ſubærato mendoſum tinniat auro?

INTERPRETATIO.

loſophia, illa bene vivendi ars, tibi dedit rectè, & ſapienter vivere? An ſpeciem veri ab ipſa veritate dignoſcere potes, ne aurum ære miſtum, quod germani, & veri auri tinnitum mendosè imitatur, pro auro vero capias? An albo lapillo notare calles honeſta, quæ amanda ſunt; turpia verò, quæ ſunt fugienda, carbone? An modum tenes in tuis deſideriis? An parſimoniam in re domeſtica ſervas? An erga tuos amicos humanus es, ita ut frumentum, & opes tuas aliquando illis liberaliter impertias: aliquando, cùm ſcilicet opus non eſt, occludas, & contrahas? An avaritia te non cogit nummum à pueris in luto defixum inter ſilices, colligere? An inſtar avidi helluonis, ad quamlibet lucri ſpē non

NOTÆ.

vetitis actibus, omittat actus vetitos; ut qui non poteſt aliquid facere ob ignorantiam, id non faciat.

Elleborum. Herba eſt, quę ad bilem atram purgandam valet.

Puncto. Pondere, menſura. Statera eſt trutinæ ſpecies, & libræ: caret ea lancibus; ſed in oblongo baculo notantur puncta quædam, ex quibus ratio, & modus ponderis, quod in extrema ejuſdem baculi parte ſuſpenditur, intelligi poteſt.

Examen. Vide primam ſatyram initio.

Peronatus. Perone indutus. Pero eſt calceamenti ruſtici genus.

Luciferi. Lucifer eſt ſtella, quæ Venus dicitur, quæ circa Solem vólvitur; pro omnium aſtrorum cognitione hic ponitur.

Melicerta. Filius fuit Athamanthis ex Ino Cadmi filia: mutatus eſt in Deum marinum, & Palæmon vocatus.

Frontem. Verecundiam, pudorem, cujus ſedes in fronte.

Recto talo. Recta via, congruenter virtuti; ducitur metaphora ab iis, qui pedibus rectis, non obtortis ambulant.

Subærato. Ita ut ſub aurea

Quæque ſequenda forent, & quæ vitanda viciſſim,
Illa priùs cretà, mòx ex carbone notaſti?
Es modicus voti, preſſo Lare, dulcis amicis:
Jam nunc adſtringas: jam nunc granaria laxes:
Inque luto fixum poſſis tranſcendere nummum;
Nec glutto ſorbere ſalivam Mercurialem?
Hæc mea ſunt, teneo, cùm verè dixeris, eſto
Liberque, ac ſapiens, Prætoribus, ac Jove dextro.

INTERPRETATIO.

non exilis, eamque ſuaviter reguſtas? Cùm verè pronunciare poteris ea, quæ dixi hactenus, tua eſſe, te his virtutibus eſſe præditum; eſto ſane liber cum bona Prætorum omnium, ac Deorum venia. Sin tu, cùm unus anteà de hominum non optimorum, quales ſumus, grege fueris, neſcio quam virtutis ſpeciem præ te fers, vetereſq; mores, ut ſerpens vetulus ſuam pellem, & vitia, & vulpinas fraudes intus retines, repeto libertatem, quam tibi paulò ante dederam, teque, ut belluam fune alligatam, turſum ſervituti mancipo. Si rationis es penius, & ſapientiæ expers, nihil unquam rectè ages, vel ſi digitum tantùm moveas, quo quid levius eſſe poteſt? Verùm nunquã id evinces, aut obtinebis, ut vel minima ſapientiæ particula fruantur improbi. Ea duo quippe inter ſe jungi nequeunt; ut non poteſt rusticus

NOTÆ.

rea cruſta æs ſit; ita ut aurum, ſeu aurea ſuperficies habeat æs ſub ſe; intus in nummo ipſo ſit æs, extrinſecùs verò aliquid auri, ad oculos fallendos.

Preſſo lare. Non magnifica tibi res domeſtica, non ſumptuoſa eſt. Lar eſt propriè Deus domeſticus: pro ipſa domo ponitur.

Glutto. Glutto, gluttonis, helluo eſt, homo vorax. Quidam, *glutto*, ſcribunt in auferendi caſu. Eſt autem gluttus pars colli, per quam cibi tranſmittuntur. Salivam Mercurialem ſorbere, eſt, immodica lucri cupiditate teneri. Ducitur metaphora à guloſis, qui dum cibos jucundos vident, ſalivam in ore verſant, ac deglutiunt.

Teneo. Poſſideo.

Jove dextro. Favente, approbante. Prætorum erat ſervos denunciare liberos, ut

Sin tu, cùm fueris noſtræ paulò ante farinæ.
Pelliculam veterem retines, & fronte politus,
Aſtutam vapido ſervas ſub pectore vulpem;
Quæ dederam ſupra, repeto, funemque reduco.
Nil tibi conceſſit ratio? digitum exere, peccas:
Et quid tam parvum eſt? ſed nullo thure litabis,
Hæreat in ſtultis brevis ut ſemuncia recti.
Hæc miſcere nefas; nec, cùm ſis cætera foſſor,
Tres tantùm ad numeros Satyri moveare Bathylli.

INTERPRETATIO.

tus aliquis foſſor, vel tres paſſus ad numerum peritè conficere, quo movetur modo egregius ille ſaltator Bathyllus. At, inquis, profectò ſum liber. Unde hanc tibi libertatem arrogas, tibi, inquam, tot rerum, ac vitiorum mancipio? An putas nullum alium eſſe dominũ, præter illum, cujus è poteſtate liberantur, qui feriuntur, ex more, Prætoris virgula? En quiſpiã herus ſervum imperioſa voce ita urget: I, famule, defer ſtrigiles in balnea Criſpini, quid moraris cunctator? Sanè iſta ſervitus, hæc imperia dura ſunt, & moleſta: nihil tamen te movent, quia libertate donatus fuiſti, nec tibi eſt externa vis metuenda, v. g. ſcuticarum, & lororum, quibus dominus nervos tibi tunderet: ſed ſi intimo in pectore naſcuntur tibi domini, an minùs pœna ca-

NOTÆ.

ut diximus.

Farinæ. Metaphora ducitur à panibus, qui ſunt ſimiles inter ſe, & ejuſdem ſaporis, ſi ex eadem farinæ maſſa fiant.

Pelliculam. Sumitur hoc ab iis, qui cùm ſint facie obſcura, & nigra, fuco, & minio pellem oblinunt; vel à ſerpentibus, qui pellem veterem deponunt.

Vapido. Turbido, obſcuro, corrupto.

Reduco. Beſtiarii, quamvis belluas interdum liberiùs excurrere patiantur, funem tamen manu retinent, quem retrahunt, ſi longiùs illæ abeant: hinc ſumpta metaphora.

Peccas. Hoc erat Stoïcorum dogma, quidquid fiebat ab improbis, quos ſtultos appellabant, peccatum eſſe.

Litabis. Litare, eſt, aliquid, oblato ſacrificio, à Superis obtinere. Nunquam obtinebis, ne ab ipſis quidem Superis, ut &c.

Semuncia, Dimidia uncia.

Foſſor. Ruſticus, terram fodiens, & arans.

Tres, &c. Tres pedum agi-

Liber ego. Unde datum hoc ſumis, tot ſubdite rebus?
An dominum ignoras, niſi quem vindicta relaxat?
I puer, & ſtrigiles Criſpini ad balnea defer,
Si increpuit; ceſſas nugatòr? ſervitium acre,
Te nihil impellit, nec quidquam extrinſecùs intrat,
Quod nervos agitet: ſed ſi intus, & in jecore ægro
Naſcuntur domini: qui tu impunitior ex'is,
Atquè hìc, quem ad ſtrigiles ſcutica, & metus egit herilis?
Manè piger ſtertis: Surge, inquit Avaritia, eja,

INTERPRETATIO.

cares, quàm mancipium illud, quod ad ferendas in balnea ſtrigiles ſcuticæ me. ‹t›u impellitur? Dormis manè in utramq; aurem: inclamat Avaritia: Surge, age, ſurge. Non ſurgis? urget, Surge, inquit. Non poſſum. Surge Quorſum? Rogas? perge in mare Ponticum; hinc piſciculos advehe, caſtorum ſtupas, ebenum, thus, vina Coa; ante alios mercatores, excipe piper recèns advectum, & è cameli dorſo detrahe: commuta mercem aliquam cum alia: pejera. Sed me Juppiter audiet pejerantē? Næ tu vir bonus es, ſi curas Jovi placere: numquam rem facies, & ad eam inopiam d‹e›venies, ut micas ſalis colligens in fundo ſalini pœne vacui, illud, impactis ſæpe digitis, perforaturus videaris. Hac avaritię ora-

NOTÆ.

agitationes, factas ex numero, & arte.

Bathylli. Fuit ille ſaltator eximius, Neronis tempore: ob velocitatem pedum Satyrus appellabatur; Satyri enim ſunt Dii agreſtes, pedū velocitate præſtantes.

Relaxat. Cujus ſervitute eximit. Quid ſit *Vindicta*, prius dictum.

Strigiles. Strigilis eſt inſtrumentum quoddam dentatum, quo ſudor, & ſordes è corpore abſterguntur, à ſtringendo, & radendo, dictum: eo utebantur in balneis, ubi ſudorem igne, vel aqua calida, provocaverant.

Criſpini. Fuit hic, vel balneator, vel dives quidam, qui ſuas amicis thermas, & balnea cōmodabat.

Increpuit. Subaudi, dominus aliquis: ſervum alloquens,

Surge. Negat? Inſtat: Surge, inquit. Non queo. Surge,
En quid agam? Rogitas? en, ſaperdam advehe Ponto,
Caſtoreum, ſtupas, ebenum, thus, lubrica Coa;
Tolle recèns primus piper è ſitiente camelo:
Verte aliquid: jura, ſed Jupiter audiet, Eheu,
Baro, reguſtatum digito terebrare ſalinum
Contentus perages, ſi vivere cum Jove tendis.
Jam pueris pellem ſuccinctus, & œnophorum aptas:

INTERPRETATIO.

oratione excitatus ſurgis: jam veſtem altè ſuccingis; jam pelles, quibus nautę utuntur, jam vini lagenas famulorum humeris imponis: ad navem properas: nihil te moratur, quominus magna in navi Ægæum mare ingrediaris; niſi te aſtuta Luxuria revocet, & quaſi ſeductum à turba ſic alloquatur; Quò pergis, demens? quid agis? ita æſtuas, ut calorem iſtum, præ trepidatione, & inſania collectum, integra cicutæ urna non extinguat. Tunc mare tranſmittas; tu in tranſtris navis cœnare poteris, ſtratus inter duros rudentes; tu vino uti peſſimo, quale Vejentanum eſt, quod tibi in vili vaſe appoſitum, fœtidum odorem afflabit, è pice, qua vas fuerit obturatum? Cur optas, ut pecunia tua, quam honeſto fœnore hìc augebas Romæ, accipien-

NOTÆ.

quens, I, *puer*, &c.

Saperdam. Vilem piſciculum, qui è ponto Euxino advehebatur.

Caſtoreum. Pharmaci quoddam genus, è caſtorum, ſeu fibrorum inteſtinis confectum.

Coa. Vina ex inſula Coo, quæ alvum laxant, & lubricam præſtant.

Sitiente. Quia viam longam, & æſtuoſam confecit: adde, quod camelus diutiſſimè ſitim tolerare dicitur.

Baro. Baro ſtupidum, & bardum ſonat. Barones erant ſervi militum, qui & calones dicebantur.

Perages, Vitam omnem ages ita inops, ut ne ſalem quidem habeas in ſalino, ſed cogaris micas paucuĺas ſalis, in eo relictas, extremo digito avellere, & ori apponere, tam ſæpè, ut ſalinum digitis tuis perforandum eſſe videatur.

Succinctus. Veſte altiùs præcincta.

R Æ-

Ocyus ad navem: nihil obſtat, quin, trabe vaſta
Ægæum rapias; niſi ſolers Luxuria ante
Seductum moneat: Quò deinde, inſane, ruis? quò?
Quid tibi vis? calido ſub pectore maſcula bilis
Intumuit, quam non extinxerit urna cicutæ,
Tun' mare tranſilias? tibi, torta cannabe fulto,
Cœna ſit in tranſtro, Vejetanumque rubellum
Exhalet vapida læſum pice ſeſſilis obba?

INTERPRETATIO.

piendo quinos nummos mutuo datos, per laborem multum, & periculum tibi creſcat, ita ut pro centenis accipias undecim nummos quotannis; Genium cura, deliciis indulge: ea demum vitæ pars, quam donas mihi, & conſecras voluptati, vera vita eſt: brevi abibis in cineres, fies Inferorum umbra, & nihil de te, præter ſermonem, ac fabulam, reſtabit. Mortem cogita inſtantem, fugit tempus; hæc ipſa hora, qua tecum loquor, jam abiit; jam in præteriti temporis rationem tranſiit. Quò te vertes, infelix? utram ſequeris, luxuriam, an avaritiam? Quaſi piſcis duplici hamo illectus, in hanc, & illam partem traheris; huic an illi domino obtemperaturus ſis dubitas, modò uni, modò alteri te ſubiicias oportet; & inter utrumque fluctuas. Neque te liberum eſſe, aut catenas fregiſſe dixeris, ſi ſemel illis jubentibus reſiſtas: *ſemper aliquid diræ ſervitutis reſtabit.* Ita canis, quamvis diù luctatam dentibus catenam arripuerit, & fugiat, retinet tamen catenę partem, collo alligatam, unde revocari poſſit.

Chæ-

NOTÆ.

Ægæum rapias. Committas te mari Ægæo. Eſt illud mare inter Græciam, & Aſiam minorem, refertum inſulis.

Maſcula bilis. Bilis vehementior, & acrior te ad inſaniam redegit. Maſcula vocatur, quia fortitudinem, & robur ſolet afferre.

Cicuta. Cicuta eſt herba frigidiſſima.

Cannabe. E cannabe rudentes, & nautici funes fiunt. Eſt autem ordo: An tibi, fulto in cannabino fune, cæna erit in tranſtris, &c.

Tranſtro. Tranſtra ſunt nautarum ſedilia lignea.

Rubellum. Modice rubrum; ſubaudi vinum.

Læſum. Gravè olens ob picem, quæ obbam claudit.

Obba. Amphora, poculi li-

Quid petis? Ut nummis, quos hìc quincunce modeſtè
Nutrieras, pergant avidos ſudare deunces?
Indulge genio; carpamus dulcia: noſtrum eſt,
Quòd vivis: cinis, & Manes, & fabula fies:
Vive memor lethi; fugit hora, hoc quod loquor, inde eſt,
En quid agis? duplici in diverſum ſcinderis hamo:
Hunccine, an hunc ſequeris? ſubeas alternus oportet
Ancipiti obſequio dominos, alternus oberres.
Nec tu, cùm obſtiteris ſemel, inſtantique negaris
Parere imperio, Rupi jam vincula, dicas.
Nam & luctata canis nodum arripit: Attamen illi,
Cùm fugit, à collo trahitur pars longa catenæ.
Dave, citò, hoc credas jubeo, finire dolores

INTERPRETATIO.

Chæreſtratus ille, in Menandri comœdia notus adoleſcens, à meretriciis amoribus expedire ſe dum meditatur, unguẽ arrodens, hæc ait ad ſervum: Dave, mihi deliberatum eſt finem curis meis, ac doloribus citò imponere; hoc tibi volo eſſe perſuaſum: egone ignominiam hãc inuram meis propinquis, & affinibus, ſobriis & temperantibus? An opes patrias abſumam ad meretricis fores, cũ ſiniſtro omnium de me rumore, dum ebrius canto ad fores Chryſidis, meis lacrymis humidas extincta face? Macte inquit Davus, perge iſtud facere, gratias Diis, agna immolata ſolve, qui te iſto malo expedierint. Sed, ò Dave, ſi eam relinquo, nonne id ægrè feret? nonne plorabit? Ah redi ad ingenium: ſi ad illam reverteris, ipſa te crepidis rubro corio tectis percutiet, & indignum in morem tractabit, facietque, ne audeas cogitare de excutiendis illis vinculis, & arrodendis laqueis, quibus teneris irretitus: nunc videris

NOTÆ.

ligneí genus, cujus fundum eſt latius; adeòque ſeſſilis vocatur, quia facilè in menſa veluti ſedet, quieſcitque.

Quincunce. Quicunx ſunt quinque unciæ: cùm quinque verbi gratia nummi annui pro centenis mutuò datis petuntur. Uſura porrò illa modeſta hìc dicitur, quia legibus permiſſa erat: Deunx autem ſignificat uncias undecim: accipere autem fœnoris loco undecim

Præteritos meditor, crudũ Chereſtratus unguem
Arrodens ait hæc: an ſiccis dedecus obſtem
Cognatis? an rem patriam, rumore ſiniſtro
Limen ad obſcœnum frangam, dum Chryſidis udas
Ebrius ante fores, extincta cum face, canto?
Euge, puer, ſipias; Diis depellentibus agnam
Percute. ſed cenſen' plorabit, Dave, relicta?
Nugaris; ſolea, puer, objurgabere rubra,

INTERPRETATIO.

ris adverſus illam ferox, & conſtans; ſed ſi te vocet, ſtatim erumpes in has voces, Quid faciam autem? An etiam nunc non redibo ad illam, cùm me revocet ultro, ac roget? Ah, mi here, ſi totus, & integer ex illis tuis vinculis exiiſſes, ne nunc quidem eò redires. En, qui ſe ita gereret, hic, hic ille liber eſt, quem quærimus, non ille alius, in quem lictor inepte feſtucam jactat. Jam verò an ille liber, ac ſui juris eſt, quem ore aperto populares auras captantem ambitio ſplendidè mendax trahit ſuis illecebris? Heus tu, inquit illa, expergiſcere, & ad captandum favorē vulgi, populo de ſuffragiis diſtribuendis inter ſe litiganti fruges, & olera largire affatim in ludis Floralibus: ita ut tuæ liberalitatis fama celebretur à ſenibus olim longo poſt tempore, dum ad apricum Solem confabulabuntur; quid enim præclarius iſta largitione? Quid? an tu, homo ſuperſtitioſe, es liber, qui, cùm Judæi ſua ſabbata colunt, & natalem He-

NOTÆ.

pro datis centenis, præter omne jus, & modum eſt: itaque avida uſura dicitur, nimia ſcilicet, ac immoderata.

Chareſtratus. Adoleſcens quidam, malis amoribus implicatus, ex fabula Menandri, loquens hic inducitur; ut in Terentio, apud quem vocatur idem adoleſcens Phædria.

Unguem. Ut irati, aut meditabundi ſolent.

Udas. Unguentis, & odoribus pretioſis perfuſas, vel meis lacrymis humidas. Accendebant autem faces in honorem, & gratiam meretricum; eas, verò, cùm ad ipſarum fores veniſſent, extinguebant, ſi excluderentur, cantilenas interim quaſdam amatorias cantantes.

Depellentibus. Qui à te hanc amoris inſaniam depulerunt. Tales præcipuè cenſebantur Caſtor, & Pollux; Diique depellentes, ſeu

Ne trepidare velis, atque arctos rodere caſſes.
Nunc ferus, & violens; at ſi vocet, haud
mora, dicas,
Quidnam igitur faciam? nec nunc, cùm arceſſar, & ultro
Supplicet; accedam? Si totus & integer illinc
Exieras, nec nunc: Hic, hic, quem quærimus,
hic eſt,
Non in feſtuca, lictor quam jactat ineptus.
Jus habet ille ſui, palpo quem ducit hiantem
Cretata ambitio? Vigila, & cicer ingere largè

INTERPRETATIO.

Herodis ſui Regis diem celebrant, cùm ſpectantur diſpoſitæ in eorum feneſtris lucernæ violis ornatæ, & fumum latè fundentes, cùm inſtaurant iidem epulas, thynnoſque, piſces exquiſites, in ingentibus patinis, & amphoras vino graves, apponunt, tu, inquam, eo tempore, homo Romanus, tamen, inſtar Judæi circumciſi, tacitas preces fundis, & jejunio, quo celebras eorum ſabbata, pallorem contrahis? Quid alia referam, quæ ſuperſtitioſus metuit? nigros ſcilicet lemures timet; item, ne quid mali eveniat, ſi ovum inter ſacrificandum ruptum ſit: tunc Galli, proceri ſacerdotes Cybeles, & ſacerdos Iſidis luſca, ſiſtrum tenens, incutiunt

NOTÆ.

ſeu averruncantes dicebantur.

Trepidare. Jactare, & agitare ſeſe.

Feſtuca. Cùm ſervus libertate donabatur, lictor Prætoris feſtucam in ſervum coniiciebat; cujus moris quia ratio nulla erat, ineptus dicitur.

Palpo. Palpus, ſive palpum, palpi ſignificat illecebras, illicium. Palpo etiam, palponis, ſignificat adulatorem, captatorem gratiæ popularis: quo ſenſu ſi accipias, ita verſum Perſii, explica; an ille palpo jus habet ſui, quem hiantem ducit Ambitio, &c.

Cretata. Fucata, & creta oblitum, ac gypſo vultum habens: vel candida induta veſtibus, quales ferebant candidati, qui non contenti nativo, & albo lanæ candore, illum, addita creta, augebant,

Cicer. Genus leguminis, quod frictum ſpargebant candidati, à populo colligendum, non ſine rixa, &

Rixanti populo, noſtra ut Floralia poſſint
Aprici meminiſſe ſenes; quid pulchrius? At cùm
Herodis venere dies, unctaque feneſtra
Diſpoſitæ pinguem nebulam vomuere lucernæ,
Portantes violas, rubrumque amplexa catinum
Cauda natat thynni, tumet alba fidelia vino:
Labra moves tacitus, recutitaque ſabbata palles.
Tunc nigri lemures, ovoque pericula rupto:
Tunc grandes Galli, & cum ſiſtro luſca ſacerdos.
Incuſſere Deos inflantes corpora, ſi non
Prædictum ter manè caput guſtaveris alli.
Dixeris hæc inter varicoſos Centuriones,
Continuò craſſum ridet Vulfenius ingens,

INTERPRETATIO.

tiunt illi metum à Diis, à quibus ajunt in homines immitti morbos inflantes corpora, niſi ter manè allium momorderit. Ea porrò quæ de vera libertate diximus, ſi quis inter milites illos deriſores diſſerere voluerit, ſtatim Vulfenius, eorum unus aliquis, ſtolidè irridebit, & ut fabulas explodet, negabitque ſe centum

NOTÆ.

mutuis colligentium verberibus. Ita poteſt explicari vox illa, *Rixanti populo.*

Floralia. Erant feſti dies, in honorem Floræ instituti. In ejuſmodi autem ludis, candidati ſtudebant variis largitionibus populi ſuffragia captare.

Aprici. Qui ſole gaudent, qui ad Solem ſedentes garriunt.

Lemures. Larvę nocturnæ, & ſpectra.

Siſtrum. Eſt æneum crepitaculum, quo utebantur in ſacris Iſidis.

Alli. Allium, à jejunis manducatum, contra incantationes valere credebatur.

Varicoſos. Varicoſus, qui venas, maximè crurum, nimio tumentes ſanguin habet.

Græcos. Philoſophi Romæ celeberrimi fermè Græci erant; hinc Græcos pro Philoſophis ponit.

Centuſſe. Centuſſis eſt

ſum-

Et centum Græcos curto centuſſe licetur.

INTERPRETATIO.

tum philoſophos totidem integris aſſibus emptu- rum; ita illos, & omnem philoſophiam contemnit.

NOTÆ.

ſumma centum aſſium. *Licetur.* Liceri, eſt, in auctione pretium offerre alicujus rei.

SATYRA VI.

In avaros invehitur, eos maximè, qui ſuas opes hæredibus dilapidandas ſervant,

ADmovit jam bruma foco te, Baſſe, Sabino?
Jamne lyra, & tetrico vivunt tibi pectine chordæ?
Mire opifex numeris veterum primordia rerum,
Atque marem ſtrepitum fidis intendiſſe Latinæ?
Mox juvenes agitare jocos, & pollice honeſto
Egregios luſiſſe ſenes. Mihi nunc Ligus ora

INTERPRETATIO.

O Baſſe, jamne te in villa tua Sabina hyems ad ignem compulit? jamne lyram pulſas plectro, eique vocem, & quaſi vitam tribuis, dum carmina plena dignitatis, gravitatiſq; condis? Quippe mira vales arte, ad ſcribendam vinctam numeris oratione primorũ temporum, & antiquæ Italiæ hiſtoriam; ad Latinos verſus lyricos, nunc generoſo, ac virili quodam ſtylo procudendos, nunc tenero, & juvenilem in modum jocantes, denique ad res præclarè geſtas veterum Heroum nobili carmine celebrandas. Ego, qui nunc ſum

NOTÆ.

Baſse. Cæſius Baſſus inſignis poeta lyricus ea tempeſtate fuit.

Sabino. Sabini, populi Italiæ ſunt inter Umbros, & Latinos.

Tetrico. Tetricus, gravem ſonat, ſeverum, ac moroſum.

Rerum. Legunt alii, *vocum*.

Marem. Animoſum, heroicum, vividum.

Fidis Latinæ. Lyricæ poeſeos Latinę. Lyrici poetæ primi, & inſignes fuere Græci; inter Latinos poſtea floruerunt Horatius, & iſte, ad quem Perſius ſcribit, Cæſius Baſsus. *Fides*, autem, *hujus fidis*, ſignificat lyram, ſeu chordam lyræ.

Juvenes jocos. Juveniles, liberiores, quales juventutem decent.

Pollice. Carmine lyrico: quia lyra digitis pulſatur.

Luſiſse. Ludere aliquid; eſt, verſu amœniori ſcribere.

Ligus. Ligus, omnis generis eſt. Liguria porrò eſt Italiæ ſuperioris pars, ad oram maritimam, ubi nunc

Ge-

Intepet, hybernatque meum mare, qua latus ingens
Dant ſcopuli, & multa littus ſe valle receptat.
Lunai portum eſt operæ cognoſcere, cives:
Cor jubet hoc Enni, poſtquam deſtertuit eſſe
Mæonides quintus, pavone ex Pythagoreo.

INTERPRETATIO.

ſum in ora maritima Liguriæ, temperata utor tempeſtate, dum in mari ſævit hyems: hic littus tutum ob ſcopulos quaſi latus mari opponentes in vallem amplam ſinuatur, portumque præbet inſignem, de quo eſt hic Ennii verſus: *Lunai portum eſt operæ cognoſcere, cives.* Hoc inquam dicebat Ennius, poſtquam deſiit ſomniare, ſe eſſe Homerum animamq; Pythagoræ, quæ primò in pavonis, deinde Euphorbi, tum Homeri, poſteà Pythagoræ corpus migraverat, demum quinto loco in ſuum corpus tranſiiſſe, per metempſychoſim Pytha-

NOTÆ.

Genua, porrigitur ab Gallia uſque ad Etruriam inter Apenninum, & mare.

Meum mare. Vel mare vicinum, vel mare Etruſcum, oriundus enim erat Perſius Volaterris, oppido Etruriæ. Maritimæ regiones ſolent eſſe per hyemem calidiores, ob vapores maris, quibus frigus acutum obtunditur. Porrò urbem Lunam in Liguria ponit, licet ad Etruriam pertineat, quia eſt in Liguriæ limite.

Lunai. Pro Lunæ, ut *aulai*, pro *aulæ*: Virg. Luna eſt civitas Italiæ, ſic dicta, quia in eo loco, ubi poſita eſt, littus in Lunæ creſcentis formam curvatur. Eſt autem hic verſiculus ab Ennio ſumptus.

Eſt operæ. Subaudi pretium: hoc eſt, juvat cognoſcere.

Cor jubet &c. Eſt locutio Græca: id eſt, hoc voluit Ennius dicere; jubet nos cognoſcere Lunæ portum: vel, Ennius, ille vates prudens, & cordatus, jubet ut cognoſcamus, nos admonet Lunæ portum cognoſcere.

Enni. Ennius poeta fuit Italus vetuſtiſſimus, ingenioſus, & eruditus. Annales populi Rom. ſcripſit, & alia quædam, quorum fragmenta extant.

Deſtertuit. Deſiit ſtertere, ſeu ſomniare. Sic deſpumo, eſt, ſpumam effundo, & relinquo.

Mæonides. Homerus: ita dici ut à patre Mæone.

Quintus. Vel eſt nomen numeri, & ordinis, ut explicatum eſt in interpretatione; vel eſt ipſum prænomen Ennii, quod hic ironicè con-

Hic ego ſecurus vulgi, & quid præparet Auſter
Infelix pecori, ſecurus & angulus ille
Vicini, noſtro quia pinguior; etſi adeò omnes
Diteſcant orti pejoribus, uſque recuſem
Curvus ob id minui ſenio, aut cœnare ſine unсто,
Et ſignum in vapida naſo tetigiſſe lagena.
Diſcrepet his alius: geminos, horoſcope, varo
Producis genio: ſolis natalibus eſt, qui

INTERPRETATIO.

thagoream. Hìc ego vitam vivo ſecuram, nihil ſollicitus, quis de me ſermo vulgi ſit, quid meridianus ventus, pecori noxius, detrimenti afferre gregibus paret; nihil etiam ſollicitus, quòd vicini mei agellus meo ſit pinguior: & quamvis porrò omnes infimo loco nati fiāt locupletes, nolim tamen eam ob rem tædio, & dolore conſumi: prono in terram vultu incedere, parcè, ac duriter vivere, cibiſque lautioribus abſtinere, ac naſo admoto explorare, num vinum in lagena obſignata ſit corruptum, atque adeò idoneum, ut bibatur. Sint alii ſanè, qui mihi non aſſentiantur: nec miror; videmus enim interdum gemellos fratres; licet eodem utantur horoſcopo, diſſimili tamen eſſe genio, & natura, Alter nullum alium diem feſtum, præter diem ſuum natalem, celebrabit; cumq; olera prandebit, nullo pingui condimento adhibito, ſed acri tantùm, & acer-

NOTÆ.

conjungit eum Græco nomine, *Mæonides*, quia Græci ejuſmodi prænomina ignorabant: quaſi diceres, Quintus Homerus, ut Quintus Ennius.

Pythagoreo. Quis fuerit Pythagoras, quid docuerit, vide in ſatyris ſuperioribus.

Pejoribus. Pejor, maximè apud Græcos, pro ignobiliori ponitur.

Senio. Senium ſępè uſurpatur pro triſtitia, & mœrore.

Uncto. Cibo pingui, & exquiſito.

Vapida. Avari vinum, niſi mutatum, & corruptum, non bibunt. Poteſt etiam ſic explicari: explorare, admoto naſo, num lagenæ ſignum, & operculum integrum ſit, an à ſervis reſignatum, & fractum.

Horoſcope. Horoſcopus eſt inſpectio illius horæ, qua quiſque naſcitur; ſeu prędictio futuræ hominis vitæ, & conjectura ducta ex aſtris, ſub

Tingat olus ſiccum muria vafer in calice empta,
Ipſe ſacrum irrorans patinæ piper: hic bona dente
Grandia magnanimus peragit puer: utar ego, utar
Nec rhombos ideò libertis ponere lautus.
Nec tenuem ſolers turdorum noſſe ſalivam,
Meſſe tenus propria vive, & granaria, fas eſt,
Emole; quid metuas? occa, en ſeges altera in herba eſt.

INTERPRETATIO.

acerba muria, empta in vaſculo, homo ſcilicet parcus, & frugi; ac piper in patinam leviter inſperget, tanquam ſi ſacrum eſſet. Alter ingentes opes magnificè abſumet, ac diſperget in epulis, & luxu. Ego neutrum imitabor; utar meis opibus, nec abutar tamen: non ero ita prodigus, ut meis libertis piſces pretioſos epulandos apponam, aut curam, ac ſolertiam diligentem adhibeam in dignoſcendo ſapore turdorum. Fac ſumptus pro tuarum fortunarum modo, eoſque tua meſſe, tuis annuis proventibus metire: frumenta, quę ſervas in granariis, mola contere, panemque inde conficere ne dubita; quid enim times? arva tua ſere, & occa: continuò naſcetur tibi altera meſſis in annum ſequentem. Hoc verò impenſiùs fac, & libentiùs, cùm officii ratio id à te poſtulabit. En amicus tuus, navi fracta, ad littus Italum conatur evadere, & manu prenſare ſaxa in littore poſita: opes illæ omnes, ac mer-

NOTA.

ſub quibus natus eſt. Hìc ſignificat certam aſtrorum complexionem, quæ in cœlo eſt, dùm orimur; aſtrum natale, quod nativitati præſidet.

Varo. Varus propriè eſt homo diſtortis pedibus.

Muria. Eſt ſalſugo, ſeu aqua ex carnibus ſale conditis relicta.

Rhombos. Piſces exquiſitos.

Libertis. Servis à meli- bertate donatis.

Ponere lautus. Græca locutio; tam lautus, ut apponam.

Salivam. Pro ſapore uſurpatur, qui ſalivam ciet, ac in degluticnda ſaliva maximè ſentitur. Turdi autem aliter alio cibo paſti, & loco ſapiunt, aliter ſi domi, aliter ſi ruri alantur.

Meſſe tenus. Uſque ad modum, & copiã tuarũ opum.

Occa. Occare, eſt propriè gle-

Aſt vocat officium: trabe rupta, Brutia ſaxa
Prendit amicus inops, remque omnem, ſurdaque vota
Condidit: Jonio jacet ipſe in littore, & unà
Ingentes de puppe Dei, jamque obvia mergis
Coſta ratis laceræ: nunc & de ceſpite vivo
Frange aliquid, largire inopi, ne pictus oberret,
Cærulea in tabula. Sed cœnam funeris hæres

INTERPRETATIO.

merces in mari Jonio, immò etiam vota, & preces inutiles, quas Superis fecerat, perdidit; ipſe in littore jacet: apparent triſtes navis reliquię, quibus mergi inſultant: lacerata puppis oſtendit fractas imagines Deorum, qui tanquam navis præſides, in ea picti fuerant; nunc eum juvare par eſt, non tantùm pecunia, ſed aliqua etiam agri virentis, & fundi parte vendita, ne cogatur mendicare oſtiatim, & circumferre tabulam pictam, in qua ſuum naufragium deſcriptum ſit. At inquis, meus hæres, id ſi fecero, iratus mihi. quòd iſta liberalitate patrimonium imminuerim, dapes in meo funere nullas, aut parum exquiſitas, adhibebit; condet oſſa mea in urnam, nullis additis floribus odoratis, aut aromatibus; nihil curabit ſcire, an unguenta, quibus meum cadaver ungetur, odorem emittant ſurdum, & obtuſum, qui vix ſentiatur, an caſiæ ceraſo admixto fuerint vitiatæ. Audire jam mihi

NOTÆ.

glebas majores, poſt arationem relictas, frangere, & comminuere.

Brutia. Brutii erant Italiæ extremæ populi; propè Siciliam.

Surda. Non exaudita à Superis ſurdis.

Jonio. Mare Jonium eſt in extrema parte maris Adriatici, inter Siciliã, & Græciã.

Dei. Pingebant in puppe Deos cuſtodes cujuſque navis: iis extructa erat in puppi ara.

Mergis. Sunt aves marinę.

Coſta. Tabulæ fractæ navis: & quaſi latera data ſunt mergis ludibrio.

Ceſpite. Non tantùm de pane, & frumento, ſed de agro virenti, & meſſe, quę in herba tantùm eſt, largire. Ceſpes eſt gleba cũ gramine.

Pictus Naufragi, ut hominum commiſerationem moverent, ſolebant circumferre tabulam, in qua mare, & ipſorum naufragiũ depictũ erat: unde cærulea vocatur tabula ob maris colorem.

Cœnam funeris. Solebant in

Negliget, iratus, quòd rem curtaveris, urnæ
Oſſa inodora dabit, ſeu ſpirent cinnama ſurdum,
Seu ceraſo peccent caſiæ, neſcire paratus.
Tùne bona incolumis minuas? & Beſtius urget
Doctores Grajos: Ita fit, poſtquam ſapere Urbi
Cum pipere, & palmis venit noſtrum hoc
maris expers.

INTERPRETATIO.

mihi videor illum heredem meum, qui me ita increpet: Tùne bona tua, cùm es adhuc florenti ætate, & integra valetudine, ſic minuas? En Beſtius, homo ſapiens, conqueritur (& meritò) de philoſophis illis Græcis, qui liberalitatem nobis adeò commendant: aitque, ex eo tempore, quo ſapientia, quam priſci olim Romani è remotis, & tranſmarinis regionibus non petebant, in Urbem cum peregrinis mercibus advecta eſt, ipſos ruſticos, lautiùs cœpiſſe vivere, & ſuas pultes condire craſſo adipe. At, quis tam ineptus ſit ut, obita morte, hæc metuat, ut de minis ſuorum hæredum ſit ſollicitus? Tu verò, quiſquis meus hæres futurus es, à turba paulùm, arbitriſque mecum te remové, ut hoc audias. Neſcis, ò amice, miſſas eſſe ad Senatum ab Imperatore Caligula literas, lauro corc-

NOTÆ.

in mortuorum funere dapes ponere, quæ cum cadavere cremabantur: interdum illas ſepulchris ipſis imponebant, & quaſi mortuis epulandas apponebant: vocabatur ea cœna, ſilicernium.

Rem. Opes.

Curtaveris. Mutilaveris, aliquid ex ea detraxeris.

Ceraſo. Cinnama, caſiæ, erant aromata, unde unguenta conficiebantur: ea autem vitiabantur admixto ceraſi cortice, ſeu gummi ex ceraſo.

Beſtius. Cornelius Beſtius, inſignis Romæ avarus, in luxum per Philoſophos invectum declamare ſolitus; cujus auctoritate ſe tutetur ille hæres, bona olim ad ſe reditura minui quiritans.

Ita fit. Verba ſunt Beſtii: Sic nempe vivitur, ſic in Urbe luxus dominatur.

Sapere. Infinitivus, Græco more, pro ſuſtantivo nomine, ſapientia.

Palmis. Quæ ex Syria deferuntur, & Palæſtina.

Maris expers. Mari olim advehi non ſolita. Vel, ponitur *expers*, pro expertum: ſapientia mare experta, tranſmarina, & Græca.

Fa-

Fœniſecæ craſſo vitiarunt unguine pultes.
Hæc cinere ulterior metuas? At tu, meus hæres,
Quiſquis eris, paulùm à turba ſeductior audi.
O bone, num ignoras? miſſa eſt à Cæſare laurus,
Inſignem ob cladem Germanæ pubis; & aris
Frigidus excutitur cinis, ac jam poſtibus arma,
Jam chlamydas, Regum, jam lutea gauſapa captis.
Eſſedaque, ingenteſque locat Cæſonia Rhenos
Diis igitur, Genioque ducis centum paria, ob res
Egregie geſtas, induco; quis vetat? aude:

INTERPRETATIO.

ronatas, propter inſignem victoriam, ab ipſo de Germanis reportatam: parantur ſacrificia, & cineres frigidi, in aris relicti, excutiuntur: jam Cæſonia, uxor Imperatoris templorum foribus arma Regum barbarorum, & veſtes affigit, in victoriæ monumentum: jam eadem captivis veſtes villoſas, & luteo colore inſignes, quibus induti ducantur in triumpho, parat, & currus adornat, in quibus Germanos Rheni accolas proceros, collocet ad pompam triumphi. Quare ad agendas gratias Diis immortalibus, hujus victoriæ auctoribus, & Caligulæ Genio, ob res præclarè in eo bello geſtas, inducere ſtatuo in arenam centum paria gladiatorum. Quis me id facere prohibet? tune id audes? miſerum te, niſi ſaltem dolorem tuum diſſimulas! Quin etiam largiri volo populo epulum: an

NOTÆ.

Fœniſecæ. Ruſtici, qui fœnum ſecant.

Vitiarunt. Inquinarunt, cùm antea ſimpliciùs victitarent.

Ulterior. Ultra mortem poſitus, defunctus, Cadavera comburebant Romani, & in cineres redigebant.

O bone. O amice.

Inſignem. Ironicè: Caligula enim cùm triumphare cuperet, quaſi Germanos magna clade affeciſſet, ſcripſit ad Senatum, ut ſibi triumphus decerneretur.

Pubis. Juventutis.

Lutea gauſapa. Villoſas veſtes, lutei, ſeu crocei coloris.

Eſſeda. Currus grandiores, & vehicula Gallorum propria.

Rhenos. Pro, Rheni accolas. Eſt autem Rhenus, ingens fluvius, Gallias ab Germania dividens.

Genio. Deo tutelari, & cuſto-

Væ, niſi connives; oleum, artocreaſque popello
Largior, an prohibes? dic clarè, non adeò, inquis,
Exoſſatus ager juxtà eſt: age, ſi mihi nulla
Jam reliqua ex amitis, patruelis nulla, proneptis
Nulla manet patrui, ſterilis matertera vixit,
Deque avia nihilum ſupereſt, accedo Bovillas,
Clivumque ad Virbi: præſto eſt mihi Manius hæres,

INTERPRETATIO.

an tibi hoc diſplicet? dic apertè. Ego verò, inquis, non prohibeo. Age, eſt mihi prædium ſuburbanum, probè cultum, & ab lapidibus repurgatum: ſi ex amitis nulla nulla vivat, ac ſuperſit, nulla patruelis, nulla patrui proneptis: ſi mortua ſit matertera mea ſine prole, & nulli liberi ex avia mea ſuperſint: Bovillas ibo: & ad olivum Virbii occurret mihi Manius, quem heredem meum inſtituam. At ille, inquis, eſt homo ignobilis, & Terræ filius? Pete à me, quis abavus meus fuerit; equidem dicam, at ægrè: ſi verò quæras ampliùs, quis tritavus, quis tritavi mei pater fuerit, reperies eos, ut eſt ille Manius, Terræ eſſe filios, atque ita Manium iſtum tam mihi eſſe cognatum, & tam nobilem, quàm fuit, major meus avunculus,

NOTÆ.

cuſtodi Imperatoris.

Paria. Dies feſtos colere ſolebant, inductis in arenam gladiatoribus, qui ſe mutuis vulneribus trucidarent. Centum autem paria gladiatorum, ſunt ducenti gladiatores, inter ſe æquales. *Par* enim, cùm ſubſtantivum nomen neutrum eſt, ſignificat res duas æquales.

Artocreas. Græca vox eſt: ſignificat carnem, & panem, ſive cibum ex pane, & incocta carne compoſitum.

Non adeo. Subaudi, prohibeo, abſit, ut vetem.

Exoſſatus. Lapides, oſſa terræ dicuntur.

Amitis. Amita patris ſoror eſt.

Patruelis. Patrueles vocantur, qui orti ſunt è duobus fratribus; conſobrini, qui è duabus ſororibus.

Proneptis. Nepotis filia.

Patrui. Patruus eſt frater patris.

Matertera. Soror matris.

Avia. Patris, vel matris mater.

Bovillas. Oppidulum in via Appia.

Virbi. Ita dictus eſt iſte

Progenies Terræ? Quære ex me, quis mihi quartus
Sit pater, haud promptè, dicam tamen: adde etiam unum,
Unum etiam; Terræ eſt jam filius, & mihi ritu
Manius hic generis propè major avunculus exit.
Qui prior es, cur me in decurſu lampada poſcis?
Sum tibi Mercurius; venio Deus huc ego, ut ille
Pingitur: an renuis? vin' tu gaudere relictis?

INTERPRETATIO.

lius, & *eodem in cognationis* gradu mihi cenſeri propinquum poſſe, quo major meus iſte avunculus fuit. At tu, ò meus hæres: licèt mihi ſis prior, & propinquior, quàm iſte Manius, cur à me hæreditatem meam, tanquam facem petis, dum adhuc vitæ ſtudium decurro? Expecta, dum obierim: illa tibi ut lucrum inſperatum, & indebitum obveniet; atque adeò ego inſtar Mercurii tibi ero, quippe ille lucris inexpectatis præeſt, & cum marſupio in dextra manu, ut ille pingitur, ad te veniam. An recuſas accipere meam hæreditatem, quanta quantula illa ſit, & à me relictis bonis grato animo frui? Muſſitas, ut video; deeſt aliquid ſummæ, inquis: ego verò, ſi quid inde abſtuli, mihi abſtuli, meum hoc commodum aut damnum fuit, non tuum, qui rei meæ dominus non eras. Quod reliquum

NOTÆ.

clivus ab Hippolyto, qui Virbius appellatus fuit, poſtquam artibus Æſculapii ad vitam revocatus eſt, & propè hunc collem in templo Dianæ colebatur. Idem clivus vallis etiam Aricina dicebatur, quia per illam ibatur Ariciam. In eo clivo multi erant mendici.

Progenies Terræ. Homines obſcuro, aut incerto patre nati, dicebantur filii Terræ, quæ communis eſt omnium parens.

Pater quartus. Abavus, ſeu proavi pater. Eſt enim hic ordo; pater, avus, proavus, abavus, tritavus.

Ritu generis. Perinde quaſi hunc locum, & ordinem in meo genere, & familia obtineret.

Major avunculus. Eſt avi, aut aviæ avunculus, vel frater, ut quibuſdam placet; nam avunculus propriè eſt matris frater, itaque major avunculus erit aviæ frater.

Lampada. Athenienſes in quibuſdam Promethei fa-

Deeſt aliquid ſummæ; minui mihi. Sed tibi totum eſt,
Quidquid id eſt: ubi ſit, fuge quærere, quod mihi quondam
Legarat Stadius; neu dicta repone paterna.
Fœnoris accedat merces: hinc exime ſumptus

INTERPRETATIO.

quum erit, totum erit tuum, quidquid illud ſit, noli quærere, quas in res inſumpſerim, aut ubi poſuerim, quod olim Stadius mihi teſtamento reliquit, nec mecum inſtar alicujus ſeveri patris age. Tolle de tuarum opum capite, & ſumma tota uſuras, & nummos, quos fœnoris nomine dediſti fœneratoribus: detrahe hinc legitimos ſumptus, quos feciſti, quid reliquum eſt? Certè perparum. Tune hoc mihi dicis, mi hæres? petiſne à me, quid reliquum ſit; at iſtud, quidquid eſt reliquum, te invito conſumam, & indulgebo genio. Famuli, caules lautiùs condite, dapes exquiſitiores ponite. Egone, ut feſtis diebus, veſcar urtica in tuam gratiam & tuorum, contentuſque ſim capitis porcini anteriori parte, quæ per aurem, clavo perforatam, ſuſpenſa in camino, & fumo durata fuerit? Non faciam. Interim, ò avare, quiſquis es, ſervias per me licèt heredibus tuis, Age, vitam tuam quaſi vende, & periculis omnibus expone, ut ea mercede

NOTÆ.

ſacris, lampada tenentes manu, ita currebant, ut primus, poſtquam currendo defatigatus erat, facem alteri recenti, & integro traderet in manum; iſte tertio, tertius quarto, &c. poſterior autem non porrigebat facem priori; ſed prior, ſeu, qui priori loco ſtadium erat ingreſſus, poſteriori: ſic mortui hæreditatem, & lampadem veluti tradunt viventibus. Alii hæc verba, *qui prior es*, ita exponunt, qui es ſenior, qui prior vitæ curſum ingreſſus es, cur à me, licèt junior, hæreditatem ante tempus, ante meum obitum petis?

Merces fœnoris. Ideſt, fœnus, quod ſupra ſortem, ſeu caput, ut ajunt pecuniæ colligitur; eſtque pecuniæ mutuò datæ fructus, & quaſi fœtus, vulgò dicitur, uſura.

Accedat. Ad ſummam principem à te addatur. Quidam ita explicant: Noli, ò hæres, inſtar ſeveri patris cogere me ad augendam fœnore pecuniam, & ad

Quid reliquum eſt? reliquum? Nunc, nunc, impenſiùs unge,
Unge, puer, caules. Mihi feſtà luce coquatur
Urtica, & fiſſa fumoſum ſinciput aure?
Vende animam lucro: mercare; atque excute ſolers
Omne latus mundi; ne ſit præſtantior alter
Cappadocas rigida pingues paviſſe cataſta.
Rem duplica. Feci: jam triplex, jam mihi quartò,

INTERPRETATIO.

cede divitias compares: mercaturam exerce: omnes mundi partes diligenter luſtra; nemo te reperiatur ſolertior, in mancipiis advectis è Cappadocia venalibus exponendis, & ſaginandis, in lignea machina, & caveâ; duplica opes. Feci jam ais: immò ter, quater, decies duplicavi, neque invenio, ubi ſiſtam, aut quem augendæ rei modum faciam. Id me, quæſo, doce, ò

NOTÆ.

ad ſumptus, qui erunt neceſſarii, ſumendos ex illo fœnore, non ex ſorte. Noli mecum agere, ut ſolent patres cum filiis, quos jubent parcere capiti ſuorum bonorum, rem augere uſuris faciendis, ſumptus minuere. Atenim inquis, quantulum eſt, quod mihi relinquis? Nihil ferè.

Hinc exime ſumptus. Noli facere ſumptus inutiles in hanc, in illam rem.

Cappadocas. Servi è Cappadocia, minoris Aſiæ regione, multi Romam venales deducebantur.

Cataſta. Erat Machina quædam, è lignis per intervalla poſitis, inſtar ingentis caveæ, in qua ſaginati, & nudi exponebantur ſervi, ut eos emptores poſſent inſpicere, ne quid lateret vitii.

In rugam. Metaphora ducitur à pannis, qui rugas contrahunt, cùm duplicantur.

Depinge. Legunt alii, *depunge*, ideſt, punctum aliquod fige, ubi hæream.

Acervi. Hæc argumentatio ſorites alia voce dicitur: in ea multæ coacervantur propoſitiones, in quibus aliquid doli eſt: quod in concluſione tandem deprehenditur. Chryſippus, philoſophus Stoicus, qui hunc acervum invenit, idem invenit modum ejus ſolvendi, & ſiſtendi in aliqua propoſitione, unde omnis dolus penderet,

Jam decies redit in rugam : depinge, ubi ſiſtam,
Inventus, Chryſippe, tui finitor acervi.

INTERPRETATIO.

ò Chryſippe, tu qui inveniſti modum ſolvendi, & finiendi ſyllogiſmi fallacis, qui acervus dicitur.

NOTÆ.

ret, ac in alias derivaretur. Alii hoc aliter explicant, negantque, Cicerone teſte, poſse ullum acervo finem ſtatui, neque id unquam à Chryſippo inventum : itaque volunt accipiendum hunc ultimum eſse verſiculum, de re, quæ fieri non poſſit, hac ſententia : Doce me quis avaritiæ modus eſse poſſit, ac finis ; id verò non magis me docebis, ò Chryſippe, quàm docuiſti acervum tuum finire; quod præſtare nunquam potuiſti. Poteſt etiam ita exponi : doce me ubi ſiſtam, inveniamque modum, & rationem finiendæ cupiditatis, & avaritiæ, quæ ſimillima eſt acervo tuo, Chryſippe, cujus finis inveniri nullus poteſt.

FINIS.

NOI REFFORMATORI
Dello Studio di Padoa.

HAvendo veduto per la Fede di reviſione & approbazione del P. F. V. Maria Mazzoleni Inquiſitore nel Libro intitolato; *D. Junii Juvenalis, & Auli Perſii Satyræ cum interpretatione, ac Notis P. Joſeph Juvencii è Societate Jeſu*, non v'eſſer cos'alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & parimente per Atteſtato del Segretario Noſtro, niente contro Prencipi, & buoni coſtumi, concedemo Licenza à Nicolò Pezzana, che poſſi eſſer ſtampato, oſſervando gl' ordini in materia di Stampe, & preſentando le ſolite copie alle Pubbliche Librarie di Venezia, & di Padoa.

Dat. 3. Giugno 1707.

Ferigo Marcello Proc. Refor.

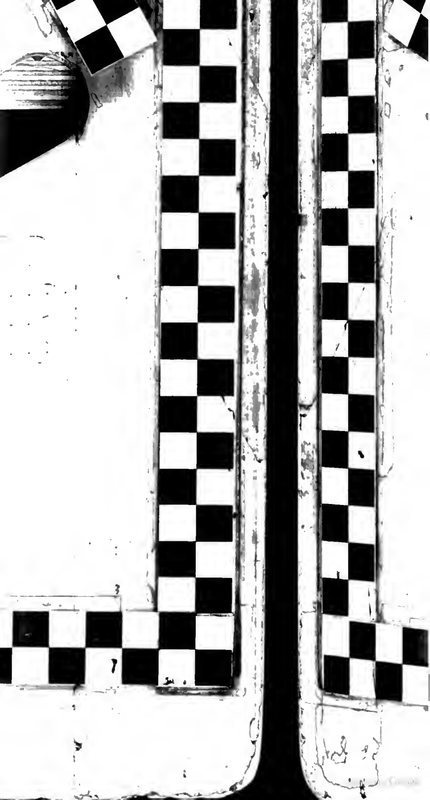
Marin Zorzi Refor.

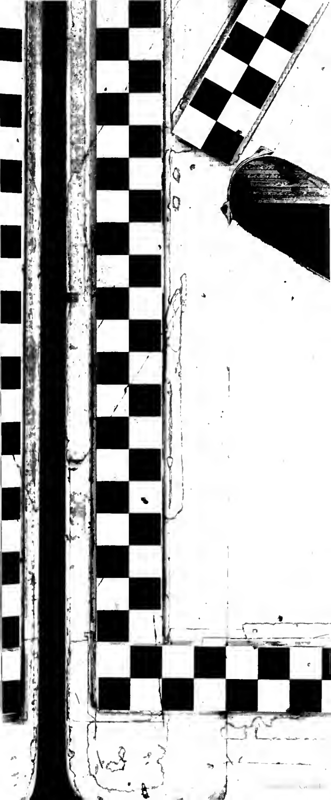
Agoſtino Gadaldini Segret.

Österreichische Nationalbibliothek
+Z156051908

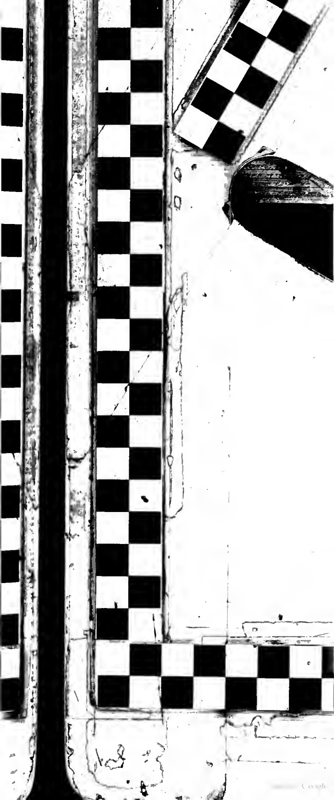
Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Google

Google